

LIBRARY

1881

1881

1881

1881

1881

1881

1881

1881

1881

1881

1881

1881

1881

1881

IHS

BIBLIOTECA DE LOYOLA.

Sala 1
 Estante 1a
 Plúteo 9

Q. HORATII

FLACCI SERMONVM

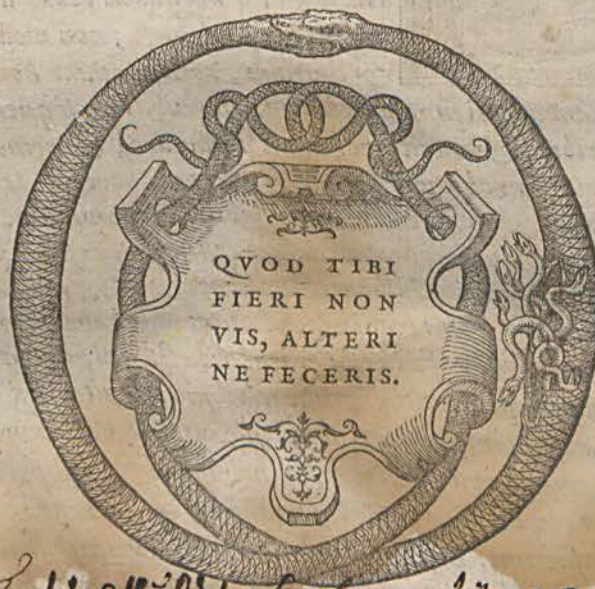
LIBRI QVATTVOR,

SEV,

SATYRARVM *Libri duo.*

EPISTOLARVM *Libri duo.*

A Dionysio Lambino Monstroliensis ex fi-
 de nouem librorum manu scriptorum
 emendati, ab eodemq; commentariis
 copiosissimis illustrati.

Excl. All. de Loyola y de la Branca.

LVGDVNI

APVD IOAN. TORNÆSIVM,

M. D. LXI.

Cum privilegio ad sexennium.

Dionys. Lambinus Monstroliensis

FRANCISCO TURNONIO,

SAPIENTISS. ET CLARISS.

viro, amplissimiq; Cardinalium
collegij primario,

M V S. D.

CV' M fortunati mihi videntur ij fuisse, Francisce Turnoni, qui confecto sine offensione, suae vitae cursu ad extremam aetatem peruenerunt, eamq; tranquille, placideq; traduxerunt: tum longe beatissimos illos fuisse iudico, qui toto ferè aetatis spatio magnis in rebus domi, forisq; gerendis decurso, non modo lenem, & quietam, verùm etiam honoratam, & gloriosam adepti sunt senectutem. In quibus te, si quem alium, his temporibus, & merito possumus numerare, & principem locum iure videmus obtinere. Nam, vt ceteros honores, qui tibi & in tua senectute, & in superiore aetate habiti sunt, omittam, atque ad ea, quae his temporibus propiora, & coniunctiora sunt, veniam, quis fuit nuper tuus in Galliam ex Italia reditus? Quae Aureliani (qua in vrbe triū totius regni ordinū conuentus habebatur) à principibus, & nobilibus facta tibi gratulatio est? qui plausus? quae ex tuo aduētū percepta laetitia significatio? quo te vultu Rex Franciscus II. paucis antequam diem suū obiret, diebus: quo Catharina Medicea mater eius excepit? qui complexus: quae lacrymae partim gaudio, partim eorum, quae in Gallia, te absente, acciderant, recordatione profusae fuerunt? Latabantur omnes scilicet, eum difficilibus, & turbulētis Reipub. temporibus saluum, & incolumem longo intervallo patriae esse redditum, qui non vinculis, non terrore, non poena, non cruciatu, sed ratione, consilio, prudentia, sapientia ciuileis discordias sedare, belli intestini incendium restringere, dissensionibus de religione modū, finemq; constituere posset. Meminerant, te cum semper aliàs pacis suasorem, auctoremq; fuisse, neque vnquam, nisi

necess

necessario tua sententia bellum comprobasse: tum anno cld lclvi. & Errico Regi, datis ad eum Roma litteris, inducias cum Philippo Hispaniarum Rege factas gratulatū esse, & Pontifici Max. Paulo IIII. coram dissuasisse, ne bellum pactis inter Erricum, & Philippum inducijs repressum, ac sopitum excitaret, aut redintegraret. Memoria tenebant, te eundem, cum Pontificem Max. in belli studium incumbere videres, instigante praesertim fratris eius filio Cardinali Carrassa, cui Deus immortalis dignum flagitiosa vita, scelera- tisq; factis exitum dedit, Regi per litteras suasisse, vt in sententia maneret, pactaq; & sibi honestissima, & populo suo vtilissima sanctissime, religiosissimeq; obseruaret: sua quidem omnia Pontifici Max. bellum Colonis inferre meditati, pro sua dignitate, ac maiestate polliceretur, laborantiq; sedulo subueniret: eum tamen precibus omnibus obsecraret, ne bellum renouando, spem pacis poenè exploratam turbaret, atque e manibus quodammodo extorqueret. Quod si ille de belli gerendi sententia neque difficultate deterreret, neque precibus demoueri posset, ita rex illum pecunia, virisq; iuuaret, vt neque eum desertum esse pateretur, neq; induciarum pactum infirmaret. Haec tua fuit de bello illo Romanis calamitoso, nobis propè funesto sententia: hoc consilium: hoc iudicium. In quo si tibi obtemperatum esset: & si vel Pontifex Max. de summo iure aliquid remittens, Colonas (à quibus se laesum esse querebatur) leniore poena coercere in animum induxisset: vel Erricus Pontificis Max. iusto illi quidem fortasse, sed tamen immoderato dolori paulo restrictius indulxisset: non tot oppida Latium flamma, ferroq; vastari vidisset: non tot menses Roma obsidionem miserrimam pertulisset: non tot fortissimi viri partim in oppidorum oppugnationibus: partim in praelijs, partim fame, frigore, morbo interijissent: non tot in Gallia clades essent acceptae: non tot agri depopulati: non tot vrbes captae: non tot templa direpta: non tot populi e suis sedibus, & focus auitis exturbati. Itaque, qui consilium tuum, rebus integris, non fuerant secuti, ij serò iam, & malo demùm accepto, te plus vidisse, se spe fallaci ductos esse cognouerunt. Tu autem, cum passim bellicum caneretur, passim delectu habito milites conscriberentur, neq; iam (vt inquit ille) audiret currus habenas, tempestatem futurā multo antè prospiciens, voluntate, & cōcessu ipsius Pontificis Max. cuius apud te grauisissima semper, & sanctissima fuit auctoritas, quauis multa eius instituta, actaq; non admodum tibi (vt credibile est) probaren-

4
tur, ex Vrbe discessisti: triennium, & eo amplius Roma abfuiſti. menses circiter quindecim in Umbria: sex Venetijs: in oppido Corneliano annum commoratus es. Inde longo itinere valetudinis causa suscepto, ad aquas Lucenses de medicorum sententia profectus es. Vbi cum de Pontificis Max. obitu multorum litteris certior factus esses, tibiq; instarent non solum tui, verum etiam alieni, & tamen tui amantiſſimi, vt Romam ad comitia Pontificia mari cotenderes, (nam te terra iter facere aduersa tua valetudo prohibebat) vix tandem peruicerunt. Ita Romam nauigasti non spe pontificatus adipiscendi ductus: quem sperauiſti nunquam, ac ne optauiſti quidem: sed ecclesie Ro. laborantis iuuandae studio incensus. In comitium Cardinalium a. d. quintum idus septembr. expectatus introiſti. Vbi cum studijs partium rem eo loci adductam esse animaduertisses, vt comitia in multos menses tractum iri facile appareret: quae tua fuit & priuatim cum tuis, et palam in Cardinalium conuentu oratio? cum ecclesie Ro. statum deplorares, cum vniuersum pontificum, & sacerdotum ordinem infamia, inuidiaq; flagrare ostenderes, cum tuos collegas hortareris, vt sublatis discordijs, concordiaq; constituta, vnum aliquem ex toto collegio deligerent virtute, consilio, prudentia, sanctimonia, integritate, vitae ante actae existimatione praestantem, qui tantam personam, tantamq; dignitate sustinere, qui ecclesiam Ro. propemodum oppressam, atque afflictam excitare, qui religionem Christianam tetris opinionum pestibus affectam, ex litterarum sacrarum praescripto sanare posset! Quid? illud ne omnibus notissimum silentio praeterire debeo, quod, cum etiam ij, qui aduersariarum partium studijs erant implicati, atque irretiti te suffragio suo Pontificem Max. cuperent declarare, ij ipsi, qui se omnia tua causa & velle, & debere dicebant, atq; adeo praese ferebant, tibi desuerunt? tibi aduersati sunt? tibi, ne, ad quem locum te tuae praestantissima virtutes, maximaq; & plurima in ecclesiam Ro. merita secunda omnium voluntate prouehabant, in eum locum cunctis Cardinalium suffragijs sublatus ascenderes, obstiterunt? Quod cum comperisses, tantum abest, vt eorum animi egestatem (grauiore enim verbo vti non libet) iniquiore animo tuleris, vt multo accuratius, quam antea, tuos collegas ad concordiam cohortatus sis, orauerisq; vt de te iam cogitare desinerent, alium viderent, ad alium tanto gradu digniorem sese totos vno consensu conuerterent. Itaque cum in eo comitio non pauci illi quidem essent pro illius ordinis splendore, atque

5
atque amplitudine, eo loco dignissimi, sed non omnibus propter studium partium aequè probati, te suafore, atque adeo auctore vir eximia virtute, doctrina, morum integritate, vitae religione ornatissimus Pius IIII. omnibus omnium Cardinalium suffragijs Pontifex Max. declaratus est. Cui quid ego nunc dicam quam carus sis? quanti te ille, & Romae praesentem fecerit: & nunc absentem faciat? neque id immerito. Non enim audierat solum, id quod omnium sermone celebratum, omniumq; testimonio comprobatum, & confirmatum est, te singulari sapientia animi magnitudine, grauitate, constantia, iustitia, integritate praeditum esse, sed quotidie in priuatis, publicis, de religione, de ecclesiae Romanae statu negocijs experiebatur tuam & in consilio dando fidem, & in sententia dicenda prudentiam, sapientiamq; singularem. Neque vero ille vnquam adduci potuisset, vt te a sese dimitteret, nisi tristibus, ijsq; crebris à Gallia allatis ad se de religione litteris, ac nuncijs commotus, cum cuperet florentissimo, potentissimoq; regno, pro suo paterno in omneis Christianos amore, consulere, te vnum ad eas parteis aptissimum esse iudicasset, cum praesertim Rex ipse Franciscus II. & mater, consilia riq; Regis te quotidianis litteris à se flagitarent, eamq; ob causam triremes quattuor in portum Ostiensem partim ventis prouectae, partim remis appulsae essent: quarum erant duae regiae à portu Mafiliensi profectae: reliquarum duarum altera à Cosmo Florentiae Regulo, altera à ciuitate Genuensi rogatu Regis erat missa. Ita te Pontifex Max. Pius IIII. à se discedere, atque in Galliam reuerti passus est, vt hominem sibi carissimum, non libenter: vt ad sedandas discordias, ecclesiaeq; Ro. auctoritatem sartam tectam conseruandam accommodatissimum, non inuitus. Redeo igitur nunc ad id, quod initio proposueram, te verè fortunatum, ac beatum esse, Franciscæ Turroni, quem ea conditione, eoq; fato natum esse videmus, vt omnes vitae tuae parteis ad rempub. iuuandam, atque ad benè de hominibus merendum contulisse videaris. Ille enim demum verus est bonus, qui virtuti spectatae, & cognitae tribuitur: verè ille honoratus est, qui omni opera, consilio, labore, studio suo, communibus hominum utilitatibus seruit. Laboriosum vitae genus, fateor. sed magnus inest in tali labore fructus, magnum praemium, magna merces: quam, per deos immortales, noli contemnere. Non enim si sat magnam gloriam vita superiore peperisti, eaq; contentus es, iccirco te conuenit patriae in eius dubijs, atque aduersis temporibus deesse, labori tuo parcere,

6
 ocio consulere. Quanquam cui haec dico? nempe ei viro, qui praecel-
 rum sibi ducat, de hominum genere bene merendo, patriaeq; consu-
 lendo, non modo grauiſſimos labores suscipere, ac perferre, verum
 etiam vitam, si opus sit, profundere. Sed de his nimis multa, tibi praefertim, homini occupato, & fortasse grauiſſimis de rep. curis, & cogitationibus fatigato. Interea peropportune, nisi fallor, Qu. Horatii Flacci à nobis, vt scis, magno labore nostro, multisq; vigilijs explicati, & commentarijs illustrati, atque ex auctoritate decem codicum antiquorū quàm plurimis locis emendati Satyrarum lib. duos, totidemq; epistolarum ad te defero, vt, quo scriptore plurimum semper in ocio tuo (si quando vnquam ociosus fuisti) delectatus es, eius lectione maiorum rerum cura defessus aliquantum acquiescas, atque ita hac honestissima animi remissione recentior quodammodo factus ad munus tuum administrandum reuertare.

Vale.

Idib. Aprilibus anno CIO. IO. LXI. Lugduni.

SATYRARVM LIBER PRIMVS.

SATYRA I.

QVI fit, Macenas, vt nemo, quam sibi sortem
 Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa
 Contentus vinar? laudet diuersa sequentes?
 O fortunati mercatores, grauis annis
 Miles ait, multo iam fractus membra labore.
 Contra mercator, nauim iactantibus Austris,
 Nilitia est potior. quid enim? concurritur: hora
 Memento aut cita mors venit, aut victoria laeta.
 Agricolam laudat iuris, legumq; peritus,
 Sub galli cantum consultor vbi ostia pulsat.
 Ille, datis vadibus qui rure extractus in urbem est,
 Solos felices viuentes clamat in vrbe.
 Cetera de genere hoc (adeò sunt multa) loquacem
 Delassare valent Fabium. ne te morer: audi,
 Quò rem deducam. si quis deus, en ego, dicar,
 Iam faciam, quod vultis: eris tu, qui modo miles,
 Mercator: tu consultus modo, rusticus. hinc vos,
 Vos hinc mutatis discedite partibus. eia,
 Quid statis? nolunt. atqui licet esse beatis.
 Quid causæ est, meritò quin illis Iupiter ambas
 Iratus buccas inflet? neque se fore posthac

Tam

S A T Y R A R V M.

Tam facilem dicat, votis ut praebeat aurem?
Præterea, ne sic, ut, qui iocularia, ridens
Percurram (quanquam ridentem dicere verum
Quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint ut discere prima.)
Sed tamen amoto queramus seria ludo:
Ille, grauem duro terram qui vertit aratro:
Perfidus hic caupo, miles, nautæq; per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Sese ferre, senes ut in ocia tuta recedant,
Aiunt, cum sibi sint congesta cibaria: sicut
Paruula (nam exemplo est) magni formica laboris,
Ore trahit, quodcumq; potest, atq; addit aceruo,
Quem struit, haud ignara, ac non incauta futuri.
Quæ, simul inuersum contristat Aquarius annum,
Non vsquam prorepat: & illis utitur antè
Quæsitus sapiens: cum te neq; feruidus æstus
Demoueat lucro, neq; hiems, ignis, mare, ferrum,
Nil obstat tibi, dum ne sit te ditior alter.
Quid iuuat inmensum te argenti pondus, & auri
Furtim defossa timidum deponere terra?
Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem.
At, ni id sit, quid habet pulchri constructus aceruus?
Nullia frumenti tua triuerit area centum:
Non tuus hoc capiet venter plus, quam meus: ut sit
Reticulum panis venaleis inter onusto
Fortè vehas hurrero: nibilo plus accipias, quam
Qui nil portarit. vel dic, quid referat intra
Naturæ fineis viuenti, iugera centum, an
Nulla aret? at suaue est ex magno tollere aceruo.
Dum ex paruo nobis tantundem haurire relinquis:

Cur

L I B E R I.

9

Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
Ut, tibi si sit opus liquidi non amplius vrna,
Vel cyatho: & dicas magno de flumine malle,
Quàm ex hoc fonticulo tantundem sumere. eò fit,
Plenior ut si quos delectet copia iusto:
Cum ripa simul auulsos ferat Aufidus acer.
At, qui tantuli eget, quanto est opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in vndis.
At bona pars hominum decepta Cupidine falso,
Nil satis est, inquit: quia tanti, quantum habeas, sis.
Quid facias illis? iubeas miserum esse libenter:
Quatenus id facit. ut quidam memoratur Athenis
Sordidus, ac diues, populi contemnere voces
Sic solitus: populus me sibilat, at mihi plaudo
Ipse domi: simul ac nummos contemplor in arca.
Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina. quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. congestis vndique saccis
Indormis inhians: & tanquam parcere sacris
Cogeris: aut pietis tanquam gaudere tabellis.
Nescis, quo valeat nummus: quem praebeat vsus?
Panis ematur, olus, vini sextarius: adde,
Quæis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu examinem: noctesq; diesq;
Formidare malos fures, incendia, seruos,
Ne te compilent, fugienteis: hoc iuuat? horum
Semper ergo optarem pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus:
Aut alius casus lecto te afflixit: habes, qui
Assideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suscitet: ac reddat natis, carisq; propinquis.

A

Non

S A T Y R A R V M

Non vxor saluum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri, atque puella.
Miraris, cum tu argento post omnia ponas:
Si nemo praestet, quem non merearis, amorem?
At si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, seruareq; amicos:
Infelix operam perdas: vt si quis a sellum
In campo doceat parentem currere frenis.
Denique sit finis quarendi: quoq; habeas plus,
Pauperiem metuas minus: & finire laborem
Incipias, parto quod auebas: nec facias, quod
Umidius quidam (non longa est fabula) diues,
Ut metiretur nummos: ita sordidus, vt se
Non vnquam seruo melius vestiret: ad vsque
Supremum tempus ne se pœnuria victus
Opprimeret, metuebat. at hunc liberta securi
Diuisit medium fortissima Tyndaridarum.
Quid mi igitur suades? vt viuam Menius? aut sic,
Ut Nomentanus? pergis pugnantiâ secum
Frontibus aduersis componere? non ego auarum
Cum veto te fieri: vappam iubeo, aut nebulonem.
Est inter Tanaim quiddam, socerumq; Uiselli.
Est modus in rebus: sunt certi denique fines:
Quos vltra, citraq; nequit consistere rectum.
Illuc vnde abij, redeo: nemon' vt auarius
Se probet: ac potius laudet diuersa sequentes?
Quodq; aliena capella gerat distentius vber,
Tabescat: neque se maiori pauperiorum
Turba comparet: hunc, atque hunc superare labores?
Sic festinanti semper locupletior obstat:
Vt, cum carceribus missos rapit vngula currus,

Instat

L I B E R I

491

Instat equis auriga suos vincentibus, illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, vt raro, qui se vixisse beatum
Dicat, & exacto contentus tempore vitæ
Cedat, vt conuiuia satur, reperire queamus:
Iam satis est: ne me Crispini scrinia Lippi
Compilasse putes, verbum non aplius addam.

C O M M E N T A R I I.

Constat inter omnes doctos, satyrarum libros duos, totidemq; episto-
larum & ab Horatio scriptos esse, & ad nostram ætatem peruenisse. Sed vtri
priori loco debeant collocari, id verò quæri solet, neque inter eos conuenit.
Alij enim epistolas satyris anteponi volunt: alij contra: neque hæc con-
trouersia veterum membranarum auctoritate terminari, aut componi po-
test: quippe quæ ita inter se ipsæ dissideant ordine, & dispositione libro-
rum, vt in nonnullis, epistolarum libri odis præponantur: satyræ autem
postremo loco positæ sint: in alijs satyræ primo loco, epistolæ secundo, ode
tertio sint collocatæ: vt facillè appareat vel veteres illos de horum libro-
rum ordine non admodum laborasse, vel librarios ordinem à veteribus
seruatam perturbasse. Ego primùm hoc testificor me cum quoquam hac de
re, vt quæ mihi parui admodum momenti videatur, decertare nolle: dein-
de difficile esse puto certi aliquid de hac controuersia statuere ac pronun-
ciare. postremò si quis hoc dicet, me tamè iudicasse satyras epistolis esse præ-
ponendas, quia hoc ordine eas disposuerim: licet mihi respondere me nul-
lo consilio, nullaq; ratione id fecisse: sed cum initio, quo tempore hos com-
mentarios adumbrare cœpi, hunc ordinem eò secutus essem, quòd in meo
exemplari libri ita essent collocati: me eundem ordinem tum cum typis excu-
dendos dedi, seruauisse. Verumtamen si quis facti mei rationem flagitabit,
neque mihi credet, me temere, aut casu hos libros ita disposuisse: is me hac
ratione motum esse sibi persuadeat per me licet. Horatius primus omnium
Latinorum versus lyricos exemplo Græcorum scripsit, eoq; lyricorum poë-
tarum princeps, ne dicam solus, inter Latinos habetur: quod ipse de se non
vno loco prædicat: vt Od. 111. lib. 4. Totum muneris hoc tui est, Quòd mon-
stror digito prætereuntem Romana fidicen lyra. & Od. vltima lib. 3. magnificè
gloriatur se primum omnium, carmen Æolium, nempe Alcaicum & Sapphi-
cicum ad cantus Italos deduxisse. Dicar, quæ violens obstrepit Ausidus, Et,
quæ pauper aquæ Daunus agrestium Regnavit populorum, ex humili potens Prin-
ceps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos. satyrarum etiam scriptor, seu
potius poëta fuit, non primus ille quidem (fuit enim Lucilius satyræ inuen-
tor) sed eo, qui primus satyras scripsit, longè præstantior: quod ipse de se
non falsò prædicat satyra 1111. & x. lib. 1. Iccirco ad Od. xx. lib. 2. poëtam
A 2 biform

SATYRARVM

biformem se ipse nominat, id est, opinor, lyricum, & satyricum. Itaq; cum carminum lyricorum libros, ex quibus poëta lyrici nomen adeptus est, primo loco posuerim: satyras, ex quibus satyrici poëta nomen sibi peperit, mihi videor statim post Odarum libros, non immeritò collocare. Nam epistola quidem, siue illa communi nomine sermones appellandæ sunt, siue secus: nihil addunt Horatio, neque ad lyrici, neque ad satyrici poëta nomen. Sunt enim illa & à lyricis versibus, & à satyris re sciuncta, ac separata, vnumq; quoddam corpus vtrisque dispar & dissimile constituunt. neq; omnes eodem planè stilo, atque satyræ mihi videntur esse scripta. hæ enim non solum humili & orationi soluta simillimo, verum etiam faceto, urbano, mordaci genere verborum texta sunt. epistola verò quamuis quotidiano illa quoque sermone, & verbis de medio sumtis ac petitis, magna ex parte consent, quemadmodum debent epistolæ: ea tamen vrbantate, ijs salibus, eo denique aceto (vt ita dicam) quo satyræ imbuta sunt, carent: vt omittam quòd earum nonnulla paulo sunt elatiores, atque ornatiores, & quibusdam verborum ac sententiarum luminibus illustriores. Gloria igitur illa summa tum lyrico carmine, tum satyrarum scriptio Horatio parata & quaesita, insigni quidem, & luculenta epistolarum accessione cumulatur: sed nullum ei nouum poëta nomen per illas acquiritur. Præterea si sola satyræ sermonum nomine sunt appellandæ, (vt vulgus putat) Horatius ipse declarat se epistolas posterius scripsisse, quam satyras. Sic enim epist. ad Tibull. *Albi nostrorum sermonum candidè iudex*, &c. His rationibus adductus satyras priore loco, quam epistolas collocaui: quas, si quis non probabit, susq; deq; habeo. eiq; libenter assentiar, qui à me dissentiens, sententiam afferet probabilior. Sed, ne quis miretur me vulgatam inscriptionem horum librorum immutasse, primùm vir quidam doctissimus mihi asseueravit Romæ, se Venetijs codicem vidisse perantiquum, in quo inest hæc inscriptio. Deinde (vt dicam, quod sentio) sermonis nomen generale est omnia sermonum genera continens, & complectens: neque propriè ad satyræ significandam natum, aut factum. Itaque Horatius epistola ad Augustum, epistolæ suæ locutionem hoc nomine appellat. *Ne longo sermone morer tua tempora Caesar*. Præterea cum satyra nomen sit latini poëmatum proprium, quo nomine etiam ipse id afficit prima saty. lib. 2. *Sunt quibus in satyra videar nimis acer*, &c. & cum, vbi de numero satyrarum agitur, soleamus ita loqui, satyra prima, satyra secunda, &c. nonne absurdum est, vbi de numero librorum sit sermo, sermonum potius, quam satyrarum librum primum, & satyrarum librum secundum nuncupare? Nam, vt loquar de satyris tantum, conueniebat eas aut hoc modo & inscribere & appellare, *Sermonum libri duo*: deinde *Sermonum liber primus, liber secundus*: deinde *Sermo primus, sermo secundus, sermo tertius*, &c. aut hoc modo, *Satyrarum lib. duo, Satyrarum lib. prim. lib. secund.* deinde *Satyra prima, secunda*, &c. Quòd si modus ille superior erat absurdus, atque ineptus futurus: relinquatur vt hunc posteriorem probare debeamus. Præterea quis negabit omneis epistolas quotidiano sermone textas esse, vt diximus? Nam non, si alia sunt alijs ornatiores, propterea minus putandæ sunt verbis de medio petitis esse perscriptæ

scriptæ. Postremò hoc præter cetera inter satyras, & epistolas interesse arbitror, quòd illa sunt dicaciores, vrbantiores, licentiores, interdum etiam impudentiores, amariore, mordaciores: hæ contra minus dicaces, seueriores, modestiores, verecundiores, dulciores, mitiores. De satyra autem hoc vnum dicam, quòd scribit Quintilianus, eam Latinorum esse totam, neque à Græcis arcessitam. Satyras enim Græci non scripserunt. Negari certe hoc non potest Lucillum Satyrarum iuuentorem, atq; auctorem (nam de Varone nihil attinet dicere) veteris comædiæ poëtas Eupolin, Cratinum, Aristophanem, & ceteros secutum, se ad satyras scribendas contulisse: quòd testatur Hor. ipse saty. 1. lib. 1. Itaque verè hoc dicere licet, satyræ veteris comædiæ, quæ ob immoderatam maledicendi licentiam lege sublata est, locum occupasse.

Mæcenat] de Mæcenate cum satis multa dixerimus ad Od. lib. 1. ad illa lectorem reijcimus. hoc vnum omisimus (quòd ad hunc locum non minus accommodatè dici potest) Mæcenatis cognomen fuisse, Cilnium, vt sit C. Mæcenat Cilnius, quòd docuit nuper Onufrius Panuinus.

seu fors] ita sine dubio legendum, & ita scriptum est tum in exemplaribus excusis emendatis, tum in codicibus calamo exaratis, non fors. Præterea quid ineptius, quam ita loqui, *siue ratio sortem dederit, siue fors obtulerit*, &c. nunc autem cum fors idem ferè sit, quòd fortuna: fors autem præter vulgatam significationem, sit id quòd vel à Deo, siue à fortuna offertur: vel à ratione, & cõsilio datur, verbi gratia nobilitas, ignobilitas, vita priuata, vita publica: horum verborum sententia est apertissima: mirum esse neminem sua sorte esse contentum, siue eam sortem ratio dederit, siue Deus aliquis, aut fortuna obiecerit. Propterea autem, quòd parum admodum interest inter harum litterarum: s. & f. figuras: librariorum negligentia in optimorum scriptorum libros menda turpia irrepserunt, & fors, pro fors ab illis aliquot locis positum est, vt apud Catul. in carm. de nup. Pelei. *vt leta gaudia mente Agnoscam, cum te reducem fors prospera sistet. leg. fors prospera.* & apud Virg. in Mœride. *quoniam fors omnia versat*, legendum fors. & apud M. Tull. epist. ad Att. lib. 2. legendum *quod fors obtulerit, id æternus videtur*: non, fors, vt habent libri typis excusi, & oratione in Verr. de signis, legendum *telumq; quod cuiq; fors offerebat, arripuerit*, non, fors. & off. 1. in versibus illis Ennians, mendosa est vulgata lectio, *vosne velit, an me regnare hera, quid ve ferat fors*. est enim legendum, *quid ve ferat fors*. & apud Salust. in proœmio belli lugurtini, mendosè ita legitur *Falso queritur de natura sua genus humanum, quòd imbecilla, atque cui breuis sorte potius, quam virtute regatur*: est enim legendum *forte*. & ita reperi scriptum in codice perantiquo. & apud T. Livium lib. 36. sic emendandus locus: *ne paulum quidem dubitarunt, quin pro fide erga Romanos, quicquid fors belli tulisset, paterentur*. denique vt sic emendentur hi loci, postulat Latini sermonis vsus, idq; è paucis exemplis intelligere licet. Terent. in Phorm. *Quod fors feret, feremus æquo animo*. Idem Hecyræ. *Quia tam incommode illis fors obtulerat aduentum meum*. Lucret. lib. v. *Quod cuiq; obtulerat prada fortuna, ferebat*. vbi fortuna pro nomine fors perspicue positum est. Idem lib. 3. *casumq; timent, quem cuiq; ferat fors*. M. Tull. epi. ad Att. lib. 4. *sed de illa ambulatione fors viderit, aut si quis est, qui curet*.

Dens. ibid. lib. 14. sed hac fors viderit ea, qua talibus in rebus plus, quam ratio, potest. ibid. lib. 8. eundem, ut quencunque fors tulerit casum, subeam potius cum his, qui dicuntur esse boni, quam videar a bonis dissentire. Horat. saty. v. i. huius libr. Nulla etenim mihi te fors obtulit. idem sup. Od. ix. lib. 1. Quem fors dierum cunq, dabit, lucro Appone. Idem saty. i. lib. 2. Diues, inops: Roma, seu fors ita iusserit, exul: Quisquis erit vitæ, scribam, color. Virg. Æn. v. 11. Qua fors prima dedit, sanguis nouus imbuit arma. Sallust. bello Iugurt. cetera, ut fors tulit, alias alta sunt, alias in tempestate vadosa. T. Liuius lib. 25. quos fors obtulit, irati interfecerunt.

diuersa sequentes] id est, eos omnes qui dissimilia, & diuersa viuendi instituta sequuntur. Plutarchus in lib. *ἐὺθυμίας* ostendit multum valere ad animi tranquillitatem, seipsum & sua inspicere: sin minus, at certè se inferiores spectare, & non imitari vulgus hominum, qui se cum præstantioribus comparant, verbi gratia, serui qui vincti sunt, solutos beatos esse prædicant: illi autem liberos: liberi ciues: hi rursus copiosos, & locupletes: copiosi autem satrapas: satrapæ, reges: reges, deos, propemodum tonare, & fulgurare volentes. sic Plutarch. καὶ τοῖς καὶ τὸ το μέγα πρὸς εὐθυμίαν ἔστι, τὸ μάλιστα μὴ αὐτὸν ἐπισκοπεῖν, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν· εἰ δὲ μὴ, τὰς ὑποδεδεσμένους ἀποθωπεῖν, & μὴ, καθάπερ οἱ πολλοὶ πρὸς τὰς ὑπερέχουσας ἀντιπαρῆξάγασιν, οἷον εὐδύς οἱ δεδωμένοι εὐδαμνοῖσιν τὰς λελυμένους· ἐκείνοι δὲ τὰς ἐλευθέρους· οἱ δὲ ἐλευθέρους, τὰς πολιτάς· οἱ δὲ πάλιν αὐτὸς τὰς πλεῖστους· οἱ δὲ πλεῖστοι τὰς βασιλέας· οἱ δὲ βασιλέας τὰς βασιλείς· οἱ δὲ βασιλείς τὰς θεὰς μονομαχίαν βροντῶν καὶ ἀσπράσσειν ἐδέλοντες. eodem pertinet illud Liuium lib. 5. credo fortunatum matrimonium ei sororis visum, suiq, ipsam malo arbitrio, quo a proximis quisque minime ante iri vult, pœnituisse.

fractus membra] hellenismus. fractis membris dixisset, si Latino more loqui voluisset.

Quid enim?] Iacobus Taurellus Florentinus Lælij Taurelli iurisperiti clariss. frater, homo in his litteris magnopere exercitatus, dicebat mihi Romæ anno superiore, hoc loco legendum sibi videri quid ni? non, quid enim? neque tamen vllius codicis veteris auctoritatem proferebat: nec ego eam scripturam vlllo in codice manuscripto reperi. iccirco nihil mutavi, sed receptam, præsertim à 9. libris veteribus confirmatam, retinui. cuius explicationem si quis à me requirat, dicam solere Latinos hac interrogatione uti, cum significare volunt se rectè sentire, vel verum dicere, neque eum, qui cum loquuntur, contrà dicere quicquam posse, vt intelligere licet ex illo loco epist. L. Luceij ad Cicer. lib. 5. epist. Quid enim? tu solus aperta non videbis, qui propter acumen oculisissima perspicis? sic Cic. epist. sequ. ad Luceium. Quid enim? ad amicos ne confugiam? sic Horat. saty. III. lib. 2. Cum laqueo vxorem interimis, matremq, veneno, Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis, &c. quanquam, ne mentiar, locus ille saty. I. lib. 1. mihi suspectus est, vt suo tempore dicemus. sic igitur hunc locum explico. Militia est potior, (inquit mercator) quid enim? id est, quid est, quod contrà dici possit, quamobrem ita non sit? concurritur, &c. Quod si quis malet legi, quid ni? sententia erit planior. hoc modo, quid ni potior sit? πῶς γὰρ ἔ.

concurritur] sic Virg. de apibus. lib. 4. Erumpunt portis: concurritur: æthere in

vè in alto Fit sonitus.

aut cita mors] sic reperi scriptum in cod. duob. Vatic. Iann. Tornef. & certè scriptura hæc concinnior est, quam vulgata.

Sub galli cantum] ante galli cantum, vt alibi annota. sic M. Tullius pro Muræna. Seruium iurisperitum alloquens. Te gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitauit.

consultor] qui consulit iurisperitum. M. Tull. eadem orat. Vigilas tu de nocte, vt consultoribus tuis respondeas.

Ille datis vad.] agricola, qui cū vadimonio promisit se in iudicio statutum. Sunt autem vades, qui promittunt suo periculo se aliquem in iudicio stituros, siue caput agatur, siue pecunia: sæpius tamen, & vsitatus vades dicuntur, qui intercedunt in causa capitis. vt M. Tull. off. 3. Damonem & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter se fuisse, vt, cum eorum alteri Dionysius tyrannus diem necis destinasset, & is, qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causa postulasset, vades factus sit alter eius sistendi, vt, si ille non reuertisset ad diem, moriendum esset sibi ipsi. Idem de finib. lib. 2. Vadem te ad mortem tyranno dabis pro amico, vt Pythagorem ille fecit Siculo tyranno?

Cetera de genere hoc] Lucretianum hemistichium. vt lib. 3. Et iam cetera de genere hoc, cur omnia membris Ex incunte tuo generascunt, ingenioq, & lib. 4. Cetera de genere hoc, longum est, si dicere coner. ibid. Cetera de genere hoc monstra, ac portenta loquuntur. & lib. 5. Cetera de genere hoc qua sunt portenta peremta, si non victa forent, quid tandem viua nocerent?

(adeo sunt multa] hæc sunt includenda interpositionis nota.

loquacem Fabium] quasi aliud agens Fabium quendam notat, qui Pompeio deuicto, cuius partes secutus erat, sese ad Stoicam disciplinam totum contulerat, librosq, aliquot, eius scholæ sententias, & decreta continentes, conscripserat satis verbosos.

consultus] iurisperitus. vt epist. ad L. Flor. lib. 2. frater erat Roma consultor rhetor.

buccas inflat.] id est, irascatur. nam buccas inflant, qui irascuntur. vt infra dicemus, quod Græci φυσῶν τὰς γνάθους, dicunt Demosth. καὶ ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς πορεύεσθαι τοιματίων καθεῖς ἀρχὴ τῆς σφυρῶν, ἢ τὰς γνάθους φυσῶν.

præbeat aurem:] eorum vota audiat. præbere idem fere valet, quod suppeditare, παρέχειν, ποιεῖν vt annot. ad Od. x. lib. 3.

vt, qui iocularia] vt qui res ioculares percurrit ἀπὸ κοινῆς, vel subintelligitur, aut quippiam simile.

olim] aliquando ποτὶ.

crustula] pemma quædam ex farina, lacte, caseo, oleo, melle, & similibus confecta. saty. 4. lib. 2. Sunt, quorum ingenium noua tantum crustula promit. sunt autem hoc modo alliciendi pueri, & auditores, vt discere atque audire velint. Non admodum dissimile est illud Lucretij lib. 4. Nam veluti pueris absinthia tetra medentes Cum dare conantur, prius oras pocula circum contingunt mellis dulci, flavoq, liquore, vt puerorum ætas improvida ludiscetur Labrorum tenuis: interea perpotet amarum Absinthii laticem, deceptaq, non capiatur, Sed potius

potius tali facto recreata valeat : sic ego, &c. Sic Plato lib. 7. de rep. non vult pueros ad disciplinas vi adigi, sed ludentes inuitari, vt appareat, ad quod disciplina genus quisque sit aptus natura : atque in eisdem retineri, propterea quod nulla disciplina cum vi coniuncta stabilis in animo permaneat. verba Platonis sunt hæc μή βίαι, εἶπον, ὡς αἰεὶ, τὰς παῖδας ἐν τοῖς μαθήμασιν, ἀλλὰ παῖδοι τὰς στέφει, ἵνα καὶ μάλλον οἷός τε ἦς καθορᾶν ἐφ' ὃ ἐκαστος ἀείφουεν.

Sed tamen amoto] quia longam interposuerat ἀπέθεσιν, mutata orationis institutæ forma, vt sit in hyperbatis, redit ad institutum.

ille] agricola. περιφρασις.

terram qui vertit ar.] eodem verbo vitur Virg. in eadem re Georg. i. quo sidere terram Vertere Mæcenat, &c.

hac mente laborem s. f.] hi omnes aiunt sese eo animo, & consilio, interea dum integris sunt viribus, & dum viget ætas, laborem perferre, ac perpeti, vt lenes ocioiam, & tranquillam vitam traducere queant, rebus omnibus ad victum, cultumq; necessarijs collectis, & comparatis.

sicut Paruula, &c.] aiunt ij omnes, qui in re facienda occupati sunt, se formicæ exemplo, vt quarant, & congerant opes, admoneri.

magni formicæ laboris] Theocritus ἐγκωμ. ποιησι. ostendere volens Ptolemæi diuitias non asseruari ab eo domi conditas, ac sub terra defossas, sed ad liberalitatem, ac munificentiam conferri, dissimilitudine vitur formicarum, his verbis. Οὐ μὲν ἀρχεῖός γε δόμοι ἐν πόλει χρυσός, Μυριακῶν ἀτε πλάτος, ἀεὶ κέρχῃ μογεόντων, Ἀλλὰ πολλὴ μὲν ἔχοντι θεῶν ἐκπυδῆες οἴκοι, &c. Virg. Æn. iiii. Ac velut ingentem formicæ sarris aceruam Cum populant hiemis memores, tectisq; reponunt &c.

Quæ simul] simul atque, cum primùm: nempe mense Ianuar. sunt autem nunc verba Horatij.

contristat] tralatio à re animata ad inanimam, λυπεῖ. vitur eo verbo Cælius ad Cicer. lib. 8. epist. Contristauit hæc sententia Balbum Cornelium. & Virg. Georg. i. aut vnde nigerrimus Auster nascitur, & pluuio contristat frigore calum.

prorepit] foras repit. nam pro in compositione interdum foris, seu foras, & palam significat, vt in his procurro, produco, prodeco, prodoceo, & similibus.

sapiens] sic restitui ex codic. antiquis Vatican. Rainunt. Tornes. significat autem sapientis esse bonis partis vti. contra insipientis, parcere, vt sacris. sic supra Od. xi. Sapias : Vina liques. & Od. vii. eiuid. sic, tu sapiens finire memento Tristitiam, vitæq; labores Molli, Plance, mero.

Demoueat lucro] sic curauimus excudendum, quod ita scriptum reperimus in libris manuscriptis, Vatic. Iann. Torn. cum in vulgatis legatur dimoueat, planè mendosè. vt apud M. Tull. quamplurimis locis. demoueat lucro autem dictum pro demoueat de lucro. vt propugnat nugis. cum his autem Horatianis valdè mihi congruere videntur illa Varronis Eumenidib. Denique auarus Qui sanus? cui si stat terra, & traditur orbis, Furando tamen, & morbo stimulatus eodem Ex sese ipse aliquid quarat, cogatq; peculi.

neque:

neque hiems, ignis, m. f.] sic epist. i. lib. i. curris mercator ad Indos Per mare, pauperiem fugiens : per saxa, per ignes.

dum ne sit te d.] nullum laborem recusas, nullum periculum reformidas, dummodo id assequaris, ne quis alter te ditior sit.

furtim defossa] sic dixit defossa terra, vt Virg. Georg. i. defossus specubus. Ipsi in defossis specubus securæ sub alta Ocra agunt terra: alioqui vtitatus dicimus aurum, siue quid aliud, defodere in terram, aut sub terra. Lucret. lib. v. nec scibat ferro moluier arua, Nec noua defodere in terram Virgulta. Idem ibid. Et noua defodere in terram Virgulta per agros. M. Tull. de diuinat. 3. respondit coniecto, thesaurum defossum esse sub lecto. Asinius Pollio ad Cicer. lib. epist. x. deinde abstractum defodit in ludo, & vinum combussit. Horat. epist. ad Numic. Defodet, conderq; nitentia. Virg. lib. io. Æn. Iacent penitus defossa talenta Calati argenti. Plaut. in Mostell. hospes hic me necauit, isq; me defodit in sepulchrum.

Quod si comminuas] at si pondus istuc auri, & argenti minuas, redigatur ad assem, dices. in quibusdam codicibus scriptum est Quod, sine accenru : quam scripturam non improbo, & ea fortasse melior est.

At ni id sit] respondet Hor. at si aurum tuum non minuitur, si non insumitur in res necessarias, quid est quod aceruus auri, quantunuis altè extructus, tantopere sit admirandus?

Non tuus hoc capiet.] sic scriptum reperi in antiquis codicibus Vaticanis, Iannoctij, Tornes. sententia autem horum verborum est. etiam si centum frumenti medimnorum millia in tua area trita fuerint, tuus venter ne pilo quidem plus accipiet, quàm meus. hoc accipiendum δὲ ἀκίως, verbi gratia, pilo, & similib. quod quidam non intelligentes, reposuerunt hinc. alij hoc interpretantur propter hoc. sed minus rectè.

Reticulum panis] reticulum hoc loco sacculi genus retis in modum factum.

venales inter] inter seruos venales.

vel dic quid ref. int. N.] id est, vel dic, quid intersit, si eius personam spectes, qui vitæ suæ modum, naturæ finibus circumscribat, ac terminet, vtrum centum agri iugera, an mille areæ?

at suaute est ex m.] dices tu auare. tollere autem, id est, sumere. vt epist. v. i. i. lib. i. partem, vel tolleret omnes.

liquidî vrna] aqua vrna. liquoris vrna. ὕδωρ, vt loquuntur Græci. quod annotat P. Victorius.

Aufidus acer] rapidus. Aufidus Apuliæ fluius. sup. Od. i. x. lib. 4. Longè sonantem natus ad Aufidum.

cumeris] Vasis fictilibus, aut vimineis, in quibus condebant frumentum. epist. v. lib. i. Forte per angustam tenuis vulpecula rimam Repserat in cumeram frumenti.

is neque limo Turb. h. a.] huius loci hæc sententia est. qui tantulum desiderat, quantum satis est, id est, quantum naturæ necessitas postulat, is hoc assequitur, quod neque turbidam haurit aquam : qualis est ea, quæ è riuulo arido petitur : neque fluuij impetu abreptus interit, quod periculum impendet ijs, qui è fluuio, aut torrente, quàm è fonte, aquam petere sitientes malunt.

B Cupid

Cupidine falso] vitiosa cupiditate. vide Od. xv. lib. 2. ibi aut Cupido Sordidus aufert.

quia tanti, quantum h. f.] Plutarchus in lib. περὶ φιλοπρωτίας, hanc vulgi in re facienda omne studium, omnemq; operam suam ponentis vocem commemorat, κέρδιον, καὶ φείδω, καὶ ἄσπετον νόμισμα σωτῆρ ἄξιον, ἔστιν ἂν ἔχῃ, id est, fac quantum, & parce, & tanti te futurum, quantum habeas, puta.

iubeas miserum esse lib.] a quo animo ferre miseriam suam.

Quatenus id facit] id est, vsque ad quem locum id facit, vsque eò sit miser libenter. Quidam legunt quatinus, id est, quoniam. Lucret. lib. 3. Quatinus est unum inter se, coniuncta res est. & Od. xxi. lib. 3. quatinus (heu nefas) Virtutem incolumem odimus. potest & ita explicari, iube eum miserum esse, quatenus, seu quatinus id libenter facit: mutata distinctione.

me sibilat] quasi res geratur in scena. nam populus histrionem exhibebat, si paululum se extra numerum mouisset, aut si versus pronunciatu esset vna syllaba breuior, vt scribit M. Tull. Parad. Sibilis etiam excipiebantur homines potentes inuidiosi, & populo offensi: gratiosi contra plausu, & clamoribus secundis. M. Tull. ad Att. lib. 2. populi sensus maxime in theatro & spectaculis perspectus est. nam gladiatoribus, quæ dominus, quæ aduocati, sibilis consisit. Idem pro Sextio. Quid ego nunc dicam, quibus viris, aut cui generi ciuium maxime applaudatur? neminem vestrum fallit. sic hoc sane leue: quod non ita est, quoniam optimo cuique impertitur: sed si est leue, homini graui leue est: et verò, qui pendet à rebus leuissimis, qui rumore, & (vt ipsi loquuntur) fauore populi tenetur, & ducitur, plausum, immortalitatem: sibilum, mortem videri necesse est.

Tantalus à labris s. f.] hoc supplicio plecti Tantalum facit Homerus ὀδυσ. λ. sub persona Vlysis, ea, quæ apud inferos viderat, Alcinoo narrantis: his verbis. Καὶ μὲν Τάνταλον εἰσεΐδον χαλέπῳ ἄλλε' ἔχοντα, Ἐσατ' ἐν λίμνῃ. ἢ ἡ προσέπασσε γυνείῳ. Στεῦθε ἡ διψῶν· πείθει δὲ ἐκ εἴχεν ἐλέσθαι. Οὐκ ἔστι γὰρ κῦψι ὁ γέραν πείθειν μενιάων. Τισάχ' ὕδωρ δόπολίσσεται ἀναβροχθῆν, ἀμφὶ ἡ προσὲ Γαῖα μέλαγα φάεσκε, κατὰ ζήλασκε ἡ δαίμων· Δένδρεα δὲ ὑψιπέτηλα κατὰ κρητῆν χεῖε καρπὸν, ὄχνη, καὶ ρόια, καὶ μηλέα ἀγλαόκαρποι, Συκαίτε γλυκερά, καὶ ἐλάειν τιλεθώσασ· Τῶν ὄποι' ἰθύσι ὁ γέραν ὅππ' ἕρσι μάλασται, τὰς δὲ ἀνεμὸς ῥίπασκε ποτὶ γέροντα σκίοντα. Sed Pindarus, & Euripides, & Lucretius inter se consentientes de Tantalali pœna, ab Homero dissentiunt. Volunt enim hi tres poëta saxum ei impendêre, cuius casum semper extimescens, omni animi alacritate spoliatur. verba Pindari sunt hæc Olymp. εἰδ. α. εἰ ἡ δὴ τιν' ἀνδρᾶ θνητὸν Ὀλύμπου σκοποὶ ἐτίμασαν, λῦ Τάνταλος ἄτος. ἀλλὰ γὰρ κατὰ πέλας μέγαν ὄλβον ἐκ ἐδωάσθη. κόρην ἔλεν ἄταν ὑπέροπλον, ἔν ὃι πατὴρ ὑπερκρέμασε καρτερὸν ἀπὸ λάθον, τ' αἰεὶ μεινοῖτων κεφαλᾶς βαλεῖν, εὐφροσύνας ἀλάται. Euripid. in Oreste. ὁ γὰρ μακάριος, καὶ ὀνειδίξω τύχας, Διὸς πεφυκῶς, ὡς λέγῃσι, Τάνταλος, Κορυφῆς ὑπερτέλλοντα δερμαῖνων πείτρον, Ἄρει ποτῶνται, καὶ τινὲ ταύτην δίκην. Lucret. lib. 3. Nec miser impendens magnum timet aëre saxum Tantalus (vt fama est) cassa formidine torpens: Sed magis in vita diuim metus urget inanis Mortales, casumq; timent, quem cuiq; ferat fors. Causam autem, cur supplicio affectus sit, hanc fuisse narrat Pindarus, quòd, cum Deorum epulis, & conuiuuijs

uiuuijs interesse iustus esset, in eorumq; cœtu, & concilio quotidie versaretur, magna illa, & insolita Deorum liberalitate, & beneuolentia intemperanter vsus, nectar, ambrosiamq; furatus sit, æqualibusq; atque amicis suis impertuerit: & ita Homeri interp. Euripides verò aliam affert, nempe quòd linguam habuerit incontinentem, turpissimum (inquit) morbum. alij, quòd canem illum templi custodem à Pandareo Milesio furto sublatum, atque apud se depositum, vidisse se iuratus negarit, periurioq; sese commaculauerit. At Horatius de pœna sequitur Homerum, tum hîc, tum Od. vltima epod. *Opiat quietem Pelopis infidus pater Egens benigna Tantalus semper dapni.* Quamquam non defuerunt, qui versus illos Homeri, quos supra protulim, subditos, & adulterinos esse dixerint: in quibus est Aristarchus. Extat politissimum in libris epigrammatum Græcorum epigramma de Tantalò: quod de pœna cum Homero concinit, de culpa cum Euripide. *Οὗτος ὁ ὄπριν μακάριος σωέσιος, ἄτος ὁ τῆδ' ὠ Παλλάϊ νεκτάρης πηλοσάμενος πόματος, Νυὺ λιβάδος θνήσκῃς ἰμέριε*· ἢ φθοιερῆ ἡ Κράσις αἰεὶ χεῖλες ὅσι τᾶσπενότερη· Πῖνε, λέγῃ τὸ τόρευμα, καὶ ὄρσια μάνθανε σιγῆς. Οἱ γλώσση ποροπέεις ταῦτα κολαζόμεθα. Superioribus consentanea ferè de Tantalò scribit Athen. lib. 7. locum duntaxat indicabo. *φιλήθονος ἡ οἱ πομπῆ καὶ τ' ἀρχαῖον φασὶ γυνέει τῶν Τάλων,* &c. qui locus non longè abest à principio.

inhians] semper cupiens, etiam si tot rebus abundes.

& tanquam parc. f.] impellit te immensa cupiditas, atque avaritia, vt tot, ac tantis bonorum aceruis parcas tanquam sacris: aut, vt ijs ita delecteris, vt inani pictura. sic saty. i. lib. 2. *Qui nummos, aurumq; recondit nescius vti Compositis, metuensq; velut contingere sacrum?* & saty. i. lib. 1. huius lib. *ne quid Summa deperdat metuens.*

Nescis quòd val. n. q. p. vsum?] legendum cum interrogatione, & quò valeat, non quid valeat. sic enim lib. manuscr. Vat. i. Faër. Torn. quò autem, id est, ad quam rem, vel ad quem vsum.

adde, Queis hum. f. d.] id est, adde ea, quibus sibi negatis humana natura sit dolitura: vel ita, adde ea, quibus natura humana sine dolore, & interitu carere non possit: videlicet quæ sunt necessaria. Plato lib. octauo de rep. necessarias quasdam cupiditates ponit, easq; ita definit: *αἷ ἐκ ἂν οἰοῖτ' εἶπμεν δόποτρεῖται καὶ ὅσαι ἀπολελέμεναι ὠφελῶσιν ἡμᾶς. Τέτων γὰρ ἀμφοτέρων ἐφίεσται ἡμῶν τῆ φύσῃ ἀνάγκη,* id est, quas nulla ratione propulsare possimus: & quæcunque, cum expleantur, nobis profunt. Nam has res vtraq; concupiscere nostræ naturæ necessarium est. Atque Epicurus quidem ita prope modum, vt Plato, partiebatur cupiditates, vt scribit M. Tull. lib. i. de finib. Nam unum genus ponebat earum cupiditatum, quæ essent & naturales, & necessaria: alterum, quæ naturales essent, nec tamen necessaria: tertium, quæ nec naturales, nec necessaria: quarum ea ratio est, vt necessaria, nec opera multa, nec impensa expleantur. *ne naturales quidem multa desiderant, propterea quòd ipsa natura diuitias, quibus contenta est, & parabiles, & terminatas habet. Inanium autem cupiditatum nec modus nullus, nec finis inueniri potest.*

malos fures] malos est epithetum perpetuum, non discretionis. vt fat. v. lib. huius lib. mala lustra. & saty. i. lib. 2. ambitione mala.

Ne te compilent] ne tua furentur. *compilare* (inquit Festus) est cogere in unum, & condere, ex quo furari. M. Tull. lib. de orat. 2. Cum C. Fabricio P. Cornelius, homo, ut existimabatur, auarus & furax, sed egregie fortis, & bonus Imperator, gratius ageret, quod se homo inimicus consulem fecisset, bello praesertim magno, & graui: Nihil est, quod mihi gratius agas (inquit) si malui compilari, quam venire. Idem 1. lib. accus. quasi vero id cupiditate defendenda nobilitatis, aut studio partium fecerit, ac non apertissime Consulem, exercitum, prouinciamq; compilarit. Horat. ultimo huius saty. versu. ne me Crispini sermnia Lippi Compilasse putes.

horum Semper ego op.] ego quidem his bonis semper carere potius, quam ea habere velim. pauperrimus bonorum autem, sic dixit, ut saty. 1. 1. 1. lib. 2. Pauper Optimus argenti posuisti intus, & auri.

condoluit] doluit. nam condolere pro eo, quod Graecis est συναλγεῖν, aut συμπαροῦν, non est Latinum. M. Tull. Tuscul. 1. nos, si pes condoluit, si dens: sed fac totum dolere corpus, ferre non possumus.

tentatum frigore] sic alibi, tentari morbo. ut epist. ad Numicium. Si latus, aut renes morbo tentantur acuto. sic & M. Tull. lib. 4. Tuscul. animi valentes morbo tentari non possunt, corpora possunt. frigus hoc loco proprie positum: aliàs pro morte translata. ut saty. 1. lib. 2. & maiorum ne quis amicus Frigore te seriat.

lecto te afflixit] afflixit reperi scriptum in codic. calamo exaratis, Ianu. noct. Faer. Torn. duob. Vatic. Rainunt. Card. affligere autem est ad terram deijcere. de quo verbo vide annot. ad illum locum. Atq; affligit humo diuinae particulam aure. sat. 1. 1. lib. 2. Praeterea nomen, casus, quod antecedit, hanc lectionem confirmat. Sic enim M. Tull. loquitur epist. ad Dolab. lib. 9. Vel meo ipsius interitu mallem literas meas desiderares, quam eo casu, quo sum grauissime afflictus. Idem in Timæo. Postremo ne quis morbus eum possit, aut senectus affligere, &c. Adde quod affligere lecto, id est, ad lectum, sic dictum ab Horat. ut ab Eurip. Oreste, πόνον ἢ δεινότερον ἀβελωχῆ ἴδω. Id est, quampridem iste ad lectum afflictus est: seu, ut propius accedam ad vim verbi Graeci, ad lectum decedit: vel vno verbo, decubuit?

habes, qui Asfid. fom. par.] haec sunt accipienda εἰρωτικῶς, & sine interrogatione legenda.

ut te Suscitet] iacentem, & afflictum erigat. sententia haec est. ut medicus ille ab vxore, aut aliquo tuorum arcessitus te morbo affectum, atque afflictum excitet, id est, sanum faciat, recreet.

& reddat natis, car.] quibus te propemodum morbus ademerat.

Non vxor fal.] tollit, ac remouet, quod paulo antè dissimulanter concesserat.

argento post omnia ponas] perspicue verbum compositum postponas diuisit.

ut si quis asellum, &c.] quod est, indocilem docere, aut aliquid alteri suadere, quod ille nunquam sit facturus. Asinus enim suapte natura tardus est, atque ad cursum ferè ineptus. inde natus est locus ille apud Aristoph. in auib. ὄνος ὄπυς, id est, asinus auis. campo autem hoc loco excudendum curauit libros ferè omnes veteres secutus.

Denique

Denique sit finis quaerendi] tempus enim est quaerendi, tempus vtendi ac fruendi quaesitis, ut sup. eadem lat. & illis virtut ante Quasitis. sic epistola ad Lollium lib. 1. certum voto pete finem. & saty. v. 1. lib. 2. nihil amplius oro Maia nate, nisi ut propria haec mihi munera faxis. Theognis homo alioqui in ferenda paupertate mollissimus, infinitum quaerendi studium acriter infectatur, & magnopere reprehendit, atque improbat his versibus, Πλάτῃ δ' ἔδεν τέρμα περασμένον ἀνθρώποισιν. Οἱ γὰρ τοῦ ἡμῶν ἀλέει-
σον ἔχουσι βίον, διπλάσιον αἰεΐδουσι. τίς ἂν κοπέσει ἀπάντες; Χρήματα τοῖς θνή-
τοις ἄφροσύνη. quanquam Aristoteles primo libro de rep. hos versus Soloni ascribit.

Vmidius] sic scriptum est in omnibus ferè lib. manuscr. in vno tamen Vmmdius.

diues, Vt metir. n.] ita diues, ut metiretur nummos, non numeraret. multitudinem numeramus: magnitudinem, eaq; quae ita minuta sunt, ut numerari vix possint, qualia sunt legumina, fruges, bacae arborum, & similia, metimur: res, quae pondere constant, pendimus. tantae igitur erant huius diuitiae, ut essent innumerabiles, essetq; necesse ei, qui aestimare vellet, modijs metiri. Quod autem reperitur apud M. Tull. & alios magnus frumenti, vini, & similitum numerus, id ita accipiendum est, quasi diceret, magnus modiorum frumenti, & magnus amphorarum, similitumq; valorum vini numerus.

supremum] extremum, ut epist. ad Alb. Tibullum lib. 1. Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.

liberta] vel vxor, vel concubina, quod vtrunque licebat iure ciuili.

Diuisit medium] in duas parteis dimidias diuisit.

fortissima Tyndaridarum] hanc libertam, quae patronum, eundemq; virum suum occiderit, alteram Clytemnestram esse fingit, propterea quod Clytemnestrae facinus sit imitata. Itaq; eam, quasi Clytemnestram, Tyndaridarum fortissimam nominat. Tyndaridae autem intelligendi sunt Tyndari liberi, Castor & Pollux, Helena, Phæbe, Clytemnestra. Nam quamuis Tyndaridae proprie dicantur Castor, & Pollux. Clytemnestra vero & Helena Tyndarides, tamen masculorum appellatione continentur & feminae. Notum est autem Agamemnonem è bello Troiano reuersum, iam iamq; pedem domum inferre conantem, ab Aegisto & vxore Clytemnestra insidijs exceptum & interfectum esse.

Quid mi igitur suades?] quid igitur me facere iubes? inquit auarus, quo modo me viuere vis? profuse ne ac sumtuose? Non celabo lectorem reperisse me scriptum in duob. cod. antiquis Quid ne igitur.

Manius] homo luxuriosus & profusus. de quo epist. ad Vallam libro 1. Manius ut rebus maternis, atque paternis. alij legunt Næuius, de quo saty. 1. 1. lib. 2. nec sic, ut simplex Næuius, vnde iam Conuiuius praebebit aquam.

Nomentanus] tuit hic quoque luxuriosus & profusus nepos. de quo saty. 1. 1. lib. 2. Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam. & ibid. Nunc age luxuriam, & Nomentanum arripe mecum. Nomentanus autem à Nomento oppido appellatus est cognomento, cum ei Casio nomen esset.

pergis pugnantiā secum Fr. adu.] respondet Horatius: pergis res inter se contrarias, conferre & comparare inter se? vel committere? vt sit tralatio ducta à gladiatoribus. *saty. v. i. hoc lib. Vt non Compositus melius cum Bubo Bacchius.* duo enim sunt vitia maximè inter se pugnantiā, profusio, seu luxuria: auaritia, seu immodica parsimonia, & immunditia. Hanc dubitationem & controuersiam eleganter decidit, ac dirimit Theognis: qui, posteaquàm incertum esse ostendit quàm diu victuri simus, eoq; difficile esse iudicare vtrum sit potius, tenuiter ne & parcè, an sumtuosè, profusè, & libidinosè viuere: itaque se quodammodo in triuio stare: alium enim se vidisse quantumuis diuitem, præparcum tamen, atque aridum: omnia ventri & necessarijs cupiditatibus denegantem: eundemq; in medio vitæ cursu extinctum: eius bona denique ad heredem insperatum, indignum, atq; ignotum delata: alium itidem copiosum ac locupletem, omnia ventri & libidinibus largientem & gratificantem, breui bonis suis consumtis ac dissi-patis, ad egestatem & mendicitatem redactum esse: subiungit ad extremum, optimum ac tutissimum esse sumtus facere copijs & facultatibus rei familiaris consentaneos atque æquales. versus Theognidis sunt hi, *Εν τριβό- δω ἔσκηκα, δὲ εἰσι πρόθεν ὁδοί μοι. φροντίζω τέτων λώπι' ἴω προτέρην. Εἰ μὴ δὲν δαπανῶν τεύχω βίον ἐν κακότητι, ἢ ζωῶν τερατῶς ἔργα τελῶν ὀλίγα. Εἶ- δον μὲν γὰρ ἔγωγ', ὅς ἐφείδετο, κ' ἔπειτ' ἄσπετος γαστρὶ Σίτον ἐλευθέριον πολέσιος ὤν, ἐδί- δε** Αλλά πρὶν ἐπιτελέσαι, κατέβη δόμον Αἴδος εἶσω, χρήματα δ' ἀνθρώπων ἔ- πιτοχῶν, ἔλαβεν. Ὡστ' ἐς αἴαιρα πόνεϊν, καὶ μὴ δόμεν, ὡς κ' ἐθέλοι τις. Εἶ- δον δ' ἄλλον, ὅς λῶ γαστρὶ χερσὶ χερσὶ, χρήματα μὲν διέτριψεν ἔφθι, διάγω φρέ- να τέρψας. Πτωχέυει δ' φίλος πάντας, ὅππῃ τιν' ἴδῃ. Οὕτω Δημόκλειος κ' ἔρη- ματ' αἰεὶσον ἀπάντων τῶν δαπάνων θείδαι, καὶ μελέτῃ ἐχέμεν.

vappam] hominem omnia profundentem, nullius bonæ frugi, ne- quam, ad nullam rem vtilem. tralatio ducta à vino corrupto. vappa enim vinum est, quod degenerauit à bonitate, & natura vini.

Est inter Tanaim q. f.] Tanaim quidem spadonem fuisse aiunt, li- bertum Mæcenatis. Visellij autem focerum non nominatum, hernia labo- rasse.

modus] mediocritas, μέτρον, μέτρον. Quos ultra, citrà q; n. c.] certi sunt fines, intra quos rectum consi- stit: ultra autem, aut citra hos fines consistere non potest.

rectum] τὸ ὀρθόν, quo nomine sæpe vitur. Illuc, vnde abij, r.] eò, vnde degressus sum, reuertor.

nemon' vt auarus Se pr.] ita ne fieri oportet, vt nemo auarus se sa- tis vnquam beatum putet: sed alienum vitæ institutum pluris faciat, quàm suum? & quòd alius rem suam melius gerat, quàm ipse suam, contabescat?

Sic festinanti semper locupl.] sic ad diuitias ampliores contendenti, semper aliquis locupletior impedimento est, quo minus suis bonis, ac fortunis contentus sit. illud sic autem coniungendum cum participio festi- nanti, non cum verbo obstat.

Vt, cum carceribus m.] Docet à simili quàm miserum, atque infi- nitum sit avari studium. Quemadmodum (inquit) in ludis Olympicis com- plur

pluribus quadrigis certamen ineuntibus, & iam dimissis è carceribus, is auriga, qui secundo, aut tertio loco currit, posteriores quadrigas, & eas, quas præterijt, ne respicit quidem: sed eas tantum, quæ antecedunt, & à quibus superatur, spectat, eisq; instat, id est, eas proximè insequitur, vt af- sequatur primùm, deinde superet: ita homo rei amplificandæ studio supra modum deditus, quem auarum appellamus, non solet se cum minus diui- tibus comparare, vt, cum eos à se superatos cogitet, quærendi finem faciat: sed cum locupletioribus, vt totam vitam in quærendo & congerendo con- sumat, nunquam autem rebus quæsitis fruatur.

Instat equis aur. suos vinc.] insequitur proximè equos anteceden- tes. sic suprâ epist. ad Loll. lib. i. nec præcedentibus insto.

præteritum] quem præterijt, ac superauit. Cedat vtî conuiuia fatur] sic Lucretius lib. 3. Cur non, vt plenus vitæ conuiuia recedis?

Crispini] Philolophi Stoici, de quo Satyra v. i. lib. 2. Dum, quæ Crispi- ni docuit me ianitor, edo. & satyra i. i. huius lib. neque te quisquam stipator, ine- ptum Præter Crispinum sectabitur. & saty. i. i. i. ecce Crispinus minimo me prouo- cat. scripsit hic versus numero quidem multos, pondere autem leues.

AMBVBARIARVM collegia, pharmacopola,
Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne,
Mæstum, ac sollicitum est cantoris morte Tigelli.
Quippe benignus erat. contrâ hic, ne prodigus esse
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo, duramq; famem depellere possit.
Hunc si percuncteris, ami cur, atque parentis
Præclaram ingrata stringat malus ingluuie rem,
Omnia conductis coëmens obsonia nummis:
Sordidus, atque animi quòd parui nolit haberi,
Respondet. laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fusidius vappæ famam timet, ac nebulonis,
Diues agris, diues positus in fenore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exsecat: atque,
Quanto perditior quisque est, tanto acrius vrget.
Nomina sectatur modo sumta veste virili

S A T Y R A R V M

Sub patribus duris tironum. maxime, quis non,
Iupiter, exclamet, simulatque audiuit? at in se
Pro quaestu sumtum facit. hic? vix credere possis,
Quam sibi non sit amicus: ita vt pater ille, Terenti
Fabula quem miserum nato vixisse fingato
Inducit, non se peius crucianerit, atque hic.
Si quis nunc querat, quò res hæc pertinet? illuc,
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Malchinus tunicis demissis ambulat: est, qui
Inguen ad obscenum subductis vsque facetus:
Pastillos Rufillus olet: Gorgonius hircum.
Nil medium est. sunt, qui nolint tetigisse, nisi illas,
Quarum subsuta talos tegat instita veste.
Contra, alius nullam, nisi olenti in fornice stantem.
Quidam notus homo cum exiret fornicem: macte
Virtute esto, inquit sententia dia Catonis.
Nam simulac venas inflauit tetra libido:
Huc iuuenes æquum est descendere: non alienas
Permolere vxores. nolim laudariet, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire est opera pretium, procedere restè
Qui mæchis non vultis, vt omni parte laborent:
Vtq; illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter sæpe pericla.
Hic se præcipitem tecto dedit: ille flagellis
Ad mortem casus: fugiens hic decedit acrem
Predonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones. quin etiam illud
Accidit, vt cuidam testeis, caudamq; salacem
Demeteret ferrum: iure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx est in classe secunda?

Libert

L I B E R I

25

Libertinarum dico: Sallustius in quas
Non minus insanit, quam qui mæchatur. at hic si,
Quà res, quà ratio suaderet: quaq; modestè
Munifico esse licet, vellet bonus, atque benignus
Esse: daret quantum satis esset: nec sibi damno,
Dedecoriq; foret: verum hoc se amplectitur vno:
Hoc amat, & laudat: matronam nullam ego tango.
Vt quondam Marsæus amator Originis,
Qui patrum mimæ donat fundumq;, Laremq;
Nil fuerit mi, inquit, cum vxoribus vnquam alienis.
Verum est cum mimis: est cum meretricibus: vnde
Fama malum grauius, quam res, trahit. an tibi abunde
Personam satis est, non illud, quicquid vbique
Officiu, euitare bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum est vbicunq;. quid inter-
Est in matrona, ancilla, pecces ne togata?
Uillius in Fausta Syllæ gener, hoc miser vno
Nomine deceptus, pœnas dedit vsque, superq;
Quam satis est, pugnis casus, ferroq; petitus,
Exclusus fore, cum Longarenus foret intus.
Huic si mutonis verbis mala tanta videntis
Diceret hæc animus: quid vis tibi? nunquid ego à te
Magno prognatum deponco consule cunnum,
Velatumq; stola, mea cum conserbuit ira?
Quid responderet? magno patre nata puella est.
At quanto meliora monet, pugnantiq; istis,
Diues opis natura sua: si tu modo rectè
Dispensare velis: ac non fugienda petendis
Immiscere? tuo vitio, rerum ne labores,
Nil referre putas? quare, ne pœniteat te,
Desine matronas sectariet: vnde laboris

c

Plus

SATYRARVM

Plus haurire mali est, quàm ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niueos, virideisq; lapillos,
Sic licet hoc Charinte tuum, tenerū est femur, aut crus
Rectius: atque etiam melius persape rogata.
Adde huc quòd mercem sine fucis gestat: aperte
Quod venale habet, ostendit: nec, si quid honesti est,
Lactat, habetq; palam: querit, quo turpia celet.
Regibus hic mos est: vbi equos mercantur, opertos
Inspiciunt, ne, si facies (vt saepe) decora,
Colla fulca pede est: emtorem inducat hiantem,
Quòd pulchra clunes, breue quòd caput, ardua ceruix.
Hoc illi rectè: ne corporis optima Lynceis
Contemplere oculis: Hypsæa caciior, illa,
Qua mala sunt, spectes. ô crus, ô brachia: verum
Depygis, nasuta, breui latere, ac pede longo est.
Matrona, præter faciem, nil cernere possis,
Cetera, ni Caria est, demissa veste tegentis.
Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te
Hoc facit insanum) multa tibi tum officient res:
Custodes, lectica, cinis tones, parasita,
Ad talos stola demissa, & circumdata palla:
Plurima, quæ inuideant purè apparere tibi rem.
Alterâ nil obstat Cois tibi: pæne videre est,
Ut nudam: ne crure malo, ne sit pede turpi:
Metiri possis oculo latus. an tibi manus
Insidias fieri, pretiumq; auellier antè,
Quàm mercem ostendi? leporem venator vt alta
In niue sectatur: positum sic tangere nolit:
Captat, & apponit. meus est amor huic similis: nam
Transuolat in medio posita, & fugientia captat.
Hisce'ne versiculis speras tibi posse dolores,

Atque

LIBERTI

27

Atque æstus, curasq; graueis è pectore pelli?
Nonne cupidinibus statuit natura modum? quem,
Quid latura sibi, quid sit dolitura negatum,
Querere plus prodest, & inane abscindere soldo.
Num, tibi cum fauces vrit sitis, aurea quæris
Pocula? num esuriens fastidis omnia præter
Pauonem, rhombumq;: tument tibi cum inguina, num, si
Ancilla, aut verna est præsto puer, impetus in quem
Continuò fiat, malis tentigine rumpi?
Non ego: nanque parabilem amo Venerem, facilemq;
Illam post paulo: sed pluris, si exierit vir:
Callis hanc Philodemus ait: sibi, quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, cum est iussa venire.
(andida, rectaq; sit: munda hæctenus, vt neque longa,
Nec magis alba velit, quàm det natura, videri.
Hæc vbi supposuit dextro corpus mihi laeuum:
Iliæ, & Aegeria est: do nomen quodlibet illi.
Nec vereor ne, dum futuo, vir rure recurrat:
Ianua frangatur: latret canis: vndique magno
Pulsa domus strepitu resonet: vepallida lecto
Desiliat mulier: miseram se conscia clamet:
(uribus hæc metuat: doti deprensa: egomet mi.
Discincta tunica fugiendum est, ac pede nudo:
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel iudice vincam.

COMMENTARII.

Ambubaiarum coll.] Ambubaias, mulieres fuisse impudicas, & infames, suspicari licet: vnde sint appellatæ, non est facile diuinare. vtitur hoc nomine Suet. in Nerone. Cœnabat nonnunquam & in publico, naumachia præclusa, vel Martio campo, vel Circo maximo, inter scortorum totius Urbis, ambubaiarum ministeria. à Baijs fortasse, & voce peregrina sunt nominatæ: seu potius ab an vel am, quod est circum, & Baijs.

c 2 balat

balatrones] Balatronem nomen cuiusdam nepotis, aut parasiti fuisse quidam putant. Horat. satyra ult. lib. 2. *cum seruis balatrone*: ab eoq; huiusmodi ordinis, & ingenij homines ita esse appellatos: alij balatrones à barathro dictos esse, quasi barathrones. Sex. Pompeius Festus scribit balatrones, & blateas esse bullas luti ex itineribus: vel, quod de calceamentorum soleis eraditur.

cantoris morte Tigelli] Tigellium Hermogenem Sardum commemorat etiam in saty. 11. huius lib. *Sardus habebat ille Tigellius hoc.* & 1 x. *Inuideat quod Hermogenes, ego canto.* & x. *Demetri, teq; Tigelli, Discipularum inter inbeo plorare cathedras.* & iterum tertia huius lib. *Vt quamuis tacet Hermogenes, cantor tamen, atque Optimus est modulator.* Eundem puto significari à M. Tullio epistola ad Fab. Gallum lib. v. 11. his verbis, *Ille autem (nempe Phamea) qui sciret se nepotem bellum tibicinem habere, & sat bonum cantorem, discessit à me, ut mihi videbatur, irator. Habes Sardos venales, alium alio nequiorum.* per nepotem Phameæ tibicinem, & cantorem, hunc Hermogenem Tigellium (inquam) significari arbitror.

benignus erat] id est, beneficus & liberalis, vt infra eadem satyra at hic, *si Quares, quæ ratio suaderet, quaq; modeste Munifico esse licet, vellet bonus, atque benignus esse,* &c. vide annot. ad Od. x v. 11. lib. 1.

inopi dare n. a.] amico inopi id dare nolit, quo frigus, &c.

Præclaram ingrata stringat m.] id est, cur amplissimas à maioribus suis relictas fortunas comedat, ac deuoret, &c. ego puto idem dictum esse Latine ab Horatio, quod à Græcis dicitur *σπαρῶν πλοῦς ἐστὶν ἰσὶαν.* id est, ex patrimonio suo pilam, aut pilulam facere. Athenæus lib. 4. *δειπνοσ. ἐνα μὲ οὐδ' ἄσων μνημονεύει Ἀλέξιος ἐν Κριθία. Διόδωρος ἢ Πίτριπτος ἐν ἑτίσι δ' ὄσπαρῶν ἀπέδειξε πλοῦ πατρῶων ἰσὶαν, ἕτως ἱερωῶς ἀπαντὰ κατεμασθήσῃ.* Idem in Phædro. *Σχολῆ γέ νη ἢ ἡλιον, σχολῆ λέγεις, Επιχαρμίδης ὁ μικρὸς ἐν πένθ' ἡμέραις Σπαρῶν ἐποίησεν πλοῦ πατρῶων ἰσὶαν, οὕτω σὺνεσπύγυλεν ἱερωῶς ἔταχῃ.* idem fere valet illud, quamuis alio modo dictum, epist. ad Vallam lib. 1. *ubi omne verterat in fumum, & cinerem.*

conductis nummis] fanori acceptis. ex quo fanus mox ab eodem merces nominabitur.

animi parui] pusilli animi, *μικροψυχος*, saty. prox. seq. *Dij bene fecerunt, inopis me, quodq; pusilli Finxerunt animi.*

vappæ] hominis omnia sua effusè largientis, ac perdit, vt dixi superiore satyra.

Diues agris, diues] hic versus reperitur etiam in libro ad Pisones de arte poetica.

Quinas hic capiti mercedes] id est, quinas vsuras. si vsuræ sint semisses, quina vsuræ semisses quadragesimo mense æquabunt sortem: si centesima, vicesimo. Itaque finge me ab hoc improbissimo feneratorum centum aureos fanori accepisse, & quinas ceteras in singulos menses promississe: vicesimo mense fors æquabitur. sunt enim soluendi in singulos menses aurei quini. finge me quinas semisses promississe: quadragesimo mense vsuræ sortem æquabunt. Nam duo aurei cum dimidio, in vnumquemque

quemque mensum vsuræ nomine erunt ei numerandi. *exsecat* autem excudendum curavi, secutus auctoritatem vnus Vatic. Rainuntij Card. Iann. Faër. Tornes. quod interpretor, demit, detrahit, deducit.

capiti] forti, *πρὸ κεφαλῆς.*

Quanto perditior quisque] quanto quisque est luxuriosior, & *ὕψω-τροπος*, tanto lænerior ille grauiore ei vsuras imponit.

Nomina sect, &c.] nomina sectatur adolescentulorum, qui nuper admodum sumserunt virilem togam: quorum sciat duos, & praparcos esse patres, id est, quos sciat à patribus suis nihil, aut parum admodum abradere, atque exprimere posse ad cupiditates suas explendas. quærit filios familias admodum adolescentes, qui modò virilem togam sumserunt, quibus pecuniam grandi fanore pacto expensam ferat. notum est *nomen vsurpari* & pro eo, quod nobis debetur, & pro eo, quod alijs debemus. vterq; enim & creditor & debitor *nomina facere* dicitur, cum hic refert in codicem nomen creditoris, ille debitoris.

at in se Pro quæstu.] dicit fortasse aliquis, hunc faneratore sumtus facere, quæltui pares, & conuenientes: minimè, minimè verò: immò tenuissimè, & sordidissimè viuit, seseq; miserandum in modum excruciat. cum in vulgatis cod. legeretur *at ipse*, ego ex fide cod. Rainunt. Card. Faern. vnus Vatic. *in se* reposui. Est autem in se facere sumtum, ea emere, quæ sibi sint ad victum, cultumq; necessaria.

hic & vix cred. poss.] infirmat, & remouet, quod obiectum fuerat.

Quàm sibi non sit amicus] quàm sit sibi inimicus, atq; infestus, dum Genium suum defraudat: dum omnia non solum iucunda, verum etiam necessaria naturæ denegat.

pater ille] Menedemus seipsum excrucians: ex quo dicta est *ἐαυτὸν τιμωρόμενος* comædia.

Malthinus] existimant complures hinc Mæcenatem describi, ac notari, propterea quòd ille, & discinctus ambulasse, & mollissimè vixisse traditus sit: Malthinum autem ab Horatio ficto nomine esse appellatum vel *δὲ πρὸ τῆ μάλας*, quæ est pix cum cera mista: vel *δὲ πρὸ τῆ μάλας*, quod molle significat. ego non puto Horatium, vsque eò vel improbum, vel imprudentem, vel maledicendi cupidum fuisse, vt ne Mæcenati quidem optimè de se merito, & gratiosissimo apud Augustum viro pepercerit. Verisimilius mihi quidem est alium quempiam suæ ætatis confecto nomine ab eo designari, qui nimis longis, & demissis tunicis vteretur.

est qui Inguen ad obs.] est alius multum illi dissimilis, qui tunicis vteretur breuioribus, & vix partes corporis inhonestas tegetibus.

facetis] ridiculus est: mouet risum.

Pastillos] panes rotundos, massas teretes, ex quibus suaves odores efflantur: quibus vtuntur mulieres, & viri mulierum similes, nempe molles, ac delicati. Græci vocant *τροχίσκος*, hic versus iteratur infra sat. 4. huius libri.

hircum] vel odorem illum teterrimum, qui sub alis esse solet: vel animal ipsum sua natura pessimè olens. vide supra Od. x. 1. epod. *An græci hircus cubet hircus in alis.*

nisi illas, Quarum subf.] matronarum vestitus hic erat: stola, & palla. infra ead. fat. Ad talos stola demissa, & circumdata palla. matronas igitur significat. assuebatur autem instita extremæ stolæ. Itaque per vestem subsumtam, pannum tenuem, ac mollem, seu latam fasciam significari puto, quæ nihil aliud est, quàm ipsa instita, id est, fasciola, quæ stolam ambibat.

maeste Virtute] sic sæpe loquitur Liuius. vt lib. 10. Tu quidem maeste virtute, diligentiaq; esto. & Cic. Tuscul. 1. Maeste virtute. ego enim ipse cum eodem ipso non inuitus errauerim.

inquit sentent. dia Cat.] id est, inquit Cato. sic Lucretius lib. 5. Democriti quod sancta viri sententia ponit, id est, Democrit. Id. lib. 3. Nec tam doctus equæ pullus, quàm fortis equi vis, id est, fortis equus. & Horat. Od. x. i. libr. 3. Narratur & prisca Catonis sæpe mero caluisse virtus. cuius generis sup. ad Od. v. lib. 3. plura collegimus exempla.

tetra libido] Venerea libido. sic Catullus amorem tetrum morbum appellat. Ipse Valere opto, & tetrum deponere morbum. O dij reddite mi hoc pro pietate mea.

Descendere] verbo apto, & significante vsus est. in locis enim depressis, & deforsis erant ganæa: videlicet sub fornicibus. à quibus etiam fornicæ ganæa sunt appellata.

Permolere] corrumpere, adulterare, μοιχεύειν. tralatio est. sic & Theoc. εἰδ. δ. Εἴπω ἄγε μοι κορύδιον, τὸ γερσίσιον ἢ ἔτι μύλλη Τυβάντων νυκταόφειν ἐρωτίδα; quem locum indicauit mihi Fuluius Ursinus vir humanissimus.

mirator cunni Cupi] hic Cupiennius longè ab illo superiore dissidebat, vt pote qui matronas solas amaret, & miraretur.

albi] albat. quia matronæ albata, id est, stola amictæ in publicum prodibant.

Audire est operæ pret.] incommoda, pericula, aduersos denique casus adulterorū enumerat. est operæ pretium (inquit) vobis, qui mæchis sua flagitia ex sententia succedere non vultis, audire quo pacto hi omni ex parte malis omnibus exercentur ac vexentur. Est autem imitatus Hor. versus Ennianos. Audire est operæ pretium, procedere rectè Qui rem Romanam, Latiumq; augetur vultis. operæ pretium, id dicimus, quod tanti est, quanti opera in eo insumta: itaque operæ pretium facere, & inanem operam sumere, planè sunt contraria: & cum ita loquimur, operæ pretium est audire, operæ pretium est spectare, hoc significamus non perditurum eum operam, qui audiat, neque eum qui spectet. M. Tull. lib. 2. accus. Iam verò Censores quemadmodum in Sicilia isto Pratore creati sunt, operæ pretium est cognoscere. Idem lib. 4. de finib. at, quo vtantur homines acuti argumento ad probandum, operæ pretium est considerare. T. Liuius 1. lib. ab vrbe cond. facturus ne operæ pretium sim, si à primordio vrbs res populi Rom. perscripserim, &c. Terent. in Andr. Audireq; eorum est operæ pretium audaciam. Horat. epist. ad August. Sed tamen est operæ pretium cognoscere, quales Custodes habeat, &c. & Saty. 4. lib. 2. Est operæ pretium duplicis pernoscere iuris Naturam.

dedit hic pro corp. num.] honesto homines loco nati, & locupletes deprehensi in adulterio, pretio sese redimebant: humiles & pauperes non item,

item, vt iam cognoscemus. huiusmodi pretia autem Homerus ὄδυσ. δ. μοιχαλγεια nominat, eo loco, vbi cantum illum Demodoci persequitur de Marte, & Venere in adulterio deprehensis, & à Vulcano tenuissima vinculorum textura irretitis.

Hunc permixxerunt cal.] id est, calones alium præciderunt, seu prædicarunt. erat & alia pœna grauior in pauperes deprehensos Atheniensibus vsitata, quam ῥαφανίδωσι appellabant à verbo ῥαφανιδέν, quod est raphano podicem perfodere: quam Catullus describit his versibus ad Aurelium. Ah, tum te miserum, maliq; fati, Quem attractis pedibus patente porta Percurrent raphaniq; mugilesq;. Aristophanes. Νεφ. Τιδῆ, ἡ ῥαφανιδωθῆ γὰρ ἀφ' ὄμομος, τίφρα τε τιλθῆ; ἔξει τινὰ γράμμιον λέγειν τὸ μὴ εὐρύσσωκεσ ἔσθ;

vt cuidam testes, c. q; sal.] cum antea in omnibus libris impressis legeretur, quidam t. c. q; s. d. ferro, ego à duobus codicibus manu exaratis admonitus, in quibus scriptum reperi quoidam coniecturam feci totum hunc locum sic esse legendum, vt cuidam testes, caudamq; salacem Demeteret ferrum: quæ quidem mea coniectura ita mihi vera, & certa videtur, vt neque quoniam in his litteris exercitatum à me dissensurum: neque loci huius sententiam cuiquam obscuram futuram putem.

caudamq; salacem] penem. caudam turgentem nominauit saty. v. 11. lib. 2. turgentis verbera cauda.

Galba] Seruius Galba iuriconsultus, & idem adulter.

mœchatur] propriè hoc verbo vsus est, pro vxorem alienam, mulierem ingenuam adulterare.

Quà r. q.] qua ratione, &c. significat eos, quoque esse reprehendendos, ac vituperandos, qui libertinas ita perditè amant, vt neque rei, neque existimationi suæ parcentes, aut consulentes, maximis iacturis, summoq; dedecore, atque infamia earum complexus emant.

Munifico esse licet] sic habent omnes ferè libri veteres. in his tres Vat. & Faër. Iann. Torn.

benignus] beneficus, liberalis. vt ferè semper. itemq; bonus.

daret quantum s. e.] daret intra modum, patrimonium suum non profunderet.

hoc se amplectitur vno] hoc vno se venditat: hoc vno sibi placet: hoc vno se amat.

Originis] mimæ cuiusdam nomen.

Nil fuerit mi (inquit)] hic Marcellus his verbis sibi blâdiebatur, suamq; hoc modo nequitiam, ac libidinem extenuabat.

Verum est cum m. e. c.] hæc iam sunt Horatij, ita respondentis, quid tum postea, si te ab vxoribus alienis abstines, cum mimas, & meretrices impotentissimo amore persequaris? quem quidem amorem fac tibi minus esse damnosum: at est tibi turpior: grauioremq; tibi infamiae notam inurit: multo autem maior existimationis, & famæ, quàm rei viro bono habenda ratio est.

an tibi abunde P. f.] dicit non satis esse personam, cum qua adulterium committitur, nempe matronam, vitare: sed operam præterea dandam esse,

SATYRARVM

esse, vt existimationi nostræ consulamus, & vt ne rem nostram familiarem amoribus, & libidinibus exhauriamus. M. Tull. Phil. i. M. Antonio nimium mīmæ cuiusdā amorem maledicti loco obijcit his verbis. Venisti Brundisium, in sinum quidem, & complexum tua mimule. Quid est? num mentior? quā miferum est, id negare nō posse, quod sit turpissimū confiteri? hoc idem & Verri acc. lib. 5. Huc Tertia illa producta per dolum, atque insidias ab Rhodio tibi sine, maximas in istius castris effecisse turbas dicitur, cum indigne pateretur vxor Cleomenis Syracusani, nobilis mulier, itemq; Aeschionis honesto loco nata, in conuentum suum mimi Isidori filiam venisse. Iste autem Annibal, qui in suis castris virtute putaret oportere, non genere certari, sic hanc Tertiam dilexit, vt eam secum ex prouincia exportaret.

Rem patris oblimare.] consumere, perdere. verbum est à lima deductum.

peccésne] peccés ve habent quidem libri veteres: sed legendum tamen puto peccésne. & ita loquitur saty. v. l. i. Cum faber incertus scannum, faceretne Priapum.

togata?] matrona adulterij conuicta, ac damnata, vt quidam volunt. alij simpliciter meretricem interpretantur.

Villius in Fausta Syllæ g.] Fausta Fausti Syllæ filia Annio Miloni nupsit: quem Horatius hoc loco Longareni nomine videtur appellare. Nam quod Porphirio, & Acro per Villium volunt Milonem significari, per Longarenum, adulterum: id probare nullo modo possum, cum alias ob causas, quas prætermitto, tum quod Horatius non exolueret id, quod promissit, (promiserat autem se expositurum, quantis incommodis afficiantur, quantisque, in periculis versentur adulteri) si faceret Annum Milonem Faustæ virum domo sua excludi, pugnis cædi, ferro peti: Longarenum autem adulterum impunè mæchari, & ex animi sententia in ædibus Milonis eo inuito, ac malè multato cum Fausta delicias facere. Itaque arbitror vel Milonem hoc loco Longarenum nominari, vt intelligamus Villium adulterum ad Faustam introire meditantem, & conantem, à Milone & eius seruis fuisse pessimè acceptum: vel potius (quod quibusdam placet) vtrunque, & Villium, & Longarenum fuisse adulterum: sed Longareno benè processisse: Villio verò infeliciter. neque quenquam mouere debet, quod Villium Fausti generum dicit. ita enim appellat non quod reuera sit Fausti gener, sed quod eius filiam subigat, ac permolat: quemadmodum epistola ad Loll. lib. i. sponsos Penelopa appellat eos, qui proci erant, non sponsi, eò quod Penelopam sibi quisque vxorem exoptaret.

Exclusus fore] foris, & forem, & fore Terentio, Plauto, T. Liuiio vsitata. Ter. Heaut. Mane, mane. quid est quod tam à nobis graniter crepuit foris? Plaut. Mil. glor. Sed foris concrepuit hinc à vicino senis. T. Liuius lib. 40. forem ex ade Luna, qua in Auentino est, ruptam tulit.

Longarenus] alter adulter Villio felicior: seu, vt alij, Milo. intus] ενδον, vt loquuntur Græci, & ενδοι. Theocr. ειδ. 12. Συρακοσ, ενδοι Πραξι, βα; Ευ. Γοργω φιλα, ως ρηθην. ενδοι. ibid. Ονάθην μεγαλως, οτε μοι το ρηθης μενεν ενδον.

Hinc

LIBER T. I.

Huic] Villio adultero, cui malè processit.

mutonis] penis, caudæ salacis, mentula.

mala tanta] quibus tam malè multatur adulter.

animus] pars animi concupiscens. το ορελιδον μοετον.

Magno prognatum dep. cos c. & c.] nobilem matronam, magnis maioribus prognatam, stolatam.

mea cum conferb.] cum tentigine rumpor.

Diues opis natura suæ] αυταρκεις. suis opibus contenta.

tu si modò rectè] hæc coherent cum superioribus, hoc sensu. Quanto rectius te monet natura rebus ad victum, cultumq; necessarijs cumulata, nihilq; externum desiderans, si modò tu fugienda cum expetendis confundere, ac permiscere nolis? quidam libri habent. si tu modò: quæ scriptura dulcior, & concinnior est.

tuo vitio, rerumne l. n.] atquè multum interest vtrum quis suo, an rerum vitio laboret. exempli causa, qui sitiens aquam in medio positam, ac paratam spernit, vinum vel capitis periculo desiderat, suo vitio laborat: qui bibere non vult, nisi aureo poculo, suo vitio laborat: qui verò præclare tecum agi putet, si aqua sitim explere detur: sed tanta inopia conflictatur, vt ne aqua quidem suppetat, is rerum vitio laborare dicendus est.

niueos, viridésq; lap.] id est, vniones, & smaragdos.

Sit licet hoc Chærinte t.] licet ames matronas vnionibus, & smaragdus, & auro collucescentes. Nam sic hunc locum intelligendum arbitror, hoc, nempe vniones, & smaragdos, & cetera ornamenta in matronis admirari, ijsq; capi, & teneri.

gestat] togata. mercem autem intellige eam corporis partem, quam meretrix habet venalem.

honesti] pulchri, καλῶ.

quærit.] repete negationem, hoc modo, nec, si quid pulchri habet, id ostentat, ac præ se fert: deformitatem autem, aut vitium aliquod corporis occultat. Lucretius contra ait hoc omnium mulierum impudicarum esse commune, vt sua mala suos amatores celare conentur: bona in promptu habeant, lib. 4. his verbis. Nec Veneres nostras hoc fallit: quo magis ipsæ omnia summopere eos vita proscenia celant, Quos retinere volunt, astriclosq; esse in amore, & c.

Regibus hic mos est, & c.] eandem cautionem, ac diligentiam in faminis, quæ libidinis causa coluntur, vult adhiberi, atque in equis. Nam quemadmodum in equis pedum præcipuè habenda ratio est, cauendumq; ne capitis, & cernicum pulchritudine capti, in pedibus, & tibijs, quæ maiorem curam desiderant, simus negligentes: sic in femina parum debet commouere prudentem amatorem (si quis amator prudens reperiri potest) facies, & forma: alia enim sunt, quæ longè maioris sunt ponderis, quæq; in re Venerea magis dominantur. Xenophon in libello περὶ ἰωνικῆς εἰ, qui equum sit emtarus, præcipit vt pedes primùm inspiciat, & diligenter consideret. Quemadmodum enim (inquit) ædium nullus vsus sit, si partes earum superiores admodum sint ornatae, magnificæ, affabrè factæ: fundamenta

d autem

autem sint vitiosa, malè materiata, ac ruinosà: sic & equus bellicus inutilis ab bellum futurus est, si sit κακόπους, id est, pedibus vitiolis, etiam si cetera omnia eius membra sint optima, ac præstantissima. sic in lib. de arte poetica, similitudinem sumit à Regibus. Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torque-
re mero, quem perspexisse laborent, An sit amicitia dignus, si carmina condas, Nunquam, &c. sic M. Tull. frument. in ea parte, quæ est de decumano frumento. Solere aiunt barbaros Reges Persarum, ac Syrorum, plures uxores habere: his autem uxoribus ciuitates attribuere hoc modo: Hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines: ita populos habent vniuersos non solum conscios libidin-
is suæ, verum etiam administratos: eandem istius, qui se Regem Siculorum esse dicebat, licentiam, libidinemq. fuisse cognoscite. qui locus Ciceronis (vt dicam ἐν παρόδῳ) videtur è Platone petitus. Alcib. primo. mendosè autem puto legi in quibusdam libris, apertos, cum videatur potius legendum oper-
tos, vt habent cod. Vatican. 11. Iannoct. Tornes. Librorum veterum auctori-
tatem hac ratione adiuuare, & confirmare possum, quòd perspicuè Horatius mulierem cum equo comparat. Quemadmodum autem utile est ei, qui equum emturus est, opertum inspicere: ne, dum caput, & ceruicem, & clu-
nes, & ceteras partes corporis in promptu positas admiratur, cæcus sit in pedibus considerandis, & ita fallatur: sic interest amatoris, meretricis amo-
re potius, quàm matronæ capi: quia meretrix, neque tegit eas partes, quas habet venales, neque ostentat eas, quæ sunt pulchriores.

inducat] decipiat, in fraudem impellat.
inhiantem] inhiantem, cupidum, capitis pulchritudine captum, quod ac-
cideret, si emeret apertum.
Quòd pulchræ clunes, &c.] hæc sunt, quæ cupidum equi emtorem inducere possunt. & ita describitur pulcher equus à Virg. 111. Georg. illi ar-
dua ceruix, Argentumq. caput, breuis alius, obesaq. terga. Itaque reges inspiciunt opertos. animaduertendum, clunes ab Hor. vsurpari genere famineo, quod notat Non. Marcell.

ardua ceruix.] Xenoph. eo, quem supra commemorauimus, libro. ἀπόγει μὴ δὲ γέρου ὁ μὲν ἀνχλὺν αὐτὸ μὴ, ὡς περ κάσπερ, κοροπέτης πεφύκοι, ἀλλ' ὡς περ ἀλεκατράνας, ὀρθὸς πρὸς τὸ κεφαλὴν ἦκοι. Oppianus lib. 1. κωνη. μέλιθρον, ὑψικάρων appellat, quo loco equum pulchrum describit.

Hoc illi rectè, ne corporis, &c.] id est, hunc illi morem rectè insti-
tuerunt, vt ne quis venustissimas corporis partes in equo acutissimè cernat, vitiosas autem, & imbecillas prætereat.

Lynceis oculis] acutissimis. Idas, & Lynceus Apharei filij: quorum Lynceus minor natu tam acuta oculorum acie fuisse traditur, vt ea per den-
sos etiam quercetorum truncos, ac stipites, atque adeò vsque ad inferos vim suam expromeret. vide Pausan. Messen. de Lynceo Apoll. lib. 1. Ἀρλον. Λυκίους ἢ καὶ ὄξυτοίς ἐπέκασο ὄμμασιν, εἰτέρον γε πείλῃ κλέος, ἀνέρα κείνον Πνίδιος καὶ νέρθε καὶ χθονὸς ἀγλάζεσθαι. Theocr. διοσκρ. ἀκείβης ὄμμασι Λυκίους. & Pind. Νεμ. εἰδ. 1. κείνῃ γὰρ ἐπιχθονίων γῆρετ' ὄξυτατον ὄμμα. Aristoph. in Pluto. βλέποντ' ἀποδείξω σ' ὄξύτερον ἢ Λυκίους. Erasmus hic legit Lyncei, non Lynceis. ego vtranque lectionem probabilem esse puto: sed hanc receptam magis Hora-
tianam.

Hypsæa

Hypsæa cæcior, &c.] cæcis oculis ea, quæ mala sunt, cernas, id est, non cernas. tale est illud Od. v 11. lib. 3. nam scopulis surdior Icarus voces audit adhuc integer. Hypsæam mulierem conijcere licet cæcam fuisse, vel parum vi-
diffe: nihil autem, præter coniecturam, comperti de ea habemus.

Ocrus, ô brachia.] hæc sunt exclamationes admirationis plenæ, ho-
minis togatas consectantis potius, quàm matronas: & in togatis alia laudan-
tis, ac probantis: alia improbantis: quæ quidem potestas cuius datur, cum in eis liceat reconditas corporis parteis spectare: quod idem non licet in matronis.

verum Depygis, n. b.] hæc improbat amator in togata. depygis est, quæ nates habet macras, graciles, & depressas: iccirco reijcienda. notæ sunt cõtrà puellæ illæ καλλιπυργοί, id est, pulchris natibus, apud Athen. lib. 12. quæ, cum essent pauperis patris filix, atque indotata: non alio nomine præclarè & splendide fuerunt collocatæ, quàm quòd à duobus fratribus honesto lo-
cò natis, καλλιπυργοί habitæ, & repertæ sunt, ex quo templum Veneri posue-
runt: quam καλλιπυργοί nominarunt. mulierem depygem ὑπολίπυρον appellat Aristophanes. pyga nomen Græcum est, quo nates significantur. vtitur eo infra Horatius hac saty. in extr. Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama. ex quo πυγίζειν verbum obscenum, quo vtitur Theocritus. eisd. e.

nasuta] natus nimium longus in puella, aut muliere, non laudatur. Ca-
tull. salue nec minimo puella naso: nec pes longior, idem Catull. ibid. Nec bello pede, nec nigris ocellis, Nec longis digitis.

Matronæ, præter] id est, ex omnibus autem matronæ membris nul-
lum præter faciem aspicere licet.

ni Catia est] hæc præter decòrum vestitu breuissimo utebatur, vt cru-
rum pulchritudinem in promptu haberet, atque ostentaret. iccirco ab Hor. vrbane notatur.

Si interd. p.] si matronam amabis.
vallo circumdata] difficilia expugnata. tralatio ducta à re militari.

hoc] difficultas potiendi.
cinifiones] cinerarij, qui calamistris crines inurunt.

stola] vestis muliebris, vt diximus. M. Tull. Philip. 11. sumfisti virilem to-
gam, quam statim muliebrem stolam reddidisti. ex quo Cæsar Caligula Liuiam proauiam suam, vlysses stolatum nominare solebat, significans eam mulie-
rem esse astutissimam.

palla] hic appone distinctionis notam. Est autem palla mulieris hone-
stioris vestimentum, inquit Non. Marcellus.

Plurima] plurima denique alia, quæ tibi obstant, quo minus totum
matronæ corpus planè, & purè abs te perspicere possit.

inuideant] tralatio est, obstant, ac prohibeant, quo minus tibi res purè
appareat.

Alterat] togata, seu meretrix.

nil obstat Cois tibi.] sic mihi videtur distinguendus hic locus: non,
vt in vulgatis: in quibus distinctionis nota locatur post verbum obstat. erant
autem Coæ, vel vt alij volunt, Cææ vestes, tenuissimæ, mollissimæ, ac delica-
tissimæ.

tissima, à Co, vel Céo insula, vbi fiebant, sic appellata. Tibull. lib. 2. eleg. 3. *illa gerat vestes tenues, quas famina Coa Texuit, auratas disposuitq; vias.*

Metiri possis oculo latus] ita omnia habet in promptu, vt solo aspectu, longóne, an breui sit latere, iudicare possis.

pretiumq;] supra dixit, eam apertè, quod venale habet, ostendere, & mercem sine fuce gestare. quocirca conuenienter nunc pretij nomine vtitur.

léporem venator] verba sunt amatoris matronarum.

positum sic] sic appositum, id est, sine cursu, & labore venationis sibi appositum: vel ita positum, vt manu capere possit: sed priorem explicationem magis probo. sic, accipiendum *denudatós*. vt Od. x. lib. 2. *iacentes sic temere.*

Captat, & apponit] hunc locum in omnibus libris, & manuscriptis, & excusis deprauatum restitui, vnius litteræ immutatione facta, coniectura duntaxat ad veram scripturam ductus, à nullis codicib. adiutus. miror autem tam manifestum mendum, vel vnquam admissum esse: vel semel admissum, tandiu in codicibus hæsisse. Ne longum faciam, huius loci sic emendati hæc sententia est. Quemadmodum (inquit amator matronarum) venator in medijs frigoribus, altissimisq; niuib. léporem sectatur: quem, si ei ab alio captus, & sine ipsius labore detur, atq; apponatur, ne tangere quidem velit: nunc autem per niues, & frigora sectatur, & captat, atque ita captum summa cum voluptate sibi apponi iubet: sic ego faminas in medio positas, & meretrices sperno: matronas, quæ non nisi cum labore, & periculo expugnantur, peto et persequor. ita locutus est sup. Od. 2. epod. *Pausdumq; leporem, & aduenam laqueo gruem, iucunda captat premia.* & proximo versu idem verbum vsurpat.

Hiscène versiculis] loquitur nunc Horatius. & fortasse hæc verba locum errori, & errato dederunt.

Nónne cupidinibus st. n. m.] id est, nónne cupiditates sunt aliqua naturales, eademq; à natura finitæ, ac terminatæ?

quem, Quid latura sibi, quid s. d.] id est, quem modum, seu finem cupiditatum vtilius est quærere, & superuacaneas, minimeq; necessarias cupiditates amputare, subaudiendum, quàm cupiditates habere infinitas, minimeq; necessarias. modus autem cupiditatum in eo positus est, vt expetamus ea, quæ natura desiderat, & quibus sine dolore carere non potest: ea non expetamus, quibus facile potest carere. hunc igitur locum sic explico studioforum causâ, quibus videri solet impeditus, atque implicatus. nónne cupiditatibus natura modum constituit, quem quærere, videlicet quid natura sibi deesse ferre possit, quid sit dolutura deesse, id est, qua re carere possit, qua non possit: & discernere inania, ac superuacua à plenís & necessarijs, vtilius est, quàm cupiditatibus inanibus, minimeq; necessarijs æstuarè.

inane abscondere soldor] id est, inania ab ijs, quæ sunt plena, ac solida rescare? inanis est cupiditas esurièti, exempli causâ, poscere phasianû, pauonem, acipenserem, et similia: inane est sitièti, vinû Falernum, Calenum, Lesbium desiderare: necessarius est esurienti panis, sitièti aqua: & harum rerum

rum

rum copia plena & solida est, illarum autem inanis. vide annotat ad illum locum: *adde, Quis humana sibi doleat, &c. saty. 1.*

Num, tibi cum fauces v. s.] inductione probat cupiditates non necessarias esse circuncidendas, & rescandas, neque eis esse vllò pacto obtemperandum, hoc modo: quis sitiens malit siti enecari, quàm non ex quolibet vase bibere? quis esuriens nolit alio cibo, quàm pauone, aut rhombo famem explere? Quis igitur libidine inflammatus, cum ei suppetat, & præstò sit ancilla, cuius cõplexu libidinis flammam restinguat, malit cupiditate rei veneræ excruciarì, matronæ concubitus expetens, atque expectans, quàm præsentì, & parato remedio vtì?

fastidis] fastidiosè aspernaris, ac reiciis, vt supra Od. 1. lib. 3. *somnus aggressium Lenis virorum, non humiles domos Fastidit, &c. epist. ad lul. Florum lib. 1. Fastidire lacus, & riuos ausus apertos. & saty. prox. sic nos debemus amici, si quod sit, vitium non fastidire.*

tentigine rumpi] tentigo à tendendo est nominata. periculum est autem, ne, quæ nimium tenduntur, rumpantur. hoc igitur periculum, atq; hunc tentiginis dolorem, vt parabili & facili concubitu leuet, ac minuat, suadet. scõdum ac nefarium illud in Priapeijs. *Turpe quidem factu: sed, ne tentigine rumpar, &c.*

parabilem] quæ facile parari potest, & quæ paruo constat, *edam Gr.*

Illam post paulo, sed pl.] id est, illam autem Venerem, seu mulierem, quæ mihi quærenti, quando veniam, aut quando sit ipsa ventura, respondet, post paulo: aliàs quærenti factura ne sit mihi sui corporis copiam, respondet se facturam, sed pluris: aliàs respondet, se mihi gratificaturam, si modo exierit vir: hanc (inquam) Philodemus ait Gallis esse relinquendam, seu dandam, tam caram, ac difficilem, (mala enim solemus hostibus, & inimicis precari, vt annotauimus sup. ad Od. x. v. 11. lib. 3.) sibi autem optat eam, quæ, &c. Alij legunt Philo, demus, ait: quæ lectio videtur facilior quidem, & planior, verum tamè prior altera probatur magis ab omnibus eruditis: & fortasse idem significat Martialis lib. 9. in eo epigr. cuius principium est *Hanc volo, quæ facilis, quæ palliolata vagatur, &c.* sequuntur hi versus *Poscentem nummos ac grandia verba sonantem Possideat crassi mentula Burdegali. vocem Gallis,* alij explicant ita, vt intelligantur Cybeles sacerdotes, quia cum illi sint euirati, facilius ferre moram possunt. in quibusdam exemplaribus antiquis scriptum est *post paulum.*

sibi, quæ neque magno St. p.] id est, sibi autem optabat subaudi, eam, quæ neque magno constet, neque vocata, longam moram interponat. animaduerte autem hanc feminam, quæ non cunctetur, opponi illi, quæ respondeat se post paulo venturam, aut differat in id tempus, quò exierit vir: eam, quæ non magno constet, ei quæ plus poscat, quàm solita sit, aut quàm amator promittat.

munda hætenus, &c.] tantam munditiem, tantumq; ornatum adhibens, vt neque cerussa malas candefaciat, aut vlla alia re expoliat muliebri, neque veram corporis staturam crepidarum altitudine augeat: quæ duo in vxore sua improbat Ischomachus apud Xenophont. in Oeconomico, his

verbis,

verbis, ἐγὼ τίνω (ἐφ) ἰδὼν ποτὲ αὐτὴν ὃ Σώκρατες, ἐντετραμμένῳ πολλὰ μὲν ἡμιμυθίῳ, ὅπως λευκότερα ἐτι δοκεῖν ἔβη, ἢ ἡ ἡ πολλὰ ἢ ἐχέουσα, ἔπος ἐρῶ- θροτέρα φαίνοισθαι ἀληθείας. ἑποδὴματὰ δὲ ἔχουσαν ἡ φιλία, ὅπως μείζων δοκεῖν ἔβη, ἢ ἐπιφύνη, εἰπέ μοι ἐφλω, ὃ γυνῆς, &c. καὶ ἐμὲ τίνω νόμιζε εἰπεῖν, ἐφθ ὃ Ἰσομαχος, ὃ γυνῆς, μήτε ἡμιμυθίῳ, μήτε ἐχέουσα χροματι ἠδ' ἔδοται μάλλον, ἢ πρὸ σὸς. eodem pertinent illa Propert. lib. 1. Quid iuuat ornato, &c. Naturam de- eus mercato perdere cultus? Nec sinere in proprijs membra nitere bonis? idem lib. 2. vt natura dedit, sic omnis recla figura: Turpis Romano Belgicus ore color.

Hæc vbi supposuit] vitur eodem verbo ad eandem rem Catullus, Noli admirari, quare tibi femina nulla, Ruse, velit tenerum supposuisse femur. sen- tentia autem huius loci hæc est, Hæc vbi dextram corporis partem, seu dex- trum latus, meo lateri læuo supposuit, ita vt hæc mihi sit læua, ego ei dex- ter: mihi Iliæ & Ageriæ instar est. Quidam hic significari putant Veneris modum omnium simplicissimum, ac facillimum, vel Ouidij iudicio. sic enim ille lib. 3. de arte amandi, Nulle modi Veneris: simplex, minimiq; laboris, Cum iacet in dextrum semisupina latus. sed, vt cum Ouidio congruat Horatius, legendum videtur, dextrum corpus mihi læuo, in Tornes. quidem læuo ascri- ptum reperi.

vepallida] sic restituimus, auctoritatem veterum lib. Vatic. Iann. Faër. Torn. secuti. atque hanc scripturam agnoscunt Porphyr. & Acron. Et cer- tē sine librorum manuscriptorum testimonio, ex ipsa orationis structura, atq; ex verborum cursu facile erat hoc mendum tollere. nam totus hic ter- mo est ἀσυνδύατος ab illis verbis, Vir rure recurrat. vsque ad hæc, egomet mi. vepallidus autem idem ferè valet, quod malè, & miserè pallidus: vel ali- quantum pallidus. nam ve, in compositione interdum auget, interdum mi- nuit, vt in his, Vesanus, Vecors, Vegrands. quod proximum nomen item emendauimus in oratione de leg. agrar. contra Rull. ad popul. Nam cum antea legeretur in omnibus exemplaribus, quem hominem vt grandi macie torridum, &c. nos viris doctissimis probauimus coniecturam nostram, que est, legendum esse Vegrandi. Pompeius Festus præterea nomine Vegrande, ait significari vel male grande, vel parum grande. vide eundem in nomine Vesuli, & Vesens.

conscia] ancilla, vt saty. v. 11. lib. 2. peccati conscia herilis. animaduerte autem hoc loco esse pulcherrimam antithesim, mulier vepallida lecto desiliat: ancilla culpa herilis conscia, se miseram exclamet: hæc, nempe ancilla, cruribus metuat: illa autem, nempe vxor à viro suo deprehensa, doti. amit- tebant enim dotem maritæ in adulterio deprehensa. sed eas interficere vi- ro ne deprehensas quidem licebat iure ciuili: patri licebat.

Discincta tunica] magna adulteri trepidatio, magnusq; timor expri- mitur, qui ita vrgeatur à viro, vt discincta tunica, & pede nudo fugere co- gatur. Non solebat autem veteres in publicum discincti prodire. notum est illud, Discincta vestis, discinctus animus. Postremò milites victi, aut, qui flagi- tium aliquod militare admiserant, discincti sub iugo transire cogebantur.

Ne nummi per, aut pyga. &c.] id est, ne pecunia multer, ne ve, si soluèdo non sim, nates meas percurrant raphaniq; mugilesq;, vt ait Ca- tull

tullus, aut denique ne damner lege Iulia de adulterijs. Fabio vel iud. v.] etiam Fabio iudice obtinebo miserum esse depre- hendi: qui fortasse fuit aliquando deprehensus. quod autem ad loquendi genus attinet, sic loquitur Liuius lib. 27. quem tum principem ciuitatu esse, vel Annibale iudice, victurus esset. & Horat. saty. 1. 1. lib. 2. Vincit enim stultos ratio insanire nepotes. & sat. 1. 1. lib. 1. Nec vincet ratio, tantundem vt peccet, idemq; &c. C. Matius ad Cicer. epist. lib. 11. id quidem me cupere, nisi & antea clā vita, & reliqua mea spes tacente me probat, dicendo vincere non postulo.

OMNIBVS hoc vitium est cantoribus, inter amicos
Ut nunquam inducant animum cantare, rogati:
Iniusti nunquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. (æsar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris, atque suam, non
Quicquam proficeret: si collibuisse, ab ouo
Usque ad mala citaret, lo Bacche, modò summa
Voce, modò hac resonans, qua chordis quattuor ima.
Nil æquale homini fuit illi: sæpe velut, qui
Currebat, fugiens hostem: persæpe velut, qui
Iunonis sacra ferret. habebat sæpe ducentos,
Sæpe decem seruos. modò reges, atque tetrarchas,
Omnia magna loquens. modò, sit mihi mensa tripes, &
Concha salis puri, & toga, qua defendere frigus,
Quamuis crassa queat. decies centena dedisses
Huic parco, paucis contento: quinque diebus
Nil erat in loculis: noctes vigilabat ad ipsum
Manè: diem totum stertebat. nil fuit vnquam
Sic impar sibi. nunc aliquis dicat mihi, quid tu?
Nulla ne habes vitia? immo alia haud fortasse minora.
Mænius absentem Neuium cum carperet: heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an, vt ignotum, dare nobis

Verba

S A T Y R A R V M

Verba putas? egomet mi ignosco, Menius inquit.
Stultus, & improbus hic amor est, dignusq; notari.
Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum,
Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius? at tibi contra
Euenit, inquirant vitia vt tua rursus & illi.
Iracundior est paulo, minus aptus acutis
Naribus horum hominum: rideri possit, eò quòd
Rusticius tonso, toga desluit: & male, laxis
In pede calceus, heret: at est bonus, vt melior vir
Non alius quisquam: at tibi amicus: at ingenium ingens
Inculto latet hoc sub corpore. denique te ipsum
Concute, num qua tibi vitiorum insuerit olim
Natura, aut etiam consuetudo mala. nanque
Neglectis vrenda filix innascitur agris.
Illuc prauertamur, amatorem quòd amica
Turpia decipiunt cecum vitia: aut etiam ipsa hæc
Delectant: veluti Balbinum polypus Agna.
Vellem in amicitia sic errarem: & isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At pater vt gnati, sic nos debemus amici,
Si quod sit, vitium, non fastidire. strabonem
Appellat patrem pater: & pullum, male paruum
Si cui filius est: vt abortiuus fuit olim
Sisyphus. hunc varum, distortis cruribus: illum
Balbutit scaurum, prauis fultum male talis.
Parcius hic viuunt frugi dicatur. ineptus
Et iactantior hic paulo est: concinnus amicis
Postulat, vt videatur. at est truculentior, atque
Plus æquo liber? simplex. fortisq; habeatur.
Caldior est? acres inter numeretur: opinor,

Hæc

LIBER I

41

Hæc res & iungit, iunctos & seruat amicos.
At nos virtutes ipsas inuertimus: atque
Sincerum cupimus vas incrustare. probus quis
Nobiscum viuunt, multum demissus homo? illi
Tardo cognomen, pingui damus. hic fugit omneis
Insidias, nulliq; malo latus obdit apertum?
(Cum genus hoc inter vitæ versetur, vbi acris
Inuidia, atque vigent vbi crimina) pro bene sano,
Ac non incauto, fictum, astutumq; vocamus.
Simplicior si quis (qualem me sæpe libenter
Obtulerim tibi Macenas) vt forte legentem,
Aut tacitum appellet: quouis sermone molestus:
Communi sensu planè caret, inquit. eheu,
Quàm temere in nosmet legem sancimus iniquam.
Nam vitijs nemo sine nascitur. optimus ille est,
Qui minimis vrgetur. amicus dulcis, vt æquum est,
Cum mea compenset vitijs bona, pluribus hisce,
(Si modo plura mihi bona sunt) inclinet, amari
Si volet. hæc lege in trutina ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus proprijs offendat amicum,
Postulat, ignoscat verrucis illius. æquum est,
Peccatis veniam poscentem, reddere rursus.
Denique, quatinus excidi penitus vitium iræ,
Cetera item nequeunt stultis hærentia: cur non
Ponderibus, modulisq; suis ratio vtitur? ac, res
Vt quæque est, ita supplicijs delicta coercet?
Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussus,
Semesos pisces, tepidumq; ligurrierit ius,
In cruce suffigat: Labeone insanior, inter
Sanos dicatur. quanto hoc furiosius, atque
Maius peccatum est? paulum deliquit amicus:

H Quod

S A T Y R A R V M

Quod nisi concedas, habere insuavis, acerbus:
Odisti, & fugis, ut Drusonem debitor eris:
Qui, nisi cum tristes misero venere kalenda,
Mercedem, aut nummos vndeunde extricat: amaras,
Porrecto iugulo, historias, captiuus ut, audit.
Comminxit lectum potus: mensa ve catillum
Euandri manibus tritum deiecit: ob hanc rem,
Aut, positum ante mea quia pullum in parte catini,
Sustulit esuriens: minus hoc iucundus amicus
Sic mihi? quid faciam, si furtum fecerit? aut si
Prodiderit commissa fide? sponsum ve negarit?
Queis paria esse ferè placuit peccata, laborant,
Cum ventum ad verum est: sensus, moresq; repugnant,
Atque ipsa utilitas iusti prope mater, & equi.
Cum proreperunt primis animalia terris,
Mutum, & turpe pecus, glandem, atq; cubilia propter,
Unguibus, & pugnis, dein fustibus, atque ita porro
Pugnabant armis, quæ post fabricauerat usus.
Donec verba, quibus voces, sensusq; notarent,
Nominaq; inuenere, dehinc absistere bello,
Oppida cæperunt munire, & ponere leges,
Nequis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus deterrima belli
Causa: sed ignotis perierunt mortibus illi:
Quos Venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cadebat, ut in grege taurus.
Iura inuenta metu iniusti fateare necesse est:
Tempora si, fastosq; velis euoluere mundi.
Nec natura potest iusto secernere iniquum:
Diuidit ut bona diuersis, fugienda petendis:
Nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet, idemq;

Qui

L I B E R I

43

Qui teneros caules alieni fregerit horti:
Et qui nocturnus diuim sacra legerit, astit
Regula, peccatis quæ pœnas irroget aquas:
Ne scutica dignum, horribili sectere flagello.
Nam, ut ferula cadas meritum maiora subire
Verbera, non vereor: cum dicas esse pareis res
Furta latrocinij: & magnis parua mineris
Falce recisurum simili te, si tibi regnum
Permittant homines, si diues, qui sapiens est,
Et sutor bonus, & solus formosus, & est rex:
Cur optas, quod habes? non nosti, quid pater, inquit,
Chrysippus dicat: sapiens crepidas sibi nunquam,
Nec soleas fecit: sutor tamen est sapiens, quo?
Ut, quamuis tacet Hermogenes: cantor tamen, atque
Optimus est modulator: ut Alfenus vaser, omni
Abiecto instrumento artis, clausaq; taberna,
Sutor erat: sapiens operis sic optimus omnis
Est opifex solus: sic rex, vellunt tibi barbam
Lasciui pueri: quos tu nisi fuste coërces,
Urgeris turba circum te stante: miserq;
Rumperis: & latras magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lauatum
Rex ibis: neque te quisquam stipator, ineptum
Præter Crispinum, sectabitur: & mihi dulces
Ignoscent, si quid peccauero stultus, amici:
Inq; vicem illorum patiar delicta libenter:
Priuatusq; magis viuam te rege beatus.

C O M M E N T A R I I.

Sardus habebat Ille Tig.] Hermogenes, de quo superiore faty.
Cæsar, qui cogere p. & c.] Cæsar, qui cogendi potestatem haberet,
si eum oraret per amicitiam Iulij Cæsaris patris, & suam, ab eo non impe-
traret.

E 2

traret, vt caneret.

patris) auunculi sui natura : patris iure ciuili, id est, adoptione. ab ouo Vsq̄ue ad mala] prouerbiū est, quod valet, a prima mensa ad secundam. M. Tull. lib. 1. x. epist. ad Varron. Integrā famem ad ouum affero. Apponebant enim etiam veteres oua in prima mensa : quod vel ex Athenæo lib. 2. cognoscere licet. quanquam idem rradit lib. 14. etiam in secunda mensa apponi solita, his verbis, ἐσθδὸς ἢ ἐὼν ἐν τῇ δευτέρᾳ τραπέζῃ. citaret Io Bacche] probabile est carmen quoddam fuisse in laudem Bacchi hoc principio, io Bacche: aut, in quo hæ voces identidem iterarentur. Quia autem io Bacche vocandi casus est, verbo citandi aptissimo, & conuenientissimo vsus est: proinde ac si diceret Horatius : Tigellius ille, si ei collibisset, carmina in Bacchi laudem caneret, Bacchumq; identidem appellaret, atq; inuocaret. io autem vox est, lætitiæ animi significantium, vox triumphantibus gratulantium, vox inclamantium, & inuocantium. Tibull. Agna cadet vobis, quam circum rustica pubes Clamet io, messes, & bona Vina date. Ita & triumphantibus acclamabant io triumphæ, vt suprâ annot. ad Od. ix. epod.

modò summa Voce, modò h. r.] modò acutissima, modò grauissima voce resonans. Intellige hunc Tigellium hoc loco vno tempore & voce, & fidibus cecinisse : organoq; quattuor chordarum, quod τετραχορδόν appellat Græci, vsus esse.

Nil æquale hominif.] erat sibi ipse inæqualis, inconstans, varius, multiplex, nullam vitæ æquabilitatem retinens.

sæpe velut q.] ordo verborum hic est, Qui sæpe currebat, velut fugiens hostem.

persæpe velut, qui lun. f. f.] persæpe ita incedebat, quasi qui Iunonis sacra ferret. eos autem, qui Iunonis, aut Cereris sacra ferebant, tardissimè incedere solitos esse, declarat locus ille M. Tullij Off. 1. cauendum est, ne aut tarditatibus vtamur in ingressu mollioribus, vt similes pomparum ferculis esse videamur : aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates.

Concha salis] ex concha salinum. suprâ Od. xv. 1. lib. 2. Viuitur paruo bene, cui paternum splendet in mensa tenui salinum.

defendere] id est, arcere, & propulsare, vt suprâ Od. xv. 1. lib. 1. Defendit æstatem capellis.

decies centena] decies centena sestertia, id est, decies centum millia nummum : quæ efficiunt circiter x. xv. aureorum Gallicorum, aut Italico-aum millia. de sestertio autem plura alibi dicemus.

Huic parco p. c.] ἐπιρρωπιῶς: vel qui paulò antè tam parcus, & tam paucis contentus erat.

Sic impar sibi] sic inæquale, atque inconstans.

Mænius abs.] si Mænius recta & emendata est scriptura, credibile est hîc describi ab Horatio Mænium illum de quo Virg. in Palæmone, Qui Bauium non odit, amet tua carmina Mæni. nonnulli legunt Mænius, existimantes ab Horatio significari luxuriosum illum Mænium, & facetissimum scurram, qui ex amplissimo & lautissimo patrimonio nihil sibi præter vnam columnam

lumnam excepit, quin omnè profunderet, ac dissiparet, vnde gladiatores spectaret. de eo autem plura dicemus ad epist. ad Vallam. ibi Manius vt rebus maternis, &c.

ignoras te?] non nouisti te: sic Terent. Heaut. Erras si id credis: & me ignoras Clinia. M. Tull. Academic. quæst. lib. 4. Maiore studio Lucullus philosophia studio deditus fuit, quam, qui illum ignorabant, arbitrabantur.

immo alia haud. f. m.] sic lib. quidem omnes vulgati. sed aliquot Veteres: in his Iannoët. Faern. Rainuntij Card. & Torn. habent. immo alia, & fortasse minora.

Stultus & improbus h. a.] hoc genus hominum, qui in aliorum ingenijs, ac moribus obseruandis sunt diligentes, & acres: in suis, admodum negligentes, pulchrè notat Theognis his versibus Νήπιος, ὃς τ' ἐμὸν μὲν ἔχει νόον ἐν φυλακῆσι, τὸν δ' αὐτὰ ἴδιον ἰδὲν ἐπιστρέφει. & Plutarchus lib. 1. περὶ εὐθυμίας, τί τὸ ἀλλότριον ἀνθρώπου βασκανώτατα κακὸν ὄξει δερκείας, τὸ δ' ἴδιον ἀποβλέπει; id est, quid alienum malum homo inuidiosissime, acutissimè pertipicit: tuum transuersis, & conuiuentibus oculis intueris?

Cum tua peruideas oc. m. l. i.] huius loci hæc sententia est. Cum tua mala oculis lippientibus, & negligenter cernas, cur in amicorum, &c. P. Victorius lib. Var. lectionum 20. ait hoc loco peruidere, idem valere, quod apud Græcos ἀποβλέπειν: quod est, non admodum intentis oculis intueri, conuiuere, negligenter inspicere. Atqui apud M. Tullium aliam vim habet verbum peruidendi. vt lib. 5. de finibus. Intrandum est igitur in rerum naturam, & penitus, quid ea postulet, peruidendum. & apud Lucret. lib. 1. Peruideamus verum finitum funditus omne Constat, an immensum patefiat ad vsq; profundum. & lib. 2. Ex quo iactari magis omnia materiai Corpora Peruideas. Itaque existimari, quod quidem pace Victorij dixerim, peruidere semper significare acerrimè, & acutissimè intueri: sed hoc loco fieri, vt contrarium significare videatur propter has voces adiectas oculis lippus inunctis. sic suprâ dixit Od. v. 1. lib. 3. Nam scopulis surdior Icaro Voces audit adhuc integer.

tam cernis acutum] ὄξει δερκείας. vt loquitur apud Plutarchum poëta quidam.

aquila.] Traditum est à veteribus, aquilas esse acie oculorum acutissima præditas: easdem pullos suos nuper natos soli admouere, cogereq; vt solem aduersum intueantur: quod si facere possint, legitimos haberi: sin minus, vt adulterinos reijci. Hom. quoque ἰλιόδ. p. aquilam omnium auium esse oculatissimam satis declarat ijs versibus, quibus Menelaum quoquo uersus circumspicientem, si forte Antilochum reperiat, vt eum ad Achillem mittat, Patrocli mortem nunciatum, cum aquila comparat, his verbis. Πάντοσε ἀετῶν, ὡς ἀετὸς, ὃν ῥά τε φασὶν Ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπερπάντων ἀετῶν.

serpens Epidaurius] draco. oculatissimum est enim genus draconum, ex quo nomen traxerunt. nam δέρκεσθαι cernere est: vnde dracones sunt appellati. serpentem Epidaurium dixit, vel quòd Æsculapius Epidauri colitur, cui sacri sunt dracones: vel quòd in agro Epidaurio, nusquam alibi, genus quoddam draconum nascitur mansuetum, colore ab alijs differens,

vt scribit Pausan. in Corinth. vel quòd Romanis graui pestilentia laborantibus draco Epidaurò Romam aduectus saluti fuit: quod postremum probabilius est. posuit tamen serpentem Epidaurium pro quouis alio dracone.

minus ap. ac. nar. horum hom.] minus aptushuiscæ ætatis hominum irrisioni, qui sagacissimè aliorum mores odorantur, vitiaq; vel leuissima vrbane insectantur. vide epist. ad Mæcen. l. i. lib. 1. ibi *ad hæc ego naribus vti Formido.*

rideri possit eò, q.] hæc verba declarationem, rationemq; continent superiorum, nempe, cur sit minus aptus ac. n. h. h.

malè laxus [n p. c. h.] si malè coniungas cum nomine laxus, sic erit interpretandum, nimis, aut valdè laxus, vt infr. ead. saty. *malè paruus si cui filius est.* & Od. x. v. l. lib. 1. *ne malè dispari Incontinentis injiciat manus.* & saty. 4. *Sulcius, & Caprius ranci malè.* & saty. v. lib. 2. *malè tustiet.* aliàs contrariam habet significationem, vt Od. i. x. lib. 1. *aut digito malè pertinaci,* id est, parum pertinaci: & epist. ad Mæcen. l. iii. lib. 1. *vt malè sanos scribit liber satyris, Faunisque poetis.* M. Tull. epist. ad Att. lib. 2. *sed ego odi illam malè Consularè.* Catull. ad Aur. & Fur. *malè me marè putastis.* Ouid. lib. 1. de arte. *Et si quis malè vir queret habere virum.* T. Livius lib. 35. *annalium. videretis vix duarum malè plenarum legumularum instar in castris regis.* sed omnino hoc malè, coherere debet, cum verbo hæret, vt sit hic ordo, & structura. *calceus laxus in pede malè hæret.*

consuetudo mala] consuetudinem malam non intelligit victus consuetudinem cum vitiosis, & improbis hominibus: quanuis hæc quoque multum valeat ad animos corrumpendos, vt ostendit Theognis his versibus, *Οἱ κακοὶ ἐ πάντως κακοὶ ἐν γαστρὸς γηγόνασιν.* Αλλ' ἀνδρασι κακοῖς σιωδέμενοι φιλίω. sed consuetudinem peccandi, de qua Aristot. lib. 3. de morib. ad Nicom. his verbis *ἀλλὰ τὸ τοῖσδε γυμνάσαι αὐτοὺς αἴτιοι, ζῶντες ἀνήμερος ἢ ἀδίκως, ἢ ἀπολάσσειν ἑῖς, οἱ μὲν κακουργῆτες, οἱ δὲ ἐν πότοισι, καὶ τοῖς τοῖσδε διαφέροντες.* αἱ γὰρ ἀπὸ ἐκείνων ἐπέπλεται, τοῖσδε ποιῆσαι, id est, vt quidem nos vertimus (nostris enim vti licet) verum cur tales extiterint, causam ipsi sustinent, quippe qui negligenter, ac dissolutè viuant: & cur iniusti, atque intemperantes sint, causa in ipsis consistit, vt pote quorum alteri in maleficijs, alteri in computationibus, & id genus delicijs ætatem consumant. Nam quales sunt in quaq; re collocatæ functiones, tales eos, qui munere funguntur, efficiunt. & M. Tull. lib. 3. *accusat. ò consuetudo peccandi: quantam habes incunditatem in improbis, & audacibus, cum pœna absuit, & licentia consecuta est.*

Illuc præuertamur] ad illud prius veniamus: illud priore loco explicemus de amatoribus, qui amicarum suarum vitijs ita blandiuntur, & ignoscunt, vt etiam interdum ijs delectentur, aut certè ea non animaduertant, quàm de amicorum officio dicamus. Plautus hoc verbum in Milite glor. cum accusandi casu coniungit. *Igitur id quod agitur, nunc hoc primum prauorū decet.* in Mercatore cum dandi. *ocium non est: mandatis rebus prauorū volo.* sic Cæsar. lib. 7. de bello Gallico. *huic rei præuertendum existimauit.* T. Livius lib. 35. *παθνηκώς. Aliud in presentia, quod magis instaret, præuertendum sibi esse dixit.*

amat

amatorem quòd am. Turp. dec.] decipiunt amatorem, id est, ab amatore non animaduertuntur, neque sentiuntur: sed ignorantur, *λατῶδες*, fallunt, latent. Plato lib. 5. de rep. ostendens eum, qui aliquid amet, non solum id amare, quod sit in eo genere perfectum, sed id omne, quod sit eius generis: neque quenquam, disciplinarum cupidum verè dici solere, qui hanc, vel illam disciplinam sequatur: sed eum, qui hoc nomine dignus sit, omnes disciplinas colere, & amplecti oportere: exemplum affert amatorum eorum, qui puerilibus amoribus dediti sunt, atq; illos puerorum omnium, in quibus insit maturitas illa ætatis, aspectu quodammodo pungi, & commoueri: eorumq; vitia corporis si qua sint, studiose extenuare, & eleuare. verba Platonis sunt hæc. *ἢ ἔχ' ἕτω ποιεῖτε πρὸς τὸς καλῶς; ἢ μὲν ὅτι σιμὸς, ἐπιχαεῖς κληθεῖς ἐπαμειβήσεθ' ὑφ' ὑμῶν. ἢ ὃ τὸ γευσιπῶν, βασιλικὸν φατὲ ἔθ'.* ἢ ὃ δὴ δὴ μῖση τῶτων ἐμμετρώτατα ἔχειν μέλανας ὃ, ἀνδ' εὐκῶς ἰδῆν' λευκῶς ὃ, θεῶν παῖδας ἔθ'. μελιχλῶρας ὃ καὶ τένομα οἱ τινὲς ἄλλυ ποιίμα ἔθ', ἢ ἐρασὸ ἰσποκοιζομένη τε, καὶ εὐχερῶς φέροντες πρὸ ἀρχοτήτων ἐκὼ ὄπ' ὄρα ἢ; & ἐν λόγῳ πάλαις τε προφασίσις προφασίσεσθε, καὶ πάλαις φωνῶς ἀφίθε, ὥσε μὲν εἶνα δποβάλλην ἢ ἀνδ' ἐτίτων ἐν ὄρα, id est, nōne ita vos geritis aduectus formosos? nōne hic quidem quòd sit simus, venustus appellabitur, atque à vobis laudabitur? illius nasum aquilinum dicitis regium esse? alium, qui medius inter hos locatus sit, exquisitissimam mediocritatem obtinere? nigros autem aspectum virilem præ se ferre? candidos Deorum esse filios: iam verò eorum, qui μελιχλῶροι appellantur, nōne nomen ipsum ab eo amatore factum est, qui eius, quem amet, pallorem luridum, ac subuiridem extenuet, facileq; ferat, si insit in ætate matura? Denique (vt vno verbo absoluiam) causas omnes excogitatis, vocesq; omnes mittitis, vt ne quis eorum, quorum ætas floreat, de manibus vestris elabatur. Huc pertinent, quæ Lucretius scribit lib. 4. *Multi modis igitur prauas, turpesq; videmus Esse in delicijs, summoq; in honore vigere.* Atque alios alij irrident, Veneremq; suadent vt placent, quoniam fædo afflictiuntur amore, Nec sua respiciunt miseri mala maxima sape. Nigra melichrosos est, immunda, & fætida æuosmos, Casia παλλᾶδιον: neruosa & lignea, δορᾶς: Paruula, pumilio, χαεῖτιω μία tota, merum sal: Magna atque immanis, καὶ ἀπαληξίς, plenag; honoris: Balba, loqui non quit, τραυλίσει: muta, pudens est: At siagrans, odiosa, loquacula, λαμπαδιον fit: Ιχνοερωμένιον tum fit, cum mosia: Ceres est icla ab iaccho: Simula σιλῶν, ac Satyra est: labrosa φιδημα. his lectat Alcaum. at est corporis macula neuus. illi tamen hoc lumen videbatur. Q. Catulus huius Collegæ, & familiaris nostri pater, dilexit municipem suum Roscium: in quem etiam illud est eius: *Constiteram exorientem auroram forte salutans, Cum subito à leua Roscius exoritur: Pace mihi luceat caelestes dicere vestra: Mortalis visus pulchrior esse deo. Hui: pulchrior deo? at erat, sicut hodie est, peruersissimis oculis.* sic & Theocr. ἐν ἐργατίω. Βομβύκα χαεῖματα, Σύραυ καλῶσί τι πάντες Ιχθῶν, ἀλιόκωσον, ἐγὼ ὃ μόνος μελιχλῶρον. Itaque amorem cæcum faciunt idèò, quòd amantes, eorum, quos amant, deformitatem tum animi, tum corporis non videant: & quòd ea, quæ minimè pulchra sunt, amanti pulcherrima videantur:

videantur:quemadmodum idem Theocr.ait in Βωπολιάς. ἢ γδ' ἔρασι Πολλά-
νις ὡ πολύφαμε τὰ μὴ καλὰ, καλὰ πέφανθη.

polypus[Ode xi i.epod. Polypus, an grauis hirsutis cubet hircus in alis.
Strabonem app.] oculis peruersis. M.Tull. lib.i. de natur. deorum.
redeo ad deos. Ecquos, si non tam strabones, at petulos esse arbitramur?

petum] peti dicuntur semiclusis oculis, qualis pingebatur Venus.
hunc varum distortis, &] hunc, qui distortis est cruribus, varum
appellat.

Balbutit scaurum] balbutiendo scaurum nominat.

Parcius hic viuít, fr.d.] docet nunc, quo pacto amicorum vitia sint
verbis extenuanda, dissimulanda, ac ferenda.

ineptus] quid valeat nomen ineptus apud Latinos, docet M. Tull. lib. 2.
de orat. Quem nos ineptum vocamus, is mihi videtur ab hoc nomen habere du-
ctum, quod non sit apertus: idq; in sermone nostri consuetudine perlatè pater. Nam, qui
aut, tempus quid postulet, non videt, aut plura loquitur, aut se ostentat, aut eorum
quibuscum est, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet, aut denique in ali-
quo genere aut inconcinuus, aut multus est, is ineptus dicitur.

concinuus] lepidus, politus, eorum quibuscum viuít, ingenio, &
moribus accommodatus. Lucret. lib. 4. Et simul ipsa viris Venus ut concinnior
esset.

simplex] simplicem appellant Latini apertum, liberum, nihil dissimu-
lantem, omnia & loquentem, & facientem, quæ sentit, & recta iudicat. sic
item & Græci. Eurip. Iphi. ἐν αὐλ. sub perf. Achill. Εγὼ δ' ἐν αὐδρὸς εὐσεβεί-
ας τὰ Τραφεὶς Χείρωνος, ἔμαθον τὸς τρέπους ἀπλῶς ἔχειν. cui contrarius duplex
διπλῶς. sup. Od. v i. lib. i. Nec cursus duplicis per mare Vlysses.

caldior] calidior, ardentior, feruidior.

Hæc res & iungit, &c.] Plato quodam loco ait hac re amicitiam
maximè integram, incolumemq; conferuari, si nostra in amicos beneficia
minora esse putemus, quàm ij, in quos conferuntur, putant: illorum con-
trà erga nos merita, maiora nobis, quàm illi existimant, videantur. sic Plato
ταῦτα φιλάστοντες, ἀσάλευτον ἢ φιλίαν φιλάξομεν.

At nos virtutes ip.] tantum abest (inquit) vt amicorum vitia exte-
nuemus, leuioribusq; nominibus appellemus, vt contrà, eorum virtutes
vitiis nominibus calumniantes inquinemus.

atque Sincerum cup. vas.] quæ sunt suapte natura pura, & sincera,
ea per summam iniquitatem, & malitiam turpi, atque impuro tectorio de-
formamus. allegoria est, per quam hoc significat, quæ sunt recta, honesta,
cum virtute coniuncta, ea per improbissimam calumniam praua, turpia, vi-
tiosa nominamus.

probus quis Nob. vi. &c.] hunc locum sic explico. si quis probus, &
demissus homo nobiscum viuít: illum tardum & pinguem nominamus.
hæc enim tardo, pingui, ἀσυνδέτως posita sunt, atque ita longè maiorem vim
habent, quàm si dixisset tardo & pingui, vt infra eadem satyra, habere insua-
nis, acerbis. iam verò non est dubium, quin vox demissus interdum in laude
ponatur. vt apud M. Tull. pro Muræna. Sit apud vos modestia locus: sit demissus
hominibus

hominibus perfigium: sit auxilium pudori. Idem lib. 2. de orat. ad Q. Fratr. eaq;
omnia, quæ proborum, demissorum, non acrium, non pertinacium, non litigiosorum,
non acerborum sunt.

Illi] probo, ac demisso homini.
hic fugit om. Inf.] si quis est cautior, & aduersus omnes insidias, &
fallacias hominum septus, ac munitus, cum inter eos homines se versari in-
telligat, qui bonis inuidere, & innocentes criminari solent: pro prudente,
& cordato, fictum, astutumq; appellamus.

nulliq; malo latus obd. ap.] tralatio est à re militari, aut à gladiato-
ribus, qui studiose cauere solent, debent quidem certè, ne latus apertum
aduersario ostendant. Tibullus nudum latus appellat. lib. i. eleg. iiii. Si vo-
let arma, leui tentabis ludere dextra: Sape dabis nudum, vincat vt ille, latus. Ca-
sar lib. i. de bello Call. Boij, & Tulingi, qui hominum millibus circiter xv. agmen
hostium claudabant, & nouissimis presidio erant, ex itinere nostros latere aperto ag-
gressi circumuenere. contrarium est latus tectum. Terent. Heautont. triumpho,
si licet me latere tecto discedere.

crimina] criminationes ἐπιλήμια. vt sup. epist. ad Loll. lib. i. vt penitus
notum si tentent crimina, serues.

Simplicior] apertior. vt sup. simplex, fortisq; habeatur.

Aut tacitum appellet] hunc locum in omnibus codicibus vulgatis
corruptum, restitui. nam cum antea legeretur impellat, ego appellet reponen-
dum curauí, ab vno codice manu exarato admonitus, atque adiutus, in quo
scriptum erat, appellat. quid sit autem tacitum, aut legentem appellare, sciunt
omnes, qui Latine sciunt. Verum tamen minus exercitatos exempla doce-
bunt. Cic. in Bruto. Videor enim iam te ausurus appellare, quoniam longo inter-
uallo modo primum animaduerti paulo te hilariorum. idem epist. 2. lib. i. videba-
tur enim reconciliata nobis voluntas senatus esse, quod tum dicendo, tum singulis
appellandis perspexeram. Idem in orat. pro P. Quinctio. Tunc appellat vltro Na-
uium, vt quoniam, &c. Idem lib. 25. epist. Tu mi Treboni, quando ad amorem
meum aliquantulum discedens addidisti: quo tolerantius feramus igniculum deside-
rij tui, crebris nos litteris appellato. Idem i. lib. accus. appellat heredem L. Annum,
qui erat institutus secundum filiam: non enim mihi persuaderetur, istum ab illo prius
appellatum: dicit se posse ei condonare edito hereditatem. Idem pro Cæcio accus.
Ver. Videt ad ipsum fornicem Fabianum in turba Verrem: appellat hominem, &
ei voce maxima victoriam gratulatur. Plautus in Trinum. libet adire, atque ap-
pellare hunc. Verum ausculto perlubens: sed metuo, si compellabo, ne aliam rem occi-
piat loqui. plus est autem tacitum aut legentem appellare, quàm appellare
simpliciter. nam tacitum, aut etiam legentem appellare, interpellare est: quæ
sententia huic loco conuenit maximè. legentem autem, tacitumve impel-
lere, quid sibi velit hoc loco, nescio. hoc tantum dicam, si Horatius, aut
quis alius principem impelleret, non simplex, aut quouis sermone mole-
stus, aut communis sensus expers diceretur: sed vel, vt infans, & mente
captus, vinculis constringeretur, vel vt audax, & scelestus, supplicio affice-
retur. nemo enim impellitur sine grauiore ictu, vt vis verbi declarat. tribus,
quattuorve exemplis contenti erimus. Cicer. pro Plancio. Etenim, si quando,

Ut fit, iactor in turba, non illum accuso, qui est in summa sacra via, cum ego ad Fabij fornicem impellor: sed eum, qui in me ipsum incurrit, atque incidit. Idem in Cluentiana. Præcipitantem igitur impellamus, & perditum proster namus. Lucret. lib. 2. Nec simile est, ut cum impulsus procedimus ictu viribus alterius magnis, magnosq; coactu. T. Livius lib. 33. annalium. & primo adeo acriter inuascent, ut antesignanos impulerint. Horat. Od. v. l. lib. 4. aut impulsus Cupressus Euro. incidi & in alium codicem veterem, ubi ad vocem impellat, ascriptum erat, id est, alloquatur. cui annotationi si additum esset, vltro, seu prior, vis verbi, quod ad hunc locum attinet, expressa esset. nam, qui appellat alterum, eum prior, aut vltro affatur. Ineptissimè autem quidam legunt, impellam, cum sit referendum, ad id quod antecedit simplicior si quis, &c.

Quàm temerè in nosmet I. s.] nimia (inquit) hac severitate, & asperitate in amicos leuiter peccantes, conditionem nostram efficiamus durior, nobisq; (vt ita dicam) legem grauisissimam imponimus. Nam cum ab omni vitij labe nemo sit purus, nec integer, non dubium est, quin eadem lex sit in nos valitura, quam in alios tulerimus.

Nam vitij nemo sine n.] sic Theognis Εἴ τις ἀμαρτωλοῖσι φίλων ὄντι παντὶ χολώτο, οὐ ποτ' ἀν' ἀλλήλοισι ἄρθμοιοι, ἐδὲ φίλοι εἶεν ἀμαρτωλοῖσι γὰρ ἐν ἀνθρώποισι ἐπονθῆ. Οἰνοῖς κύρνε, θεοὶ δὲ καὶ ἐδέχουσι φέρην. Idem Οὐδένα παμπήδω ἀγαθόν, ἢ μέγιστον ἀνδρα τῶν νῦν ἀνθρώπων ἠέλιος καθορᾷ.

amicus dulcis, vt æq. e. Cum m.] id est, quo tempore amicus virtutes meas cum vitij comparat, propendat in virtutes nostras numero plures (si modò plures sint meæ virtutes, quàm vitia) earumq; pondere vitia nostra eleuet. potest & particula cum pro coniunctione accipi, hoc modo mea bona cum vitij compenset: deinde sequetur ἀσυνδέτως: pluribus hisce, &c. ego tamen illo modo malo.

hac lege in trut.] id est, hac lege, eadem erga eum adhibebitur æquitas, ac lenitas.

Qui, ne tub. prop.] id est, qui vult sibi ab amico sua peccata ignosci grauiora, ignoscat ei leuiora. ἀλλυλοία est.

Denique, quatinus excidi] Ingressus disputationem aduersus Stoicos, quorum vnum è multis hoc erat decretum, omnia peccata esse patia. Quandoquidem (inquit Horatius) vitij carere non possumus, neque fieri vilo pacto potest, vt peccata, siue à natura sint insita, sine mala consuetudine contracta, funditus extirpemus: cur non ea distinguimus, & pro cuiusq; grauitate, aut leuitate pœnas irrogamus?

quatinus] quoniam. vt Ode xxiiii. libr. 3. quatinus, heu nefas, virtutem incolumem odimus. & satyra iiii. libr. 2. Quatinus ima petit voluens aliena vitellus.

cur non Ponderibus mod. s. r.] cur non ratione peccata ponderamus, & metimur, vt pœnæ sint peccatis æquales?

tepidumq; ligurrierit ius] id est, paulatim & leuiter delibaret, seu exorbuerit. Est enim ligurrire eleganter, & paulatim, & ferè cum fastidio delibare, ac decerpere, δὲ δὲ ληγυρῆ. quod est suauis. inquit Donat. in Eunuch. ad illum locum. Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius, Nec magis compositum

tum quicquam, nec magis elegans: Quæ cum amatore suo cum sunt, ligurriunt, Harum videre ingluuiem, &c. idem eadem comœd. sup. Hominem haud impurum, patria qui abligurrierat seu, (vt alij legunt) obligurrierat bona. Abligurrierat (inquit ille) id est, suauibus escis consumserat. Nam δὲ δὲ ληγυρῆ est ligurrire: & ληγυρῆ Græci suauis appellant. Nonius Marc. producit hunc locum & ligurrire interpretatur, degustare. vnde (inquit) obligurrire, multa auidè consumere. vtitur Hor. hoc eodem verbo sat. 4. lib. 2. seu puer vnclis Tractauit calicem manibus dum furta ligurrit. M. Tull. lib. accus. 2. posuit translata. non reperiētis hominem timide, nec leuiter hæc improbisima lucra ligurrientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit. hoc verbum autem duobus rr. scribendum esse viri docti censent, & in libris calamo exaratis omnibus præterquam in Tornes. ita scriptum est. fortasse autem accessit r. vt producat. neque verò essem ausus princeps vulgatam scripturam immutare, nisi mihi Faernus vir doctiss. auctor fuisset vt ita typis excudendum curarem.

Labeone infanior] Labeonem carpens, Augusto assentatur. Nam hic Labeo vltique adeo fuit liber, & contumax, vt etiam Augusto sæpe restiterit, ac responderit.

Quod nisi concedas, hab. inf.] quod nisi ignoscas, meritò possis infauis haberi, atque acerbus. insuauis, acerbus dixit ἀσυνδέτως, quod genus alibi annotabimus.

Odisti & fugis, &c.] quanuis leue admodum sit amici peccatum, odisti eum tamen, & fugis, vt Drusonem fæneratorem debitor. Hic Druso fænerator erat, & historiarum scriptor, suorum scriptorum nimius amator, nimiusq; admirator. Itaque cum à debitoribus sortem, aut vsuras ad diem non abstulerat, eos suarum historiarum recitatione malè multabat.

Qui] debitor æris.

tristes Kalendæ] Kalendis pecuniam & collocabant in fænore, aut quæstu, vt supra Od. i. i. epod. Quærit Kalendis ponere, & exigebant. vt hoc loco. tristes autem, nempe debitori. vide quæ ad Od. illam 3. annotauimus.

Mercedem] vsuram. vt saty. i. i. Quinas hic capiti mercedes execat.

extricat] explicat, expedit, & ita dissoluit.

Porrecto iugulo.] significat ita fuisse iniucundam, ac molestam debitoribus recitationem illam, vt vltro iugulum Drusoni præberent, malentq; iugulari, quàm audire: vel vt viderentur iam iam, quasi iugulandi, iugulum præbere. sic lib. de arte poet. Indoctum, doctumq; fugat recitator acerbus: Quem verò arripuit, tenet, occiditq; legendo. Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

catillum Euandri m. tr.] paruum catinum, quo vsus sit Euander: ex quo intellige antiquissimum. Euander Pallantis Arcadiæ Regis nepos, patre interfecto in Italiam venit, expulsisq; Aboriginibus, ea loca, vbi nunc Roma est, occupauit. vide Virg. lib. 7. Æn. Catinum (inquit Varro) dicunt Siculi, vbi assa ponebant.

commissa fide.] id est, fidei. arcana quædam consilia suæ fidei commissa. fide enim pro fidei positum. vt Virg. Georg. i. libra die, somniq; pares vbi fecerit

fecerit horas. idem lib. 1. Munera, latitiamq; die. & supra Od. v. 1. lib. 3. Constantis iuuenem fide.

[sponsumve negarit] promissum vel suo nomine, vel alieno, inficiatus sit.

Queis paria esse f.p.] nunc apertè Stoicos exagitat. sensus, morésq; repug.] sic M. Tullius de finib. lib. 4. in prima igitur constitutione Zeno tuus à natura recepit: cumq; summum bonum posuisset in ingenij præstantia, quam virtutem vocamus, nec quicquam aliud bonum esse dixisset, nisi quod esset honestum: nec virtutem posse constare, si in ceteris rebus esset quicquam, quod aliud alio melius esset, aut peius: his propositis tenuit prorsus consequentia, &c. sequitur mox. Omnes, qui sapientes non sunt, aequè miseros esse: sapientes omnes, summe beatos esse: rectè facta omnia equalia: omnia peccata paria: quæ magnificè primò dici videntur, considerata minus probantur: sensus enim cuiusque, & natura rerum, atque ipsa veritas clamabat quodammodo non posse se adduci, vt inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil interesset. Fuit autem Zeno Stoicæ disciplinae auctor, Polemonis auditor.

Atque ipsa vtilitas, iusti] sequitur hoc loco Horat. quorundam philosophorum opinionem, qui existimabant nullum ius esse, nullum honestum natura: sed hæc omnia ab vtilitate esse nata, & profecta, id est, propterea leges esse latas, & iura descripta, quia sine iure, & legibus societas humana incolumis conseruari non posset: qua de re mox plura dicemus.

Mutum, & turpe pecus] id est, homines illi recentes, à pecudibus parum admodum differentes, nondum scilicet sermonis vsu, nec civili cultu reperto, nondum denique legibus vllis constitutis. sic Lucretius lib. 5. Multaq; per calum solis voluentia lustra vulgiuago vitam tractabant more ferarum.

Vnguibus, & pugn.] sic Lucret. lib. 5. Arma antiqua manus, ungues, dentesq; fuerunt, Et lapides, & item siluarum fragmina, rami.

Donec verba, quibus v. f.] Plato in Cratylo vult nomina rebus consilio esse imposta: docetq; eum, qui primus nomina fabricatus sit, quem ὀνοματῆρον nominat, ὀνομαθεῖται munere functum esse, nominaq; cuique rei accommodata imposuisse: ex dialectici præscripto tamen: quemadmodum faber gubernaculum efficit præcipiente, & præeunte gubernatore. admonendus autem est lector minus exercitatus in libris Platonis, in eo dialogo corruptè legi νομοθετης, cum legendum sit ὀνομαθεῖται. simile erratum admissum à librarijs primo libr. ὀσερ. αναλ. (sic enim vulgò nominant) indicauit mihi Muretus. Nam vbi νομοθετησαι legitur, legendum ὀνομαθετησαι. hoc modo Εἰ δὲ δὲ ὀνομαθετησαι, ἔσω τὸ ἔτω λέγειν, καὶ λογοεῖν. vbi omnes interpretes vitiosa scriptura decepti, lapsi sunt, præter veterem. Lucr. lib. 5. à Platone dissentiens, ex sententia Epicuri ait, naturam, & vtilitatem ab hominibus voces ad significandum aptas, sermonemq; expressisse: neque vnum aliquem nomina rebus imposuisse: his versibus. At varios lingua sonitus natura subegit Mittere, & vtilitas expressit nomina rerum, Non alia longè ratione, atque ipsa videtur Protrahere ad gestum pueros infantia lingua. Cum facit, vt digito, qua sint præsentia, monstrent. Sentit enim vim quisque suam, quoad possit abuti,

abuti, &c. sequuntur hæc deinceps, Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse Rebus, & inde homines didicisse vocabula prima, Despere est. nam cur hic posset cuncta notare Vocibus, & varios sonitus emittere lingua: Tempore eodem alij facere id non quisse putentur?

dehinc absistere bello, Opp.] M. Tull. lib. 1. de inuentione, & lib. 1. de Orat. ad Qu. frat. & in orat. pro Sextio, ait primos illos homines, cum primò dispersi essent, & vagi, postea vi eloquentiæ, & prudentia paucorum, vnum in locum esse congregatos, atque à fera, agrestiq; vita, ad humanum cultum, civilemq; societatem deductos: & constitutis iam ciuitatibus, vrbibusq; conditis, leges ab eis, & iura, iudiciaq; fuisse descripta. Horatius hanc vim ascribit poetis, & musicis: qui iidem erant sapientes, & eloquentes, in epistola de arte poet. siluestres homines sacer, interpretq; deorum, Cadibus & victu fædo deterruit Orpheus. qua de re ad illum epistola ad Pisones locum nonnihil dicemus. & ad Od. x. lib. 1. plura diximus. cum his Horatianis congruunt illa Isocratis in Nicocle. Εἰρημονέην ὃ ἡμῖν ἔπειθεν ἀλλήλους, καὶ δηλοῦσθαι πρὸς ἡμᾶς αὐτὸς πρὸ ὧν ἂν βεβληθῶμεν, ἢ μόνον ἔθειωδῶς ἔν ἀππλάγημεν, ἀλλὰ ἔσυνελθόντες πόλεις ᾠκισάμεν, καὶ ἰόμους ἐθέμεθα. quem locum notauit Muret. in lib. var. lect.

Oppida] M. Tull. lib. 1. de gloria, oppida ex eo appellata esse existimat, quòd opem darent. alij, quòd eò opes suas homines conferant. Varto lib. 4. de ling. Lat. vel ab ope, quòd munitur opis causa, vel quòd opere munibant mœnia, quòd tutius essent.

Nam fuit ante Hel.] id est, fuerunt enim ante Helenam alia mulieres, è quibus belli causa nata sunt: fuerunt alij ante Paridem adulteri. Athen. lib. decimo tertio complures mulieres enumerat, quæ belli principia, causasq; præbuerint. & Herodotus lib. 1. prima inter Græcos & barbaros bella ob fæminas hinc & illinc raptas orta esse ostendit.

Quos Venerem incertam, &c.] sic Lucret. lib. 5. Et Venus in siluis iungebat corpora amantum. Conciliabat enim vel mutua quanque cupido, vel violenta viri vis, atque impensa libido, vel pretium glandes, atque arbuta, vel pyra lecta.

Viribus editior] valentior, robustior.

Iura inuenta metu iniusti] Concludit Horat. iura non natura, sed vtilitate valere & constare. quæ sententia fuit etiam veterum quorundam Philosophorum, vt ex Platone multis locis cognoscere licet. Atque in libro quidem de leg. 10. scribit hanc esse sententiam quorundam hominum, qui haberi volunt sapientes, eorū omnium, quæ orta sunt, quæ oriuntur, quæq; aquam, terram, animam, seu aëra natura, & fortuna vigere, & valere, non arte: cetera, quæ pictura, ars fabricandorum signorum, musica, & artes omnes efficiunt, arte valere: ita Deos non natura, sed arte, id est, quibusdam legibus, & institutis hominum constare. iam honesta quidem alia lege, alia natura valere: iusta autem nulla esse natura: sed homines assidue inter se de iusto, & iniusto dissidere, quotidieq; ea immutare. quæ porro iusta esse statuerint, tum esse iusta, lege scilicet, & arte, non natura. Atque

hæc loquuntur (inquit Plato) sapientes quidam apud adolescentes homines, dicuntq; id esse iustissimum, quod quis vi obtinuerit: vnde adolescentium animis impietas ingeneratur, perinde ac si non sint ij dij, quos lex animo, & cogitatione informare iubet. Idem in Gorgia eorum opinionem refellit, qui dicebant τὸ δίκαιον ἔστι καὶ κρείττω καὶ ἡττοῦτος ἀρχεῖν, καὶ πλεον ἔχειν. id est, ius esse, vt, qui præstantior est siue viribus, siue virtute, inferiori imperet, & plus eo obtineat. Cum enim in eo dialogo Socrates multis verbis docuisset præstare iniuriam accipere, quàm inferre: Callicles & Polus contrà disputant, iniuriam inferre deterius esse, quàm accipere, natura: sed lege constitutum esse contrarium ab hominibus imbecillis, ne præstantioribus parère cogerentur, ne' ab illis spoliarentur. Quinetiam eos (quos dixi) imbecillos rerum nomina immutasse, ac peruertisse. nam, quod iustum sit natura, id illos, vt iniustum haberetur, lege lata extorsisse: & contrà, quod iniustum est natura, vt iustum. exempli causa, si quis præstantior ac potentior, deteriore atque imbecilliore spoliaret, id iniustum esse dixisse, & iniuriam appellasse, cum sit iustum, & ius appellandum. Atque hæc quidem, & multo plura apud Platonem, & ab illis contra iustitiam disputantur, & à Socrate refelluntur. Horatius autem hoc loco eos sequitur potissimum, qui ius ab vtilitate natum esse volunt: quæ sententia quamuis videatur probabilis, est tamen & falsa, & perniciofa: saniusq; multo & verius eorum iudicium est, qui stirpem iuris à natura repetunt, quam ducem secuti probant iura, aut omnia, aut multo plurima, natura valere: primum propterea quòd homo solus ex omnibus animantibus rationis sit particeps natura: lex autem, quæ iusta ab iniustis distinguit, nihil aliud sit, quàm recta ratio: deinde quòd homines congregabiles sint natura: nulla autem congregatio sine iure & legibus diu incolumis manere possit: postremò quòd optimus quisque iustitiam colat, improbissimus iniustitiam: vir bonus autem sit optimus & verissimus rerum humanarum existimator ac iudex, atque adeò regula, seu mensura: Itaque iustitiam, & iuris æquabilis descriptionem, vtilem illam quidem esse hominum generi, sed non idè ab vtilitate esse natam. Hesiodus quidem scribit hoc interesse inter feras, & homines, quòd illæ soleant se mutuò vorare, quia non sit illa inter eas iuris, & iustitiæ communitas: hominibus autem non sit fas hac immanitate vti, propterea quòd Deus immortalis iura, legesq; eis dederit, quibus imbuti æ temperati iustitiam inter se colerent. versus Hesiodi sunt hi, Τὸν δὲ γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε κρονίων Ἰχθύσι μὲν, καὶ θηροῖς, καὶ οἰωνοῖς ἀδίκαιον ἔδειξε ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκην ἔστιν ἐπὶ αὐτοῖς. Ἀνθρώποισι δὲ ἔδωκε δίκην, ἢ πολλὸν ἀείσει Γίνεθ'. Idem paulò ante dixerat Iustitiam virginem esse, & Iouis filiam, quibus duobus perspicuè significat eam & à Deo natam esse, & incorruptam atque inuiolatam esse tuendam: quod ita non esset, si ab vtilitate ortum haberet. Et M. Tull. lib. i. de legibus, iuris ortum à natura repetendum esse pluribus verbis ostendit.

Nec natura potest i. f.] à dissimili probare conatur, nihil esse iustum aut iniustum natura, sed hæc sola vtilitate distingui: id est, vtilitatis causa constitutum esse, vt alia sint iusta, alia iniusta: de bonis autem & malis longè

longè aliter esse sentiendum: bona enim à malis, fugienda ab expetendis natura, non vtilitate distingui.

Nec vincet ratio hoc] Posteaquam docuit ius ab iniuria non natura, sed vtilitate separari, redit ad institutum, vt refellat πολυδρόλλητον illud Stoicorum decretum, peccata esse paria. pender autem hæc quæstio à superiore illa de iuris origine. Nam si iusta & iniusta natura valerent, fortasse omnia iusta essent æqualia, (quod enim per se, & natura est tale, neque vtilitate ponderatur, id non potest altero magis esse tale) idemq; de iniustis esset sentiendum: ex quo efficeretur vt peccata essent æqualia, cum peccata omnia sint iniusta. Nunc autem cum ab vtilitate ius & iniuria originem, principiumq; duxerint (vt vult Horatius) sequitur vt, quemadmodum alia alijs sunt vtiliora, & inutiliora: ita alia alijs sint & iustiora, & iniustiora: ergo vt etiam alia peccata alijs sint grauiora, aliaq; alijs leuiora. sic loquitur autem satyra 1 i. lib. 2. Vincit enim stultos ratio insanire nepotes.

tantundem vt peccet. idemq;] id est, tam grauius peccet. notauimus hoc loquendi genus idem peccat, in epist. de arte poet.

nocturnus legerit] id est, noctu, vt sup. annot. ad Od. x v i. epod. sacra legerit autem, sacrilegium admiserit.

aisit Regula p.] id est, si peccata sunt inæqualia, vt reuera sunt, debent & pænæ esse inæquales, id est, peccatis æquales.

Nam vt ferula cædas, &c.] occurrit ijs quæ poterat Stoicus dicere, hoc modo: non vis Horati eum, qui scutica, id est, minore pœna dignus sit, flagello cædi, id est, grauiore pœna affici. cur non eadem opera veras, ne, qui grauiorem pœnam meritus sit, ferula cædatur? quia non vereor (inquit Horat.) ne id facias, cum furta atrocinijs paria esse dicas, & mineris te vtraq; peccata pari pœna castigaturum, si regiam potestatem adeptus sis. attendat autem lector Latini sermonis studiosus, non esse hoc ordine vocabula collocanda, non vereor vt ferula cædas. nam qui ita loquitur, Vereor vt cædas, vult cædi, & videtur ita dicere: Vereor ne non cædas. qui hoc modo autem, Vereor ne cædas, hoc significat, ego non dubito quin non sis casurus, vel confido te non casurum, & si quis ita, non vereor vt cædas, hoc innuit, non vereor ne non cædas: mihi dubium non est, quin sis casurus: confido te esse casurum. tum maiora, &c. alioqui Horatium aliud, quàm sentiat, loquentem facerem. nam hoc sentit Horatius, hocq; à nobis vult audiri, atque intelligi, non vereor ne cædas ferula, id est, certò scio, te ferula non esse casurum eum, qui pœnas sit meritus grauiores. quid igitur dicemus? Horatium minus Latine iam dixi, particulam vt, non esse cum verbo Vereor, coniungendam, sed totam illam, quæ antecedit, orationem, suo loco, & separatim esse legendam, hoc modo: nam, vt ferula cædas eum, qui maiores pœnas sit meritus: non vereor, subaudi, ne id facias, id est, scio te istuc non facturum. exempla autem è bonis scriptoribus sumta, quis sit huius verbi & similitum vsus, nos docebunt. Terent. in Andr. haud vereor, si in te solo sit situm: sed, vim vt queas ferre.

ferre. ibid. id paues ne ducas tu illam: tu autem vt ducas, id est, ne non ducas. M. Tull. ad Att. lib. v. i. tamen vereor vt his ipsis contentus sit, &c. id est, ne non contentus sit. Idem lib. ii. videris vereri vt epistolas illas acceperim. Idem epist. i. ad Torqu. lib. v. i. cuius tanti mali, quamuis docti viri multa dicant, tamen vereor vt consolatio vlla possit vera reperiri, prater illam, qua tanta est, quantum in cuiusque animo roboris est, atque neruorum, &c. vel legendum ne consolatio nulla. nam vulgata scriptura mendosa est. Idem ad Terentiam. vereor vt Dolabella ipse satis vobis prodesse possit. Idem orat. contra Rull. ad popul. hoc quia vos scidus non iusseritis, veretur Hiempsal vt satis firmum sit, & ratum. Idem lib. i. de Orat. ad Qu. fr. sed illa duo, Crasse, vereor vt tibi possim concedere. Idem orat. pro Quinctio, tamen ne vereris, vt possis hac contra Hortensium defendere? Horat. sat. i. lib. 2. o puer, vt sis vitalis, metuo. Cæsar lib. 5. de bello Gall. Labienus veritus, si ex hibernis fugæ similem profectionem fecisset, vt hostium impetum sustinere possit, præsertim quos recenti victoria efferrî sciret, &c. sic enim habent cod. calamo exarati. Veniamus ad exempla alterius locutionis, vereor ne: cuius quidem sententia priori contraria est. Terent. in Eunuch. Miseram me, vereor ne illud grauius Phædria tulerit, &c. idem in Andr. hei vereor ne quid Andria apportet mali. in Hecyra. vereor, si clamorem eius hic crebrò exaudiat, Ne parturire eam intelligat. ibid. simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutius celare. idem Phorm. vereor ne istac fortitudo in neruum erumpat denique. ibid. hei vereor lenonem, ne quid suat. M. Tull. in Lælio, neque enim verendum est, ne quid excidat, aut ne quid in terram defluat. Ibid. sin autem illa vereor, ne idem interitus sit animorum, & corporum, &c. qui locus mendosè in vulgatis codicib. legitur, vt idem interitus. epist. ad C. Cælium C. F. vltima, lib. 3. Verebar ne id ita caderet, quod etiam nunc vereor, vt antè quàm tu in proninciam venisses, ego de prouincia decederem. & pro M. Marcello, vereor ne hoc, quod dicam, non perinde intelli, si auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio. vbi mendosè legitur vulgò vereor vt hoc, quod dicam. Virg. in Palam. ipse Nearam Dum fouet, ac, ne me sibi præferat illa, Veretur, Hic alienus, &c.

& magnis parua, &c.] id est, & mineri te similem pœnam ad leuia peccata vindicanda adhibiturum, atque ad grauia. simili falce recidere potuit pro eo, quod est, simili pœna coërcere. pœnis enim deterrentur ac reuocantur improbi à flagitijs ac maleficijs. falce autem simili magnis dixit more Græcorum, ὁμοίᾳ τοῖς μεγάλοις. simili atque magna peccata reciduntur.

si diues, qui sap.] Stoicos irridet hoc modo, Quid opus est ista conditione, si mihi regnum perm. homines? non ne hoc vestrum est, sapientem esse diuitem, tutorem, formosum, atque etiam regem? quid igitur vetat, quominus potestate regia vtaris? & cur id, quod habes, optas, quasi desit? cum hoc loco congruit ille, epist. i. lib. i. Ad summam, sapiens vno minor est Ioue, diues, Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum. sed illic seriò loquitur, hîc ioco. M. Tullius lib. 3. de finibus in extremo, sub Catonis persona talem describit sapientem his verbis, rectius enim appellabitur rex, quam Tarquinius, qui nec se, nec suas regere potuit: rectius magister populi, quam Sylla, &c. rectius diues, quam Crassus, qui nisi equisset, nunquam Euphratem nulla belli causa transf

sa transire voluisset, &c. rectè etiam pulcher, rectè solus liber, rectè solus inuictus.

futor tamen est sapiens] sapiens est futor bonus (inquit Stoicus) τῆ δωδάμ, & τῆ ἐπερεια, id est, potestate, non vsu, neque functione muneris.

quò:] id est, quò istuc pertinet? vt superiore satyra, quò res hac pertinet? alij quo modo? alij legunt qui?

Vt, quamuis tacet Herm.] de Hermogene sup. saty. i. i. vt cantor est Hermogenes (inquit) etiam si taceat. (habitu enim cantor est, dum tacet: ἐπερεια autem cantor est, dum canit) ita & sapiens, consul, diues, formosus est τῆ δωδάμ, & τῆ ἐξεί, id est, potestate & habitu.

vt Alfenus] more satyrico Alfenum quendam Cremonensem irridet, qui cum sutrinam primùm fecisset, deinde clausa sutrina Romæ iuri ciuili Seruio Sulpicio magistro operam nauasset, iurisconsultus clarissimus euasit, consulatum adeptus est, honorificentissimoq; funere elatus est. De eo fit locus aliquot in pandectis iuris ciuilis mentio.

Est opifex solus:] sic scriptum, & distinctum est in duob. cod. Vatic. Iann. Faër. Tornef. Rain. Card.

vellunt tibi barb.] significat ita inepta, & stulta loqui Stoicos, vt etiam à pueris irrideantur.

quos tunisi fuste coërc. Vrg. t.] id est, quos nisi fuste abigis, te vt insanum quendam, & mente captum sectabuntur, atque vrgebunt. solent autem pueri mente captos, & fatuos circumfistere, ac sectari: quod & M. Tullius ostendit lib. 4. accus. de Theomnasto quodam, his verbis, Retinere cepit tabulam Theomnastus quidam homo ridicule insanus, quem Siracusani Theoractum vocant: qui illic eiusmodi est, vt eum pueri sectentur: vt omnes, cum loqui ceperit, irrideant.

Vrgeris turba] cod. i. Vatic. & Iann. Vrgeris, vt sæpe alibi. rumperis] clamore. sic M. Tull. Dirupi me panè in iudicio Galli Canidij sa miharis tui.

dum tu quadrante lau.] concludit neque sapientem, regem esse dicendum, quandiu, vt vnus de multis, quadrante lauatur, & ab vno Crispino comite deducitur, cum reges quamplurimes habere soleant stipatores: neque vera esse Stoicorum decreta, peccata esse equalia, sapientem nunquam ignoscere, nunquam misereri, &c. Erat autem quadrans merces balneatoris. M. Tull. pro Calio, de Clodia, nisi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori.

EVPOLIS, atque Cratinus, Aristophanesq; poeta. Atque alij, quorum comædia prisca virorum est: Si quis erat dignus describi, quod malus, aut fur: Quòd mæchus foret, aut sicarius, aut alioqui

Famosus : multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucillius hosce secutus,
Mutatis tantum pedibus, numerisq; facetus,
Emuncta naris, durus componere versus.
Nam fuit hoc vitiosus. in hora saepe ducentos,
Ut magnum, versus dictabat stans pede in vno:
Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere velles.
Carrulus, atque piger scribendi ferre laborem:
Scribendi recte : nam ut multum, nil moror. ecce
Crispinus minimo me prouocat : accipe, si vis,
Accipe iam tabulas. detur nobis locus, hora,
Custodes : videamus vter plus scribere possit.
Dij bene fecerunt, inopis me, quodq; pusilli
Finxerunt animi, raro, & per pauca loquentem.
At tu conclusas hircinis follibus auras
Usque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Ut mauius, imitare. beatus Fannius, vltro
Delatis capsis, & imagine : cum mea nemo
Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem,
Quod sunt, quos genus hoc minimè iuuat, utpote plureis
Culpari dignos. quenuis media erue turba:
Aut ob auaritiam, aut misera ambitione laborat.
Hic nuptarum insanit amoribus : hic puerorum:
Hunc capit argenti splendor : stupet Albius are:
Hic mutat merces surgente à sole ad eum, quo
Vespertina tepet regio : quin per mala præceps
Fertur, uti puluis collectus turbine, nequid
Summa deperdat, metuens, aut ampliet ut rem.
Omnes hi metuunt versus : odere poetas.
Fænum habet in cornu : longè fuge. dummodo risum
Excutiat sibi, non hic cuiquam parceret amico.

Et

Et, quodcunque semel chartis illeuerit, omneis
Gestiet à furno redeunteis scire, lacuq;
Et pueros, & anus. agedum pauca accipe contra.
Primum ego me illorum, dederim quibus esse poetas,
Excerptam numero. neque enim concludere versum
Dixeris esse satis : neque, si quis scribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc esse poetam.
Ingenium cui sit, cui mens diuini, atque os
Magna sonaturum : des nominis huius honorem.
Iccircò quidam, comœdia, nec ne poëma
Esset, quasiuere, quod acer spiritus, ac vis
Nec verbis, nec rebus inest : nisi quod pede certo
Differt sermoni, sermo merus. at pater ardens
Sæuit, quod meretrice nepos insanit amica
Filius : vxorem grandi cum dote recusat:
Ebrius & magnum quod dedecus, ambulat ante
Noctem cum facibus. nunquid Pomponius istis
Audiret leuiora, pater si viueret? ergo
Non satis est puris versum perscribere verbis:
Quem si dissoluas, quiuis stomachetur eodem,
Quo personatus pacto pater. his, ego quæ nunc,
Olim quæ scripsit Lucillius, eripias si
Tempora certa, modosq; : & quod prius ordine verbum est,
Posterius facias, præponens vltima primis:
Non, ut si soluas, postquam discordia tetra
Belli ferratos postes, portasq; refregit:
Inuenias etiam dissecti membra poetæ.
Hactenus hæc : alias iustum sit, nec ne, poëma.
Nunc illud tantum queram : merito ne tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
Ambulat, & Caprius, rauci male, cumq; libellis,

Magnus uterque timor latronibus: at, bene si quis,
Et uiuat puris manibus, contemnat utrunque.
Ut sis tu similis Cæli, Birriq, latronum:
Non ego sim Capri, neque Sulci: cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat, neque pila libellos:
Queis manus insudet vulgi, Hermogenisq, Tigelli?
Non recito cuiquam, nisi amicis, idq, coactus.
Non ubiuis, cora' me quibuslibet, in medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi: quiq, lauantes:
Suaue locus voci resonat conclusus, inanes
Hoc iuuat, haud illud quarentes, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno, ledere gaudes
Inquis: & hoc studio prauus facis, vnde petitur
Hoc in me iacis? est auctor quis denique eorum,
Vixi cum quibus? absentem qui rodit amicum:
Qui non defendit alio culpante: solutos
Qui caprat risus hominum, famamq, dicacis:
Fingere qui non visa potest: commissa tacere
Qui nequit: hic niger est: hunc tu Romane caueto.
Sape tribus lectis videas cœnare quaternos:
E quibus vnus auet, quâuis aspergere cunctos,
Præter eum, qui præbet aquam: post, hunc quoque potus,
Condita cum verax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, & urbanus, liberq, videtur
In festo nigris, ego, si risi, quod ineptus
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum:
Liuidus, & mordax videor tibi? mentio si qua
De Capitolini furtis iniecta Petilli
Te coram fuerit: defendas, ut tuus est mos.
Ne Capitolinus conuictore vsus, amico-
Que à puero est: causaq, mea permulta rogatus

Fecit:

Fecit: &, incolumis letor quod viuit in vrbe.
Sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
Fugerit. hic nigra succus lolliginis: hæc est
Aerugo mera: quod vitium procul absfore chartis,
Atque animo prius, ut, si quid promittere de me
Possum aliud, verè promitto. liberius si
Dixero quid, si forte iocosus: hoc mihi iuris
Cum venia dabis. in seuit pater optimus hoc mi,
Ut fugerem, exemplis vitiorum quaque notando.
Cum me hortaretur, parcè, frugaliter, atque
Viuerem uti contentus eo, quod mi ipse parasset:
Nonne vides, Albi ut male uiuat filius? utq,
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. à turpi meretricis amore
Cum deterreret: Sectani dissimilis sis.
Ne sequerer mæchas, concessa cum Venere uti
Possem: deprensi non bella est fama Treboni,
Aiebat. sapiens vitatu, quidq, petitu
Sit melius, causas reddet tibi: mi satis est, si
Traditum ab antiquis morem seruare, tuamq,
Dum custodis eges, vitam, famamq, tueri
Incolumem possim. simulac durauerit ætas
Membra, animumq, tuum: nabis sine cortice. sic me
Formabat puerum dictis: &, siue iubebat,
Ut facerem quid: habes auctorem, quo facias hoc:
Unum ex iudicibus selectis obijciebat:
Siue verabat: an hoc inhonestum, & inutile factum,
Necne sit, addubites: flagret rumore malo cum
Hic, atque ille? auidos vicinum funus ut agros
Exanimat: mortisq, metu sibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria sape

G 3

Absterri

Absterrent vitijs. ex hoc ego sanus ab illis,
 Perniciem quaecumque ferunt, mediocribus, & queis
 Ignoscas, vitijs teneor. fortassis & istinc
 Largiter abstulerit longa ætas, liber amicus,
 Consilium proprium. neque enim, cum lectulus, aut me
 Porticus excepit, desum mihi. rectius hoc est:
 Hoc faciens, viuam melius: sic dulcis amicis
 Occurram: hoc quidam non belle. nunquid ego illi
 Imprudens olim faciam simile? hæc ego mecum
 Compressis agito labris. vbi quid datur oci,
 Illudo chartis. hoc est mediocribus illis
 Ex vitijs vnum: cui si concedere nolis,
 Multa poëtarum veniat manus, auxilio qua
 Sit mihi: nam multo plures sumus: ac veluti, re,
 Iudæi, cogemus in hanc concedere turbam.

COMMENTARI I.

Eupolis, atque Cr.] hi fuerunt poëta comici veteris comœdiæ. de Eupoli M. Tull. epist. ad Att. lib. 6. *Εὐπολίη ἢ ἢ ἀρχαῖος quis non dixit ab Alcibiade nauigante in Siciliam deiectum esse in mare?* &c.

Cratinus] interpres Pindari *εἰδ. ἡ δόλμη.* producit hunc Cratini versum in Bæotos. *Οὔτοι δ' εἰσὶν σοφοῖοτικόν πεισοφόρον ἦρος ἀνδρῶν,* & Plutarchus in vita Periclis scribit Periclem (fuerunt enim ferè æquales) ab eo dictum esse *κεφαλιπέτρῳ*. quod idem valet, atque capite oblongo, & amplo, & quasi congregato. de eodem infra Hor. epist. ad Mæcen. 3. lib. 1. *Prisco si credis Mæcenæ doctæ Cratino,* &c.

Atque alij, quorum com.] id est, & alij veteris comœdiæ scriptores. erat autem vetus comœdia liberior, ac maledicentior, quam vt aures hominum ferre possent. sic saty. x. illi, *scripta quibus comœdia prisca viris est, Hoc Stabant.*

famosus] malè audiens. supra Od. 111. lib. 3. *Iam nec Lacæna splendet adulteræ Famosus hospes.* M. Tull. lib. 2. de orat. ad Q. Fratr. *Non pol (inquit) audeo. Nam me ad famosus vetuit mater accedere.*

Lucillius] significat, satyram, cuius inuentor fuit Lucillius, veteris comœdiæ locum occupasse. hunc Lucillum Bassum insectatur urbanè, id est, suo more Horat. saty. x. de eodem sic M. Tull. lib. 1. de finib. *Nec verò, vt nosster Lucillius, recusabo, quo minus omnes mea legant. Vtinam ille Persius: Scipio*
 Verò,

Verò, & Rutillius multo etiam magis: quorum ille iudicium reformidans, Tarentinis, ait se, & Consentinis, & Siculis scribere. *facetè is quidem, sicut aliàs. sed nec tam docti tunc erant, ad quorum iudicium elaboraret, & sunt illius scripta leuiora, vt Urbanitas summa appareat, doctrina mediocris.* idem epist. ad Attic. lib. 12. *Cato me quidem delectat: sed etiam Bassum Lucillum sua.* Idem tamen lib. 2. de oratore sub persona Crafsi, Lucillum hominem doctum, & perurbanum appellat.

Mutatit tantum ped.] quia Lucillius hexametris ferè versibus, illi iambeis mores hominum notabant.

Emunctæ naris] id est, sagax, acri iudicio, sagaciter odorans hominum mores, & vitia: naribus acutis. tralatio est, vel allegoria. Nam vt, qui sunt emunctæ naris, nisi quid aliud obstat, sagaciter olfaciunt odores: ita qui nares habent mucore obstructas, minus sunt in sentiendis odoribus sagaces. eadem ratione verbum odorari pro eo, quod est, acutè, & celeriter percipere, atque intelligere, & peruestigando consequi, vsurpatur à M. Tullio, Verr. de iure dundo. *huius verò erat ars, & malitia miranda, quod acutissimè tota prouincia, quid cuique esset necesse, indagare, & odorari solebat.* & in epistolis ad Atticum multis locis.

durus componere vers.] durus in componendis versib. vide annot. ad Od. v 111. lib. 4. eiusdem generis est id, quod statim sequitur. *piger scribendi ferre laborem.*

Cum fluere lutulentus, erat q. t.] cum versus profunderet inuenustus, incultos, atque illepidos, erat tamen aliquid, quod probares, & sumeres. huic loco respondent ea quæ sunt sat. x. *At dixi fluere hunc lutulentum: sepe ferentem Plura quidem tollenda relinquendus. tollenda, id est, sumenda.* vt epist. de arte poët. *hoc tibi dictum Tolle memor.* & epist. ad Numicium lib. 1. *partem, vel tolleret omnes.* & epist. ad Mæcen. 11. *at tu quantum vis, tolle benignè.* alij tollere accipiunt pro eo, quod est amputare, & refecare: à quibus dissentio. nam locus ille, qui est saty. x. perspicuè declarat per tollenda, ea significari, quæ sumenda, & probanda sunt, vt suo loco docebimus. Quætilian. lib. 10. ad hunc locum respiciens scribit illa. *Ego quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui Lucillum fluere lutulentum, et esse aliquid, quod tollere possis, putat.*

nam vt multum, nil moror] id est, nam si quis multum scribat, nihil æstimo, manum non verterim, sic epist. ad Vallam. lib. 1. *nam vna nihil moror illius ora.* Virg. Æn. v. *nec dona moror.*

Crispinus] de quo supra saty. 1.

minimo me prouocat] minimo subaud. digito. prouerbum est à gestu eorum, qui alterum ad certamen prouocant, natum. nam minimum digitorum porrigunt, illum à se contemni significantes, proinde ac si eum possint vel minimo digito percellere, ac peruertere.

accipe si vis] verba Crispini Horatium prouocantis.

Dij benè fecerunt] respondet Horat. Dijs habeo gratiam, vel benefici, ac benigni erga me fuerunt Dij immortales, quòd me parui animi, & paucorum verborum finxerunt. notandum hoc loquendi genus. *Dij benè fecerunt.*

cerunt. quod par est illi vltatori bene factum. perpauca loquentem] sic saty. v. i. Vt veni coram singulim pauca locutus. mendosè autem habent omnes libri, loquentis. praterquam Faer. in quo scriptum est loquentes. Sed s. alia manu, & in litura.

At tu conclusas hirc.] id est, imitare ventum, qui ex follibus fabrorum ferrariorum expiratur tandiu, quoad ferrum ab igne molliatur: quibus verbis significat versus eius esse vel inanes, ac leues: vel inflatos, ac turgidos. hircinis follibus autem, id est, ex corio hircino factis.

beatus Fannius, vltro, &c.] O beatum (inquit Horat.) Fannium, cui populus vltro, id est, non petenti captas, in quibus eius libri conderentur, ac seruantur, imaginemq; ad memoriam eius prodendam, detulit, cum mea, &c. hunc Fannium ineptum vocat saty. x. his verbis. aut crucier, quod vellicet absentem Demetrius? aut quod ineptus Fannius Hermogenis ledat conuiuia Tigelli? sic loquitur M. Tull. in orat. pro Plancio. Itaque hac spe decedebam, vt mihi populum Rom. omnia delaturum putarem. & epist. ad P. Nigidium figulum lib. 4. nec mihi quicquam tali tempore in mentem venit optare, quod non vltro mihi Cesar detulerit. alij hunc locum sic explicant, beatus Fannius, cuius capsa vltro in bibliothecam Augusti fuerint delata cum imagine. quibus cum equidem pugnare nolim, praesertim cum vtrancunque explicacionem sequamur, semper intelligere nos oporteat, Fannij poemata in aedem Apollinis, & Musarum esse recepta: veruntamen priorem explicacionem malo.

erue] cod. i. r. Vat. Jann. Faer. Tor. Rain. Card. elige. Quod sunt, quos genus hoc] id est, ob id, quod sunt non pauci, qui non delectantur, immo verò offenduntur satyris: ij scilicet, qui reprehensione digni sunt, quales sunt auari, ambitiosi, libidinosi, adulteri, scelerati, impij, valorum & signorum plus æquo studiosi, mercatores, & similes.

stupet Albius ære] miro signorum, & valorum æreorum amore, studioq; ducitur, eaq; supra modum amat, & admiratur. sic loquitur Virg. Georg. i. i. Hic stupet attonitus rostris. Hor. saty. v. i. Qui stupet in titulo.

Hic mutat merces] emit, comparat, permutat. vide sup. ann. ad Od. x. v. i. lib. i. de verbo mutandi.

adeum, quo Vesp.] ad occidentem. Virgil. lib. 5. Æneid. vespere ab atro Consurgunt venti. Horat. Od. x. v. lib. 4. ad ortum solis ab Hesperio cubili.

quin per mala præceps] vt sup. epist. i. lib. i. impiger extremos curris mercator ad Indos Per mare paup. fugiens. per saxa, per ignes.

vti puluis collectus turb.] puluerem vento concitatum, & collectum vocant Græci κοινωρ. Itaque hoc nomen videtur exprimere voluisse.

versus] praesertim satyricos, id est, urbanos, & mordaces.

Fænum habet in. c.] intellige hæc dici ab improbis, & vitiosis hominibus: quibus inuisi sunt poëta. conuenit prouerbiu in homines acres, promptos, viribus corporis, aut ingenij facultate instructos, ac paratos ad iniuriam, si qua inferatur, propulsandam, atque adeò ad lacessendum, si quis occurrat malo dignus. Plutarchus in Crasso huius prouerbij originem indicans, ait à bobus, qui cornu petunt, prouerbiu esse natum, quorum cornibus Romani solebant fænum appendere, vt sibi ab eis cauèrent homines

mines in via forte occurrentes, narrat idem Plutarch. Sicinnium quendam de Crasso dicere solitum, fænum eum habere in cornu. sic ille. ἴσχυε ὃ χάριτι καὶ φόβῳ· φόβῳ δὲ ἐκ ἐλατῶν. ὁ γὰρ παλῆσα παράματῳ πρὸς αὐτὸν ἀρχισι, καὶ δημοσίων Σικίντιος, πρὸς τὸν εἰπόντα, τί δὴ μόνον ἔσπαράτῃ τῆ Κράσσου, ἀλλὰ παρῆσιν αὐτὸν χέρτων ἔχειν φησὶν ὅτι τῆ Κράσσου. εἰδέναν ὃ βρωμῆοι τῆ κρείττω τῆ βρωῶν ὑπερ τῆ φυλάττω τῆς ἐντυγχάνοντες, χέρτων περιλάττω τὸ κέρατ.

dum modo risum Exc. f. & c.] ita est ridiculorum dictorum cupidus, vt, dummodo quippiam falsè dicat, ne amicis quidem parcere velit. Aristotel. lib. 4. de mort. ad Nicom. scribit scurram, quem βωμολόχον Græcè nominat, eo differre ab vrbano, quod vrbano ita falsè dicat, vt neminem offendat, aut etiam delectet: scurra autem ridiculo moderari non possit: tum nec sibi, nec alijs parcat, dummodo risum moueat. verba Arist. sunt hæc ὁ ὃ βωμολόχος, ἢ τῶν ὅτι τῆ γελῶν, καὶ ὅτι εἰ αὐτῶ, ὅτι τῆ ἄλλων ἀπεχόμενος, εἰ γελῶν ποιήσῃ. excutiat autem risum, id est, risum profusum moueat.

Et, quodcunque sem. ch. ill.] id est, quodcunque per iocum, & ludum scripserit.

furno] in quo coquitur panis. iccirco magna semper eò turba conuenit & vetularum, & puerorum.

lacu] lacus vas amplissimum, vbi calcantur vix. M. Tull. in Bruto. sic ego istis censuerim, & nouam istam quasi de musto, ac lacu feruidam orationem fugiendam: nec illam præclaram Thucydidis nimis veterem, tanquam Anicianam notam persequendam. Est etiam lacus (vt docet Varro lib. 4. de lingua Latina) lacuna magna vbi aqua contineri potest, quo modo credibilis est hoc loco accipiendum esse, vt intelligamus pueros, & anus aquandi causa ad lacum iuisse, & è lacu redire. Propert. lib. 2. Cui fuit indocti fugienda hæc semita vulgi, ipsa petita lacu nunc mihi dulcis aqua est. Horat. epist. i. lib. i. lacus, & mare sentit amorem. Festinantis heri.

agedum pauca acc.] respondet Horatius ad ea, quæ cum in omne genus poëtarum, tum in satyrarum scriptores dicta fuerant.

sermoni propiora] orationi solutæ similitiora, quam versibus. sic epistol. ad August. nec sermones ego malletm Repentes per humum, quam res componere gestas.

mens diuinior] M. Tull. item in orat. pro Arch. poëta ait poëtam natura ipsa valere, & mentis viribus excitari, & quasi diuino spiritu afflari. vide ann. ad illum locum. Ingenium misera, &c. de arte poët.

magna sonaturum] Prisc. lib. ii. producit hunc locum, & ait sonituum esse vltatius, quam sonaturum.

iccirco quidam com.] sic M. Tull. in orat. perf. At comicorum senarij propter similitudinem sermonis sic saepe sunt abiecti, vt nonnunquam vix in his numeris, & versus intelligi possit.

nisi quod pede certo] comica oratio, merus est sermo, prater quam quod certo, ac definito numero ab oratione soluta differt. sic M. Tull. in orat. perf. Itaque video visum esse nonnullis, Platonis, & Demosthenis locutionem, etsi absit à versu, tamen, quod incitatus fertur, & clarissimis verborum luminibus

bus utatur, potius poema putandum, quam comicorum poetarum, apud quos, nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis, nisi quod versiculi sunt.

at pater ardens] aduersarium facit occurrentem ei rationi, propter quam putent quidam comœdiam merum sermonem esse, non poemam: nempe quia desit ei spiritus acer, & vis poetica, hoc modo. atqui saepe (inquit) videmus in comœdia senem induci à poeta, filio libidinosè, atque intemperanter viuenti, scortanti, omnia quæ habeat, profundenti, vxorem benè dotatam recusanti, ante noctem cum facibus ambulanti grauius irascentem: vt Demeam apud Terent. Teuropidem apud Plautum. non deest igitur comœdiæ vis, nec spiritus. sic epist. de arte poet. Interdum tamen & vocem comœdia tollit, Iratusq; Chremes tumido delitigat ore.

sauiit] excandescit, irascitur χαλεπαίνει. Plaut. Epid. sed memento, si quid seuiunt senes, suppetias mihi cum sorore ferre. vide annotat. ad Od. xxi. lib. i.

nepos] luxuriosus, ἀσώτος. vide annotata ad Od. i. epod. in extr.

nunquid Pompon. istis Aud.] dissoluit id, quod responsum fuerat ab aduersario, hoc modo. patres (inquit) quotidie solent ita filijs suis succensere potantibus, & scortantibus: & Pomponius adolescens libidinosus, & luxuriosus, si eius pater viueret, æquè asperè obiurgaretur. hunc Pomponium quasi aliud agens, vellicat: in quo genere reprehendendi, & diuinus est Horatius, & ceteros omnes satyrarum scriptores longo interuallo superauit.

Ergo non satis est, &c.] id est, non est igitur satis versum facere verbis puris, & lectis, si ordine verborum commutato, ac numero dissoluto, restet sermo quotidiano sermoni similis: & quali patres domi cum filijs uti solent.

personatus] pater comicus, & qui in scena, seu in comœdia patris personam sustineat.

his, ego quæ, &c.] si ea, quæ ego nunc scribo, & quæ Lucilius scripsit olim, dissoluas, modosq; ac numeros tollas, ordinè deniq; verborum immutes, non ita inuenias partes orationis poetice dissolutæ, ac dissipatæ, vt si Ennij versum sumas, eumq; ordine verborum conuerso, dissolutum legas. exempli gratia: si hæc Enniana, postquam discordia tetra Belli ferratos, &c. dissoluas, ordinèq; verborum turbato ita legas, Postquam ferratos belli postes, & portus tetra discordia refregit, non reperietur hic sermo quotidianus, sed poeticus.

aliàs] aliàs quæremus, &c. Sed dubitandum non est, quin Comœdia sit poema: neque Horatius dubitat, vt apparet ex lectione lib. de arte poet.

Sulcius & Caprius] accusatores acerrimi.

rauci malè] admodum rauci, ex quo significat eos admodum vocales, & clamorosos fuisse, seu plurimum voce contendere solitos esse. obtunditur enim vox, & rauescit nimium clamando.

libellis] actorijs: in quibus habent maleficorum nomina, & crimina perscripta.

Magnus

Magnus vterque timor] id est, vterque valde horribilis latronibus, & sicarijs.

puris manibus] puris à cæde ἀγνοῖς. vt sup. annot. ad Od. xxi. lib. i. scelerisq; purus.

Non ego sim Capri, &c.] quanuis tu sis latronum similis: si sim Caprio, & Sulcio dissimilis, quid est cur metuas me?

Nulla taberna meos h.] Et quid est, quòd metuas me, si libri mei nulla in taberna, nullaq; in columna sint venales, neque legantur à vulgo? ad columnas prostabant libri. vt in epist. de arte poet. mediocribus esse poetis Non Dij, non homines, non concessere columna.

Queis manus insud. vul.] id est, quos emtos vulgus manibus terat, & Tigellius vnus è vulgo? vrbane, & falsè Hermogenem Tigellium, qui doctus haberi volebat, vnum è multis facit, & in vulgo numerat.

Nec recito cuiquam, nisi] hæc aliquantum separanda sunt à superioribus hoc modo: præterea non recito cuiquam, nisi amicis, idq; inuitus. quid est igitur, quòd me pertimescas, aut versus meos? in quibusdam libris scriptum reperi, Nec recitem, quæ scriptura mihi non displiceret. quin ego verò eam secutus essem, nisi vidissem hanc vulgatam, & ferri posse, & quatuor librorum veterum auctoritate confirmari.

quique lauantes] & qui in balneis. sic enim loquuntur Latini scriptores. sup. saty. 3. dum tu quadrante lauatum Rex ibis.

Suaue locus ref.] hæc dicuntur ex sententia, & persona gloriosorum, leuiumq; poetarum, in balneis sua scripta recitare solitorum.

inanes Hoc iurat] hæc refert Horatius, leues, & inanes homines libenter, & cupidè in balneis recitant, non quærentes apud se num stultè, num intempestiuè illud faciant.

sine sensu] ἀναδρήτως, sine iudicio. sup. saty. 3. Communi sensu planè caret.

studio] ἐκ ποροίας, ἐξ ἐπιτηδῆς, data opera, de industria. eò autem prauus es, quòd prudens, & de industria lædis alterum. vides hic nomen prauus mirè adiuuare vim verbi facis.

in me iacis?] mihi obijcis? tralatio ducta ab ijs, qui iaculantur. M. Tull. pro Quintio. ita sit, vt ego, qui tela depellere, & vulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cum etiam telum aduersarium nullum uerit. Idem translata. pro Q. Roscio. quin tu hoc crimen aut obijce, vbi licet agere, aut iacere noli, vbi non oportet.

rodit] obcure lædit, & infectatur. vt infra epist. ad Loll. lib. i.

solutos Qui captat r.] γελωτοποιος. qui ritum mouere studet.

commista] arcana, occulta consilia suæ fidei commissa. vt epist. xxi. lib. i. Commissumq; teges, & vino torsus, & ira.

hic niger est: hunc tu Rom.] id est, hic est improbis moribus, ingenioq; infido. puto Horatium respicere ad tymbolum illud Pythagoricum, quod monet μὴ γέυσθαι τῆς μελανόρου, id est, ne gustemus de ijs, quibus nigra est cauda, quo vetabat Pythagoras (vt interpretatur Plutarchus παρὰ τῶν ἀγῶνῆς) σιωπαρεῖσθαι μέλασιν ἀνθρώποις δὲ κακίθηται, id est, versari cum hominibus, qui nigri essent morum improbitate. Dici etiam potest

test Horatium alludere ad prouerbium illud μη ποδ μελαμπύγη περιτέχης id est, caue ne in virū, qui nigro sit podice, incidas : quod ab historia Cercō- pum natum est, qui à matre fuerant pramoniti, vt cauerent ne in melam- pygum inciderent. vide Suidam. Ego tamen malo nigrum hoc loco με- λάνερον, quàm μελάμπουρον intelligi, cum μελάμπουρος nomen sit honestum. Nam Hercules dictus est μελάμπουρος, quasi minime mollis, minimeq; im- pudicus.

Sæpe tribus lectis] in singulis lectis magna ex parte veteres illi qua- terni discumbebant. ita in ternis lectis, discumbebant duodeni. plures au- tem, quàm quaternos in singulis lectis discumbere, erat incommodum, ac fordidum : ex quo illa M. Tullij in Pisonem. nihil apud hunc lautum, nihil ele- gans, nihil exquisitum (laudabo inimicum) ne magnopere quidem quicquam, præter libidines, sumtuosum. toreuma nullum, maximi calices, & hi, ne contemnere suos videatur, Placentini, &c. Græci stipati, quini in lectulis, sæpe plures, ipse solus bibi- turus, quæ eodem de folio ministrentur.

Equibus vnus] id est, è quibus conuiuuis vnus gestit falsè in omnes dicere, præterquàm in conuiuatorem.

quauis] quauis ratione, quouis modo. Catull. difficile est, verum hoc qualibet efficias. idem ad Ravidum. Quid vis? qualibet esse notus optas?

aspergere] falsis dictis carpere, & vellicare. sic M. Tull. pro Laterensi. hunc tu vitæ splendorem maculis aspergis istis? Idem epist. ad Cecinam lib. 6. Ex eodem fonte se hausturum intelligit laudes suas, è quo sit leuiter aspersus. sic loquun- tur & Græci. Athen. lib. 12. ex Hegisandro. Αείσιματος φανόμενος μὲν ἑσθὸς τῶν Διονυσίᾳ θεραπείων, σκαπόμενος δὲ ὅτι τὸ ἀνέχεσθαι, ὡς Ἀντιφῶντος· εἰδὲ ἀλειόμενος ἐτύχερον, ἔφη, καὶ ἀλιπῶν πλὴν ἐπὶ τὰς αἰνῶν ἀπὸ ἡλίου;

Præter eum, qui præbet aquam] præter eum, qui dat cœnam, id est, conuiuatorem. conuiuator enim balneum calfaciebat, aquamq; præ- bebat, qua lauarent conuiuæ, vt diximus supra ad illum locum Od. x i x. lib. 3. quis aquam temperet ignibus. neque verò necesse habeo sententiam eo- rum refellere, qui volunt hoc loco legi. præbet, aqua, vt præbet, per se, & se- paratim legatur, & subaudiatur cœnam, aut aliquid simile. nam verbum præ- bere, accusandi casum semper desiderat, neque vnquam video à scriptori- bus omitti, ac subintelligi. vt M. Tull. ad Q. Frat. lib. 2. A. d. v i i i. Idus Apr. sponsalia Crassipedi præbui. huic conuiuio puer optimus Q. tuus, meusq;, quòd perle- uiter commotus fuerat, desuit. Horat. saty. 11 lib. 2. nec sic, vt simplex Nauis, vn- Nam Conuiuuis præbebit aquam. sic loquuntur & Græci ἕδωρ παρέχειν. Athen. lib. 4. & παρέχειν ἐέλβω, ἄλας, ἔλαιον, ὄξος. quod Latini præbere tectum, sa- lem, oleum, acetum dicunt. Horat. saty. v. huius lib. Proxima Campano ponti quæ villula, tectum præbuit : & parochi, quæ debent, ligna, salemq;. ex quo idem Horat. saty. v i i i. lib. 2. conuiuatorem, parochum vocat τὸ παρέχειν, quòd valet, præbere : & parochi dicebantur, qui legatis salem, & ligna præ- bebant.

post, hunc quoque potus] postea autem ne conuiuatori quidem parcat : sed hunc quoque aspergit, tum scilicet, cum vino caluit, & cum po- tus est.

Condita

Condita cum verax ap. pr.] id est, cum Bacchus veritatis amator, & simplex, aperit alicana consilia in præcordijs condita. Catullus condita pectoris appellat, cat. m. de coma Beren. supra Od. x x i. lib. 3. amphorâ dixit plerunq; lene tormentum duro ingenio admouere. nulla sententia verior, nulla cer- tior, quàm vino ingenium cuiusque indicari, atque aperiri. sic Od. x i. epod. simul calenis inuerecundus Deus Feruidiore mero arcana promorat loco. & lib. de arte poët. ad Pison. Reges dicuntur multis urgere culillis, Et torquere mero, quem perspexisse laborent, An sit amicitia dignus. Plis consentanea sunt illa Theo- gnidis. Εἰς πνεῦμα μὲν χρυσόν τε, καὶ ἄργυρον ἰδέσθαι ἀνδρες Γενέσασιν· ἀνδρὲς δὲ αἰνὸς ἰδέσθαι νόον, καὶ μάλα σαρπίνου τῶ, ἢ ὑπὲρ μέτρον ἤρατ' αἰνῶν, ὡς κἀλαί- χυλαι καὶ σπινθὲρ ἑὸν ἑσθόν.

Hic] quem proximè descripsi, ibi, E quibus vnus auet, &c.

Pastillos Rufillus] hic versus iam supra postus est saty. 2.

De Capitolini] Petillus Capitolinus cum furti, aut peculatus accusa- tus esset, corona è Capitolio sublata, iudicio absolutus est. Anno superiore cum essem Romæ, Clemens Teuennius Gallus, homo Romanarum anti- quitatum studiosissimus, ostendit mihi domi suæ nummum argenteum: cuius in antica parte, expressa erat figura templi Capitolini, & circum signa- tum nomē Petillius: in postica Iouis effigies, & circumscriptum cognomen Capitolinus. de eodem saty. x. & cum Dura tibi peragenda rei sit causa Petilli.

defendas, vt tuus est mos] alloquitur eum, à quo sua scripta repre- hendi, ac metui videt, tanquam nimis dentata, & aculeata : & cui se inui- sum, & formidolosum esse intelligit, veluti nigrum, ac μελάνερον. defendas (inquit) Petillum iudicio absolutum, si fortè de eo mentio incidat, tuo more, id est, non liberaliter, neq; candidè : sed malignè, perfidiosè, atque infidiosè : his verbis, quæ deinceps sequuntur, Me Capitolinus, &c. in cod. Faër. & Don. scriptum est conuictore vsus amico, sine coniunctione que.

hic nigra succus lolliginis] huiusmodi oratio (inquit Horatius) occultæ maleuolentiæ, obscuriq;, atque infidiosi odij plenissima est. quid ita? quia quamuis te Petillij absoluteione lætari, eiq; benè velle simules, eo tamen, quòd te mirari dicis, quonam pacto sit absolutus, significas eum non fuisse innocentem, neque gratis esse absolutum. succum lolliginis appel- lat orationem inuidiæ, ac maleuolentiæ plenam, quæ alterius famæ macu- lam aspergat. ab atramento lolliginis piscis ducta tralatio est. de quo sic Var- ro lib. 4. lolligo (inquit) quòd subuolat, littera commutata. Nam primò voligo. De- scribit autem hic hominem improbum, perfidum, atque infidiosum, qui, quæ nihil ad rem pertineant, laudet : ea autem, de quibus queritur, carpat, & vituperet.

hæc est Aerugo] arugo, aris est vitium. M. Tull. Tuscul. 4. as Corin- thiicum tardius in æruginem incidit. hæc est ærugo mera, id est, hoc est graue virus, & venenum vitæ, & pestis amicitia, vt loquitur Catull. ad Rufum, Siccine subrepsi mi, atque intestina perurens, Sic misero eripuisisti omnia nostra bo- na? Eripuisisti, cheu, nostra crudele venenum vitæ, cheu, nostra pestis amicitia.

Quod vitium, &c.] quam maleuolentiam amicitia simulatione te- tam, ita esse abfuturam, & ab animo meo (quod prius est) & à scriptis,

promitto, vt quiduis aliud, si quid est, quod de me spondere, ac recipere possim.

inseuit pater optimus hoc mi.] hunc locum in omnibus exemplaribus & manu scriptis, & excusis corruptum, detractione vnus litteræ in verbo inseuit, & mutatione e, in z, in prouocabulo me, restitui, atque emendavi, cum antea legeretur inseuit pater optimus hoc me: nisi quod in vno codice impresso scriptum reperi, inseuit pater optimus hoc me. quarum scripturarum vtraque vitiosa est. Nam primum inseuit verbum est absolutum, seu potius, vt Grammatici appellant, neutrum τραβιτικόν. Quare longè abest ab eo, vt duos accusandi casus suo iure postulare debeat, nempe me, & hoc. nisi si quis dicat me pro mihi positum esse, vt loquebantur antiqui, auctore Festo, quod mihi non sit verisimile. Deinde si quis dicat hoc, esse sexti, aut septimi casus, & inseuit, dictum esse pro assuefecit: ne id quidem benè procedet. nam dicimus Latine assuefecit me labori, vigilijs, studio litterarum, inedia, & similibus: non autem, assuefecit me labore, &c. Itaque dicendum fuerat, inseuit pater optimus huic me, id est, assuefecit me huic rei. Iam verò quod nonnulli ita dicunt, inseuit me instituere, vt hoc fugerem, &c. mera somnia. nam neque placet mihi verbum instituere subintelligi, & foris peti: neque hoc sentit Horatius, quod illi volunt. non enim significat se à patre esse assuefactum, vt hoc, id est, certum vitium: sed vt omnia vitia fugeret, exemplis ea notando. Itaque, ne sim longior, primum sic contendo hunc locum esse legendum, vt à me emendatus est: deinde sic eum explico: pater optimus hoc mihi inseuit, vt quæque vitiorum fugerem, inseuit, inquam, ea vitia notando exemplis. insueco quidem nusquam memini me legere vsurpatum, nisi significatione absoluta. vt Lucret. lib. 4. Nam facit ipsa suis interdum femina factis, Morigerisq; modis, & munda corpore culta, vt facile insuescat secum vir degere vitam. Sall. coniur. Catil. ibi primum insueuit exercitus populi Ro. amare, potare, signa, tabulas pictas, vasa calata mirari, &c.

Nonne vides, &c.] hæc sunt exempla. attende autem mirum poetæ artificium, qui dum simulat se hoc agere, vt exponat, quemadmodum à patre fuerit institutus, quasi aliud agens, multorum vitia vrbansimè notat. quod reprehendendi genus & satyricum est, & ab Horatio diuinitus vsurpatum, ac seruatum: à Iuuenali & Persio aut ignoratum, aut neglectum.

magnum documentum] Barrus libidinosè, & luxuriosè viuendo ad egestatem redactus, magno documento est omnibus, ne rem à maioribus relictam dissipent, ac profundant.

Seciani dissimilis sis] hoc exemplo deterrebat Horatius pater Horatium filium, ne meretricum amore caperetur, atque irretiretur.

sapiens vitatu, &c.] à philosopho (dicebat Horatio filio Horatius pater) dilces quid sit expetendum, quid fugiendum: & quamobrem hoc sit fugiendum, illud expetendum. mihi satis est traditam à veteribus consuetudinem retinere, vitamq; ac famam tuam, tantisper dum puer es, & impubes, ab omni dedecore, ac turpitudine integram tueri. sic satyra v. i. quid multa? pudicum, Qui primus virtutis honos, seruauit ab omni Non solum fa-

elo, Verum opprobrio quoque turpi.

durauerit ætas] corroborauerit, confirmauerit. durare enim est durum efficere, vt Od. x. v. i. lib. 3. nec Borea finitimum latus, Durataq; solo nives Mercatorem abigunt. saty. i. i. i. lib. 2. Reclius Albanam fumo duraueris tuam. Od. x. v. i. epod. Aere, dehinc ferro durauit secula. interdum significationem habet absolutam, idemq; valet, quod apud Græcos διαμένειν, καρτερεῖν, id est, permanere, obfirmato animo esse, vt Virg. Æn. i. Durate, & vestmet rebus seruate secundis. Horatius transfert ad res inanimatas, & tribuit ei casum accusandi Od. x. v. i. lib. 1. ac sine funibus vix durare carina. Possunt imperiosius æquor? M. Tull. in Catone vsurpat pro verbo permanendi, iam sensus moriendi, si aliquis esse potest, is ad exiguum tempus durat, præsertim in senè. Horat. epist. i. lib. 1. iidem eadem possunt horam durare probantes? Idem saty. v. i. huius lib. Pransus non auide, quantum interpellat inani ventre diem durare, &c. id est, καρτερεῖν, & ἀνέχεσθαι, vel διατελεῖν. Lucret. lib. 4. acremq; dolorem præbent, vt nequeant contra durare seroces. Idem lib. 3. nec autem Cassum anima corpus durare, & sensibus vti sola potest. Terent. adelph. Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest.

nabis sine cortice] per te sapere poteris. alienis præceptis non egebis. ductum ab ijs qui primum nare discunt. tum enim tibi diffidentes, iu-beris, aut cortice nituntur.

Formabat] instituebat, docebat, vt epist. ad August. lib. 2. Mox etiam peccatus præceptis format amicus. vide annot. ad Od. x. lib. 1.

habes auctorem] dicebat pater.

Vnum ex iudic. selectis.] selecti iudices dicebantur ij, qui à pratore vrbano vel ex senatorio, vel ex equestri ordine, vel ex tribunis æriijs, (non enim semper idem ordo præfuit rebus iudicandis) seligebantur, atque in albo proponebantur. M. Tull. in orat. pro Cluent. Deinde prætores vrbani, qui iurati debent optimum quenque in selectos iudices referre, nunquam sibi ad eam rem, Censoriam ignominiam, impedimento esse oportere duxerunt.

an hoc inhonestum] aiebat pater. omnes fere libri manu scripti habent inutile factu. quos secutus sum. tolerabilis est tamè vulgata lectio factu.

flagret rumore malo] id est, cum malè audiat: cum de eo malè existiment homines. ita dixit Horatius flagrare rumore malo, vt M. Tullius flagrare infamia, flagrare inuidia.

audos vic. f. vt æg.) quo modo mors vicinorū terret ægros edaces, & intemperantes, eosq; cogit ab ijs abstinere, quæ morbum alunt, & fouet: valetudini operam dare: medico denique obtemperare: sic adolescentium animos infamia eorum, qui profusè, turpiter, & flagitiosè viuunt, ad pudorem, & honestatem, & parsimoniam à libidine, & luxuria reuocat. saty. proxima, conuiuas audos appellat. & v. i. ait se non auide pransum domi ocia ri. & Od. x. v. i. lib. 1. nautas audos.

exanimat] exteret. ita enim loquuntur Latini: metu exanimatus sum.

ex hoc] ex his præceptis paternis.

sanus] integer, & purus ab ijs vitijs, quæ sunt scæda, & insanabilia. sequitur infra verbum senear, ad quod vox sumus pertinet, nec est quicquam subint

subintelligendum.

& queis Ignoscas] id est, & venia dignis. fortassis & istinc, &c.] attende tria hic ab Horatio poni, quæ cuiusque nostrum vitia minuere possint, præsertim mediocritas, & sanabilia: longam ætatem, vt epist. 11. lib. 2. Lenior, & melior sis accedente senectate? amicum liberum, consilium proprium. Iam quantum proffit homini liber amicus, ex hoc intelligere licet, quod sæpe maiorem vtilitatem capimus ab inimicis acerrimis, quam ab amicis: quia hi peccata nostra oratione sua eleuant, aut etiam probant, nobisq; magno nostro malo blandiuntur, & assentantur, malos & stultos medicos imitantes, qui vulnera, aut vlcera scalpello tangere non audent, veriti ne quid offendant: illi autem vitia nostra vel occultissima insectantur, & exagitant. quod Cato dicere solebat, vt tradit M. Tull. in Lælio his verbis, Scitum est enim illud Catonis, multo melius de quibusdam acerbos inimicos mereri, quam eos amicos, qui dulces videantur. illos verum sæpe dicere, hos nunquam. quibuscum concinunt illa Plutarchi in libro πῶς ἂν τις ὑπὲρ ἐχθρῶν ὠφελεῖτο. ὅθεν ὀρθῶς ὁ Ἀντιθένης εἶπεν, ὅτι τοῖς μέλλουσι σώζεσθαι, ἢ φίλων δεῖ γνησίων, ἢ διαπύρων ἐχθρῶν. οἱ μὲν γὰρ νεθελευότες τὰς ἀμαρτανίας οἱ δὲ λοιδοροῦντες δόποτέπευσιν. ἐπεὶ δὲ ἡ φιλία Ἰωνῶν ἰσόφρονος γέγονεν ἐν τῇ παρρησίᾳ, & τὸ κολακίον αὐτῆς λάλον ἐστὶ, τὸ δὲ νεθελευῶ ἀναυδον, ἀκυσέον ἐστὶ πρὸς τῶν ἐχθρῶν πλὴν ἀλήθειαν. id est, vnde præclare Antisthenes, ἦς, qui salui futuri sint, opus esse aut germanis, atque ingenuis amicis: aut acerbis & feruidis inimicis. illi enim monendo: hi conuiciando & maledicendo à peccatis deterrent, & auocant. sed quando hoc tempore amicitia, vbi liberè est cum amico loquendum, titubanter, & singultim loquitur: & eius quidem monitio elinguis & muta est: assentatio autem loquax, audienda est ab inimicis veritas. Et Isocrat. πρὸς Νικοκλ. in ceteris, quibus priuati homines possunt fieri meliores, παρρησίαν numerat, καὶ τὸ φανερώς ἐξεῖναι τοῖς φίλοις ἐπιπλήξαι, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐπιβέσσαι ἢ ἀλλήλων ἀμαρτίας. consilium autem proprium est id, quod quisque suo iudicio, & suapte sponte cepit. Non est autem cuiuslibet bonum consilium capere, sed hominis bene à natura informati, id est, ἢ εὐφυῆς, qui per se & quid rectum sit, videt: & quod tale esse iudicauit, id omni studio persequitur, atq; expetit. ille autem ipse est de quo Hesiodus, Οὗτος μὲν πάνδεισος, ὃς αὐτὸς πάντᾳ νόσῃ Φρασσαμένους, ἅ κ' ἐπέσῃ καὶ εἰς τέλος ἦσιν ἀμείνω.

neque enim, cum lectulus] hæc sunt referenda ad id proximum, quod antecedit, consilium proprium. sic Pythagoras iubebat suos discipulos, quicquid aut egissent, aut dixissent interdium, commemorare vesperi, hoc modo, Ποῖ παρέβην; τίδ' ἐρεξά; τί μοι δέον ἐκ ἐτελέωθι, Ἀρξάμενος δὲ πρῶτα, ἐπέσθι, καὶ μετέπειτα. Δεῖλὰ γὰρ ἀκωρήξας ἐπιπλήσσειο χηρὰ δὲ τέρπει. id est, quod iui, quid egi? quid, quod non oporteret, à me factum est? &c.

desum mihi] deesse sibi, est non vti bonis ac facultatibus sibi vel à natura datis, vel à fortuna oblati: vt si quis optimè à natura informatus, acerrimo ingenio præditus, rebus necessarijs instructus, atque adeò abundans, ac circumfluens, voluptatibus & inertia se dedat, nihil dignum tot, & tantis opportunitatibus ex se promat: si quis alicuius liberalissimi, atque opul-

opulentissimi principis amicitiam nactus, sua negligentia, & culpa rem suam minus bene gerat. M. Tull. ad Trebat. epist. lib. 7. Imperatorem liberalissimum habes, atatem opportunissimam, commendationem certè singularem, vt tibi vnum timendum sit, ne ipse tibi defuisse videare. Idem Off. 3. Quare quantum committi animo potes, quantum labore contendere, tantum fac vt efficias, ne ve committas, vt, cum omnia tibi suppeditata sint à nobis, tute tibi defuisse videare. Horat. sat. 1. lib. 2. haud mihi deero, Cum res ipsa feret. & saty. 1. x. huius lib. haud mihi deero, Muneribus seruos corrumpam.

nunquid ego illi, &c.] dij prohibeant, vt quicquam tale admittam. non committam, vt mihi tale facinus, aut erratum excidat imprudenti. non dissimile est illud, quod narrat Plutarchus de Platone in eo, quem paulo ante commemorauit libro, πῶς ἂν τις ὑπὲρ ἐχθρῶν. ὁ μὲν οὐδὲ Πλάτων ὁσάμις ἀχρημονῆσιν ἀνδράποισι κωλύσῃσιν, πρὸς αὐτὸν ἀπειὼν εἰώθει λέγειν, μή ποτε ἄρ' ἐγὼ τοῦτος; id est, Quoties Plato hominibus indecorum quippiam aut loquentibus, aut agentibus præsto fuisset, solebat discedens sic apud se dicere, nunquid ego talis sum?

imprudens] insciens, λαθάνων ἐμαυτῶν. compressis labris] tacitus, συμμύων. vbi quid datur oci, Ill. ch.] vbi suppetit aliquid ocij, ego has meas cogitationes mando litteris, & scribo satyras.

concedere] ignoscere, vel locum dare. ac, veluti te Iudæi, &c.] ridiculè cum Iudæis poëtas confert, significans tantam esse poëtarum turbam, ac multitudinem, tantamq; in scribendo pertinaciam, vt, quemadmodum Iudæi plerisque ad suam superstitionem, suasq; ceremonias pertrahere, ac percellere solent: ita poëta hominibus sua studia improbantibus, faciliè sine vim allaturi, eosq; ad sententiam suam perducturi. tale illud Platonis lib. α. πολιτ. in princip. ὁρᾷς οὐδ' ἡμᾶς, ἔφη, ὅσοι ἐσμὲν πῶς γὰρ ἐξ ἡ τίνων τέτων, ἔφη, κρείττους γινέσθαι, ἢ μέγιστα αὐτῶν. id est, videntur igitur (inquit) quam multi simus? Quidni? aut igitur nobis esto te potentiores, aut state istic illico.

concedere] ire, venire, transire. M. Tull. de diuinat. lib. 2. Cali enim distributio, quam ante dixi, & certarum rerum notatio docet, vnde fulmen venerit, quò concesserit. Idem Catil. 1. si te parentes timerent, atque odissent tui, neque eos vlla ratione placare posses: vt opinor, ab eorum oculis aliquò concederes. Terent. Heautont. Esto: at certè concedas aliquò ab eorum ore aliquantisper.

EGRESSVM magna, me accepit Aricia, Roma Hospitio modico: rhetor comes Heliodorus, Græcorum longè doctissimus: inde Forum Appi Differtum nautis, cauponibus atque malignis

Hoc iter ignaui diuissimus, altius ac nos,
Præcinctis vnum. minus est grauis Appia tardis.
Hic ego, propter aquam, quod erat deterrima, ventri
Indico bellum, cœnanteis haud animo equo
Expectans comites. iam nox inducere terris
Umbras, & celo diffundere signa parabat:
Tum pueri nautis, pueris conuicia nautæ
Ingerere. huc appelle. trecentos inseris: ohe
Iam satis est. dum as exigitur: dum mula ligatur:
Tota abit hora. mali culices, ranaq; palustres
Auertunt somnos. absentem cantat amicam
Multa prolutus vappa nauta, atque viator
Certatim. tandem fessus dormire viator
Incipit: ac missæ pastum retinacula mule
Nauta piger saxo religat: stertitq; supinus.
Iamq; dies aderat, cum nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebrosus profilit vnus:
Ac mule, nautæq; caput, lumbosq; saligno
Fuste dolat. quarta vix demum exponimur hora.
Ora, manusq; tua lauimus Feronia lympha.
Millia tum pransi tria repimus, atque subimus
Impositum saxis latè candentibus Anxur.
Huc venturus erat Mæcenas optimus, atque
Cocceius, missi magnis de rebus vterque
Legati, auersos soliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis colyria lippus
Illinere. interea Mæcenas aduenit, atque
Cocceius, Capitoq; simul Fonteius, ad vnguem
Factus homo, Antoni, non vt magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Lusco pratore libenter
Linquimus, insani ridentes præmia scribe,

Prætext

Prætextam, & latum clauum, prunaq; batillum.
In Mamurrarum lapsi deinde vrbe manemus,
Murena præbente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multò gratissima: nanque
Plotius, & Varius Sinuessa, Virgiliusq;
Occurrunt: animæ, quales, neque candidiores
Terra tulit: neque queis me sit deuinctior alter.
O, qui complexus, & gaudia quanta fuerunt?
Nil ego contulerim iucundo sanus amico.
Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
Præbuit: & parochi, quæ debent, ligna, salemq;
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.
Lusum it Mæcenas: dormitum ego, Virgiliusq;
Nanque pila lippis inimicum, & ludere crudis.
Hinc nos Cocceij recipit plenissima villa:
Quæ super est Claudi cauponas. nunc mihi paucis
Sarmenti scurra pugnam, Mæsiq; Cicerri
Musa velim memores: & quo patre natus vterque
Contulerit lites. Mæsi clarum genus Osci:
Sarmenti domina extat. ab his maioribus orti
Ad pugnam venere. prior Sarmentus: equi te
Esse feri similem dico. ridemus: & ipse
Mæsius, accipio: caput & mouet. ô, tua cornu
Ni foret execto frons, inquit: quid faceres? cum
Sic mutilus munitaris? at illi fæda cicatrix
Setosam læui frontem turpauerat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta iocatus,
Pastorem saltaret vti Cyclopa, rogabat:
Nil illi larua, aut tragicis opus esse cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: donasset iam ne catenam
Ex voto Laribus, quarebat. scribe quod esset,

1 2

Deterius

Deterius nihilo dominae ius esse. rogabat
Denique, cur unquam fugisset: cui satis vna
Farris libra foret, gracili sic, tamq̃ pusillo.
Prorsus iucunde coenam produximus illam.
Tendimus hinc recta Beneuentum: vbi sedulus hospes
Pæne arsit, macros dum turdos versat in igne:
Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
Vulcano, summum properabat lambere tectum.
(Conuiuas auidos coenam, seruosq̃ timenteis
Tum rapere, atque omnem restringere velle videres.
Incipit ex illo montes Appulia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus: & quos
Nunquam erepsimus, nisi nos vicina Triuici
Villa recepisset lacrymoso non sine fumo,
Udos cum folijs ramos vrente camino.
Hic ego mendacem stultissimus vsque puellam
Ad mediam noctem expecto. somnus tamen aufert
Intentum Veneri. tum immundo somnia visu
Nocturnam vestem maculant, ventremq̃ supinum.
Quattuor hinc rapimur, viginti & millia rhedis,
Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est:
Signis per facile est. venit vilissima rerum
Hic aqua: sed panis longè pulcherrimus, vltra
Callidus vt soleat humeris portare viator:
Nam Canusi lapidosus: aquæ non ditior vrna
Qui locus à forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hinc Varius discedit mæstus amicis.
Inde Rubos fessi peruenimus: vtpote longum
Carpentes iter, & factum corruptius imbri.
Postera tempestas melior: via peior, adusque
Bari mænia piscosi. dehinc Gnatia lymphis

Iratis

Iratis extructa dedit risusq̃, iocosq̃:
Dum flamma sine, tura liquefcere limine sacro
Persuadere cupit. credat Iudeus apella:
Non ego. nanque deos didici securum agere auum:
Nec, si quid miri faciat natura, deos id
Tristeis ex alto celi demittere tecto.
Brundisium longæ finis chartæq̃, viæq̃.

COMMENTARI I I.

Egressum magna] in hac satyra Horatius vrbane, & facetè hominum leuitatem notat, ne sibi quidem parcens: describitq̃ suum iter ab vrbe, ad oppidum Brundisium, Lucillij exemplo, qui suum item ab vrbe Capuam, & ad fretum Siciliense descriperat. accepit autem, habent omnes libri manu scripti. quam scripturam vulgata antepono. sic enim loquimur, accipere hospitio. M. Tull. ad Att. lib. 2. te in Arpinati videbimus, & hospitio agresti accipiemus. & ita Virg. lib. 3. En. illos porticibus rex accipiebat in amplis.

Aricia] Strabo lib. 5. μῆδ' ἢ τὸ Ἀλβανὸν Ἀρικία ἔστι πόλις ἐπὶ τῆ ὁδῷ τῆ ἀποπεία· σάδιον δ' εἶσιν ἐν τῷ Πρωμῆος πεδ.

forum Appi.] à foro Appij vsque ad Feroniam per Pontinas paludes tunc nauigare licebat.

Differtum nautis] hac, & illac refertum, propterea quòd eà nauigari solebat. vsus est hac voce sine nomine casus ablat, epist. ad Numic. lib. 1. qui manè plagas, venabula, seruos Differtum transire forum, populumq̃ iubebat.

malignis] malignis, epithetum est nominis, cauponibus, quantum vis licet reclamitet Acron. Dicuntur autem caupones maligni, quia magna ex parte res eas, quas vendunt, maligna mensura metiri consueuerunt. est enim malignum idem ferè quod angustum, parcum, exiguum, vt dicemus ad epi. ad August. ibi laudare maligne.

diuissimus] cum esset vnus diei iter, biduum in eo conficiendo consumimus. ex vnus diei itinere, duorum dierum iter fecimus.

altius, ac nos, Præcinctis vnum] quod vno die confici potest ab ijs, qui sunt nobis expeditiores, & (vt Græco verbo dicam) ἐυζωότεροι.

minus est grauis Appia] via Appia minus est laboriosa ijs, qui tardè ambulant, propter crebra diuerforia.

haud animo æquo] iniquo animo, agrè, grauatè.

pueri] serui conuicia nautis ingerebant. puerorum appellatione etiam serui intelliguntur, vt docent iurisperiti.

huc appelle] nauem subintell. verba autem sunt puerorum à dominis præmissorum, nautas iubentium ad certam ripæ partem, nauim appellere.

trecentos inferis] dicuntur hæc quoque à pueris, vel dominis ipsis iam ingressis, nautæ, plures quàm par sit, vectores in nauim imponenti, vt maiorem quæstum faciat. Alij putant esse nautæ verba, à quibus dissentio. sunt autem legenda sine interrogatione. inferis ἐπιβαλεις εἰς τὴ ναυῦ.

æs] pretium, quod datur nautæ à vectoribus.

dum mula ligatur] quæ nauim, cui alligata est, trahat aduersa aqua. culices] κύνωπες vnde conopeum Od. ix. epod.

prolutus] à proluendo: quo verbo vitur saty. 1111. lib. 2. leni praeordia mulsis Prolueris melius. & Virg. lib. 1. Æn. pleno se proluit auro.

viator] qui mulam moderabatur.

tandem fessus dor.] hac tenus intelligendum est nauem processisse, & hinc procedere desinere, mula videlicet soluta, & pastum missa.

retinacula] funes, quibus alligatam nauem trahebat mula.

cerebrofus] cerebro malè affecto: mente commota. Plaut. Mostell. senex hic cerebrofus est. quidam cerebrosum interpretantur. ὀξύχολον, seu ὀξύθυμον, id est, iracundum, & qui celeriter irascitur: putantq; Bollanum illum describi, de quo saty. 1 x. O te Bollane cerebri Felicem, aiebat. Nonius. cerebrofus ad insaniam facies. Lucill. Te primum cum istis insanum hominem, & cerebrosum.

dolat] pulsât, verberat. tralatio est à fabris lignarijs, qui dolabro ligna dolant. M. Tull. de diuinat. lib. 2. quis robur illud cæcidit, dolauit, inscripsit?

exponimur.] è nauis. verbum est, valdè ad hanc rem accommodatum, eoq; vitur. Cæsar non semel. vt lib. 3. de bello ciu. quibus regionibus exercitum exposuisset. & Virg. lib. 10. socios de puppibus altis, Pontibus exponunt.

Feronia] Feronia vrbs est Tarracinæ vicina, & Dea, & fons eiusdem nominis, de qua Virg. Æn. v 11. & Dionys. Halicar. lib. 3. his verbis ἱερὸν ἔστι κοινὴν τιμωμένον ὑπὸν Ἀβυθίων τε καὶ λατίνων, ἅγιον ἐν τοῖς πάσι, θεῶς φερωνείας ὀνομαζομένης, ἧς οἱ μεταφράζοντες εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν οἱ μὲν ἀνθηφόρον, οἱ δὲ φιλοσέφανον, οἱ δὲ Περσεφόνην καλοῦσιν.

repimus] lentè, & quasi rependo ambulamus. tralatio est. & ita Græci. Theocrit. θαλυτοῖς. Ἡς χέρος ἀνὴρ ἐγὼ τε, καὶ εὐκείως εἰς τὴν Ἀλιεῖα εἰσπομεῖς ἐν πάλῳ. repimus autem in præsentis habent libri ferè omnes veteres: quos secutus sum.

Anxur] Tarracinam oppidum Volscorum. Festus. Anxur vocabatur, quæ nunc Tarracina dicitur, Volscæ gentis. sicut ait Ennius Volsculi perdidit Anxur. Liuius lib. 4. Anxur fuit, quæ nunc Tarracina sunt, vrbs prona in paludes.

Illinere] ego (inquit Horat.) oculos meos lippitudine affectos colyrijs inungebam. colyria medicamenta ad lippitudinem sanandam vtilia. ὀφθαλμοκλῆειν τὸ ῥῆν, id est, à prohibenda fluxione dicta, non ὀφθαλμοκλῆειν. iccirco vno l. excudendum curauit, nigra autem erant, quia componebantur ex lycio, glaucio, opio, acacia, hypocyfide, & similib.

Cocceius] Nerua iuriconsultus: cuius nepos fuit Imperator Nerua.

auerfos] Cæsarem Augustum, & M. Antonium significat, inter se tum dissidenteis.

Componere] placare inter se: in pristinam gratiam restituere.

ad vnguem Factus homo] politissimis moribus. vide ann. ad illum locum.

locum. & exactis minimùm distantia. epist. ad August. Capito autem cognomen est, Fonteius nomen, vt sit, Fonteius Capito.

Antoni, non vt m.] id est, ita Antonij, seu Antonio amicus, vt non alius magis.

Fundos] Strabo lib. 5. Φῦνδοι πάλῳ ἐν τῇ ὁδοῦ τῆς Ἀπαια κημέων.

Aufidio Lusco prætor] Existimant quidam hinc significari, ac describi ab Horatio Cn. Aufidium cæcum Prætorium hominem, de quo M. Tull. lib. 5. Tuscul. his verbis. Pueris nobis, Cn. Aufidius Prætorius & in senatu sententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat, & Gracam scribebat historiam, & videbat in litteris: sed vehementer errant. nam repugnant ætates, & tempora, cum Horatius M. Tullio multo fuerit ætate posterior, & Tullius scribat Cn. Aufidium se puero prætorium, & senatorem fuisse. de eodem idem M. Tull. lib. 5. de finibus.

insani ridentes præmia scr.] cur insanum appellet, exputare non possum, nisi dicamus propterea, quod, cum scriba fuisset, prætorijs insignibus vteretur: quod non probo. Nam si eum prætorem fecerat populus Rom. insanisset potius, si magistratus insignibus non vteretur, quantum vis licet ex scriba prætor esset factus: nisi quis dicat eum se insolentius gessisse, quod his insignibus ornatus esset.

præmia scribæ] vocalis a corripitur, etiam si sequantur tres consonantes, quod quamobrem fiat, discite ex Prisc. lib. 2. vbi hunc locum producit.

Prætextam] togam purpura prætextam, insigne magistratum. Vtebantur & pueri prætexta vsq; ad pubertatem: quo tempore sumebant togam virilem, quæ & pura dicebatur. M. Tull. lib. 6. epist. ad Att. epist. 1. 2. togam puram Liberalibus cogitabam dare.

latum clauum] de lato clauo vide, quæ annotata sunt ad illum locum & latum demisit pectore clauum, saty. v 1. huius lib.

prunæ q; batillum] hoc etiam iure utebatur prætor, vt ipsi è balneis publicis prunas sumere liceret. batillum autem aiunt esse ferreum instrumentum, quo pruna colligitur. Plin. lib. 33. cap. 8. batillis ferreis candentibus ramento argenti imposto, quod candidum permaneat, probatur.

In Mamurrarum vrbe] Formijs. Mamurram Cæsaris amicum infestatur aliquot locis Catullus, vt in Cæsarem. Quis hoc potest videre, quis potest pati: Nisi impudicus, & vorax, & aleo? Mamurram habere, quod comata Gallia Habebat, & cuncta vltima Britannia? sic enim legendum esse hunc versum illa Ciceronis ad Attic. lib. 7. Et Labieni diuitie, & Mamurrae placent, & Balbherti, & Tusculanum? Fuit autem Mamurra eques R. præfectus fabrum C. Cæsaris in Gallia, quem primùm Romæ parietes totius domus suæ in Cælio monte crusta marmoris operuisse Cornelius nepos tradidit, vt scribit Plin. lib. 36. cap. v 1.

Muræna præbente dom.] significat Murænam, tectum, quod se reciperent, præbuisse: Capitonem autem cœnam dedisse. præbente valet παρέχοις, ἢ τοι παρέχοις.

Sinuessa.] Sinuessa oppidum Minturnis proximum. Horat. epist. ad Torq.

Torq. lib. i. Inter Minturnas, Sinuessanumq; petrinum. animæ] homines. sic loquuntur Græci ψυχάς. M. Tull. Terentia, & Tulliola. vos meæ carissimæ animæ quàm sepius ad me scribite. ordo autem verborum hic est, meo quidem iudicio: animæ tales, quales terra non tulit, & quibus candidiores terra non tulit, & quibus non sit alter me deuinctior. huius loco similis est ille Od. v. ep. Nardo perunctum, quale, nec, &c.

candidiores] integriores, castiores. vt sup. Od. x. i. epod. candidum Pauperis ingenium. & Od. x. i. i. epod. Candide Macenas occidis saepe rogando. & Od. xv. i. i. lib. i. non ego te, candide Bassareu, Inuitum quatiã. Cælius Ciceroni lib. 8. epist. cauendum tibi erit, ne parum simpliciter, & candidè posuisse inimicitias videaris.

Nil ego contulerim iuc.] Plautus paulo aliter quidem, sed non minus probabiliter. in Epidico. Nihil homini, amico est opportuno amicus: sine tuo labore, quod velis, actum est tamen.

tect. Præbuit] ἐπέειπε, seu παρέχετο. in ea villula diuersati sumus, & pernoctauimus. ea villula nos tecto recepit.

parochi] parochi παρὸς τὴν παρέχον sunt appellati: quod valet præbere, quorum erat hoc munus, vt ijs, qui publicè mitterentur, ligna, & sale, & familia præberent, ac suppeditarent. saty. vt. lib. 2. parochum per tralationem videtur posuisse pro eo, qui cœnam præbet, & pro conuiuatore. vide annot. ad satyram superiorem ibi Præter eum, qui præbet aquam.

Hinc muli Capuæ, &c.] id est, ab hoc loco, nempe ab hac villula, quæ Campano ponti proxima est, in qua diuersati sumus, muli cum mulionibus suis Capuam iuerunt, eodq; tempore peruenerunt, vt ibi positus clitelis pernoctarent.

Nanque pila lippis, &c.] lippitudine laborabat Horatius, cruditate Virgil. ludus pilæ autem lippis quidem, & crudis inimicus est, quia vtriusq; quiete, & abstinentia cibi opus est: sed crudis magis, quàm lippis.

plenissima] copiosissima, refertissima, abundantissima.

Quæ super est Claudi cauponas] quæ Claudij cauponis imminet, quæ est supra Claudij cauponas. legendum autem putauit aliquando supra est vel superà est (supera enim valet supra) non super est: sed & veteres codices repugnant, & nobiles grammatici tradiderunt super nonnunquam idem valere, quod suprâ.

nunc mihi p. Sar. sc. p. Mq; Cic. Musa v.] solent poëtæ in re magna, ac difficili, quasi ingenio suo diffidentes, Mufas appellare, atque ad earum numen confugere: vt Homer. il. β. Græcarum nauium numerum, & ducum nomina persecuturus, ἔσπετε νῦν μοι μῦσαι ἀλύμπτια δῶματ' ἔχουσαι. ὕμεις γὰρ θεαί ἐστε, παρέσθε τε, ἴσα τε πάσι. Ἡμεῖς δ' ἡ κλέος οἶον ἀκούμεν, ἐδέετ' ἰδμεν, &c. & il. λ. quot & quantas strages Agamemnon ediderit, narraturus, ἔσπετε νῦν μοι μῦσαι, &c. ὅστις δὲ πρῶτος Ἀγαμέμνονι ἀντίος ἦλθεν, &c. & il. π. incendium nauium Græcarum descripturus, ἔσπετε νῦν μοι, &c. ὅπως δὲ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε, quem locum M. Tullius lib. i. epist. ad Atticum ab Homero mutuatus est, eo in loco, in quo scribit de turpitudine illa iudicij Clodiani, expositurus cuius opera Clodius sit absolutus. verba Ciceronis sunt

sunt hæc. responsurum hominem nemo arbitrabatur. Ἐσπετε νῦν μοι μῦσαι, &c. ὅπως δὲ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. Nosti Caluum ex Nanneianis, illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te scripseram. biduo per unum seruum, & eum ex ludo gladiatorio, confecit totum negocium. & Theocr. Διοσκυρ. Πῶς γὰρ δὴ διὸς ἰδὸς ἀδελφάγον ἀνδρὰ καθεῖλεν, Εἰπέθ' ἑαδ', σὺ γὰρ οἶδα, ἐγὼ δὲ ἐτέρων ἐποφότης. & Virg. Æn. vii. Pandite nunc Heliconæ Deæ, &c. Et Plato in Euthydemo. ἂν ἐγὼ γέ, καθάπερ οἱ ποιηταὶ δέομαι, ἀρχόμενος, ἢ διηγήσεως, μέγας τε, καὶ μνημοσύνην ἑπιμαλείδου. Ita & hic Hor. urbanè & facetè in re ridicula Mufas inuocat.

Mefsi clarum ge. Ofci.] εἰρωνεία est. Ofci enim omnium ferè Italiæ populorum pessimè audiebant, turpissimiq; habebantur, & ἀχρηστοί. Itaque Festus obscenum vult esse ab Ofcis deductū (qui olim Opisci dicti sunt) propter libidines obscenas, quæ apud eos increbruerant. Varro autem lib. 6. obscenum non ab Ofcis, sed vel à scena, vel à nomine Græco σαῖος vult esse ductum. erat igitur hic Mefsius Ofcus: Sarmentus vix liber: nam seruitutem seruierat.

Sarmenti domina extat.] à qua est manumissus.

& ipse Mefsius] & Mefsius respondens, accipio (inquit) plagâ, quam tu mihi infligis.

caput & mouet] Mefsius. caput mouere, gestus minantis, vt alibi annotabimus.

ô tua, cornu Ni foret] hæc sunt verba Sarmenti, quid faceres (inquit Sarmentus) ô Mefsi, si cornu tibi non esset exectum, quod tu gerebas in fronte, cum sic mutilatus miniteris? id est, si non accepisses vulnus in fronte: si non haberes frontem insigni cicatrice deformatam?

mutilus] cornu amisso. tralatio à bobus mutilatis. cornu autem ei exectum esse dicit, eumq; mutilum appellat, non quòd re vera cornua vnquam habuerit: sed quòd cicatrice illa obducta similis sit bobus mutilatis.

at illi fœda cic.] Horatius his verbis Sarmenti iocum in Mefsium Cicerrum Campanum de cornu execto, & mutilata fronte, explicat hoc modo, illi (inquit Horatius) Cicerro inquam, fœda cicatrix, quæ erat in læua faciei parte, frontem hirsutam, ac pilosam deformatat. fetosam autem facetè dixit potius, quàm hirsutam ὑπερβολικῶς.

Campanum in morbum, &c.] Sarmentus (inquit Hor.) multa iocatus in turpitudinem, & impuritatem oris Campani, Cicerrum orabat, vt Cyclôpa saltaret, id est, saltando ageret, ac referret. Campani, qui antea Ofci dicebantur, habiti sunt (vt dixi) ore impuro, atque incesto: τὸτ' ἐστὶ πῶς σόματι ἀχρηστοὺντες, καὶ λεσβιάζοντες. morbum igitur animi intellige, vt suprâ Od. xxxv. i. lib. i. Contaminato cum grege turpium Morbo virorum. M. Tull. lib. i. accusat. Nam ille quoque sodalis istius erat in hoc morbo, & cupiditate.

Pastorem saltaret, &c.] suprâ epistol. ad Pis. nunc agrestem Cyclôpa mouetur. Scribit Paterculus Plancum in conuiuio genibus innixum Glaucum saltasse.

Nil illi larua, &c.] neque larua ei opus esse, quia ore ita deformi esset, vt instar laruæ videri posset, neque cothurnis, quia magna corporis esset statura.

Cicerrus] in Sarmentum, qui seruiuerat seruitutem. donasset iamne catenam, &c.] quarebat (inquit Horat.) à Sarmento, iamne ex voto donasset Laribus catenam, eò quòd manumissus esset. Solebant veteres, labore aliquo, vel metu, vel periculo defuncti Dijs immortalibus nonnullum suorum præteritorum malorum insigne, ac monumentum consecrare, vt gladiatores arma Herculi. epist. i. lib. i. Veianius armis Herculis ad postem fixis laetè abditus agro: naufragi Neptuno tabulam, quæ sui naufragij imaginem expressam contineret: vt Od. v. lib. i. me tabula sacer Fortuna paries indicat humida Suspendisse potenti Vestimenta maris Deo. ita & pueri bullam Laribus, togam virilem sumturi: & virgines nupturæ, puppas Veneri. Sic igitur & hunc Sarmentum significabat Cicerrus catenam Laribus ex voto consecrare debuisse.

scriba quòd esset, &c.] hæc sunt coniungenda cum ijs, quæ deinceps sequuntur, vt sit hæc eorum sententia: quòd autem scriba esset Sarmentus, non eo minus esse seruum, aut certe non minus esse libertum. liberti autem certas patronis operas debebant, vt ex pandectis iuris ciuilis intelligere licet.

rogabat Denique cur vnq. f.] sic scriptum est in vno codice Vaticano, Donati, Faëni, Tornes. videtur autem hæc esse sententia, denique rogabat cur hic Sarmentus fugisset vnquam à domina, quasi ab ea nimis parcè aleretur, & quasi apud eam esuriret, rebusq; necessarijs egeret, cum esset tam gracili, pusilloq; corpore. Quidam putant iocum esse ex contrario, meramq; epigramatam, & legunt nunquam, quasi Sarmentus scurra, ingenti corpore fuerit statura, idemq; edacissimus: qua de re non pugnabo. Hoc tantum dicam, Sarmentum non fuisse obiecturum Cicero immanem corporis staturam illis verbis. Pastorem saltaret vii Cyclopa, &c. si ipse eidem maledicto, seu falsè dicto opportunus esset.

cui satis vna Farr. lib.] Donatus in Phorm. tradit seruos accipere solitos esse in singulos menseis, quaternos modios frumenti: idq; (inquit ille) dimensum dicebatur.

Beneuentum] oppidum, & coloniam populi Rom. quod nomen benè ominandi causa Romani ei imposuerunt, cum antea à Græcis Maleuentum nominaretur. Mala enim nomina fugiebant Romani, quia essent mali ominis.

sedulus] officiosus quidem ille, & bona fide suum munus administrans: sed non satis cautus, neque consideratus. vide annot. ad epist. ad Vinnium Asell. lib. i.

Poenè arsit, m. d. t.] sic hunc locum restitui. nam præpostero ordine scriptæ erant hæ voces, arsit macros. Turdos autem quòd macros fuisse dicit, eò hospitem notat. prætereà hospes arsit, id est, hospitis domus: vt Virg. Æn. i. iam proximus ardet Calegon.

Vulcano] igni. vt Virg. ibid. dedit ampla ruinam, Vulcano superante, domus.

Conuiuas auídos, &c.] id est, cernere licebat conuiuas, & seruos trepidos cernam è flamma rapientes, & communi studio ignem restinguere conantes.

notos

notos] quia Horatius erat Venusinus. Lucanus, an Appulus, anceps. saty. i. lib. 2.

Atabulus] ventus Apuliam infestam reddens, quem Horatianum appellat Gellius lib. 2. cap. 22.

erepsemus] id est, erepissimus. vt infra saty. ix. huncine solem Tam nigrum surrexe mihi? cuius generis aliquot exempla colligere haud me pigebit, vt studiosorum adolescentium laborem minuam. saty. vii. lib. 2. duo prædia diues Antiquo censu natis diuise duobus. ibid. Gaudes si cameram percussa forte. saty. vii. eiusd. lib. Euastris? credo metues, doctusq; canebis. Lucretius lib. i. iam copia materiam vndique ponderibus solidis confluet ad unum. ibid. supra Omnia enim debet, mortali corpore quæ sunt, Infinita atas consumse antea, diesq; idem lib. 3. Nec tenet amissam lænam cum tegmine sape Inter equos abstraxe rotas, falcesq; rapaces. Idem lib. 5. Aut morbo delirantes procraxe ferantur. Catull. ad C. Licinium Caluum. Quem tu scilicet ad tuum Catullum Misisti. id est, misisti. idem de coma Berenices. At tu non orbem luxuri desertæ cubile. id est, luxurii. & eodem carm. Iupiter: vt tersti lumina sape manu. idem ad Rufum. Siccine subrepsisti mi. pro subrepsisti. idem ad Aufilenam. Aut facere ingenia est, aut non promissæ pudicæ. Terent. adelph. non tu cum rus hinc modo Præduce aerebas? Idem in Hecyra. Vt Veni, itidem incertum amisti. Virg. Æn. i. natumq; patremq; Cum genere exin xem. Idem lib. i. penitusq; sonanteis Accestis scopulos. Idem lib. ii. Fixet, cui vitam deus, aut sua dextra dedisset. erepsemus autem tralatum est à reptilibus animalibus, pro eo, quod est lentè ambulando superassemus. vt supra Milla tum pransi tria repimus.

somnus tamen aufert.] somnus me occupat: somnus me opprimit, & caluitur, vt loquitur Plautus.

Intentum] vel animo, vel corpore, vel vtroque.

tum immundo somnia visu.] significat, ac describit nocturnam seminis eruptionem, quæ fit in somno, quam Græci ἐξορισμὸν nominant. turpis igitur est horum quidem verborum sententia, veruntamen non pudebit me huc ascribere, quæ ab Aristotele, & Platone disputata ad hunc locum mihi videntur valdè pertinere. Ac Plato quidem sic lib. nono de reip. quæ nos interpretabimur. Cum ea pars animi, quæ rationis est particeps, & mansueta, alteriq; preposita, sopita est: altera autem, quæ fera, & immanis est, cibo & potione expleta, atque ebria exultat, somnoq; depulso conatur erumpere, sibiq; obsecundare, atque indulgere: scis tum eam omnia audere, tanquam omni pudore, cogitatione, prudentia solutam, ac vacuam. Aut enim se cum matre corpus commiscere putat, neque id veretur: aut cum alio homine, aut cum deo, aut cum fera: manus suas sanguine, & cade cuiusvis hominis contaminare: quouis cibo vesci, quid multa? nullam amentiam, nullamq; impudentiam aspernatur, aut prætermittit. Aristoteles autem lib. i. de moribus ad Nicom. posteaquam docuit, in somno eam animi nostri partem duntaxat, quæ nobis cum stirpibus communis est, nempe, in qua vis inest alendi, & augendi, suo munere fungi: ceteras autem quiescere, neque eo tempore virum bonum, virtuteq; præditum, ab homine vitioso, atque improbo differre: ex quo illud dici solere, inter beatos, & miseros dimidiam vitæ partem nihil interesse: eius rei, cur ita fiat, rationem probab

K 2

probabilem ait afferri posse, nempe hanc, quia somnus animi sit vacatio ab opere, quo bonus dicitur, ac malus, nisi si aliqua motus quidam eò peruadunt, ac permanent: atque hac ratione bonorum virorum, quàm quorundam aliorum, visa esse in somnis meliora. haecenus Plato, & Aristoteles: ex quorum verbis intelligere licet non satis esse, vt somnia nostra sint casta, pura, munda, pudica, integra, dedere nos somno modico cibo, ac potione curatos, sed illud etiam accedere oportere, vt mentis tranquillitas, animiq; æquabilitas adsit: nulla ægritudo, non ira, non libido, non alia vlla cupiditas animum concitarit, ac perturbat. Non est enim dubium quin, quales sunt nostræ diurnæ cogitationes, atque appetitiones, talia sint & visa nostra, somniaq; nocturna. Itaque Aristoteles in problematibus *Τμήματι λ.* scribit meliorum virorum somnia esse meliora, propterea, quòd eorum, tantisper dum vigilant, cogitationes sunt meliores. Iam quòd Horatius sibi hanc immunditiam ventre supino dormienti potius, quàm prono, dicit euenisse, Aristoteles hoc quoque commemorat in problematis *Τμήματι ι.* vbi quaerit *ἂν τὶ τὰ ζῶα τὰ μὲν ἐκ ἐξωνήρωτες, τὰ δὲ ὀλιγάκις*, id est, cur ex ceteris animalibus alia nunquam dormiendo semen profundant, alia rarius. respondet autem ille idèd fieri, vel quia nullum aliud animal præter hominem, supinum cubet: nullum autem nisi supinum, semen profundat in somnis: vel quia aliæ animantes longè aliter somniant, quàm homines: profusio autem feminis nocturna in dormiente fiat cum visione aliqua, & specie animo oblata. Lucretius huiusmodi somniorum hanc causam exponit lib. 4. *Tum quibus atatis freta primis insinuatur, Semen vbi ipsa dies membris matura creauit, Conueniunt simulacra foris è corpore quoque, Nuncia præclari virtus, pulchriq; coloris, Qui ciet irritans loca turgida semine multo, Vt, quasi transactis sepe omnibus rebu', profundant seminis ingentes fluctus, Vestemq; cruentent.*

rapimur] celeriter vehimur rhedis.
oppidulo, quod versu d.] Equotutium significat. de quo M. Tullius lib. 6. ad Attic. epist. 1. *omnis ferè tuas litteras accepi, quas commemoras, præter eas, quas scribis Lentuli pueris, & Equotutio, & Brundisio datas.*
vilissima rerum] ita vilis est, vt non soleat vendi, neque vllò in pretio sit. Plato in Euthydemo. *τὸ γὰρ σπένδιον ὃ Εὐθύδημος, τίμιον. τὸ δὲ ὕδωρ εὐωχότατον, ἀεισον ὄν, ὡς ἐφη Πίνδαρος,* id est, quod rarum est, Euthydemè, magni pretij est. aqua autem vilissima est, cum sit optimum quiddam, vt ait Pindarus.

aquæ non ditior vna Qui locus, &c.] hunc locum à nemine (quod sciam) rectè explicatum, sic explico. Panis enim (inquit Horatius) Canusij lapidosus est: qui locus, nempe Canusium, haud multo magis abundans aqua, quàm Equotutium, olim à Diomedè conditus est. Canusium à Diomedè esse conditum, tradit Strabo lib. sexto his verbis. *ἔ ποτὸν γὰρ δὴ τὸ θαλάττης ὑπέριενθ' ἄλλο πὸ βλάς ἐν γὰρ τῶν περὶ τὴν μέγιστην τῶν ἰταλιωτῶν γενομένην πρότερον, ὡς ἐκ τῶν περὶ βόλων δῆλον, τὸ τε Κανύσιον, καὶ ἡ Ἀρβυεῖα ποταμὸν ἀλλὰ νῦν ἐλάττω εἰσὶ, &c. λέγει δὲ ἀμφοτέρω Διομήδης κλίσημα.* Neque vero nouum, aut inusitatum est hoc loquendi genus vel Horatio, vel alijs bonis scriptoribus, in quo vox vna aliqua, aut plures inter id nomen, quod antecedens appellant

pellant Grammatici, & prouocabulum, quod referendi vim habet, interponatur, vt Od. 11. lib. 4. *Monte decurrens velut amnis, imbres quem super notas aluere ripas, Feruet, immensusq; ruit profundo Pindarus ore.* Idem in carmine sæculari ad Deos, *Alme sol, nitido diem qui Promis, & celas.* & saty. 111. lib. 2. *quos Mæcenas adduxerat vmbra, Nomentanus erat supra ipsum, Persius infra.* nam Nomentanus, & Porcius vmbra Mæcenatis erant, vt nonnulli volunt. Catull. de coma Berenic. *an' ne parentum Frustrantur falsis gaudia lacrymulis, vbertim thalami quas intra limina fundunt?* quorum verborum ordo est, *Quas intra thalami limina vbertim fundunt.* idem ibidem. *Inuita ò regina tuo de vertice cesti, Inuita, aduro teq; tuumq; caput: Digna ferat quod si quis inaniter adiuravit.* ordo est, quod si quis inaniter adiuravit, digna ferat, id est, pœnas meritas luat. Lucret. lib. 5. *Et dominos acreis asciscunt, omnia posse Quos miseri credunt.*

Rubos] Rubi oppidum Campaniæ, à quo Rubea, seu Rubia virga apud Virgil. Georg. 1. *Nunc facilis Rubea texatur fœcina virga.*

Carpentes iter] carpere iter translattè dictum. carpenti verbum enim propriè locum habet in lana, & lino, & si voles, etiam in floribus, vt supra annot. ad Od. x. lib. 1.

tempestas] tempestatem antiqui pro tempore posuere, inquit Festus. Itaque tempestatem & malam, seu aduersam & bonam, seu idoneam dicunt Latini. superioris exempla sunt crebriora, alterius rariora. M. Tull. ad Q. frat. lib. 2. *Tu ita, si ita expedit, velim quamprimum bona, & certa tempestate conscendas, ad meq; venias.* ad eundem eod. lib. *Tu mi frater simulac ille venerit, primam nauigationem (dummodò idonea tempestat sit) ne omiseris.* Idem epist. ad Tiron. *si statim nauigas, nos Leucade consequere: sin te confirmare vis, & comites, & tempestates, & nauem idoneam vt habeas, diligenter videbis.* Idem ad Terentiam, *tuas litteras ego expectassem Brundisij, si esset licitum per nautas, qui tempestatem prætermittere noluerunt.* Idem ad Att. lib. 1. x. *fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempestat, qua ego illum vsum puto.* Lucret. lib. 1. *Dum tempestates adsunt, & viuida tellus Tuto res teneras effert in luminis oras.* Idem lib. 4. *liquidissima cali Tempestat. Ibid. turbida tempestat.*

Gnatia] Egnatiam alio nomine appellant. oppidum est Salentinum. Græci Ἰγνατία, vt Strabo lib. v. 1.

limphis iratis] quia magna est in eo oppido aquæ pœnuria, vel propter ignis miraculum, quod subiicit. vide annot. ad illum locum, *Iratis natus paries Dijs.* saty. 111. lib. 2.

limine sacro] in vestibulo, & primo aditu templi. corruptè autem habent nonnulli codices, *lumine.* ad hunc locum fortasse pertinet, quod est apud Plinium lib. secundo, cap. c. v. 11. *In Salentino oppido Egnatia, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere.*

apella] cui ea cutis, quæ glandem colis tegere debet, circuncisa est: sed quod hic Horatius negat se credere thura, & cetera, quæ in sacrificio adhibentur, sine flamma, aut igni iniecto, liquefcere: idq; Iudæis, vt supra modum credulis, & superstitionis, credendum relinquit: sacrificia Iudæorum (vt ex libris Hebraicis intelligere licet) sine vllò igne ab hominibus ex-

citato, flamma è cælo delapsa, inter dum perficiebantur: eaq; flamma hostias miro modo, & diuinitus absûmebat. produxissim locos complureis ex illis libris, nisi veritus essem, ne miscere sacra profanis viderer.

nanque deos didici sec. ag. æu.] hunc versum mutuatus est à Lucretio lib.v. & v. i. quibus locis probare conatur ille ex sententia Epicuri, homines propter ignorationem causarum, omnia, quæ fiunt, ad Deos referre, eorumq; nutu, ac volunrate fieri existimare, atque iccirco eis regnum concedere rerum humanarum. Sed præstat aliquot illius poëta versus impios quidem illos, sed tamen elegantes, & mira facilitate Latini sermonis ornatos, qui ad hunc locum pertinent, ascribere. sic igitur Lucret. lib. 5. Prætereà solis cursus, lunæq; meatus Expediam, qua vi flectat natura gubernas: Ne forte hic inter cælum, terramq; reamur Libera sponte sua cursus lustrare perennes Morigera ad fruges augendus, atque animantes: Ne' ve aliqua Diuum volui ratione putemus. Nam, bene qui didicere Deos securum agere auum, Si tamen interea mirantur, qua ratione Quæque geni possint, præsertim rebus in illis, Quæ supra caput æthereis cernuntur in oris, Rursus in antiquas referuntur religiones, Et dominos acres asciscunt, omnia posse Quos miseri credunt, ignari quid queat esse, Quid nequeat, &c. Idem lib. v. i. Cetera, qua fieri in terris, cæloq; tuentur Mortales, pauis cum pendent mentib' sæpe, Efficiunt animos humiles formidine diuum, Depressosq; premunt ad terram, propterea quod Ignorantia causarum cõferre Deorum Cogit ad imperium res, & concedere regnum: Quorum operum causas nulla ratione Videre Possunt, ac fieri diuino numine rentur. Nam, bene qui didicere Deos securum agere auum, Si tamen interea mirantur, &c. vt supra. Idem lib. v. O genus infelix humanum: talia Diuis Cum tribuit facta, atque iras adiunxit acerbas, Quantos cum gemitus ipsi sibi, quantaq; nobis Vulnera, quis lacrymas peperere minoribus nostris? Idem lib. 2. Omnis enim per se Diuum natura necesse est immortali auro summa cum pace fruatur, semota à nostris rebus, seiunctaq; longè. Nam priuata dolore omnis priuata periculis, Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri, Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira. M. Tullius quoque lib. i. de natura Deorum, sub persona Velleij, ita scribit, Quod si ita est, Verè exposita illa sententia est ab Epicuro, Quod æternum, beatumq; sit, id nec habere ipsum negocij quicquam, nec exhibere alteri. Itaque neque ira, neque gratia teneri, quod, qua talia essent, imbecilla essent omnia. Idem lib. 3. ait Videri Epicurum de Dijs immortalibus non magnopere pugnare: tantummodo negare Deos esse non audere, ne quid inuidia subeat, aut criminis. Idem lib. i. scribit Posidonium dixisse Deos Epicuro nullos esse videri, quæque is de dijs immortalibus dixerit, inuidia detestanda causa disciscurum est: illud perspicuum, cum sensisse nullam illos habere curam rerum humanarum, id est, quod Lucretius & Horatius dicunt, securum agere itaque & pijs benè velle. benigneq; facere: & impijs, ac sceleratis iratos, & infensos esse. sic enim ille in Phædone, ἀλλὰ θεοὶ γέ μοι δοκεῖ ὡ κέβητες, εὐ λέγονται, τὸ θεὸς εἶναι ἢ μὴ τὸς ἐπιμελεμένους. & lib. i. de legibus, ait Deos omnium custodum esse maximos, & in maximis rebus eorum custodiam, curamq; versari: quam sententiam iterat in Επινομ.

didici

didici] ab Epicuro, cuius sapientiam infanientē appellat Od. xxxiiii. lib. i.

Tristeis] tristes essent Dij scilicet, & laboriosi, si, quicquid mirabile quotidie accidit, id ab illis proficisceretur, ac de cælo in terras demitteretur. Lucret. lib. 2. Quæ, benè cognita si teneas, natura videtur Libera continuo dominis priuata superbis, Ipsa sua per se sponte omnia Dijs agere expers.

NON, quia, Macenas, Lydorum quicquid Etruscos Incoluit sineis, nemo generosior est te: Nec, quod auus tibi maternus fuit, atque paternus, Olim qui magnis legionibus imperitarunt: Ut plerique solent, naso suspendis adunco Ignotos, vt me liberino patre natum. Cum referre negas, quali sit quisque parente Natus, dum ingenuus: persuades hoc tibi verè, Ante potestatem Tulli, atque ignobile regnum, Multos sæpe viros nullis maioribus ortos, Et vixisse probos, amplius & honoribus auctos. Contra Leuinum Valeri genus, vnde superbus Tarquinius regno pulsus fuit, vnus assis Non vnquam pretio pluris licuisse, notante Iudice, quem nosti, populo: qui stultus honores Sæpe dat indignis: & fama seruit ineptus: Qui stupet in titulis, & imaginibus. quid oportet Nos facere à vulgo longè, lateq; remotos? Nanque esto: populus Leuino mallet honorem, Quàm Decio mandare nouo: censorq; moueret Appius, ingenuo si non essem patre natus: Vel merito, quoniam in propria non pelle quiessem. Sed fulgente trahit constrictos gloria curru Non minus ignotos generosis, quò tibi Tulle

Sumere

Sumere depositum clauum, fieriq; tribunum?
Inuidia accreuit: priuato qua minor esset.
Nam, ut quisque insanus nigris medium impedit crus
Pellibus, & latum demisit pectore clauum:
Audit continuo, quis homo hic est? quo patre natus?
Ut, si qui egrotet, quo morbo Barrus: haberi
Et cupiat formosus: eat quacunque: puellis
Iniciat curam querendi singula: quali
Sit facie, sura quali, pede, dente, capillo:
Sic, qui promittit, ciueis, urbem sibi cura,
Imperium fore, & Italiam, & delubra deorum:
Quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,
Omneis mortaleis curare, & querere cogit.
Tu'ne Syri, Dama, aut Dionysi filius, audes
Deicere è saxo ciueis? aut tradere Cadmo?
At Nouius collega gradu post me sedet vno.
Nanque est ille, pater quod erat meus. hoc tibi Paullus,
Et Messalla videris. at hic si plostra ducenta,
Concurrantq; foro tria funera: magna sonabit,
Cornua quod, vincatq; tubas. saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum:
Nunc, quia Macenas tibi sum conuictor: at olim,
Quod mihi pareret legio Romana tribuno.
Disimile hoc illi est: quia non ut forsit honorem
Iure mihi inuideat quiuis: ita te quoque amicum:
Præsertim cantum dignos assumere, praua
Ambitione procul, felicem dicere non hoc
Me possum casu, quod te sortitus amicum.
Nulla etenim mihi te fors obtulit. optimus olim
Virgilius, post hunc Varius dixere quid essem.

Ut

Ut veni coram: singulim pauca locutus,
(Infans nanque pudor prohibebat plura profari)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. respondes (ut tuus est mos)
Pauca, abeo: & renocas nono post mense: iubeq;
Esse in amicorum numero. magnum hoc ego duco:
Quod placui tibi, qui turpi secernis honestum:
Non patre præclaro, sed vita, & pectore puro.
Atqui si vitijs mediocribus, ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta: velut si
Egregio inspersos reprehendas corpore nauos:
Si neque auaritiâ, neque sordidâ, ac mala lustra
Obyciet verè quisquam mihi: purus, & insons
(Ut me collaudem) si viuo, & carus amicis:
Causa fuit pater his: qui macro pauper agello
Noluit in Flauî ludum me mittere: magni
Quò pueri magnis. è centurionibus orti,
Lauro suspensi oculos, tabulamq; lacerto,
Ibant octonis referentes idibus ara.
Sed puerum est ausus Romam portare, docendum
Artes, quas doceat quiuis eques, atque senator
Semet prognatos: vestem, seruosq; sequenteis
In magno ut populo si quis vidiasset, auita
Ex re præberi sumtus mihi crederet illos.
Ipse mihi custos incorruptissimus omnes
Circum doctores aderat. quid multa? pudicum,
Qui primus virtutis honos, seruauit ab omni
Non solum facta, verum opprobrio quoque turpi:
Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco paruas, aut, ut fuit ipse, coactor

Merced

Mercedes sequerer. neque ego essem questus. ob hoc nunc
 Laus illi debetur, & à me gratia maior.
 Nil me pœniteat sanum patris huius : eoq̃
 Non, vt magna dolo factum negat esse suo pars,
 Quòd non ingenuos habeat, clarosq̃ parenteis:
 Sic me defendam. longè mea discrepat istis
 Et vox, & ratio. nam, si natura iuberet
 A certis annis euum remeare peractum:
 Atque alios legere ad fastum, quoscumque parenteis:
 Optaret sibi quisque : meis contentus, onustos
 Fascibus, & sellis, nolim mihi sumere, demens
 Iudicio vulgi, sanus fortasse tuo : quòd
 Nollem onus haud vnquam solitus, portare molestum.
 Nam mihi continuo maior quarenda foret res:
 Atque salutandi plures : ducendus & vnus,
 Et comes alter : vti ne solus, rus' ve, peregrè-
 Ve exirem : plures calones, atque caballi
 Pascendi : ducenda petorruta. nunc mihi curto
 Ire licet mulo, vel, si libet, vsque Tarentum:
 Mantica cui lumbos onere vlceret, atq̃ eques armos.
 Obiiciet nemo sordeis mihi, quas tibi Tulli:
 Cùm Tiburte via pratorem quinque sequuntur
 Te pueri lasanum portantes, œnophorumq̃.
 Hoc ego commodius, quàm tu praeclare senator,
 Multis atq̃ alijs viuo. quacunque libido est,
 Incedo solus : percunctor quanti olus, ac far:
 Fallacem Circum, vespertinusq̃ pererro
 Sape forum : assisto diuinis : inde domum me
 Ad porri, & ciceris refero, lachaniq̃ catinum.
 Cœna ministratur pueris tribus : & lapis albus
 Pocula cum cyatho duo sustinet : astat echinus

Vilis:

Vilis : cum patera guttus, Campana supellex.
 Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quòd cras
 Surgendum sit manè : obeundus Marsya, qui se
 Vultum ferre negat Nouiorum posse minoris.
 Ad quartam iaceo : post hanc vagor : aut ego lecto,
 Aut scripto, quod me tacitum iuuat. vngor oliuo:
 Non, quo fraudatis immundus Natta lucernis.
 Ast, vbi me fessum sol acrior ire lauatum
 Admonuit : fugio rabiosi tempora signi.
 Pransus non auide, quantum interpellet inani
 Ventre diem durare, domesticus ocior. hæc est
 Vita solutorum misera ambitione, grauiq̃
 His me consolor, victurus suauius, ac si
 Quæstor auus, pater atque meus, patruusq̃ fuissent.

COMMENTARI I.

Non, quia Mæcenas, &c.] non ideo Mæcenas, quòd omnium Ly-
 dorum, quicumque in Etruriam domicilium ac fedes transtulerunt, gene-
 rosissimus es, nec, quòd maiores tui magnis legionibus imperauerunt, hu-
 milis & obscuri generis homines despicias, ac derides. Dionysius Halicar-
 nass. lib. i. ρομ. ἀρχαιολ. hæc de Etruscis scribit, Τυρρηνὸς οἱ πρὸ ἀπὸ Ἰτα-
 λίας ἀποφανέσιν, οἱ δὲ ἐπὶ Λυδίας. καὶ πρὸ Ἰσπανίαν αὐτοῖς πάντων οἱ μὲν αὐ-
 θιγρὸς τὸ ἔθνος ποιοῦντες ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων, ἀ πρῶτοι τὴν εἰκοσιῶτων, κα-
 τισκευάσαντο, τελευτῶν λέγουσι. τύρρως γὰρ ἔστι τυρρηνῶν αἱ ἐντεῖχοι, καὶ σε-
 γανὰ οἰκίησθε ὀνομάζοντο, ὡσαύτῃ παρ' Ἕλλησι, &c. οἱ ἢ μεταναστὰς μυθολογεῖ-
 τες αὐτὸς ἔστι, τυρρηνὸν ἀποφανέσιν ἠγεμόνα τὴν ἀποικίας ἡγούμενον, ἀπὸ ἑαυτοῦ
 θεῖσθαι τὸ ἔθνος ὀνομαζόμενα. τῆτον ἢ Λυδῶν ἔστι τὸ ἔθνος ἐν τῷ πρῶτον Μνησίου κα-
 λυμίνης, παλαιὸν δὲ τίνα, μεταναστὰς. id est, Tyrrenos alij indigenas Ita-
 liae populos esse aiunt, alij aduenas : atque ij quidem, qui hanc gentem in
 Etruria natam faciunt, hoc nomen à πρόπυγμαλις, quæ primi mortalium,
 qui in his locis habitauerunt, construxere, impositum esse dicunt. turres enim,
 seu turres, etiam apud Tyrrenos domicilia muris iuncta, solida, ac valida
 nominantur, quemadmodum & apud Græcos. Ab euentu porrò nomen
 impositum esse volunt, &c. Qui autem eos aduenas esse fabulantur, Tyr-
 rhenum aiunt, qui coloniam dux fuerit, à seipso genti nomen imposuisse.
 Hunc autem genere Lydum fuisse, antiquum quendam, atque ab ea, quæ
 antea Meionia appellabatur, in hæc loca commigrasse. Hæc, & longè plura

Dionysius de Etruscis, seu Tyrhenis, tradit lib.1. quæ legat apud illum, qui his paucis nondum expletus erit: videat & apud Herodotum nonnulla non iniucunda lib.1. quæ tamen Dionysius producit in eodem, vnde illa depromsi, loco. Mæcenatem autem ab Etruriæ regibus ac principibus esse prognatum, cum Horatius multis locis prædicet, vt Od.1.lib.1. & Od.xxix. lib.3. tum & Propertius ipse testimonio est lib.3. vt annotauimus supra ad Od.xxix. lib.3.

Lydorum quicquid] sic loquitur supra Od. v. epod. *At ô, deorum quicquid in celo regis Terras.* simile est illud Catullianum, *O quantum est hominum Venustiorum.* & Terent. Heautont. *At te omnes Dii, Deaq; quidem, quantum est, Syre, Cum istoc inuento, cumq; incepto perduint.*

Olim qui magnis leg. imp.] hæc è Lucretio sumta sunt lib. 3. *Inde alij multi reges, rerumq; potentes Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt. Imperitarent autem excudi iusseram, secutus cod. Iann. Torn. & Vatic.*

nafo suspend. adun.] derides. saty. v. 111. lib. 2. *Balatro suspendens omnia nafo.* Græci dicunt *μυρμηκείν.*

Ignotos] ignobiles, obscuros, ætneris
libertino patre natum] item infra, *Nunc ad me redeo libertino patre natum.* & epist. ad libr. *Me libertino natum patre.*

Cum referre negas] sic habent libri omnes antiqui. hoc eò dico, ne quis supponat, *neges.*

dum ingenuus] ingenuus erat Horatius, si ingenuus est is, cuius pater seruitutem non seruiuit. Nam antiquo iure ciuili libertini à libertis differabant, cum liberti sint serui manumissi. libertini autem libertorum filij, quam distinctionem Imperatores sustulerunt.

Tulli] Tulli Hostilij Regis septimi, ex captiua nati.
Contrà Leuinum Valeri g.] id est, Contrà Leuinum P. Valerij Leuini Poplicolæ, à quo Tarquinius exactus est, filium, persuades tibi verè, & exploratum habes, hominem contemtissimum fuisse.

Valeri genus] Valerij filium: vt Tibull. lib. 4. ad Mess. de Circe, *Quamuis illa foret solis genus.* & Propert. lib. 2. *Qualis è Iscomache Lapitha genus heroine.*

vnde] à quo, *ip' è.* sic Terent. Adolph. *domi habuit, vnde disceret.*

vnius assis Non vnquam, &c.] id est, nunquam pluris æstimatum esse vno assis. verbum *lucro* autem in mancipijs, & rebus mancipi, venalibus denique propriè locum habet, vt obscure significare videatur Horat. hunc Leuinum quantumuis nobilem, proptereà quòd iners, & ignauus fuerit, seruo nihilo meliorem fuisse. M. Tull. ad Att. lib. 12. *De Drusi hortis, quanti licuisset tu scribis, id ego quoque audieram.*

notante Iudice, q.] amplificatio est. hic Leuinus etiam à populo, qui nobilitatem pluris facere solet, quàm bonos mores, & virtutem, tamen contemptus, ac præteritus est: neque vllum honorem, præter *Quæsturam* potuit obtinere, propter inertiam, & cetera animi vitia, &c.

Qui stultus hon. Sæ. d.] si populus (inquit) qui sæpe honores defert ad indignos, & famam sequitur, & splendorem generis potius, quàm veritatem

tatem, ac virtutem, Leuinum hominem nobilissimum proptereà, quòd à maioribus suis degenerauerat, contempsit, ac pro nihilo putauit, quid nos oportet facere multum à populo studijs, & iudicijs discrepantes, ac dissi-

stuptet in titulis] admiratur titulos, & generis antiquitatem.
Nanque esto: populus, &c.] redit ad illud superius de populi leuitate, atque errore, qui plerunque nobilitatem pluris facit, quàm integritatem, grauitatem, constantiam, ceterasq; virtutes. Esto, inquit, demus populum Leuino homini nobilissimo potius, quàm Decio nouo, & ignobili honores mandaturum: & si ego, cum ingenuo patre natus non essem, me ad petendos honores contulisset, dubium non esse, quin me Censor à petendo summoueat, vt indignum magistratu: veruntamen æquè ignobiles, vt nobilissimi homines, honoris studio ducuntur.

Decio] P. Decio Muri, qui primus è Decijs consul fuit, vt testatur M. Tull. lib. 1. de diuinat. iccirco nouus ab Hor. appellatur.

nouo] noui sunt, quorum maiores ornati non fuerunt populi honoribus.

mandare] mandare honorem, mandare magistratum, vsitatum genus loquendi bonis auctoribus. Admonet me hic locus, vt emendem locum Cicer. in proæmio orationis pro lege Manil. qui ita vulgo legitur. *Nunc cum & auctoritatis in me tantum sit, quantum vos honoribus mandandum esse voluistis, & ad agendum facult. &c.* ego honoris legendum cenfeo.

moueret] moueret ordine, notaret, iure suffragij priuaret, in ærarijs referret.

Vel meritò, quoniam] atque id meritò (inquit) quia mea sorte contentus non fuisset, aut quia maiora, quàm mei generis, ac loci ratio ferat, concupiuissem. Erasmus putat natum prouerbium ab asino Cumano, qui Leonina pelle sumta Leonem simulasset.

Sed fulgente trahit] id est, sed æquè cupidi gloriæ sunt homines noui, & ignobiles, vt nobiles.

quò tibi Tulli] hunc Tullium Iul. Cæsar rerum potitus, quòd Pompeianas partes secutus esset, è senatu mouit, cum præsertim obscuro, & humili loco natus esset. Interfecto autem Cæsare, fuerat restitutus, atque iterum se ad petendos magistratus contulerat.

quò tibi] quò tibi profuit sumere vestem senatoriam tibi à Cæsare ademptam, & obtinere tribunatum? in eundem inuehitur infra. *Obijciat nemo sordes mihi, quas tibi Tulli.* in duobus codic. manuscriptis reperi. *fieriq; tribuno.*

clauum] Latum clauum, de quo mox dicemus. erat enim senator.

Nam, vt quisque] sententia hæc est. nam statim, vt quis nigris calcis lunatis, & senatorio vestitu uti cœpit nouus, & obscurus homo, & eo ipso insanus, quòd obscuro loco natus, & nouus insignia senatoria sibi summat, atq; arroget: audit hos populi sermones. *Quis homo hic?* &c. calcei autem senatorij vsque ad medium crus producebantur. iccirco dixit, *medium impedi crus.* Noui autem adepti magistratum, eo ipso fiebant senatores.

& latum demisit pectore clau.] id est, tunicam latis clavis ornatam. Erant autem hi clavi ornamenta quædam purpurea clauorum speciem præbentia, tunicis attexta, seu forfasse assuta: à quibus latus clauus dictus, id est, tunica lati clau: quod erat insigne maiorum magistratum, vt à dilium maiorum, prætorum, consulum, denique senatorum. Plin. lib. 33. *Annuli distinguere alterum ordinem à plebe, vt semel cæperunt esse celebres, sicut tunica ab annulis senatorum tantum.* Sueton. in Vespas. *sumta toga virili, latum clauum, quanquam fratre adepto, diu auersatus est: nec, vt tandem appeteret, compelli, nisi à matre potuit.* Idem in C. Claud. *Latum clauum, quanuis iniù affirmasset non lecturum senatorem, nisi ciuis Rom. abnepotem, etiam libertini filio tribuit, &c.* Idem in Tiber. *senatori latum clauum ademit, &c.* Idem in Oct. *liberis senatorum, quò celerius resp. assuescerent, protinus à virili toga latam clauum induere, & curia interesse permisit: erat & angustus clauus, id est, tunica angusti clauis, qua utebantur equites.* Suet. in Octau. *vsus est togis neque restrictis, neque fufis: clauo nec lato, nec angusto.* Patere. de Mæcen. *non minus Agruppa Cæsari carius: sed minus honoratus, quippe vixit angusto clauo pænè contentus. à lato, & angusto clauo laticlauij, & angusticlauij nomina ducta sunt.* Suet. in Nerone. *Ac sepe in eiusmodi rixis oculorum, & vita periculum adijt, à quodam laticlanio, cuius uxorem attreclauerat, propè ad necem casus.* Idem in Othone. *Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis tertia decima legionis tribunus angusticlanius.* Neque verò videtur mihi prætermittendum, quod scribit Pomp. Festus, tunicam palmatam à latitudine clauorum esse dictam, *qua nunc (inquit ille) à genere pictura appellatur.* quibus verbis satis significat clauos illos in tunicis acu fuisse depictos. Idem alibi clauata vestimenta quædam ait esse appellata clauis intertexta. Varro lib. 8. de ling. Latina. *Nam si quis tunicam ita confuit, vt altera plagula sit angustis clauis: altera latis, vtraque pars in suo genere caret analogia.*

Audit continuò] sic sup. Od. x v. lib. i. *audis minus & minus iam: Me tuo longas pereunte noctes, &c.*

quis homo hic est: quo p. n.] sic reperi scriptum in quinq; veteribus cod. vno Vat. Raïn. Card. Iann. Faër. Torn.

Vt si qui ægrotet, quo m.] vt si quis (inquit) eo morbo laboret, quo Barrus, homo immodicè formæ studio deditus, & nimis accuratè comtus, & cultus, vt pote libidinosus, & mulierosus: quacunq; incedat, curam afferat puellis, de singulis eius corporis partibus querendi: sic, qui se profiteretur idoneum esse ad Remp. administrandam, omnes homines impellit, vt querant, quo sit loco natus. morbi igitur nomine morbum animi intelligere nos oportet, quomodo & Catullus vsurpat in Egnatium, ob dentium candorem, vsquequaq; renidentem. *Quodcunq; agit, renidet,* (inquit Catull.) *hunc habet morbum Neque elegantem, vt arbitror, neque vrbatum.* Idem alibi, amorem, teterrimum morbum nominat, vt supra admonuimus. Sic Plato in Sophista *δεδία, ἢ ἀνορασία, ἢ ἀδμία νόσος*, id est, morbum appellat. sic & M. Tull. Veris studium immoderatum in signis, & vasis antiquis comparandis, morbum vocat. Verr. 111. & vi. sic Horat. supra Od. x v. lib. i. per morbum Eunuchorum, & cohortis Cleopatraz, morbum animi

mi significat, nempe impudicitiam, & mollitiem muliebrem. & supra saty. superiore, *Campanum morbum eodem sensu nominauit. & infra saty. 3. lib. 2. ponas insignia morbi.* ibidem. *Et morbi miror purgatum te illius.*

Syri, Damæ] Syri, Damæ dictum est *ἀσσυδῆτος*, sunt enim nomina duo feruilia, id est, minimè Romana: vt & Dionysius. Tu ne igitur (inquit ciuis aliquis Rom.) è seruo quopiam natus, audes ciues Rom. damnare, vt vel è saxo Tarpeio deijciantur, vel carnifici tradantur securi ferendi? quod erat in Tribunorum plebis potestate situm.

At Nouius collega] respondet ignobilis ille, & libertinus, & tamen magistratu fungens, hoc modo. At collegam habeo gradu me inferiore. Est enim libertus, cum ego sim libertinus.

hoc tibi Paullus, Et Messalla] hoc nomine (respondet ciuis Rom. aut populus) nempe quòd collega tuo superior sis vno gradu, & conditione, tibi videris summo loco natus.

at hic si pl. d.] verum quanuis hic Nouius deteriore sit loco natus, quàm tu: vno tamen te vincit, quòd voce admodum valeat. hoc saltem nos retinet, ac delectat: hoc nos solatur. intellige hæc quoque dici à ciue, aut populo Rom. Hoc loco autem Horatius vrbane & populum Rom. irridet, qui talibus hominibus magistratus mandet, & ambitiosos, ac magistratus ipsos, qui sola vociferandi facultate freti dignos se honoribus populi esse putent.

magna sonabit, Cornua q. v.] id est, vocem edet, quæ plaustrorum strepitum: cornuum, & tubarum cantum vincat. sonabit, sonitus edet. nomen magna vel cum voce cornua coniungere licet, vel cū verbo sonabit. Nam & M. Tull. ita loquitur multis locis. vt pro Arch. poëta. *Vt etiam Corduba natis poëtis pingue quiddam sonantibus, atque peregrinum, tamen aures suas dederet.* Idem in Bruto. *Cotta, quia se valdè dilatandis litteris à similitudine Græca locutionis abstraxerat, sonabatq; contrarium Catulo subagreste quiddam, planeq; suburbicum, alia quadam quasi inculta, & siluestri via ad eandem laudem peruenerat.*

rodunt] carpunt, clanculum infectantur, mordent clanculum, vt loquitur Terent. Eunu. sup. saty. 1111. *absentem qui rodit amicum.* Cicer. orat. pro Corn. Balbo. *more hominum inuidens: in conuiujs rodunt.*

Nunc quia Mæcen. t. f.] duobus temporibus, & duabus de causis se clanculum morderi ostendit, nunc quidem quòd cum Mæcenate viuat, olim autem, quia tribunus militum fuerit.

Dissimile hoc illi est] id est, non est idem olim tribunum militum fuisse, atque hodie cum Mæcenate viuere.

quia non, vt forsit, &c.] quia (inquit Horat.) non vt fortasse quiuis mihi possit iure tribunatum, seu quenuis alium honorem inuidere, ita mihi tuam amicitiam iure inuideat. honos enim nonnunquam forte fortuna mandatur etiam indignis: amicitia autem tua neque indignis, neque casu contingere solet, cum delectum amicorum adhibeas, neque quenquam in amicitiam tuam recipias, nisi perspectum, spectatum, & cognitum. Sciunt autem, qui legerunt Aristotelem lib. 2. rhetor. inuidiam locum habere in rebus

rebus alterius secundis, & fortuitis, non in ijs, quæ sunt animi viribus, & virtute parata. sed silentio prætereundum non videtur Priscianum lib.15. ita hunc locum legere, vt excudendum curauimus. quia non vt forsit honorem. forsit autem idem valet, quod fortassis: eaq; voce vsus est sup. Od. xxviii. lib.1. & Virg. lib.ii. Æn. Forsit vota facit, cumulatq; altaria donis. atque ita reperi scriptum in 4. cod. antiq. vno Vatic. Iann. Faër. Torn.

cautum dignos assumere] in amicis deligendis prudentem, consideratum, ac diligentem: amicos non ambitione, aut alicuius rogatu recipientem: sed tua sponte, tuoq; iudicio adoptantem. videlicet qui tibi visi sint amicitia tua digni.

felicem dicere n. h.] non possum me hoc nomine felicem prædicare, quod te amicum nactus sim. nulla etenim me tibi fortuna obtulit: sed certo iudicio, & consilio me adiuuisti. tuo igitur consilio, id est, τῆ σὴ σοφειῆς effectum est, vt tibi sim amicus, non mea εὐτυχία, id est, felicitate.

hoc casu] hoc euentu, vel hac sorte. fors enim est effectus fortunæ, vt supra annotauimus, etiam si aliud scribat Nonius. significat tamen interdum cuiusque viuendi genus, siue fortuitò oblatum, siue consultò susceptum.

fortitus] subintellige, sim, vt sæpe aliàs. Sortiri autem est λαχάειν, nancisci, consequi.

Nulla etenim mihi te f.] perspicuè ostendit se in amicitiam Mæcenatis receptum esse non alterius commendatione, non gratia, non fortuitò: sed illius consilio, ac iudicio: suaq; ipsius virtute.

singultim pauca locutus] sic supra saty. 4. dicebat se animi pusilli natum esse, raro & perpauca loquentem. singultim loqui est sermone interrupto, & veluti voce identidem compressa loqui: quod vsuuenite solet verecundis, & timidis natura. talem autem locutionem ἰχθυονίαν vocant Græci, ἰχθυὸν τὸ ἰχθυὸν πῶ φωνῶν, non ἰχθυονίαν, quæ est vocis (vt ita dicam) gracilitas. & ἰχθυονοί, qui ita loquuntur, id est, qui loquendo hæsitant, à Græcis appellantur, non ἰχθυονοί, quemadmodum corruptè, ac mendosè habent libri problematum Aristotelis Τμήματι ια. ἀδὲ φωνῆς. quod quidem declarat ipse Aristoteles problemate l v. his verbis οἱ ἰχθυονοί φωνῆσι μὲν λόγον ἔχουσιν, ἀδὲ δὲ δὴ δὴ σιωπεῖν. quo loco tamen libri omnes vulgati habent ἰχθυονοί.

Infans pudor] ab effectu. pudor enim, & timor obsunt locuturo.

non ego circum Me Sat.] id est, non ego me meas villas, & meos fundos obire dico equo Apulo insidentem: equo in Satureianis pascuis nato, & pasto.

qui turpi fecer. hon. &c.] id est, qui honestum hominem à turpi separas non generis splendore: sed vitæ innocentia, & animi integritate.

alioqui recta] paucis vitijs, ijsq; mediocribus exceptis, recta.

mala lustra] flagitiosas, & nefarias libidines. lustra hoc loco idem quod ganea, fornices. mala lustra dixit, propterea quod sunt quædam legibus ciuilibus concessæ, & ferendæ voluptates: vt supra Saty. iiii. Ne sequer mæchæ, concessa cum Venere vii Posses. nomine lustrorum vitur & M. Tull. vt in.

vt in orat pro M. Cælio. Nulla luxuries reperietur, nulli sumtus, nullum es alienum, nulla conuiuorum, ac lustrorum libido. & in orat. post reditum in senatu. cur in lustris, & heluacionibus, huius calami strati saltatoris tam eximia virtus tandem cessauit? & pro Sextio de Gabinio. hominem emersum subito ex diuturnis tenebris lustrorum, ac stuprorum, vino, ganeis, lenocinijs, adulterijsq; confectum. & epist. ad Cass. lib. 12. Quæ autem in lustris, & vino commentatio potuit esse? & Lucret. lib. 4. Desidiose agere atatem, lustrisq; perire. & Plautus Bacchid. atque id pollicetur se daturum aurum mihi, Quod dem seortis, quodq; in lustris comedim, & congracem pater. Idem in Afinar. in extrem. cano capite te cuculum vxor ex lustris rapit. Idem Curculione. de lenonibus. hi male suadendo, & lustris lacerant homines. ex quo apud eundem, verbum lustrari. in Pseudolo. nam qui liberos esse illico se arbitrantur, ex conspectu heri sui se abdidierint, luxuriantur, lustrantur, comedunt. sed mihi reticendum esse non puto me reperisse in vno codice manuscripto mala lucra, quam lectionem tamen non valdè probo.

Causa fuit pater his] quod non sit auarus, non sordidus, non turpibus, & fœdis libidinibus inquinatus, non impudicus: patri acceptum refert, qui se optimè educandum, & instituendum curauerit.

Flau] hic docebat artem numerandi, ac ratiocinandi. vox autem magni coherere debet cum nomine pueri.

Læuo suspensi loc.] hic versus repetitus est in epist. i. lib. i.

Ibant octonis refer.] omnes ferè hæc verba accipiunt de mercede, quæ daretur Flauio numerandi magistro. ego autem putabam intelligenda de pecunia antea collocata, & in fœnore occupata, nunc exacta. caput enim, aut certè vsuræ idibus exigebantur, pecunia Kalendis ponebatur, vt diximus sup. ad Od. i. i. epod. in extr. Itaque hæc verba referentes ara, sic explicabam: referentes à debitoribus vsuras idibus. iam octonis idibus dixit, quia iduum dies sunt octo.

docendum Artes, quas] quid Romæ didicerit, ostendit his versibus epist. ad Loll. lib. 2. Romæ nutriti mihi contigit, atque doceri, tratus Graijs quantum nocuisset Achilles.

Semet prognatos] semet natos. aut propriè pronepotes suos à se prognatos. hæc enim vis est huius nominis. M. Tull. Tuscul. lib. 3. Qualis enim tibi ille videtur Tantalus prognatus, Pelope natus, qui quondam à socero Oenomaio Rege Hippodamiam raptis nactus nuptijs? Nam de Thyesta loquitur.

vestem, seruosq; f.] aded, (inquit) vt si quis vestitum, & comitatum meum in turba videret, exultimaret sumtus illos mihi ex re auita suppeditari. sed nonne fieri poterat, vt ex patrimonio auito sumtus illi Horatio suppeditarentur, quanuis eius auus libertus fuisset? poterat. sed credibilius est patrem Horatij nihil, aut pauca à patre accepisse, omniaq; que haberet, quæsuuisse. ordo horum verborum hic est, quem alij turbant: aded, vt si quis magno in populo vestem, & seruos sequentes vidisset, &c.

præberi] suppeditari, vt supra annotauimus.

Ipsè mihi custos] sic M. Tull. de Cælio in Cæliana. Nam quoad ætas M. Cælij dare potuit isti suspitioni locum, fuit primum ipsius pudore, deinde etiam patris diligentia, disciplinaq; munita.

M quid

quid multa?] vtuntur auctores hoc interrogandi genere, cum pro-
perant ad euentum rei, & cum multis singillatim enumeratis, & comme-
moratis significant longum esse cetera omnia persequi. vt M. Tull. lib. i. ad
Attic. si vnquam mihi *ἐπιχειρήματα* suppeditauerunt, illo tempore. Quid multa?
clamores (etenim hac erat *ἐπιδοσεις*, &c.) tanti fuerunt, vt ego eo breuior sim,
quod eos vsque istinc exauditos putem. Idem accus. lib. 4. Omnibus curat rebus in-
structum, & paratum vt sit conuiuium. Quid multa? Rex ita, &c. Idem de orat.
ad Qu. Fratr. lib. i. Quid multa? nemo in illo iudicio pedem supposit, credo, ne Stoï-
cis renunciaretur. Idem epist. ad Pap. Patum. lib. ii. Quid multa? non mehercule
tam perscribere possum, quam mihi gratum feceris, si octosum Fabium reddideris.
Iterum Horat. saty. v. lib. 2. Quid multa? neque illi sepofiti ciceris, neque multa
inuidit auena.

pudicum] ab aliena libidine intactum, atque integrum, vt annotatum
est epist. ad Quinct. lib. i.

Non solum factu, verum.] ita me pudicum seruauit, vt non solum
vllam turpitudinem ab altero illatam perpeffus sim: sed ne verbum quidem
contumeliosum, aut maledictum audierim.

olim] aliquando, *ὄλις*, vt saepe aliàs. & Virg. *Æn. v. quod tumidis summer-
sum fluctibus olim Tunditur.*

coactor] coactores dicebantur publicanorum ministri, qui vectigalia
minutatim exigebant, operamq; suam in ea re publicanis locabant. appel-
labantur eodem nomine etiam argentariorum ministri, qui in auctionibus
pretia rerum venditarum exigebant.

neque ego essem q.] neq; verò de patre meo questus essem, si præco,
aut coactor fuisset, quæstumq; ex ijs artibus fecissem.

Nil me pœniteat sanum p.] id est, quandiu sanus sim, nunquam
mihi doleat, aut nunquam mihi parum beatus videar, quòd tali patre na-
tus sim. nam verbum pœnitet hanc interdum vim habet, vt apud M. Tull.
in Cæliana. *id nunquam tam acerbè feret M. Calius, vt eum pœniteat non defor-
mem esse natum.* Idem in diuinati. in Verr. cuius consuetudinis, atque instituti
patres nostros non pœnitebat. Terent. Phorm. nostri nosmet pœnitet, id est, no-
bis nosmet displicemus. Iterum M. Tull. lib. i. ad Attic. à senatu quanti fiam
minime me pœnitet, id est, à senatu magnifio: vel non parui æstimor. Livius lib. 28.
*Ea vestra merita, imperatorumq; vestrorum erga nos fuerunt, vt nos cladium no-
strarum non pœniteat.* Idem eod. lib. pœnitebit te. P. Corneli gloria tua, si hostem
eum, qui tot funerum, tot cladium nobis causa fuit, tu consul Italia expuleris?

eoq; Non vt m. d.] iccirco (inquit Hor.) non imitabor eos, qui ob-
scuriore loco, parentibusq; ignobilibus nati, solent ita se defendere, culpam
suam non esse, quòd ingenuos, & claros parentes non habeant.

nam si natura iub. &c.] nam si liceret hominibus à certis annis re-
puerascere, atque atatem anteaactam iterare, aliosq; parentes quoslibet ad
ostentationem, & gloriam optare, nemo est, qui non sit alios optaturus:
ego autem meis contentus oneratos populi honoribus, & claros nolim
mihi sumere.

onustos Fascibus, & sellis] prætorios, consulares, & dilitios viros.
onustos

onustos autem valet idem quod oneratos. placuit enim mihi mirum in mo-
dum hæc scriptura, quæ est in codice Card. Rain. & trib. Vaticanis: vt signi-
ficer Horatius prætores, & consules fascibus, & sellis, & ceteris insignibus
onerari potius, quàm honorari. natum autem mendum è duarum vocum
similitudine honestus, & onustus, seu, vt nonnulli scribunt, honustus. nam &
Varro lib. 4. de lingua Latina scribit honorem ab onere honesto dictum
esse: & honestum eò dictum, quòd sit oneratus.

fanus tuo] qui populares honores non magni admodum æstimas.

Nam mihi cont.] nam, si splendidiore loco natus essem, maiores
mihi continuo quærendæ facultates essent: sumtus facienda maiores, &c.

salutandi plures] fortasse suffragiorum, & ambitionis causa.

petorrita] vehicula Gallica. epist. ad Aug. *Esseda festinant, pilenta, pe-
torrita, naues.*

Tulli] iterum Tullio illi, quem paulo ante infectatus erat, grauius in-
sultat.

pueri lasanum port. œno.] ridiculè hæc duo coniunxit lasanum, &
œnophorum, vt hominis sordes apertius indicaret, ac declararet. Est autem
lasanum vas ad onus ventris excipiendum, comparatum, & est vox Græca,
qua vtitur Nicarchus lib. 2. epigr. *Ἦν ὄπῶν ἀτήσω, δούκων εἰσφέρει. ἂν λάχανον
μοι, εἶπω, δὲς, περὶ ὧν, εὐδὺ φέρει λάσανον.*

Hoc ego commod. &c.] ego hac re, & multis alijs rebus viuo com-
modius, quàm tu: hac re (inquam) quòd mihi liceat ire vel vsq; Tarentum,
si libeat, vno mulo, cum id prætori non liceat. omnia autem exemplaria, &
typis excusa, & manuscripta, quæ quidem viderim, hîc sunt mēdosa, in qui-
bus hæc inest scriptura *Millibus atq; alijs*: cum legendum sit *Multis atque alijs*.
Quis enim vnquam ita locutus est millia alia, aut millibus alijs? nonne ita
potius loquuntur omnes Latini scriptores, mille alia, & mille alijs? Aditus
sum autem ab vno codice manuscripto, in quo ita scriptum reperi non sine
litura tamen, *Multibus atque alijs*. cuius codicis testimonium non eò produ-
co, quòd ex ea scriptura de vera fecerim coniecturam (ego enim multo an-
tè, quàm in illum librum incidissem, ita, vt dico, esse emendandum hunc
locum iudicarem) sed ne quis religiosior me arrogantia, atque audacia in-
simulet, quasi libros vulgatos sine auctoritate veterum librorum, pro meo
iure corrigam. Sed sit ita: omnino aut ita hic locus corrigendus est codici-
bus omnibus inuitis, aut dicendum Horatium Latine loquendi consuetu-
dinem vel neglexisse, vel ignorasse.

vespertinusq; pererro] id est, vesperi. vt epistol. ad Numicium. *Ἐ
vesperinus pete tectum.* vide annot. ad illum locum Od. xv l. epod. *Nec ve-
spertinus circumgemit vsus ouile*: vitiosa autem scriptura est vulgatorum libr.
& quorundam script. *vesperinumq; pererro*, &c.

asisto diuinis] sacrificijs priuatis, aut publicis: rei diuinæ. Virg. *Æn.
viii. Exin se cuncti diuinis rebus, ad urbem, Perfeclis, referunt.* T. Liuius lib. 36.
res diuinas facere maioribus hostijs iusserunt. M. Tull. Verr. de signis. *patera, qua
mulieres ad res diuinas vterentur.*

lachanicq; catinum] Græco nomine vsus est: quod non est ei no-
uum.

uum. lachanum autem olus significat. sed non dissimulabo me hunc locum in omnibus codic. deprauatum restituisse beneficio Rainuntij Farnes. Card. in cuius libro sic est emendatus. Nam scriptura vulgata est inepta, & absurda: *laganiq; catin.* quod non est mihi difficile peruincere. Solet Horatius cum victum tenuem, minimeq; sumtuosum significare vult, oleris nomen vsurpare. epist. xv. lib. i. *si pranderet olus patienter, regibus vti Nollet Aristippus.* epist. ad Torq. eod. lib. *Nec modica cenare times olus omne patella.* saty. i. lib. 2. *discincti ludere, donec Decoqueretur olus.* saty. v. i. eiusd. *simulq; vn- Ela satis pinguis ponentur oluscula lardo.* saty. ii. eiusd. *Non ego, narrantem, temere edi luce profesta Quicquam, prater olus fumose cum pede pernae.* saty. 7. eiusd. *si nusquam es forte Vocatus Ad cenam, laudas securum olus.*

pueris tribus] à pueris tribus. cuius locutionis sexcenta sunt exempla: ex quibus pauca carpamus. Od. v. i. lib. i. *Scriberis Vario fortis, &c.* Od. xv. v. eiusd. *examen Fois timendum Partibus.* Od. x. v. *Auditam moderere arboribus fidem.* sat. x. huius lib. *illi, scripta quibus comedia prisca Viris est, &c.* epist. xv. i. *si quis bella tibi terra pugnata, mariq; Dicat.* de arte poet. *Nolito ad Versus tibi fa- Elos ducere plenum Latitia.* sic Catull. ad seipsum. *Amata nobis, quantum ama- bitur nulla.* sic Græci. Xenoph. Cyri pæd. v. *ἐμοὶ ἀεὶ ἀποπέλειον.*

lapis albus] mensa ex albo lapide: quæ rotunda erat, vt alibi dicemus.

astat echinus Vilis: cum p. g.] locus est obscurus cum propter scri- pturæ varietatem: tum propter ignorantiam valorum Romanorum, qui- bus utebantur in cœnis, & conuiujs. oritur alia difficultas ex voce echinus: quæ, quid hoc loco significet, non est facile explicare. alij igitur libri habent: *astat echino Vilis cum patera guttus:* alij, *astat echinus Vilis: cum pat. gutt.* alij mu- tata interpunctione, *astat echinus. Vilis cum patera guttus:* quarum lectionum, quæ sit optima, difficile & periculosum est pronunciare. mihi quidem non liquet. secutus sum autem eam scripturam, quam plures codices veteres confirmant, eamq; sic explico. *astat* mihi cœnanti echinus non magni pre- tij, nempe fictilis, & guttus & patera. quod si cui magis placeat altera scri- ptura, *astat echino,* &c. eius hanc sententiam esse puto: vilis guttus, & pate- ra astant echino, id est, prope echinum locati sunt. iam echinum alij vas fictile: alij æneum fuisse dicunt: sed ad quem vsus comparatum fuerit, do- cet nemo: alij thecam, seu inuolucrum scorteum, in quo vasa includeren- tur: alij ampullam vitream. Omnino nihil certi, in quo insistere queas. Ego in tanta librorum, & opinionum varietate, quid asserere possum, in quo le- ctor acquiescat? planè nihil. Veruntamen ne hic *κερὸν ἀποπέλειον* fuisse di- car, quid si dicam echinum vas fuisse fictile amplum, rotundum, humile, in quod vel ciborum reliquæ conijcerentur: vel id quod in poculis reli- quum esset, effunderetur, à similitudine vel echini illius forensis, & iudi- cialis, vel echini marini nominatum? Guttus porrò à guttis dictus: quia ex eo minutatim vinum fundebant, vt docet Varro lib. 4. de ling. Lat. Patera verò in poculis numerabantur, & à patendo dictæ sunt, vt idem ibidem scribit. Hæc habui, quæ de hoc loco nunc quidem dicerem: aliàs fortasse probabiliora allaturus.

Campana

Campana supellex] significat vasa illa omnia fuisse fictilia. nam in Campania; ex luto & argilla, cuius propter soli bonitatem, magna est ibi copia, pulcherrima vasa fingebantur. saty. i. lib. 2. *Qui Veientanum festis po- rare diebus Campana solitus tralla.*

Marsya] Marsyæ statuam in foro fuisse positam aiunt, vt eius aspectu improbi, atque iniusti litigatores deterrerentur. Notissima est de Marsyæ contentione cum Apolline, & de contentione illius euentu fabula. *obeun- dus Marsya,* id est, obeunda ea pars fori, in qua Marsyæ statua posita est.

Nouiorum fer. min.] ex duobus Nouijs fratribus probabile est mi- norem fuisse improbissimum litigatorem, & impudentissimum faenerator- em: cuius os ne marmora quidem ferre possent.

vngor oliuo, Non quo] non eo vngor oleo, quo Natta. vngebatur autem ille oleo ex lucernis detracto: tantæ erant hominis fordes. Neque verò assentior ijs, qui *naca* legendum esse contendunt: primùm quòd al- teram scripturam video ab omnibus codicibus etiam calamo exaratis con- firmari: deinde quòd probabilius est ab Horatio Nattam nescio quem hoc nomine notari. Scimus autem Nattam familiæ Rom. cognomen fuisse. M. Tull. lib. 4. ad Attic. *De Natta ex tuis primùm sciui litteris: oderam hominem, &c.* Idem de diuinat. lib. 2. *Natta vero statua, aut ara legum de calo tacta quid ha- bent obseruatum ac vetustum? Pinary Natta nobiles. à nobilitate igitur periculum.* Idem in orat. pro Muræna, *Non igitur si L. Natta summo loco adolescens, qui, & quo animo iam sit, & qualis vir futurus sit, videmus, &c.* Nihil prohibet au- tem, quo minus, vt ex optimo patre sæpe improbissimus nascitur filius: sic ex nobili & honesta familia, turpis aliquis, & infamis homo existat. Præte- rea credibile est ab Horatio fordium aliquem hominem appellatum esse nomine alieno, non suo, propter metum legis: vel eum iam fuisse mortuū.

admonuit] *ὑπέμνησε.* nam aliud est monere, aliud admonere, ne quis erret.

rabiosi signi] Caniculæ. signum appellauit improprie. Pransus non auidè, quant. int.] huius loci sententia est, Ego tan- tillum pransus, quantum interpellet: id est, non sinat me totum diem ina- ni ventre permanere, domi ocior. significat se non tantum vorare in pran- dio, vt cibo, & potione ventrem reficiat, atque oneret: sed quantum sa- tis sit ad ieiunatam, famemq; depellendam, vireisq; corporis reficiendas, donec cœnæ tempus adueniat. si quis enim non prandeat: sed cibi, & po- tionis vsus in vesperum, & cœnæ tempus differat, ieiunus, & inanis diem totum durare dicendus sit: Nunc autem cum prandet tenuiter, & parcè: saltem hoc prandium eum interpellat, quominus inanis ad vesperam per- maneat. *interpellare* proprie valet interloqui, seu loquentis orationem in- terrumpere. vsurpatur pro eo, quod est obstare, & interrumpere simplici- ter, & impedimento esse, vt hoc loco, & apud M. Tull. lib. i. epist. ad Attic. *sed hæc tota res interpellata bello refrixerat.* C. Matius ad Cic. lib. x. i. epist. *sed qua hæc est arrogantia, quod Cesar nunquam interpellauit, quin, quibus vellem, atque etiam quos ipse non diligebat, tamen ijs vterer: eos, qui mihi amicam eriperunt, efficere conari, ne, quis velim, diligam?* Brut. ad Cic. eod. lib. *Interpellent me, quo*

minus honoratus sum, dum ne interpellent, quo minus resp. à me commode a dmini-
strari possit. Notissimum autem est prandia Romana aut breuissima, & par-
cissima fuisse, aut, si qua fuerint sumtuosiora, & liberaliora, ea vel festis die-
bus vsurpari solita, vel nuptialia fuisse, vel ambitionis, & largitionis, vel lu-
xuriæ causa instituta. his causis exceptis, & similibus, parcè admodum pran-
debant, cœnabant liberalius. ientaculo autem, merenda, & vesper-
na puto pueros duntaxat, & operarios homines vsos esse. Ne illud quidem
prætermittendum est, Græcos illos Heroas, tantisper dum bellum gere-
bant, & in castris erant, ter die cibum capere consueuisse: ac primum qui-
dem cibum, & matutinum, *δέπνον* esse nominatum: secundum, *δέπνον*,
id est, prandium: tertium, *δέπνον*, id est, cœnam: cum hodie *δέπνον* idem,
quod cœna valeat: *δέπνον* autem prandium. annotat interpres Hom. *ιδύασ. β.*
domesticus] domi. quod erat loci, ad personam translulit: vt quod
est temporis, crebrò solet. de quo genere paulò antè diximus.
victurus suauis] ego victurus. sic aliquot manuscr. cod. in his duo
Vatic. & Iann. quam scripturam secutus sum. alij habent *victurū*, nempe me.

SATYRA 7.

PROSCRIPTI Regis Rupili pus, atque venenum,
Hybrida quo pacto sit Persius vltus, opinor
Omnibus & lippis notum, & tonsoribus esse.
Persius hic permagna negocia diues habebat
Clazomenis: etiam lites cum Rege molestas:
Durus homo, atque, odio qui posset vincere Regem:
Confidens, tumidus, adeò sermonis amari,
Sisennas, Barros vt equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. postquam nihil inter vtrunque
Conuenit (hoc etenim sunt omnes iure molesti,
Quo fortes, quibus aduersum bellum incidit. inter
Hectora Priamiden, animosum atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, vt vltima diuideret mors:
Non aliam ob causam, nisi quòd virtus in vtroque
Summa fuit. duo si discordia vexet inerteis:
Aut si disparibus bellum incidat, vt Diomedi
Cum Lycio Glauco: discedat pigrior, vltro.

Num

Muneribus missis.) Bruto prætoze tenente
Ditem Asiam, Rupili, & Persi par pugnat: vti non
Compositus melius cum Bitho Bacchius. in ius
Acres procurruni, magnum spectaculum vterque.
Persius exponit caussam: ridetur ab omni
Conuentu: laudat Brutum: laudatq; cohortem.
Solem Asia Brutum appellat: stellasq; salubreis
Appellat comites, excepto Rege: canem illum,
Inuisum agricolis sidus, venisse ruebat,
Flumen vt hibernum, fertur quò rara securis.
Tum Prænestinus salso, multumque fluenti
Expressa arbuſto regerit conuicia, durus
Vindemiator, & inuictus, cui saepe viator
Cessisset, magna compellans voce cucullum.
At Græcus, postquam est Italo perfusus aceto,
Persius exclamat: per magnos, Brute, deos te
Oro: qui reges consueris tollere: cur non
Hunc Regem iugulas? operum hoc (mihi crede) tuorum est.

COMMENTARI I.

Proscripti Regis Rupili] Rupilius cognomento Rex, præturam ge-
rens, ab Augusto, M. Antonio, M. Lepido proscriptus est: qua calamitate
afflictus, ad Brutum confugit, eumq; postea perpetuò secutus est. inter hunc,
& Persium quendam natione Græcum, graue nescio quod dissidium na-
tum est, molestaq; lites extiterunt. eas lites nunc Horatius urbanissimè, &
facetissimè nobis proponit, Rupilium Regem, à quo fuerat aliquando in
iurgio contumelia affectus, vrbane vlciscens.

pus atque venenum] ingenium improbum, mores odiosos, vel ma-
ledicentiam impuram, ac pestilentem: vel potius ipsum Rupilium Regem
ingenio improbo, ac peruerso, & quasi puris pleno. hominem contamina-
tum, perniciosum, maledicum, pestiferum. sic Lucillius. *In numero quorum
nunc primū Trebellus multum Lucius marcebat febris, sentium, vomitus, pus.*

Hybrida] quia Græcus ciuitate donatus: vel quia ex patre peregri-
no, & matre Romana natus. translatio est ab animalibus rationis experti-
bus. Hybrida enim nominantur ex diuerso genere nata.

Omnibus & lippis notum, & tonsorib.] lippi neque domo pro-
dire,

dire, neque lucem ferre possunt. Eo fit vt studiosè, & curiosè, quæ foris aguntur, ab ijs à quibus inuisuntur, exquirant. Idem fit à tonsoribus. vtitur hoc prouerbio Aristoph.in Plato, καὶ τὸ λόγος γ' ἔω ἢ τὸ Ἡρακλῆα πολλὺς Ἐπὶ τοῖσι κερείοισι τῶν καθημένων, ὡς ἐξαπαίνης ἀνὴρ γαργύνη πλάσιος.

permagna neg. d. h.] negociabatur Clazomenis. aliud est autem mercatorem esse, aliud negociatorem.

Clazomenis] vrbs est Asia. Strabo lib. 14. ἐπ' αὐτὰς πρὸς τὴν Χερρόνησον ἰδιωτὰς οἰκεῖσι Τήϊοι, καὶ Κλαζομένιοι.

Durus] χέτλιος, σπέρρος, sæuus, pertinax, perucax.

odio] odiosa oratione, conuicio. Cic.ad Att.lib. 4. sed tamen cum horas tres ferè dixisset, odio, & strepitu senatus, coactus est aliquando perorare.

adeo sermonis amari] sermonis odiosi, insuauis, iniucundi. homo petulans in maledicendo. πικρὸν appellant Græci hominem amarè irasci solitum. tumidus autem excudendū curauit sine copula que, secutus auctoritatē 2. cod. Vatic. Iann. & Torn. sic sup. saty. 111. habere insuauis, acerbis. & ibid. ille Tardo cognomen pingui datus. sic Hom. ἰλιάδ. γ. ἐν Θαλάμῳ εὐώδει, κνώεντι. & ὀδυσσ. κ. δεινὸν θεὸς αὐδ' ἠέεσσα. Apollon. α. ἀργον. Ἀρρηγεῖος, ἀκαμπτὸς ἐδύσετο νεῖοθι γαίης. idem lib. β. ὃ ἐν ἀμύδῃ τις ἀγίας ἐνθάδε νεκρῶς, Oppian. κωνη. μετιπώσῃ τῷ χρίσειν ἐλαίῳ Πᾶν δέμας εὐώδει, κνώδει.

Sisennas, Barros] duo nomina sunt ἀσυνδέτως posita. Porphy. videtur legisse Varros.

equis præcurreret albis] id est, longè superaret. notum prouerbiū est. Plaut.in Alinar. Nam si huic occasione tempus se subtruderit, Nunquam pot indipiscet quadrigis albis.

(hoc etenim sunt o.i.] hæc omnia vsque ad illum locum, Bruto præ-tore, &c. interpositionis nota sunt includenda. molesti autem sunt ij ferè, quos alio nomine pertinaces appellamus: nisi quis fortè dicat eo inter se differre, quod pertinaces interdum pertinacia sua neminem offendunt: molesti autem quouis sermone, & quouis tempore offendunt, atq; adeo eandem sibi libertatem, licentiamq; sumunt, ac vendicant, quam viri fortes, inter quos nata dissensio & discordia est. Nam quemadmodum hi nunquam placantur inter se, nunquamq; in gratiam mutuam redeunt, quando viuunt: sic & molesti nunquam inducere animum queunt, vt reconcilientur inter se. ordo verborum hic est, molesti hoc sunt iure, quo fortes, quibus aduersum bellum incidit.

inter Hectora Priam.] quàm graues, & implacabiles inter Hectorem & Achillem inimicitia intercesserint, declarat ipse Achilles ἰλ. χ. cui cum Hector polliceretur se, si eum interficeret, corpus eius Græcis redditum, cumq; eum oraret, vt se idem facturum, corpus eius Græcis redditu interficeretur, hæc respondentur ab Achille: inter leones, & homines rata fœdera feriri non posse, neque vnquam lupis cum agnis conuenturum: sed eos inimicitias inter se sempiternas gerere. Verùm præstat Homeri versus ascribere. Ἐκτορ μὴ μοι ἄλαστὴ σύμμισησάνας ἀγόρευε. ὡς ἐν ἔσι λέγουσι, & ἀνδράσιν ὄρνια πῖσι, οὐδὲ λύκοι τε, καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, ἀλλὰ καὶ κα

κα φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισι. animosumq; inter malim legi.

capitalis] quæ non, nisi alterius interitu, sedaretur. ira pestifera, perniciofa, inexpiabilis. M. Tull. Philipp. 3. capitalem, & pestiferum M. Antony reditum timeremus. Idem Off. 1. capitalis Eteocles. Idem epist. ad Trebat. lib. 7. Treuiri capitales. Idem Verr. 4. illud, illud est capitale: illud formidolosum, illud optimo cuique metuendum.

vt vltima diuideret mors] ita capitalis, vt sola mors eorum dissidium, atque offensionem decideret, ac dirimeret.

duo] duos, vt saty. 111. lib. 2. iure- iurando obstringam ambo.

vexet] sic habent tres lib. manuscr. Don. Faer. Torn. nonnulli verset.

inerteis] ignauos, δειλῆς, ἀνάνδρως.

vt Diomedis Cum Lycio Gl.] quomodo Glaucus ab Horatio & Homero Lycius dicitur, cum genere esset Corinthius? fuit enim Hippolochi filius, cuius pater Bellerophon, auus Sisyphus. Lycius factus est hoc modo. Bellerophon à Præto in Lyciam ad Iobatum Lyciæ Regem missus, cum litteris in eius necem scriptis, propter illam omnibus notissimam adulterij calumniam, rebus præclarissimè gestis, maximisq; periculis perfunctus, Iobati filiam Anticleam duxit vxorem, ex qua, soceri successor, & heres factus Hippolochum suscepit. cuius filius Glaucus. Præfuisse autem Glaucum Lycijs in bello Troiano narrat Homer. ἰλιάδ. β. Σαρπηδῶν δ' ἦρχεν Λυκίων καὶ Γλαῦκος ἀμύμων Τηλόθεν ἐν Λυκίῃσι Πάριος δὸτὸ δινέηντος.

discedet pigror vltro Mun. m.] nemini ignota est Glauci, & Diomedis permutatio, nisi ei, qui litteras nescit. hæc autem sumta sunt ex lib. 6. Iliad. vbi sic Homer. Ἐνδ' αὐτὴ Γλαῦκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεὺς, ὅς κεν Τυδείδῳ Διομήδεα τεύχε' ἀμφιβεν Χρύσεια χαλκείων ἑκατόμβοι ἐνεαβοίων. locum autem prouerbij obtinet, ab omnibus ferè scriptoribus celebrati. vtitur & Plato in symposio, & Arist. lib. 5. de moribus ad Nicom.

pigror] vt Glaucus, qui arma aurea sua cum æreis Diomedis permutauit. Diomedem autem Glaucō meliorem, ac fortiozem fuisse, ex Homero cognoscere licet.

tenente] κρατούωντος τῆς Ἀσίας, Asiam obtinente.

Rupili, & Persi par] vt M. Tullius gladiatorum par, ita Rupili, & Persi par dixit Horatius. Poterat & ita dicere, si per versus liceret, Rupilius, & Persius par, vt M. Tullius pro domo sua, Atque hanc rem par illud simile, Piso & Gabinus, vidit. iterum Horat. infra saty. 111. lib. 2. Quinti progenies Arri, par nobile fratrum.

vti non Compositus m. cum B.] ita pares erant Rupilius, & Persius, vel par ita simile, vt Bithus & Bacchius, gladiatorum par, non melius inter se compositi fuerint. componi dicuntur gladiatores, qui vnà in arenam descensuri, & inter se decertaturi sunt. Ausonius, Quis Myrmilloni componitur? aquimannus Thrax. Lucillius, Cum Placideiano hic componitur. M. Tull. ad Cælium lib. 2. epist. Quid tu me hoc tibi mandasse existimas, vt mihi gladiatorum compositiones, vt vadimoniam dilata, & Chrestii compilationem mitteres? dicuntur item committi, & comparati. fuerunt autem Bithus & Bacchius nobiles gladiatores, de quibus Sueton.

procurrunt] id est, foras, & in publicum currunt. vel currendo prodeunt. hæc enim vis est interdum præpositionis pro in compositione.

ridetur ab. o. c.] ridetur accipiendum impersonaliter, vt sit, ridet omnino conuentus.

canem illum Inuis. agr.] ceteros omnes (inquit) Bruti comites, stel las salubreis appellat, præter Regem. hunc autem cum Canicula comparat, grauissimo, & perquam horribili fidere, quo solis calor magnopere amplificatur. sic Hom. Ἰλιάδ. χ. Achillem in Troianos irruentem, cum cane Otionis comparat, his verbis, Τόνδ' ὁ γέρον Πείλαμος παρώτος ἰδ' ἐν ὀφθαλμοῖσι Παμφαινον. ὡς ἄσπερ ἐπεσσύμενον πεδίον, ὄν τε κινῶ Ὀρέωνος ἐπίκλιον καλέουσι. Propert. lib. 2. eleg. xv. Incipit, & sicco feruere terra Cane.

ruebat, Flum. vt hib.] id est, fluminis celestis, ac rapidissime labentis, ac præcipitantis instar loquebatur, seu dicebat. vim orationis significat. sic loquitur Demosthenes in orat. περὶ στεφάνου. ἐγὼ δὲ πρὸς Πύθωνα πολλὰς ῥέοντι καθ' ἡμῶν, ἐκ εἴξας, εἰδ' ὑπεχώρησα. & Plutarch. in Fabio. Τὸ δὲ Μαρκελλῶ, ὡς ῥέοντι σφόδρα ποταμῶν, πολλὰν ἀπαυγῆν, ἀπειθείτω, καὶ παρερρήνυσθε δὲ δυνάμειν. in quo exemplo tamen ad facta, non ad verba Marcelli referenda est similitudo. Dionys. Halicar. lib. v. de Spurio Sicinnio, αὐτὸς τε πολλὰς ἔρρει καὶ βυλῆς, αὐξῶν, ὡς μάλιστα ἐλῶν, καὶ κατ' αὐτῆς φθόνον, id est, ipse autem magnam vim orationis in senatum profundebat, quàm maximè fieri poterat, augens in eum inuidiam. Horat. supra, de torrente, Od. i. lib. 4. Monte decurrens velut amnis, imbres quem super notas aluere ripas, Fernet, immensusq; ruit profundo Pindarus ore.

fertur quò rara sec.] vt flumen hibernum, seu torrens, qui quacunque labitur, & præcipitat, omnia latè dissipat, ac distubat, & ædificia, & arbores, & (vt ait Virg.) sata lata, boumq; labores. ad quem torrentem raro admodum, aut potius nunquam, cum securibus eunt rustici, aut calones, vt ligna cadant.

Prænestinus] Rupilius Rex Præneste natus.

Expressa arbuſto] ex pectore tracta. allegoria est ducta à frondatoribus, vinitoribus, ac vindemiatoribus, qui viatores deridere, & in eos conuicia congerere: & vicissim à viatoribus conuicijs onerari solent.

regerit conuicia] sic supra saty. v. dixit, pueris conuicia nauta Ingerere.

Vindemiator] in nomine vindemiator, i & a vocales in vnam syllabam coeunt, vt apud Hom. πηληγάδ' ἄω Αχιλλῆος. idem. καὶ Πύξ ἀγαθὸν πολυδύκεα. sic Od. xi. l. epod. Quis sudor vietis, & quàm malus vndeque membris Crescit odor. sic infra saty. i. lib. 2. Luscinias soliti impensò prandere coemptas. & saty. v. lib. 2. imagine cerea Largar arserit ignis. & saty. i. lib. 2. pinguem viris, albumq; nec ostrea, Nec scarus, aut poterit peregrina iuuare Lagois. sic Lucret. lib. 2. Succus item seorsum, & rerum sapor insinuat. & lib. 3. At neq; seorsum oculis, neque nares, nec manus ipsa Esse potest anima. non enim assentior P. Victorio, viro alioqui doctissimo, qui putat seorsum esse legendum, quantumuis licet codicis scripti auctoritatem producat. Idem Lucret. lib. 2. sed ne forte putes animalia sola teneri Legibus his, quedam ratio discriminat omnia. ibid. de primis corporibus, Et sonitu sterilia, & succo ieiuna feruntur. in omnia, & sterilia

sterilia duæ vocales i & a vnam syllabam efficiunt. idem eod. lib. Denique caelesti sumus omnes semine oriundi. in oriundi i & u in vnam syllabam contrahuntur. sic in duellia u & e apud eundem, eod. lib. Lanigeræ pecudes, & equorum duellia proles. Idem lib. 3. Nec nebulam noctu, nec aranei tenuia fila Obuia sentimus. Catullus in Priap. Proin viator hunc deum Vereberis, Manumq; seorsum habebis, hoc tibi expedit. Virg. lib. x. vna, eademq; via sanguisq;, animusq; sequuntur. Idem lib. 6. Vis & Tarquinos reges, animamq; superbam Vltoris Bruti, fasceisq; videre receptos? Ennius, Quorum virtuti belli fortuna pepercit, Eorundem me libertati parcere certum est. sic enim legendus est hic proximus versus, non vt vulgò Horundem.

cui saepe viator Cefsisset mag. comp.] solebant viatores vindemiatoribus de via conuiciari, eosq; vt nimis tardos, aut in re aliqua turpi & flagitiosa deprehensos, insectari, & increpare, & cucullos appellare: in quos, vindemiatores conuicia interdum ita contumeliosa regerebant, vt illi cedere cogentur.

Italo perfus. aceto] salibus Italis, aculeatis, & mordacibus. hoc dicit propter Rupilium Prænestinum.

qui Reg. consuer. toll.] L. Iunius Brutus, & P. Valerius Leuinus Tarquinium exegerunt. M. Brutus cum ceteris coniuratis C. Cæsarem de medio sustulit. M. Tull. pro Planc. Quid potuit amplius si Iunius Brutus esset, qui ciuitatem dominatu Regio liberauit? Idem Philip. 2. Etenim si auctores ad liberandam patriam desiderarentur, illis auctioribus Brutos ego impellerem? quorum Vterque Iunij Bruti imaginè quotidie videret: alter etiam Ahala? his igitur maioribus orti, ab alienis potius consilium peterent, quàm à suis? & foris potius, quàm domo?

hoc] videlicet hunc Rupilium Regem iugulare. in nomine Regis inest ambiguum.

OLIM truncus eram ficulnus, inutile lignum:
Cum faber incertus scamnum, faceret ne Priapum:
Maluit esse deum: deus inde ego, furum, auiumq;
Maxima formido: nam fures dextra coërcet,
Obscenoq; ruber porrectus ab inguine palus:
Ast importunas volucreis in vertice arundo
Terret fixa: vetatq; nouis considerare in hortis.
Huc prius angustis eiecta cadauera cellis
Conseruus vili portanda locabat in arca.
Hoc misera plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurra, Nomentanoq; nepoti.

Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
 Hic dabat : heredes monumentum ne sequeretur.
 Nunc licet Esquilys habitare salubribus : atque
 Aggere in aprico spatium : quò modò tristes
 Albis informem spectabant ossibus agrum.
 Cùm mihi non tantùm furesq̃, feraq̃ sueta
 Hunc vexare locum, cura sunt, atque labori:
 Quantum, carminibus quæ versant, atque venenis
 Humanos animos : has nullo perdere possum,
 Nec prohibere modo, simulac vaga Luna decòrum
 Protulit os, quin ossa legant, herbasq̃ nocentis.
 Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
 Canidiam pedibus nudis, passòq̃ capillo,
 Cum Sagana maiore vultantem. (pallor utrasque
 Fecerat horrendas aspectu) scalpere terram
 Unguibus, & pullam diuellerè mordicus agnam
 Caperunt. cruor in fossam confusus : vt inde
 Maneis elicerent, animas responsa daturas.
 Lanae & effigies erat, altera cerea : maior
 Lanae, quæ pœnis compesceret inferiorem.
 (Cerea suppliciter stabat, seruilibus utq̃
 iam peritura modis. Hecaten vocat altera, seuam
 Altera Tisiphonen. serpenteis, atque videres
 Infernas errare canes : Lunamq̃ rubentem,
 Ne foret his testis, post magna latère sepulcra.
 Mentior at si quid : merdis caput inquinèr albis
 Coruorum : atque in me veniat mictum, atq̃ cacatum
 Iulius, & fragilis Pedatia, surq̃ Uoranus.
 Singula quid memorem : quo pacto alterna loquentes
 Umbrae cum Sagana resonarent triste, & acutum?
 Utq̃ lupi barbam variæ cum dente colubra

Abdid

Abdiderint furtim terris? & imagine cerea
 Largior arserit ignis? & vt non testis inultus
 Horruerim voces Furiarum, & facta duarum?
 Nam, displosa sonat quantum vesica, pepedi
 Diffissa nate ficus. at illa currere in urbem.
 Canidia denteis, altum Sagana calidendum
 Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
 Vincula, cum magno risuq̃, iocoq̃ videres.

COMMENTARI.

truncus eram fic. inut. l.] ficus lignum, & fragile, & infirmum est, eoq̃ nullam ad rem vile. ex quo ficulnum auxilium pro auxilio inani, nulliusq̃ momenti : tralatione ducta à ficu, inquit Theocriti interpret, his verbis : τὸ τ' οὐκ ἔστι ξύλον εὐδραστον, ἀδινές, καὶ ἀδύατον ὄθεν καὶ παρομοία, οὐκ ἔστιν ἐπιχειρία ἢ μηδὲν ἀφελῆτα, διὰ μεταφορᾶς τ' οὐκ ἔστι. & homo ficulnus, pro inerti, ignauo, inutili. Theocritus ἐρῶτα. εἰδ. ἰάτα. Σφίγγει ἀμαλοδέται τὰ δράγματα, μὴ παρειῶν τις εἴποι, οὐκ ἔστιν ἀνδρες, ἀπώλετο χ' ἔτος ὁ μισθός. & γινώμην οὐκ ἔστιν apud Lucianum lib. πρὸς τ' ἀπαίδευτον, καὶ πολλὰ βιβλίων.

incertus scamnum, faceretne] incertus scamnumne faceret, an Priapum. sic autem legendum, & ita tres cod. Vatic. Faer. Tornes. Iannoct. non faceret ve. hunc Priapum Dionysij, & Naïdis nymphæ, vel Chionæ filium esse dicunt : Præterea non longè à Lampfaco urbem sui nominis condidisse. Alij eundem esse Priapum volunt, & Bacchum : quod ex vocabuli ratione, ac veritate probari potest. πρῶτος enim videtur esse quasi βεβήπιος, id est, clamorosus, propter eos, qui in poculis immoderatis, & bacchationibus eduntur, clamores : aut πρῶτος dictus est, quasi προῖμένος τὸ σπέρμα, id est, semen profundens. Præponebatur autem Priapus agris, hortisq̃; custodiendis, atq̃; è ligno fingebatur, vt hic è ficu, & Catullianus ille è quercu. Hunc ego inuenes locum, Villulamq̃ palustrem Teclam vimine iunceo, Caricisq̃ maniplis Quercus arida rustica Conformata securi Nutriui, vt magis, & magis sit beata quotannis, &c. & item alter eiusdem Catulli è populo. Ego hac, ego arte fabricata rustica, Ego arida, ô viator, ecce populus, Agellulum hunc, sinistra tute quem vides, Heriq̃ Villulam, hortulumq̃ pauperis Tuor, malasq̃ furis arceo manus. eodem pertinet illud incerti auctoris. Insulsißima quid puella vides? Non me Praxiteles, Scopas ve fecit : Nec sum Phidiaca manu politus : Sed lignum rude Villicus dolauit : Et dixit mihi, tu Priapus esto.

furum, autumq̃ Max. for.] sic Virg. Georg. lib. 4. Et custos furum, atq̃ autum cum falce saligna Hellepontiaci seruet tutela.

Nam fures dextra coêrc.] qua falcem tenet, seu fustem : coêrcet, & palus, id est, penis, seu mentula : quam in Priapeis columnam, & falci-

num bipedale nominant incerti auctores. his duobus telis fures terrebat Priapus, nempe falce & pene: ex quo in epigrammate quodam queritur falcem sibi à furibus esse subreptam, dicitq; se vereri, ne altero etiam telo spoliatur. *Credere quis posset falcem quoque (turpe fateri) De digitis fures subripuisse meis? Nec mouet amissi tam me iactura, pudorq;, Quam praebeant iustos altera tela metus. Qua si perdidero, patria multabor, & olim ille tuus ciuis, Lampface, Gallus ero.*

Asi importunas] quae me quodammodo à portu, & quiete excludunt: per quas mihi conuiescere non licet. vt annot. ad Od. x. v. l. lib. 3. nouis] nuper à Mæcenate institutis.

Huc prius angustis] olim in Esquilijis inhumabantur serui, cum sepulcris priuatis carerent: & plebeij homines ita tenues & egentes, vt non haberent, vbi sepelirentur: & scurræ, & decoctores.

cellis] in quibus habitabant serui. M. Tull. Philipp. II. *conchyliatis Cn. Pompeij peristromatis seruorum in cellis lectos stratos videres.*

sepulcrum] sepulcretum, si non vnum in Esquilijis erat sepulcrum, sed plura. Quod si vnum erat, nempe seruis & plebi commune, recte & proprie dixit *sepulcrum*

Pantolabo scurræ, Noment.] Mallium Pantolabum scurræ: Cassium Nomentanum nepotem numerat in plebe, satyricè, & vrbane: Eosq; saepe vellicat & carpit, vt saty. I. lib. 2. *tristi ladere versu Pantolabum scurræ, Nomentanumq; nepotem.*

Mille pedes in fronte, &c.] hæc erat formula verborum, quibus testatores significabant se certum loci spatium è suis agris excipere, quod & suis heredibus adimerent, & reip. seu alicui corpori, & vniuersitati: seu libertis & familiae suae donarent, vt esset vel populi, & vniuersitatis: vel familiae sepulcretum, *hoc monumentum heredes non sequitur*, vel hæ litteræ H. M. H. N. S. quæ tantundem valent. cuiusmodi verba reperiuntur etiam hodie in veteribus marmoribus, & lapidibus incisa, ex quibus quattuor hoc loco exempla proponam: vnum ex marmoreo monimèto, quod Bononiæ vidi: alterum ex vno, quod Romæ: duo ex duobus Mutinensibus, à me exscripta. sic igitur insculptum est in Bononiensi.

Q. MANILIO C. F. CORDO LEG. XXI. RAPAC. PRAEF. EQVIT. EXACT. TRIBVT. CIVIT. GALL. FAC. CVR. CERTVS LIB. IN AGR. P. XLIV. IN FR. P. XLIV. H. M. H. N. S. (id est, hoc monumentum heredes non sequitur.) Sic in vno Mutinensi. CLODIA PLAVTILLA SIBI ET Q. VERCONIO AGATHONI MARITO OPTIMO ET LVCIFERAE LIBERTAE IN FR. P. XX. IN AG. P. XX. H. M. H. N. S. sic in altero. C. STATIVS C. F. SALVIVS SIBI ET C. STATIO. C. FABIO RVSTICO ET P. POMONIO P. L. ANTEROTI. POMONIAE P. L. OPTATAE POSTERIS QVE HORVM F. L. (id est, faciendū locauit) IN FR. P. XVI. IN AG. P. XX. quartum, quod est Romæ in æde D. Cæciliae, indicauit mihi Fuluius Vrsinus vir doctiss. & humaniss. DIIS MANIBVS SACRVM. MARIO L. LIB. HERMETI ET DOCE-

TIAE FASIDI MARIVS L. LIB. FELIX PATRONIS SVIS BENEMERENTIBVS DE SVO FECIT, ET SIBI, ET LIBERTIS, LIBERTABVS QVE SVIS, POSTERIS QVE HORVM, ITA NE VNQVAM DE NOMINE FAMILIAE NOSTRAE EXEAT HOC MONIMENTVM. HOC MONIMENTVM HEREDES NON SEQVITVR. IN FRONTE LAT. PED. XX. ET DIG. II. IN AGR. LONG. & C. Nemo autem (opinor) ignorat sepulcrorum alia fuisse familiaria: alia hereditaria. Familiaria erant ea, quæ testator sibi, & familiae, id est, sibi, & liberis, & libertis: hereditaria, quæ sibi, & heredibus facienda curabat. non enim semper liberi scribebantur heredes, sed interdum vel alienissimi. hæc igitur Horatij verba sic explico. hic, id est, in Esquilijis, vbi nunc sunt horti Mæcenatis, cippus erat defixus, & locatus in terra, qui verbis quibusdam incisis significabat mille pedes agri Esquilini in fronte, id est, ab ea parte, quæ viam publicam attingebat, ad sepulcrum plebis tribui: trecentos in agrum, id est, ab ea parte, quæ ad agros coniunctos pertinebat, ne heredes hunc sibi locum vendicarent, neve in hoc monumentum, heredum reliquæ inferrentur. legendum autem *heredes monumentum ne sequeretur*. non, vt vulgò, *sequerentur*.

Monimentum.] Monumenta, seu monumenta sepulcrorum (inquit Varro) secundum viam ponuntur, quo prætereuntes admoneant & se fuisse, & illos esse mortales, ab eoq; cetera scripta, ac facta memoriae causa, monumenta dicta.

Nunc licet Esq. h. f.] nunc autem desijt hic collis esse sepulcretum. **non tantum]** non tam. sententia huius loci hæc est. quo quidem tempore non tantam mihi curam, tantumq; laborem afferunt fures, & feræ, quæ hunc locum vexare consueuerunt, quantum sagæ mulieres, & veneficæ, quæ carminibus, & venenis animos hominum immutant.

carminibus] cantionibus, excantationibus, *æwōd ajs.* **siueta]** siueta trisyllabum. vt *siuuit* apud Lucr. lib. 6. *qui ferri quoque vim penetrare siuuit.*

Luna] eam enim putabant esse *σινεργὸν κατὰ τὰς μαγείας.* **succinctam]** expeditam. vt saty. vi. lib. 2. *veluti succinctus cursitat hospes.* simile est illud Virg. lib. 4. *Vnum exuta pedem vnclis in veste recincta.*

Canidiam] de qua, & in quam Od. v. epod. *Canidia breuibus implicata viperis Crines & incomtum caput.* & Od. xv. Et item sat. I. lib. 2. *Canidia Albulci, quibus est inimica, venenum. minatur dōd noivē.*

passoq; cap.] sparso, non religato, neque in nodum collecto. Terent. *Heaut. capillus passus, prolixus, &c.*

Scalpere] fodere. aliud est sculpere. **diuellere m.]** discerpere, ac diripere dentibus.

crur] agnæ diuultæ, ac dilaceratæ.

vt inde Man. elic. anim.] vt cruore mortuorum animas ab inferis excitarent. *inde*, id est, è fossa, vel potius, cruore. Manes lacte, melle, & sanguine delectari, ex poetarum Græcorum, & Latinorum lectione intelligere licet. Virg. *Æn. II. Inferimus tepido spumantia cymbia lacte, sanguinis & sacri patras.*

teras, & lib.v. Ille è concilio multis è millibus ibat ad tumultum magna medius comitante caterua. Hic duo rite mero libans carchesia Baccho Fundit humi, duo lacte nouo, duo sanguine sacro. ibidem. huc casta Sibylla Nigrarum multo pecudum te sanguine ducet. & ὀδυσ. λ. Vlysses ad inferos descendurus, de Circes consilio primùm in fossam mel cum lacte permistum, vinum, aquam infundit: deinde oues aliquot maectat, ad quarum sanguinem animas aduolantes arcet gladio districto, neque eas sinit de sanguine gustare, immo ne accedere quidem prius, quàm Tiresiam conuenerit, & consuluerit de suo, & sociorum reditu. verba Vlyssis sunt hæc, *Αὐτὰρ ἐγὼ ξίφος ὄξυ ἐρυσάμενος ποδὲ μὲν ἤμιλω, ἐδ' εἶων νεκύων ἀμένηνα κάρηνα Αἵματ' ἄσπον ἵμεν σπριν Τειρεσίασ ποθέειδαι.* Tiresias autem statim, vt ad fossam lactis, sanguinis, & ceterorum liquorum plenam accessit, Vlysssem orat, vt sese aliquantisper à fossa auferat, gladiumq; abstineat, donec de sanguine biberit: quo impetrato, & sanguine hausto, Vlysssem ea omnia edocet, quibus ille in patriam redeundi facultatem sit habiturus: sic Tiresias eodem loco. *Ἄλλ' ὀπίο χάριτο βόθρα, ἀπιχε ἧ φάσσανον ὄξυ, Αἵματ' ὄφρα πῖω, καὶ τοι νημερτέα εἶπω.* Vmbræ autem alia præter Tiresiam, & eos Manes, qui de Lethæo flumine non gustarant, Vlysssem non agnouerunt, nisi post epotum sanguinem. sic enim Vlysses loquitur de Agamemnone eod.lib. *Ἔγνω δ' ἄψα με κείνος, ἐπεὶ πῖεν ἄμα κέλαρον.* Euripid. Hecuba. *ἐλθὲ δ' ὡς πῖης μέλαν Κόρης ἀμφαφνὲς ἄμ', ὃ, ὅτι δωρὲ μεθα στρατὸς τε, κ' ἀργῶ.*

elicent] excitarent, inuitarent. Manes animæ sunt à corporibus seiuinctæ, & quæ iam inferorum sedem incolunt.

Lanea & effigies e.] duæ (inquit) etiam erant imagines: vna lanca, altera cerea. solebant autem mulieres, quæ veneficijs, & magicis artibus utebantur, imagines adhibere & cereas, vt is, quem amore sui capi vellent, instar ceræ mollesceret: & cretaceas, vt is se in alias mulieres obfirmaret, atque obduresceret tanquam creta: & laneas, vt amore sui incenderetur, atque inflammaretur non aliter, quàm lana. exemplū imaginis cretaceæ simul & cereæ extat apud Virg. in Pharmac. *Limus vt hic durefcit, & hac vt cera liquefcit rno, eodemq; igni: sic nostro Daphnii amore. cereæ tantum apud Theocr. εἰδ. β. ὡς τῶτον ἢ κάρων ἐγὼ σὺ δ' αἵμονι τάνω, ὡς ἑκοῖδ' ἕσ' ἔρατ' ὃ Μινθὸς αὐτίκα Δέλφης.*

Hecaten] Hecaten alij Iouis, & Iunonis, alij Iouis, & Cereris filiam esse volunt, ex furtiuo concubitu procreatam: eamq; primùm Nymphis à Ioue esse traditam, vt aleretur: deinde iam adultam Iunonis vnguentum, quo illa faciem inungere solebat, clam sustulisse, Europæq; Phœnicis filia dedit: quod cum Iuno resciuisset, illamq; insequeretur, vt in eam animaduerneret: Hecaten in cuiusdam puerperæ thalamum, sese contulisse, ibiq; aliquantisper delituisse: inde ad homines quosdam, qui mortuum efferebant, confugisse, eaq; per mediam funeris pompam dilapsa, Iunonem persequendi finem fecisse, atque abiisse: Cabarnos autem Cereris sacerdotes eam pauidam, & anxiam Iouis iussu recepisse, vt expiarent: Quod vt efficere possent, ad Acherusiam paludem detulisse: Ex eo natam opinionem Hecaten esse umbrarum, Maniumq; dominam, atque arbitram, & ob eandem causam

χθονίας,

χθονίας, id est, terrestrem esse nominatam. Itaque Simætha illa apud Theoc. in Pharmaceutr. Daphnidis amore flagrans, eumq; venenis, & carminibus, & ceteris magicis artibus ad se reuocare cupiens, ait se Lunæ primùm: deinde Hecatae laudes cantaturam, his verbis, *τὴν γὰρ ποθέειθ' ἄσχυρα δ' αἵμον, τῆ χθονίας.* Εὐκᾶτα, τὰν καὶ σκύλακας προμοίοντι, &c. solebant præterea Hecaten in triuijs collocare, quoniam rebus pollutis, & expiationibus præest. Tradunt etiam nonnulli Iouis, & Pherææ filiam fuisse, eamq; à matre in triuium proiectam esse: sed bubulcos, & pastores eam sublatam, atque exceptam aluisse: Iccircò triuia huic deæ sacra existimari. hæc ex Græcorum commentarijs. Hesiodus autem in Theogon. (si modò Hesiodi est hoc poëma) Hecaten facit Persei, & Asteriæ filiam.

Tisiphonen] vnam ex Furijs, inde appellatam, quod cædes vscificatur. serpentes, atque videres Infern.] videres serpentes, & canes infernas errare. sic Virg. Æn. v. i. *νισαῖ, canes vlulare per vmbra.* & Simætha illa apud Theocr. ex canum latratu, & vlulatu Hecatae aduentum, præsentiamq; colligit, his verbis, *Θέστυλι, ταὶ κύνας ἀμμὴν ἀνὰ πῦλιν ὠρῶν.* Α θεὸς ἐν τριόδοισι τὸ χαλκίον, ὡς ἄχος, ἄχει. eodem pertinet, quod ait Sophron in mimis. *Θύοσι βέα καὶ ἐκάτη κυίας, ὅτι κύων βαύξας λυγτὰ φάρμακα, ὡς ἐν χελκὸς κροίθεϊς, εἶτε τι τοῖστω,* id est, Rheæ, & Hecatae canes immolant, propterea, quod canis latrans Lemures fugat, ac dissipat, quemadmodum & æs pulsatum, aut aliquid tale.

Lunamq; rubentem] vel quod eo interdum colore est, vt suprâ Od. x. i. lib. 2. vel rubentem intellige *ἀχρωμένω*, id est, erubescens, propterea quod eam talium facinorum, ac maleficiorum puderet, vt declarat subsequens versus.

caput inquiner] *κεφαλή*. Hellenismus. Latine dixisset mihi caput inquinetur.

fragilis Pedatia] mutato genere, & adiecto epitheto *fragilis*, Pedatij impudicitiam, mollitiemq; notat. huc videtur pertinere iocus ille à M. Tull. relatus lib. 2. de orat. *Est bellum illud quoque, ex quo is, qui dixit, irridetur in eo ipso genere, quod dixit: vt cum Qu. Opimius consularis, qui adolescentulus male audisset, festiuo homini Egilio, qui videretur mollior, nec esset, dixisset. Quid tu Egilia mea? Quando ad me venis cum tua colu, & lana? Non pol (inquit) audeo, Nam me ad famosas venit mater accedere.* sic Catull. in Galliambo de Atti, Cybeles sacerdotes Gallas vocat, quia mulieribus, quàm viris, essent similiores.

alterna] alternis sermonibus, alternatim. acutum] Aristot. in problem. scribit mulieres, pueros, eunuchos esse *ὄξυφώνες* & cur ita sit, causam affert. Itaque verisimile est, umbras quoque, si loquerentur, *ὄξυφώνοι* fore, id est, acutissimam vocem missuras.

& imagine cerea] ex imagine cerea, vel ob imaginem ceream in ignem coniectam. in nomine cerea autem inest *συνάφρασις*, vt suprâ admonuimus.

furiarum duarum] furias vocat Canidiam, & Saganam veneficas. displosa] vtitur eodem nomine Lucret. lib. 6. de nube, ex qua fulmen erumpit, loquens: *Tum perterricrepto sonitu dat mista fragorem. Nec mirum: cum plena*

o plena

plena anima vesicula parua Sape ita dat pariter sonitum displosa repente.

Diffusa nate] corrupte legitur in quibusdam exemplaribus diffusa vno scum diffusa sit legendum a verbo diffindo, id est, in multas partes findo.

ficus] ego Priapus e ficu dolatus : ego Priapus ficulus.

currere] currere coeperunt: currebant, seu cucurrerunt. sic loquuntur & historici, & poetæ, & oratores. Horat. Od. v. epod. sub hac puer, iam non, vt ante, mollibus Lenire verbis impias. saty. proxima. Ridens dissimulare: meum iccur vrere bilis. ibid. in princip. Ire modo ocyus, interdum consistere. saty. viii. lib. 2. Vertere pallor Tum parochi faciem. saty. i. i. eiu. lib. illa rogare Quanta ne. & saty. vi. Currere per totum pauidi conclau. M. Tull. frument. Instat scandilius: poscere Recuperatores. Idem de signis. mimitari absentis Diodoro, Vociferare palam, lacrymas interdum vix tenere. ibid. iste vnunquodq; vas in manus sumere, laudare, mirari. Rex gaudere, &c.

Canidia dentes, &c.] id est, tum cuius videre liceret Canidia dentes non suos, sed alienos, & arte infitos: Saganæ autem comam excidit, & excidere. calendrum aiunt esse comam excidit, id est, appositam, non natiuam.

Vincula] licia Virgilius nominat in Pharm. Terna tibi hæc primum triplici diuersa colore Licia circundo.

SATYRA 9.

IBAM forte via Sacra (sicut meus est mos)
Nescio quid meditans nugarum, totus in illis.
Accurrit quidam notus mihi nomine tantum,
Arreptaq; manu, quid agis dulcissime rerum?
Suauiter, vt nunc est, inquam: & cupio omnia, quæ vis.
Cum affectaretur: nunquid vis? occupo: at ille,
Noris nos, inquit: docti sumus. hic ego: pluris
Hoc, inquam, mihi eris. miserè discedere querens
Ire modo ocyus: interdum consistere: in aurem
Dicere nescio quid puero: cum sudor ad imos
Manaret talos. ô te, Bollane, cerebri
Felicem, aiebam tacitus. cum quidlibet ille
Carriret: vicos, urbem laudaret, vt illi
Nil respondebam: miserè cupis, inquit, abire,
laududum video: sed nil agis: vsque tenebo,

Persequar.

Persequar. hinc quò nunc iter est tibi? nil opus est te
Cicumagi: quendam volo visere, non tibi notum:
Trans Tiberim longè cubat is prope Caesaris hortos.
Nil habeo, quod agam: & non sum piger. vsque sequar te.
Demitto auriculas: vt iniqua mentis asellus,
Cum grauius dorso subijt onus. incipit ille.
Si bene me noui, non Uiscum pluris amicum,
Non Varium facies. nam quis me scribere plureis,
Aut citius possit versus? quis membra mouere
Mollius? inuideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hic erat. est tibi mater?
Cognati? queis te saluo est opus? haud mihi quisquam.
Omnes composui. felices. nunc ego resto.
Confice. nanque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit, diuina mota anus vrna.
Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando consumet cunque: loquaceis,
Si sapiat, vitet: simulatq; adoleuerit etas.
Ventum erat ad Vestæ, quarta iam parte diei
Præterita: & casu tunc respondere vadato
Debebat: quod ni fecisset: perdere litem.
Si me amas, inquit, paulum hic ades. inteream, si
Aut valeo stare, aut noui ciuilia iura:
Et propero, quò scis. dubius sum, quid faciam, inquit:
Tene relinquam an rem. me sodes. non faciam, ille,
Et pracedere coepit. ego, vt contendere durum est
Cum victore, sequor. Macenas quomodo tecum?
Hinc repetit. paucorum hominum, & mentis bene sanæ.
Nemo dexterius fortuna est vsus. haberes
Magnum adiutorem: posset qui ferre secundas:

Hunc hominem velles si tradere. dispeream, ni
 Summosses omneis. non isto viuimus illic,
 Quo tu rere, modo. domus hac nec purior vlla est:
 Nec magis his aliena malis. nil mi officit vnquam,
 Ditiior hic, aut est quia doctior. est locus vni-
 (uique suus. magnum narras, vix credibile. atqui
 Sic habet. accendis, quare cupiam magis illi
 Proximus esse. velis tantummodo: quæ tua virtus,
 Expugnabis. & est qui vinci possit: eoq;
 Difficileis aditus primos habet. haud mihi deero:
 Muneribus seruos corrumpam: non, hodie si
 Exclusus fuero, desistam: tempora queram:
 Occurram in triuijs: deducam. nil sine magno
 Vita labore dedit mortalibus. hac dum agit: ecce
 Fuscus Aristius occurrit mihi carus, & illum
 Qui pulchrè nosset. consistimus: vnde venis? &
 Quò tendis? rogat: & responder. vellere cœpi:
 Et pressare manu lentissima brachia, nutans,
 Distorquens oculos, vt me eriperet. male salsus
 Ridens dissimulare. meum iecur vrere bilis.
 Certè nescio quid secreto velle loqui te
 Aiebas, mecum. memini bene: sed meliori
 Tempore dicam: hodie tricesima sabbata. vin tu
 (urtis Iudæis oppedere? nulla mihi, inquam,
 Religio est. at mi: sum paulo infirmior, vnus
 Multorum: ignosces: alias loquar. hunc cecine solem
 Tam nigrum surrexe mihi? fugit improbus: ac me
 Sub cultro linquit. casu venit obuius illi
 Aduersarius: & quò tu turpissime? magna
 Exclamat voce: & licet antestari? ego verò
 Oppono auriculam. rapit in ius. clamor vtrinque:

Undique

Undique concursus: sic me seruauit Apollo.

COMMENTARI I.

Ibam fortè] Describitur hac satyra homo odiosè loquax, & molestus.
 via Sacra] quæ ferebat ad forum Romanum.
 Accurrit] sic habent omnes lib. manuscripti, Vatic. & ceteri.
 quid agis dulc.] quid rerum agis, dulcissime Horati? (inquit ille.)
 num quid vis? occupo] cum me affectaretur, ego præoccupans,
 num quid vis? id est, num quid est, quod me tua causa efficere velis? in-
 quam.
 hinc ego] tum ego (inquam) tanto pluri à me fiet: tanto mihi eris
 carior.
 miserè disc. q. Ire modò] ego, qui miserè cuperem ab eo discedere,
 modò celerius incedebam, modò consistebam, modò aliquid puero meo
 in aurem dicebam, loquaci illi non obscure significans aliquid mihi esse se-
 rij negocij, quod agerem. miserè idem ferè valet, quod vehementer, vsque
 ad miseriam. Terent. in Heautont. vt stulta, & miserè omnes sumus religiosa.
 miserè religiosa valet, supra modum religiosa. simile est illud miserè amare,
 quod ferè æquale est illi, perditè amare.
 in aurem] Dicere in aurem solemus, quæ ab alijs nolumus exaudiri.
 notus ille Homeri versus id. d. & alibi iteratus, Αγγι ζων παραλειν̄ ίνα μη
 πειθοιαθ̄ οι άλλοι, id est, admoto propius capite, ne alij exaudirent. sic Eu-
 rip. Ione, δειρ̄ ε̄λθ̄, ε̄ς ε̄ς γδ̄ τες̄ λογυς̄ εισειν̄ θελω. M. Tull. Verr. de supplic.
 atque cum vident sedere ad latus prætoris, & ad aurem familiariter, vt solutus erat,
 insusurrare. Idem lib. 2. de Finib. ad aurem admonere. Virg. Æn. 5. & fidam sic
 affatur ad aurem. Plaut. Trin. id. quod in aurem rex regina dixerit, sciunt.
 cum sudor ad imos] sudor sua sponte, id est, nullo corporis labore
 antegresso manans significat æstum, & perturbationem, & angorem animi,
 vt alibi annotabimus.
 ô te, Bollane, cerebri Fel.] aiunt Hunc Bollanum ea animi libertate,
 ac simplicitate fuisse præditum, vt sine dissimulatione, quicquid sibi in quo-
 que homine ineptum, insolens, odiosum videretur, reprehenderet, ac re-
 spueret, nihilq; quod sibi molestum, aut iniucundum esset, ab altero fer-
 re soleret. felicem cerebri autem dixit eadem ratione, qua illa integer mentis,
 sanus animi, &c. quæ annotata sunt ad Od. x x i. lib. i. in oratione soluta di-
 ceremus hominem sanæ mentis, & cerebri felicis: vel sana mente, &c.
 vicos] vicos vrbs Romæ, vt epist. ad Fulcum Arist. Purior in vicis aqua
 tendit rumpere plumbum, &c.
 vt illi Nil resp.] id est, posteaquam illi nil respondebam: cum illi
 nihil responderem.
 sed nil agis] sed nihil assequeris, frustra cupis effugere, inanem ope-
 ram sumis.
 Persequar. hinc quò nunc] ita sunt hæc distinguenda, Persequar te
 quoc

quocumque iturus es. ab hoc loco autem quò te confers?
 Nil opus est te Circ.] verba Horatij hunc garrulum à se amanda-
 re cupientis. nihil est opus, inquit, te circumire, & mecum venire.
 prope Cæsaris hortos] C. Cæsaris horti non longè aberant à flu-
 mine Tiberi, in ea regione vrbis, quæ Ianiculus appellabatur à veteribus.
 Nil habeo, quod] respondens molestus ait se vacuum esse, & im-
 pigrum.
 Demitto aurículas, vt] demissæ auriculæ in iumentis significant
 defatigationem corporis, sensuumq; torporem, ac languorem. Itaq; si quis
 ad homines transferens, dicat aliquem demissis auriculis esse, significat
 eum animo laborare, languere, demisso animo esse, quippiam ægrè sferre.
 Plato lib. decimo de rep. τὸ μὲν πρῶτον ὀξείως ἀποπιδῶσι, τελευτῶντες ἢ κα-
 τὰ γέλασος γίνοντ' ἢ τὰ ὡτὰ ὅπῃ τῶν ὄμιων ἔχοντες.
 vt iniquæ mentis as.] iniquo animo onus impositum ferens.
 subijt onus] it. o. nus, trochæus, seu tribrachus pro dactylo, vt suprâ sat.
 III. Qui non defendit alio culpante. & Od. III. lib. 2. Cæca times aliunde fata.
 Viscum] saty. vlt. huius lib. & hæc vitinam viscorum laudet vterque. & sa-
 ty. vlt. lib. 2. summus ego, & prope me viscus Thurinus.
 quis membra mouere] saltare. Lucrer. lib. 4. vt videantur Cernere
 saltantes, & mollia membra mouentes.
 inuideat quod & Herm.] ego ita bellè canto, vt vel Hermogenes
 ipse, qui cantor est optimus, mihi inuideat. Attende, vt Horatius hunc gar-
 rulum faciat etiam arrogantem, atque ineptè, & gloriose multa de se præ-
 dicantem.
 Interpellandi locus] hic erat interloquendi (inquit Horat.) & ser-
 monis interrumpendi locus. itaque quæsiui ab eo, mater ne eius viueret?
 cognatos ne haberet? &c.
 queis] quibus tua salus sit utilis, ac necessaria.
 haud mihi q.] respondet garrulus, propinquum sibi superesse nemi-
 nem, omnes à se esse compositos, id est, conditos, & humatos.
 felices] mortuos appellant Græci μακαίτας, quasi beatos, & omni-
 bus calamitatibus, & miserijs humanis defunctos, ac liberatos. Itcirco pu-
 dissentio, arbitrorq; Horatium respondere, illos esse, à quibus
 quippe quorum aures huius hominis non ferenda loquacitas non sit am-
 plius verberatura: atque ob eam causam nunc verè dici posse felices, id est,
 μακαίτας, non eo solum nomine, quòd mortui, sed quòd maxima mole-
 stia, nempe huius loquacitate, defuncti sunt. Theocr. φαρμακ. κῆμι' ἂ θεο-
 πένθους. ἔαθ' ἀναπαύσασθ' τὴν ἢ μακαίτην δάμνασιν.
 puero] tum, cum puer essem.
 diuina vrna] sortibus in vrnam coniectis, quibus diuinantur, id est,
 præsentuntur, & prædicuntur futura: de quibus disputans M. Tull. de diui-
 nat. lib. 2. ait totam rem esse inuentam fallacijs aut ad quæstum, aut ad su-
 perstitutionem, aut ad errorem.

Hunc

Hunc] puerum Horatium: sunt etenim verba anus Sabinæ ex forti-
 bus Horatio lua fata canentis.
 laterum dolor] πλειεῖται. M. Tull. lib. 2. de orat. ad Qu. fr. dieq; septimo
 est lateris dolore consumtus. Horat. saty. I. I. lib. I. vt solet in cor. Traiecto lateris mi-
 seri, capitisq; dolore.
 tulsis] βὴξ. infra saty. v. lib. 2. si quis Fortè coheredum senior malè tussit.
 Garrulus hunc quando, &c.] quando, id est, quandoquidem, seu
 quoniam homo garrulus hunc quouis tempore consumet. Porph. & Acr.
 quando consumet cunque dictum esse volunt πῶς τῶν, cum vox quancun-
 que huic loco nullo modo conuenire possit, nisi absolute accipias pro quo-
 uis tempore. cunque igitur, si separatim accipias, idem valebit quòd quando-
 cunque absolute, seu quouis tempore, vt Od. xxx. I. lib. I. Dulce lenimen mi-
 hi cunque salue rite vocanti. & ita Lucrer. lib. 4. Omnigenum quoniam passum si-
 mulacra feruntur, Partim sponte sua, quæ sunt ære in ipso, Partim quæ varijs ab
 rebus cunque recedunt: nisi si quis apud Lucrer. particulam cunque cum pro-
 uocabulo quæ coniungendum esse dicat.
 ad Vestæ] ædem, vt M. Tull. lib. 6. epist. ad Att. atqui nihil habuit inscri-
 ptum nisi Censor, ea statua, quæ ad Opis aperte posita in excelso est. Catull. de Va-
 ri scorto, volo ad Serapis Ferri manè. Terent. Adolph. Vbi ad Diane Veneris, ito
 ad dexteram. Iterum M. Tull. pro Cluent. sicut in statu inauratis, quas ad lu-
 turna posuit. Idem ad Att. lib. x. I. I. Rapinas scribù ad Opis fieri.
 quarta iam parte d. P.] id est, hora tertia dici præterita. singuli enim
 dies in duodecim horas inæqualeis diuiduntur.
 vadato] ei cui vadimonium promiserat: ei à quo in ius vocatus fue-
 rat, vadibus acceptis. nam vadari est in ius vocare, vadibus, id est, fideiuf-
 foribus acceptis. M. Tull. pro Quinctio, hic hominem in presentia non vada-
 tur: ita sine vadimonio disceditur. ibid. debere tibi dicis Quinctium: procura-
 tor negat: Vadari vis, premitit: in ius vocas, sequitur: iudicium postulas, non
 recusat. sunt autem vades, qui promittunt suo periculo aliquem vadimo-
 nium obiturum, ita, vt si ille non obeat vadimonij diem, vas æstimationem
 litis subeat, ac sufferat, quemadmodum suprâ annot. ad saty. I. vel breuius,
 (vt Varro) vas appellatus, qui pro altero vadimonium promittebat. omnino vas
 interdum videtur simpliciter pro sponsore vsurpari, vt M. Tull. epist. ad Brut.
 Maximo autem, cum hæc scribebam, afficiebar dolore, quòd, cum me pro adolescen-
 tulo, ac pænè puero resp. accepisset vadem, vix videbar, quòd promiseram, præsta-
 re posse.
 Si me amas] vocalis hic non solum non eliditur: verùm etiam corri-
 pitur, tametsi longa sit, vt suprâ annot. ad Od. x. I. epod. sunt autem huius
 loquacis verba.
 inteream, si] responsio Horatij omnia facientis, vt hunc loquacem à
 se abigat. sed frustra.
 stare] in iudicio, seu in iure.
 Et propero, quò scis] ad Cæsaris hortos, vt suprâ dixit.
 an rem] causam, vnde rei sunt appellati, quorum res agitur. vide Fe-
 stum, & Ciceron.

me

me fodes] me relinque, amabo te, inquit Horatius, potius quam rem, id est, causam tuam.

sequor] victorem, videlicet garrulum. nam superiora illa sic sunt distinguenda: *ut contendere durum est Cum victore.* id est, cum pertinaci.

Mæcenas quomodo tec. Hinc r.] sermonem intermissum ab hoc principio repetit, his verbis, Quomodo tecum agit Mæcenas? quomodo se aduersus te gerit? qualem sese erga te præbet Mæcenas?

paucor. homin.] respondet Hor. Mæcenas paucorum est hominum, id est, paucis hominibus familiaris est, paucos homines in consuetudinem, & familiaritatem suam recipit: paucis hominibus patet ad Mæcenatem aditus, & familiaritas. sic Terent. Eunuch. *Immo sic homo est, per paucorum hominum.* G N A T H O. *immo nullorum est, si tecum uiuit.*

Nemo dexterius f.] verba loquacis. fortunatus (inquit) fuisti in eo, quod te Mæcenas admisit in amicorum suorum numerum.

adiutorem] *σὺνεργόν, συμπράκτορα, συλλήπιωρα.*

ferre secundas] partes subint. id est, qui tibi secundus esse, seu inferuire posset. qui dicantur histriones primarum & secundarum partium, dicemus ad illum locum, *vel partem mimum tractare secundas*, epist. ad Lollium, libro primo.

hunc hominem velles] me *δεικνύω*. pergit autem loqui garrulus. hunc versum in omnibus libris excusis, præpostera verborum positura deprauatum, restitui, ex auctoritate omnium librorum manuscr.

tradere] commendare. vide annot. ad epist. ad Claud. Neron. lib. 1.

Summosse omnes] omnes, qui tibi obstant, & qui te antecedunt gratia apud Mæcenatem, dudum perculisses, aut certe loco depulisses.

Quemadmodum in diuitum, & potentiorum virorum domibus familiares, & comites diuitis inter se æmulentur, & alter alterum euertere conentur, pulchrè describit Lucianus in lib. *ἄλλοι δὲ μὴ ῥαδίως πειθεύειν τῇ διαβολῇ*, his verbis, *πάντες οὐδ' ἀλλήλους ὄξυ δειδύρασι, καὶ ὡσπερ οἱ μονομαχοῦντες, ἐπιτιροῦσιν εἴπατι γυμνωθέν μέρος θιάσωντο ἢ σώματα, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἕκαστος ἢ βυλόμηνος παρωθεῖται, καὶ ἄλλοι γινώσκοντες τὸ πλεονέκτην καὶ τὸ πρό αὐτῶ, εἰ δὲ μὴ αὐτῶ, ἰσοπαθεῖ, καὶ ἰσοουλιζέται, &c.*

non isto viuimus] respondens Horat. Nulla est (inquit) in familia Mæcenatis talis æmulatio, nulla obtrectatio, nullæ infidiæ, nulla inuidia.

Nec magis his aliena malis] æmulatione, obtrectatione, inuidia, criminationibus occultis, infidijs, & calumnijs. quorum malorum plenæ sunt potentiorum virorum, & principum aula.

nihil mi officit vnq.] scripti aliquot habent, *nil mi officit, inquam.*

magnum narras] hæc dicuntur à garrulo.

atqui, sic h.] respondentur hæc ab Hor. etiam si hoc, quod dico, magnum tibi, & prope incredibile videatur, sic est tamen.

accendis] verba garruli. incendis me (inquit) studio, & cupiditate talis familiaritatis.

velis tantummodò] satis est te hoc velle, inquit Horat. virtute enim tua facile apud Mæcenatem, honestissimum locum obtinebis, omnesq; difficult

facultates superabis, & perfringes. Iam verò obseruatione dignum est hoc loquendi genus, *qua tua virtus, expugnabis*: quod tantundem valet, quantum, si diceret, ea est tua virtus, ut facile sis expugnaturus: vel ea, qua præditus es, virtute, facile ad Mæcenatis amicitiam peruenies. sic sæpe loquitur M. Tull. ut epist. ad Rufum lib. v. *tamen, qua tua est suauitas, quicquid in me amor, nolles à me hoc tempore affirmationem accipere.* Idem ad Trebat. lib. 7. *Moriar ni (qua tua gloria est) puto te malle à Casare consuli, quam inaurari.* Idem pro Sylla, *Quasi de vno me cogitasset, qua mollitia sum animi, ac lenitate, nunquam meretricule illius lacrymis ac precibus restituissem.* Idem pro Cælio, *Genus orationis, facultatem, copiam sententiarum, atque verborum (qua vestra prudentia est) perspersisti.* Idem ad Att. lib. 7. *si esset factum, (qua tua est humanitas) ascripsisses.*

haud mihi deero] loquitur hæc garrulus. non mihi (inquit) deero. id est, omnem diligentiam adhibebo, ut eò perueniam. non pratertmittam facultates eò perueniendi, quæ sese mihi offerent.

tempora quæram] *καταδοκήσω, καιροφυλακήσω.* tempus aucupabor, seu obseruabo, seu, ut Liuius, captabo.

nil sine magno Vita l. d.] sententia est multorum veterum scriptis celebrata. Pindar. *εἰδ. ε. ὀλυμπ. ἀεὶ δ' ἀμφ' ἀρετῆσι πόνος, δαπάνη τε μάχαι ται πρὸς ἔργον κινδύω κεκαλυμμένον.* Idem *εἰδ. ι. ἰβιδ. ἀπογον δ' ἔλαβον χάριμα παῦροι τινές.* id est, latitiam sine labore pauci ceperunt. Sophoc. in Electr. *πάντα τῆι χερσὶς ἰδὲν εὐτυχίη:* id est, sine labore nihil fortunatum est. Hesiod. *τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρωτὰ θεοὶ, &c.* sed videtur Horatius ex Epicharmo potius, quàm è quouis alio expressisse. sic enim ille, *τῶντων Πωλεῖσιν ἡμῖν πάντα τὰ γὰρ οἱ θεοὶ.* id est, dii nobis omnia bona laboribus vendunt.

Hæc dum agit] hæc dum loquitur. sic omnes ferè lib. veteres. vnus & item alter, *Hæc dum ait*, quos non sum secutus. neque id temerè. nam qui loquitur, agit. præterea sic locutus est satyra 111. lib. 2. *amator Exclusus qui distat, agit vbi secum, eat, an non, &c.*

Fuscus Aristius] ad quem extat Horatij epistola lib. 1. hoc principio, *Vrbis amatorem Fuscum saluere iubemus.*

rogat] Aristius: & à me rogatus, vicissim respondet.

vellere cœpi] significans me cupere ab hoc garrulo eripi.

pressare] sic restitui ex auctoritate cod. duor. Vatic. & Rain. Don. Tor. *nutans, Distorq. oc.]* innuens ei, & oculos huc, & illuc mouens, *δενδύλλων*, obscure & tacitè admonens, ut me eriperet. vide annotationem ad illum locum. *Deme super cilio nubem.* epist. xv 111.

malè falsus R. d.] nimium falsus, vel in meam fraudem falsus dissimulat se intelligere quid vellem.

meum secur vr. b.] vrebatur. atqui secur sedes bilis non est, sed libidinis, ut annot. sup. ad Od. x 111. lib. 1.

Certè nescio quid] hæc dicebat Horatius Fusco, ut per speciem colloquij secreti hoc garrulo defungi posset.

memini bene] respondet Fuscus planè aliud, quàm cupiat Horatius, idq; dedita opera, cum eo perfacetè, & perurbanè iocans, ut is magis, ac magis ab hoc garrulo vrgeatur, & pœnè dicam, enecetur.

hodie tricesima Sabbata] Sabbata dicunt Latini numero multitudinis, vt cetera dierum festorum nomina, Saturnalia, Floralia, Palilia, Faunalia, Terminalia. tricesima autem appellantur fortassis à dierum numero, quibus menses constant. quanuis enim Iudæorum menses cum lunæ cursu congruentes, vicesimo octauo quoque circiter die compleantur, tricenarius tamen numerus rotundior, & aptior erat versui, quàm vicenarius octonarius. credibile est autem prima cuiusque mensis Sabbata Iudæis fuisse religiosissima. Iam verò ne illud quidem dubium est, quin plerique etiam Latini ac Romani temporibus illis Iudæorum religionem, ac ceremonias coluerint. sed cum hæc explicatio mihi non satisfaceret, Iudæum quendam de suis Sabbatis, & de annorum, mensiumq; suorum ratione consului. ex ijs, quæ mihi respondit, collegi tricesima sabbata ea esse intelligenda, quæ ab ijs maxima religione coluntur, atque obseruantur: quo die agnum immolant, ceu mandunt potius, & comedunt. quod Sabbatum, (vt barbarè loquar) tricesimum est ordine, si Sabbata à principio anni numeres. annus enim apud illos initium capit à mense septembri.

vin' tu Curtis Iudæis oppedere] id est, vin' tu Iudæorum religionem contemnere, irridere, ac pro nihilo putare? oppedere est ventris crepitum in alterius odium, & contumeliam edere. quod dicunt Græci κατὰ πόρην, & ἀνταποπέδην. Aristoph. in Pluto. καὶ τῆς πεινῆς ἀνταποπέδην. id est, paupertati oppedere. Idem νεφέλ. καὶ βύλομαι ἀνταποπέδην πρὸς τὰς θρονιάς.

Curtis] suprâ saty. v. apellas nominauit: quod tantundem valet. nulla mihi (inquam) Rell.] multis locis perspicuè ostendit Horatius se omnes religiones contemnere.

at mi. sum paulo] at mihi (inquit Aristius) religio est aliqua: ego religionibus aliquantum sum deditus.

vnus Multorum] vnus è multis, vt epistola ad Numicium lib. i. vnus vt è multis populo spectante referret Emtum mulus aprum. & infra saty. x. vnus viuorum. neque verò ijs assentior, qui putant dictum esse ab Horatio, vnus multorum pro eo, quod Græci dicunt, εἷς τῶν πολλῶν, id est, vnus è plebe, seu vnus è vulgo. sed arbitror esse positum pro illo εἷς πολλῶν, id est, ego vnus egregiè præter ceteros.

hunc cæne solem Tam nigr.] loquitur Horatius, suum casum deplorans. nigrum solem pro die infausto, tristi, & inauspicato dixit: quemadmodum diem atrum veteres appellabant, ad res gerendas ineptum, & nefastum: quales erant Kalendæ, Nonæ, Idus, quod his diebus imperatores infeliciter rem gessissent. Catullus contra soles candidos vsurpauit, pro diebus lætis, optatis, & iucundis, vt carm. ad seipsum. Miser Catulle desinas ineptire, Et, quod vides perisse, perditum ducas. Fulsere quondam candidi tibi soles, &c. & Propert. lib. 2. o me felicem, nōx ò mihi candida, & ò tu Lectule delicijs facte beate meis. & Tibull. auroram candidam lib. i. eleg. 111. Hoc precor: hunc illum nobis aurora nitentē Luciferū roseis candida portet equis. vide annot. ad Od. 3. lib. 1.

Sub cultro linquit] id est, in extremo discrimine. ductum à victimis iam iam mactandis.

libon

&

& licet antestari:] huius loquacis aduersarius quærit à me vtrum sibi liceat me testem in se sumere, nec ne? id est, an ego passurus sim illum meo testimonio vt. est enim antestari vnum aliquem ex ijs, qui assunt, prehensa auricula, testem sumere. quo facto licebat ei, qui vadibus acceptis quempiam in ius vocasset, manus ei injicere, eumq; in ius rapere. Plautus in Perla, s a t v r. age, ambula in ius leno. d. Quid me in ius vocas? s. illic dicam apud prætorem. sed ego in ius voco. d. non ne antestaris? s. tuam ego causa car-nus ex. Quoiquam mortali libero aureis atteram? Qui hic commercaris civeis homines liberos? compositum autem est hoc verbum ab an, quod in compositione valet circum, & testari. quanquam Priscian. aliter lib. 8. vult enim Latinum antestari, Græco illi ἀποδομαρτυρηθῆναι respondere. sed errat.

ego verò Opp. auric.] ego præbeo illi auriculam, vt me testē sumat. rapit in ius] garrulum. rapit autem vim significat, & acrius est, quàm dicit. sic saty. 111. lib. 2. Cum rapies in iura malis ridentem alienis.

sic me seru. Ap.] quidam hæc referunt ad Apollinis statuam eburneam, quæ posita erat in foro Augusti, vt significet Horatius se raptò tandem in ius aduersario, quasi beneficio forensis Apollinis liberatum esse. à quibus dissentire nolim: sed tamen credibile est Horatium vna opera ad illum Homeri locum respexisse, vbi Ænean cum Achille congressum eripit Apollo. versus sunt hi iliad. v. Τὸν δ' ἐξήραξεν Ἀπόλλων Πεία μάλ', ὥς εἰ θεὸς, ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἠέρι πολλῆ. sic & iliad. γ. Paridem, qui Menelaum ad singulare certamen prouocarat, ab eoq; præne victus, atque ad naues pertractus erat, eripit Venus. τ' δ' ἐξήραξεν Ἀφροδίτη Πεία μάλ', ὥς εἰ θεὸς ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἠέρι πολλῆ.

NEMPE incomposito dixi pede currere versus Lucilli. quis tam Lucilli fautor ineptè est, Ut non hoc fateatur? at idem, quod sale multo Urbem defricuit, charta laudatur eadem. Nec tamen hoc tribuens, dederim quoq; cetera. nam sic Et Laberi mimos, vt pulchra poemata, mirer. Ergo non satis est risu diducere rictum Auditoris: & est quedam tamen hic quoque virtus. Est breuitate opus, vt currat sententia, neu se Impediat verbis lassas onerantibus aures. Et sermone opus est modò tristi, saepe iocosò, Defendente vicem modò rhetoris, atque poëta,

p 2 interdum

Interdum urbani parcentis viribus, atque
 Extenuantis eas consulto. ridiculum acri
 Fortius: & melius magnas plerunque secat res.
 Illi, scripta quibus comædia prisca viris est,
 Hoc stabant: hoc sunt imitandi: quos neque pulcher
 Hermogenes vnquam legit, neque simius iste
 Nil præter Caluum, & doctus cantare Catullum.
 At magnum fecit, quòd verbis Græca Latinis
 Miscuit. ô seri studiorum, qui ne putetis
 Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti
 Contigit. at sermo lingua concinnus vtraque
 Suauior: vt Chio nota si commista Falerni est.
 Cum versus facias, teipsum percontor: an, & cum
 Dura tibi peragenda rei sit caussa Petilli:
 Scilicet oblitus patriæq, patrisq, Latine
 Cum Pedius caussas exudet Poplicola, atque
 Coruinus: patrijs intermiscere petita
 Verba foris malis, Canusini more bilinguis?
 Atque ego, cum Græcos facerem, natus mare citra,
 Versiculos, vetuit me tali voce Quirinus
 Post mediam noctem visus, cum somnia vera:
 In siluam non ligna feras insanis, ac si
 Magnas Græcorum malis implere cateruas.
 Turgidus Alpinus, iugulat dum Memnona, dumq,
 Desingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo:
 Que nec in ade sonent certantia iudice Tarpa:
 Nec redeant iterum, atque iterum spectanda theatris.
 Arguta meretrice potes, Dauoq, Chremeta
 Eludente senem, comis garrere libellos
 Unus viuorum Fundani. Pollio regum
 Facta canit pede ter percusso: forte epos acer,

Ut

Ut nemo, Varius ducit. molle, atque facetum
 Virgilio annuèrunt gaudentes rure camæna.
 Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino,
 Atque quibusdam alijs, melius quod scribere possem,
 Inuentore minor: neque ego illi detrahere ausim
 Harentem capiti multa cum laude coronam.
 At dixi fluere hunc lutulentum. sæpe ferentem
 Plura quidem tollenda relinquendis. age, quæso.
 Tu nihil in magno doctus reprendis Homero?
 Nil comis Tragici mutat Lucillius Atti?
 Non ridet versus Enni grauitate minores,
 Cum de se loquitur, non vt maiore reprehens?
 Quid vetat, & nosmet Lucilli scripta legentis
 Quarere: num illius, num rerum dura negarit
 Versiculos natura magis factos, & eunteis
 Mollius? at sit quis pedibus quid claudere senis,
 Hoc tantum contentus: amet scripsisse ducentos
 Ante cibum versus: totidem cœnatus: Etrusci
 Quale fuit Casti rapido feruentius amni
 Ingenium: capsis quem fama est esse, librisq,
 Ambustum proprijs: fuerit Lucillius, inquam,
 Comis & urbanus: fuerit limatior idem,
 Quam rudis, & Græcis intacti carminis auctor:
 Quamq, poëtarum seniorum turba: sed ille,
 Si foret hoc nostrum fato dilatus in æuum:
 Detereret sibi multa: recideret omne, quod vltra
 Perfectum traheretur: & in versu faciendo
 Sæpe caput scaberet: viuos & roderet vngueis.
 Sæpe stilum vertas, iterum quæ digna legi sint,
 Scripturus: neque, te vt miretur turba, labores,
 Contentus paucis lectoribus. an tua demens

P 3

vilibus

Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego: nam satis est equitem mihi plaudere: vt audax,
Contemptis alijs, explosa Arbuscula dixit.
Men' moueat cimex Pantilius? aut crucier, quod
Vellcet absentem Demetrius? aut quod ineptus
Fannius Hermogenis ledat conuiuia Tigelli?
Plocius, & Varius, Mæcenas, Virgiliusq;
Valgius, & prober hæc Octavius optimus, atque
Fuscus: & hæc vtinam Viscorum laudet vterque.
Ambitione relegata te dicere possum
Pollio, te Messalla tuo cum fratre, simulq;
Vos Bibuli, & Serui, simul his, te candide Furni:
Complureis alios, doctos ego quos, & amicos
Prudens prætereo: quibus hæc, sint qualiacunque,
Arridere velim, doliturus, si placeant spe
Deterius nostra. Demetri, teq; Tigelli
Discipularum inter iubeo plorare cathedras.
I puer, atque meo citus hæc subscribe libello.

COMMENTARI I.

Nempe incomp. dixi p.c.] dixerat Horat. supra saty. 1111. Lucillium duriusculum esse in componendis versibus: quo nomine fuerat à nonnullis accusatus. ijs igitur nunc respondet, & se ita purgat, vt ostendat se, quod de Lucillio dixerit, iure dixisse.

quod sale mul. Vrb. defr. ch. l.] idem, quod falsè, & vrbane ciuium Romanorum vitia notarit, eadem satyra laudatur, nempe illis versibus, *Hinc omnis pendet Lucillius hosce secutus, Mutatis tantum pedibus, numerisq; facetus.*

nam sic Et Laberij mim.] nam si propterea, quod vrbane, & facetè vitia reprehendit Lucillius, habendus esset in numero bonorum poetarum, eadem ratione Laberij mimi quoque essent in bonis poematis numerandi. fuit autem Laberius mimorum scriptor dicacissimus, ac maledicentissimus: à Julio Cæsare tamen donis auctus, & annulo aureo ornatus. M. Tull. ad Trebat. scribens significat esse metuumdum, ne, si diutius ille cum Cæsare commoratus ab eo redeat inanis, derideant eum Laberius, & Catullus, his verbis, *sin frustra diutius absueris, non modo Laberium, sed etiam sodalem nostrum Valerium pertimesco. mira enim persona induci potest Britannici iurisconsulti.*

Ergo

Ergo non f. est ris. did.] non est igitur fatis auditoris os risu dilatare, id est, auditori risum profusum mouere, quanuis insit in hoc etiam quædam virtus: sed opus est, &c. breuitas desideratur duabus de causis: primùm vt sententia currat, id est, ne claudicat, nè insistat: deinde ne & verborum multitudine se impediatur, & oneret auditorem.

Defendente vicem] id est, tuente munus, ac partes, &c. id est, ea cumulatè præstante, quæ propria sunt rhetoris, aut poetæ.

urbani p.v.] *εἰρησός*, qui multo minus contendere videtur, quàm præstare, & efficere possit.

ridiculum acri Fortius, & mel.] plus interdum valet risus opportunus, quàm vis, & seueritas, & acrimonia. scribit Aristoteles lib. 3. de arte dicendi, Gorgiam Leontinum dicere solitum, res seueras, & serias risu: risum, rebus seueris discutiendum esse. M. Tullium pro Murena dicentem, risu mouendo, & auctoritate Catonis, qui erat vnus ex accusatoribus, illudenda, causam obtinuisse, locupletes auctores tradiderunt.

Illi, scripta quibus] poetæ veteris comædiæ, Eupolis, Cratinus, Aristophanes. vt supra saty. 4. in princip. *quibus*, id est, à quibus.

stabant] placebant, non explodebantur, *εἰς ἐξέπαινον*.

pulcher] *εἰρησός*, homo bellus.

Simius] ineptus imitator. Demetrium significat, de quo infra ead. satyra. vel simium fortasse appellat à forma, seu potius deformitate corporis.

Nil præter Caluum, & doctus] qui nihil aliud cantare didicit, quàm Caluum, & Catullum. neque verò est, quod quisquam existimet ab Horatio Caluum, & Catullum improbari: sed ineptos, & stultos imitatores.

At magnum fecit] Lucillius verba Græca Latinis miscebat, vt apparet ex his versibus à me sic emendatis. *Quam lepide lexes composta, vt tessera omnes, Endo pauimento, atque emblemate vermiculato?* quos producit M. Tull. in orat. perf. sed corruptos, & in his *ἄσπε*, inquam, *ἴτε ἡέλορες, turma omni cohorsq;* *ἄσπε* hinc Muci hostis Albutius, hinc inimicus. quanquam in his posterioribus Albucium, qui Græcus dici malebat, quàm Romanus, Scæuula de industria Græcè salutat. vide lib. 1. de finibus. & in his. *In quo Lalius clamores sophos ille solebat Edere*, qui citantur à Cicer. lib. 2. de finibus. Idem Lucillius M. Crassum, qui semel in vita risisse dicitur, *ἀγέλασος* in satyra quadam nominauit, teste M. Tull. lib. 5. de finibus.

o feri studiorum] *ὀψιμαθεῖς*, vno verbo appellant Græci.

quinè putetis, &c.] sic habet tres cod. Vat. & Iann. Faer. Torn. Et Prisc. lib. 16. sic legit hunc locum, & ait ne coniunctionem esse neque dubitantem, neq; interrogantem: sed confirmantem, aut certe enunciantem, alterum exemplum producit ex saty. 1111. lib. 2. *Clarus erit, fortis, iustus, sapiens ne etiam, & rex.* vbi vulgo aliter legitur tamen.

vt, Chio nota si commissa Fal.] Vt si vino Chio Falernum temperatum est, quod fieri solebat, vt vini Falerni austeritas vino Chio, quod erat lenius, ac mitius, obtunderetur. cur autem notam Falerni dixerit, vide supra Od. 111. lib. 2. ad illum locum. *Interiore nota Falerni.*

Dura] difficilis. vt Terent. Phorm. *verum scientem, tacitum causam tradere*

dere aduersarijs, Etiamne id lex coegit? PHAED. illud durum. GET. ego expediam.

Petilli] de quo sup. faty. I. I. I. ordo verborum & sententia huius loci hac est. te ipsum percontor, id est, ex te ipso quaero, cum versus facturus sis, & cum Petillij causa tibi sit agenda, nu tu patrie, & patris oblitus verba Graeca patrijs, id est, Latinis intermiscere malis, quam puro sermone Latino uti? patria q; patrisq;] oblitus Italiae, quae patria tua est, & patris tui, qui Romanus, aut certe Latinus est, vel erat, &c.

Latine Cum pedius caus. &c.] id est, cum hi duo praestantissimi, & clarissimi oratores, Petillij accusatores, Pedius Poplicola, & Messalla Corvinus multum sudent in causis Latino sermone componendis, & agendis: id est, cum multum laborem, multamq; operam sumant in causis Latine componendis, atque agendis, &c. Cum antea in omnibus libris vulgatis legere- tur, patrisq; Latini, ego admonitus a duobus cod. Vat. & Tornet. veram scri- pturam restitui: de qua dubitaturum politum litteris arbitror neminem, quis enim non videt aduerbium Latine ad verbum exudet pertinere? idq; ignorantem confidentem aliquem librarium, aut lectorem, hunc locum corrupisse?

Canusini mor. bil.] Canusinorum more, qui partim Graece, partim Latine loquebantur. vide Festum in nomine bilinguis.

natus mare citra] in Appulia finibus, non in Sicilia, aut Graecia.

Post m. n. v. cum somnia vera] hoc etenim maxime tempore, cum & confectus, depulsusq; e pectore cibus est, & liber animus, ac solutus a contagione corporis futura providere potest, vera videntur in somnis. sic Theocrit. in Europa. eid. u. Ευρωπη! ποτε Κυπρις εστι γλυκυη ηκεν ονειρον, Νυκ- τος οτε πριταρον λαχος εσταθον, εγυθι δ' ηως, Υπνος οτε γλυκιων μελιθς βλε- φαρσιον εφισων Λυσμελις πωδ' αα μαλακω η? φαια δεσμοφ, Ευτε, ηη? ατρεκειων ποιμανη? εθνος ονειρων.

In siluam non ligna feras insan.] id est, neque fueris insanus, si tu Latinus Graecos versus scribas, atque si in siluam ligna feras.

Turgidus] inflatus. A Cornelium Alpinum designat.

iugulat] dum ita incitè, & ineptè Memnonis ab Achille iugulati hi- storiam, seu potius fabulam narrat, ut Memnonem ipse iugulare videatur: & dum Rhenum fluuium ita ineleganter describit, ut luto conspurcare videa- tur, hac ego ludibundus scribo. Memno, & Hemathio fratres, Tithoni & Aurorae filij: quorum hic ab Hercule: ille ab Achille interfectus est. Hesiod. in Theog. Τιθωνος δ' ηως τεκε Μემνονα χαλκορυστω Αιθιοπων βασιληα, ηη? ημαθιωνα ανακτα.

Defingit] deformat, illepidè describit, & inuenustè. In quibusdam codicibus legitur diffingit: in cod. Don. depingit. in Torn. Defingit. ego De- fingit verum esse puto.

Quae nec in aede s. cert.] Quae nec in aede Apollinis recitentur, ut subeant Mecij Tarpe iudicium, nec iterum atque iterum spectentur a popu- lo. de Mecio in epist. de arte poet. si quid tamen olim scripseris, in Mecii de- scendat iudicis aureis.

Arguta meretr. pot. D. q; Chr.] id est, tu Fundani vnus ex ijs, qui viuunt,

viuunt, potes omnium optimè comœdiam scribere: tu omnibus homini- bus praestas in scribendis comœdijs: in quibus inducuntur meretrices ar- guta, & serui dominos fallentes dolis. vnus viuorum. eis ζώντων.

comis garr. lib.] nonnulli comis libellos coniunctè legunt, ut sit, comeis libellos, & interpretantur, urbanos, facetos, hilares. ego nullius sententiam reprehendo. Utatur suo quisque iudicio. Veruntamen magis mihi placet, comis esse numeri singul. casus recti, ut cohæreat cum his tu vnus viuorum po- tes garrere libellos comis, id est, comiter, hilariter, facetè, & comicè. Nam Var- ro lib. 5, de lingua Latina à Graeco nomine Κωμος, qui Deus hilaritatis, salta- tionis, lasciuia, intemperantia, & similium esse dicitur, ait Latinum comis ortum esse, indeq; dictam à Latinis comissionem, seu potius comassatio- nem, quemadmodum & à Graecis comœdiam. Præterea hac eadem satyra Lucillium bis comem appellat, semel ibi. Nil comis tragici mutat Lucillum At- ti? iterum ibi. fuerit Lucillum, inquam, Comis & Urbanus. Postremò puto Ho- ratium Graecum verbum κωμοειν, quod est res urbanas, & Como dignas canere, seu dicere, his verbis comis garrere libellos, exprimere voluisse. Non ignoro tamen M. Tull. vocem comis aliter interpretari in orat. pro Corn. Balbo: cuius haec verba sunt. in quo erat accusatoris interpretatio indigna respon- sione, qui ita dicebat, comiter esse communiter. quasi verò priscum aliquod, aut inso- litum verbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, suaves homines esse dicuntur, qui erranti comiter monstrant viam, benignè, non grauata: communiter certè non conuenit. Sed in ijs, quae in iudicijs habentur, orationibus, hominum aucto- ritates non sunt consignatae. omnes enim illae orationes, causarum sunt, & temporum, non hominum ipsorum, ac patronorum, ut ait idem Tullius in Cluentiana. Varronem igitur hinc sequamur. Incidi etiam aliquando in quen- dam virum doctum, qui diceret comis hinc esse septimi casus à Graeco κωμοι comi numeri multitudinis, quod nomen significat cantilenas lasciuas, deli- catas, molles, impudicas, conuiuio, & conuentu hominum intemperan- tium, & Como dignas: cum quo nolui pugnare.

Pollio reg. Fact. can.] Pollio tragedias Latinas, id est, Praetextas scri- bit. Personae tragicae, sunt reges, & principes, & personae publicae: res, & argumentum praetextarum, facta regum, & principum, & clarorum viro- rum.

pede ter percusso.] id est, senarijs iambicis, qui trimetri appellantur. hac malè distinguuntur in omnibus libris vulgatis.

forte epos] carmen longum, hexametrum, Maonium, seu Homeri- cum, heroicum. nam tamen hoc nomine quilibet versus significetur κη παλάτος, tamen ferè semper Aristoteles, & Plato pro hexametro vsurpant. ille enim επος, id est, epopœiam in libello ποει ποιητικης, tragedia opponit, his verbis: καη τοι το φρωτων ομοιωσ εν η τραγωδιας πωτο εποιαν, ηη? εν τοις εποιαι. Plato item in Phaedro, alijsq; locis non quoduis carmen επος appel- lat, sed hexametrum. sic Plato in illo dial. cum verbum illum protulisset, ως λυκοι αρτα φιλιε, ως παρδα φιλεσιον ερασαη, rogatus à Phaedro, cur finem lo- quendi fecisset, respondet, ει ηδρα, ω μακαριε, οτι ηδν επον φθιγομαι, αλλ' ει ετι διδουραμβουσ, vide Eustath. in lib. α ιλ.

vt nemo] ita vt nemo melius. supra Od. v. i. lib. i. scriberis vario fortis,

hostium victor Meonij carminis alite. dixit autem ducere epos vel propterea quod versus Heroici fere alijs sunt longiores, ac productiores: itaque longi appellantur: vel (quod magis probo) quia epos dictum est...

molle, atque facetum] carmen tenerum, elegans, & politum. hanc sunt referenda ad Bucolica, & Georgicorum libros.

gaudentes rure] nondum scilicet hoc tempore Virgilius Aeneida ediderat, & fortasse ne scripserat quidem.

Hoc erat, experto.] id est, ego nihil habui, quod potius, aut melius scribere possem, quam satyras: quod quidem genus Varro Atacinus frustra expertus est, & quidam alij, quos necesse non est nominare. De Varrone Atacino Quinct. lib. 10.

Inventore minor] Lucillio. infra eadem saty. Gracis intacti carminis auctor. & saty. 1. lib. 2. me pedibus delectat claudere verba Lucille ritu nostrum melioris utroque. ibid. quid, cum est Lucillius ausus Primus in hunc operis componere carmina morem? &c.

At dixi st.] hanc pertinent ad illum locum saty. 1111. Nam fuit hoc vitiosus. in hora saepe ducentos, ut magnum, versus dictabat stans pede in vno. Cum fueret lulentus, erat, quod tollere velles.

sape ferentem Plur. q. toll.] quasi ita dicat, non tantum hoc dixi, illum fluere lulentum, sed etiam illud addidi, saepe proferentem plura digna, quae excipiantur, sumantur, & probentur, quam, quae reijciantur. tollenda, id est, sumenda, excipienda. ut de arte poetica. hoc tibi dictum Tolle memor.

age quaeso] Dic mihi (amabo te) nihilne interdum reprehendis in Homero? nonne viri docti quaedam in Homero improbant? quaedam desiderant? Nonne Lucillius ipse urbanissimus, ac, facetissimus poeta, nonnulla mutat in L. Attio Tragico? Nonne versus Ennij notat interdum, & irridet, ut leuiores?

Quid vetat & nosmet, &c.] si licuit Lucillio Attium, & Ennium reprehendere: quid vetat quo minus, & nos Lucillij scripta examinemus, videamusque; num vel sua culpa, vel earum rerum, quas tractavit, vitio non sit assecutus compositum, & politum scribendi genus?

magis factos] magis elaboratos, accuratos, expolitos. Græci dicunt μετρητους, id est, annotavit Muretus, & alij. ita M. Tull. in Bruto. sed ut intellectum est, quantam vim haberet accurata, & facta oratio, &c.

at sit quis] sic legendum, non at si quis. ut habent vulgati codices. Est autem totius huius loci sententia, At sit aliquis hoc vno contentus, nempe versus

versus facere, qui singuli senis pedibus constant: scribat ducentos versus ante cenam, totidem à cena, &c. demus præterea Lucillum fuisse limatum, & accuratum scriptorem, quod non ita est: tamen si hodie viveret, multa inania, & superuacanea sibi amputaret, &c.

ducentos] supra saty. 1111. in hora saepe ducentos, ut magnum, versus dictabat stans pede in vno.

Etrusci Quale fuit] id est, qualis fuit Calsius Etruscus, Parmensis, de quo in epist. ad Alb. Tibull. scribere, quod Calsi Parmensis opuscula vincat? caplis quem fama est, &c.] qui tam multa scripsit, ut suis libris fuerit ambultus, seu, ut habent quidam cod. combustus.

fuerit] concessio. demus eum fuisse urbanum, ac facetum: demus eundem fuisse limatum & politum scriptorem.

fuerit limatior idem, Quam] hunc locum, quem scio difficilem, & impeditum haberi, sic expedio, atque explico. Demus (inquit Horatius) Lucillum limatiorem fuisse, quam auctorem satyræ Græcis intactæ esse oporteat: quod idem fere valet, ac si dicat: demus Lucillum fuisse limatiorem, quam esse debuerit: atque ita nomen rudis in patrio casu accipio, & cum voce carminis coniungo. Nam quod alij faciunt rudis, recti casus, hoc modo: fuerit limatior idem, Quam rudis, id est, fuerit limatus potius, quam rudis, & impolitus, hoc illi non rectè. Sic enim locutus esset Horatius, fuerit limatior, quam rudior, ut docent exempla. T. Livius. lib. 28. annalium. Acrior impetu, atque animis, quam compositior ordine illo pugna fuit. Idem lib. 30. de Fab. Maximo. cautior tamen, quam promptior hic habitus fuit. Colum. lib. 6. si longior fuerit, quam latior. Quinctil. salubrior studijs, quam dulcior. Paterculus. Festinationem itineris eius aliquandiu morata Massilia est, fide melior, quam consilio prudentior. sic & Græci. Eurip. Medea. εις Ιωδουον ινοβουλο Σωβ Γα οροδυμος μαλλον, η Γρηωτερα. carminis rudis, id est, satyræ nondum perfectæ.

Græcis intacti] quod Græci non attigerunt. Satyra enim (inquit Quinctil.) tota nostra est.

dilatatus] magna est hæc librorum antiq. varietas. in alijs enim scriptum est delapsus, in vno dilapsus, in vno delatus, in duobus dilatus: quos secutus sum, & hunc locum sic explico. sed si Lucillius ad nostram ætatem esset reseruat, si nostra demum ætate introiisset in vitam, seu natus esset, &c.

Detereret sibi multa] detraheret, limaret, amputaret, circumcideret.

quod ultra Perf. trah.] quod superuacaneum esset. caput scaberet, vitios &c.] gestus sunt hominum in attentissima cogitatione defixorum, & eorum maximè, qui summam curam in scribendo ponunt.

Sape stilum vertas, &c.] monet hic Hor. ut sua quisque scripta mutet, limet, corrigat, & emendet. Est enim stilum vertere, scriptum mutare, inducta priore scriptura, M. Tull. Verr. 4. Vertit stilum in tabulis suis: quo facto causam omnem evertit suam. natum hoc loquendi genus à veterum consuetudine, qui stilo inuerso, id est, superiore stili parte, id, quod scriptum erat, debebant. Ad hunc locum pertinet, quod est in epistola ad Augustum: vbi

queritur suæ ætatis poetas turpe sibi ducere ea, quæ semel scripserint, immutare, his verbis: *Nam spirat tragicum satis, & feliciter aude: sed turpem putat in scriptis, metuitq; lituram: cui consentanea sunt illa in epist. de arte poet. Nec virtute foret, claris ve potentius armis, Quam lingua, Latium, si non offenderet unum- Quenque poetarum lima labor.*

neque, te vt miretur turba, lab.] contra se res habet in oratore: qui si probatur multitudini, non est, quod doctorum iudicium magnopere desideret, vt multis verbis docet M. Tull. in Bruto.

vilibus] parui pretij, contemtis.
explosa] a plebe, & multitudine explosa: ab equitibus autem probata.
Arbuscula] mima. de qua M. Tull. ad Att. lib. 4. *Quæris nunc de Arbuscula. valde placuit.*

cimex] credibile est hunc Pantilium ab Horatio ob immunditiam, aut fetorem, aut humilitatem, cimicem esse nominatum.

Demetrius] quem supra simium appellauit.

Fannius] de quo saty. 1111. *beatus Fannius Vltro Delatis capsis.*

Octavius] poetam Octauium intellige, non Octavianum eum, qui Cæsar Augustus postea dictus est. vide P. Victor. Var. li. 14.

Ambitione relegata] id est, sublata omni ambitione, depositoq; omni studio tuæ gratiæ colligendæ, beneuolentiæq; aucupandæ.

prudens] sciens: non per imprudentiam, aut ignorantiam.

Arridere] probari, placere. quibus (inquit) hæc scripta mea, qualiacunque sint, placere velim, non feminis, & viris feminarum similibus.

Discipularum inter, &c.] sic scriptum est in trib. cod. Vat. & Iann. Faer. Torn. neq; verò dubium cuiquam debet esse, quin hæc sit recta, & vera lectio tot codicibus confirmata, vt taceam, quod eam Porphy. agnoscit. significat autem Horatius hunc Hermogenem, vel feminis probari tantum, non viris: vel discipulos habere impudicos, & parum mares, & fortasse, qui magistro flagitiosè morigerarentur.

plorare] *ὀπιλάειν*. Quemadmodum, quibus benè cupiunt Græci, eos iubent *χαίρειν, εὐπαθεῖν*, id est, gaudere, & bene rem gerere: sic, quibus malum precantur, eos iubent *βιάζεσθαι*, id est, plorare. vide annot. ad Od. v. epod. ibi *O multa fleturum caput.*

SATYRARVM LIB. SECUNDVS.

SATYRA I.

SVNT quibus in satyra videar nimis acer: et vltra Legem tendere opus: sine neruis altera, quicquid composui, pars esse putat: simileisq; meorum Nulle die versus deduci posse. Trebati, Quid faciam. præscribe. quiescas. ne faciam, inquis,

Omnino versus? aio. peream male, si non
Optimum erat. verum nequeo dormire. ter vncti
Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto:
Irriguumq; mero sub noctem corpus habento.
Aut, si tantus amor scribendi te rapit, aude
Cæsar inuicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus. cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neque enim quiuis horrentia pilis
Agmina, nec fracta pereunteis cuspide Gallos,
Aut labentis equo describat vulnera Parthi.
Attamen & iustum poteras, & scribere fortem.
Scipiadam vt sapiens Lucillius. haud mihi deero,
Cum res ipsa feret: nisi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem.
Cui, malè si palpere, recalcitrat vndique tutus.

Quanto rectius hoc, quàm tristi ledere versu
Pantolabum scurram, Nomentanumq; nepotem:
Cum sibi quisque timet, quanquam est intactus, & odit?
Quid faciam? saltat Nilonius: vt semel ictu
Accessit feruor capiti, numerusq; lucernis.
Castor gaudet equis: ouo prognatus eodem,
Pugnis. quot capitum viuunt, totidem studiorum
Millia. me pedibus delectat claudere verba
Lucilli ritu, nostrum melioris vtroque.
Ille velut fidis arcana sodalibus, olim
Credebat libris: neque, si male cesserat, vnquam
Decurrens aliò, neque si benè. quo fit, vt omnis
Votiuua pateat veluti descripta tabella,
Vita senis. sequor hunc, Lucanus, an Appulus, anceps:
Nam Venusinus arat finem sub vtrunque colonus,
Missus ad hoc, pulsus (vetus est vt fama) Sabellis:
Quà ne per vacuum Romano incurreret hostis:
Sive quòd Appula gens, seu quòd Lucania bellum
Incuteret violenta. sed hic stilus haud petet vltro
Quenquam animantem: & me, veluti custodiet ensis
Vagina tectus. quem cur distringere coner
Tutus ab infestis latronibus? ò pater, & rex
Iupiter, vt pereat positum rubigine telum:
Nec quisquam noceat cupido mihi pacis. at ille,
Qui me commòrit, (melius non tangere, clama)
Flebit: & insignis tota cantabitur vrbe.
Seruius iratus leges minitatur, & vnam:
Canidia Albuci, quibus est inimica, venenum:
Grande malum Turius, si quis se iudice certet.
Ut, quo quisque valet, suspectos terreat: viq;
Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.

Dente

Dente lupus, cornu taurus petit. vnde, nisi intus
Monstratum? Scaua viuacem crede nepoti
Matrem: nil faciet sceleris pia dextera. mirum:
Ut neque calce lupus quenquam, neque dente petit bos.
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam: seu me tranquilla senectus
Expectat, seu mors atris circumuolat alis:
Diues, inops, Roma, seu fors ita iusserit, exul,
Quisquis erit vita, scribam, color. ò puer, vt sis
Vitalis metuo, & maiorum ne quis amicus
Frigore te feriat. quid cum est Lucillius ausus
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere & pellem, nitidus qua quisque per ora
Cederet, introrsum turpis? num Laelius, aut, qui
Duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen
Ingenio offensi? aut laeso doluere Metello?
Famosisq; Lupo cooperto versibus? atqui
Primores populi arripuit, populumq; tributim,
Scilicet vni equus virtuti, atque eius amicis.
Quin, vbi se à vulgo, & scena, in secreta remorant
Virtus Scipiadae, & mitis sapientia Leli:
Nugari cum illo, & discincti ludere, donec
Decoqueretur olus, soliti. quicquid sum ego, quamuis
Infra Lucilli censum, ingeniumq; tamen me
Cum magnis vixisse inuita fatebitur vsque
Inuidia: & fragili quaerens illidere dentem,
Offendet solido. nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis. equidem nihil hic diffindere possum.
Sed tamen vt monitus caueas, ne forte negoci
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina, ius est,

Iudic

Iudiciūq; esto, si quis mala: sed bona si quis
Iudice condiderit laudatur Casare. si quis
Opprobrijs dignum latrauerit, integer ipse:
Soluentur risu tabula: tu missus abibis.

COMMENTARI I.

nimis acer] nimis vehemens in reprehendis, & infectandis ho-
minibus, nimium saeuus, & asper: χαλεπώτερος ἢ δέοντες.

& ultra legem tend.] et quibus videar vltra satyræ legem opus in-
tendere. & verò in quibusdam libris manuscriptis ita legitur, intendere. du-
ctum à neruis, aut fidibus nimium intentis. Est autem satyræ lex, vt comi-
ter, & vrbane, & per ludum, ac iocum, mores, vitiaq; hominum notet, ac
reprehendat, non asperè, non feridè, non perulenter, non contumeliosè,
non iracundè, vt Pers. & Iuuenal. Et attende legem non temerè comme-
rari ab eo, qui loquatur cum Iuriconsf.

fine neruis altera] altera pars, quicquid scripsi, nimis laxum, & pro-
pemodum enerue esse existimat. & attende eum in tralatione manere.

Trebatij] hunc Trebatium clarum iuriconsultum fuisse constat. eun-
dem M. Tullio Ciceroni admodum familiarem fuisse ex ipsius Ciceronis
ad illum epistolis perspicere licet lib. 7.

deduci] tanquam lineas: vel tanquam lanam, seu linum. epist. ad Au-
gust. tenui deducta poemata filo. ad quem locum hac de re plura.

ter vncti Transu. Tib.] quoniam hæc a Trebatio iuriconsulto pro-
nunciantur, quasi edita quædam, & leges: facete simili verborum formu-
la concipiuntur, atque leges componi solent. Iam verò nemini est obscu-
rum à labore, & cibo, vinoq; somnum esse dulcissimum, ac placidissimum.
quod cur ita fiat, docet Lucret. lib. 4. his verbis, Deinde cibum sequitur som-
nus, quia, quæ facit aer, Hac eadem cibus, in Venas dum deditur omnis, Efficit, &
multo sopor ille grauisissimus extat, Quem satur, aut lassus capias: quia plurima tum
se Corpora conturbant magno contusa labore. Fit ratiōne eadem coniectus porro ani-
mai Altior, atque foras eieclus largior eius, Et diuisior inter se, ac distractior intus.

alto] Homerus, & Græci ὑπνον ἠδύμον appellat, id est, vel altum,
vel iucundum: quanquam interdum pro eo, quem ijdem ἠγρεον nomi-
nant, vsurpatur.

irriguum] non dixit obrutum. esset enim tum somnus implacidus,
insuauis, iniucundus, atque (vt ita dicam) insomnis. rectè igitur Alcæus τί-
γε πνεύματος ὄνη, id est, vino pulmones irriga.

sub noctem] paulo ante noctem, vt alibi docuimus.

rapit] significantius dixit, quàm si dixisset, capit.

laturus] consequentur, accepturus, vt sæpe alibi.

fracta cuspide] cuiusmodi tela dicitur Marius excogitasse, vt & essent
hostibus inutilia, & ne è corporibus fauciorum euelli possent: qua de re sic
Plutare

Plutarchus in Mario. λέγει ὅτι εἰς ἐκείνῳ πῶ μάχῃ πρώτον ἐπὶ Μαρίῳ
καυτομυθώσας τὸ πρὸς τὸς ὑσείας. τὸ γὰρ εἰς τὸ σιδῆρον ἐμβλημα τὸ ξύλον πρότε-
ρον πρὸς τὸν δὲ ὑσείας κατελεθμενον σιδῆρας. Τότε ὁ Μαρίος πῶ μὲν, ὡς-
περ εἶχεν, εἶασε τὸ δ' ἐτέραν ἐξελών, ξύλινον ἦλον εὐθραυσον ἀντ' αὐτῆς ἐπέβα-
λε, τεχνάων προσαρτήσας τὸ ὑσείας τῶν θυρεῶν τὸ πολεμίας, μὴ μένειν ὀρθόν, ἀλλὰ
τὸ ξύλινον κλαδίως ἦλον καμπύλῳ γίνεσθαι πρὸς τὸ σιδῆρον, καὶ παρέλκεσθαι τὸ δο-
ρὸν ἐξὸς πῶ σφελότῳ τ' ἀρχμῆς ἐνεχόμενον. id est, Dicitur tum ad id praelium il-
lud à Mario de iaculis innotatum esse. Nam ea pars ligni, quæ in ferrum inseritur,
antea duabus fibulis ferreis continebatur: Tunc autem Marius, alteram qui-
dem, quemadmodum erat, reliquit: altera autem excemta, clauum ligneum fragi-
lem in eius locum immisit, eo consilio, vt iaculum ad clypeum hostis adiectum, non
maneret rectum, sed clauo ligneo fracto, curuaretur ferrum, & lignum transuersa
cuspide hærens, deorsum penderet.

Attamen & iust.] loquitur Trebatius. Si bella ab Augusto gesta scri-
bere non potes: at poteras eius fortitudinem, iustitiam, animi magnitudi-
nem, ceterasq; virtutes laudare, ac prædicare: quemadmodum Scipionis
laudes Lucillius suis scriptis posteritati commendauit, ac prodidit.

& iustum poteras, & scribere fortem] Augustum iustitiæ, & for-
titudinis nomine laudare poteras.

haud mihi deero] id est, operam in hac re nauabo, inquit Hor.

nisi dextro tempore Flacci Verba] ordo verborum hic est, & sen-
tentia: Non me præbebo negligentem, neque ignauiam in laudandis Au-
gusti virtutibus, cum opus erit, si modò mea verba tempore opportuno at-
tentè audientur ab Augusto. dextro tempore posuit pro opportuno, vt leuo
tempore sat. 1. 11. huius lib. pro contrario. cum te sic tempore leuo interpellarim.

Cui malè si palp.] cui si quis blandiatur ineptis, aut immoderatis lau-
dibus: ita omni ex parte tectus, ac septus est aduersus assentationis dulce-
dinem, atque illecebram, itaq; eam odit, ac reijcit, vt ab ea capi non pos-
sit. blanditias, & assentationem aspernatur, ac respuit. tralatio est ab equis
calcitrosis. sic M. Tull. de Cælio Clodiam amantem spernente. calcitrat.

Quanto rectius hoc] Trebatius loquitur. quanto præstat (inquit)
hoc scribendi genus tractare, quàm satyras scribere, quibus vitiosos homi-
nes lædas?

Quid faciam?] respondens Horat. ostendit suo quenque studio de-
lectari, sua quenque voluptate teneri. & ἐν παρόδῳ vrbane, & satyricè Mi-
lonium notat, vt temulentum.

vt isto Accessit feruor cap. num. q; luc.] id est, vbi, seu postea,
quàm nimio vini potu caput eius concaluit, & ebrius factus binas se lucer-
nas videre existimat, pro singulis. Aristoteles problem. τμημ. γ. quærit
cur ita fiat, & rationem affert his verbis, διὰ τί τοῖς μεθύουσιν ἐνίοτε πολλὰ
φαίνηται τὸ ἐν ὀρώσειν ἢ ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς ὀφθαλμοῦ ἐσώθεν κινουῦνται ἐπὶ τὸ οἶνουκα-
θάσπερ ἢ ὅλη κεφαλὴ. κινουμένων ὁ τὸ ἀρχῶν ἐκ εἰς ταυτὸ συμβάλλουσιν αἱ ὀφθαλ-
μοὶ, ἀλλ' ὅτι ἕκαστον μέρος ἐκείνου τὸ ὀραμένον. διὰ δύο φαίνηται ταυτὸ ὅτι τῶν καὶ
ἐάν τις κῶταθεν κείσθαι πῶ ὀφθαλμοῦ. ἐκίνησε γὰρ πῶ ἀρχῶν τὸ ὀφθαλμοῦ ὡς κινεῖται
εἰς ταυτὸ συμβάλλειν τῆ ἐτέρῃ. ἢ μὲν οὖν τῆ αὐτῆ κίνησις ἐξῶθεν τῆς ἢ δὲ δὲ τῆ
R

ἢ οἶνος, ἔσθθεν διαφίπες ἢ ἔδεν. ταῦτα γὰρ ποιήσας ὁ ποσειδών κινθεῖται. quæ sic interpretor, Quam ob causam ebrijs cum vnum cernunt, multa videntur? an quoniam aspectuum principia intrinsecus à vino mouentur, quemadmodum caput totū? cum principia autē mouētur, non in idem conueniunt aspectus, sed ad vtranque quodammodo partem eius, quod cernitur? iccirco duo apparent? hoc idem porro etiam accidit, si quis infernè aspectum premat. nam principium ipsius aspectus mouit, ita vt is non amplius in eandem rem atque alter conueniat. Ac talis quidem motio fit extrinsecus. ea autem quæ à vino gignitur, intrinsecus. verum nihil interest. visus enim quomodocunque motus fuerit, hæc ita efficiet. Lucretius autem lib. 4. horum, & similium causam opinioni, & errori animorum ascribit: sensus enim nunquam falli affirmat. sic Lucret. *At si forte oculo manus vna subdita subter presit eum: quodam sensu fit vti videantur Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo: Bina lucernarum fragrantia lumina flammis, Binaq; per totas ædeis geminare supellex, Et duplices hominum facies, & corpora bina, &c.* sequitur statim, *Cetera de genere hoc mirado multa videmus, Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quarunt Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit Propter opinatus animi, quos addimus ipsi, Pro visis vt sint, quæ non sint sensibus visa.*

Castor gaudet equis, ouo p.] etiam geminorum fratrum diuersa studia solent esse, vt apparet in Castore, & Polluce, quorum hic pugil clarissimus, ille optimus eques fuisse dicitur. existimant nonnulli ætate Horatij geminos fratres fuisse sic nominatos, quorum alter equis, alter cæstibus delectaretur. mea nihil refert. sed mihi tamen simplicius videtur, vt fratres Helenæ intelligamus.

me pedibus delect. claud.] sic locutus est saty. superiore. *at sit quis pedibus quid claudere senis Hoc tantum contentus.*

Credebat] committebat. tralatio est. vide annot. ad Od. v. lib. 3. ibi, *Qui perfidus se credidit hostibus.*

neque si malè cesserat, vsquam Dec.] id est, neque si quid ei malè euenerat, neque si prospere, vsquam aliò confugiens, quàm ad scribendum, aut legendum. mendosè in quibusdam libris legitur *gesserat.*

quo fit, vt omnis vot.] quo fit, vt omnis Lucillij vita pateat, veluti in tabula votiua, descripta, atque expressa. *votiua tabule* appellantur, quæ sunt vota, quæ ve ex voto suspenduntur in fanis, quales sunt naufragorum, aut eorum, qui ex graui & periculoso morbo recreati conualuerunt. supra Od. v. lib. 1. *me tabula sacer Potiua paries indicat humida suspendisse potenti Vestimenta maris Deo.*

Lucanus, an Appulus anceps] inter Lucaniam, & Apuliam interiectus, vtriusque particeps, ita, vt dubium sit, Lucanus'ne sim, an Apulus, nempe Venusinus.

Quo ne, &c.] id est, vt ne hostes populi Rom. in Romanos inuaderent. quidam libri *Quæ ne*, id est, ne aliqua.

Sive quod] sive quia Appuli, sive quia Lucani bellum populo Ro. in ferrent. alij quod positum esse putant pro aliquod. sed eos refellit codex vnus Vatic. & Tornelin quibus ita scriptum est, *Sive quia Appula gens, seu quod Lucan*

Lucania bellum, &c. *incutere bellum* autem, id est, inferre, Horatio vsitarum.

haud petet vltro] non petet quenquam, nisi sim lacessitus. hæc enim vis est, vocis vltro.

Quenquam animantem] quenquam viuum, quenquam anima & corpore constantem. M. Tull. in Timæo, *à quo enim animante reliquas omnes contineri vellet animantes, hunc ea forma figurauit, quæ vna omnes reliqua forma concluduntur.* aliàs animans & feminini generis est, & neutrius.

distringere] propriè, & vsitatè, vt sup. annot. Od. xxv. lib. 1. *vt pereat positum rub. t.* vtinam telum in vagina conditum, rubigine exedatur. Priscian. hunc locum producit lib. xv.

Nec quisquam noc. cup.] & vtinam nemo me lacessat iniuria: vtinam nemo mihi vltro iniuriam inferat.

at ille, Qui me com.] at, qui me prouocarit, plorabit, & erit fabula totius populi. Plato in Minoë, monet eum, qui bonæ existimationis cupidus est, ne poëtas offendat, ne ve lacessat, Minois exemplo, qui quamuis fuerit rex clementissimus, iustissimus, opimus: tamen propterea quod offensionem, odiumq; Tragicorū poëtarum subierit: & clementiæ, iustitiæq; suæ fructu caruit, & iniustus est inhumanitatis, crudelitatis, iniustitiæ notis in posterum sempiternis. Verba Platonis sunt hæc, *Διὸς δὲ σὺ, ὦ βέλτιος, ἐὰν σωφρονῆς, εὐλαβῆς εἴης, καὶ ἄλλος πᾶς ἀνὴρ, ὅτω μέλει τῷ εὐδύκμονος, μὴδέποτε ἀπεχθασθεῖσθαι ἀνδρὶ ποίησιν μὴδενί. οἱ γὰρ ποιηταὶ μέγα δῶσαν εἰς δόξαν ἐφ' ἃ πότῳ ἀνὰ ποιῶσιν εἰς τὰς ἀνθρώπων εὐλογουμένους, ἢ κακηγορουμένους.* Itaque Archilochus ille ad maledicendum egregiè promptus, ac paratus, cum à quodam contumeliosè appellatus esset, ita respondit, *τὴν τῆσσι πτερῶν σὺνείληπας*, id est, cicadam ala comprehendisti. huius autem animalis mirus est stridor, si ala prehendantur. Huc pertinet & illud, quod scribit Plutarchus in Theseo, *εἰσὶν γὰρ ὄντως χελιδόνες ἐν φωνῶν ἐχέσει πάλαι, καὶ μέλαν, ἀπεχθασθεῖσθαι*, id est, reuera molestum & durum est cum ciuitate, quæ vocem & musam habeat, inimicitias suscipere.

Flebit] *οἰμώξει*, dolebit, miseriam suam conqueretur, ac deplorabit. vide annot. sup. ad Od. v. epod. ibi, *o multa steturum caput.*

& insignis tota cantab. vr.] perueniet in ora virum: nobilitabitur meis versibus ad ignominiam, & infamiam sui nominis sempiternam.

Seruius iratus] quæstor. intelligamus hunc ætate Horatij fuisse Prætozem, & quæstioni alicui rei capitalis præfuisse. Virg. 6. Eneid. *Quæstor Minos vnam mouet.* adhibebatur autem vna ad sortitionem, subsortitionemq; iudicium.

Canidia Albuci] Albucij filia venefica, de qua sup. Od. 111. epod. *an malis Canidia traelauit dapes?* & tota Od. v. & xv. 11. & saty. v. 11. lib. 1.

Grande malum Tur.] quia index leuis, & nummarius, & venalis.

Vt, quo quisque valet, &c.] id est, quo modo, qua re quisque plurimum potest, ea re inimicos suos, eosq; quibus se iniustum esse sentit, aut quos metuit, terreat, & vlceatur: & quemadmodum imperet hoc ipsa natura, cuius maxima vis est, sic ratiocinare mecum, *ἔτω συλλογίζε μετ' ἐμῶ.*

intus] non foris, sed à natura insitum.

Scæuæ, &c.] significat hunc fuisse impium in parentes, & matrem veneno necasse. Scæuæ (inquit) luxurioso & perduto homini suam matrem committe, & permitte: manus quidem, & ferrum ab illa abstinebit: sed cicuta cum melle confusa matrem necabit.

nil faciet sceleris pia dextera] pura quidem manus erit à sanguine materno: sed cicuta eam de medio tollet.

mala] *ἐπιθεῖον* perpetuum, nulla enim cicuta bona est. sic alibi mala lustra, mala ambitio, malis fures. apud Hom. *λευκοῖο γέλαντος*.

tollet] necabit, occidet. sic Varro, quis patrem decem annos natus tollet, nisi veneno?

Ne longum faciam] ne sim longior: vt paucis expediam. sic loquitur M. Tull. lib. 1. de leg. Non faciam longius: huc enim pertinet, animal hoc prouidum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis, & consilij, præclara quadam ratione generatum esse à supremo deo.

fors] fortuna. caue legas, fors. & vide annot. ad illum locum saty. 1. seu ratio dederit, seu fors obiecerit.

Quisquis erit vitæ, sc. col.] ordo est, quisquis erit vitæ color, scribam. vitæ colorem intellige vitæ genus, conditionem viuendi, sortem, personam. non enim vna est omnium hominum persona, non idem vitæ color, non eadem species: aliudq; vitæ genus est imperatoris, aliud oratoris: aliud negociatoris, aliud poetæ. rectè autem colorem appellauit, quia singulorum vitæ degendæ genera, plerunque tanquam colores quidam, in nobis immutantur, neque quicquam ad animum pertinent: sed ad corpus, aut fortunam. Quauis autem sua quenque natura ad certum vitæ genus fingere videatur: neque tamen semper in deligendo vitæ genere naturam sequimur, & saepe, ad quam nos ætatis degendæ viam vel propinqui impulerint, vel fortuna, veluti tempestas quadam, detulerit, in ea constantiæ causa, repugnante natura, cogimur consensescere, & ad extremum vitæ spiritum permanere.

ô puer, vt sis Vitalis metuo] ô puer (inquit Trebatius) ne non sis vitalis, metuo. nomen Vitalis autem, id propriè significat, quod ad vitam pertinet, quod vitam adiuuat, quod vitæ utile est. Lucret. lib. 3. Est igitur calor, ac ventus Vitalis in ipso Corpore, qui nobis moribundos deserit artus. ibid. mors omnia præstat, Vitalem præter sensum, calidumq; vaporem. ibid. Et caput abscisum calido, viuenteq; trunco, seruat humi vultum vitalem, oculosq; patentes, Donec reliquias animæ reddidit omnes. ibid. Quod si forte ideo magis immortalis habens indigus omni Vitali auxilio. & lib. 6. primum multarum semina rerum Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis. M. Tull. lib. de nat. deor. 1. 1. ex quo intelligi debet, eam caloris naturam, vim in se habere Vitalem, per omnem mundum pertinentem. ibid. & ceteris naturis omnibus salutarem impertit, & Vitalem calorem. Idem de diuinati lib. 1. Luce serenanti vitalia lumina liquit. Virg. Æn. 1. Quisquis es, hand (credo) inuisus caelestibus auras Vitaleis carpis. Plaut. in Pænulo. Iupiter, qui genus colis, alisq; hominum, per quem viuimus Vitale æuum. Interdum etiam Vitale appellamus, quod vita præditum est, vt Plaut. in Bacchid. Da, si esse saluum

num vis me, aut Vitalem tibi. M. Tull. in Lælio ex Ennio. Quis potest esse Vita Vitalis, vt ait Ennius, qui non in amici mutua beneuolentia conquiscat? & ita hoc loco ponitur ab Horat. itemq; in saty. 7. huius lib. ita, Dauus, amicum Manicipium domino, & frugi, quod sit satis, hoc est, vt Vitale putes.

maiorum ne quis amicus] ne quis gratiosus apud maiores, & potentiores viros, &c.

Frigore te feriat] mortem tibi inferat: te de medio tollat. sic Lucret. lib. 3. & discedit in auras, Et gelidos artus in lethi frigore linquit. Idem lib. 4. nanteque iaceret Aeterno corpus perfusum frigore lethi. Virg. lib. 9. Æn. Voluitur illa Vomens calidum de pectore flumen Frigidus, id est, moribundus, atque aded mortuus, vt explicat Nonius Marcell. Idem in diris. Et calor in safo decedit frigore mortu. Idem lib. 4. Æn. Et cum frigida mors anima seduxerit artus. Itaque docet Varro lib. 4. de ling. Lat. ignem à nascendo dictum, quod hinc nascitur, quicquid nascitur: ideoq; caler. vt, qui denascitur, ignem amittit, & frigescit.

Quid? cum est Lucillius ausus, &c.] Quid? (inquit Horat.) cum Lucillius primus ausus est satyras scribere?

Detrahere & pellem, nitidus q.] & cum ausus est ea integumenta detrahere, quibus quisque sua flagitia, suamq; turpitudinem tegetet, ac celaret. ausus est omnia, aut plurima improborum peccata nudare, & in publico quodam modo proponere.

Cederet] incederet. sic Plautus. Vt transuersus, non prouersus cedit, quasi cancer solet. citat Varro lib. 6. de ling. Lat.

introrsum turpis] epist. ad Quinctium lib. 1. Introrsum turpem, speciosum pelle decora.

aut, qui Duxit ab] P. Scipio Africanus posterior, qui Carthaginem deleuit.

ingenio offensi?] num ingenio Lucillij offensi, subintell. sunt?

Famosisq; Lupo cooperto] & num doluere ob Lupum famosis versibus conscissum? extant Lucillij versus non integri apud M. Tull. lib. 1. de nat. deor. in quibus hic Lupus, & aliquot alij commemorantur. M. Tull. Quid de sacrilegis, quid de impijs, periurisq; dicemus? Tubulus si Lucius vnquam, si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filius, vt ait Lucilius, putasset esse Deos: tam periurus, aut tam impius fuisset?

Scilicet vni æquus] scilicet vni virtuti placatus, æquabilis, atque amicus. non iratus, neque offensus. vide annot. ad Od. 1. 1. lib. 2.

Virt. Scip. & mitis sap. Læli.] id est, Scipio, & Lælius: *αειφρασις*: quod genus supra annotauimus ad Od. v. lib. 3. Priscian. lib. 2. scribit dicendum fuisse Scipionidæ.

discincti] cur non dixit discinctæ? quia per virtutem Scipionis, & sapientiam Lælij, Scipio, & Lælius significantur, vt diximus. sic Homerus *ὁδ' ἄλ' ἡλθε δ' ἐπὶ ψυχῇ θεθαύει θερεσίου χροσέον αὐτῶτερον ἔχων*. quo loco videbatur dicendum *ἐχέει*. & Eutip. apud Stobæum *ἰδοίμι δ' αὐτῶν ἐντοῖν ἀππέν ἀππένων* Πρωτον μὲν εἶδος ἀξίας τυραννίδος. videbatur dicendum *ἀππέρα ἀξία*. sic M. Tull. orat. pro Sextio. duo importuna prodigia, quos egestas, quos aris alieni magnitudo, &c. Tribuno pl. constrictos addixerat. discinctus hoc loco non ponitur

nitur in vitio, vt Ode i. epod. *Discinelus aut perdam vt nepos*: sed ad animi laxamentum, ac remissionem duntaxat pertinet, vt ibidem docuimus. *discin-*

eli igitur valet hoc loco idem, quod remissi, ac relaxati: animo à rebus serijs, & à reip. curis soluto: omni seueritate posita.

donec] interea dum, vel tantisper dum, vt Od. i. x. lib. 3. *Donec gratias eram tibi.*
Decoqueretur olus] ex apparatu, qualis esset eorum cœna significat, nempe frugi, minimeq; sumtuosa. vide, quæ annotata sunt ad illum locum *Lachaniq; catinum.* lary. v. i. lib. i. *Soliti* autem subintell. erant.

quanuis Infra Lucilli c. ing.] quanuis & censu, & ingenio Lucillio inferior. fuit autem Lucillius honesto loco natus, nempe familia equestri.

Cum magnis vixisse] sic suprâ epist. vlt. lib. i. *Me primis vrbis belli placuisse, domiq;*

& fragili quær. ill. d.] allegoria est. significat autem, inuidis, qui conabantur eum, obtrectando, & clanculum mordendo, in crimen vocare, suæ vitæ integritatem, castitatem, & innocentiam responsuram, ac restituam. ducta allegoria est à dente, qui res teneras, molleis ac fragiles perfringere, & comminuere potest: duras & solidas non potest. vitur alia quidem similitudine M. Tull. orat pro Roscio Com. in eadem re: sed non minus apta. his verbis. *Nonne, vt ignis in aquam coniectus continuò restinguitur, & refrigeratur: sic referuens falsum crimen in purissimam, & castissimam vitam collatum statim concidit & extinguitur?*

offendet solido.] in solidum incurret, ita vt lædatur potius, quàm lædat.

equidem nihil hîc diffindere possum] ita reperi scriptum in vno cod. Vatic. & Tornes. non, vt habent vulgati libri, *diffingere*, Et sanè hanc (quam dico) scripturam agnoscere videtur Porphyrio. diffindere autem verbum est antiqui iuris ciuile, quod valet differre, quanquam nonnulli malunt dici diffundere. à quibus dissentio. Verba sunt hæc ex lege secunda Numæ Pompilij. *si quid horum fuit vitium iudici, arbitro ve, reo ve, us dies diffissus esto.* T. Liuius lib. 9. *atque ei legem Curiatam de imperio ferenti, triste omen diem diffidit.* Aul. Gellius lib. 14. cap. 2. *Atque in dierum quidem diffissionibus,* &c. vbi vulgò legitur *rerum diffusionibus.*

Sed tamen vt mo.] hæc pertinent ad versum, qui statim sequitur, *si mala cond.* hoc sensu: sed tamen, vt cautiore sis, idq; à me monitus, ne forte ignorantia legum te in fraudem impellat: si quis in aliquem famosa carmina scripserit, datur in eum actio, & pœna est in eum lege sancita. M. Tull. lib. 4. *Tuscul. quanquam id quidem etiam x i. tabule declarant, condi iam tum solitum esse carmen: quod ne liceret fieri ad alterius iniuriam, leges sanxerunt.* sic epist. ad August. *quin etiam lex, pœnaq; lata, malo que nollet carmine quenquam Describi.*

ius est, iudiciūmq;] lex lata est, & actio in eum datur.

esto] demus ita esse, (inquit Horat.) videlicet pœnam esse constitutam in eum, qui mala in quempiam carmina scripserit: sed si quis bona scripserit, laudatur iudice Cæsare. ambiguum inest in voce *mala.* Trebatius enim *mala*

mala accipit famosa: Hor. autem indocta.

latrauerit] sic reperi scriptum in quattuor codicibus calamo exaratis: trib. Vatic. & Iann. vnus Vat. & Faer. habent *lacerauerit.* ego priorem scripturam secutus sum, quia à pluribus libris comprobatur. placet mihi tamen, & altera *lacerauerit*: cui ex aduerso responderet nomen *integer*: hoc modo, *lacerauerit* homines improbos, ideoq; lacerandos, cum ipse sit integer, id est, innocens, & castus. Præterea M. Tull. Philipp. x. i. ita loquitur *verborum contumelijs lacerare.* nisi quis dicat *lacerare*, grauius esse, quàm *larrare*: & hoc huic loco conuenire: illud non conuenire. Hæc autem *si quis opp. dig. lac.* & reliqua, quæ sequuntur, videntur dici à Trebatio, hoc modo, si quis improbum, impudicum, periurum, atque impium latrauerit, seu lacerauerit, cum sit ipse purus, & innocens, leges ipsæ x i. tabularum risu dissoluentur, & pœnâ remittent: tu autem omni molestia liberatus, abibis: tu missus fies: tu absoluëris. Ego suspicatus sum aliquando, etiam superiora illa verba, *sed bona si quis,* &c. esse Trebatij, continentemq; iam esse, & perpetuam Trebatij ad extremum orationem, vt aduersentur scilicet illis, *si mala condiderit.* alij omnia volunt esse Horatij.

tabulæ] id est, vel ipsæ leges risu dissolutæ supplicium remittent, vel ipsi iudices, qui sunt legum custodes, atq; adeo leges loquentes, effusè ridebūt.

QVÆ virtus, & quanta, boni, sit viuere paruo:
(Nec meus hic sermo est: sed, quem præcepit Ofellus
Rusticus, abnormis sapiens, crassaq; Minerva.)
Discite non inter lances, mensasq; nitenteis,
Cum stupet insanis acies fulgoribus, & cum
Acclinis falsis animus, meliora recusat:
Verum hîc impransi mecum disquirite. cur hoc?
Dicam si potero. male verum examinat omnis
Corruptus iudex. leporem sectatus, equo ve
Lassus ab indomito: vel, si Romana fatigat
Militia assuetum græcari, seu pila velox,
Molliter austerum studio fallente laborem,
Seu te discus agit: pete cedentem aëra disco.
Cum labor extuderit fastidia: siccus, inanis
Sperne cibum vilem: nisi Hymettia mella Falerno

Ne

Ne biberis diluta. foris est promus : & atrum
Defendens pisces hiemat mare. cum sale panis
Latrantem stomachum benè leniet. vnde putas; aut
Qui partum? non in caro nidore voluptas
Summa, sed in te ipso est. tu pulmentaria quare
Sudando. pinguem virijs, albumq; , nec ostrea,
Nec scarus, aut poterit peregrina iuuare lagois.
Vix tamen eripiam, posito pauone, velis quin
Hoc potius, quam gallina tergere palatum,
Corruptus vanis rerum : quia veneat auro
Rara avis : & picta pandat spectacula cauda:
Tanquam ad rem attineat quicquam. num vesceris ista,
Quam laudas, pluma? cocto num adest honor idem?
Carne tamen quanuis distat nihil : hac magis illa,
Imparibus formis deceptum te patet. esto,
Unde datum sentis, lupus hic, Tiberinus, an alto
Captus hiet? pontesne inter iactatus, an amnis
Ostia sub Tusci? laudas insane trilibrem
Nullum : in singula quem minuas pulmenta, necesse est.
Ducit te species, video. quò pertinet ergo
Proceros odisse lupos? quia scilicet illis
Maiorem natura modum dedit : his breue pondus.
Ieiunus raro stomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum spectare catino
Vellem, ait harpys gula digna rapacibus. at vos
Præsentes Austri coquite horum obsonia : quanquam
Putet aper, rhombusq; recens, mala copia quando
Aegrum sollicitat stomachum : cum rapula plenus,
Atque acidas mauult inulas. nec dum omnis abacta
Pauperies epulis regum. nam vilibus ouis,
Nigrisq; est oleis hodie locus. haud ita pridem

Galloni

Galloni praconis erat acipensere mensa
Infamis. quid, tum rhombos minus equor alebat?
Tutus erat rhombus, tutoq; ciconia nido:
Donec vos auctor docuit praetorius. ergo
Si quis nunc mergos suauis edixerit assos:
Parebit prauis docilis Romana iuuentus.
Sordidus à tenui victu distabit, Ofello
Iudice. nam frustra vitium vitaueris illud,
Si te aliò prauum detorseris. Auidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret:
Quinquenneis oleas est, & siluestria corna:
Ac, nisi mutatum, parcat defundere vinum : &
Cuius odorem olei nequeas perferre (licebit
Ille repotia, nataleis, aliòve dierum
Festos albatu celebrat) cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.
Quali igitur victu sapiens vitetur? & horum
Utrum imitabitur? hâc vrget lupus : hâc canis angit.
Mundus erit, qui non offendat sordibus : atque
In neutram partem cultus miser. hic neque seruis,
Albuci senis exemplo, dum munia didit,
Seuus erit : nec sic, vt simplex Neuius, vinctam
Conuiuii præbebit aquam: vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc, victus tenuis quæ, quantaq; secum
Afferat : in primis valeas benè : nam, varia res
Ut noceant homini, credas, memor illius esca,
Qua simplex olim tibi sederit. at, simul assis
Miscueris elixa : simul conchyliâ turdis:
Dulcia se in bilem vertent : stomachoq; tumultum
Lenta feret pituita. vides, vt pallidus omnis
Cæna desurgat dubia? quin corpus onustum

s

Hæsternis

Hesternis vitijs animum quoque prae-grauat vnā:
 Atque affligit humo diuina particulam aurā:
 Alter, vbi dicto citius curata sopori
 Membra dedit: vegetus praescripta ad munia surgit.
 Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam:
 Siue diem festum rediens aduexerit annus:
 Seu recreare volet tenuatum corpus: vbiq;
 Accedent anni, & tractari mollius aetas
 Imbecilla volet. tibi quidnam accedet ad istam,
 Quam puer, & validus praesumis, molliorem, seu
 Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
 Rancidum aprum antiqui laudabant: non, quia nasus
 Illis nullus erat: sed, credo, hac mente, quod hospes
 Tardius adueniens, vitiatum commodius, quam
 Integrum edax dominus consumeret. hos vtinam inter
 Heroas natum tellus me prima tulisset.
 Das aliquid famae? quae carmine gratior aurem
 Occupat humanam. grandes rhombi, patinaq;
 Grande ferunt vnā cum damno dedecus. adde
 Iratum patrum, vicinos, te tibi iniquum,
 Et frustra mortis cupidum, cum deerit egenti
 Aes, laquei pretium. iure, inquis, Trasius istis
 Iurgatur verbis. ego vectigalia magna,
 Diuitiasq; habeo tribus amplas regibus. ergo,
 Quod superat, non est, melius quo insumere possis?
 Cur eget indignus quisquam te diuite? quare
 Tempa ruunt antiqua deum? cur, improbe, carae
 Non aliquid patriae tanto emetiris aceruo?
 Uni nimirum recte tibi semper erunt res?
 O magnus posthac inimicis risus. vterne
 Ad casus dubios fides sibi certius: hic, qui

Pluribus

Pluribus assuerit mentem, corpusq; superbum:
 An, qui contentus paruo, metuensq; futuri,
 In pace, vt sapiens, aptarit idonea bello?
 Quo magis his credas: puer hunc ego paruus Ofellum
 Integris opibus noui non latius vsum,
 Quam nunc accisis. videas metato in agello
 Cum pecore, & natis fortem mercede colonum,
 Non ego, narrantem, temere edi luce profesta
 Quicquam, praeter olus fumosa cum pede pernae.
 At, mihi cum longum post tempus venerat hospes:
 Siue operum vacuo gratus conuiuia per imbrem
 Vicinus: bene erat, non piscibus vrbe petitis,
 Sed pullo, atque hado: tum pensilis vna secundas,
 Et nux ornabat mensas, cum duplici ficu.
 Post hoc ludus erat cupa potare magistra:
 Ac venerata Ceres, vti culmo surgeret alto,
 Explicuit vino contracta seria frontis.
 Saeuiat, atque nouos moueat fortuna tumultus:
 Quantum hinc imminuet? quanto aut ego parcius, aut vos
 O pueri nituistis, vt huc nouus incola venit?
 Nam propriae telluris herum natura neque illum,
 Nec me, nec quenquam statuit. nos expulit ille:
 Illum aut nequities, aut vafri inscitia iuris.
 Postremo expellet certe viuactor heres.
 Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli
 Dictus, erit nulli proprius: sed cedit in vsum
 Nunc mihi, nunc alij. quocirca viuite fortes:
 Fortiaq; aduersis opponite pectora rebus.

s 2 COMM

SATYRARVM
COMMENTARII.

boni] in tribus Vatic. cod. & Faer. & Torn. scriptum reperitur *boni*, ut sit vocandi casus, quos secutus sum.

viuere paruo] sic Tibull. eleg. 1. lib. 1. *contentus viuere paruo.*

Nec meus hic sermo, &c.] hi duo versus, qui deinceps sequuntur, includendi sunt interpositionis nota.

præcepit] præscripsit, docuit, præmonstrauit. hoc enim significat verbum *præcipere*, non id, quod vulgus putat.

abnormis sapiens] hæc duo coniunctè sunt legenda, *sapiens abnormis*, id est, qui sapiens quidem est, sed non ad istorum philosophorum normam. sic M. Tull. in Lælio, *Nunquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium. T. C. runcanum, quos sapientes nostri maiores iudicabant, ad istorum normam fuisse sapientes. abnormis* autem excudendum curauit, secutus auctoritatem quinque codicum veterum.

crassa Minerva] & sapiens crassa Minerva, id est, non politus, neque excultus doctrina: sed factus natura: non productus à schola, sed ex caula. in Priapeijs, *simplicius multo est, da, verbu turpe Latine Dicere. quid faciam? crassa Minerva mea est.*

nitentes] λιπαρές, pingues, vnctas, opiparas.

Cum stupet infans acies fulg.] id est, cum oculorum acies epularum, & deliciarum, & vasorum pretiosorum splendore obtusa est. allegoria est. nam per aciem oculorum, quæ nimio splendore præstinguitur, iudicium rationis significat obtusum, & corruptum luxu, & voluptatibus.

infans.] ab effectu, quia animum spoliant sanitate.

Acclinis] propensus ad assentiendum falsis propterea, quod corpus multo cibo, multaq; potionem completum est: quod, cum accidit, minus expedite suo munere mens fungi potest. *acclinis* legendum esse, non *acclius* per uincunt omnes codices veteres & Vaticani, & alij nullo excepto. *acclinis* autem significat incumbentem, & propensum. quo nomine vitur Virgil. lib. 10. *Æn. Vulnera sicabat Lymphis, corpusq; leuabat Arboris acclinis trunco.* quo loco tamen in lib. vulgatis legitur mendose *acclius*. hinc verbum *acclino*, & *acclinatus*. Cæf. lib. 6. de bello Gallico *huc cum se consuetudine acclinauerint,* &c. & sup. *atque ita paulum modo acclinata quietem capiunt.*

impransi] sicci, ieiuni. epist. ad Nummionium Vall. lib. 1. *impransus non qui cinem dignosceret hoste. & saty. prox. impransi correptus voce magistri.*

malè verum exam. o. c.] corruptus autem est animus hominis vino, ciboq; conferti, & saturi: Itaq; expedite verum à falso distinguere non potest. huc pertinent, quæ scribit Aristot. *ἡ δὲ ἐνυπνίαν. ἢ αὐτὸν ἢ τρεῖς καὶ ἐν ὀργῆς, καὶ πάσαις ὀπθυμίας ἐναπαύσει γίνουσι πάσις, καὶ μάλλον, ὅσοι ἐν μάλλον ἐν τοῖς πάθεισι ὄσι.*

léporem seclatus, equóve. &c.] huius loci hæc sententia est. qui labore corpus exercuit, sumtuosas epulas non desiderat: sed tenuissimo apparatu, & quolibet cibo sibi appposito contentus est. notum est illud Hippocratis *ὁ πόνος σίτη ἡγείσθω.* & Cyrus apud Xenoph. lib. secundo *ἀπομνημ. curam*

curam adhibebat, ne vnquam sui ad prandium, aut cœnam *εὐδρωσθῆναι* uenirent. & Hippolytus ille apud Eurip. ait redeuntibus è venatione, plenas mensas esse iucundas: significans, opinor, exercitatione, & labore corporis cibi cupiditatem excitari. verba Eurip. sunt hæc, *Σίτων μέλιθε. τερπινὸν ἐκ κωμῶν γίας Τράπεζα πλήρης.* enumerat autem hoc loco Horatius quinque exercitationis genera, venationem, equitationem, militiam, ludum pilæ, disci iactum.

græcari] intemperantius potare, Græcorum more bibere. M. Tull. Vert. 3. *Fit sermo inter eos, & inuitatio, ut Græcorum more biberetur.* Plautus Mostell. *Dies, noctesq; bibite: pergracimini, Amicas emite, liberate, pascite Parasitos, obsonate pollucibiliter.* Idem Bacchid. *atque id pollicetur, se dasurum aurum vashi: Quod dem scortis, quodq; in lustris comedim, & congracem pater.*

Molliter austerum stud. fall.] id est, studio pilæ obliuionem quamdam, & ἀναμνηστικὴν laboris afferente. non enim sentitur labor ab eo, qui pila ludit, propter eam, quam ex lusione percipit, voluptatem.

cedentem] cedit enim aer corporibus, præsertim grauioribus.

Cum labor extuderit] id est, depulerit nauseam, quæ ex satietate, & crapula nascebatur, famemq; irritatit, ac prouocarit.

Sperne cibum vilem] verbum *sperne* pertinet ad illa superiora, *λέπorem seclatus, equóve, &c.* & inest in his verbis *εἰρωπέα*, hoc modo, cum venatu, equitatione, militia, pilæ lusione, dilco te exercueris, ac fatigaris, cibiq; fastidium depuleris, tum tu, sodes, sperne tenuem apparatus, & nega te bibiturum, nisi tibi vinum Falernum melle mitigatum ministretur. quod simile est, ut si dicat, nunquam tu hoc facturum es, immò vilissimum quæque cibum auidissimè voraturus, & quodlibet vinum, atque adeò aquam, si vinum desit, æquissimo animo bibiturus. ad hanc sententiam pertinet id quod Dionysio tyranno respòdit cocus quidam Lacedæmonius. *Cum cœnasset ille in Phidijs, negaretq; se iure nigro nescio quo delectatum, quod erat caput cœnæ: tum is, qui illa coxerat, minime mirum (inquit): condimenta enim desuerunt. Quæ tandem, inquit ille? labor in venatu, sudor, cursus ab Eurota, fames, sitis: his enim rebus Lacedæmoniorum epula condiuntur.* hæc M. Tull. Tuscul. lib. 5. eodem illud Varronis de liberis educandis ex Nonio. *vel maxime illic didici, & sitiienti videri aquam mulsam: & esurienti, panem cibarium, siliginæum: & exercitato somnum suauem.* quem locum sic restituit Muretus.

nisi Hymettia mella Fal.] ne biberis, ne quicquam bibito, nisi vinum Falernum melle conditum. Erat autem Falernum aliquanto austerius. iccirco melle admisto leniri solitum erat. Virg. Georg. 4. *Dulcia mella premes, nec tantum dulcia, quantum Et liquida, & durum Bacchi domitura saporem.*

foris est promus] is qui dapes, & vinum promit, non est domi: tempestas ad piscandum non est idonea. Tu igitur esuriens, & sitiens, neque dum promus redeat: neque, dum ex longinquo, & concitato mari tibi pisces afferantur, expectabis: sed pane, & sale famem sedabis. Promus dictus est à promendo, ut condus à condendo: quibus duabus vocibus vitur Plautus.

vnde putas, aut Quis p.] vnde putas hanc in tam tenui, & vili cibo, nasci

nasci voluptatem? tu pulmentaria quare Sud.] id est, suda prius, quam pransum, aut cœnatum eas, & pulmentaria non magnopere desiderabis. Nam ei, qui sudauerit, famemq; labore prouocarit, fastidio depulso, cibus quantumuis tenuis, ac vilis, erit quouis pulmento suauior. supra epist. ad Loll. lib. 1. Cœnes ut pariter pulmenta laboribus emta. rectè igitur Cyrus: de quo sic Xenoph. *δοτὸν. εἰς β. β. ἐπιμέλεια ἧ καὶ τῆδε ὁ Κύρος, ὅπως μήποτε ἀνιδρωτοὶ χυμῶννοι ὄπῃ τὸ ἀεῖσον, καὶ τὸ δειπνον εἰσίοιν.* quæ verba paulo ante interpretati sumus.

pinguem vitij] obesum, vitioso, & graui abdomine oneratum. albumq;] pallidum, vt infra ead. saty. *vides ut pallidus omnis cœna desergat dubia?*

Ostrea] *ὀστρεῖς* est in nomine *ostrea*, vt supra admo nuimus. ostrea autem loco & tempore inter se distinguuntur. ea enim sunt optima, quæ & in mari, & vere, aut sub æstatem capiuntur, vt docet Athen. lib. tertio.

Nec scarus] de Scaro sic Athen. lib. 8. ὃ ἡ σκάρος ἀπαλόσαρκος, ψάθυρος, γλυκὺς, κῆφος, εὐπέθεος, εὐανιάδοτος, εὐνοίλιος. quæ verba supra sumus interpretati ad Od. 1. e. pod. Quàm rarus autem, & carus Romæ fuerit hic piscis, ex Macrobio cognosces lib. 3. cap. xv i.

Lagois] leporem Græci *λαγῶν* seu *λαγῶ* nominant, à cuius similitudine piscis quidam hoc nomine appellatus est.

Vix tamen eripiam, &c.] vix tamen expugnabo, vt non malis pauone appposito, palatum tuum delectare, ac permulcere, quàm gallina famem explere, vanis rebus corruptus. tergere autem dixit in secunda inflexione, vt Lucret. multis locis. exempli causa lib. 4. *Et quasi perterget pupillas, atque ita transit.*

Corruptus vanis rerum] id est, vanitatibus rerum, vel vanis rebus. sic loquitur Od. x i. lib. 4. *cadus spes donare nouis largus, amaraq; Curarum eluere efficax.* Idem epist. de arte poet. si forte necesse est indicijs monstrare recentibus abdita rerum. id est, res abditas. & saty. vlt. huius lib. *dumq; ridetur fictis rerum Balatrone secundo.* Lucret. lib. 6. de fulmine, *Inter enim fugit, & penetrat per rara viarum.* vide annot. ad Odam illam x i. lib. 4.

& picta pandat spect. c.] Athen. lib. 9. de pauonis pennis, & ala, hæc scribit ex Antiphonte. *εἰ τις ἐθέλοι καβαλεῖν εἰς πόλιν τὰς ὀρνίθας, οἰχί(ον) ἀγαπῶμενοι· εἰάν ἡ πῆλ' ἀπερύγων δόποτιμῃ, τὸ κάλλος ἀφανήσῃ. τὰ περὶ γὰρ αὐτῆς τὸ κάλλος ὄσιν, ἀλλ' ἢ τὸ σῶμα.* id est, si quis velit in vrbe has aues continere, auolabunt: quòd si alas circuncidat, formam adimet. ala enim earum sunt pulchritudo, non corpus. Sic & Chrysipp. vt refert Plutarch. in lib. *σοικῶν ἐναλίωμ. ὃ ταῖς ἐνεκα τῆς ἑρᾶς γέγονε, δὲ τὸ κάλλος αὐτῆς.*

num vesceris ista, Quam p.] ostendit heluonum, luxuriosorumq; cupiditates non esse naturales, neque rectas: sed ab opinione, & vitio namentissimèq; expetunt, quæ vel rarissima, & carissima sunt, vel à naturali magnitudine discesserunt: verbi gratia, pauonibus malunt vesci, quàm gallinis: lupos proceros oderunt, quia proceri sunt natura: minores magno

gnò redimunt, magnoq; studio consecretantur: mullos contrà desiderant inusitata magnitudine, quia parui sunt, & lupis minores natura.

cocto num adest hon.] ita scriptum est in tribus cod. Vatic. & Iann. Faër. Torn. & ita legendum. neque est, quòd quenquam moueat *m* ante vocalem, non elisum. nam hoc non est aut nouum, aut inusitatum. Enn. lib. x. *annal. insignita ferè tum milia militum octo.* Lucret. lib. 1. *Corporum augebit numerum, summamq; sequetur.* sic enim scriptum est in exemplaribus Lucretianis manuscriptis, vt dicemus in nostris ad illum poëtam scholijs.

Carne tamen quanuis d.] horum verborum hæc sententia est, Quanuis tamen nihil differat pauo à gallina carne, (nam gallinæ caro, carni pauonis est simillima) perpicuum est te hac forma (pauonis inquam) magis, quàm illa, nempe gallinæ, quæ formæ sunt impares, deceptum, & captum esse. non igitur te carnis dissimilitudo, cum inter hanc, & illam nihil interfit, sed formæ, decipit, quia pauonis plumæ sunt pulchriores, ac speciosiores, quàm gallinæ.

Vnde datum sentis.] vnde tuo palato ista vis data est, qua iudices vtrum lupo hic sit in mari, an in fluuio Tiberi captus, &c? Lupum Græci *λάβρακα* nominant *λαβρότις* piscis est boni succi, neque tamen multi alimenti, litterarum studiosis perutilis, & valdè accommodatus: de quo Aristophanes. *λάβραξ ὁ πάντων ἰχθύων σφόδρατος.* iam verò illud didici ex Macrobio lib. 3. cap. xv i. Lupum Tiberinum, eo, qui quouis alio loco captus sit, esse meliorem. Eo autem, qui circa ostia Tiberis captus sit, eum, qui inter pontes fuerit agitatus esse potiore, credibile est. Alij tamen aliter sentiunt, quibus cum non pugnabo.

laudas insane trilibrem] nulli non ita sunt magni ponderis natura: tu trilibres mullos conquiris. lupi magni, & proceri sunt natura: tu paruos consecretaris. sed quid attinet te mullum trilibrem comparare, cum sit tibi in pulmenta minuendus? dices te specie, id est, magnitudine delectari. cur igitur magnos lupos respuis? Asinius Celer vir consularis mullum vnum septem millibus nummum mercatus est: vt refert Macro. lib. 3. ex Samonico.

in singula quem minuas] quantunuis (inquit) magnum, & magni ponderis mullum emeris, non edes integrum: sed erit tibi in frustra secandus, ac minuendus, vt ex ijs fiant pulmenta.

Ieiunus raro stomachus] hoc verborum ordine scriptus est hic versus in tribus cod. Vatic. Faër. & Tornesij.

porrectum magno] subint. mullum. respondet ὁ σφόδρατος, quem gulam Harpyijs dignam appellat.

ait Harpyijs gula digna rap.] id est, ait obsoniorum heluo, per appositionem, gula Harpyijs digna. Harpyia (inquit Homeri interpretes) aut venti pestilentes, aut Deæ rapaces fuerunt, quarum nomina sunt hæc, Caelano, Aello, Ocyete, Podarge. si modò hæc quoque vna est ex Harpyijs, & non vnus Harpyia epithetum, *ἀρπυία ποδάρχη.* Hæc quondam Phineo (si fabulis credimus) molestissimæ fuerunt propter hanc causam. Phineus liberos suos ex Cleopatra susceptos Eurytia eorum noueræ, quam mortua Cleop

Cleopatra, vxorem duxerat, apud se falsò accusatos, necandos tradidit. Quo facto Iupiter offensus, hanc ei tulit optionem, vt eligeret, vtrum mallet, Solem non videre, an cæcus esse. At ille maluit Solem non videre. quod cum Sol grauitèr, molestèq; tulisset, Harpyias in eum immisit, quæ, quoties cibum capturus esset, vnguibus, & rostro, quicquid erat appositum, inquinabant, & corripiebant. Has postea Zetes, & Calais abegerunt. vide Apollon. Argonaut. lib. 2. & scholiasten. Earum autem deformitatem, ingluuiem, sceditatem pulchrè describit Virgil. 3. Æn. Apud Hom. porrò nulla fit de Harpyiis mentio, nisi quòd in Odyss. Telemachus & Eumæus Vlyssis desiderio affecti, longaq; expectatione defessi sæpe ita loquuntur, illum vel à feris esse deuoratum, vel naufragio periisse, vel ab Harpyiis esse descriptum, ac dilaceratū. nam iteratur hic versus aliquoties in ὄδυσσ. Νῦν ὃ μιν ἀλλήως ἄρπηγαι ἀνιρέσαντο. gula igitur Harpyiis digna, id est digna cuius dapes Harpyiæ suo contactu contaminent, atque inquinent.

at vos Præsentes Austri] Austri venti sunt insalubres, ac pestilentes. precatur igitur, vt hi venti suo afflatu gurgitum istorum obsonia percoquant, ac perurant. præsentes autem dicit, quia præsentes plus possunt, vt præsentia numina.

quanquam] seipsum reprehendit: & id, quod dixerat, corrigit hoc modo, Quid opus est Austrorum afflatu ad istorum heluonum obsonia corumpenda, cum apri, & rhombi, qui eis apponuntur, quantunius sint recentes, & integri, tamen eis puteant, & nauseam moueant, ad eò vt sint eis epulæ iusuaues, & iniucundæ? quid ita? propterea scilicet, quia nimia copia conferti: satietate, & cruditate corrupti, ac languidi, de ciborum bonitate verè iudicare non possunt. Ita sæpe eis vsuuenit, vt rapula, & inulas acidas, pauenibus, ac rhombis anteponant.

mala copia quando] sic saty. v. 11. huius lib. Nempe inamarescunt epulæ sine sine petuæ. malam copiam dixit, quoniam quædam bona est, & laudabilis. Cum his congruunt illa Lucretiana lib. v. 1. Tum paupertas deinde cibi languentia letho Membra dabat: contra nunc rerum copia merjat.

solicitat] malè habet, lædit, grauatur, oneratur.
inulas] amaras appellat saty. vltima huius libri, Erucas virideis inulis ego primus amaris monstravi incoquere. quamobrem igitur hinc acidas dicit? fortasse ab effectu.

Galloni] Galloni legendum, non Galloni, vt habent quædam exemplaria mendosa. De hoc Gallonio præcone M. Tull. in orat. pro Quintio, qui relicta bonorum virorum disciplina, & quæstum, & sumtum Galloni sequi maluerunt: atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia, perfidiaq; vixerunt. & Lucillius apud M. Tull. lib. 2. de finibus, O Publi, o gurges Galloni: es homo miser (inquit) Cænaasti in vita nunquam bene, cum omnia in ista Consumis squilla, atque acipensere cum decumano. & ipse Tull. de eodem multa ibidem.

acipensere] apparet ex ijs versibus Lucillij, quos modò produxi, hunc Gallonium obsoniorū gurgitem acipensere, vt carissimo, & suauissimo pisce ornasse, instruxissetq; conuiuium. Arcestratus apud Athenæum lib. octauo, existimat γαλιόν eundem piscem esse, atque eum, qui apud Romanos

manos cum tibijs, & coronis ad cænas cum pompa quadam circumferuntur, coronatis etiam ijs, qui eum ferunt: qui appellatur accipenser. Verba Athenæi sunt hæc, Ἀρχιπράτος ὃ ἔστι τὸν Σαρδαναπάλη ζῆλος ἑῶν, ὅτι ἔστιν ῥόδω γαλιόν λέγων, ἔστι τὸν ἔστι ἀγείται πρὸς τὰ Ῥωμαίους μετ' αὐτῶν & σερφάνων εἰς τὰ δειπνα ἀειφερομένων, ἐσφρανομένων καὶ τῶν φέρων αὐτῶν, καλέμενον ὃ ἀκίπενσερα. sed Appio Grammaticus (vt idem Athenæus refert) in lib. de Apicij delicijs & luxuria, eum piscem, quem ἔλλοπα vocant Græci, acipenserem Romanorum dicit esse. libet ascribere etiam illa Ciceronis verba ex lib. de fato, quæ leguntur apud Macrob. lib. 13. Nam, cum esset apud se ad Lauernum Scipio, vnaq; Pontius, allatus est forte Scipioni accipenser, qui admodum rarò capitur: sed est piscis, vt ferunt, in primis nobilis. Cum autem Scipio vnnum, & alterum ex ijs, qui eum saluatum venerant, inuitasset, pluresq; etiam inuitatus videretur, in aurem Pontius, Scipio, inquit, vide quid agas: accipenser iste paucorum hominum est. de hoc pisce lege plura apud Macrob. lib. 3. cap. xv. 1.

infamis] nam malè audiebat Gallonius ob cænas sumtuosas, & luxuriam, & maximè ob accipenserem.

Rhombus] de rhombo vide, quæ annotata sunt sup. ad Od. 11. epod. autor Prætorius] Sempronius Rufus. quem irridens, Prætorium appellat, quia in petitione præturæ repulsam tulerat. in quæ hos versus elegantissimos profert Porphyrio: Ciconiarum Rufus iste conditor. Hic est duobus elegantior Plancis. Suffragiorum puncta non tulit septem: Ciconiarum populus vltus est mortem.

prauū docilis] quæ docilis est ad prauum.

edixerit] quasi suo iure, & pro imperio dixerit. vide annot. ad sat. proximè sequentem.

Sordidus à tenui] inter sordidum, & sumtuosum victum, medius interiectus est tenuis, & modicus, & mundus: qui laudabilis est. duo illa extrema sunt vituperanda, & fugienda.

nam frustra vitium vit.] frustra enim (inquit) luxuriam & profusionem vitaueris, si in alterum vitium contrarium incidas.

ex vero ductum] ita legendum, non dictum, vt habent vulgata exemplaria, & nonnulla scripta. ductum ex vero, id est, ex veritate, & proprietate ingenij, & morum tractum.

est] comedit, vt epist. ad Loll. si quod est animum, differs curandi tempus in annum? quanquam illud translate positum est.

Ac, nisi mutatum parcat defund.] non consentiunt hinc codices veteres. alij enim habent diffundere, vt vulgati: alij defundere. ego hanc scripturam veriore iudicavi. & refero ad morem veterum illorum Rom. qui solebant vinum nouum libare dijs immortalibus, priusquam ipsi gustarent: cuius rei exemplum est in Oda xxxi. lib. 1. quid orat De patera nouum Fundens liquorem? & in Od. v. lib. 4. Te multa prece, te prosequitur mero Defuso pateris. Tantum abest igitur, vt hic Auidienus vinum nouum Dijs libaret, deinde ipse biberet, vt non nisi corruptum, & acidum defunderet. quod si quis diffundere mallet, referendum erit ad aliam consuetudinem: de qua dicemus ad illum locum, Vna bibes iterum Tauro diffusa. epist. ad Torq. lib. 1.

& Cuius odorem olei n.p.] ordo hic est verborum, Et instillat caulibus oleum, cuius olei odorem nequeat quisquam perferre: instillat, inquam, cornu bilibri. significat hoc oleum, quod Auidienus infundit in caulibus, odoris esse teterrimi. quale erat illud saty. v. i. lib. i. quo fraudatis immundus Natta lucernis vngebatur.

cornu ipse bilibri] vasculo corneo, quod duarum olei librarum capax erat. cornua tamen more Ro. erant libralia, vt intelligere licet ex Galeno, qui ea κέρατα λιπαρά appellat. addidit prouocabulum, ipse, vt significet eum seruis suis diffidere.

licebit ille repotia, &c.] hæc verba vsque ad vocem cornu, includenda sunt interpositionis nota, aut certe legenda sunt post versum Caulibus instillat, &c. hoc modo, & oleum odoris teterrimi cornu bilibri ipse instillat, vinumq; acidum bibit, licet repotia, aut natalitia, aut alios dies festos celebret.

repotia] diem posterum à nuptijs, quo apud nouum maritum cœnatur, quia quasi reficitur potatio. Festus.

albatu] veteres, albatu conuiuia inibant, vt declarat locus in orat. M. Tull. in Vatiniu, vbi obijcit illi, quod cœnauerit atratus: eaq; consuetudo non solum in natalitijs, & repotijs, & nuptialibus, aut sponfalibus cœnis seruabatur: verum etiam in epulis funebribus. sed præstat M. Tullij verba ascribere. sic igitur ille, Atque illud etiam scire cupio, quo consilio, aut qua mente feceris, vt in epulo Cn. Arrij familiaris mei cum toga pulla accumberes: quem vnquam videris, quem audieris, quo exemplo, quo more feceris. Dices, supplicationes te illas non putasse, optimè. nulle fuerint supplicationes, &c. quis vnquam cœnauit atratus? ita enim illud epulum est funebre, vt munus sit funeris, epule quidem ipse dignitatis. sed omitto epulum, populi Ro. festum diem argento, veste, omni apparatu visendo: quis vnquam in lectu domestico, quis in sinere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunt, præter te, toga pulla vnquam data est? cum tot hominum millia accumberent: cum ipse epuli dominus Qu. Arrius albatu intulisti. quis tum non ingemuit? &c. hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum videras? nunquam puer, aut adolescens inter cocos fueras? Fausti adolescentis expleras? quem accumbere atratum videras dominum cum toga pulla, & eius amicos, ante conuiuium?

hâc vrget lupus, hâc] ἀμνηστίαν quandam, id est, inopiam consilij, & ancipitem cogitationem, vtrum potissimum sequaris, aut fugias, significat hoc prouerbiu. nam, cui lupus instat à tergo, canis latrator, & mortest. contrahi autem potest huius prouerbij sententia, & ad hunc locum propius accommodari, vt per lupum, edacitatem, ingluuiemq; per canem, sordes, & immunditiam intelligamus.

Mundus erit] mundus est medius inter sordidum, & luxuriosum, seu profusum in victu. Cic. de Finib. 2. mundos, elegantes, optimis cocis, pistoriibus, piscatu, aucupio, venatione: his omnibus exquisitis, vitantes cruditatem. idem epist.

epist. ad Papyr. Patum, lib. ix. Nos iam ex te tantum artis habemus, vt Verrium tuum, & Camillum, qua munditia homines? qua elegantia? vocare sæpius audeamus. Idem perf. orat. sicuti medicamenta candoris, & ruboris omnia repellentur: elegantia modo, & munditia remanebit. Horat. epist. ad Alb. Tibull. Et mundus victus non deficiente crumena. sordibus autem legendum est potius, quam sordidus. ita enim scriptum est in codic. manuscriptis. Atque huius loci hæc sententia est, Mundus erit, qui non offendat sordibus, id est, immoderata, atque indecora parsimonia: & qui in neutram cultus partem miser sit, id est, neque nimis sumtuose viuat, neque nimis parè. nam vterque, & is qui sumtuosius, luxuriosiusq; viuit, quam oporteat: & is, qui parcius, miser est. vocem cultus igitur ita accipio, vt sit patrij calus. cultum enim appellant interdum Latini, vitæ colendæ rationem. Itaque sæpe coniungit M. Tullius hæc duo, victum, & cultum. vt Off. i. quod si omnia nobis, quæ ad victum, cultumq; pertinent, quasi virgula diuina (vt aiunt) suppedirentur, tamen optimo quisque ingenio, negocijs omnibus omisiss, totum se in cognitione, & scientia collocaret. Idem lib. 2. quibus rebus exulta hominum vita tantum disticit à victu, cultuq; bestiarum. Idem epist. ad Varron. lib. ix. dabimus sermonem ijs, qui nesciunt, nobis, quocumque in loco simus, eundem cultum, eundem victum esse. Idem in Lælio, multi diuitias despiciunt, quos paruo contentos tenuis victus, cultusq; delectat. Horat. separatim posuit, item vt hîc, saty. i. i. huius lib. cultum Maiorem censu. & Od. x. lib. i. Qui feros cultus hominum recentum voce formasti.

Hic neque seruis Albu. f. exemp.] hic, quem mundum appellamus (inquit) neque seruis erit in seruos interea dum eis munera distribuit, ac describit: dum suas cuique partes dat: dum suum cuique negocium imponit, quod agat: neque vt simplex Næuius homo ineptè, & stultè sumtuosus, aquam vnguento perfusam conuiujs præbebit. Non assentior autem ijs, qui Albu. luxuriosi exemplar ab Horatio propositum esse putant: Nequium auari. Nam Albu. quidem Canidiæ pater, homo fuit insigniter auarus, ac sordidus: Næuius autem supra saty. i. lib. i. ab ipso Horatio cum luxuriosissimo illo nepote, Calsio Nomentano, tanquam par, & geminus, componitur, his verbis, Quid mi igitur suades? vt viuat Næuius, aut sic, vt Nomentanus? sic enim scriptum est in quibusdam lib. iam verò vntam conuiujs aquam præbere, luxuriæ est non ferendæ, siue ea aqua adhibeatur ad manus lauandas, siue ad balneum. Plutarchus in Cæsare scribit Valerium Leontem quendam, cum Cæsari cœnam daret, asparago apposito vnguentum pro oleo infudisse, idq; simpliciter Cæsarem edisse, neque iniquo animo tulisse: imò verò familiares, & comites suos indignantes, molestèq; ferentes obiurgasse. Narrat autem hæc de Cæsare Plutarchus, vt insignem eius lenitatem, patientiam, facilitatem denique in victu declaret. Verba Plutarchi sunt hæc, ἡ δὲ πάλιν διατὰν εὐνοίας καὶ κέραιου ποιούται σημεῖον, ὅτι δειπνίζοιτος αὐτὸν ἐν Μεσολάνῳ ξένῃ Οὐαλερίῳ Λέοντι καθ' ἑσπέρην ἀσπάραγον, καὶ κέραιον ἀντ' ἐλαίου καθ' ἑσπέρην, αὐτὸς μὲν ἀφιλάως ἐφαγγε, τοῖς ὅ φιλῶις δυσχερῶς ἐπέπληξεν ἥρως γὰρ, ἔφη, τὸ μὴ χεῖρ' εἰς τοῖς ἀσπάραγον. ὁ δὲ πάλιν τοιαύτην ἀχρησίαν ἐξελείχων, αὐτὸς ἔστιν ἀχρηστικός. Quod si vnguentum pro oleo apponere, luxuriam præ se fert ineptam, odiosam, insolentem: quanto

quanto ineptius, & intolerabilius est aquam vnguento perfusam pro aqua pura conuiuis praebere?

didit] distribuit. non enim, vt linguae Latinae ignari homines explicant, didit positum est pro diuidit, & συγκομῶ : sed didit verbum est integrum compositum ex praepositione di, & do, das, dat. quo verbo vtuntur optimi linguae Latinae auctores. Lucret. lib. 3. de quarta quadam natura nominis experte, ex qua constat animus. Quae neque mobilis quicquam, neque tenuius extat, Nec magis e paruis, aut leuibus ex elementis, Sensiferos motus qua didit prima per artus Idem ibid. Denique cur hominem cum vni vis penetrauit Aeris, & in Venas discessit diditus ardor, Consequitur grauitas membrorum? lib. 4. Nunc ea, quae dico, rerum simulacra feruntur Vndique, & in cunctas iaciuntur didita partibus. ibid. Nec refert quicquam, quo victu corpus alatur, Dummodo, quod capias, concoctum didere possis Artibus, & stomachi humectum seruare tenorem. eod. lib. quia quae facit aer, Haec eadem cibus, in Venas dum diditur omneis, Efficit. & lib. 5. Partim quod subter per terras diditur omneis. eod. lib. Fulmen detulit in terras mortalibus ignem Primitus: inde omnis flammaram diditur ardor. Virg. Aen. 7. Diditur hic subito Troiana per agmina rumor. Idem octauo, Sed mea me virtus, et sancta oracula diuina, Cognatiq; patres, tua terris didita fama Coiunxere tibi.

sauius erit] asper, χαλεπός. sic Liuius lib. xxi. saua, & iniusta in seruos imperia dixit. vide annotata ad Od. xxxi. lib. 1. pag. 129.

Accipe nunc, victus ten. q.] similia sunt his illa M. Tullij Tusculan. lib. 5. Adde siccitatem, quae consequitur hanc continentiam in victu: adde integritatem valetudinis. confer sudantes, ruelantes, refertos epulis, tanquam opimos boves. deinde sequitur paucis interiectis, Quid, quod ne mente quidem recte vti possumus multo cibo, & potione repleti?

nam, varia res Vt noc. h.] id est, nam quem ad modum, vel quantum res varia noceant homini, tum credas, si cibum illum simplicem recorderis, quem tu aliquando adhibueris. continentia in victu, & tenuis apparatus, naturae vires a calore nativo & penitus insito imminutas, & labefactatas reficit, refarcit, ac recreat. nimia copia vero, & luxuria opprimat, obruit, atque extinguit. quod quidem his verbis confirmat Theognis, Πολλὰ τοι πλείους λιμὸν πόρος ὄλεσεν ἢ δὴ ἄιδρας, ὅτε μοίρας ἀλείον ἔχειν ἔδειλον. sed praecclare Euripides, Ἐπεὶ τί δέ τι βροτοῖσι πᾶσι δούσιν μόνοιιν, Δημήτρος ἀκτῆς, πῶμαθός δ' ὕδριχόρος ἄπερ πάρεσι, καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν. Ἐν ἴα ἀπαρκεῖ ἀλισμῶν ἄνθρωποι γέ τοι ἄλλων ἐδεσῶν μηχανὰς θηρεύομεν. quorum versuum haec ferè sententia est. Nam quid mortales desiderant, praeter duo sola, fruges, & aquam? Quae in medio posita sunt, & eò à natura sunt prouati alias epulas summo studio excogitamus, & consecretamur. Arist. prohibus varius morbosus. turbulētus enim est, neq; eius vna concoctio est.

stomachòq; tumultum Lenta feret pit.] pituita è cerebro fluens, quae incensa febrim gignit, stomachum conturbabit. in voce pituita, fit synaresis vocalium u & i, vt alibi annotauimus.

vides, vt pallidus om. c. def. d.] licet haec legere sine interrogatione:

ne: licet & interrogando pronunciare. vt liber.

cœna dubia] quid sit cœna dubia, declarat Phormio apud Terentium. cœna dubia apponitur? GETA. Quid istuc verbi est? PHORM. Vbi tu dubites, quid sumas potissimum.

quin corpus onustum Hest. vit.] Itaque merito Theopompus ille vir clarus Athenis, & princeps ciuitatis, cœnas laudabat Platonicas, quia non solum in praesenti: sed etiam postero die iucundae essent, vt tradidit Hegelander. refert Athen. lib. 10. his verbis ἡγήσαντο δὲ ἐν τοῖς ἑπομνήμασιν ἐφη, ὡς καὶ τῆ ὑσεραία ὁ Τιμόθεος ἀπαίσιλας τὰς Πλάτωνι εἶπεν, ὑμεῖς, ὦ Πλάτων, εὐδωπεῖτε μᾶλλον εἰς ὑσεραίαν, ἢ πῶ παρὰ τὸν ἡμέραν. refert & M. Tull. Tuscul. v. Eodem pertinet, quod scripsit Theopomp. lib. 5. Philipp. τὸ ἐδίδη πολλά καὶ πρέα φαγεῖν, τὰς μὲν λοιπὰς ἐξαιρῶ, καὶ τὰς ψυχὰς ποιεῖται βραδυτέρας ὀργῆς, καὶ σκληρότητος καὶ πολλῆς σκαρότητος ἐμπείωνται, id est, multa edere, & carnibus velis, rationis & consilij vsum adimit, animosq; efficit tardiores, & eos immani quadam durtitia, ac stultitia complet.

Atque affligit humo] ita legendum, & ita reperimus scriptum in quattuor codicibus calamo exaratis, duob. Vat. & Raïn. Card. & Iann. non, vt in vulgatis, affigit. atque hanc meam emendationem, vt rectam, & veram, Paullus Manutius, & M. Muretus vehementer approbarunt. est autem affligere non solum deijcere, sed etiam graui quodam ictu, & impetu ad humum abijcere. Plaut. Mostell. cedo manum: nolo equidem te affligi. Idem Milite glor. obsecro te, mulierem sine, ne affligatur. Pyrg. quid istuc? Pal. postquam abs te abiit, animo male factum est huic repente misera. Idem in Rudente. Ni hunc amittis, exsugebo, quicquid humoris tibi est. Tange: affligam te ad terram, ut idem vt piscem soleo polybum. idem in Persa. Ne, si me vno digito attigeris, te ad terram affligam, scelus. Cæsar lib. 6. de bello Gall. de alcibus. mutila sunt cornibus, & crura sine nodis, articulisq; habent, neque quietis causa procumbunt, neque, si quo afflicta casu conciderint, erigere sese, aut subleuare possunt. ibidem de eisdem. earum ex vestigijs cum est animaduersum à Venatoribus, quò se recipere consueuerint, omnes eo loco aut à radicibus subruunt, aut accidunt arbores, tantum vt summa species earum stantium relinquatur: huc cum se consuetudine acclinauerint, infirmas arbores pondere affligunt, atque vna ipse concidunt. idem lib. 5. qui nunciarent, superiore nocte maxima coorta tempestate prope omnes naues afflictas, atque in litus eiectas esse. Liuius lib. 4. repetitumq; sepius cuspide ad terram afflixit. Idem lib. 11. vt neque sustinere se à lapsu possent, nec, si qui paulum titubassent, herere afflicti vestigio suo. Idem lib. 28. Vbi Mars communis & victum saepe erigeret, & affligeret. Lucret. lib. 2. Præterea quantum animantem grandior ictus, quam patitur natura, repente affligit, & omnes corporis, atque animi pergit confandere sensus. M. Tull. de lege agrar. translatè. Hec, quae procul erant à conspectu imperij, non solum afflixerunt: sed etiam, ne quando recreata exurgere, atque erigere se possent, funditus (vt dixi) sustulerunt. Idem lib. 2. de orat. ad Qu. Fr. ita cum singuli casus humanarum miseriaram grauius accipiuntur, si dicuntur dolenter, tum afflicta, & prostrata virtus maxime laetiosa est. Idem Verr. v. Tu tuis factis & consilijs illam prouinciam afflictam crexisti, atque recreasti. Idem ad Attic. lib. 12. Vt me leuaret unus aduentus, sic discessus afflixit. Idem orat. pro C. Rabino perduell. r.

nunquam profecto istam imaginem, quae domi posita pestem, atque exitium Sex. Titio attulisset, in rostra, atque in concionem attulisses: nec tuas nunquam rationes ad eos seopulos appulisses, ad quos Sex. Titij afflicta nauem, & in quibus C. Deciani naufragium fortunarum videres. Idem pro Caelio. ne adolescentiam plenam (spei maxima non modo non aluisse vos, sed etiam perculisse, atque afflixisse videamini. Idem Catilin. 1. quanto tandem illum marore afflictum esse, & profugatum putatis? P. Cornelius Tacitus. lib. 28. Idem placere Annio Gallo paucos ante dies lapsu equi afflicto missi, qui consilium eius sciscitarentur, retulerant. Quod si quis quaerat ex me quid intersit inter percellere, & affligere, hoc dicam interesse, quod percello idem ferè valet, quod peruerto, euerto: prouo: affligere autem est (vt dixi) ita vehementer in terram deijcere, ac prouere, vt eo casu, id quod deijcitur, contundatur, neque facile excitari queat. Ita fit vt grauius sit affligere, quam percellere. vt licet ex hoc exemplo intelligere. M. Tull. Tuscul. 3. Existimant enim Dijs immortalibus se facilius satisfacturos, si eorum plaga percussis, afflicto se & stratos esse fateantur.

diuinæ particulam auræ] animum. Virg. Æn. v. 1. Aethereum sensum, atque auræ simplicis ignem. Lucret. lib. 2. Denique caelesti sumus omnes semine oriundi. Item Virg. Æn. v. 1. Igneus est ollis vigor, & caelestis origo seminibus. Postremò Pindarus sic orditur textum carmen Nem. Èν ἀνδρῶν, ἐν θεῶν γένος, ἐκ μιᾶς ἢ κενόμην μίας ἀμφοτέροι, id est, vnum virorum, vnum deorum genus, ex vna autem matre spiramus vtrique;

Alter] qui tenuiter, & parèè viuuit.
ad melius] ad lautiorè, & elegantiorè victum, cultumq;.
quondam] aliquando, olim, vel posthac, ποτέ.

rediens] Hom. περιπαλόμενος ἐνιαυτός. vtitur hoc eodem argumento Simonides apud Xenophontem in Hieròne, ad ostendendum, tyrannorum voluptates priuatorum voluptatibus minores esse, his verbis: τὸ γὰρ τὰ εἰωθῆτα ὑπερβαλλῆναι, τὴν τοῦ παρὲξ τὰς ἡδονάς. διὸ καὶ πάντες ἀνθρώποι ἠδύως προσδέχονται τὰς ἐορτάς, πάλιν ἔχουσι οἱ τύραννοι. ἐκπλεῖον γὰρ αὐτοῖς αἰεὶ παρεσκευασμένα ἐδέμεναι ἐν τῇ ἐορτῇ ἐπίδοσιν ἔχουσιν αὐτῶν αἱ πράξεις. ὥστε ταύτην πρῶτον τῇ εὐφροσύνῃ τῆ ἐλπιδος μειονεῖλαι τῆς ἰδιωτῶν, id est, nanque vsitata, & solennia superare, hoc præbet voluptates. Iccircò etiam omneis homines diebus festis delectantur, præterquam tyranni. eorum enim mensæ omnibus epulis semper instructæ, ac refertæ, nullum in diebus festis augendi apparatus relinquunt locum. Itaque hac primùm spei iucunditate priuatis cedant necesse est.

aduexerit] sic reperi scriptum in duob. Vatic. & Faer. quæ scriptura mihi mirum in modum placet. Ita autem locutus est Od. xxix. lib. 4. Quod fugiens semel hora vexit.

vbiq; Accedent anni] id est, & vbi ætate fueris prouectior.

præsumis] ante tempus sumis, προλαμβάνεις. cum tam molliter, & delicatè viuas: cum tam lauto, & sumtuoso, & accurato victu, cultuq; vtaris, quis erit tibi superandi relictus locus, siue diem festum agere, siue corpus extenuatum reficere, siue te annis, aut morbo affectum paulo lautius tractare voles? sic hoc verbo est vltus Virg. Æn. xi. Arma parate animis, & spe præsumite

presumite bellum.

Rancidum aprum antiqui] rancentem aprum (inquit) antiqui laudabant, non quòd odoratu carerent, sed quòd existimarent præstare vitiatum apponi hospiti, qui serò venisset, quam integrum, & recentem ab edaci domino comedi.

hos vtinam, &c.] vtinam illis temporibus natus essem.

Das aliquid famæ?] si famæ consulendum esse putas: si famæ aliquid tribuendum esse existimas: magnifici isti & sumtuosi apparatus magno sunt etiam dedecori, non solum damno.

quæ carmine gratior aurem, &c.] id est, quæ auri humanæ gratior est, quam quoduis carmen. Themistoclem aiunt dixisse, cum ex eo quaeretur, quod acroama, aut cuius vocem libentissimè audiret, eius, à quo sua virtus optimè prædicaretur. bona fama autem, seu bona existimatio, quam εὐδοξίαν Græci nominant, à laude non admodum longè abest. Pind. eisd. d. idem. si quis in rebus secundis benè audiat, suadet ei, ne optet Deus esse. omnia enim eum consecutum esse, quæ mortalem fas sit obtinere. sic Pindarus εἴ τις εὐ πάσων λόγον ἐσθλὸν ἀκούῃ, μὴ μάτευσεν εἰς ἡμέραν. πάντ' ἔχεις, εἴσα τῶν μοῖρ' ἐφικοῖτο καλῶν.

patrum] eum, cuius sub imperio es. vt annot. suprà ad Od. xii. lib. 3.

iniquum] inimicum, & infensum, propter ægritudinem, & molestiam ex luxuria præterita, & egestate præsentem nascentem.

cum deerit egentis Aes l. p.] cum tãta erit tua egestas, vt ne tantillum quidem pecuniæ habeas, vnde laqueum, quo animam tibi intercludas, compares: hoc est, cum ad extremam egestatem redactus eris.

iure (inquis) Trasius istis] dices (inquit Horatius) iure ita obiurgari Trasium hominem profusum, & sumtuosum, eundemq; egentem: hominem sumtuosiorè, quam res eius familiaris ferre queat: te verò magnis vectigalibus instructum esse: & sumtus tuos censu non esse maiores. hæc est aforti, seu luxuriosi hominis oratio, sibi in sua luxuria velificantis, ac blandientis. Porph. legit Trauius: nonnulli libri habent Trallius. Sed nihil refert.

ergo, quod superat] respondet huic aforti Horatius: esto: demus te esse abundantissimum, ac pecuniosissimum: demus, te plus habere in nummis, quam in victu, cultuq; infumere queas, quantumuis sumtuoso, & luxurioso: nihilne est in quo id, quod tibi superest è tuo sumtu quotidiano, melius infumas, quam in cænis luxuriosis, & ceteris delicijs?

Quod superat] superest. Virg. Georg. 1. superat tener omnibus humor. M. Tull. parad. ὅτι μόνος ὁ θεὸς πλεῖστος. vter igitur est ditior, cui deest, an cui superat? Idem de finib. & deq; eo, quod ipsis superat, alijs gratificari volunt.

non est, melius quò] ordo est: an non est aliquid, in quod id, quod superat, melius infumere possis, quam in epulas sumtuosas?

indignus] indignus, qui egeat: indignus egestate. sic loquitur M. Tull. lib. 4. Tuscul. misericordiam datam esse dicunt ad opem ferendam, & calamitates hominum indignorum subleuandas.

cur templa ruunt antiqua Deum?] Theocritus eisd. 18. laudans Ptolemæi Philadelphi liberalitatem, ait illum diuitias suas conferre partim ad

ad ornamenta templorum, partim ad munificentiam in reges, in ciuitates, in amicos & familiares. sic Theocr. Οὐ μὲν ἀρχαῖος γε δόμων ἐνὶ πόλει χρυσός, Μυρμάκων ἀπὲ πλεῖστος ἀεὶ κέχρηται μολύβδων, Ἀλλὰ πολλὸν μὲν ἔχει τι θεῶν ἐπιμυδῆες οἴκοι, Αὐτὸν ἀπαρχομένοιο σὺν ἄλλοισι γεράσασσι. Πολλὸν δὲ ἰφθίμοισι δ' ἐδώρηται βασιλεύσσι. Πολλὸν δὲ ἀγαθοῖσιν ἐταίροισι.

tanto emetiris aceruo] id est, è tanto metiris aceruo. vt annot. sup. ad Od. v. 11. lib. 2. venustè autem verbo metiris vsus est, cum de aceruo loqueretur, pro largitis, præbes, ποείζει.

Vni nimirum tibi rectè] vsque adeone es stolidus, & rerum humanarum imperitus, vt speres tuas res eodem semper statu mansuras? vt speres fortunam vno semper vultu in te futuram? vt existimes te meliore esse conditione, quàm ceteros homines, in quorum vita magnas quotidie videinus rerum commutationes, magnasq; fortunæ varietates existere? in quibusdam libris scriptum est rectè, quam lectionem non damno.

O magnus posthac] nempe vbi quippià tibi aduersi acciderit, credibile enim non est, te vnum fortunæ eximium futurum. Intolerabile est autem ab inimicis irrideri, inquit Eurip. Medea. Οὐ γὰρ γελᾶσθαι τλητὸν ἐξ ἐχθρῶν φιλῶν.

vtérne] sic reperi scriptum in omnibus libris manu scriptis. & ita legendum. ne autem hoc loco non interrogat: sed additur interrogationi. vt & saty. 111. Illa rogare quantane? vel ornatus causa ponitur, vel ociolum est. vt supra saty. x. lib. 1. O seri studiorum, quine putetis Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti Contigit.

ad casus dubios] dubij casus, dubie res, dubia tempora, quæ sint, declarant vbique ex bonis scriptoribus exempla. vide annot. ad Od. 1 x. lib. 4. Nam vter (inquit) in rebus dubijs, & asperis constantior, & meliore spe erit, hic ne, qui corpus & animum assuefecerit multitudini, & copiæ rerum omnium, an, qui paruo contentus vixerit? assuecit dictum pro assuefecerit. vt Virg. Æn. 6. ne tanta animis assuescite bella. est enim illo loco hypallage pro assuescite animos bellis. & Georg. 111. de hinc vbi libera colla seruitio assuevit. potest etiam dici assuevit absolute positum esse, vt intelligamus in illis mentem, corpusq; superbium, inesse hellenismum. ἡδὲ, νῦν, καὶ ἡδὲ σῶμα.

In pace, vt sapiens, aptarit idon. b.] significat sapientis esse in pace, & rebus secundis, ea præparare, quæ in bello & rebus aduersis vsui esse stas. Sapientis igitur hominis est & in rebus secundis ea arma parare, quibus te aduersus res dubias tegere, ac tueri possis: & in aduersis secundam fortunam sperare, vt Od. x. lib. 2. sperat in festis, metuit secundis Alteram sortem bene præparatum peccius.

Integris opibus] incolumi re sua familiari. non latius] non largius, non profusius.

metato] definito, ac terminato: angustioribus terminis circumscripto ab Vmbreno.

Non ego, narrantem] narrantem hæc: ego non temere edi die profesto quicquam, &c. Est autem Ofelli totus, qui deinceps sequitur, sermo.

luce

luce profesta] die profesto. id est, non festo. sup. Od. xv. lib. 4. Nosq; & profestis lucibus, & sacris inter iscosi munera Liberi, &c.

operum vacuo] cum essem ab opere solutus, & ociosus propter imbrem. sup. Od. xv. lib. 3. Cum famulis operum solutus.

per imbrem] imbris tempore: vel quandiu imbres è caelo decidebant: quandiu pluebat.

benè erat] bene erat nobis, benè curabamur. sic Plautus in Menæch. si sapiam, hinc intrò abeam, vbi mihi benè sit. Terent. Adelph. vxor si cesses, aut te amare cogitat, Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi, Et tibi benè esse soli, cum sibi sit malè. Catull. ad Furium. Quare non tibi sit benè ac beatè? Hor. epist. 1. iur at benè solis esse maritis. & saty. v. 111. huius lib. sic vt mihi nunquam in vita fuerit melius. bidem. pulchrè fuerit tibi. iterum Catull. ad Fur. Est pulchrè tibi cum tuo parente. potest & sic intelligi. benè erat vicinus, id est, benè accipiebatur. nam etiam hoc modo loquitur Plaut. in Menæch. quid multis verbis opus est? minore nusquam benè fui dispendio. M. Tull. epist. lib. 13. ad Att. Quid quaris? delectatus est, & libenter fuit. & lib. 16. cum vnum diem Velia constitissem: vbi quidem fui sanè libenter apud Talnam nostrum: nec potui accipi, illo absente præferim, liberalius. sic & Catull. in fundum. Fui libenter in tua suburbana Villa.

non piscibus vrbe petitis] apud veteres illos Romanos, lautiores & apparatusiores habebantur mensæ piscibus, quàm carnibus, extractæ. Cic. in Pisonem. extracta mensæ non conchylis, aut piscibus, sed multa carne subrancia. quo loco Pisonis sordes ostendere conatur.

Post hoc ludus erat cupa potare] hunc locum in omnibus libris corruptum ego vna littera detracta emendauit. cuius emendationis spero omnes politos, & eruditos homines approbatores fore. Adrianus quidem Tornebeam magnopere probat. Horum igitur verborum hæc sententia est. postea (inquit) noster ludus hic erat cupa magistra, id est, nullo alio bibendi magistro adhibito, quàm ipsa cupa, potare: nullus erat, qui bibendi leges conuiuiis daret: suo quisque arbitratu bibebat, & quantum volebat, solutus legibus insanis, vt ait saty. v. 1. hoc libro. De hoc more autem, & de magisterijs, bibendiq; legibus vide annot. ad Od. 111. lib. 1.

Et venerata Ceres] id est, orata Ceres, vt culmo, &c. sequitur deinceps Explicuit vino contr. ser. fr. id est, seueritatem nostram exhilarauit. verbum venerari autem idem valere, quod orare, & precari, declarant exempla è bonis scriptoribus producta. Plaut. in Aulul. Lar. clam omnis in medio foco Defodit, venerans me, vt id seruarem sibi. Idem Rudente. Est deus: veneror, vt nos ex hac arumna eximat miseris, inopes, arumnosas, aut aliquo auxilio vt adiuuet. Idem ibid. Venus, veneror te, vt omnes miseri lenones fient. Idem Bacchid. saluto te vicine Apollo, qui adibus Propinquos nostris accolis, venerorq; te, Ne Nicholum sinas nostrum senem prius Me conuenire, quàm sodalem viderim Mnesticchi Pithocleron. Idem Trinum. Larem corona nostrum decorari volo. Vxor venerare, vt Nobis hæc habitatio bona, fausta, felix, fortunataq; eueniat. Virg. Æn. 111. Nymphas venerabar agrestes, Graduumq; patrem, Geticis qui præsidet aruis, Rite secundarent visus, omenq; leuarent. Idem eod. lib. cursusq; dabit venerata sacerdos. & lib. 4. Georg. tu munera supplex Tende petens pacem, & faciles venerare Napæas.

v Nanque

Namque dabunt veniam votis, irasq; remittent. A. Cæcinnæ ad M. Tull. Cicero- nem lib. 6. epist. quid irascitur ei, qui scripserit aliquid contra suam voluntatem, cum ignorit omnibus, qui multa Deos venerati sunt contra eius salutem? id est, qui multa à dijs precati sunt. sic Hor. infr. saty. v. i. si veneror stultus nihil horum, id est, si nihil tale à Dijs precor: vt suo loco dicemus.

Ceres] Cererem Græci Δημήτερα appellant, cuius ἔτυμον afferens Plato in Cratylo, φαίρει (inquit) ἡ τὴν δόξαν τῆ ἐδωδῆς διδῶσα ὡς μήτηρ, Δημή- τηρ καλεῖται.

feria frontis] id est, seueritatem frontis: seu feriam frontem. Nam contrahitur frons rebus serijs, ac tristibus.

Sæuiat, atque nouos] iterum, atque iterum sese nobis præbeat ini- quam, atque infestam fortuna, nouos nobis terrores incutiat, nouos motus excitet: quantum poterit de hoc nostro tenui victu, & parsimonia detra- here? quasi dicat, aut nihil, aut parum.

quanto aut ego parcius, aut] posteaquam Umbrenus nos de vetere possessione deturbauit, nobisq; eiectis agrum nostrum occupauit: quanto minus aut ego, aut vos splendide vixistis? quanto deterior fuit nostri corpo- ris nitor? nihilo scilicet. Quemadmodum ex lautiore, & liberaliore victu, cultuq; nitent corpora: ita ex parciori, & maligniore, squallent.

huc nouus incolæ] Umbrenum significat. aliquot lib. manuscripti ha- bent hic nou. inc. quam scripturam non improbo: & fortasse recta est. alij cum vulgatis consentientes huc.

Nam propriae telluris] sic M. Tull. off. i. sunt autem priuata nulla na- tura: sed aut vetere occupatione, vt, qui quondam in vacua venērunt: aut victoria, vt, qui bello potiti sunt, aut lege, aut pactione, conditione, sorte.

nos expulit ille] ille Umbrenus nos agro expulit per vim: nempe fa- cta assignatione agrorum ab imperatore. Sic Arrius Virgilium, vt significat in Mœride. ὁ Λυκίδα, ἦνι peruenimus, aduena nostri (Quod nunquam veriti su- mus) vt possessor agelli Diceret: hæc mea sunt, veteres migrate coloni.

Illum aut nequities.] mollities, luxuries, libido, profusio. Nam ho- minem nequam appellant Latini, inertem, nullius vsus, inutilem.

vafri incitiam iuris] iuris callidi, & versuti, vt M. Tull. appellat in orat. pro Cæcina. quattuor igitur hoc loco enumerat, quibus mutatur dominus, quibusq; possessio rerum soli, & aliarum amittitur: vim, per quam exactus est Ofellus: profusum sumtam, & luxuriam: iuris versuti ignorantiam: mor- tem. non admodum huic dissimilis est locus ille epist. ad Iul. Florum lib. 2. tanquam sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis hora Nunc prece, nunc pre- tio, nunc vt, nunc sorte suprema Permutet dominos. sic Theognis. Πολλοὶ τοὶ πλε- τῶσι κακοὶ, ἀγαθοὶ δὲ πένοντες. Ἄλλ' ἡμεῖς τάτους ἔ διαμειλίμεθα τῆς ἀρετῆς τὴν πλεῖστον, ἐπει τὸ μὲν ἔμπεδον αἰεὶ. Χρήματα δ' εἰς θρόνων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει. Quanquam hos versus Plutarchus in libello πῶς ἂν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖ- το, ascribit Soloni, vt iam alibi diximus.

SIC rarò scribis, vt toto non quater anno Membranam poscas, scriptorum quæq; retexens, Iratus tibi, quòd vini, somniq; benignus Nil dignum sermone canas, quid fiet? ab ipsis Saturnalibus huc fugisti. sobrius ergo Dic aliquid dignum promissis: incipe: nil est: Culpantur frustra calami: immeritusq; laborat Iratus natus paries dijs, atque poetis. Atqui vultus erat multa, & præclara minantis, Si vacuum tepido cepisset villula tecto. Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro? Eupolin, Archilochum, comites educere tantos? Inuidiam placare paras virtute relicta? Contemnere miser. vitanda est improba Siren Desidia: aut, quicquid vita meliore parasti, Ponendum æquo animo. dij te Damasippe, deæq; Verum ob consilium donent tonsore. sed vnde Tam bene me nosti? postquam omnis res mea lanum Ad medium fracta est, aliena negocia curo, Excussus proprijs. olim nam quærere amabam, Quo vaser ille pedes lauisset Sisyphus are: Quid sculptum infabre, quid fustum durius esset. Callidus huic signo ponebam millia centum: Hortos, egregiasq; domos mercarier vnus Cum lucro noram. vnde frequentia Mercuriale Imposuere mihi cognomen compita. noui: Et morbi miror purgatum te illius. atqui Emouit veterem mire nouus: vt solet, in cor Traiecto lateris miseri, capitisq; dolore:

Ut lethargicus hic cum sit pugil, & medicum vrget.
Dum ne quid simile huic, esto, vt liber. ô bone, ne te
Frustrere, insanis & tu: stultiq̃ propè omnes:
Si quid Stertinius veri crepat: vnde ego mira
Descripsi docilis præcepta hæc, tempore, quo me
Solatus iussit sapientem pascere barbam:
Atque à Fabricio non tristem ponte reuerti.
Nam, male re gesta cum vellem mittere operto
Me capite in flumen: dexter stetit: & caue faxis
Te quicquam indignum. pudor, inquit, te malus vrget:
Insanos qui inter vereare insanus haberi.
Primum nam inquiram, quid sit furere: hoc si erit in te
Solo: nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala stultitia: & quencunque inscitia veri
Secum agit: insanum Chrysippi porticus, & grex
Autumat. hæc populos, hæc magnos formula reges,
Excepto sapiente, tenet. nunc accipe, quare
Despiciant omnes, æque ac tu, qui tibi nomen
Insano posuere. velut siluis, vbi passim
Palanteis error certo de tramite pellit:
Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit: vnus vtrique
Error: sed varijs illudit partibus: hoc te
Cede modo insanum: nihilo vt sapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. est genus vnum
Stultitiæ nihilum metuenda timentis: vt igneis,
Vt rupeis, fluuiosq̃ in campo obstare queratur.
Alterum & huic varium, & nihilo sapientius, igneis:
Per medios, fluuiosq̃ ruentis. clamet amica
Mater, honesta soror, cum cognatis, pater, vxor,
Hic fossa est ingens: hic rupes maxima: serua:
Non magis audierit: quam Fusius ebrius olim.

Cum

Cum Iliam edormit: Catiens mille ducentis,
Mater te appello, clamantibus. huic ego vulgum
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit, veteres statuas Damasippus emendo:
Integer est mentis Damasippi creditor? esto:
Accipe, quod nunquam reddas mihi, si tibi dicam:
Tunc insanus eris, si acceperis? an magis excors
Reiecta præda, quam præsens Mercurius fert?
Scribe decem à Nerio: non est satis: adde Cicuta
Nodosi tabulas centum: mille adde catenas:
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus:
Cum rapies in iura, malis ridentem alienis:
Fiet aper: modo saxum: & cum volet, arbor.
Si male rem gerere insani est: contra, bene sani:
Putidius multo cerebrum est (mihi crede) Perilli
Dictantis, quod tu nunquam rescribere possis.
Audire, atque togam iubeo componere, quisquis
Ambitione mala, aut argenti pallet amore:
Quisquis luxuria, tristi ve superstitione,
Aut alio mentis morbo calet: huc propius me,
Dum doceo insanire omneis, vos ordine adite.
Danda est ellebori multo pars maxima auaris:
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Heredes Staberi summam incidere sepulchro.
Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio Arri:
Frumenti, quantum metit Africa. siue ego præue,
Seu recte: hoc volui: ne sis patruus mihi. credo
Hoc Staberi prudentem animum iussisse. quid ergo
Sensit, cum summam patrimoni insculpere saxo
Heredes voluit? quoad dixit, credidit ingens

v 3

He

Pauperiem vitium : & cauit nihil acrius : vt si
Forte minus locuples vno quadrante perisset,
Ipse videretur sibi nequior. omnis enim res,
Virtus, fama, decus, diuina, humanaq; pulchris
Diuitijs parent : quas, qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, iustus, sapiens ne etiam, & Rex,
Et, quicquid volet. hoc, veluti virtute paratum,
Sperauit magnæ laudi fore. quid simile isti
Græcus Aristippus? qui seruos projcere aurum
In media iussit Libya : quia tardius irent
Propter onus segnes. vter est insanior horum?
Nil agit exemplum, litem quod lite resoluit.
Si quis emat citharas, emtas comportet in vnum,
Nec studio citharæ, nec Musa deditus vlli:
Si scalptra, & formas non sutor : nautica vela
Auersus mecaturis : delirus, & amens
Undique dicatur merito. quid discrepat istis,
Qui nummos, aurumq; recondit, nescius vti
Compositis, metuensq; velut contingere sacrum?
Si quis ad ingentem frumenti semper aceruum
Porrectus vigilet cum longo fuste : neque illinc
Audeat esuriens dominus contingere granum:
Ac potius folijs parcus vescatur amaris:
Si positus intus Chij, veterisq; Falerni
Nulle cadis : nihil est, tercentum millibus, acre
Potet acetum : age, si & stramentis incubet, vnde
Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
Blattarum, ac tinearum epula, putrescat in arca:
Nimirum insanus paucis videatur eò, quòd
Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.
Filius, aut etiam hæc libertus vt ebibat heres:

Dijs inimice senex custodis? ne tibi desit?
Quantulum enim summa curtabit quisque dierum,
Ungere si cauleis oleo meliore, caputq;
Cæperis impexa fœdum porrigine? quare,
Si quiduis satis est : periuras, surripis, aufers
Undique? tun' sanus? populum si cedere saxis
Incipias, seruosve tuos, quos ære pararis:
Insanum te omnes pueri, clamentq; puella.
Cum laqueo vxorem interimis, matremq; veneno,
Incolumi capite es? quid enim? neq; tu hoc facis Argis,
Nec ferro: vt demens genitricem occidit Orestes.
An tu reris eum occisa insanisse parente?
Ac non antè malis dementem actum furijs, quàm
In matris iugulo ferrum tepescit acutum?
Quin ex quo est habitus male tute mentis Orestes:
Nil sane fecit, quod tu reprehendere possis:
Non Piladen ferro violare, ausus ve sororem
Electram: tantum male dicit vtrique, vocando
Hanc furiam, hunc aliud, iussit quod splendida bilis.
Pauper Opimius argenti positi intus, & auri,
Qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla, vappamq; profestis:
Quondam lethargo grandi est oppressus: vt heres
Iam circum loculos, & clauis latus, ouansq;
Curreret. hunc medicus multum celer, atque fidelis
Excitat hoc pacto: mensam poni iubet: atque
Effundi saccos nummorum, accedere plureis
Ad numerandum: hominem sic erigit. addit & illud,
Ni tua custodis, auidus iam hæc auferet heres.
Nen' viuo? vt viuas igitur, vigila, hoc age. quid vis?
Deficient inopem venæ te, ni cibus, atque

Ingens accedat stomacho fulcra ruenti.
 Quid cessas? aedum sume hoc ptisanarium oryza.
 Quanti emta? paruo. quanti ergo? octo asibus. eheu:
 Quid refert, morbo: an furtis. pereamq; rapinis?
 Quisnam igitur sanus? qui non stultus. quid auarus?
 Stultus & insanus. quid? si quis non sit auarus:
 Continuò sanus? minimè. cur Stoice? dicam.
 Non est cardiacus, & aterum dixisse putato,
 Hic aeger: rectè est igitur, surgetq; negabit:
 Quòd latus, aut renes morbo tentantur acuto.
 Non est periurus, neque sordidus. immolet equis
 Hic porcum Laribus. verùm ambitiosus & audax.
 Nauiget Anticyram. quid enim differt, barathrone
 Dones, quicquid habes, an nunquam vtare paratis?
 Seruius Oppidius (anusi duo prædia diues
 Antiquo censu, natis diuise duobus
 Fertur. & hæc moriens pueris dixisse vocatis
 Ad lectum: post quàm te talos, Aule, nucesq;
 Ferre sinu laxo, donare, & ludere vidi:
 Te, Tiberi, numerare: cauis abscondere tristem:
 Extimui, ne vos ageret vesania discors:
 Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.
 Quare per diuos oratus vterque Penateis,
 Tu caue ne minuas: tu ne maius facias id,
 Quod satis esse putat pater: & natura coërcet.
 Præterea ne vos titillet gloria, iure-
 Iurando obstringam ambo: vter ædilis fuerit, vel
 Vestrum prætor: is intestabilis, & sacer esto.
 In cicere, atque faba bona tu, perdasq; lupinis,
 Latus vt in circo spatiere, aut aeneus vt stes,
 Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis?

Scili

Scilicet vt plausus, quos fert Agrippa, feras tu
 Astuta ingenium vulpes imitata leonem?
 Nequis humasse velit Aiacei Atrida vetas cur?
 Rex sum. nil vltra quero plebeius. & equam
 Rem imperito: ac, si cui videor non iustus, inulto
 Dicere, qua sentit, permitto. maxime regum,
 Dij tibi dent capta classem redducere Troia:
 Ergo consulere, & mox respondere licebit?
 Consule. cur Ajax heros ab Achille secundus
 Putrescit, toties seruatis clarus Achiuis:
 Gaudeat vt populus Priami, Priamusq; inhumato:
 Per quem tot iuuenes patrio caruere sepulcro?
 Mille ouium insanus morti dedit, inelyrum Ulysses,
 Et Menelaum vnà mecum se occidere clamans.
 Tu, cum pro vitula statuis dulcem Aulide natam
 Ante aras, spargisq; mola caput, improbe, salsa:
 Rectum animi seruas? quorsum? insanus quid enim Ajax
 Fecit, cum strauit ferro pecus? abstinuit vim
 Uxore, & nato, mala multa precatus Atridis:
 Non ille aut Teucrum, aut ipsum violauit Ulysses.
 Verùm ego, vt hærenteis aduerso littore naueis
 Eriperem: prudens placui sanguine diuos.
 Nempe tuo furiose. meo, sed non furiosus.
 Qui species alias veris, scelerisq; tumultu
 Permissas capiet, commotus habebitur: atque,
 Stultitia' ne erret, nihilum distabit, an ira.
 Ajax immeritos dum occidit, desipit, agnos?
 Cum prudens scelus ob titulos admittis inaneis:
 Stras animo? & purum est vitio tibi, cum tumidum est cor?
 Si quis lectica nitidam gestare amet agnam:
 Huic vestem, vt natæ, paret ancillas: paret aurum:

x

Pupam

Pupam, aut pupillam appellet, fortiq; marito
Destinet uxorem: interdicto huic omne adimat ius
Prator, & ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid si quis natam pro muta deuouet agna?
Integer est animi? ne dixeris. ergo, ubi praua
Stultitia, hic est summa insania. qui sceleratus:
Et furiosus erit. quem cepit viuea fama:
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age luxuriam, & Nomentanum arripe mecum.
Vincit enim stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimoni mille talenta:
Edicit, piscator uti, pomarius, auceps,
Unguentarius, ac Tusci turba impia vici,
Cum scurris fartor, cum velabro omne macellum,
Nanè domum veniant. quid tum? venere frequentes.
Verba facit leno. quicquid mihi, quicquid & horum
Cuique domi est, id crede tuum, & vel nunc pete, vel cras.
Accipe, quid contra iuuenis responderit aequus.
Iu niue Lucana dormis ocreatus, ut aprum
Cœnem ego: tu pisceis hiberno ex aquore verris:
Segnis ego, indignus, qui tantum possideam: aufer:
Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,
Unde vxor media currat de nocte vocata.
Filius Aesopi detractam ex aure Metella,
Scilicet ut decies solidum exsorberet, aceto
Diluit insignem bacam: qui sanior, ac si
Illud idem in rapidum flumen, iaceret ve cloacam?
Quinti progenies Arri, par nobile fratrum,
Nequitia & nugis, prauorum & amore gemellum.
Lusciniæ soliti impenso prandere coemtas.
Quorsum abeant sani? creta, an carbone uotandi?

Aedific

Aedificare casas, plostellis adiungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longa
Si quem delectet barbatum: amentia verset.
Si puerilius his ratio euincet amare:
Nec quicquam differre, vtrum ne in puluere, trimus
Quale prius, ludas opus: an meretricis amore
Sollicitus piores: quero, faciās ne, quod olim
Mutatus Polemon? ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubital, focalia: potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas:
Postquam est impransi correptus voce magistris?
Porrigit irato puero cum poma, recusat.
Sume Catelle: negat. si non des, optat. amator
Exclusus qui distat: agit ubi secum, eat, an non,
Quò rediturus erat non arcesitus: & haeret
Iuuisis foribus? nec nunc, cum me vocet vltro,
Accedam? an potius mediter finire dolores?
Exclusit: reuocat: redeam? non, si me obsecret. ecce
Seruus non paulo sapientior. ô here, quæ res
Nec modum habet, neque consilium, ratione, modoq;
Tractari non vult. in amore hæc sunt mala, bellum,
Pax rursus. hæc si quis tempestatu propè ritu
Mabilia, & cæca fluitantia sorte, labore
Reddere certa: sibi nihilo plus explicet, ac si
Insanire paret certa ratione, modoq;
Quid? cum Picenis excerpens semina pomis
Gaudes, si cameram percusti forte: penes te es?
Quid? cum balba feris annofo verba palato,
Aedificante casas qui sanior? adde cruorem
Stultitia: atque ignem gladio scrutare: modo, inquam,
Hellade percussa Martius cum præcipitat se,

x 2

Cerritus

Cerritus fuit : an commota crimine mentis
Absolues hominem : & sceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita siccus
Lautis manè senex manibus currebat. & vnum
Quiddam magnum addens, vnum me surpate morti:
Dys etenim facile est, orabat : sanus vtrisque
Auribus, atque oculis : mentem, nisi litigiosus,
Exciperet dominus, cum venderet. hoc quoque vulgus
Chrysippus ponit facunda in gente Meneni.
Iupiter, ingenteis qui das, adimisq; dolores:
Mater ait pueri menseis iam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit : illo
Manè die, quo tu indicis ieiunia, nudus
In Tiberi stabit. casus, medicus ve leuarit
Aegrum, ex precipiti : mater delira necabit
In gelida fixum ripa : febrimq; reducer.
Quò ne malo mentem concussa? timore deorum.
Hac mihi Stertinius sapientum octauus amico
Arma dedit : posthac ne compellarer inultus.
Dixerit insanum qui me, totidem audiet : atque
Respicere ignoto discet pendentia tergo.
Stoice, post damnum sic vendas omnia pluris:
Qua me stultitia (quoniam non est genus vnum)
Insanire putas? ego nam videor mihi sanus.
Quid? caput abscissum demens cum portat Agave
Nati infelicis, sibi tum furiosa videtur?
Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atque etiam insanum : tantum hoc ediffere, quo me
Aegrotare putes animi vitio. accipe : primum
Aedificas : hoc est longos imitaris, ab imo

Ad

Ad summum totus moduli bipedalis : & idem
Corpore maiorem rides Turbonis in armis
Spiritus, & incessum : qui ridiculus minus illo?
An, quodcunque facit Macenas, te quoque verum est,
Tanto dissimilem, & tanto certare minorem?
Absentis ranae pullis vituli pede pressis,
Unus ubi effugit : matri denarrat, ut ingens
Bellua cognatos eliserit. illa rogare,
Quantane? num tandem, se inflans, sic magna fuisset.
Maior dimidio. num tanto? cum magis, atque
Se magis inflaret : non, si te ruperis, inquit,
Par eris. hac à te non multum abludit imago.
Adde poemata nunc : hoc est oleum adde camino:
Qua si quis sanus fecit : sanus facis & tu.
Non dico horrendam rabiem. iam desine. cultum
Maiorem censu. teneas Damasippe tuis te:
Nulle puellarum, puerorum mille furores.
O maior tandem parcas insane minori.

• COMMENTARI I.

Poeta in hac satyra Damasippum quendam facit loquentem, qui aliquando exercuerat signorum, & vasorum antiquorum, atque hortorum mercaturam : in qua cum rem suam minus bene gessisset, relicto luci studio sese ad philosophiam contulerat. Ego eum esse puto, de quo M. Tull. scribit in epist. ad M. Fabium Gallum lib. 7. qui mandatu Ciceronis quaedam ei signa emerat haud illi grata, nempe Bacchas, & Martis signum. Itaque optabat M. Tull. aut ut ea essent inempta, aut ut aliquis eorum emtor seu Damasippus, seu quis alius reperiretur. verba M. Tullij sunt haec. sed tamen si ista mihi sunt habenda, certiore velim me facias, ubi sint, quando arcessantur, quo genere vecturae. si enim Damasippus in sententia non manebit, aliquem Pseudo damasippum vel cum iactura reperiemus. de eod. lib. 12. epist. ad Attic. si & Silius is fuerit, quem tu putas, nec Drusus facilem se praebebit, Damasippum velim agrediare.

[scriptorum quaeque retexens] ea omnia, quae à te scripta sunt, mutans, vertens, delens. & est tralatio à tela texta, & postea retexta. telam retexere autem est ἀναλύειν, dissoluere. nemini est inaudita Penelope tela. vini, somnicque benignus] id est, plus quam par sit, vino, somnoque deditus.

deditus. largius a quo bibens, & supra modum dormiens. dictum est autem vini & somni benignus, ut profusus sui, parcus temporis, largus pecunie. benignus enim idem ferè est quod largus, ut supra annotauimus: malignus contra parcus.

Nil dignum sermone] sic loquuntur Græci, εἰδὲν ἀξίον λόγου, Arist. *ῥητορ. β. τὸ λόγον εἶναι ἀπαραίτητον, ὅτι οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες, ἢ χρημάτων, ἀλλὰ λόγου ἀξιοὶ εἰσι. τὸ γὰρ λόγου ἀξίον ἢ ἀπλῶς λέγει.* Plato in Euthydemo. ἐν θυμῷ δὲ μήτι ἀγαθὸν ποιοῦμεν ἢ δὲ ἀγαθῶν, ὅ, τι καὶ ἀξίον λόγου. idem in Alcibiade. i. ἐπιμέλειά τε, ἢ θρία, ταῦτα μόνον ἀξία λόγου ἐν Ἑλλήσιν. Idem lib. i. de repub. λυσίτελέϊ μὲν ἢ καὶ τὰ τοιαῦτα ἐάν περ λανθάνη. ἔστι δὲ ἐν ἀξία λόγου. Tit. Liuius ἀξία λόγου, digna dictu solet dicere. ut lib. 35. annal. in princip. crebra magis, quam digna dictu prælia fecit. Idem lib. 27. certamina haud satis digna dictu ferebant.

Saturnalibus] quæ agebatur x i i i. Kal. Ianuarias: de quibus alibi dicemus pluribus verbis.

Sobrius ergo] si propter vini, & somni liberaliorem usum ad scribendum tardior, atque ineptior es: nunc igitur, dum sobrius, & ficcus es, profer aliquid promissis dignum.

immeritusq; laborat] solebant veteres illi, maxime poetæ, & scriptores, parietes habere ceratos, ut, si quid forte noctu in mentem veniret, statim in eo inscriberent. paries igitur tuus ceratus immeritò abs te vexatur: iniuriâq; in eum culpam confers.

Iratis natus paries Dijs] cum tibi nihil in mentem veniat, quod in eo inferbas, videtur Dijs, & poetis iratis natus esse. sic loquitur infra saty. 7. de Prisco quodam ingenij mobilissimi. *Vertumnus, quotquot sunt, natus iniquis.* & supra satyra v. lib. i. *dehinc Gnatia Lymphis Iratis extructa.* Dijs iratis fieri dicitur id, quod infelicitate geritur. Hæc enim opinio semper fuit hominum animis insita Dijs iratis, aut inuitis nihil prosperè euenire, nihil feliciter geri, nihil denique benè procedere, quod Virg. *Æn. i. i.* confirmat. *Heu nihil inuitis fas quenquam fidere Diuis.* & Catull. ad Manlium. *Nil mihi tam valde placeat Rhamnusia Virgo: Quod temere inuitis suscipiatur heris,* id est, Dijs. ex quo nata sunt hæc loquendi genera. Terent. Andr. *nescio, Nisi mihi Deos satis scio fuisse iratos, qui auscultauerim.* Idem Phorm. *mibi vsu venit hoc, scio, Memini relinqui me, Deo irato meo.* M. Tull. orat. pro Cælio. *Quamobrem si quem tactu, non sapore capiatur, excludat auribus omnem suauitatem: huic homini ego fortasse & pauci Deos propitios, pleriq; autem iratos putabunt.* Plaut. *Pænulo.* *Nam ego hodie infelix dijs meis iratissimis sexagenos immolauit.* T. Liuius. lib. 3. *Sim perimoror quo minus in ciuitatem obligatam sponsione commissa iratis omnibus Dijs, quorum eludatur nomen, redeant.* M. Tull. epist. ad Attic. lib. 4. *De Apollonio quod equitibus Romanis.* est autem locus ille cum interrogatione legendus, ut dicam *ὁ δὲ πάρεργον, qui illi Dijs irati?* id est, qui Dijs sunt illi irati? quos ille Deos sibi habet iratos? *Dolore animi impulsus, & perturbatus dixit illud Catullus*

lus ad se ipsum. *Quin te animo obfirmas, teq; astringisq; , reducisq; , Et Dijs inuitis desinis esse miser?* Solent enim homines interdum perturbati impie loqui, ut Chremes ille Terentianus in Heaut. *Deos nescio. eodem pertinet illud, quod est supra Od. xv i i i. lib. i. non ego te candide Bassareu Inuitum quatiarum.* & illud de arte poet. *Tu nihil inuita dices, facies ve Minerua.*

Atqui vultu erat, &c.] atqui vultu, & fronte significabas te præclara quædam scripturum, ac prolaturum. *minantis,* id est, promittentis. ut epist. ad Celsum lib. i. *dic multa & pulchra minantem, Viuere nec rectè, nec suauiter.* ad quem locum plura.

Si vacuum] si te vacuum, id est, omnibus negocijs, & curis solutum tua villula accepisset, id est, cum te in villam tuam expeditum, & ociofum recepisses. si, valet, cum, ut alibi annotauimus.

Quorsum pertinuit stipare] quid fuit opus Platonem cum Menandro, Eupoli, Archilochi tecum deportare, si nihil lecturus, nihil tuo nomine dignum scripturus eras?

Inuidiam placare paras] Quemadmodum res secundæ inuidiam constant: ita aduersæ extinguunt, & misericordiam commouent. Cum sit autem nihil calamitosius, nihil miserius animo vitioso, nullaq; virtute ornato: credibile est ignauiam, atque inertiam ad placandam, sedandamq; inuidiam multum valere. nam contra vsu experimur quotidie virtute præstantes viros acerrima inuidia laborare, quanuis Aristoteles lib. 2. rhetor. doceat inuidiam locum habere sapius in fortunæ, quam in animi bonis. sed, ut cæperam dicere, non est id quod scribit Aristot. perpetuò, nec vsquequaq; verum. vno exemplo erimus contenti. quid fuit in Aristide admirabilius, quid præstantius, quam iustitia, & patientia paupertatis? attamen cum pauper esset, iustiq; cognomen factis & vita consecutus esset, hoc vno nomine, non odio potentia, aut diuitiarum, exilio illo decennali Atheniensibus vsitato, quod δὲ ὄσπρων fiebat, multatus est. rectè igitur hoc loco Damasippus ait Horatium inuidiam placare conari ignauia, desidia, & inertia. hoc est virtute relicta. Notum est illud Pindari à multis posterioribus scriptoribus vsurpatum, inuidiam miseratione meliorem, atque optabiliorem esse. verba Pindari sunt hæc Pyth. *εἶδ. α. ὠσῶν δὲ ἀκοῆ κρύφιον θυμὸν βαρυῦ μάλισ' ἐσλοῖσ' ἐπ' ἀλλοτρίοις, ἀλλ' ὅμως κρέσσων οἰκτιρῶν φθόνος. μὴ παρὶ καλὰ,* id est, ciuium autem animos occultè grauat inuidia, cum alienas virtutes audiunt. Verùm tamen melior miseratione inuidia est. ne prætermitte res præclaras ex quibus expressum est illud epigramma Græcum lib. i. ὁ φθόνος οἰκτιρῶν κ' πίνδαρόν ἐστιν ἀμείνων. *Οἱ βασιλευμένοι λυγρὸν ἔχουσι βίον. Τὸς ἢ λίαν ἀτυχεῖς οἰκτείρομεν. ἀλλὰ τίς αἴλω; Μήτ' ἀγαν εὐδαίμων, μήτ' ἐλεεινὸς ἐγώ.* Idem Pindarus Nem. *εἶδ. η. ait inuidiam semper inuadere viros fortes, & virtute præstantes: cum deterioribus autem non certare. ἀπλεῖ δὲ ἐσλῶν ἀεὶ χεῖρόνεσσι δὲ ἐν εἰρή. & Pyth. εἶδ. ια. ἰχθὶ τε γὰρ ὄλβος ἢ μείονα φθόνος, ὃ ἡ χαμῖλα πάντων, ἀφαιτὸν βρέμει.* cum his concinit illud Eliani lib. 2. *ποικίλος ἴσος ὅστις δὲ ἐρᾷ φθονεῖσθαι, τῆτο δὴπε ἢ Ευελπίδος ἀπειβλέπεσθαι ἀπειδεῖ,* id est, quisquis cupit inuideri, planè (quod ait Euripides) clarus, atque insignis esse studet.

improba

improba Siren.] desidiam Sireni similem facit : aliàs voluptates cum Sirenibus comparantur : quia vtraque & desidia, & voluptas vno ferè modo animos hominum permulcet, lactat, corrumpit. de Sirenibus plura dicemus ad epist. i. lib. i. Nunc autem mihi venit in mentem mirari, quamobrem M. Tull. lib. 5. de finibus, quo loco de scientia, & rerum cognitione disputat, scribat Sirenum cantibus nihil aliud ab Homero significari, quàm discendi studium, sciendiq; voluptatem. sic enim M. Tull. *Mihi quidem Homerus huiusmodi quiddam vidisse videtur in ijs, quæ de Sirenium cantibus finxerit. Neque enim vocum suauitate videntur, aut nouitate quadam, & varietate cantandi reuocare eos solita, qui prateruehebantur : sed quia multa se scire profitebantur, vt homines ad earum saxa discendi cupiditate adhaerescerent. ita enim inuitant Vlysem (nam verti, vt quadam Homeri, sic estum ipsum locum.) O decus Argolicum quin puppim huc flectis Vlyses, Auribus vt nostros possis agnoscere cantus? Nam nemo hac vnquam est transuectus carula cursu, Quin prius astiterit vocum dulcedine captus, &c.* Haetenus M. Tull. Ego autem hoc mihi persuadere non possum. Cum enim voluptates aliæ sint turpes, aliæ honestæ: hæc; expetendæ, illæ fugiendæ: fugiendæ profectò non sunt eæ voluptates, quæ è rerum cognitione, scientiaq; nascuntur, quippe quæ sint honestissimæ. At Vlyses, ne Sirenum cantibus caperetur, vinciri se iussit: lociosq; quibus aures cerane cantus illos exaudirent, obstruxerat, vincula sibi solvere vetuit, etiam si posterius, vt id facerent, magnopere contenderet, atque ad eò imperaret. Quod non fecisset, nisi in ijs cantibus insignem turpitudinem, pestem, calamitatem inesse, atque ab eis magnum sibi, suisq; detrimentum importatum iri sciret. Postremò vt Sirenum cantus perniciosos, ac calamitosos fuisse facilius intelligere possis, scribit Homerus, quotquot homines Sirenibus canentibus aureis præbuisissent, ijs in patriam redeuntibus neque vxores, neque liberos obuiam lætos procedere, reditumque gratulari: locum autem vbi versentur, & commorentur Sirenes, hominum, qui illic contabuerint, ac putruerint, olsibus esse coopertum. Quorum omnium nihil eis, qui discendi studio ducuntur, impendère, aut accidere solere dicendum est: nisi forte dicat aliquis Vlysem, quemadmodum immortalitati, sic & rerum cognitioni patriam, vxorisq; & liberorum complexum pratulisse. Xenophon autem *Ξενοφ. μ. c.* existimare videtur in carminibus Sirenum vim quandam eorum, qui nauigabant, retinendorum fuisse propterea, quòd scirent illæ, quibus quisque cantibus duceretur, ac delectaretur: & quòd ad eas artes, ac virtutes, quas quisque coleret, suos cantus accommodarent, proprijsq; & conuenientibus vnunquenque laudibus ornarent. Itaq; cum scirent Vlysem esse veræ laudis, solidæq; gloriæ cupidissimum, eo carmine vfas esse, quod ad illius virtutem prædicandam, fama, sempiterna celebrandam valdè pertineret: alios autem Vlysis dissimiles tali carmine neq; allici, neque retineri vilo modo potuisse: immo verò existimatos fuisse se à Sirenibus derideri. verba Xenophontis sunt hæc *Α μὲν ἐν Σειρήναις ἐπιήδον τῶν ὀδυσσέων, ἠκούσας Ὀμήρου, ὡν ἔστιν ἀρχὴ τοιαύτη τις. Δεῦρ' ἄγε δὴ πορεύσιν ὀδυσσεύς. Ταύτην ἔν, ἔφην, πλὴν ἐπαυδῶ, ὡς Σάουρατες, ἔχ' ἔχ' τοῖς ἄλλοις ἀθροῦσις αἱ Σειρήναις ἐπαύσασαυ κατεῖχον, ὡς μὴ ἀπείναι ἀπ' αὐτῶν τὸς ἐπαυδέντας, ἐκ, ἀλλὰ τοῖς.*

ποῖς ἐπ' ἀρῆσιν φιλοτιμημένοις ἔτιως ἐπαυδόν. σχεδόντι λέγεις τοιαύτα, χρῆναι εὐάστω ἐπαυδέν, οἷα μὴ τομίσσ' ἀπέων ἢ ἐπαυδέντα κατὰ τὸν ἄλλον λέγειν. Athen. quoq; lib. i. scribit Sirenes ea Vlysi cecinisse, quæ ad eius ambitionem, & plurimarum rerum studium essent accommodata. sic Athen. *καὶ αἱ Σειρήναις ὅ δ' ὄντος τῶν ὀδυσσέων τὰ μάλιστα αὐτὸν τέρποντα, καὶ τὰ οὐκ εἶτα τῆ φιλοτιμίας αὐτῆ, ἢ πολυμαθίας λέγουσαι.*

Ponendum] amittendum, abijciendum. vt epist. ad Quinct. *Pone mecum est (inquit) pono, tristisq; recedo.*

Dij te Damasippe] loquitur Horat. significat autem huius Damasippi, vt iam philosophi, barbam fuisse admodum magnam, & longam. iccirco ei vrbane tonforem optat, qui eius barbam ad vmbilicum fortasse, aut ad pubem demissam radat, aut certè tondeat.

Verum ob cons.] rectum, bonum. annot. infra eadem sat. **postquam omnis res mea]** respondet Damasippus hoc modo. *Postquam rem male gerendo ad inopiam redactus sum, &c.*

Ianum Ad medium fr.] in Iano medio habitabant, vel magnam diei partem conterebant fenestratores. Erat autem Ianus via sic appellata à Iani templo, vt declarant verba illa Ciceronis Philipp. v. i. *Ianus medius in L. Antonij clientela sit? quis vnquam in illo Iano inuentus est, qui L. Antonio mille nummum ferret expensum?* hoc igitur ait Damasippus, se, postea quàm naufragium fecerit suarum fortunarum, versuris & fenore, & mercaturis, aliena negocia curare. inest autem in verbo *fracta*, tralatio à nauis fracta.

vafer Sisyphus.] de Silypho Æoli filio vide annotata supra ad Od. x. i. i. lib. 2. significat autem Damasippus sese olim studiosum fuisse vasorum antiquorum.

Quid sculptum] ita habent duo codices Vatic. & Iannoct. Faër. Torn. quos secutus sum. nam *sculptum* aliud est: vt sup. *scalpere terram vnguibus.* saty. v. i. i. lib. i. id est, fodere.

infabrè] sine arte. cuius contrar. *affabrè.*

quid fufum durius] quid minus eleganter conflatum. Pausan. Arcadicis scribit Rhæcum Phixi filium, & Theodorum Teleclei Samios, primos æs conflare instituisse, atque ex eo fuso, & conflato statuas fecisse. fuit autem hic Theodorus annuli illius opifex, quo tantopere delectabatur Polycrates Samius, & quem in mare olim à se abiectum, rursus in præcordijs piscis postea reperit, vt tradunt Herodotus in Thalia: & M. Tull. lib. 5. de finibus. Antequam autem æneæ statuæ sculpi, conflareq; cœptæ essent, ex ebena (vt ait Idem Pausan.) cupresso, cedro, omni genere quereuum, taxo, loto fiebant. Mercurij ex ea sola arbore, quam *θύον* nominant Græci.

Callidus huic signo] ego quoduis signum, quanti esset, dicere noueram. ego cuiuslibet signi pretium sciebam.

Mercuriale] Mercurius præest mercaturis, & lucri adiuuat, vt infra eadem saty. *an magis excors, Reiecta præda, quam præsens Mercurius fert?* Plaut. in Stich. *Quom bene re gesta saluos conuortor domum, Neptuno grates habeo, & tempestatibus, simul Mercurio, qui me in mercimonijs inuit, lucrisq; quadruplicauit rem meam.* iccirco Damasippus, qui statuas, vasa, fundos, hortos mercabatur,

tur, vt plutis reuenderet, in eoq; benè rem suam gerere putabatur, Mercurius vulgò dicebatur. Mercuriale autem excudendum curauit secutus quinque codices manuscriptos : vt intelligamus Damasippum cognomento Mercurium dictum esse. alij habent Mercuriali : vt significet Horatius Damasippum Mercurialem esse nominatum.

noui, Et morbi] verba Horat. Lucri autem studium, & operam assiduam in vasis, & signis, & similibus emendis positam, morbum appellat. iam verbum purgare coniunxit & Liuius cum patrio casu lib. 37. Quibus purgantibus ciuitatem omnis facti, dictiq; hostilis aduersus Rom. &c.

atqui Emouit veterem] respondet Damasippus morbum suum veterem à nouo esse depulsum. vtitur hoc eodem verbo Od. x. v. lib. 4. emouitq; culpas.

vt solet in cor] id est, vt fieri solet cum lateris, & capitis dolor in cor transfertur, fitq; ex pleuritico quispiam cardiacus. secutus est autem Horat. hoc loco opinionem, seu potius errorem communem in eo, quod cardiacis cor dolere existimat. nam non est ita. καρδιακὴ enim veteres appellabant stomachum, vt docet Galenus, ex cuius affectu ac dolore καρδιακὸν dicti sunt, non ex cordis. nam & Corn. Celsus lib. 4. morbum καρδιακὸν ait esse nimiam imbecillitatem corporis, quod immodico sudore digeritur.

Vt lethargicus hic cum sit pugil.] variè explicatur hic locus. à quibusdam sic: vt cum ego lethargo laborans fio pugil, & phreniticus: alij sic: vt cum aliquis lethargicus morbo commutato fit phreniticus, quæ explicatio mihi magis placet. λήθαργος est pœnè inexpugnabilis somni necessitas, Latine veteribus, id est, mentis torpor, omnium propemodum rerum oblivionem afferens. lethargici dicuntur, à Græcis, qui tali morbo sunt affecti, quos veteribus appellat Latini.

& medicum vrget] & medicum pugnis, & plagis insequitur, quod facere solent phrenitici.

Dum ne quid simile huic] hunc quoque locum variè video explicari, & intelligi. alij sic. esto, vt libet, id est, per me licet sis lethargicus, & phreniticus, dum modo nihil phrenitico simile facias, ac me pugnis cædas, & ita Porph. alij sic: esto vt libet: sit ita vt dicis, dum ne quid simile huic, id est, mihi accidat: dum modò in similem morbum non incidam. ego priorem explicationem malo.

ô bone, ne te Frustrere] loquitur Damasippus. Si quid Stertinius veri crepat] si quid veri loquitur, vt annot. suprâ ad Od. xv. i. i. lib. i. Vnum est è decretis Stoicorum, stultos omnes insanire. fuerat autem hic Stertinius philosophus Stoicus. de quo epist. ad Iccium lib. i. Empedocles, an Stertini deliret acumen. & fortasse Stertinius ille est, quem commemorat Cælius in orat. ad populum. equisq; mihi sub feminibus occisus erat: oreas detraho inspectante Lucio Stertino. citat Festus in voce oreas. vnde] à quo. vt saepe aliàs.

sapientem pascere barbam] barbam philosophicam. solebant enim philosophi, vt seueriore, ac tristiore aspectu essent, barba maiore, & longiore capillo in publicum prodire. Atq; etiam ceteris in rebus, ac personis, maroris,

ris, tristitia, luctus indicium erat barba longior, vt declarant illa apud M. Tull. Verr. i. i. i. de iure dundo. Heraclius ille siracusanus, & hic Biduus Epocrates expulsus bonis omnibus Romam venerunt: sordidati, maxima barba, & capillo Romam propè biennium fuerunt. idem in orat. de lege Agrar. contra Rull. conicio tandem exspectata P. Rulli, quod & princeps erat agraria legis, & truculentius se gerebat, quam ceteri. iam, designatus alio vultu, alio vocis sono, alio incessu esse meditabatur. Vestitu obsoletere, corpore inculto, & horrido. capillatior quam antè, barbaq; maiore, vt oculis & aspectu denunciare omnibus vim tribunitiam, & minitari Reip. videretur. Suetonius in Augusto. Ad eò nanque consternatum ferunt, vt per continuos menses, barba, capilloq; summissò, caput interdum foribus illideret, vociferans, Quinctili Vare redde legiones. T. Liuius lib. 2. ad hoc promissa barba, & capilli efferauerant speciem oris. idem lib. 6. Coniecto in carcerem Manlio satis constat magnam partem plebis vestem mutasse, multos mortales capillum, ac barbam promississe. Idem lib. 27. de M. Liuiio Salinatore. sed erat veste obsoleta, capilloq; & barba promissa, praeferens in vultu, habituq; insignem memoriam ignominie acceptae. Plutarch. in Catone Uticensi. ἀπὸ ἐκείνης ἡ ἡμέρας λέγεται μὴ τε κεφαλῶν ἐτι κείραται, μήτε ἡ ἡμέρας λέγεται ἀπὸ ἐκείνης ἡ καὶ κληρονομίας, καὶ βαρύτερος, ἢ τὸ συμφορῆς ἢ πατρὶδος, ἐν γῆμα, νικωμένων ὁμοίως, ἢ νικωμένων, ἀλλὰ τελευτῆς διαφουλάξαι. id est, Ab illo verò die fertur neque caput, neque barbam totondisse: neque coronam capiti imposuisse: luctus autem, & meroris, & tristitia ob calamitates patrie, vnam perpetuam speciem, siue vincerent, siue vince-rentur, usque ad supremum vita diem, seruauisse.

Fabricio] pontem Fabricium, hodie Iudaicum nominant. dexter] opportunus, æquus, amicus, propitius. Virg. Æn. 4. Assis, ô, placidusq; iuues, & sidera celo Dextra feras.

pudor (inquit) te malus vrget.] pudore vitioso afficeris: de quo lege quæ annotata sunt ad epist. ad Quinct. lib. i.

nil verbi, pereas] nihil præterea afferam, nihil loquar, quo tibi dis-suadeam, ne tibi mortem consciscas: non prohibebo, quo minus forti animo moriaris.

mala stultitia] mala epithetum est perpetuum. nulla enim stultitia bona est.

& quencunque] sic habent tres libri Vat. & Iann. Faër. Torn. vulgati quacunque mendosè. agit autem, id est, agit, impellit, vexat.

Chryssippi porticus] schola Stoica. sed enim porticus est. Chryssippus autem Stoicorum porticum fulcire putabatur, inquit M. Tullius lib. 2. Academ. quaestio. quauis Zeno Citæus Stoicæ disciplinæ sit auctor, & princeps.

velut filius vbi passim] quemadmodum (inquit) in filiis, & locis impeditis, ij omnes, qui à via deflexerunt, æquè à via aberrant, etiam si alius aliorum feratur: ita varia quidem sunt stultitiæ, atque insanix genera, & totidem, quot vitiorum nomina: sed per æquè omnes stulti, atque insani sunt. huc pertinet illud Simonidis, quod commemorat Plato in Protag. ἡλιθίων ἀπειρα ἡμιθλια, id est, stultorum infinita sunt genera.

Palantes] vagantes: quo verbo saepe vtitur T. Liuius.

sed varijs illudic partibus] id est, sed error ille in varijs partibus ver-
satur, quasi ludibundus. sic Virg. Georg. 1.1. Cui super indignas hiemes, solemq, po-
tentem, siluestres vri assidue, capreaq, sequaces illudunt.

hoc te Crede modo insanum] ita te insanum esse crede, vt is, qui
te deridet, nihilo minus sit ridiculus, nihiloq; sapientior, quam tu.

caudam trahat] sibilis & risu dignus sit. natum a puerorum more. so-
lent enim eorum, quos irrideri, sinistroq; vulgi clamore excipi volunt, tergo
animantium caudas assuere, aut alligare, ijsq; vsque eò acclamare, dum hi
clamoris causa cognita, caudam sibi auellant.

est genus vnum Stultitiæ] duo stultitiæ genera admodum dissi-
milia, ac diuersa proponit: vnum eius, quæ ea extimescit, in quibus nihil pe-
riculi est: alterum eius, quæ certissima pericula non metuit. Atque hæc mul-
to ante à Xenophonte fuerant occupata δεισιμα. his verbis τὸ γὰρ μα-
ρομένων, τὸς μὲν εἰδὲ τὰ δεινὰ δειδέναι, τὸς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι, &c.

in campo] in plāntie. vt supra saty. 1.1. vt si quis assellum in campo doceat
parentem currere frenis: aliàs campi appellatione Martius intelligitur.

huic varium] ab hoc superiore diuersum.
amica Mater] amica mater, vno spiritu, & sine interpunctiōne legen-
dum, & scribendum est. Nam sic loquuntur & Græci, φίλη μήτηρ. Heliōd.
in Theog. de Tritone ὅς τε θαλάσσης Πυθμὲν ἔχων ἑστὶ μητρὶ φίλη, καὶ πα-
τρὶ ἀνακτὶ Νηΐ γούσα δῶ δεινὸς θείος.

serua] caue. φυλάττω: vel serua te.
Non magis audierit, quam Fufius eb.] non magis audierit, quam
Fufius ille actor tragicus: qui, cum aliquando Hecubam Priami vxorem
dormientem ageret, & Polydorus à Polymnestore interfectus Hecubam
matrem, & Ilionam sororem dormientes inclamaret, ille seridò dormiens,
neque respondere potuerit, neque exaudierit. Polydorum autem Priami fi-
lium interfecerat Polymnestor Rex Thraciæ, auri vnà cum puero apud se
depositi cupiditate impulsus: quod & Virg. narrat Æn. 3. Fas omne abrumpit:
Polydorum obruncat, & auro vi potitur. & Polydorus Euripidis in Hecuba
his verbis. Κτείνῃ με χρυσὸν ἢ ἑλπίσσωρον χέειν εἶνος πατρῴου. Erant autem
hæc verba Polydori mortui ex aliqua vetere tragædia, fortasse Attij. quæ
ponuntur etiam in oratione pro Sextio, quo loco ostendit M. Tullius, quàm
inuisus populo fuerit P. Clodius. sic M. Tull. de Clodio. is, cum quotidie gla-
diatores spectaret, nunquam est conspectus: cum veniret, emergebat subito, cum sub
tabulis subreperat, vt, Mater te appello, dicturus videretur. innuit autem ver-
bis illis M. Tull. P. Clodium, in eo quòd ita populi aspectum fugeret, & late-
bras assidue quæreret, cum spectatum gladiatores veniens subito è tabulis
prodiret, Polydoro illi ab inferis exeunti, matremq; appellanti similem fuis-
se. extant duo versus integri ad hunc locum pertinentes, quos primo libr.
Tuscul. profert idem M. Tull. Ecce alius exoritur è terra, qui matrem dormire
non sinat. Mater te appello, quæ curam somno suspensam leuas. Neque te mei mise-
ret: surge, & sepeli natum. Idem Acad. 1.1. Quid Iliona somno illo? Mater te appello.
Nōne illa credit filium locutum, vt verè experrecta etiam crederet? sed quòd hoc
loco Ilionam nominat Horatius, vt & in superiore loco Cicero, dicendum
Hecubam

Hecubam Ilionam quoque fuisse nominatam. Alio qui non facilè hic locus
poterit explicari, cum Iliona Priami filia fuerit, Polydori soror.

Catiensis mille ducentis] Catienus Polydori partes agebat. totius
igitur huius loci hæc sententia est. sunt rursus quidam hoc insanix genere
laborantes, vt nullum periculum extimescant, non ignes, non rupem, non
fossam: quos, si propinqui moneant, vt sibi caueant, nihilo magis audie-
rint, quàm Fufius ille tragædiarum actor, Ilionæ, aut Hecubæ personam sus-
tinens, & somnum simulans (quemadmodum personæ, & tragædiæ ratio
ferebat) audiuit Catienum tragædum Polydori parteis agentem, cum hæc
verba magno clamore loqueretur, Mater te appello. obscure autem, & vr-
banè Fufium irridet, qui cum somnum simulare deberet, seridò dormierit,
vino obrutus.

huic ego vulgum Err. simil.] docebo, atque ostendam vulgum
similem huic errori errorem errare, id est, simili, atque hic laborat, insaniam
laborare. Insanire errorem genus loquendi Horatianum, qualia sunt illa, cur-
rere cursum, ludere ludum.

Infanit veter. stat.] fatebor Damasippum non esse sanum, qui tanto
statuarum emendarum studio ducatur: sed Damasippi creditor longè insa-
nior est, qui spe quæstus ei homini credat, qui nunquam sit id, quod cre-
ditum est, soluturus. insanus est emtor: venditor insanior, qui Damasippi
fidei credat. integer mentis autem ex eo genere est, quod supra collegimus
ad Od. x x i. lib. 1. integer vita, maturus aui, &c.

Accipe, quod nunquam, &c.] si te accipere iubeam, quod nun-
quam reddas mihi, vtrum tu insanus eris, si accipias, an potius insanus, si
prædam æquo Mercurio oblatam reijcias?

præfens] æquus, fauens.

Scribe decem à Nerio. &c.] sic habent codic. duo Vatic. & Card.
Rainun. Iann. Tornesij. Nerium, & Cicutam fæneratores accipio, hoc mo-
do: Scribat debitor se à Nerio fæneratore accepisse decem: decem Nerio
ferat accepta, id est, caueat Nerio per syngrapham, vel per argentariorum
scripturam, se pecuniam ei certam debere. non est satis. accedant centum
tabulæ Cicutæ fæneratoris nodosi, id est, supra modum diligentis, & acris
in nominibus, & syngraphis faciendis: qui debitores multis cautionibus,
& percriptionibus, & litteris, veluti nodis quibusdam obstringebat. adde
mille cautiones, & formulas, & iuris laqueos, quibus debitor constrictus
teneatur: hæc omnia vincula tamen hic fugacissimus debitor effugiet. ita
futura sunt inanes, atque inutiles creditori omnes illæ tabulæ, formulæ,
cautiones, scripturæ. Cicutæ tabulas intellige, litteras, & syngraphas, qui-
bus sibi cauere iubebat Cicutæ, cum pecuniam fænerabatur. iam verba illa,
scribe decem à Nerio, sic accipienda sunt, quasi dictentur debitori ab ipso Ne-
rio fæneratore. nam scribere dicebatur debitor, qui mutuum sumebat, cum
vel ipse, vel argentarius eius nomine, ferebat acceptum creditori: & idem
rescribere dicebatur, cum æs alienum dissoluebat, vel per se, vel per argen-
tarij scripturam, qui in codicem suum referebat, æs alienum à debitore cre-
ditori esse dissolutum. Alij hunc Cicutam iuriconsultum fuisse volunt.

Proteus] tergiuersatorem, & fugacem debitorem cum Proteo comparat, qui, vt est apud Hom. *od. d.* modò leo, modò pardalis, modò aper, modò, quicquid voles, fiebat. vide annot. ad epist. i. lib. i. similis igitur erit Proteo debitor Damasippus, cum vocabitur in ius. ex omnibus enim cautionibus, & formulis, & syngraphis, & tabulis elabetur.

Putidius multo, &c.] multo stolidior, atque infanior est Perillius, qui id credit alteri, quod ille nunquam sit dissoluturus. *dicere* est creditoris. dicitur enim creditor, cum iubet scribere, sibiq; acceptum ferre debitorem: vel cum dicitur argentario nomen suum, vt perscribat ille in codice suo nomina creditoris, & debitoris.

rescribere] reddere per argentarij codicem, & scripturam.
togam componere] toga composita attendere: se ad audiendum parare.

calet] aestuat. tralatio ducta est à morbis corporis, & maximè à febre. supra transtulit ad amorem, morbum animi terribilimum *Od. x. l. 4.* *Non enim posthac alia calebo Femina.*

vos ordine adite] vos, qui morbis animi affecti estis, suo quisque ordine ad me accedite.

Danda est ellebori] significat auaros omnium, qui animo laborant, insanissimos esse, auaritiãq; maximam esse insaniam.

Nescio an Anticyram] amplificatio est. non solum hoc dico, multò maximam ellebori partem auaris esse dandam: verum etiam existimo totam Anticyram, in qua nascitur elleborus, ijs esse tribuendam. epist. ad Piton. de arte poet. *si tribus Anticyris caput insanabile nunquam Tonsor Licino commiserit.*

Heredes Staberi, &c.] Staberij heredes iussi sunt à testatore incidere in eius sepulcro, quantum ab illo ex testamento accepissent: quod nisi fecissent, damnati sunt ab eodem testatore Staberio centum paria gladiatorum populo Ro. dare. sic autem concipi solebant verba testamentorum: hoc, vel illud faciat heres meus: si non fecerit, hoc, vel illud dare, seu facere damnas esto.

atque epulum] & damnati sunt epulum præbere populo Ro. arbitratu Arrij hominis sumtuosi, & luxuriosi: & item maximam vim frumenti. dixit *ὑπερβολικῶς* frumenti quantum meritis *Africa.* incidere autem, iussu testatoris scilicet.

siue ego prauè, seu rec.] Staberium loquentem facit.

ne sis patruus mihi] ne me reprehende. vide annot. ad *Od. x. l. 3.*

credo Hoc Staberi pr. a.] id est, credo Staberium hoc prudenter iussisse. *iussisse* autem legendum est, non *vidisse*, vt vulgò scriptum est. sic enim loquebantur veteres: eiusq; rei extant complura apud scriptores exempla. Cicero accus. lib. 2. *heredem statuas iussum esse in foro ponere: nisi possuisset, Veneri Ericinæ esse mulctatum.* Caius tit. de legat. & fideicom. lib. 30. *Pandect. Et si a quo pretio emere, vel vendere iusserit testator, adhuc vile legatum est.* Iulianus eod. lib. *si Sempronius Titium heredem instituerit, & ab eo post biennium fundum dari iusserit Manio.* Paulus lib. x. x. i. *si testator dari quid iussisset,*

αιιβ

aut opus fieri, &c. Idem lib. x. x. i. *præterea si sine liberis Hermippus moreretur, aliam possessionem dari iusserat.* De altera autem scriptura dubitaturum arbitrator neminem in probatis linguæ Latinæ auctoribus versatum, quin sit inepta, & corrupta. nam ita quidem loquimur. *plus vidit, multum vidit,* pro his, intelligentior fuit, valde intelligens fuit: *prudens vidit* autem, nunquam dicunt Latini, quod sciam. Cum autem ita dicimus, *hoc vidit,* simile est, ac si diceremus, hoc intellexit. quæ sententia huic loco non conuenit. Nam hæc verba *credo hoc stab. pr. anim. iuss.* referuntur ad illa superiora, quæ dixerat Staberius, *siue prauè, siue rectè: hoc volui,* id est, hæc est mea vltima voluntas, siue sit praua, siue recta. responder nunc Damasippus, siue quis alius. *credo Staberium id, quod iussit, ac voluit, rectè voluisse, prudenterq; iussisse:* sed quid sensit, cum, &c. id est, quid spectauit? quæ fuit eius mens? quæ sententia? &c. Animaduerte autem animum Staberij prudentem, pro eo, quod est, Staberium prudentem, positum esse. quod genus alibi notauimus.

quoad vixit] quoad, hoc loco, vnus syllabæ est, vt apud Lucret. lib. 5. *sensit enim vim quisque suam, quoad possit abuti.* ibid. *Et simul ecquæ sit finis, quoad mania mundi, Et taciti motus possint hunc ferre laborem.*

credidit ingens Pauperiem vit.] qua in re magnopere fallebatur. Non est enim paupertas ea vitio vertenda, quæ à Deo immortalis in nos profecta est, quæq; nulla nostra ignauia, alia' ve culpa nobis accidit. Itaque vetat eam Hesiodus maledicti loco alteri obijcere, aut exprobrare, tanquam Dei munus, his verbis, *Μηδέ ποτ' ἐλομένω πένιλω θυμοφθόρον ἀνδρεί Τέτραβ' ὄνειδίζην μακάρων δόσιν ἀνέϊόντων.* sic & Theognis, *Μή ποτέ τις πένιλω θυμοφθόρον ἀνδρεί χολαδείς, Μηδ' ἀρχημοσύλω ἐλομένω κρόφον.*

& cauit nihil acrius] quàm paupertatem. acrius, id est, vehementius, vt, si Forte] adeo, vt si forte vno quadrante minus diues mortuus esset, &c. *perisset* excudendum curauit, secutus auctoritatem duorum Vatican. & Rain. card. Iann. Tornesij.

omnis enim res] hæc dicuntur ex persona Staberij hominis auarissimi. his autem Horatianis non est dissimile admodum Theognidis illud, nullam aliam vulgò virtutem haberi, nihilq; aliud esse opinione hominum laudabile, & gloriosum, quàm diuitias: ceteras res inutiles duci, etiam si quis Rhadamanthum continentia, & equitate vincat, Sisypho scientia antecellat. sic Theogn. *Πλήθει δ' ἀνθρώπων ἀρετὴ μία γίνετ' ἢ δὲ Πλαστὴν, ἢ δ' ἄλλων ἔδεν ἄρ' ἢ ὄφελος, Οὐδ' εἰ σωφροσύλω μὲν ἔχοις Ραδαμάνθυος αὐτῆ, Πλείονα δ' εἰδείης Αἰολίδε Σισύφω.* sic Eurip. Phœniss. ait pecuniam ab hominibus plurimi fieri, maximamq; vim habere rerum humanarum. *τὰ χρεῖματ' ἀνθρώποισι τιμώτατα, Διὶ δ' αὖτις ἢ πλείω τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔχει.* Hesiodus autem pecuniam mortalibus animam dicit esse, *Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλει δειλοῖσι βροτοῖσι.* adde his illud, *πλέτω δ' ἀρετῆ, Ἐκῦδος ὄπνη εἶ.*

sapiens ne, etiam &] sic habent omnes libri manu scripti. sed in alijs post particul. *ne,* scripta est interrogationis nota: in alijs non item. itaq; dicendum est vel eam vacare, aut certè ornatus causa adiectam esse, vt lat. x. lib. i. *O seri studiorum, qui ne putetis Difficile, & mirum, &c. & sæpe aliàs: vel interrogandivim habere.* In lib. Card. Rain. non erat copulatio & ante rex. **quid**

quid simile isti Græc. Aristippo.] Laertius in Aristippo, ἡ δὲ ἀσπίς βασιλέως ἀργύριον, καὶ βαρυμένον, ἀπόχει (ἐφί) τὸ πλεόν, καὶ ἐν δούρα σαμ, ἑάσαζε. id est, cum seruus eius in via argentum portaret, eoq; onere grauarietur. abijce (inquit) quod vires tuas superat: & quantum potes, gere.

Nil agit exemplum, litem q.] nihil prodest, inane, & inutile est exemplum, quod æquè in controuersiam vocari potest, atque id, de quo dubitabatur. nam quod eiusmodi est, lite priore diremta, ac dissoluta, nouam ex se gignit. significat autem vtrunque insanire, & eum, qui aurum ita consecatur, & amplectitur, vt bonis quæsitis vti non audeat, & eum, qui sua bona profundit, dissipat, pro nihilo putat.

Si quis emat citharas, &c.] totus hic locus videtur ex Oeconomico Xenophontis petitus in principio, vbi multis verbis docet χημάτα, id est, pecunias, non esse χημάτα ei, qui nesciat vti, quemadmodum neque tibias ei, qui tibijs canere nesciat, esse vtilis. sic Xenoph. ὡσπερ γε αὐλοὶ τῶν μὴ ἐπισαμένων ἀξίως λόγου αὐλεῖν, χημάτα ἔστι τῶν μὴ ἐπισαμένων ἕδεν μάλλον, ἢ ἀργυροὶ λίθοι, εἰ μὴ ἀποδοῖσθαι γε αὐτοῖς.

Auersus mercat.] abhorrens à mercaturis. quid discrepat istis, Qui n.] in diuitijs semper vsum desiderat Horatius, vt saty. 1. lib. 1. Nescis quò valeat nummus, quem prabeat vsum? Panis ematur, &c. vsum autem diuitiarum præclare Pindarus in eo situm esse ait Νεμ. εἰδ. α. non, vt aurum domi conditum, atque in terram defossum serues: sed vt tibi in primis benè facias, primusq; fruare: secundo loco, vt egentibus amicis largiendo benè audias. Verba Pindari sunt hæc, Οὐκ ἔραμαι πολὺν ἐν μεγάρῳ πλεῖτον κατὰ κέρυφας ἔχειν, ἀλλ' ἐόντων εὖ τε παθεῖν, ἔ ἀκέρυφαι φίλοις ἐξαρκέων. sunt & alia quædam ab ipso Horatio posita in superiore satyra, quæ cum his conferat studiosus lector.

met. q. velut cont. fac.] sic sat. 1. lib. 1. congestis vndique saccis Indormis inhians, & tanquam parcere sacris cogeris, & tanquam pictis gaudere tabellis.

Porrectus] stratus, iacens, extensus, vt sat. superiore. nihil est] nihil est mille optimi vini cados domi conditos habere. vnde Octoginta] imensis. vnde octoginta enim dicimus, vt vnde viginti, & similia.

Blattar. ac tin. ep.] stragula vestis à blattis, & tineis corrosa. quidam scribi volunt hoc nomen hoc modo, blaptin, & non blattis, a verbo ἐλάπτειν.

Filius, aut etiam hæc libertus] sic supra Od. x 111. lib. 2. Absumes heres Cacuba dignior seruata centum clauibus, & mero Tinguet pauimentum suntuities, sibi autem pauperes, vt indicat Græcorum epigramma, Πλεῖτον μὲν πλετῶντες ἔχεις, ψυχρῶν δὲ πέντες. Ὡ τοῖς κληρονόμοις πλέσει, ὅτι ἡ πέντες.

Dijs inimice senex] Deoīs ἐφ' ἑστέ. Dijs inuise. Nam Dij immortales grauisimè offenduntur tua immoderata parsimonia, vel credibile est, te inuise enim loquuntur Græci: Demosth. πῶς σεφάν. ὁ δὲ παμπόσιμος, καὶ θεοῖς ἐχθρὸς, καὶ βλάσκατος ὄντως.

custodis:] hic est scribenda interrogationis nota. duo enim querit, vtrum

vtrum sua custodiat, vt absumat heres, an, ne sibi quippiam desit.

Quantulum enim summæ cur] quantum de summa, & de aceruo deminuet vnusquisque dierum, si paulò mundiore, & liberaliore victu, cultuq; vtèris?

oleo meliore] oleo meliore, quàm soles. non tali, quali utebatur Auidienus ille, nempe odoris teterrimi, & quem nemo perferre posset. vide satyra superiore, de Auidieno Cane, & saty. v 1. lib. 1. de Natta, qui oleo ex lucernis detracto vngebatur.

porrigine] porriginem putant quidam à porrigendo dictam, propterea quòd porrigi ac dilatari solet, nisi maturè curetur. nascitur autem inter pilos, vt in capillo, idq; sapius: in barba autem, & supercilio rarius: surgunt in locis porrigine affectis squamulæ quædam (vt scribit Corn. Celsus lib. 6.) eaq; à cute resoluuntur, & interdum madent, multo sapius sicca sunt. repurgatur hic morbus sæpe peccendo, & medicamentis leniter reprimentibus, vt aceto cum oleo, & similibus. in vno codice calamo exarato ego scriptum reperi prurigine: quam scripturam tametsi non damnem, alteram tamen ei antepono. vtitur ea voce Lucill. lib. xxx. Triste, & corruptum scabie, & porrigine plenum.

quare, Si quiduis satis est, periur.] quamobrem si quouis victu, & quantumuis tenui, sordidoq; cultu contentus es, omnia facis, & pateris, vt rem augeas? cur peieras, furaris, eripis vndique?

periuras] hoc verbo etiam Plautus vtitur Asinaria. pernegabo, atque obdurabo, periurabo denique. & Mercat. nolim quidem: verum homo periurabit. & Pænulo, Perge. optumè hercle periuras. & in Clitell. Periurare me patièrè? Vsi-tatius tamen peierandi verbum.

pararis] paraueris, emeris. notauimus alibi.

Cum laqueo vxorem, &c.] credibile est quempiam hinc ab Horatio tacito nomine describi, qui vxorem laqueo extinxerit, vt dote potiretur: quemadmodum & alium, qui matrem veneno necarit, vt pecunia materna citius frueretur.

Incolumi capite es?] sanus ne es? sanæne mentis es?

quid enim? neque tu hoc f. &c.] ridicula auari scelerati, atque impij defensio, dedita opera ab Horatio conficta, vt ostendat statim eius insaniam cum Orestis furore esse comparandam: immò verò esse acriorem & grauiorem. dices te (inquit Damasippus) non esse impium, neque insanum, quia neque Argis matrem tuam interfeceris, neque ferro, quomodo Orestes. malim autem ita legi, quidni? neque enim hoc facis Argis, quam scripturam probant doctis viri, & ratio tuetur ac confirmat. respondet enim pro aduersario ridiculè, hoc modo, quidni incolumi capite sis? Neq; enim Argis matrè interficis, vt Orestes. significat autem eum æquè matricidam, & insanum esse, atque Orestem, cum locus matricidium non distinguat.

genitricem occidit Orestes] Ita nota est Orestis, & Clytemnestræ ab Oreste necatæ historia, vt superuacaneæ operæ sit plura hac de re annotare. Præterea ex Euripide, si quis eam ignorat, petere licet. verumtamen hæc ascribam ad hunc locum, quæ non sunt fortasse cuius notissima: Ore-

stem, cum pater eius interficeretur, annum ætatis decimum tertium agentem, vt vult Pherecydes, à nutrice Laodamia, vt Pindarus ait eid. 1a. πωδ. ab Arfinoa, ex oculis, & manibus Clytemnestræ sublatum, atque erectum fuisse: deinde (id quod omnibus est notum) corroborata iam ætate, Apollinis iussu patris vlciscendi causa supplicium de matre sumfisse: postremò non solum diuina, sed etiam deæ sapientissimæ sententia esse liberatum, vt ait M. Tull. in orat. pro Milone, & Demosthenes ἐν τῷ κατ' Α-εισοκράτους λόγῳ.

An tu reris eum] existimas ne (inquit) matre demum à se necata insanisse Orestem, & non antequàm facinus admitteret, dementem, atque insanum fuisse? vult Orestem, antequàm materno sanguine manus pollueret, insanum fuisse, non ex scelere insaniam natam esse, vt poetæ fabulantur: qui faciunt Orestem, Athamantem, & ceteros matricidas, in tragœdijs à Furijs agitari, earumq; tædis ardentibus perterriti. sed M. Tull. in orat. in L. Pisonem, & orat. pro Rosc. Amerino negat illa esse credenda de Furijs, ac facibus, aitq; sua quæque fraude, suo facinore, suo scelere, sua audacia, de sanitate, ac mente deturbari: has esse impijs assiduas, domesticasq; Furias: has esse impiorum flammæ, tædis, & faces. sic ferè Æschines orat. καὶ Τιμάρχης, in extrema. Μη γδ οἴεσθε, ὡς Ἀθλωαῖοι, τὰς τῆς ἀδικημάτων ἀρχὰς δὲ τῶν θεῶν, ἀλλ' ἔχ' ὑπ' ἀνδρώπων ἀσελγείας γίνεσθαι, μὴ δὲ τὰς ἡσεβησούσας, καθάπερ ἐν τραγωδίαις, ποικίλ' ἐλαύνειν, καὶ κολάζειν δασὴν ἡμμέναις, ἀλλ' αἱ ποικίλεις τῶν σώμασιν ἡδοναί, καὶ τὸ μὴ ἐν ἰκανῶν ἡγεῖσθαι, ταῦτα πληροὶ τὰ λησθήσια. ταῦτα ἐπαυτοκλήσια ἐμβιβάζει. ταῦτά ἐστιν ἐκάστω ποινῇ. ταῦτα ἀποκτείνουσι τοῖς νόμοις, σφάττειν τὰς πολιτείας, ὑπαπειθεῖν τοῖς τυράννοις, συνκαταλύειν τὸ δῆμον. id est, Nolite enim existimare, Athenienses, iniustorum, & audacium facinorum principia à Dijs, non à petulanti hominum improbitate nasci, neque impios, & sceleratos homines Furiarum tædis ardentibus agitari, atque excrucitari, sed profusa & prorupta corporis libidines, ac voluptates: vastæ, & immensa cupiditates, hæc sunt, quæ terras omnium latronibus, & grassatoribus complent, hæc nauibus piraticis maria infesta reddunt: hæc ab vnoquoque penes repetunt, hæc iuuentutem impellunt, atque hortantur, vt ciuis trucidet, vt tyrannus inseruiat, vt populi libertatem opprimat, &c. ex Tragicoorum fonte manauit illud Virgilianum lib. 4. Æn. Aut Agamemnonius scenis agitur Orestes Armatam facibus matrem, & serpentibus atris Cum fugit, ὕλτρεις δ' ἑδὲν ἐν ἰμνῶν Διῶν.

actum] agitatam, impulsam. quàm in mat. iug. ferr. tep.] id est, quàm matrem ferro necauit. sic Virg. lib. Æn. 9. atro tepesacta cruore Terra, toriq; madent. ibid. & fixo ferrum in pulmone tepescit.

malè tutæ mentis] parum tutæ mentis, id est, furiosus. non enim tutum est sese furioso committere.

vocando Hanc furiam] hanc videlicet Electram. hic locus sumtus est ex Euripide in Oreste. Μέδης μὲν ἔσθ' ἐμῶν Βελινύων. Μέθ' ἡ δ' ὄχμαζεις, ὡς βάλης εἰς τὰρ τάρων.

Hunc, aliud] hunc autem, videlicet Pyladem alio nomine appellat, quo nomine bilis atra cum appellare iussit.

splend

splendida] referendum ad atræ bilis naturam, quæ splendida est, vt docet Galenus ἀπὸ ἀτίων συμπτωμ. β. ν. Μέλαινα χολὴν σιληπνοτέρα αὐτῆς ἢ ἀφ' ἑαυτῆς ὄσιν, ὡς περὶ κηλῆς ἢ ἐκ τῆς νεκρῆς θαλάττης ἀσφαλθῆς, ὡς ἐν δαίμωνι ὀνομαζέσθαι, id est, atra bilis splendidior est ipso sanguine: quemadmodum bitumen, quod ex mari mortuo nascitur: quod Iudaicum nominant. Idem lib. 4. ἀφορ. χχιιι. Μέλαινα ἀματι μίμελασμένῳ πῶς παλῆσια φέρεται, διαφέροντα τῶν κηλῶν καὶ μὴ πεπηγῆσαι, καθάπερ ἀκείνο. Μέλαινα ἡ χολὴ, καὶ τῶν κηλῶν χροεῖς τῶν πεπηγῶν, & τῶν σίλβων τὸ μέλαν, ἔτι ἡ δακνῶδες ἔστι, καθάπερ ὄξος, ἀναδέρειν τε καὶ ζυμοῦν τὴν γλῶσσαν ὡς ἐν ὑπάρχει τοῖς μέλαισιν. id est, atramenta ei sanguini, qui niger factus est, similia dicuntur esse: cum eo differant, quòd fundantur, neque concrecant, quomodo sanguis. Atra bilis autem his à sanguine nigro differt, & quòd ita liquida sit, vt non concrecat, & quòd splendida sit, & mordax instar aceti: prætereaq; terram glutat, ac fermentet: quorum nihil in atramenti inest.

Pauper Opimius] hominis avari ingenium sub Opimij cuiusdam persona pulchrè describit. pauperem autem argenti dicit, quia eo vti vel nequibat, vel non audebat, ne quid de acruo detraheret, ne ve delibaret.

Veientanum] vinum tenuissimum, ac vilissimum.

Campana trulla] fictili poculo: alij æneo. supra saty. v. l. lib. i. Campana supelle. trulla genus est vasis, seu poculi vinarij, vt declarat hic locus apud M. Tull. quarto lib. accus. Erat etiam vas vinarium ex vna gemma pergrandi, trulla excavata cum manubrio aureo. vide Varron. lib. 4. de ling. Lat.

lethargo] veterno, vt sup. diximus. hunc] Opimium lethargicum. erigit] veterno oppressum, atque afflictum excitat. addit & illud] addit orationem ad factum medicus. nam nihil sane locutus erat. sic infra eadem saty. & vnum quiddam magnum addens, vnum me surpate morti, &c.

hæc auferet] sic omnes libri veteres.

Men' viuo?] Me'ne viuo, auferet heres? (inquit Opimius æger.)

hoc age] in hanc curam incumbere (inquit medicus) huic rei da operam assiduam. totum studium tuum eò confer, vt conualescas, & viuas. nam hæc verba, hoc age, eam, quam dixi, vim habent, vt & alibi ostendemus.

quid vis?] quid vis faciam? (inquit Opimius.)

Deficient inopem venæ te] destituent te inopem (inquit medicus) venæ, nisi cibo vires reficies, & recreabis. Lucret. lib. 4. His igitur rebz rarefcit corpus, & omnis subruitur natura, dolor quam consequitur rem. Propterea capitur cibus, vt suffulciat artus, Et recreet vires interdatus, atque patientem Per membra, ac Venas vt amorem obturet edendū. in vno cod. manuscripto legitur Destituent inopem. quam scripturam non sum secutus, vt suppositam.

sume hoc ptisanarium oryza] πρισάνη, seu πτισάνη geminato & pultis genus est ex farina hordeacea. verumtamen fit & ex alijs frugibus. do cent autem medici hordeaceam omnium esse saluberrimam, atque ad concoquendum facillimam. nam quæ ex oryza constat, cum copiosius alar ægrum, quàm plerunque vires ferre queant, tum ventriculum prægrauare solet.

solet. ptisanarium nomen est... ptisana, quasi pusilla ptisana. Accipiendum est autem ptisanæ nomen hoc loco; non pro oryzæ succo, qui in potionem præbeatur, cuiusmodi hodie fieri consuevit ex hordeo, in qua nihil inest præter aquam, & hordei cremorem: sed pro pulve, in qua solida partes ipsius oryzæ maneat, quæ detur in cibum.

Quantî emtæ? quærit Opimius quanri emta sit oryza, morbo & fame moriturus potius, quàm asses octo in salutē, & vitā æquo animo insumturus. emtæ autem patrij casus est, numeri singularis.

octo assibus] octulis numero singulari, & asses octo, vnum sunt, aut certè idem valent. itaque sic loquuntur Latini, ptisanam octulisse emi, numero singulari, id est, octo assibus. Quòd si quis ita loquatur, emi octulsibus numero multitudinis, ineptè loquatur, nisi cum hac adiectione, verbi gratia, duobus, tribus, quattuor, &c. octulsibus duo octulisses autem sedecim asses valent, & ita deinceps. Iccirco scripturam vulgatam reieci, vt corruptam, & ineptam. mihi suffragantur aliquot veteres cod. in quibus in nomine octulsibus u non vacabat litura. ex qua feci coniecturam, scriptum fuisse initio oct assibus: deinde ab aliquo audaciore, quàm doctiore, factum esse octulsibus. as autem principio nummus erat libralis areus, & per L scriptum notabatur. valebatq; quattuor nostros Turonenses: vnum Marketum Venetum. Itaque tertius, qui duos asses, & semissem valet, per duo LL & S à veteribus notabatur hoc modo LLS non vt hodie, idq; incitè, HS.

cheu: Quid refert morbo, &c.] quid refert (inquit Opimius) vtrum morbo, nempe lethargo, peream, an furtis, ac rapinis? multo certè mihi optabilius esse debet morbo perire, quàm furtis, & rapinis: quasi hoc significet Opimius, tanti emere oryzam, esse sua furto amittere, suisq; bonis spoliari. sine igitur me, o medice, (inquit Opimius) morbo extingui, & interire. tantam enim impensam æquo animo ferre non possum. morte mihi longè grauius, atque acerbius est, mea sic diripi, & compilari videre.

pereamq; rapinis] ita repertum scriptum in quattuor codicibus calamo exaratis, vno Vatic. Rainun. Card. Iann. Tornes. non, vt in vulgatis, peream'ne.

Quid, si quis non sit avarus,] nunc incipit docere alios prætereà esse stultos, & insanos, quàm avaros: neque eum, qui non sit avarus, continud esse sanum: quemadmodum non efficitur ex eo, si quis non sit cardiacus, vt benè valeat, cum sint alij quamplurimi corporis morbi. vnà autem colloquuntur Horatius & Damasippus hoc loco. quærit enim Horatius, respondet Damasippus.

Craterum] medicum, de quo M. Tullius lib. x i i. epist. ad Att. commouet me Attica, est assentior Cratero. huius seruum scribit Porphyrius Tyrius lib. i. ἀεὶ δὲ ποχῆς τῆς ἐμφύχων, morbo inusitato affectum, cum medicamenta non prodesse, vipera piscis in formam figurata, & ab eo deuorata, sanum factum. Verba Tyrii hæc sunt, Κρατερῶ τῆς ἰατρῆς οἰκίτης ξένη ἀειπρεσῶν γαστήρατι, τῆς Ἀρκῶν ἀπόστασιν λαβυσσῶν ἐν τῷ ὄσῳ, τοῖς μὲν φαρμάκοις ὠφέλιμα ἔδεν· ἰχθύος ὅ τρώσῳ, ἔχῃ σκευασθείη, & βρωθέντι διεσέθη, τῆς Ἀρκῆς στυμολαθείσης. rectè est igitur] id est, valet ne igitur hic æger, quòd cardiacus non sit:

fit: & de lectulo surget?

negabit] medicus Craterus.

immolet æquis Hic p. L.] qui non est periurus, neque sordidus, videtur habere deos Lares sibi propitios, æquos, amicos, placatos: Quare meritò debet eis, vt ab insanis liber, porcum immolare, gratiasq; agere: verum est, &c. Porcum ab insanis, & furiosis immolari solitum esse, declarat iocus Plautinus Menæchm. Quibus hic pretijs veneunt porci sinceri? nummum à me accipe. iube te piari de mea pecunia. nam equidem insanum te esse certò scio.

Nauiget Anticyram] vt purgetur veratro, seu elleboro. innuit ambitiosum alio genere insanis insanum esse, quàm auarum: quia hic nunquam vtatur bonis quæsitis: ille sua largiatur, & profundat, vt honores à populo obtineat.

quid enim differt, barathrone] quantum ad insaniam attinet, nihil interest, vtrum quis sua profundat, an suis abstineat, vt alienis, aut factis. Vterq; enim est insanus. barathrum locum fuisse altitudine immensa, in quem nocentes, & malefici demittebantur, notum est.

Canusi] Canusij, oppidi nomen est, de quo supra saty. v. lib. i.

natis diuisse duobus] corruperant hunc locum insolentes, & audaces quidam homines, supposuerantq; didisse, planè vitiosè, & contra auctoritatem codicum nò solùm antiquorù, & calamo exaratorum, verum etiam typis excusorum melioris notæ. diuisse autem rectum est, dictumq; vt promissè apud Catullum. Aut facere ingenuæ est, aut non promissè pudica, Ausilena, fuit. & apud Terent. produxe, & similia exempla bonis scriptoribus vsitata: ex quibus collegimus nonnulla supra ad saty. v. lib. i.

Tu Nomentanum] Tu Aule, ne Nomentanum sequerere, veritus sum. Erat autem, Cassius Nomentanus profusus nepos: vt supra diximus ad saty. v i i i. lib. i.

tu ne sequerere Cicut.] tu Tiberi, ne sequerere Cicutam sordidissimum, atque avarissimum cumini sectorem, & fæneratorem.

Tu caue ne minuas, tu, &c.] hic Oppidius duos habebat filios dissimiles admodum moribus, & natura. in Aulo enim indoles quædam inerat præsignificatrix largitionis futuræ, & profusionis: Tiberius contra ad parsimoniam, atque avaritiam natura factus videbatur. Pater igitur vtriusque ingenio perspecto, & cognito, vtilia vtrique præcepta dat, quibus naturæ vitium temperare, atque ad mediocritatem inflectere queat. Aulum monet, ne rem à patre acceptam largitione, & profusione minuat: Tiberium, ne immoderata parsimonia, & nimio lucri studio augeat. Cephalus ille apud Platonem lib. i. de rep. quærenti à se Socrati, qualis fuisset γενναλίστος, id est, quantum studij adhibuisset in pecunia quærenda, & in faciendare, respondet se medium fuisse γενναλίστων inter auum, & patrem. Auum enim tanto ferè patrimonio à maioribus suis accepto, quantum ipse nunc possideat, multo maius fecisse, atque auxiliè: Lysaniam autem patrem rem, quam acceperit, aliquanto minorem, quàm nunc sit, fecisse: sibi verò satis esse, si liberis non pauciora quidem, sed aliquantulo plura, quàm acceperit, relinquat. verba Platonis sunt hæc, si quis forte magis delectatur Græcis, quàm

Latinis, praesertim nostris. μέγες τις γέγονα χερμαλιστής τῷ τε πάσσῳ, καὶ τῷ πατρός. ὁ μὲν γὰρ πάσσος τε, καὶ ὁμίονος ἐμοί, σχεδόντι, ὅσῳ ἐγὼ νῦν εἶσαν κέντημα, ἀπαλάβων, πολλάκις τοσαύτῳ ἐποίησε. Λυθῆναις ὃ ὁ πατήρ, ἐπὶ ἐλάτῳ αὐτῷ ἐποίησε τῷ νῦν εἶσης. ἐγὼ δὲ ἀπαπῶ, εἰάν μὴ ἐλάτῳ καθάλιπῳ τόποισι, ἀλλὰ βραχεῖ τιμὴ παλείῳ, ἢ παρέλαβον.

natura coërcet.] quia modico contenta est. titillet] ne vos gloriae dulcedo alliciat ad petendos magistratus. tralatio est.

ambo.] antiquum pro ambos. sic M. Tull. epist. ad M. Fabium Gallum lib. 7. prater duo nos, loquitur isto modo nemo. nam ita habent codices emendati, tum excusi, tum calamo scripti. sic & Virgil. En. xi. si duo praterea tales Idæa tulisset Terra viros. sic supra saty. v. i. lib. i. duo si discordia vexet inerteis.

intestabilis] Intestabilis est is, cui nemo cogitur testimonium dicere: cui testes nulla sua in re adhibere licet. nam ciui Rom. incolumi capite, & fama licebat testimonium ijs denunciare, quos sciret aliquid compertum habere earum rerum, de quibus quaereretur, aut controersia esset. licebat ei & testes omnibus in rebus, quas agere vellet, adhibere: ex quo natus est iocus ille apud Plautum in Curculione. Semper curato ne sis intestabilis. Quod amas, ama testibus presentibus. intestabilis illo loco, valet sine testibus. Sed ambigūe dictum est. propterea autem quod testamentum non nisi aliquot testibus presentibus fieri potest: iccirco, qui sunt intestabiles, testamentum facere non possunt, cum eis testes in suis rebus adhibere non liceat. Arque eadem ratione ne ad testamentum quidem, quod quis alius facere velit, adhiberi possunt: quod autoritate Vlpiani comprobatur. Nam id senatusconsultum, quo decretum est, ut damnatus ob carmen famosum, sit intestabilis, sic interpretatur, ut dicat, ei neque testamentum facere licere, neque ad testamentum ab altero adhiberi.

facere] execrandus. ut sup. Od. v. i. epod. Sacer nepotibus cruor.

In cicere, atque faba] aediles & ambitiosi homines solebant Florali- bus, vel in annonae caritate id genus legumina vel populo viritum metris, vel vulgò spargere. M. Tull. frumentaria. nunquam tam grati hi sesquimodij, qu. Hortensi, fuissent: quos tu, cum ad mensuram tam exiguam rationem populo Ro. in capita descripsisses, gratissimum omnibus fecisti. Caritas enim annonae faciebat, ut istuc, quod re paruum videbatur, tempore magnum videretur. Ego tamen haec Horatij verba de ijs, quae spargebantur in vulgus, & de miltilibus accipien- tia indelinienda plebe consumsisse, & P. Crassum populo Rom. epulum praebuisse, ac treis minas in singula ciuium capita distribuisse. sed haec Hora- tiana, sunt referenda ad superiora tempora.

Latus ut in Circo spatium] ut sis aedilis, ut praesidis ludis, ut in Circo multus ante euntibus, & turbam emouentibus, ambules. latus autem excu- dendum curauit quinque codicum auctoritate fretus, duorum Vatic. Iann. Faer. Tornefiani.

aut aeneus ut stes] aut ut tibi statua aenea ponatur. sic loquuntur & Graeci. ἵστασθαι χαλκῆν. statuae aeneae honore affici: & ἵσαναι χαλκῆν, erigere alicui

alicui statuaem aeneam. Nudus agris, nud. p. i.] spolians te agris, & pecunijs a patre acceptis?

Scilicet ut plausus] scilicet ut populus Rom. tibi eodem modo applaudat, quo modo Agrippae applaudere solet.

Astuta ingenium vulpes imit. I.] quid tam dissimile, quam vulpes leoni? illa imbecilla, hic valentissimus: illa dolis, hic viribus confidit. pleriq; tamen ubi pellis leonina non satis valet, vulpinam adhibent, nitunturq; & viribus & dolis. quod fecisse L. Syllam accepimus, eiq; benè processisse videmus. Sed insigniter ij stulti sunt, qui cum ingenio, & sollertia locum aliquem inter suos ciues obtinere possint, viribus simulatis, potentiaq; specie ostentata, cum superioribus, atque illustrioribus viris contendere malunt.

Ne quis humasse velit] inducitur nunc nouus dialogus, nouaq; disputatio inter Teucrum, & Agamemnonem. Cuius haec summa & sententia est, reges, & principes, & huiusmodi personas claras, & illustres ob speciem gloriae inanem multa quotidie peccare, immania scelera suscipere, denique vehementer insanire. Totus autem hic locus ex Sophoclis Aiace adumbratus est, apud quem, cum Aiace manu interfectum Teucer tollere, ut sepeliret, conaretur, interueniens Menelaus Agamemnonis iussu, vetat Aiace corpus loco mouere propterea, quod (inquit ille) cum sperarem eum belli adiutorem, & nobis amicum vnà nobiscum venisse domo, comperimus re quaesita inimicum nobis fuisse Troianis ipsis acriorem: qui vniuersi exercitus eadem meditatus, noctu nos adortus est, ut armis opprimeret. Quod si quis Deus hunc eius conatum non compressisset (inquit) nos in eius locum indignissima nece affecti iaceremus: iste autem viueret. at nunc Deus immortalis istius autumeliam, petulantiamq; a nobis in oues, & greges auertit. Quapropter nemo est quantumuis viribus praestans, & pollens, qui corpus eius sepultura afficere audeat: sed omnino in arena proiectus, ac prostratus mergis, & reliquis auibus maritimis escam suo corpore, pabulumq; praebit. Sed praestat Sophoclis versus ascribere. Μεν. Οὗτος· σε φωνῶ. τόνδε τ' νεκρὸν χερσὶν μὴ συσκομίζειν, ἀλλ' εἴαν ὄψας ἔχει. Τεύκ. Τίνας χεῖρας τοσόνδ' ἀνήλωσας λόβον; Μενε. Δοκῆντ' ἐμοί, δοκῆντ' αἰδ' ὅς κρήναι σπῆδῶ. Τεύκ. Οὐκῆν ἂν εἴποις, λῶτιν' αἰτίαν ποροθεῖς; Με. Ὅθ' ἔνεκ' αὐτὸν ἐλπίζατες οἴκοθεν ἄγειν Ἀχαιοῖς ζυμμαχόν τε καὶ φίλον, ἐξεύρομεν ζητῶντες ἐχθρῶν Φρυγῶν. Ὅσις σπατῆρ' ζύμπασι βυβλύσας φόνον Νύκτωρ ἐπεσπῆτευσεν, ὡς ἔλοι δοεῖ. Κ' εἰμὴ θεῶν τις τλώδε πείραν ἔσβεισεν· Ἡμεῖς μὲν ἂν τλώδ', λῶ ὅδ' αἰληχεν τύχῳ, θανάτους ἂν, περικείμεθ' ἀχρῆσθ' ἄμω. Οὗτος δ' ἂν ἔζη. νῦν δ' ἐνήλλαξεν θεὸς Τῶν τῶδ' ὑβρεν' ὀφρὸς μῆλα, καὶ ποίμνας πεισῆν. Ὡν ἔνεκ' αὐτὸν ἔτις ἐξ' ἀνὴρ θένων τοσόντον, ὡς σῶμα τυμβεύσαι θέω. Ἀλλ' ἀμφὶ χλωρῶν ἰάμαθον ἐμβεβλημένος Ὀρνισὶ φορβῆ παραλοῖς γήμω. Idem facit postea Agamemnon: cui fortiter in os aduersatur, & resistit Teucer, quo ad Ulysses clamore, & iurgio exaudito adueniens mitigatus iam, ac placatus in Aiace mortuum, Agamemnonem flexit, atque exorauit, ut Aiace sine sepeliri.

Dij tibi dent capta, &c.] haec sunt ex Homero ferè expressa ἱλιάδ. α. ἴμιν

Ἰμὴν μὲν θεοὶ δοῖν ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες Εὐπερίσσαι Πελαμίω πόλιν, εὐδὴ
ἦσαν ἰκέσθαι. redducere excudendum curavi quinque cod. fractus: duob. Vat.
Iann. Faer. Tornel.

cur Ajax Heros ab Achille sec.] Cur Ajax vno Achille inferior
iacet insepultus, qui toties Græcos in maximas angustias redactos servavit?
Homerus Ἰλιάδ. β. Aiace[m] Telamonium, de quo nunc verba facimus, te-
statur omnium Græcorum fuisse longè fortissimum, quandiu Achilles ira-
tus prælio abstinebat. Illum enim Aiaci præstitisse. sic Hom. Ἀνδρῶν δ' αὖ
μὲν ἀεισος ἔλυ τελαμώνιος Αἴας, ὄφρ' Ἀχιλεὺς μύλων· ὁ γὰρ πολὺ φέρτερος
ἦεν. Erat igitur ab Achille secundus. Quin etiam ipse Vlysses, cum apud in-
feros ὀδυσ. λ. Aiakis umbram vidisset solam, aliarumq; cætum fugientem,
& etiam tum indignantem, atque iratam propterea, quòd Græci Achillis
arma Vlysi potius, quàm sibi adiudicassent, optat ut, si fieri pòssit, ne in illo
certamine superior Aiace fuerit, quia talis vir propter eam victoriam exce-
serit è vita, qui & forma corporis, & rebus gestis (inquit Vlysses) ceteris
Græcis omnibus antecellebat, vno Achille excepto, sic Vlysses, cuius gra-
uissimum testimonium esse debet. Αἴαντ', ὅς περ εἶδος, πέρι δ' ἔργα τέ-
τυκτο τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμείνονα Πηλεΐωνα. Idem Vlysses eadem de Ai-
ce prædicat apud Sophocl. his verbis. Ἀλλ' αὐτὸν ἔμψας ἔτ' ἐγὼ τοιοῦθ' ἔμοι
οὐκὲν ἀτιμάσαιμ' ἄν, ὅσπερ μὴ λέγειν ἔν' ἀνδρ' ἰδεῖν ἀεισον Ἀργείων, ὅσσι Τρῳίαν
ἀφικόμεθα πολλῷ Ἀχιλλέως. Eodem pertinet illud Pindari. Νεμ. εἰδ. ζ. de Ai-
ce, ὃν κρείτισον Ἀχιλλέως ἄτερ, μάχα ξανθῶ Μενελάω δ' ἄμαρτ' ἀνομίσει θεῶς ἐν
ναυτὶ πῶρουσαν εὐθυπτόου ζεφύροιο πομπῆν πρὸς Ἰλίου πόλιν.

toties servatis clarus Ach.] Cum alibi, tum in defensione navium
maximè virtus Aiakis apparuit, atque enituit: qui ceteris ferè Græcis omni-
bus metu perterritis, atque in fugam versis, solus Hectoris, & Troianorum
impetum tardavit, ac repressit. quod narratur ab Hom. Ἰλ. ο. Præterea apud
Sophoclem in ea, quam dixi, tragædia, præclara Aiakis à Teucro exponun-
tur facinora his versibus. Οὐ μνημονεύεις ἐκέτ' εἰδὲν Λύκα Ερμῶν ποδ' ὑμᾶς
ἔτος ἱκεκλιμένους ἦδη τὸ μηδὲν ὄντας ἐν τροπῇ δορὸς Ἐρρύχ' ἑλθῶν μένος;
ἀμφὶ μὲν νεῶν ἄκροισιν ἦδη ναυλοῖς ἐδωλοῖς Πυρὸς φλέγοντος, εἰς ἣ ναυτικὰ
σκαφῆ Πηδῶντος ἀρόλων ἔκβρος, ἄφρων ὑπερ; τίς ταῦτ' ἀπεῖρξεν; ἐχ' ἔδ' ἠὲ
ὁ δρῶν τάδ', ὃν εἰδόμενός φησ εἰδὲ συμβῶναι ποδὶ; quorum hæc ferè sententia
est. oblitusne es illius temporis, cum vos intra munitiones, & vallum in-
clusos, profligatos iam, & in extremum discrimen adductos, acie versa solus
hic liberavit, ac servavit, transtris quidem navium iam incendio conflag-
rantibus, irumpente autem in naues, fossis superatis, Hectore? quis hæc
propulsavit? nōne hic erat, qui has res gessit, quem ais ne pedem quidem
vsquam contulisse?

Gaudeat ut populus Priami, Priā.] expressum ex Homer. Ἰλιάδ. α.
ἦκεν γηθήσαι Πελαμός, Πελαμοῖό τε παῖδες, ἄλλοι τε τρωῖες μέγα κεν κεχα-
ροτάσθουσι. tale est & Virgilianum illud sub persona Sinonis. Iandudum su-
mitte pænas. Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atride. Iterum Hom. Ἰλ. β.
Οὕτω δὲ οἰκόνδε φίλων ἐς πατρίδα γῆαν Ἀργεῖοι φεύξονται ἐπ' εὐρία ἰῶτα θα-
λάσσης; Καθ' ἑκὼν εὐχολῶ Πηλεΐω, καὶ τρωσὶ λίποιεν Ἀργείω Ελένῳ, &c.
quæ

quæ exempla eò maximè valent, quòd omnes, qui modò prudenter sen-
tiunt, ac sapiunt, operam dare solent, ne quid admittant, quod & inimicis
voluptatem afferat, & amicis acerbum sit, atque iniucundum. quod utrunq;
sibi euenisse lamentatur Theognis. Οἶμοι ἐγὼ δὴλός, καὶ δὴ κατὰ χάριμα μὲν
ἐχθροῖς. Τοῖς ἣ φίλοισι πόνος, δεῖλὰ παθῶν, γηθόμενος. Et Aristoteles rhetor. i.
καὶ ὅπως ὁ οἰ ἐχθροὶ βέλονται, ἢ ἐφ' ὃ χάριται, τέναντιον τέτω ὠφέλιμον φαίνεται;
δι' ὃ εὐ εἶρη). ἦκεν γηθήσαι Πριάμος, id est, Et omnino contrarium eius, quod
inimici volunt, aut quo lætantur, vtile videretur. Quapropter pulchrè illud ab
Homero dictum est. Gaudeat haud dubie Priamus. Et Demosthen. in orat.
πρὸς Πύρρον. oraculum quoddam profert, quod monet nihil esse com-
mittendum, quamobrem gaudeant inimici. φησὶ δὲ γὰρ ἢ μακίστη ἀεὶ δεῖν,
ὅπως μὴ χάρισσιν οἱ ἐχθροὶ, ποιεῖν. eodem pertinet illud Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμ.
Πάντα μάλ' ἄμφοι ἰδόν, μὴ γένοιτο χάριματ' ἀγένης.

Mille ouium] hæc dicuntur hic ab Agamemnone. eadem loquitur
Menelaus apud Soph. quem locum suprâ produxi: & item Vlysses his verbis,
Ἐφθαρμένας γὰρ ἀρτίως εὐελοσκομῖν Λείας ἀπάτας, καὶ κάλλινα εἰσμένας. Εἰ χάρος
αὐτοῖς ποιμνίων ὄψεταιταις.

insanus] Cum in iudicio illo, & disceptatione armorum Achillis ne-
mo præter Vlyssem cum Aiace contenderet, ceteriq; ei omnes cederent,
Aiace è iudicio discessisse ab Vlysse victum, armaq; Vlysi adiudicata fuisse,
atque ex ea iniquitate Aiace[m] incredibili animi dolore affectum in fu-
rorem incidisse cum multi auctores litteris, & memoriæ prodiderint, tum
ea de re pulcherrima extat ea, quam sæpe iam commemoravi, Sophoclis
tragædia, quæ inscribitur Αἴας μαστιγοφόρος. Pindarus quoque Nem. εἰδ. η.
ostendens, quanta vis sit callidæ, & artificiosæ orationis, dicit Græcos elo-
quentia Vlysis persuasos, non æquitate, aut veritate rei adductos Vlyssem
Aiaci prætulisse. Εχθρὰ δ' ἄρα παρφασις ἠὲ καὶ πάλας, ἀμύλων μύθων ὁμό-
φυτος δολοφροδῆς κακοποιῶν ὄνειδος· ἃ τὸ μὲν λαμπρὸν βιάται, τῆς δ' ἀφάν-
των κῦδος ἀλέει (ἀδρόν).

inclytum Vlyssem] in eadem tragædia Ajax Palladi, quid fecerit,
roganti, respondet se Vlyssem domi habere vincitum eo consilio, ut eum do-
mus interioris columnæ astrictum, flagellis ad necem cædat.

Et Menelaum vnà mecum] eo ipso in loco Ajax percunctanti Pal-
ladi non solum fatetur, verum etiam, ut gloriofum quiddam prædicat, se
sanguine Græcorum ferrum tinxisse: in eis autem Agamemnonem, ac Me-
nelaum interfecisse. Ἀθ. ἡ καὶ πρὸς Ἀτρεΐδαμον ἠχηματὸς χέρα; Αἰ. ὡς ἔσποτ'
Αἴαντ' οἰδ' ἀτιμάσσειν ἐτι. Ἀθ. Τεθνήσκειν αἰδρες, ὡς τὸ σὺν ζῶντι ἐγὼ.

Tu cum pro vitula] Cum Græci Aulide detinerentur aduersa tem-
pestate, neque vlla eis nauigandi facultas daretur, Agamemnon partim
Chalcantis responso adductus, partim ambitione impulsus filiam suam
Iphigeniam simulatione nuptiarum domo arcesitam Dianæ immolare in-
stituit, quam Diana ad Tauros vsque ductam, cerua in eius locum substituta
eripuit. Agamemnon apud Euripidem in ea tragædia, quæ Iphig. in Aulide
inscribitur, sic de hoc Chalcantis responso, suoq; consilio loquitur. Ἡθροισ-
μένα ἣ, καὶ ζῶντος σπλάθ' ἤμεθ' ἀπλοῖα χρωμένοι κατ' Αὐλίδα. Χάλκας δ'
ΑΑ ὁ μάλιστα

ὁ μάλιστα δαίμων περὶ γένεσιν Ἀγέμενον Ἰφιγένειαν, ὡς ἔσπευτο ἐγὼ, Ἀρτέμιδι θύσαι τῆς τῶν οὐκ ἐπισημασθέντων. Καὶ πάλιν τ' ἔσπευται, καὶ κατὰ σκοπὸν φρυγῶν ὄψεται, μὴ δὲ (ὡς δὲ ἔν τῇ) τὰδε. Apud Sophoclem autem in ea tragœdia, quæ Electra inscribitur, Clytemnestra ab Electra accusata, quod virum suum interfecerit, sic respondet, atque hac sui facti defensione vitur: quia ille filiam suam solus Græcorum mactandam præbere non dubitavit. verba Sophoclis sunt hæc. Ὡς ἐξ' ἐμῆ τέθνηκεν, ἐξ' ἐμῆ, καλῶς ἔξοιδεα, τῆς δὲ ἀριστερῆς ἐκ' ἐνέσι μοι. Ἡ γὰρ δίκη νιν εἶλεν, ἐκ' ἐγὼ μόνη. Ἡ γὰρ δὲ ἀρίστη, εἰ φρονεῖς, ἐπιβλαφές. Ἐπειὶ πατήρ ἔτος σὸς, ὃν θρῆνείας ἀεί, Τὼν δὲ ὄμαμον μῆνος Ἑλλήνων ἔτην Θύσαι θεῶσιν. At Pindarus, quasi res in dubium veniat, quærit utrumne dolor ex Iphigeniæ filia susceptus Clytemnestram, ut virum interficeret, impulerit, an nocturnæ adulteri blanditiæ: his verbis. πῶτερον νιν ἀρ' Ἰφιγένεια ἐπ' εὐεπίπῳ σαχθεῖα. τῆλε πάστας ἐκνισε βαρυπάλαμον ὄσαι χόλον, ἢ ἑτέρω λέχη δαμαλιζομένην ἐννοχοὶ παρῶρον κοίται; Lucretius lib. i. Iphigeniæ mactandæ causam in religionem confert, his versibus. Auside quo pacto Triviai Virginis aram Iphianassai turparunt sanguine fædè Ductores Danaum delecti prima virorum. Sequuntur illa deinceps aliquot versibus interpositis, Nec misera prodesse in tali tempore quibat, Quod patrio princeps donarat nomine regem. Nam sublata virum manibus, tremebundâq; ad aras Deducta est, non ut solenni more sacrorum Perfeclo, posset claro comitari Hymenao: Sed casta incestu nubendi tempore in ipso Hostia concederet mactatu mæsta parentis, Exitus ut classis felix, faustusq; daretur. Tantum religio potuit suadere malorum. M. Tull. item stultam Agamemnonis religionem reprehendit lib. 3. off. his verbis. quid Agamemnon? cum deouisset Diana, quod in suo regno pulcherrimum natum esset illo anno, immolauit Iphigeniam, qua nihil erat eo quidem anno natum pulchrius. promissum potius non faciendum, quam tantum facinus admittendum fuit.

mola falsa] farre cum sale. Fest. Mola vocatur etiam far tostum, & sale sparsum, quod eo molito, hostie aspergantur.

Rectum animi] τὸ ὀρθόν, id est, τὴν ὀρθότητά. rectitudinem dicemus, si esset vsitatum. rectum animi est sanitas & constantia. sup. sat. i. lib. i. rectum vsurpauit nullo alio adiuncto. sunt certi denique fines, Quos vltra, citraq; nequit consistere rectum.

quorum?] inquit Agamemnon. infanus] quem insanum dicis fuisse. verba sunt Teucris.

Verum ego, ut hærenteis] hunc locum paulo antè ex Euripide, & Lucretio illustrauimus. eodem pertinent & illa ex eadem tragœdia, quæ respondet Agamemnon filia mortem deprecanti. Ὁρᾶθ' ὄσον κράτευμα ναυφρακτον πόδε. Καλῶν ὄπλων ἀναιδεις Ἑλλήνων ὄσοι. Ὅς νόσος ἐκ' ἐστ' Ἰλίου πύργος ἐστὶ, εἰ μὴ σε θύσω, μάλιστα ὡς Χάλκας λέγει. sed quod diximus supra Euripidem, & Eustathium secuti, Iphigeniam à Diana fuisse liberatam, ac sublata, non immolatam, Pausanias quoq; in Arcad. narrat ab Arcadibus idem vulgo dictitari. præterea testatur Hesiodus Iphigeniam non esse mortuam: sed Dianæ beneficio, ac munere inferorum esse Deam, quam Hecaten appellamus.

prudens] sciens, iudicio ac voluntate: vel prudenter.

Qui

Qui species alias veris, &c.] ex ijs duobus, quæ Agamemnoni Teucer obiecerat, videlicet cum, & diuos placasse suo, id est, filia suæ sanguine, & furiosum in eo fuisse: prius illud falsus est Agamemnon: hoc potterius negavit, se furiosum propterea fuisse. Nunc igitur probare conatur, quod ille negauerat, hoc modo. Sed mihi prius admonendus est lector, hunc locum in omnibus libris, quos quidem viderim, tum excusis, tum calamo exaratis esse corruptum: à me autem vnus litteræ adiectione restitutum. Cum enim antea ita legeretur. Qui species alias veri, &c. ego sic emendauit Qui species alias veris, meam coniecturam doctis omnibus approbantibus, & quod caput est, ipsa veritate, ac sententia hanc scripturam postulante. species autem aliæ veris, seu aliæ à veris (vtroque enim modo loquuntur Latini, vt mox dicemus) sunt species à veris differentes, species falsæ: quibus nobis occurrentibus decepti falsæ, & praua pro rectis, & veris sequimur, expectimus, probamus. sic M. Tull. off. 3. de Regulo. Is cum Romam venisset, utilitatis speciem videbat: sed eam, vt res declarabat, falsam iudicauit. ibidem. apud superiores, utilitatis species falsa ab honestatis auctoritate superata est. eadem ratione falsa visa Idem M. Tull. nominat in Lucullo, quæ cum habeant quandam veri similitudinem, nos inducunt, vt falsa pro veris habeamus. iam vero hoc genus loquendi aliud vero, aut aliud à vero, Latinis est vsitatum. vt docuimus in annotationibus nostris in lib. i. Aristot. de morib. ad Nicom. ex quibus licet (opinor) nobis exempla in hunc locum transferre. M. Brut. epist. ad M. Tull. lib. ii. Nos ab initio spectasse ocium, nec quicquam aliud à libertate communi quassisse, exitus declarat. aliud à libertate, id est, diuersum, discrepans, & differens à libertate. Tibull. lib. 3. eleg. 4. Hoc tibi coniugium promittit Delius ipse, Felix: hoc alium desine velle virum. hoc alium, id est, alium ab hoc, alium quàm hunc. sic enim & emendat, & explicat M. Muretus mihi assentiens. Atque ita loquuntur Græci. Plato in Menone. ἄλλο ἐπιστήμης, aliud à scientia. Aristot. rhetor. 2. τὸ γὰρ δεινὸν ἕτερον ἢ ἑλεῖν. & de morib. ad Nicom. lib. 10. ὁ φίλος ἕτερος ὢν ἢ κἀλακός. Idem lib. 5. ἢ γὰρ τὸ δίκαιον ἐστὶ ἀδίκον, ἢ τὸ ἐπιεικὲς ἐστὶ, εἰ δὲ καὶ ἄλλο, ἢ εἰ ἀμφοῖν ἀδικα, ταῦτ' ἐστὶ. Iterum Plato in Parmenide. ὅσοι ἐστὶν αὐτῶς εἶναι ὅ, περ ἔστιν, ἐν, ἀλλ' ἕτερον ἐνός. & in eodem dialogo iterum, ac sapius. Idem in Sophista. ποικίλη ἕτερον ἀρετῆς. & Horat. epist. ad Quinctium lib. i. Nè ve putes alium sapiente, bonoq; beatum. idem ad August. lib. 2. Edicto vetuit, ne quis se, præter Apellem, Pingeret, aut alius Lysippo duceret ara. Ita igitur probat Agamemnonem furiosum esse. Qui species alias veris, id est, vt diximus, à veris differentes, seu non veras, & præterea sceleris tumultu permistas, id est, cum scelere coniunctas capiet, commotus habendus est, & furiosus: at tu secutus es speciem religionis falsam, & cum scelere coniunctam tum cum filiam tuam Dijs immolare instituisti, quasi eos eius sanguine placaturus, & tuæ classis secundum exitum, faustamq; navigationem ab illis impetraturus: furiosus igitur fuisti. Porphyrio quidem quanuis aliquantum sit corruptus hoc loco, vt & multis alijs locis, meam coniecturam, meamq; interpretationem adiuvat, & confirmat. sic enim ille. Qui concipit animo species falsas, & vera non videt, is demens est. Postremo in cod. Tornef. quanuis hic locus sit itidem corruptus, tamen his verbis AA 2 explic

explicitus est: Species veritati contrarius. Ajax, immeritos dum occ.] licet legere hunc versum sine interrogacione, vt sit concessio, hoc modo, demus Aiace[m] desipere interea dum agnos immeritos occidit: tu cum scelus admittis, id est, cum filia sanguine manus tuas cruentas ob titulos inanes, sana[m] mentis es? & videtur argumentum esse a minori, hoc modo: si Ajax insanus habetur eo quod agnos iugulauerit, quanto tu insanior, qui filiam tuam mactauisti ambitione adductus? licet & interrogando pronunciare.

scelus admittis] filiam occidis. scelus enim eadem semper aliquam, aut impietatem continet, vt alibi admonuimus. patriam prodere, parentes violare: Deos contemnere: hominem qui non laesit, & ciuem occidere, scelus est.

Stas animo?] idem valet, quod illud superius. Rectum animi seruas? es ne compos mentis? minimè verò.

& purum est vitio] expers vitij, mendosè nonnulli coniungunt nomen vitio cum voce tumidum.

cum tumidum est cor?] tale est illud M. Tullij Tuscul. lib. 3. Itaque non inscite Heracleotes Dionysius ad ea disputat, quae apud Homerum queritur Achil- les, hoc (vt opinor) modo. Corq[ue] meum penitus surge[n]t tristibus iris, Cum dicore, atque omni me orbatum laude recorder. Num manus affecta rectè est, cum in tu- more est? aut num aliquid membrum tumidum, ac turgidum non vitiosè se habet? sic igitur inflatus & tumens animus in vitio est. Sunt autem versus illi Ho- meri, quos M. Tullius Latinos fecit, il. i. Αλλά με τίς ἀνείη κραδίη χόλω, ὅτι- ποτ' ἐκείνη Μνήστου, ὅς μ' ἀσύνλον ἐν Ἀπείλοισιν ἔρεξε.

Si quis lectica] aliud argumentum a minori.

Pupam, aut pupillam] sic habent nonnulli codices calamo exarati, quos ego secutus sum. nam vulgata quidem scriptura Rufam, aut pusillam, quae reperitur etiam in nonnullis veteribus cod. mendosa est, cum prima syllaba nominis pusillam sit breuis, circumfertur & haec Rufam & Pusillam, quam non improbo, pupus autem idem quod puer: ex quo pupulus & pu- pillus. Catull. ad Caton. Deprendi modo pupulum puella Trusantem.

interdicto huic omne adimat ius. Pr.] praetor ei interdicit suorum bonorum administratione, tanquam furioso, & det curatorem bonis. sed quid opus est praetoris interdicto, cum lex ipsa interdicit, vt mox di- cemus?

& ad sanos abeat tut. pr.] tutelam posuit pro curatione. nam pro- prie tutorem appellant iuriconsulti, qui datur pupillis: curatorem, qui pube- ribus, vsque ad annum 25. Datur etiam prodigis, & furiosis curator: sed non ita, vt puberibus, quemadmodum ex pandectarum libris intelligere licet. vetabant autem XII. tabulae furiosum dominum esse rerum suarum. earumq[ue] curatio ad illius gentiles, & propinquos pertinebat. Cornificius lib. i. ad Herenn. si furiosus est, agnatorum, gentiliumq[ue] in eo, pecuniaq[ue] eius potestas esto. Columella lib. i. cap. 3. scribit Catonem dicere solitum, eum, qui agrum co- leret nec salubri caelo, nec fertilem, velut commota[m] mentis ad agnatos, ac gentiles esse deducendum. sic & Varro lib. i. de re rustica. Qui salubrem lo- cum

cum negligit, mente captus est, atque ad agnatos, & gentiles deducendus. Iustinia- nus Institutionum iuris ciuilibus lib. i. tit. de curat. furiosi quoque, & prodite, cuius maiores viginti quinque annis sint, tamen in curatione sunt agnatorum ex lege duo- decim tabularum. quod si desint propinqui, dantur curatores a praetore, vt supra epist. i. lib. i. Nec medici credis, nec curatoris egere. A praetore dati.

Quid? si quis natam] sic legendum est, & ita habent libri calamo exarati, non, vt vulgati, Quod si quis,

muta] ἀλόγως, vt idem saty. i. i. lib. i. Mutum & turpe pecus, homines si- gnificans ante inuentum sermonis vsus.

Integer est animi?] vt supra ead. sat. Integer est mentis, &c.

qui sceleratus?] qui sceleratus erit, idem & furiosus erit.

quem cepit vit. fa.] qui fama populari ducitur, quae fragilis, & leuis est, hic & furore concitatus est. Bellona Martis soror, sacerdotibus suis, & suorum sacrorum cultoribus bonam mentem adimebat, ita vt districtis gla- dijs eruenti circumcurrerent. Festus. Bellona dicebatur dea bellorum, ante cuius templum erat columella, quae bellica vocabatur: supra quam, hastam iaciebant, cum bellum indicebatur. significat, Agamemnonem populari fama adductum & bellum Troianis intulisse, & filiam suam mactauisse, ideoq[ue] furiosum esse.

Nunc age] nunc docet luxuriosos quoque, & asotos insanire.

Vincit enim stultos rat.] sic loquitur saty. i. i. lib. i. Nec vincet ratio, tantundem vt peccet, idemq[ue], &c.

Hic] Nomentanus, aut quiuis alius ei similis.

Edicit, piscator uti, po.] edicere est palam, & clarè, & veluti pro imperio dicere. Terent. Eunucho. miles, nunc adeo edico tibi Ne vim facias vllam in illam. Virg. Aen. 3. socijs tunc, arma capebant, Edico. Itaque dicuntur edicere praetores, & consules, cum proponendum in publico, vel publicè praedicandum, ac proclamandum curant quid sint obseruaturi, vel quid fieri velint, vel aliud simile. hic igitur luxuriosus nepos simulatque amplis- simi patrimonij heres factus est, atque hereditatem adiit, edicit vt piscato- res, aucupes, vnguentarij, coqui, cupediarij, & id genus deliciarum, ac li- bidinum ministri, sibi praesto sint, domumq[ue] veniant.

Tusci turba impia vici] homines qui emunt, vt plurius reuendant, id est, πωλιτεύοντες. Plaut. in Curculione in Tusco vico ibi sunt homines, qui ipsi sese venditant. turbam Tusci vici impiam, id est, periuram, sceleratam, Deo- rum contemtricem, nominat, propterea quod hoc genus hominum nihil proficiat, nisi strenuè mentiatur, & peieret. alij lenones malunt significari, qui omnium maximè sunt periuri, atque impij. iam vnde appellatus sit vi- cus Tuscus, docet T. Liuius lib. 2. & Varro lib. 4. de ling. Lat.

Cum scurris] scurræ sunt κομολόχοι, parasiti, qui risum mouent diuiti- bus pabuli causa.

fartor.] a farciendo fartores appellati, qui farcimina conficiunt.

cum velabro] velabrum locus Romæ, a vehendo dictus, quod cum paludibus mons Auentinus a reliquis esset disclusus, eo ex vrbe, quadrante soluto per paludes illas aduehebantur.

macellum] macellum dictum a Macello quodam, qui exercebat in

tribe latrocinia: quo damnato Censores, Æmilius, & Fulvius, statuerunt, vt in domo eius obsonia venderentur.

æquus] placidus, facilis, assentiens huic lenoni, æquissimo animo orationem lenonis audiens. est enim hæc vis huius nominis interdum, vt sæpe antea admonuimus.

In niue Lucana] alloquitur venatorem. dormis sub dio, a; Spioncorreïs. supra Od. i. lib. i. manet sub ioue frigido venator.

tu pisces] hæc oratio habetur ad piscatorem.

hiberno ex æquore] ex mari pisces euerris tempore hiberno. hieme piscaris, quo tempore difficilior, laboriosior, periculosior denique est piscatio. Scriptura, quam in quattuor codic. manuscriptis, vno Vatic. Rain. car. din. Iann. Tornef. reperi, hiberno ex aquore verris, ita mihi, & omnibus viris doctis, quibuscum communicauit, probata est, vt temperare mihi non potuerim, quin ita excudendum curarim: quanquam vulgatam vellis non damno: à verbo verrendi autem euerriculum esse nominatum, retis genus, quod, quicquid piscium nactum fuerit, euerrit, docet Nonius: citatq; locum illum Cicer. ex orat. de signis. Quod vnquam, iudices, huiusmodi euerriculum illa in prouincia fuit?

decies] decies centena sestertiũ nummũ millia.

tibi triplex] triplum: & ita fortasse legendum. lenonem alloquitur.

media de nocte] supra epist. ad Macenatem i. lib. i. media de nocte caballum arripit.

filius Æsopi] Clodius Æsopus, Clodij Æsopi tragœdi filius luxuriosus nepos. Æsopum patrem histriõnem filio suo ducentis sestertiũm reliquisse constat. Dignus planè fuit pater filio, siquidem illius patina sexcentis sestertijs fuit æstimata, filius autem margaritas deuorauit.

solidum] integrum, non comminutum, vno haulu.

bacam] vnionem, margaritam. sup. Od. viii. epod. Nec sit marita, quæ rotundioribus onusta bacis ambulet. Tradit Suetonius C. Cæsarem Caligulam similiter portentosissima ciborum genera esse commentum, vt pretiosissimas margaritas aceto liquefactas forberet.

Nequitia, & nug. prauor. & am. ge.] nequitia, & ingenij leuitate, & studio rerum malarum simillimum. vide annot. ad illum locum, ad cetera pænè gemelli. epist. ad Fuscum Arist. lib. i. malè enim Porphyrio, si modò eius oratio est, putat gemellum positum esse pro gemellorum. nequam homines dicuntur libidinosi, luxuriosi, lurcones, & voluptatibus liquefacti homines, ad nullam rem vtilis, vt alibi diximus.

Luscinijs] hic fit συναρπεις duarum vocalium i & a, vt alibi docuimus. hoc idem factitasse Æsopum histriõnem tradit Plin. lib. x. his verbis, In patina posuit aues cantu aliquo, aut humano sermone vocaleis sex nummis singulas coemptas, nulla alia inductus suauitate, nisi vt in his imitationem hominis manderet.

impenso co.] impenso pretio coemptas: magno comparatas.

Quorsum abeant sani?] id est, non ne sit absurdum, si iudicentur, aut censeantur sani?

creta, an carbone notandi:] laudandi ne sunt, an vituperandi? in tribus.

tribus cod. antiquis scriptum reperi, Quorsum abeant sani vt creta, an carbone notari? vt fortasse ita legendum sit, Quorsum abeant? creta, vt sani, an carbone notandi? verum iudicet lector potius.

Aedificare casas] hæc solent à pueris factitari. Tibull. lib. 2. elegia 1. Turbaq; vernarum saturi bona signa coloni Luder, & ex virgis extruet arte casas. Conatur autem ostendere puerilius esse amare viro barbato, quam hos ludos pueriles ludere.

plostello] plostellum, pusillum plaustrum: sic sup. dixit plostra ducenta.

amentia verset] id est, is dicendus sit amens, vel non dubium fuerit, quin eum amentia agitet. duo cod. calamo exarati habent amentia vexet. quæ scriptura non est reicienda: neque admodum refert vtro modo legas, quod ad sententiam attinet.

Si puerilius his ratio esse euinc.] admonitum lectorem velim libros omnes vulgatos esse corruptos, in quibus hæc scriptura inueterauit: sic puerilius, cum legendum sit, Si puerilius his ratio esse euincet am. vt habent quattuor cod. antiqui, vnus Vatic. Iann. Faer. Tornef. Hoc igitur sentit Horatius, si doceo, ac peruineo rationibus & argumentis firmissimis puerilius & stultius esse homini barbato amare, quam aedificare casas, & similia: nec quicquam interesse, vtrum talem nunc ludum ludas, qualem olim ludebas, cum puer esses trium annorum, an meretricis amore captus plores: quæro ex te, sis ne facturum, quod olim fecit Polemo, qui, cum antea mollissimè, ac dissolutissimè viueret, assidueq; in conuijs, & lustris versaretur: posteaquam à Xenocrate philosopho Academico reprehensus & obiurgatus est, omisso priore illo viuendi genere, dicitur sese totum ad sapientiæ studium contulisse?

trimus] puer trium annorum, coniungendum est autem nomen trimus cum adverbio prius, hoc modo, vtrum ne in puluere tale nunc opus ludas, quale prius ludebas, cum trimus eras. itaque tollenda est distinctionis nota, quam habent vulgati codices post vocem trimus, & post nomen puluere locanda.

Polemo] hanc rem sic Laërtius, καὶ ποτὲ συνθήμενος τοῖς νέοις ἐξεφανώμενος, καὶ μεθύων εἰς πλὴν Ξενοκράτους ἦλθε σχολῆν. ὁ δὲ ἐδὲν διατριπῆς συνείρετο λόγον ὁμοίως. ἢ ὅτι πρὸς σωφροσύνης ἀκροῖον ἢ τὸ μετρίκιον κατ' ὀλίγον ἐθιράθη, καὶ ἄτως ἐγγύς φιλόσοφου, ὡς ὑπερβάλλειν τῆς ἄλλης, καὶ αὐτὸν διαδέξασθαι ἢ σχολῆν. id est, Et aliquando re cum iuuenibus constituta, coronatus, & ebrius in Xenocratis scholam venit. Ille autem oculis immotis, similiter orationem connectebat. eratq; sermo de temperantia. Adolescens autem audiens, paulatim captus est: & usque adeo fuit industrius, studioq; ac labori deditus, vt ceteros superarit, & magistro in schola successerit.

insignia morbi] deliciarum, & amoris indicia, ornamenta amatoria.

fasciolas] quibus corona præligabantur. M. Tull. lib. 2. ad Attic. & Epicratem suspicor (vt scribis) lasciuum fuisse. etenim mihi caligæ eius, vt fascia cretata, non placebant. Idem in orat. de Aruspice. respons. P. Clodius à crocota: à mitra, à muliebribus soleis, purpureisq; fasciis, à strophio, à psalterio, à flagitio, à stupro est factus repente popularis. Græci vocant tēnias. Ita apud Platonem in symposio

posio interuenit Alcibiades ebrius, coronatus, & fascijs redimitus. verba Platonis hæc sunt, καὶ ἐπιστῶν ἐπὶ τὰς θύρας ἐσεφαινωμένον αὐτὸν κτλ. τὴν σφάνω δασεῖ, καὶ ἰών, καὶ ταμίας ἔχοντα ἐπὶ τῆ κεφαλῆς πάνυ πολλὰς, &c. & Architas apud Stobæum declarat, fasciarum vsum ad mollitiem pertinere. δὲ τὸτο εἰδαιμῶς καλὸν ἔτε ἐδῆσι πολλὰς κατὰσκέπην τὸ σῶμα, ἔτε ταμίας πατελεῖν.

cubital] sic legendum, non cubitale. quanuis enim vtrunque sit Latinum, tamen cubitale non patitur carminis lex. nam prima nominis focalia syllaba producitur, cū à faucibus sint appellata: est autē cubital à cubito nominatum. erat enim puluinus, cui innitebantur inter cenandum. focalia autem solita erant adhiberi ab imbecillis ad arcendum frigus à collo, & faucibus. eisdem utebantur mulieres, mollesq; , & voluptarij homines, paulum à mulieribus differentes.

coronas] quibus utebantur in conuiujs & comotationibus, vt alibi ostendimus. Plaut. in Menæchm. Non ego te modo hic ante ades cum corona florea vidi astare?

magistri] Xenocratis. M. Tull. de finib. lib. 5. Hic Xenocrates, hic eius auditor Polemo.

Porrigis irato p.] confert iterum amatorem cum puero.

agit vbi secum, eat, an non] totus hic locus ex Eunucho Terent. ferè ad verbum expressus est, vbi sic Phædria, Quid igitur faciam? non eam, ne nunc quidem. Cum arcessor vltro? an potius ita me comparem, non perperam meretricum contumelias? Exclusit, reuocat. redeam? non si me obsecret. imitatus est & Persius saty. v. Nunc serus & volens: at si vocet, haud mora, dicat. Quidnam igitur faciam? nec nunc cum arcessor, & vltro supplicat, accedam? in versu Horatij legendum non si obsecret: deleto me, quod tamen subintelligendum est. agit porro restitui auctoritate trium codic. antiq. adductus, vnius Vaticanij, Rain. Card. Tornel. agit secum autem, id est, loquitur secum. nam qui loquitur, agit, vt supra diximus.

o here, quæ res Nec modum h.] sic Terent. Here, quæ res in se neque consilium, neque modum Habet vllum, eam consilio regere non potes, &c.

sibi nihilo plus explicet] Terent. nihilo plus agas, quam si des operam, vt cum ratione insanias.

Picenis] saty. proxima, Picenis cedunt pomis Tiburtia succo.

Gaudes, si cameram] quasi ea res significet omnia tibi læta, & secunda in amore euentura.

Quid cum balba] hypallage est. erat enim recta locutio, Quid cum balbis verbis annosum palatum feris, & verberas, id est, cum grandis natu iuuenum more puellam blandè appellas, qui sanior es eo, qui casus ædificat? feris autem reperi scriptum in tribus cod. vet. vno Vatic. Iann. Torn.

adde cruorem Stultitiæ] accedat (inquit) ad stultitiam amatoris, scelus, cædes, cruor, vt sæpè fieri solet, nempe cum miscetur cum amore odium. Tum scilicet malum ingrauescit: tum fit insanabile, ac mortiferum amoris vulnus.

atque igne gladio scrutare] idem dicit, sed obscurius, & Pythagoreorum

reorum more. amor ignis est. si quis ad amoris insaniam scelus addat, dici poterit ignem gladio scrutari.

modo (inquam) Hellade perc.] Marius quidam Helladem impotenter amabat: à qua cum se sperni, & contemni putaret, eam interfecit. quo facto incredibili marore & ægritudine affectus, atque afflictus, sese è sublimi præcipitem demisit. en tibi cruor cum stultitia coniunctus. Marij igitur exemplo ostendit plerunque homines ab amore ad cædem, & scelus progredi.

Cerritus fuit, an] id est, fuit ne furiosus & insanus, an sanum eum esse iudicabis, & tamen sceleratum fuisse dices? perinde ac si dicat: quo pacto potest esse sanus, & sceleratus? an hoc dices, Mariū non fuisse insanū, sed sceleratum, distinguens sceleratum ab insano, & suo quaque rem nomine volens appellare? quod quidem ineptum, & absurdum est. nam satis probatum est, eum sanum non esse dicendum, qui sit sceleratus, & cæde pollutus, καὶ μαίφρονος; Cerritus dictum quasi Cereritus, id est, à Cerere percussus, νομφολόγητος. Itaque duæ syllabæ breues, ce & re in vnam longam coierunt. Plautus Amphit. quæso, qui tu istanc iubes Pro Cerrita circumferri? Idem in Pænulo, Ne tu opinere, haud quisquam hodie nostrum curret per vias: Neque nos populus pro Cerritis insectabit lapidibus. Idem in Rudente, Elleborosus sum. G. at ego Cerritus: hunc non mitrâ tamen. Non. Marcel. Cerritos, & laruatos dici malesanos, & aut Cereris ira, aut laruarum incurfatione vexatos ait. Sed ne quis miretur me Cerritus excudendum curasse, liquidò confirmo sic esse scriptum in omnibus libris antiquis.

Libertinus erat, qui] nunc ad supersticiosos veniamus: vel, vt quidam volunt, ad eos, qui supra modum mortem extimescunt.

circum compita] in quibus erant Lares ab Augusto positi. Immo vero ante Augusti tempora Cõpitalia sunt appellati dies festi Laribus attributi. siccus] ne quis dicat eum vino madidum, & ebrium fuisse.

Lautis manè senex manibus] oraturi manus lauabant. præterea Hesiodus verat illotis manibus Ioui manè libare. μηδέποτε ἐξ ἡδὲ Διὶ λείβην ἀθροῦσα οἶνον χερσὶν ἀνίστασσι, μήδ' ἄλλοις ἀθανάτοισι. Οὐ γὰρ τίγερ κλύουσιν δόποπύουσι δ' ἐτ' ἀράς.

& vnum Quiddam m. ad.] ad illa superiora hoc addebat, quod sequitur. addebat ad facta, hæc verba, quibus Deos orabat, vt solus à morte vindicaretur. quid potest autem mortalis à Dijs petere maius, quàm immortalitatem?

vnum me surpate morti] me vnum ab inferis & Orco vindicate. me vnum immortalitate donate. surpate autem dictum pro surripite. id est, subducite, eripite.

Dijs etenim facile est] ex his intelligimus hunc libertinum superstiosum fuisse. sed non videtur mihi omitterendum, aut dissimulandum, quod quidam vir doctus mihi dixit aliquando in sermone: hunc libertinum non eò poni ab Horatio, vt nobis superstiosi exemplum suppeditet: sed potius vt hominis nimium mortem extimescentis. mouebatur autem verbis illis, vnum me surpate morti. iam ne hoc quidem dubium est, quin mortem lu-

pra modum horrere, vitiosum, & vituperabile sit. ego nihil pronuncio, & suum cuique liberum iudicium relinquo.

sanus vtrisque Aur.a. o. m.] sanus toto corpore quidem ille, sed mente non item.

mentem, nisi litigiosus, Excip.d.] id est, mentem autem dominus in vendendo, exciperet, nisi litigare vellet, vel nisi lites amaret. Ut hic locus autem planius intelligatur, sciendum est venditorem mancipij, qui in vendendo, serui vitia, quæ scire debuit, & quæ non sunt in promptu, tacuit, præstare edicto ædilium: videlicet, si non sit sanus siue corpore, siue animo, si fugitiuus, si fur. qua de re vide annot. ad illum locum, in scalis la-tuit metuens pend. hab. epist. 1. lib. 2. sed quæret aliquis. quæ poterat hic à domino venire, aut omnino dominum habuisse, cum esset libertinus, vt hic dicitur? nam libertini nunquam seruiertant seruitutem, quippe qui essent liberti filij. (loquor autem ex eorum sententia, qui volunt inter libertos, & libertinos discrimen fuisse.) Puto responderi posse, aut libertinum pro liberto hic esse positum, aut Horatium, siue potius Damasippum non dicere, hunc libertinum aliquando fuisse à domino venditum: sed hoc tantum, si hic libertinus, seruus esset, & à domino suo venderetur, dominum fuisse in vendendo, mentem excepturum, id est, hoc serui vitium emtori dicturum ac pronunciarurum, videlicet non esse sanæ mentis: nisi ab emtore re-dhibitoria actionis periculum sibi impendere vellet. Itaq; significat Damasippus superstitiosus non esse sanos animo: quod verum est. De superstitione, quam deisidamoniã, id est, timorem deorum, appellant Græci, scripsit libellum vtilissimum Plutarchus.

hoc quoque vulgus] nempe superstitiosos, vt omnes ferè intelligunt: vel, vt quidam, mortem nimium extimescenteis.

fecunda in gente Meneni] credibile est hunc Menenium fuisse atate Horatij quendam mente captum omnibus notum. Iam Stoici superstitiosos in stultorū, & insanorum numero habent: quorū magna turba est.

Iupiter ingentis] alterum exemplum superstitionis.

Frigida] aptissimum epithetum. nam hæc febris ab atra bili oritur, quæ frigida est.

illo Manè die, quo] id est die Iouis. Iupiter enim non alio die, quàm suo, ieiunium indicit. Est autem loquendi genus poëticum: pro eo, quod est, illo die, quo Consules, aut alij magistratus ieiunium in honorem Iouis indicunt. T. Liuius lib. xxxv. Eorum prodigiorum causa libros Sibyllinos exsc. decemviri cum adissent, renunciarunt ieiunium instituendum Cereri esse: & id quinto quoq; anno seruandum.

casus, medicus ve leu.] id est, siue casus aliquis, siue medicus hunc puerum morbo leuarit, ac liberatit. in cod. Iann. Tornef. & vno Vatic. legitur casus, medicusq; non probo.

ex præcipiti] ex periculoso & ancipiti morbo. quanuis Cornelius Celsus scribat, quartanam neminem iugulare.

mater delira nec.] mater stulta puerum existimans Iouis beneficio conualuisse, atque iccirco se voti relligione obstrictam esse: vt se voto exol- uat,

uat, ac liberet, eum in Tiberi nudum statuere, ac necabit.

Quo'ne malo mentem conc.] quo malo commota, & concitata mente? respondet timore deorum. vim nominis Græci expressit, deisidamoniã. nam, quam superstitionem appellant Latini, eam deisidamoniã nominant Græci. quam illi pietatem, eam hi eusebeian. sed nos Galli pietatem, deisidamoniã, id est, timorem numinis diuini appellamus, Iudæos fortasse secuti. Iam illud, concussa mentē, hellenismus est, qualia sunt illa suspensi loculos, crineis religata. Virg. Æn. 1. Os, humerosq; deo similis, & sexcenta alia. nonnulli hæc verba, Quo'ne malo, ita explicant, Quoniam malo. alij putant illud ne abundare, & à veteribus ornatus causa nominib. adijci solitum esse, vt faty. x. lib. 1. O feri studiorum, qui ne putetis Difficile, & mirum, &c. alij seruire negationi, vt hic & inf. ead. faty. Quantã ne?

Hæc mihi Stertinius sapiens. oct.] septem duntaxat numerantur totius Græciæ sapientes nobiliores, & clariores. Horatius sub persona Damassippi, Stertiniū irridens, quasi magnam, ob sapientiam, laudem meruerit, octauum ei in sapientibus locum tribuit.

Dixerit insanum qui me, tot. aud.] vetus dictum, & Terentianum in Andr. Si mihi pergit ea, quæ vult, dicere, ea quæ non vult, audiet. Sed superior Terentio Sophocles, hanc sententiam sic expresserat in Aiace. Εγώ γδ ανδελ συζητώμιω έχω κλύοντι φλαύρα, συμβαλέιν έση κακά. Homerus autem omnium antiquissimus sic, il. 1. 0 πασιών η έπησθα έπος, τοίον η έπακείσας. & Hesiod. Ει δε κακόν τ' έπποις, & χα η αυτος μείζον άκείσας.

atque Respicere ignoto, &c.] id est, audiet sua peccata: vel discet sua peccata, quæ in posteriore mantica condi solent, respicere. Æsopus dicebat duas vnumquenque nostrum manticas ferre, alteram à tergo, alteram à fronte: atque in ea quidem, quæ ante nos est, aliena peccata reponere: in posteriore, nostra. Hæc sic leguntur Græcè apud Stobæum. Αίσωπος έφη δύο σήσας έκασον ήμω φέρειν, τήν μω έμπροσθεν, η δ' οπισθεν. & εις η έ έμπροσθεν δόπιθέται τά τ' άλλων άμαρτήματα. εις η τήν οπισθεν τά έαυτῶ. διδ έδ' καθορώμεν αυτά. Catul. ad Varum, sed non videmus, matica quod in tergo est.

Stoice post damnum sic] Stoice (inquit Horatius) sic tibi post damnum quaestuosa eueniat mercatura, sic est bene precantis, vt annotauimus sup. ad Od. 11. lib. 1.

Quid? caput absce.] quid (inquit Damasippus) existimas? ne te continuo sanum esse, si tibi videris sanus? Agaue, quæ Pentheum filium discerpit, eiq; caput præcidit, sibi ne tum furiosa videbatur? minimè verò. sic tu tibi videris sanus, cum sis tamen insanus, ac furiosus.

Nati infelicitis] Penthei, quem diripuerunt, ac dilacerarunt mulieres Thebanæ bacchantes (in quibus erat & Agaue mater) propterea quòd ille ex arbore, vel (vt alij volunt) ex edito saxo, eas sacrificantes prospicere ausus erat. Quod autem ait hic Horatius matrem Agauen caput eius abscissum tulisse, id confirmat Theocrit. εδ. λγ. quod inscribitur λλώα, η βάρχα. Μάτηρ μω κεφαλήν μουήλατο παιδός έλοιθα, Όσον περ Τυαδος τελέθει μύκημα λε αίης. Ινώ δ' έρρηξεν σω ώμοσπλάτα μέγαν ώμον λαξ όπη γαστέρα σαθα, η αυ Τυόας ρυθμός ωτύος, Αί δ' άλλαι τά περυσά κρέα νομέοντο γιωάιεις, Ες Θήβας

δ' ἀφ' ἑαυτοῦ περιφρονεῖται ἀματι παῖσαι, Ἐξ ὄρεος πένθημα, καὶ ἐ Πενθία φέρουσαι. cetera petat lector ex ipso Theocr. atque adeo totum eidyllion legat. quod si faciet, non mediocrem voluptatem exlectione capiet. sed tamen superiores illos Græcos versus totidem Latinis interpretabor. Corrupto nati capite ingentem edit Agave Rugitum, grauida quantus solet esse leena. Ino autem magni ossa humeri candentia frangit, Calcibus in Ventrem insultans, quam deinde secuta est Autonoo: ast alia matres depascere carnis Reliquias, Thebasq; ire omnes ore cruento, Ex illo luctum, non Penthea monte ferentes.

Aedificas] ædificas sumtuosè, insolenter, magnificè. longos imitaris] allegoria est: diuites, & opulentos, & potentes viros imitaris, cum sis tenuis, & obscuro loco natus. Erat autem Horatius parua quidem corporis statura, sed non ita humili tamen, vt ad bipedalem magnitudinem non perueniret, quod hic dicit. per breuitatem igitur stature, tenuitatem, & angustias rei familiaris significat, si conferantur cum opibus Mæcenatis & aliorum principum ciuitatis.

Turbonis] gladiatoris: quem aiunt breui statura corporis fuisse, eundemq; animosum, & pugnacem.

Spiritum] φρόνημα. Spiritus numero multitudinis dicere solet M. Tull. verum est] æquum est, par est, rectum est. vt epist. ad Mæcen. i. lib. i. Metiri se quæque suo modulo, ac pede verum est. sic supra ead. sat. Dij te Damasippe, Deaq; verum ob consilium donent tonsore. M. Tull. orat. pro Muræna, negat verum esse allici beneuolentiam cibo. Idem ad Att. lib. 2. Quid verius, quam in iudicium venire, qui ob rem iudicandam, pecuniam acceperit? T. Liuius lib. xxxii. Ceterum sociorum audiri postulata verum esse. Virg. lib. xii. Æn. me verius vnum Pro vobis sædus luere, & decernere ferro. Terent. Andr. Id ne verum est? immo id genus hominum est pessimum. horum igitur verborum hæc sententia est, an si Mæcenas ædificat, te quoque ædificare, & cum eo certare par est, qui tanto ei dissimilis, & tanto eo inferior es, si cum eo certes?

Absentis ranæ pullis] ranæ exemplo, quæ sese inflando vituli magnitudinem imitari, atque assequi conabatur, deterret nos, ne potentiorum, ac superiorum cultum, & splendorem æmulemur.

denarrat] de auget vim verbi. vt sup. desauit, delitigat. & apud Terent. de amare, de uerberare.

cognatos] συγγενῆς, fratres: quod tamen videtur ἀκυρον.

Quanta ne?] rogabat tanta ne esset, quanta ipsa esset. quidam legunt Tanta ne, quæ scriptura longè expeditior esset. eam tamen nullis in libris reperit. alij Quanta ne dictum volunt, pro quantanam, vt & supra, Quo ne malo mentem concussa? id est, quonam malo, quemadmodum illi explicant. alij ne abundare, aut ornatus causa positum dicunt: quod probabilius est.

sic] δεικνύων, vt Od. x. i. lib. 2. vel hæc Pinu iacentes sic temere?

Maior dimidio] responderet pullus.

num tanto?] subaudi, maior est: ait mater.

non, si te ruperis] non, si dirumparis. διαρραγῶναι dicunt Græci. Demosth. orat. περὶ στεφάνου. ἐπειδὴ τῶντων ἐν τῇ εὐβοίᾳ οὐ φιλιππος ἐξηλάθη, τοῖς μὲν ἐπαλοῖς ὑφ' ἑμῶν, τῇ δὲ πολιτείᾳ καὶ τοῖς ψήφοις, καὶ διαρραγῶσι τινος

τινες τέτων, ὑπ' ἑμῶν. Virg. in Melibæo. inuidia rumpantur vt ilia Codro. Propius autem ad hunc locum accedit exemplum illud ex epist. ad Mæcen. 3. lib. i. Rurit Hiarbitam Timagenis emula lingua. Sed Martialis lib. 10. hanc eandem de boue & rana fabulam ad stultam cuiusdam Otacilij imitationem ita vt Horatius, facetissimè accommodauit hoc epigrammate. Ad lapidem Torquatus habet Prætoria quartum: Ad quartum breue rus emit Otacilius. Torquatus nitidas vario de marmore thermas Extruxit: cucumam fecit Otacilius. Disposuit daphnosa suo Torquatus in agro: Castaneas centum seuit Otacilius. Consul Torquatus: Vici fuit ille magister: Nec minor in tanto visus honore sibi. Grandis vt exiguum bos ranam ruperat olim: Sic (puto) Torquatus rumpet Otacilium.

oleum adde camino] oleum camino addere, est malum alio malo cumulare, atque augere: aut malo satis graui per se, materiam, ac pabulum præbere. significat itaque Damasippus Horatium suapte natura insanire: & ad eius naturalem insaniam poemata accedere, tanquam pabula, quibus illa amplificetur, & maior fiat.

Quæ si quis sanus fecit, s. f.] si quis vnquam sanus fecit versus, tu quoque sanus facis versus: sed nemo sanus fecit vnquam versus: nemo enim poëta sanus: Ergo, &c. alij sic. demus aliquem sanum poëtam reperiri: non continuò tu quoque sanus es, cum versus facis. non continuò sequitur, si quis sanus aliquando versus fecit, te quoque sanum versus facere. & hoc sensu hæc legenda sunt interrogando. sed non est reticendum in tribus libris manuscriptis ita legi. Quæ si quis sanus facit, & sanus facies tu.

Non dico horrend. rab.] prætermitto iracundiam tuam, cum rabie comparandam. sic M. Tull. lib. Tuscul. 4. definitione fortitudinis aperta, quis est, qui aut bellatori, aut imperatori, aut oratori querat aliquid, neque eos existimet sine rabie quicquam fortiter facere posse? ibidem. atque hi collocuti inter se, priusquam manum consererent, leniter & quiete, nihil, ne in ipsa quidem pugna iracundè, rabiosè ve fecerunt.

iam define] verba Horatij sua vitia à Damasippo inuitè audientis, hoc modo. Define Damasippe in me tot maledicta congerere, aut tot mea vitia enumerare.

cultum Maiorem censu] continuans orationem Damasippus omitto (inquit) cultum maiorem censu. significat autem his verbis, Horatium sumtuosius & viuere, & vestiri, quàm census eius ferat. Non dubium est autem, quin Horat. dum sibi parum parcat, aliorum vitia vrbane notet, atq; infectetur. huc pertinet illud epist. x. v. i. lib. i. Gloria quem supra vires, & vestit, & vnguit.

teneas Damasippe tuis te.] id est, tuis te vitij contineto: aliena autem ne tangito. satis multa habes vitia: noli esse in alienis exquirendis, & aperiendis curiosus. habes domi, quod agas.

Mille puellarum] Hæc quoq; sunt Damasippi Horatio libidinem, & insanos amores obijcientis. nam repetendum est ἀπὸ κοινῆ. non dico.

O maior tandem parcas insane.] tertio Horatius iubet Damasippum finem facere sui obiurgandi, ac reprehendendi. hoc modo. ô Damasippe define tandem tu, qui me infanior es, mihi minus infano maledi-

cere: parcius me obiurgato, cum tu sis me vitiosior, stultior, atque infanior.

S A T Y R A 4.

VNDE, & quo Catius? non est mihi tempus, auenti
Ponere signa nouis præceptis: qualia vincunt
Pythagoran, Anytiq̄ reum, doctumq̄ Platona.
Peccatum fateor: cum te sic tempore leuo
Interpellarim: sed des veniam bonus, oro.
Quòd si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox:
Siue est natura hoc, siue artis, mirus utroque.
Quin id erat cura: quo pacto cuncta tenerem:
Ut pote res tenuis, tenui sermone peractas.
Ede hominis nomen: simul & Romanus, an hospes.
Ipsa memor præcepta canam: celabitur auctor.
Longa quibus facies ouis erit, illa memento,
Ut succi melioris, & ut magis alba rotundis,
Ponere: nanque marem cohibent callosa vitellum.
Sole suburbano, qui siccis creuit in agris,
Dulcior, irriguo nihil est elutius horto.
Si vespertinus subito te oppresserit hospes:
Ne gallina malum responset dura palato,
Doctus eris vinam misto mersare Falerno.
Hoc teneram faciet, pratensibus optima fungis
Natura est: alijs male creditur, ille salubreis
Aestates peraget, qui nigris prandia moris
Finiat, ante grauem quæ legerit arbore solem.
Aufidius forti miscebat mella Falerno,
Mendose: quoniam vacuis committere venis
Nil, nisi lene, decet, leni præcordia mulso
Prolueris melius, si dura morabitur aluus:

Mitulus,

Mitulus, & viles pellent obstantia concha,
Et lapathi breuis herba, sed albo non sine Coo.
Lubrica nascentes implent conchyliæ luna.
Sed non omne mare est generosa fertile testa.
Murice Baiano melior Lucrina Peloris.
Ostrea Circais, Miseno oriuntur echini.
Pectinibus patulis iactat se molle Tarentum.
Nec sibi cœnarum quisquam temere arroget artem,
Non prius exacta tenui ratione saporum.
Nec satis est cara pisceis auertere mensa,
Ignarum quibus est ius aptius, & quibus assis
Languidus in cubitum iam se conuiuia reponet.
Umbra, & iligna nutritus glande, rotundas
Curuat aper lanceis carnem vitantis inertem.
Nam Laurens malus est, vluis, & arundine pinguis.
Vinea summittit capreas non semper eduleis.
Fæcundi lepore sapiens sectabitur armos.
Piscibus, atque auibus, quæ natura, & foret atas:
Ante meum nulli patuit quæsitæ palatum.
Sunt, quorum ingenium noua tantum crustula promit.
Nequaquam satis in re vna consumere curam:
Ut si quis solum hoc, mala ne sint vina, laboret,
Quali perfundat pisceis securus oliuo.
Massica si celo supponas vina sereno:
Nocturna, si quid crassi est, tenuabitur aura:
Et decedet odor neruis inimicus: at illa
Integrum perdunt lino viriata saporem.
Surrentina vaser qui miscet fæce Falerna
Vina, columbino limum bene colligit ouo:
Quatinus ima petit, voluens aliena vitellus.
Tostis marcentem squillis recreabis, & Asra.

Potorem

Potorem cochlea. nam lactuca innatat acri
 Post vinum stomacho : perna magis, ac magis hillis
 Flagitat in morsus refici: quin omnia malit,
 Quacunque immundis feruent allata popinis.
 Est opera pretium duplicis pernoscere iuris
 Naturam. simplex è dulci constat oliuo:
 Quod pingui miscere mero, muriaq; decebit:
 Non alia, quam, qua Byzantia putruit orca.
 Hoc vbi confusum sectis inferbuit herbis:
 Corycioq; croco sparsum stetit : insuper addes,
 Pressa Uenafrana quod baca remisit oliua.
 Picenis cedunt pomis Tiburtia succo:
 Nam facie praestant, Venucula conuenit ollis.
 Rectius Albanam fumo duraueris vnam.
 Hanc ego cum malis, ego facem primus, & alec,
 Primus & inueni, piper album cum sale nigro
 Incretum, puris circumposuisse catillis.
 Immane est vitium, dare millia terna macello:
 Angustoq; vagos pisces vrgere catino.
 Magna mouent stomacho fastidia, seu puer vnctis
 Tractauit calicem manibus, dum furta ligurrit:
 Siue grauis veteri cratera limus adhæsit.
 Vilibus in scopis, in mappis, in scobe quantus
 Consistit sumtus? neglectis, flagitium ingens.
 Ten' lapides varios lutulenta radere palma:
 Et Tyrias dare circum illota toralia vesteis,
 Oblitum, quanto curam, sumtumq; minorem
 Hac habeant, tanto reprimendi iustius illis,
 Quæ, nisi diuitibus, nequeunt contingere mensis?
 Docte Cati per amicitiam, diuosq; rogatus
 Ducere me auditum, perges quocunque, memento.

Nam

Nam quauis referas memori mihi pectore cuncta:
 Non tamen interpret tantundem inueris. adde
 Vultum, habitumq; hominis : quem tu vidisse beatus
 Non magni pendis, quia contigit : at mihi cura
 Non mediocris inest, fonteis vt adire remotos,
 Atque haurire queam vita præcepta beata.

COMMENTARII

Vnde, & quod] sic orditur Phædrum Plato. φιλὸς Φαῖδρε μοὶ δὲ, καὶ

Catius] Catius philosophus Epicureus Insuber. de quo M. Tull. epist. ad Calsium lib. 15. Nam, ne te fugiat, Catius Insuber Epicureus, qui nuper est mortuus, qua ille Gargetius, etiam ante Democritus εἰδωλὰ, hic spectra nominat. Idem eodem libro, eundem Catium, & Amasanium malos verborum interpretes appellat. hunc inducit Horatius apud se quærentem, & cogitantem quibus nominibus vtatur in interpretandis, & Latine exprimendis Epicureis quibusdam præceptis, quæ ad artem culinariam, conuiuij apparatus, obsonia, condimenta, & similia pertinent. Itaque interroganti Horatio vnde veniat, quod eat, respondet, se esse occupatissimum in appellandis, & exprimendis ijs, quæ dixi, præceptis.

non est mihi tempus.] non est mihi tempus vacuum : non sum vacuus, dum cupio litteris mandare noua quædam præcepta Pythagoreis, Socraticis, Platonis potiora.

auenti Ponere signa] cupienti imponere nomina nouis præceptis, nunquam à quoquam traditis. signa interpretor nomina, & vocabula rerum. nomina enim sunt rerum nota, & οὐκεία, id est, signa, vt docet Aristoteles. Iccirco ea appellat indicia epist. de arte poet. si forte necesse est indicijs monstrare recentibus abdita rerum. eodem pertinet illud in ead. epist. licuit, semperq; licebit signatum præsentem nota producere, seu (vt alij legunt) procludere nomen. Vir quidam doctissimus, idemq; amplo sacerdotio præditus dicebat per signa significari imagines, quæ adhibebantur ab ijs, qui artificialem memoriam colebant. quam sententiam quauis non improbem (nam vt litteris, ita & imaginibus memoria adiuuatur, & conseruatur : præterea vtræq; ad res significandas comparatæ sunt, quemadmodum & vocabula) tamen signorum appellatione mihi magis placet voces, & nomina, quàm imagines hoc loco intelligi, maximè cum constet hunc Catium nominibus, & vocabulis Latinis disciplinam Epicuream explicuisse, vt supra ex M. Tullio ostendimus.

qualia vincunt Pyth. Anyt.] id est, quæ talia sunt, vt Pythagora, Socratis, Platonis disciplinam vincant : vel simpliciter, cuiusmodi præcepta vincunt, &c. in cod. Iann. scriptum erat vincant.

cc tempore

tempore laeu] tempore inopportuno : intempestiue. cuius contrar. Dextro tempore. saty. i. huius lib.

interciderit] e memoria effluxerit. repetes mox.] vel memoria repetes, vel simpliciter retractabis, & recoles.

Siue est naturæ hoc, siue art. m. v.] qui, siue memoria natura constet, siue arte, vtroque mirum in modum excellis : vel ita : qui, siue hæc res, in qua tu occupatus es, sit naturæ, siue doctrinæ, in vtraque præstas.

Quin id erat curæ] immo (inquit Catus) hoc ipsum agebam, quem admodum omnia memoriæ mandarem.

res tenuéis] res subtiles, tenuiterq; limatas.

Longa quibus facies ouis] Primum, quid hac de re tradiderint probati scriptores, proponam : deinde sententiam Horatij (si id consequi potero) explicabo. Aristoteles igitur ita scribit lib. sexto de histor. animal. εστι η τα μακρά, και οξεία ην ων, θήλα. τα η σφοδύλα, και περιφέρειαν έχοντα η το οξυ, αρρενα, id est, ea quidem oua, quæ longa sunt, & acuta, feminam excludunt : quæ autem rotunda, & obtusa ab ea parte, quæ acuta solet esse, marem. Plinius autem lib. 10. cap. 11. plane pugnancia tradit his verbis. feminam edunt, quæ rotundiora gignuntur : reliqua marem. Columella lib. 9. cap. v. cum Plinio congruit his verbis. Cum volet quis quamplurimos mares excludi, longissima quæque, & acutissima oua subijciat, & rursus cum feminam, quam rotundissima. Veniamus nunc ad Horat. qui mihi non videtur à Plinio, & Columella discrepare. hoc enim dicit mea quidem sententia, oua, quibus longa est figura, seu forma, meliore sunt succo, & candidiora, quam rotunda. ea igitur memento apponere potius, quam rotunda. nam hæc, quæ dico, longa, cum sint veluti callo obducta, id est, dura, marem vitellum continent. at ea, quæ marem vitellum continent, ijs meliora, & salubriora sunt, quæ samineum.

Cole suburbano, qui sic. cr.] ordo verborum, & sententia hæc est: caulis, seu colis, qui creuit in agris siccis, id est, minimè irrigatis, dulcior est suburbano, vt pote qui creuit in hortis irriguis. quid ita? quia hortus suburbanus, qui crebrò irrigari solet, multum deperdit de naturali soli bonitate. in quibusd. libris antiq. legitur Cole. quos secuti sumus.

Si vespertinus subito] id est, si vesperi te imparatum occupauerit : si improuisò aduenerit hospes, &c. vespertinus dictum pro vesperi. nomen pro aduerbio, vt supra Od. xv. 1. epod. Nec vespertinus circumgemit vsus ouile. & Virg. de lupo. Georg. 3. nocturnus obambulat.

Ne gallina malum.] ne gallina dura malè responset palato, id est, aduersetur, & ob duritiem ingrata sit palato. tralatio est in verbo resposandi. resposant enim, qui ferociter & asperè alteri compellanti respondent.

misto] aqua diluto. quidam legunt mulso. quam scripturam non probò. alijs malè creditur] id est, alijs non sunt tuti. alijs non est tutum vesci. tralatio est in verbo creditur.

qui nigris prandia moris Finiet.] non dicit Catus, eum salubres æstates traducturum, qui, posteaquam se obsonio expleuerit, prandium moris

moris claudet, ac terminabit : (mea quidem sententia) sed, qui nihil præter mora nigra, & matura manè ex arbore decerpta, in prandio comedit. Nam perspicuè Galenus docet mora esse principio apponenda.

ante grauem solem] antè quam solis ardor ingrauescat : quod est manè.

forti] austero. erat enim vinum Falernum austerius, vt scribit Athen. Itaque illam austeritatem veteres melle lenire, & mitigare solebant. verùm tamen non ita poterat ea austeritas minui, neque temperari, vt vini Falerni potus in primis poculis salubris esset, vt quidem ait Catus : Vel dic epithetum austerum eò additum esse, quòd erat & alterum Falerni genus dulce, vt idem Athen. tradit.

miscibat] eòq; ita temperato vtebatur in primis poculis.

lene] quod contrarium est austero: cuiusmodi est vnum genus Falerni, quantunuis melle temperetur.

Prolueris] supra saty. v. lib. 1. Multa prolutus vappa nauia, atque viator.

Mitulus] Apud Athen. lib. 3. si locus est emendatus, hoc nomen ita scribitur μυτλος. verba Athenæi sunt hæc. τὸ τελλίαν λεγομένω ἴσως δηλοῖ, λέω βωμάροι μύτλον ὀνομάζουσι, id est, fortasse tellinam, quæ nominatur, significat, quam Romani mutlum appellant. ego autem locum esse mendosum arbitror, legendumq; apud Athenæum adiecto ἰῶτα μύτιλος. vel potius translatis litteris mítulos. nam vtrunque reperitur in libris calamo scriptis, & mutulus, & mitulus, quorum vtrum sit verum, non est facile, mihi quidem, pronunciare. apud Martialem lib. 5. ita scribitur hoc nomen, mytulus : quod idem est, ac si mutulus scriptum sit. nam y, & v. idem valent. Versus Martialis sunt hi. Ostrea tu sumis stagno saturata Lucrino : Sumitur inciso mytulus ore mihi. Sed ego hanc scripturam vitiosam esse puto. Quidam mitulos arbitrantur eisdem esse, atque musculos: quos Græci μύας appellant: de quibus Aristoteles lib. 4. de histor. animal. & Athen. lib. 3. quos videtur satis refelle- re Athen. nam perspicuè τελλίνας ἀπὸ τῆς μύων, id est, mitulos à musculis distinguit his verbis τῆς τελλινῶν λεπτότεραι μὲν εἰσὶν αἱ βασιλικαί, διαχωρη- τικαί τε, καὶ κῆφαί. ἐτι ἡ καὶ τρέφιμοι. αἱ ἡ ποσάμια γλυυτέρα. οἱ ἡ μύες μέ- σως εἰσὶ τρέφιμοι, διαχωρητικοί, ἀρτιτικοί, &c. id est, mitulorum tenuiores sunt quidem regij, & aluum mouent, & leues sunt, tum præterea valde alunt: fluuiales autem sunt dulciores: at musculi mediocriter alunt, mediocriterq; aluum, & vrinam mouent. ex his igitur verbis Athenæi perspicuum est inter mitulos, & musculos aliquid interesse.

concha.] concharum nomen generale est, & quidem Græcum. κόγ- χαι autem videntur esse appellata κὲν τὸ κερηνέαι, quod est, hiare.

Et lapathi breuis herba] lapathum rumicem vocant Latini : quem laudat Lucillius apud M. Tull. lib. 2. de finibus non quòd eius suauitas in ciborum delicijs locum habeat, quòd quidam existimauit : sed quòd fruga- litatem, & parsimoniam in victu luxuria præstabiliorem esse ducat. sic Hesiodus maluam laudat, & asphodelum, herbas parabiles, plebeias, & viles, significans idem, quòd Lucillius, tenuem, ac modicum victum sumtuosis, & opiparis diuitum cœnis esse anteponendum.

generosa testæ] conchyliorum generosorum: quæ sunt ὀστρακιδεῖρα, id est, vt scriptores Latini recentiores appellant, testacea.

peloris] peloris ostrei genus chama maius, vt ait Eustathius. ὁ δὲ πελωρὲς λέγεται διὰ τὸ μέγεθος. iccirco (inquit) peloris propter magnitudinem appellatur. cum quo congruens Athen. lib. 3. ita scribit. πελωρεῖς ὠνομάσθησαν διὰ τὸ πελώριον. μέγιστον γὰρ ὄστρον ἦν παλαιῶν ἢ πελωρεῖς. Varro lib. 4. de lingua Latina. in conchylijs (inquit) aliqua ex Græcijs, vt peloris, ostrea, echinus.

echini] de Echinis sic Athen. lib. 3. Echinos autem tum terrenos, tum marinos, aduersus eos, à quibus captantur, esse munitissimos, atque vndique septos, spinas suas, tanquam vallum, opposentes, testatur Ion Chius his verbis. At in terra quidem leonis artes laudo, sed magis echini, quanuis miseras, qui cum aliorum valentiorum in se impetum sensit, conuoluto spinoso vndique corpore, rotundus iacet aduersus morsus, & tactus omnium animantium tutissimus. verba Græca retulimus ad Od. 11. 1. epod. Echinarum autem marinorum cum plura genera sint, scribit Aristoteles vnum genus esse, quod in cibum apponi possit, ac debeat, illud videlicet, in quo insint ea, quæ oua magna nominantur. verba Aristot. sunt hæc lib. 4. ζῳῶν ἰσθρ. ἐν ἐχίνων γένος ἐδιδόμενον. τῶτο δὲ ὄστρον ἐν ᾧ τὰ καλλύμενα ὠὰ μεγάλα γίνονται, καὶ ἐδιδόμα.

Pectinibus patulis] Pectines pisces etiam κτένας appellant Græci. Athen. lib. 3. τῶν κτένων ἀπαλώτεροι μὲν εἰσιν οἱ λευκοί. ἄθραστοι γὰρ καὶ εὐκόλλοι. τῶν δὲ μελέων, καὶ πυρρῶν οἱ μέγιστοι * εὐστομοὶ * κοινῶς δὲ πάντες εὐστόμαχοι, εὐπεπτοί, εὐκόλλοι λαμβανόμενοι μὲν κτενίνα, καὶ πεπερεῖας, id est, Pectinum ij quidem sunt teneriores, qui albi sunt. falfuginem enim non olent. ex nigris autem & rufis, qui sunt maiores * gustatu sunt gratiores. Communiter verò stomacho sunt accommodati, faciles ad concoquendum, aluo vtilis, si sumantur cum cumino & pipere.

patulis] cur pectines patulos dicat, ex Aristot. lib. 4. intelligere licet, vbi sic scribit. τῶν δὲ διθύρων τὰ μὲν ὄστρον ἀνάπυχα, οἷον οἱ κτένες, καὶ οἱ μέγιστοι, &c. id est, eorum, quæ duabus tellis continentur, alia sunt patula, vt pectines, & musculi, &c.

quisquam] in cod. Raïn. Card. & 1. Vat. quisque: ex quo fecimus quisquam, perspicuè rectum.

exacta] exquisita, explorata. Virg. En. 1. socijsq; exacta refert. idem lib. 4. tempus secum ipse, modumq; exigit.

mensa] mensa, vbi exponuntur venales, vt vult Acron. non est satis (inquit Catius) pisces è macello magna impensa coemere, nisi scias, quibus putauerim per mensam caram, mensam diuitem significari. vt sit hic sensus, vitibus destinatos præripere pretio persoluto, & ita ab eorum mensis auersos in tuam transferre.

& quibus assis Lang. in cubit. sese con.] id est, & qui pisces assati ita sint conuiuis suaues, & grati futuri, vt illi etiam cibo, vinoq; conferti, ac futuri,

faturi, & pœnè dicam, nauseantes, in eum tamen corporis situm sese deintegro componant: quo situ esse solent conuiuæ tantisper dum cibum capiunt. qua de re tamen sup. Od. xxv 1. lib. 1. nonnihil dixerimus, ad illum locum, Et cubito remanete presso, tamen, vt hunc locum explicemus, pauca quedam præterea nobis dicenda sunt. Hoc igitur in primis sciendum est inter prædendum & cœnandum, non sedisse veteres illos Romanos, sed accubuisse. Accubebant autem singulis in lectis terni, aut quaterni hoc modo (nam eadem opera huius verbi vis aperietur) superiore parte corporis modicè inflexa, capite leuiter erecto, tergoq; aliquatū subleuato, nempe cervicalibus, aut puluillis subiectis: reliqua parte corporis in lectos reclinata, & iacete, in cubito altero nitebantur: atque vtranque manum quidem ad epularum & poculorum usum adhibebant, sed maximè dexteram. fingamus igitur tres lectos esse discubitorios, & in singulis, quaternos conuiuas discumbere, & mensam rotundam mediam inter tres lectos esse collocatam: ita fient duodecim conuiuæ, ex vna mensa communi cibum capientes. iam singulorum lectorum conuiuæ, quos quaternos esse posuimus, hoc modo discumbent, vt eius, qui summus accumberet, pedes ponè secundum porrigerentur, & secundi ponè tertium, & ita deinceps: rursus eius, qui secundus accumberet, occiput ad vmbilicum, aut pectus primi obuersum esset: & sic deinceps ceteri accubabant. Quandiu igitur vescebantur, & potabant, eo corporis situ manebant. vbi verò cibum capere vel desierant, vel intermiserant, tum dorso spinam, quæ antea erat inflexa, & ad epulandum cõposita, reponebant, & caput in cervicali reclinabant. nonnunquam etiam sedentium instar erigebant. Itaque supra Oda illa xxv 1. lib. 1. quam paulo antè commemorauimus, vnus è conuiuis sodales suos Lapitharum, ac Centaurorum in morem tumultuantes, atque inter se decertare parantes, corpore iam ad pugnam composito, & expedito, hortatur vt cubito presso remaneant, hoc est, vt se eo corporis situ contineant, quo esse, & bibere possent, non quo dimicare. Hæc igitur verba, & quibus assis Lang. in cub. &c. sic explico, (dicendum est enim sapius) & qui pisces assati futuri sint conuiuis gratiores, quàm si essent elixi, eosq; quanuis iam cibo languidos, de integro ad epulandum inuitaturi. Quòd autem hîc à Catio præcipitur de piscibus quibusdam assandis, Athenæus item lib. 3. scribit pisces quosdam esse, quos assari conueniat potius, quàm elixari.

Vmber, & iligna nut. gl.] aprum ex Umbria, & glande iligna nutritum laudat: Laurentem improbat. hoc igitur dicit, qui carne pingui non delectatur, seu qui abhorret à carne pingui, suas patinas implendas curat frustis apri in Umbria capti, & iligna glande patti.

Curuat] implet, onerat: verbo curuandi pondus exprimere voluit. in quibusdam codicibus vulgatis impressum est, Curuet. cod. duo Vatic. & Iann. Faër. Torn. habent Curuat. sed parum refert.

Nam Laurens] in agro Laurenti captus, & in locis illis palustribus natus, ac nutritus. Laurentum Latij est oppidum, Ostia vicinum.

vluis] herbis maiusculis, quæ in paludibus nascuntur. Virg. Georg. 3. Nec vescas salicum frondes, vluamq; palustrem, sed frumenta manu carpes sata. Idem

Idem Aen. 2. *Limosus lacu per noctem obscurus in vluu Delitui.*

Vinea summittit capreas] locus, in quo insunt vites, suppeditat capreas non semper ad edendum vtilis. neque verò dubitandum est, quin caprea animalia sint intelligenda hoc loco. Virg. Georg. 2. de vite, *Texenda sepes etiam, & pecus omne tenendum est: Præcipue dum frons tenera, imprudensq; laborum, Cui super indignas hiemes, solemq; potentem, siluestres vris assidue, capreasq; sequaces illudunt, pascuntur oves, avidaq; iuuenca.* Quod autem dicit capreas à vineis summitti, id est, suppeditari, aut præberi, non est intelligendum eas ibi nasci, sed è silvis vicinis pabuli causa progressas, in vinetis capij capreolos significari putant, qui sunt vitium cincinnati intorti.

sapiens] cui palatus sapit fortasse magis, quàm cor. cuiusmodi homines in consuetudinem victus recipere volebat M. Cato, qui Censorius dictus est, quod refert Plutarchus in eius vita his verbis, *τὸν ὃ φιληδόνων τινὰ βελόμενον ἀπὸ σωείνας, παραγτέμενος ἔφη μὴ δυνάσασθαι ζῆν μετ' ἀνθρώπων τὴ καρδίας τῷ ὑπερφῶν εὐαγενητέραν ἔχοντος.* id est, voluptarium quendam, qui cum eo vivere volebat, recusans Cato, dixit se cum eo vivere non posse, cui palatus magis, quàm cor sapiat. quanquam M. Tull. lib. 2. de finibus, negat sequi, *ut, cui cor sapiat, et non sapiat palatus.* significat autem leporeis armos reliquis partibus esse palato gratiores, & suaviores. iam quamobrem leporem fecundum appellet, ex Aristotelis, & Varronis, & Plinij lectione intelligere licet. Plinius sic lib. 9. cap. 1. v. *Lepus omnium præde nascens, solus præter dætypodem, superferat, aliud educans, aliud in utero pilis vestitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter.*

Piscibus, atque auibus] ait se ita subtili esse palato, ut piscium, atque auium naturam & ætatem solo gustatu cognitam habere possit: quod neminem è veteribus, quanuis ei rei operam nauarit, consequi potuisse.

nulli patuit q.] à nullo cognita fuit, quanuis quæsierit. crustula] placentas, & cetera peimata ex farina, melle, oleo, lacte, seu caseo confecta. utitur saty. 1. lib. 1. *dant crustula blandi Doctores, elementa velint ut discere prima.*

Quali perf. p. securus ol.] non admodum sollicitus, seu non curans, quo oleo pisces condiat.

Masica si celo] idem ferè tradit Athen. lib. 1. his verbis, *οἰνοποιητέον ὃ αὐτὸς (τὸ ἀλβανόν, καὶ τὸ φαλέρνον, καὶ τὸ ἀδριατικόν) πρὸ τινὸς χρόνου, καὶ εἰς ἀναπειπταμένον ἔσπον θετέον, εἰς τὸ διαπνεῦσαι τὸ πολὺ τὸ δυνάμεος, id est, facienda autem sunt ea vina (videlicet Albanum, Falernum, Adrianum) ante certum quoddam tempus, & in aperto loco, id est, sub dio ponenda, ut vis eorum multa expirando minuatur. videtur tamen aliud hoc loco à Catio dici, nempe si quid insit crassi in vino Masico, aura nocturna extenuari, & odorem neruis aduersarium decedere.*

at illa Integrum perd.] at illa, videlicet Masica, colo lineo extenuata, saporem amittunt naturalem. existimabant autem veteres colo, seu sacco lineo, vina crassiora extenuari, quod declarat versus ille Martialis lib. XII. *Turbida sollicito transmutere Cacuba sacco.* Lucret. lib. 2. *Et quanuis subito per colum vina videmus Perfluere: at contra tardum cunctatur oliuum.*

Surr

Surrentina] vina Surrentina fuisse admodum laudata, declarant hi versus Martial. lib. 14. *Surrentina bibis? nec murrhina picta, nec aurum sume, dabunt calices hac tibi vina suos.* totius autem huius loci hæc sententia est, Qui Surrentina vina cum Falerna facce miscet, vitello columbino in cadum coniecto faccem collectam, atque in vnum conductam, ab eo, quod liquidius est, secernit, quoniam vitellus suapte natura in fundum decedens, quicquid est à liquido vino alienum, vnà secum trahit.

Quatinus] quoniam, ut saty. 1. lib. 1. *Quatinus excidi penitus vitium ira, Cetera item nequeunt stultis herentia.* Lucret. lib. 3. *Quatinus est vnum inter se, coniunctaq; res est.* annotatum alio loco.

marcentem] languentem, cibo & potione confertum.

Squillis] καείδας nominant Græci. quarum Aristoteles lib. 4. de histor. ani. plura genera esse tradit, & refert in numerum μαλακοσπράκων, id est, eorum piscium, qui crusta teguntur, quos Gaza crustatos appellat. Paruas squillas scribit Athen. lib. 3. reperiri in conchis patulis pinnarum custodes, ut & paruos caneros. & M. Tull. lib. 2. de nat. deor. *Pinna verò (sic enim Græcè dicitur) duabus grandibus patula conchis cum parua squilla, quasi societatem coit comparandi cibi.* Idem eadem ferè lib. 3. de finib. Hunc admirabilem duorum piscium consensum, atque has operas mutuas pulchrè describit Oppian. lib. 2. *ἀλευτ. ὄσπρακον αὖ εὐθίας μὲν ἔχει πλάκας, ἐν δὲ οἱ ἰχθῦς Πίννη ναιεῖται κεκλημένος, ἢ μὲν ἀναλκίς, οὐτέ τι μπιτῆσται ἐπίσται, ἢ τέ τι ρέξαι. Ἀλλ' ἄρα οἱ ζῶν τε δόμον, ζῶν τὴ καλύπτραν Καρκίνος ἐναίει, φέρβει δὲ μιν, ἠδὲ φυλάσσει. τὸ καὶ πιννοφύλαξ κηλίσκεται,* &c.

recreabis] ad edendum ac potandum innouabis, ac redintegrais.

cochlea] cochlearum genera omnia vno nomine appellat Aristoteles lib. 4. histor. anim. *σπομβάδην*, id est, ut Gaza vertit, turbinata.

nam lactuca innatat] occupatio est. poterat enim quispiam dicere, lactucam ad eandem rem valere. hoc autem per occupationem refellit.

perna magis, & mag. hill.] hoc dicit, conuiua languēs & nauseans, in morsus reficiendus est, id est, ad epulas de integro excitandus perna, & hillis, id est, tenuissimis intestinis fartis, potius, quàm lactuca. hilla ab hillo, id est, à minimo dicta, inquit Varro lib. 4. de ling. Lat. Festus autem hilla deminutiue dicta esse ab hira, quod est intestinum ieiunum. in morsus autem duæ sunt voces, non vna, ut quidam volunt, qui legunt *immosus* pro eo, quod est, *impransus*: quod nomen non reperitur in tota lingua Latina. in morsus igitur idem valet, quod ad morsus. appellat autem Græci hanc (ut ita dicam) in morsus refectionem, atque instaurationem, *ἀνασώμωσιν*, id est, relaxationem. Athen. lib. 4. *ἐχθρὸν γὰρ οἱ παλαγοὶ καὶ τοῖς εἰς ἀνασώμωσιν βρώμασιν, ὡσπερ ταῖς ἀλμάσιν ἐλάγαις, ἃς κολυμβάδας καλεῖσιν*, id est, utebantur enim veteres etiam cibis ad irritandam ac redintegrandam edendi cupiditatem accommodatis, ut oleis sale conditis, quas natatrices, seu vrinatrices appellant. Idem paulo post, *εἴθειον ὃ ἐπέτιγας, καὶ κερκώπας ἀνασομώσεως χάριν.* Idem paulo post ex Nicandro probat ad eundem usum rapas aceto, & sinapi maceratas adhiberi solitas. Nam *ἀνασομοῦ* idem ferè valet, quod aperire, & laxare. Diphilus apud eundem Athen. eodem libro,

bro, ἢ ὁ πρῶτος ἢ ὁ δεύτερος ἢ τὰ ἴδια ἢ ἡδυσμάτων Ἀναστροφῶν ἄξιον ἢ ἀδύνατον... id est, vetera enim haec condimenta laxant celerrime eas partes, in quibus inest vis sentiendi: languorem, & quicquid est obrutum in appetitione, discutiunt, edendiq; cupiditatem; ac iucunditatem redintegrant. Euripides in Cyclope, εὐρείας φάρμακός, ὡς Κύκλωψ, ἀναστροφή τὸ χεῖλος, ὡς ἔτοιμάς. Ἐὐφράτης ὁ πρῶτος, &c.

quin omnia malit, Quæc. imm.] immò (inquit) ne mireris, me dixisse superiora illa adhibenda esse ad excitandam edendi cupiditatem, tanquam saturis conuiuii gratiora, & optatiora, hoc dico amplius, illis placitura magis, quæcunque coquantur in popinis, quæ solent esse immunda, quam escas optimas, ac lautilimas.

allata] allata è popinis. quidam libri typis excusi habent illata, qua ex scriptura suspicatus sum aliquando legendum illota. omnes autem veteres allata, quos sequor.

duplucis iuris] duo proponit iuris genera: vnum simplex, quod ex solo oleo constat: alterum duplex, quod ex oleo, vino, muria, herbis concisis, croco.

Quod pingui] his, quæ deinceps sequuntur, iuris duplucis naturam describit.

Non alia, quàm, quâ Byzantia] non qualibet muria, sed ea, quæ facta sit ex orca Byzantia. Quidam autem mendose legunt quæ, nam necessarium quâ legendum est: & ita habent codices calamo scripti. Byzantia orca porro sunt numeri singul. recti casus, hoc modo: non alia muria ius illud miscere, id est, temperare decebit, quàm ea, quâ, orca Byzantia, exempli causa, thynnus Byzantius putruit, hoc est, liquefactus est. laudabatur enim muria ex thynno Byzantio liquefacto: sed longè erat laudatissima ex scombris, quæ proprio nomine garum appellabatur. Orca (inquit Plin. lib. 9. cap. 1.) infesta balenis bellua: cuius imago nulla representatione exprimi potest alia, quàm carnis immense dentibus truculentæ.

Corycio] Cilicio. Corycus Ciliciæ, seu Pamphiliæ mons est: à quo Corycæi speculatores, & exploratores appellati.

sparsum stetit] sparsum iunxit cum casu sexto, vt satyra vlti. huius lib. Membra gruis sparsi sale multo. & Od. xx. lib. 3. sparsum odoratis humerum capillis. sic & verbum spargo Od. v. lib. 2. Debita sparges lacryma fauillam Vatis amici.

insuper addes, Pressa Venasfr.] id est, addes præterea oleum Venasfranum, oleum ex bacca Venasfrana expressum. Præstitisse ceteris oleum Venasfrani declarat hoc distichon Martialis. Hoc tibi Campani sudauit bacca Venasfri. Vnguentum quoties sumis, & istud olet. Horat. sat. v. lib. 1. huius lib. His missum ius est, oleo, quod prima Venasfri Pressit cella. & sup. Od. v. lib. 2. laudans agrum Tarentinū, vbi non Hymetto Mella decedunt, viridiq; cerat Bacca Venasfro.

Venucula] vua Venucula melius in ollis conseruatur, quàm si ex ea fiat vua passa.

Rectius Albanam fumo dur.] vua Albana melius seruatur, & diutius permanet, si fumo duretur, & fiat vua passa. vide Plin. lib. xii. cap. 2.

Hanc

Hanc ego] vnam Albanam. ordo verborum hic est, Ego primus inueni, circūposuisse puris catillis vnam Albanam, cum malis: facem, & alec, piper album cum sale nigro incretum.

alec] genus est liquaminis ex piscium intestinis sale colliquefactis, & tabefactis. fiebat etiam alec ex muria facce. Nonius Marcell. in voce alec citat hunc dimidiatum versum, ego facem primus, & alec. infra saty. vii. sifer, alec, facula, coa. quanquam Priscianus hunc versum producens, ait esse genus piscis.

incretum] incerniculo purgatum. est autem incerniculum cribri genus, ab incernendo nominatum.

circumposuisse] id est, singulis conuiuii apposuisse, vt singuli conuiuiæ singulos haberent catillos sibi appositos: vel circum catillos posuisse, vt alij malunt.

Immane est vitium, &c.] reprehendit eos, qui in obsonijs quidem coemendis magnum faciunt sumtum: in suppellectili autem comparanda, in patinis, lancibus, catinis, cantharis, & similibus conquirendis, neque vllam curam adhibent, neque insumere quicquam volunt. magnum (inquit) vitium est, tria millia sestertiū insumere in piscibus emendis: pisces autem illos grandes, & caros angustis patinis coercere. par est enim, si grandes sint pisces, grandes quoq; patinas esse. Nonnulli arbitrantur hic sumtum duntaxat reprehendi, hoc modo, Indignum est facinus, sumtus ingentes facere in coemendis piscibus, vt in angustis patinis apponantur, & edantur, qui suapte natura liberè vagari solent. ego priorem explicationem huic antepono.

Magna mouent stom. fast.] nunc præcepta dat, quæ ad munditiam, nitorem, elegantiamq; pertinent. magnam (inquit) nauseam mouent hæc, siue puer poculum, aut calicem tractauerit manibus vinctis, dum carniū frustra suffuratur, & ligurrit: siue crater limo sit oblitus. danda igitur opera est, vt pueri, ac ministri sint mundi, loti, politi, culti, à sordibus, omniq; deformitate vacui, ad omnem munditiam & hilaritatem speciosam assuefacti, atque eruditi.

ligurrit] sic omnes cod. manu scripti. qua de re supra. ad sat. i. lib. i. veteri crat.] & tanto pretiosiori. nam pocula antiqui artificij laudabantur: vt priore saty. Quo Vaser ille pedes lauisset Sisyphus are. & saty. i. lib. i. catillum Euandri manibus tritum. in alijs cod. cratera, in alijs crateri. vtrunque est vtitatum.

Vilibus in scopis, in mapp.] danda est opera, vt pauimentum sit mundum: vt conuiuatori mapparum mundarum copia suppetat, quæ distribuantur conuiuii ad manus vinctas tergendas: vt patinæ, & cetera vasa scobe defricata sint, ac splendeant. quantulus enim sumtus inest in scopis, mappis, scobe: certè minimus. talem munditiam, qualem hic desiderat Catius, se studiosè adhibiturum in ea cœna, ad quam Torquatum inuitat, pollicetur Horatius epist. 5. lib. 1. Hac ego procurare & idoneus imperor, & non inuitus, ne turpe toral, ne sordida mappa Corruget nareis: ne non & cantharus, & lanx ostendat tibi te.

pp Ten

Ten' lapides varios lutul. r. p.] præcisa locutio est, vt illa Od. v. 111. epod. Rogare longo putidam te saculo, &c. subintelligendum est enim verbum aliquod, oportet? Verum est? par est? aut aliud simile. Sed, antè quàm huius loci sententiam explicemus, videndum est, quid significet per varios lapides, quid per palmam. Ego arbitror per varios lapides, significari pavimenta marmorea versicoloria. erant enim quædam marmora varij coloris, vt ex Plinio intelligere licet: palmam autem scopam ex palma accipio. Martialis lib. 14. In pretio scopas testatur palma fuisse. Itaque hæc erit horum verborum sententia, Te ne vsque ad munditiam negligere, vt triclinium marmore pavimentatum, palma lutulenta verti patiaris? pavimenta autem solita esse fieri marmorea ex M. Tullio, & ex M. Catone cognoscere licet. M. Tull. lib. 2. de leg. Equidem, qui nunc primùm huc venerim, satiari non queo, magnificasq; villas, & pavimenta marmorea, & laqueata tecla contemno. Idem paradox. vlt. illi autem tecla in villis, & sola marmorea facienti, fructus ad summum exiguus est. Cato in ea orat. quam habuit ne quis consul bis fieret. dicere possum quibus villa atque ades adificata, atque expolita maximo opere, citro atque ebore, atque pavimenti Pœnicis stent. pavimenta autem Pœnica marmore Numidico constrata intelligenda sunt, vt docet Festus. & Horat. supra Od. 14. lib. 2. & mero Tinget pavimentum superbum Pontificum potiore cœnis. superbum nos Porphyriorem secuti, marmoreum explicauimus. Lucillius, Quam lepide lexes compostas? vt tessera omnes indu pavimento, atque emblemate vermiculato? sic enim emendavi hos versus.

Et Tyrias dare circum ill. tor.] id est, & circum toros dare, id est, circumdare toris illota toralia, videlicet vestes stragulas purpureas illotas? & ita toralia, & vestes Tyriæ vnum erunt. plerique per Tyrias vestes, significari putant conuiuarum vestes, hoc sensu, & te ne oportet committere, vt conuiuæ vestes suas Tyrias toralibus illotis, atque immundis inquinent? sed errant. nam primùm verba Horatij non recipiunt hanc sententiam. quod cum sit perspicuum, non est, quòd eos pluribus verbis refellam. Deinde veteres non solebant cœnare purpurati, sed albati potius, vt alibi docuimus. Omnino purpureas vestes inter cœnandum, & dum accumberent, non habebant. Contrà autem lecti, in quibus discumbent, & in quibus dormiebant, stragulis vestibus textilibus, aut purpureis insternebantur. M. Tull. lib. v. Tuscul. collocari iussit hominem in aureo lecto, strato pulcherrimo textili stragulo, magnificis operibus picto. Catull. de Pel. & Thet. nupt. Hæc vestis prius hominum variata figuris, Heroum mira virtutes indicat arte. ibidem, Purpureæ tuam consternens veste cubile. T. Livius lib. xx. xiiii. annalium, Et, cum tibi viro liceat purpura, in veste stragula, vti, matremfamilias tuam purpuræ cum amiculum habere non sines? Lucret. lib. 2. Nec calida citius decedunt corpore febres, Textilibus si in picturis, ostroq; rabenti tacteris, quàm si plebeia in veste cubandum. Virg. Æn. i. Arte laborata vestes, ostroq; superbo. ibid. stratoq; super discumbitur ostro. Horat. saty. v. infra, ponit uterque in locuplete domo vestigia, rubro vbi cocco tincla super lectos candèret vestis eburnos. quo loco perspicuè vestem intelligit eam, qua lecti insternentur: vt & ibidem, Ergo vbi purpurea portellum in veste locauit Agrestem. & Plautus in Bacchid. lectos stratos appellat.

Anim

Animaduertite, Mnesilochæ, & tu Pistocleræ: iam facite in biclinio cum amica sua uterque accubitum eat: Ita negocium est: atque ibi in lectis stratis potetis citò. Putabam hæc etiam ita intelligi posse, vt toralia, & Tyriæ vestes duo sint: nempe vt tori primùm toralibus insternentur, deinde toralia illa purpureis vestibus, seu stragulis operirentur ornatus gratia. nam verba hanc quòque sententiam ferre posse mihi videntur, hoc modo, Te ne decet Tyrias vestes toralibus illotis circumponere, & circumdare? vt sit hic ordo verborum, dare Tyrias vestes circum ill. tor. pro eo, quod est circumdare, & circumiicere Tyrias vestes toralibus illotis.

Oblitum] participium oblitum coniungendum est cum prouocabulo te. te ne illa facere oblitum, quanto minorem curam, sumtumq; munditia desiderat, tanto iustius reprehendendum, si negligatur: magisq; aded, quàm si non adhibeatur magnificus ille, & sumtuosus apparatus, quem nulli, præterquam diuites, adhibere possunt?

Non tamen interpret tantund. iu.] id est, non tamen renuncian- do, & referendo, quæ ab illo audiuit, tantum mihi profueris, quantum magister ipse loquens. notum prouerbum ἴσως φωνῆς μέγιστον ἐπέσταν θ. & illud Æschini de Demostene, τί ἀνὴρ ἴσθης ἠμυνοῦσθαι. id est, quid si bestiam audiuissetis?

Non magni pendis] id est, non magni facis. tractum ab antiquorum consuetudine, qui ante vsu signata pecuniæ, æs & argentum pendebant.

fontes vt adire remotos] vt desinam riuulos consecrari, & ab ipsis fontibus hauriam. est autem totus hic sermo urbanitatis & dissimulationis plenus.

Hoc quoque, Tiresia, præter narrata petenti
 Responde: quibus amissas reparare queam res
 Artibus, atque modis. quid rides? iam ne dolo
 Non satis est Ithacam reuehi: patriosq; Penates
 Aspicere? ò nulli quicquam mentite, vides, vt
 Nudus, inopsq; domum redeam te vate: neque illic,
 Aut apotheca procis intacta est, aut pecus. atqui
 Et genus, & virtus, nisi cum re, vilior alga est.
 Quando pauperiem missis ambagibus horres:
 Accipe, qua ratione queas ditescere. turdus,
 Siue aliud priuum dabitur tibi: deuolet illuc,
 Res vbi magna nitet domino sene: dulcia poma,

Et, quoscunque feret cultus tibi fundus honores,
Ante Larem gustet venerabilior Lare diues.
Qui quamuis periurus erit, sine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitiuus: ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.
Ut ne tegam spurco Damae latus? haud ita Troia
Me gessi certans semper melioribus. ergo
Pauper eris. fortem hoc animum tolerare iubebo.
Et quondam maiora tui. tu protinus, vnde
Diuitias, arisq; ruam, dic augur, acervos.
Dixi equidem: & dico: captes astutus vbique
Testamenta senum: neu, si vaser vnus, & alter
Insidiatorem praeroso fugerit hamo:
Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.
Magna, minor' ve foro si res certabitur olim:
Viuet vter locuples sine natis, improbus vltro
Qui meliorem audax vocet in ius: illius esto
Defensor. fama ciuem, causaq; priorem
Sperne, domi si natus erit, secunda' ve coniux,
Quincte puta, aut Publi (gaudent praenomine molles
Auricula) tibi me tua virtus fecit amicum.
Ius anceps noui: causas defendere possum.
Eripiet quiuis oculos citius mihi, quam te
Contemtum cassa nuce pauperet. haec mea cura est,
Ne quid tu perdas: neu sis iocus. ire domum, atque
Pelliculam curare iube. sis cognitor ipse.
Persta, atque obdura: seu rubra canicula findet
Infanteis statuas: seu pingi tentus omaso
Furius hibernas cana niue conspuet Alpeis.
Non'ne vides, aliquis cubito stantem propè tangens
Inquiet, vt patiens, vt amicis aptus, vt acer?

Plures

Plures annabunt thunni: & cetaria crescent.
Si cui praeterea validus male filius in re
Praeclara sublatus aletur: ne manifestum
Calibis obsequium nudet te: leniter in spem
Arrepe officiosus: vt & scribare secundus
Heres: & si quis casus puerum egerit Orco,
In vacuum venias. perraro haec alea fallit.
Qui testamentum tradet tibi cunque legendum:
Abnuere, & tabulas à te remouere memento,
Sic tamen, vt limis rapias, quid prima secundo
Cera velit versa. solus, multisne coheres,
Veloci percurrere oculo. plerunque recoctus
Scriba ex quinqueniro coruum deludet hiantem:
Captatorq; dabit risus Nastica Corano.
Num furis: an prudens ludis me, obscura canendo?
O Laertiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.
Diuinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.
Tempore quo iuuenis Parthis horrendus ab alio
Demissum genus Aenea, tellure, mariq;
Magnus erit: forti nubet procera (orano
Filia Nastica metuentis reddere soldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit: atque
Ut legat, orabit. multum Nastica negatas
Accipiet tandem: & tacitus leget. inuenietq;
Nil sibi legatum, praeter plorare, suisq;
Illud ad haec iubeo: mulier si forte dolosa,
Libertusve senem delirum temperet: illis
Accedas socius: laudes: lauderis vt absens.
Adiuuat hoc quoque: sed vincit longè prius, ipsum
Expugnare caput. scribet mala carmina vecors?

DD 3

Egregie

Laudato. scortator erit? caue te roget: vltro
 Penelopam facilis potiori trade. putasne?
 Perduci poterit, tam frugi, tamq[ue] pudica,
 Quam nequiere proci recto depellere cursu?
 Venit enim magnum donandi parca iuuentus:
 Nec tantum Veneris, quantum studiosa culina.
 Sic tibi Penelope frugi est. quæ si semel vno
 De sene gustarit, tecum partita lucellum:
 Ut canis, à corio nunquam absterrebitur vncto.
 Ne sene, quod dicam, factum est. anus improba Thebis
 Ex testamento sic est elata: cadauer
 Vnctum oleo largo nudis humeris tulit heres:
 Scilicet elabi si posset mortua: credo,
 Quod nimium institerat viuenti. cautus adiro:
 Neu desis operæ: nève immoderatus abundes.
 Difficilem, & morosum offendet garrulus. vltro
 Non etiam sileas. Danus sis cornicus: atque
 Stes capite obstipo, multum similis metuenti.
 Obsequio grassare: mone, si increbruit aura,
 Cautus vti velet carum caput: extrahe turba
 Oppositis humeris. aurem substringe loquaci.
 Importunus amat laudari? donec ohe, iam
 Ad celum manibus sublatis, dixerit, vrge: &
 Crescentem tumidis infla sermonibus vtrem.
 Cum te seruitio longo, curaq[ue] leuarit:
 Et certum vigilans, quarta sit partis Ulysses
 Audieris, heres. ergo nunc Dama sodalis
 Nusquam est? vnde mihi tam fortem, tamq[ue] fidelem?
 Sparge subinde: & si paulum potes, illacrymare. est
 Gaudia prodentem vultum celare. sepulcrum
 Commissum arbitrio, sine sordibus extrue. funus

Egregie

Egregie factum laudet vicinia. si quis
 Forte coheredum senior male rufset: huic tu
 Dic, ex parte tua, seu fundi, siue domus sit
 Emtor, gaudentem nummo te addicere. sed me
 Imperiosa trahit Proserpina: viue, valeq[ue].

COMMENTARI I.

Hac satyra describit sub Vlyssis persona insidiatores, & captatores hereditatis: quorum magna quidem iam erat turba a tate Horatij: sed longè maior postea exiit, dominantibus Romæ impotentissimis, sceleratissimis, flagitiosissimis, impurissimis tyrannis. Ad hanc rem pertinent illa, quæ sunt epist. i. lib. i. Frustris & pomis viduas venentur auaras, Excipiantq[ue] senes, quos in vniaria mittant. facit autem Tiresiam Vlyssi consulenti apud inferos quibus rationibus, atque artibus damna præterita sarcire, & ditescere possit, respondentem, nullam esse rei faciendæ viam breuiorem, atque expeditiorem, quàm senes diuites vel orbos, vel quibus liberi sint parum firma valetudine, omni studio, atque officio prosequi, aucupari, captare.

Hoc quoque Tiresia.] proinde quasi multa alia inter se locuti sint, & quasi non sit hoc sermonis principium, à media quodammodo narratione orditur: quo in genere frequentes sunt comici. Terent. Andr. Quid igitur sibi vult pater? cur simulat? & ibid. Ita pol quidem res est, vt dixi, Lesbia. ibid. Mitte orare, &c. Sciendum est autem Horatium alludere ad ea, quæ finxit Homerus de Vlyssis ad inferos descensu, quæ sunt Od. vi. ubi Circe Vlyssi omnibus precibus obsecranti, vt sibi in patriam redeundi potestatem faciat, viamq[ue] ostendat, respondet, illi per se quidem reuerti licere: sed non antè id fieri posse, quàm ad inferos descenderit, Tiresiamq[ue] vatem consuluerit: quem ait nunquam labi, nunquam errare: cui soli Proserpinam etiam mortuo prudentiam, sapientiamq[ue] dedisse: ceteros verò vmbra esse, atque huic & illuc vagari, ac volitare. Homeri verba sunt hæc. Αλλ' ἄλλω γῆν κρηῶτον ὀδῶν τελέσαι καὶ ἰκέσθαι Εἰς Αἴδαο δόμους, καὶ ἐπαμῆνης Περσεφοείνης, Ψυχὴν γρημῆνες θηραῖς Τειρεσίαο Μάντιος ἀλαῶ, ἢ τε φρένες ἔμπροσθε εἶσι. Τὰ καὶ τὸ νεῖωσι νόον παρὰ Περσεφόνειαν Οἴω πεπνυμέναι. τοὶ δ' ἴσται ἀΐσασιν. cum quibus congruunt illa Pindarica εἰδ. ἐκλ. i. d. μ. Τειρεσίαο πυκινῆς βελῆς.

amissas reparare queam res] iacturas præteritas sarcire possim. omnium autem damnorum, quæ fecit Vlysses, grauissimum fuit illud, quod ei accidit ob solis boues ab eius socijs violatos, ac mactatos. Nam propter huius facinoris culpam, socios omnes suos amisit, ipse vix nudus ligno vno nauis nixus ad Calypsonem peruenit: quæ narrantur Od. vi. & nos attigimus annot. ad epist. v. lib. i.

dolo] noti quidē sunt Vlyssis doli vel pueris, & diximus sup. quiddam hac de re ad Od. vi. lib. i. sed non me pigebit tamen locos duos ex Homero

mero proponere lectori, quibus ingenium Vlyssis tale fuisse declaratur. Nestor δὲ γ. ipse Vlyssis filio Telemacho Vlysses fallaciarum, atque astutiarum omnium varietate, & multitudine Græcis omnibus antecelluisse dicit, his verbis. Ἐν δ' ἔτις ποδὲ μῆτιν ὁμοιωθήμενα ἀντὶ τῶ Ἡφείλ', ἔπει μάλ' ἀπολλὸν ἐνὶ κα δῖος Ὀδυσσεὺς Παντοίσοι δόλοισι, πατήρ τεός. & Pallas Ὀδυσσεύ. posita pastoris, cuius similitudinem & ornatum sibi sumserat, persona, astutissimum, & callidissimum omnium futurum esse ait, qui vltro astutiarum genere Vlysses superare queat, etiam si Deus ei obuiam fiat. Κερδ' ἀλέος κ' εἶν, καὶ ἐπί κλοπος, ὅς σε παρέλθοι ἐν πάντεσσι δόλοισι, καὶ εἰ θεὸς ἀντιτάσσει, Σχέτλιε, ποιμήλωμι, δόλων ἀτ', ἐκ ἀρ' ἔμελλες Οὐδ', ἐν σῆ περὶ ἐὼν γαίῃ λήξειν ἀπατάων, Μύθων τε κλοπίων, οἵ τοι παρόθεν φίλοι εἰσίν.

Non satis est Ithacam reu.] & tamen Ithacam vt videret, patriam suam, vir ille sapientissimus immortalitatem scribitur repudiasse, ait M. Tull. lib. 2. de legib. & Hom. Ὀδυσσεύ. αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς Ἴμενος καὶ καταπὼν δότο δρώσκοντα νοῆσαι Ἡς γαίης θανάτῳ ἰμείρετ).

ὁ nulli quicquam ment.] sic Sophocles in Oedip. tyranno de Tiresia. Τὸν θεῖον ἦδ' ἡ μάντιν ὠδ' ἄισιν, ὃ Τάλιθες ἐμπέφυκεν ἀνθρώπων μόνον, id est, huc iam diuinum vatem adducunt, cui homini soli verum est insitum.

apotheca] ἀποθήκη locus vbi quippiam conditur, vt vinum, arma, fruges. *apotheca* *vinaria*, frequentes voces apud Plinium, & Columellam. M. Tull. Philip. 2. *apotheca tota nequissimis hominibus condonabantur.*

aut pecus] primo libro Ὀδυσσεύ. queritur Pallas procos Penelopæ, oues, & boues Vlyssis mactare. ὅτι τὸ οἰ αἰεὶ Μῦλ' ἀδινὰ σφάζουσι, καὶ εἰλίπιδας, ἔλακας βῆς. & eodem libro Telemachus. οἱ δ' ὅ φθινύθυσιν ἑδωλὸς οἶκον ἐμὸν, ἔρχε δ' ἡμε διαρράσσει καὶ αὐτῶν. in quibusdam libris scriptum esse *penus*, quidam, qui habetur doctus, mihi dicebat Romæ, & ita legendum vero vultu contendebat.

alga] sup. Od. xv i. lib. 3. *alga luteus inutili Demissa tempestas ab Euro sternet.* Virg. Melibæo. *Horridior rusco, proiecta vilior alga.*

Siue aliud priuum] priuatum, proprium. vt epist. i. lib. i. *quem ducit priua triremis.* Siue, hoc loco non geminatur, vt nec Od. v i. lib. i. *Cantamus vacui, siue quod vrimur Non prater solitum leues.* siue turdus (inquit) siue quid aliud proprium tibi suppetet, mittatur illico ad diuitem senem.

deuolet] deferatur illuc, idque quam primùm, & celerrimè, verbo accommodatissimo ad nomen, *turdus*, quod antecedit, vsus est.

nitet] nitor domus significat copiam, & diuitias: vt nitor corporis vitum mundum, lautum, & elegantem.

honores] optimos quosque fructus, atque aded primos, quibus significes te optimè de eo existimare, beneque ei cupere.

venerabilior Lare] quem prius & potius venerari debes, quam Larem, si quidem quam primùm ditescere velis. Lares & Penates, dii, qui à quoque domi colebantur. vide annot. ad epist. 7. lib. i.

sine gente] vt pote libertus, aut libertinus. gentiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt, qui ab ingenuis oriundi sunt, quorum maiores nulli seruitutem seruiuerunt, vt definit Scæuula. Inter gentem autem, & familiam, tantundem

tantundem interest, quantum inter genus & stirpem. Nam quemadmodum latius patet gens, quam familia: ita & genus plus continet, quam stirps. denique familiae multae possunt esse vnius gentis, vt in gente Valeria erant Maximi, Messallae, Leuini, Flacci: in Cornelia Scipiones, Cinnæ, Lentuli, Sulla. Itaque si de hereditate aliqua controuersia sit, propiores, ac priores sunt agnati, quoniam eiusdem familiae sunt, quam gentiles, qui duntaxat eiusdem sunt gentis. qua de re quod inter Marcellos, & Claudios patricios, litigatum esse scriptum reliquit M. Tullius lib. i. de oratore ad Qu. Frat. cum Marcelli ab liberti filio, stirpe: Claudij patricij, eiusdem hominis hereditatem gente ad se rediisse dicerent: non dubito, quin ea hereditas à centumviris fuerit Marcellis adiudicata. ius enim stirpis, & familiae, iure generis, & gentilitatis potius, atque interius est. gentem igitur eorum fuisse, qui eiusdem nominis essent, quorumque maiores seruitutem non seruiuerant: familiam autem eorum, qui eiusdem nominis essent, & cognominis, inter omnes conuenit. Itaque sine gente erant liberti, libertini, libertinorum filij, tamen hi, quos vltimo loco posui, essent ingenij.

cruent. Sang. frat.] fratricida. Virg. lib. i. *Æn. primo qua prodita somno Tydides multa vastabat cade cruentus.*

fugitiuus] id est, seruus. nam seruum, fugitiuum appellabant per contumeliam, ab affectu. Terent. Eunuch. *fugitiue prodi, male conciliate.* Interdum etiam liberum ab effectu, atque euentu, vt idem Heautont. *quamobrem me rogas? homini fugitiuo dabo?* nam ibi de Clinia loquitur. Omnino fugitiui proprie serui appellantur. ex quo in edicto ædilium curulium titulus est seruorum fugitiuorum. *si quis fugitiuus, erro ve sit, noxâ ve solutus non sit.*

exterior] inferior. vt cum eo ambules, & iter facias minus honorato loco. vt ei claudas, & tegas nudum latus. quod declarat proximus versus.

Vt ne tegam] sic cod. i. i. Vatic. Iannoct. Faer. Tornes. cuius lectionis elegantiam quidam non intelligentes supposuerant *Vsne tegam.* Nam sic loquuntur boni scriptores: in his Liuius lib. 4. *illine vt impune primo discordias serentes concitent finissima bella? demde,* &c. Horat. Od. x vi. epod. respons. Canid. *Inulius vt tu riseris Corythia vulgata, sacrum liberi Cupidinis?*

Damæ] seruili genere nato. sup. saty. v i. lib. i. *Tu ne Syri, Dama, Dionysii filius, aude Deicere è Saxo ciueis?*

certans semper melioribus] vt cum Aiace. participium *certans* cum dandi casu coniunxit, vt solet similia.

fortem hoc animum toler. iub.] mihi, meoque animo imperabo, vt prater meam consuetudinem, meamque dignitatem Damam, & infimum quenque hominem colam rei faciendae, & ditescendi causa. Alludit autem ad illud Homericum, quod dicit Vlysses Ὀδυσσεύ. *Τέτραδι μοι κραδίη, καὶ κούτερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.*

ruam] eruam, effodiam, comparem. tralatio est.

Insidiatorem] te captatorem hereditatis: insidiatorem bonorum.

præroso fug. hamo] translatum à piscibus, qui plerunque hamo vnâ cum esca vorato, vel certè esca circumrota, effugiunt manus piscatoris. huc

pertinet distichum illud Martialis de captatore lib.6. *Munera magna quidem misit, sed misit in hamo: Et piscatorem piscis amare potest?*

Magna, minorve] id est, siue de magna, siue de parua re olim disceptabitur, litigabitur, iudicio contendetur: eius, qui sit audax, improbus, & sceleratus, causam, & patrocinium suscipito, si modo sit locuples, & sine liberis: alterum autem, qui sit vir bonus, deserito, si liberos habeat. verbum *certabitur* hoc loco personale est (vt appellant) *καταδικαζομαι*. sic Liuius libr.35. *Tribuni plebis multam M. Posthumio dixerunt, cuius certanda cum dies aduenisset, &c.*

olim] posthac, vt epist. ad Iul. Florum lib.1. *Ne, si forte suas repetitum uenerit olim Grex auum plumus, &c.* & Od. x. lib.2. *non, si male nunc, & olim sic erit.* epist. ad Fusc. Aristium. *Vt calcens olim si pede maior erit, subuertet: si minor, vret.* Virgil. *Aeneid. 1. Hunc tu olim calo spolys orientis onustum. Accipies securam.*

ultra] qui non laesit, non laesus, nulla iniuria, nulloq; damno affectus, virum se multo meliorem in ius vocet: quod est improbi hominis.

Quincte, puta, & Publi] instruit, & docet captatorem Tiresias qua se oratione ad aures, & amicitiam diuitis sit insinuaturus. Nemini autem inauditum est, Romanos illos veteres ingenuos tribus appellationibus esse nominatos, habuisseq; praenomen, id est, nomen commune: nomen, quod erat familiae: cognomen, quod erat gentile nomen. Praenomina erant exempli causa Caius. Cn. Dec. Hostus. L. M. id est, Manius. M. Num. Posth. Proc. P. Qu. Seruius, Sextus, Sp. Tib. Titus, &c. quanquam nonnulla ex his longo post tempore pro cognominibus caepa sunt vsurpari, sed de his Car. Sigonius, & Onofr. Panuinius viri doctissimi sunt consulendi.

molles] quae delectantur assentatione: libertate orationis offenduntur. **ius anceps]** M. Tull. *ius varium* in oratione pro Cecina: pro Murana *ius controuersum* nominat.

Eripiet quiuis oculos cit.] proverbialiter dixit, nam etiam ita loquimur. tu mihi carior es his oculis. Catull. ad Quinct. *Eripere ei noli, multo quod carius illi. Est oculis, seu quid carius est oculis.* idem ad C. Licin. Caluum. *Ni te plus oculis meis amarem iucundissime Calue, munere isto Odyssem te odio Patiniano. Icirco Phadronius ille apud Plaut. in Curculione, amicae suae ostium oculissimum* appellat, id est, carissimum.

cassa nuce] inani, cassum idem valet, quod inane, & vacuum: ex quo, *lumine cassi* appellantur mortui. Virg. *Aen. 2. nunc cassum lumine lugent.* Lucret. lib. 4. *Nam nihil esse potest aliud, nisi lumine cassus aer id, quod nos umbram perhibere suemus.* idem lib. 5. *Nec potis est cerni, quia cassum lumine fertur.* ibid. *corpus, quod cassum lumine semper.* Idem lib. 3. *Sollicitamq; geris cassa formidine mentem.* Iterum lib. 4. *Ille tibi est igitur verborum copia cassa.* Pacuuius. de testudine. *Terrigenam, herbigradam, domiportam, sanguine cassam.* M. Tull. lib. 5. Tull. *Vt omne, quod honestum nos, & laudabile esse dicimus, id illi cassum quiddam, & inanis vocis sono decoratum esse dicant.* Plaut. *Aulul. Virginem habeo grandem, dote cassam, atque inlocabilem.* Idem Pseud. *Te amatorem inuentum esse inanem, quasi cassam nucem.* Idem in Ruden. *Cassam glandem.*

pauperet

pauperet] utitur hoc verbo & Plautus. Mil. gloriofo. *merx, Quae improba est, pro mercis vitio, dominum pretio pauperat.* Idem in Pseud. *nam boni viri Me pauperant, improbi alunt: augent rem meam mali.*

neu sis focus] id est, neve sis cuiquam ludibrio, neve te quisquam habeat pro delectamento. sic loquitur Catull. in quandam. *iocum me putat esse maecha turpis.*

ire domum, atque, &c.] superiora illa intelligenda sunt esse dicta a Tiresia, quasi orationem captatori praescribente, qua hic sibi diuitis benevolentiam conciliet: & captatoris orationem imitante: Nunc autem loquitur Tiresias ex sua persona.

Pelliculam curare] cibo & potione se explere: inuitare se liberaliter, & laute: molliter & delicate viuere. sup. epist. 1. lib. 1. *In cute curanda plus aquo operata iuuentus.* & epist. ad Alb. Tibull. *Me pinguem & nitidum bene curata cute vises.*

sis cognitor ipse] Cognitor est is, qui iura alterius habet cognita, eaq; alios docet, quos scire illius interest. M. Tull. pro Qu. Rosc. com. *in hanc rem me cognitorem dedisti.* Idem pro Cecin. de Ebutio. *cognitoris viduarum, defensoris nimium luxuriosus.*

seu rubra canicula, &c.] sine aestas erit, & anni tempus ardore solis immoderato astuosum, siue bruma, & calum perfrigidum. rubram Caniculam nominat, quia calida, & ignita rubent. post Caniculae autem ortum vehementissimi sunt temporis calores. supra Ode xlii. lib. 1. *Te flagrantis atrox hora Canicula Nescit tangere.* & Od. xvii. eiusd. lib. *Hic in reducta Valle Canicula vitabis aestus.*

seu pingui tentus omaso] Furium Bibaculum poetam urbanum, satyricumq; insectatur, & irridet: qui, cum brumae tempus describeret, hoc versu fuerat vsus. *Iupiter hibernas cana niue conspuit Alpes.* Huius tamen Furij versus aliquot profert Macrobius lib. 6. Saturn. cap. 1. non malos: quos Virgil. mutatus sit. vt 6. annal. *Quod genus hoc hominum Saturno sancte crearet? & 1. Interea Oceani linquens Aurora cubile. & x. Rumoresq; serunt varios, & multa requirunt.* ibid. *Confirmat dictis simul, atque exsuscitat acreis Ad bellandum animos, reficitq; ad praelia mentes.* Iam omasum bubulum in delicijs mensarum olim numeratum est. Plinius lib. 8. cap. xli. *damnatu est a populo Rom. die dicta, qui concubino procaci rure omasum edisse se negante, occiderit bouem, actusq; in exilium, tanquam colono suo interempto.* significat Horatius hunc Furium hominem fuisse obesum, & pinguem.

Nonne vides, aliquis] dicet aliquis de te, vel diuitem illum, vel alium sibi proximum cubito tangens, non vides, quam sit patiens, & laboriosus Vlysses? quam officiosus, & utilis, & opportunus amicis? quam acer, id est, quam acriter in eo, quod suscepit, perseuerans? vel quam fortis, ac diligens? **Nonne vides** autem principium versus, a Lucretio terq; quaterq; iteratum.

Plures annabunt thunni] allegoria est. per thynnos senes diuites sine liberis significat. captatorem autem cum piscatore comparat. Thunnum Athenæus lib. septimo scribit appellatum esse *θύννη* *θύννη* *θύννη* id est,

id est, impetum facere, irruere: hunc piscem enim admodum concitatum & celerem esse, propterea, quod certo anni tempore stimulum, seu cæstrum quoddam habeat in capite, à quo concitetur, atque impellatur: quod item scribit Aristoteles his verbis. *οἱ δὲ θύννοι, καὶ οἱ ξιφίαι οἰσπῶσι καὶ κινῶσι ὅταν ἔλθῃ. ἔχουσι γὰρ ἀμφοτέρωθεν οἰσπῶν ὁμοίον καὶ σκορπίω, μέγιστος δὲ ἄλικον ὀραχμῆς. τῆτο δὲ ποιεῖ αὐτὸς ἐξάλλεσθαι, ἐκ ἐλατῶν δὲ δελφίνος, καὶ τοῖς πλοίοις πολλὰ κινεῖ ἐμπύπλοισι.* Idem auctores tradunt thynnus oculi sinistri aciem obtusior

etaria] vel vasa, in quibus grandiores pisces sale conditi seruantur: vel stagna, in quibus viui aluntur.

valdus male] parum firmus, infirma valetudine.

sublatus aletur] tolli dicuntur pueri, qui, cum in lucem editi sunt, studiose, & magna cura dantur alendi, vt adolecant, & ad ætatis florem, ac pubertatem perueniant. nam parentibus licebat liberos nuper natos vel exponere, ac necare, vel tollere, id est, alendo, ad pubertatem, & adultam ætatem perducere. Terent. in Andr. *nam, quod peperisset, iussit tolli.* & Heaut. *meministi me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatam, si puellam parerem, nolle tolli?* Chr. *scio quid feceris, sustulisti.* ibid. *sed hic erat anus Corinthia haud impura, ei dedi exponendam.* ibidem. *Nam iam primum, si imperium meum exequi voluisses, intererit oportuit.* Idem Adelph. *Tu illos duos pro re olim tollebas tua, quod satis putabas tua bona ambobus fore.* Notum illud Ciceronis dictum ambiguum in Octavianum. *ornandum, & tollendum adolescentem.* quod, ipsum Octavianum Cæsarem, esse questum scribit D. Brutus ad Cicer. epist. lib. 9. & refert Paternulus libro poster. & Sueton. in Augusto. Virg. lib. 9. *Æn. Non ita me genitor bellis assuetus Opheltes Argolicum terrorem inter, Troiaq; labores sublatus erudit.*

in re præclara] in re familiari lauta, & ampla.

ne manifestum Calibis obsequium nud.] id est, ne cultus senis calibis tam apertus, ac manifestus declaret, te esse captatorem hereditatis. nudet te, id est, prodat te: consilium tuum aperiat, ac patefaciat.

len. in spem Arr.] sensim ad spem hereditatis accede: officijs tuis paulatim assere, vt iam sperare audeas fore, vt secundus heres scribaris. sic dixit Horat. *arrepere in spem,* vt M. Tull. in Frumentar. *arrepere ad amicitiam, quibus rebus non sensim, atque moderatè ad istius amicitiam arripserat, sed breuis tempore totum hominem possederat.*

secundus Heres] secundi heredes dicebantur à veteribus iuriconsultis, qui substituebantur primis heredibus, ita fortasse dicti quia in secunda cera scribebantur, id est, secunda parte cera: vel in secundis tabulis.

egerit Orco] de medio sustulerit, è numero viuorum expulerit.

In vacuum venias] in vacuum, mortuo filio primo herede, locum, subeas.

Abnuere, & tabulas] id est, memento id recusare, & tabulas abs te rejicere, ita tamen, vt raptim, & limis, hoc est obliquis oculis inspicias, quid prima cera, id est, prima tabula testamenti, in qua scribuntur primi heredes, contineat, vt scias, vtrum solus sis heres institutus, an tibi dati sint

sint coheredes. Sciendum est autem in prima cera scribi solitos primos heredes, in secunda secundos, & ita deinceps.

quid prima secundo] in primo versu, testatoris nomen, in secundo, heredis, aut heredum scribebatur. neque verò ijs assentior, qui secundo versu interpretantur secundo gradu. nam, qui secundo gradu erant instituti, secundi heredes dicebantur, quos etiam substitutos appellant. præterea hinc vnus est gradus duntaxat, non plures. iam verò in tabulis ceratis scribere consueuisse antiquos, constat. itaque sic loquebantur, *prima cera, media cera, vltima cera.* quo genere loquendi significabant primam, mediam, vltimam partem, seu tabulam testamenti. Sueton. in C. Julio, *sed nouissimo testamento tres instituit heredes sororum nepotes, C. Octauum ex do drante, & L. Pinarium, & Q. Pedum ex quadrante: reliquos in ima cera.* Idemq; de alijs tabulis sentiendum. M. Tull. Verr. 3. *deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitiosa litura fecit.* Plaut. Curcul. *Dum scribo, expleni totas ceras quattuor.* Idem Atinar. *Aut, quod illa dicat peregrè allatam epistolam: Ne epistola quidem vlla sit in adibus: Nec cerata adeo tabula.* Et paucis versibus post. *Ne vlla sit cera, vbi facere possit litteras.* Idem Bacchid. *cedo tu ceram, ac linum actutum. age obliqua, obliqua cito.* Idem ibidem, *Cera quidem haud parca, neque stilo: sed quicquid est, perlegere est certum.*

plerumq; recoctus Scriba] Coranum significat, qui ex scriba quinqueuiratum adeptus, mox ex quinqueuiro, scriba iterum factus erat. Ita dicuntur autem quinqueuiri, vt duumuiro, triumuiro, decemuiro, & similes. Recoctum igitur scribam appellat, vel quod ex quinqueuiro recoctus erat scriba, quod munus ante quinqueuiratum gesserat: vel quia hic Coranus, quamuis aliquantum esset ætate prouecta, ita firmus erat tamen, & validus, vt recoctus esse videretur. Nota autem est omnibus de Æsone à Medea recocto fabula. itemq; de Pelia. Plaut. in Pleud. *Quia sorbitione faciam ego te hodie mea, item vt Medea Peliam concoxit senem: Quem medicamento, & suis venenis dicitur Fecisse ex sene adolescentulum.* M. Tull. in Catone maiore, *quod quidem me proficiscentem haud sanè quis facile retraxerit, ne vt tanquam Peliam, recoxerit.* Ita Catullus Suffecium quandam, senem recoctum dicit, quasi iterum iuuenem factum. Alij recoctum vafsum, & callidum interpretatur: quod si probabimus, translationem inesse intelligemus. sententia autem huius loci hæc est: Saepe accidit, vt senex aliquis diues, & astutus à captatore insidijs appetitus, eius spem fallat, vt Coranus Nasicam delusit. simile exemplum commemorat Cornelius Tacitus lib. 13. Annalium de Pomponio Siluano repetundarum accusato, & absoluto loquens. *Valuisq; pecuniosa orbitate & senecta: quam vltra eorum vitam produxit, quorum ambitu euaserat.*

coruum deludet hiantem] captatorem inhiantem, & insidiantem hereditati deludet, ac frustrabitur.

Num furis, an] Vlysses non satis intelligens, quid sibi velit Tiresias, quærit, vtrum furat, vt solent vates, an prudens, & sciens eum ludificet. Plato in Timæo scribit, neminem mentis compotem vaticinium diuinum ac verum attingere: sed aut in somnis prudentiæ facultate impedita, aut morbo affectum, aut diuino aliquo afflatu concitatum. Verba Platonis sunt

hæc, εἰς γὰρ ἕνας ἐφάπαθ' ἑκαστὸν ἐνέει, καὶ ἀληθεύς, ἀλλ' ἢ καὶ ἕπιον ἢ φρονήσεως πεδῆθαι δυνάμει, ἢ δὲ ἕπιον, ἢ τιν' ἐνθεσιασμόν, ἀλλήλας.

quicquid dicam, aut] videtur diuinatores, & vaticinia irridere, atq; adeo ipsum Apollinem.

Diuinare etenim] ridiculum erat, quod iamiam dixerat. magis ridicula est ratio: quasi verò magnæ diuinationis sit, id dicere, quod sit vel futurum, vel non futurum. nonnulli tamen superiorem verum sic explicant, quicquid dicam, id est, quicquid dicam futurum, id eueniet: quicquid non futurum, non eueniet: vt nullus insit in his verbis iocus, nullaq; irrisio: à quibus dissentio.

Tempore, quo iuuenis Parthis] Augustum significat, quo imperium obtinente Parthi signa, quæ Crassus, & Antonius amiserant, vltro Romam remiserunt. epist. ad August. lib. 2. Et formidatam Parthis, te principe, Romam. his versibus autem tempus notat.

forti nubet procera Cor.] Nafica focer captabat Corani generi testamentum. Coranus gener à Nafica focero captabatur, dolisq; petebatur. iam verò propterea quòd Vlysses multis sæculis ætatem Augusti antecessit: cum Vlysse autem Tiresias apud inferos verba facit, iccirco inducitur Tiresias hæc narrans non tanquam præsentia (cum tempora repugnent) sed tanquam multis post annis euentura.

metuentis reddere soldum] id est, non libenter reddentis, à reddendo abhorrentis. metuentis enim idem valet, quod φυλαττομένη, id est, cauentis, fugientis, vt sæpe iam admonuimus. significat hunc Nasicam fuisse fraudatorem, & inficiatorem lentum, neque bona fide, neque ad diem æs alienum dissoluere consueuisse. soldum accipio solidum æs alienum, siue dotem deberet, siue quid aliud. sic loquitur M. Tull. pro C. Rabirio Posth. ita bona veniant, vt solidum suum cuique soluantur.

gener] Coranus: cui Naficæ filia nuptura est.

focero] Naficæ Corani captatori, & infidiatori bonorum.

multum negatas] quas multum & sæpe negauerit se inspicere velle.

præter plorare] id est, præter ploratum, & fletum. propterea quòd spe sua deciderit. οἰμώζειν iubent eum Græci, cui malum & damnum præcantur. annot. sup. saty. vlt. lib. 1. Demetri, τὸ Τίγελι Discipularum inter iubeo plorare cathedras. vide & quæ annotauimus ad illum locum, o multa fleturum caput. Od. v. epod.

temperet] regat. Nam hoc proximo modo locutus est Od. xxiiii. lib. 3. Nec dotata regis virum vxor. altero Od. 11. eius lib. qui mare temperat.

Adiuuat] συμβάλλει, συνεργεῖ, confert, conducit.

sed vinc. longè pr. ip. Exp.] sed longè præstat, senem ipsum capere. tralatio ab expugnatione oppidorum. sic saty. 1. x. lib. 1. Velis tantummodo: quæ tua virtus, Expugnabis.

vecors] excors, stultus: quasi mali cordis, inquit Festus.

vltro] noli expectare dum rogeris, sed vltro, id est, non rogatus, vxorem ei tuam trade, vt potiori.

Perduci p. t.] poterit ne percelli ad hoc flagitium Penelope tam frugi, &

& tam pudica? persuaderi ne ei, poterit, vt adulteretur, mulieri tam tēperanti, & pudica? à verbo perducendi, perductores sunt appellati, qui mulieres nobiles vel promissis inductas, vel vi, & minis coactas ad potentiores viros perducunt. Cic. 1. lib. accus. lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat. quanquam docti quidam productores illo loco legendum sentent, vt Latinum Græco respondeat, παραγωγεῖς.

tam frugi, tamq; pudica?] pudicitiam Penelopæ omnes ferè scriptores prædicant, Homerum secuti: qui eam passim hac pudicitia laude afficit, pudicissimamq; describit, vsque adeo, vt neque ex eius oratione, neque ex factis vel tenuissima impudicitia suspicio in eam iure constitui, aut commoueri possit. Occurrit mihi locus ille εἰς. in quo Eurynomam anum hortantem, vt loto corpore, facieq; vnguento, seu oleo perfricta in conspectum filij prodeat, & cum eo loquatur, malè accipit verbis: aitq; formam suam, posteaquam Vlysses ad bellum Troianum profectus sit, defloruisse, atque exaruisse: itaque sibi talem munditiam esse negligendam: quæ verba locuta, ancillas euocari iubet, vt sibi præstò sint. nam se solam in cœtum vitiorum prodire nolle. sic Hom. Τὸν δ' αὖτε προσέειπε Πηνελόπεια· Εὐρῳόμην, μὴ ταῦτα παραύδα κηδομένη περ, Χρῶτ' ἀποπίπτεισαι, καὶ ἐπιρρίπτεισαι ἑλπίην. & eodem libro Eurymacho vni è procis formam ipsius laudanti, atque affirmanti, si ab omnibus Argiuis, & Græcis spectata esset, multo plures in eius ædibus procos epulaturos: respondet formam suam defluxisse post initium belli Troiani. quòd si Vlysses domi sit, maiorem suâ gloriam futuram ex viri præsentia, quàm ex forma. Sed Pausanias Arcad. narrat sua ætate poësin quandam Θεσπρωτίδα inscriptam extitisse, in qua scriptum esset, Penelopam Vlysi ex Troia reuerlo filium peperisse nomine Ptoliporthum. addit & illud, Mantinēses vulgò dicere Penelopam ab Vlyse domo eiectam, & sibi suas res habere iustam, quòd viros à se quæsitos, & arcessitos domum intromississet: atque illam quidem primò Lacedæmonem se contulisse: deinde relicta Lacedæmone Mantineam profectam esse, ibiq; diem suum obiisse.

Quam nequiere proci, &c.] quam proci corrumpere, & labefactare non potuerunt: quam ad adulterium impellere nequiverunt.

Venit enim magnum don. par.] id est, proci Penelopæ non admodum effusè, nec largè donabant: parcè & illiberaliter donabant. sunt autem verba Tiresia. de largitione procorum vnus mihi duntaxat locus succurrit, qui est εἰς. eo loco mittit quisque suum ad Penelopam munusculum per puerum: Antinous vestem muliebrem elegantissimam duodecim fibulis aureis nexam: Eurymachus monile aureum, electro intertextum, affabre factum, ac perpolitum. Eurymachus duo aurium ornamenta pulcherrima, summoq; artificio elaborata: Pisander torquem, & alij aliud. Verba Homeri sunt hæc, Δῶρα δ' ἄρ οἰσέμεναι πρόεσαν κήρυκα ἕκαστος· Ἀντιόω μὲν ἕνεκεν μέγαν περικαλλέα πέπλον Ποικίλον, ἐν δ' ἄρ ἑλάν περιόναυ δρυοκάδεννα, πῶσαι χρύσειαι, κληῖσιν εὐνάμπεσις ἀραρήναι· Ὀρμον δ' Εὐρυμάχου πολυδαίδαλον αὐτὴν ἐνέκε χρύσειον ἠλέκτροισιν ἐφρμένον, ἠέλιον ὡς ἔργματα δ' Εὐρυδάμαντι δύο θέραι ποίτες ἕνεκεν Τεῖγλινα, μορόν τε. χάρεις δ' ἰπελάμπελο πολλή, &c.

Nec

Nec tantum Ven. quant. stud.] multis locis commemorantur ab Homero procorum prandia, cœnæ, comotationes, epulæ, exempli causa ðð.β. sic queritur de procorum conuiujs Telemachus in concione, Οί δ' εἰς ἡμέτερον παλεύμενοι ἡμᾶτα πάντα βῆς ἱερέουτες, κ' οἷς, Ἐπίονας ἄγλας Εἰλαπινάζουσι, πίνουσι τε οἴνοπα οἶνον Μαφιδίως. & ðð. v. Pallas Vlysi eandem procorum in ædibus alienis intemperantiam, insolentiam, ac luxuriam narrat ipsi Vlysi, Ἀνδρῶν μνηστῆρων, οἵ τοι βίβον κατέδουσι.

Sic tibi Penelope frugi est] id est, quia proci pauca munera largiuntur, & quia studiosiores sunt poculorum, & obsoniorum, quàm rerum Venerearum, iccirco tibi Penelope casta & pudica est, alio qui ceterarum mulierum similis futura.

quæ, si semel vno] si semel munera ab vno sene acceperit, lucro tecum communicato: si semel experta sit, quantus in sit fructus in consuetudine senis diuitis, nunquam poterit ab hoc quæstu demoueri. de sene gustari autem videtur è Græco imitatum, ἡ γέροντος γύση. significat mulieres ferè omneis, quantumuis castæ, ac pudicæ habeantur, muneribus capi, & labefactari solere.

Vt canis, à corio nunq.] prouerbiu est, quod in eos conuenit, qui posteaquàm rem aliquam iucundam, & optabilem gustarunt, ab ea ægrè auelli, aut detereri possunt. sic autem efferunt Græci, χαλεπὸν μαθῆσαι κύνων συνδραγαίν. id est, periculosa res est canis, quæ corium rodere didicerit. Theocritus paulò aliter eisd. i. χαλεπὸν χοείων κύνια γέουσαι. id est, periculolum est, canem de intestinis gustauisse.

ex testamento] iussu, aut voluntate ipsius, testatrix ipsa sic se voluerat efferri.

elata] elata è domo ad rogum. Terent. And. Effertur, imus.

Scilic. el. & c.] si forte anusilla mortua ex humeris heredis elabi posset.

credo Quod nimium instit.] credo (inquit Tiresias) iccirco anum illam voluisse se ita efferri ab herede, quia is fuerat supra modum in ipsam officiosus: quia odiosè, & molestè viuam coluerat: nimio officio illam profecutus fuerat. Monet igitur hoc exemplo Vlysses Tiresias, vt in officio senibus, aut vetulis præstando, operaq; danda, modum seruet, videatq; ne sedulitate peccet, ne' ve, dum officio, & studio, senis, aut anus diuitis gratiam aucupatur, offendant, atque abalienet. credibile est autem verbis testamèti hoc fuisse expressum, ne captator ille ab anu institutus heres, & iussus corpus eius oleo perfusum nudis humeris ad rogum ferre, heres esset, si corpus excideret: aut sub ea conditione institutum esse, si testatrix corpus oleo multo perfusum nudis humeris portaret.

Ne desis operæ, ne' ve] cauto ne officio tuo desis, ne' ve supra modum sis officiosus, id est, ne superes modum in opera tua præstanda, atque obtrudenda. Nam, (vt ait alibi) sedulitas, stulte quem diligit, urget.

off. garrulus. vltro Non] si illam distinctionem, & lectione probamus, garrulus vltro, hæc sententia est: qui vltro garrit, id est, qui non prouocatus, aut interrogatus loquitur, idq; supra modum, offendet. sin, vt hic scriptum est, vltro pertinebit ad ea, quæ sequuntur. In cod. Iann. & Tornesij script

scriptum reperi vltro. quam scripturam si quis probabit, interpretabimur vltro quàm satis est, vltro modum. Nam inest etiam hæc in hoc loco difficultas, quod in alijs cod. interpunctionis nota post nomen garrulus: in alijs post vocem vltro, siue vltro, locatur. iudicet igitur lector.

Dauus sis comicus] talis esto, qualis inducitur Dauus in comædijs, seruiliter, & timide cum domino loquens, eiq; non nisi ad rogata respondens. capite obstipo] incuruato, atque inflexo. M. Tull. in Arato, Obstipum caput, & tereti ceruice reflexum, Obtutum in caudam maioris figere dicas. Lucret. lib. 4. Denique vt in fabrica, si praua est regula prima, Norma, si fallax relictis regionibus exit: Et libella aliqua si ex parte claudicat hilum: Omnia mendosè fieri, atque obstipa necessum est, Prava, cubantia, prona, supina, atque absona recta. quem Lucretij locum produccens Festus, legit obstipa, in voce obstitum. sed puto Festum eo loco esse mendosum, & legendum obstipum, & obstipa. Sueton. de Tiberio, Incedebat ceruice rigida & obstipa, adducto ferè vultu.

Obsequio grassare] grassari, vt Nonius Marcellus docet ex Næuio & Afranio, idem ferè valet, quod ambulare, & iter facere. Festus autem ait antiquos grassari posuisse pro adulari: præterea grassari latrones dici vias obsidentes. gradi siquidem ambulare est. vnde tractum grassari, videlicet ab impetu gradiendi, quod item ex Sallustio probari potest, proæmio belli lugurth. sed dux, atque imperator via mortalium, animus est: qui vbi ad gloriam virtutis via grassatur, abundè pollens, potensq; & clarus est, neque fortuna eget. & ita Liuius lib. x. consilio grassandum, si nihil vires iuuarent, ratus. Idem lib. xlv. Etiam apud vos fuisse audiui, qui assentando multitudini grassarentur. Itaque hæc verba grassare obsequio, hanc sententiam videntur continere, Obsequio, opera, officio aditum tibi ad diuitem patefacito: nulla alia ratione, aut via diuitem capta, quàm obsequendo: insidiare diuiti obsequio. nam grassari valet interdum insidiosè, & dolosè ambulare. vnde grassatores sunt nominati, qui vias obsident, vt repente viatores inermes, neque satis instructos, ac paratus adoriantur, vt paulò antè ex Festo ostendimus.

si increbruit aura] hæret etiam nunc in nonnullis libris impressis hæc mendosa scriptura increbruit: vsque adeò difficile est inueterata vitia extirpare. libri autem calamo exarati alij habent increbruit, vt & nos curauimus excudendum: alij increpuit, quæ scriptura corrupta est. si increbruit aura, id est, si ventus factus est acrior, ac vehementior. sic loquitur & M. Tull. lib. 7. epist. ad Trebat. ventus increbescit. cura vt valeas.

Cautus] valetudini consulens, sibi cauens ab iniuria cæli.

carum caput] φιλῶ κεφαλή.

extrahe tur. Oppos. hum.] nequis eum in turba iactet, aut impellat. aurem substringe loquaci] si tibi res est cum loquaci sene, aures tuas, si fieri potest, comprime, vel obtura, vt ne eius loquacitate offendaris: sed potius, vt eum, quandiu ei videatur, loquentem perferre, ac perpeti possis. sic mihi videtur hic locus esse explicandus, non, vt Acro, & Porphy. aurem admoue, & intende. lam qui aures suas obturant, facilius quenuis clamorem, sonitum, strepitum, fragorem excipiunt, ac perferunt, neq; villo pacto commouentur, quemadmodum Satyrus ille Clazomenius apud Arist

Aristot. problem. *τιμη. γ.* quod esset ad maledicendum promptus ac propensus, cum sibi in iudicio causa dicenda esset, ne ad maledicendum aduersario, si eum audiret, impelleretur, ac potius ut de re ipsa diceret, aures sibi obturauit. Ita dicimus clausis oculis periculum adire, id est, sine ullo metu, ac dubitatione, propterea quod, qui clausis oculis, ut Andabata illi, seu Antibata potius, sese periculo offerunt, aut laborem aliquem suscipiunt, facilius utroque defunguntur, quam si periculi, aut laboris magnitudinem oculis cernant: & ægri, qui sunt teneriores, pharmaca solent clausis oculis deuorare. Sic apud Platon. in Gorgia, Socrates probat, vnum quenque, qui aliqua in re peccarit, vltro ad iudicem ire, atque ad pœnam à lege constitutam subeundam occurrere, & quodammodo clausis oculis, & fortiter sese vrendum ac secundum medico præbere oportere. verba Platonis hæc sunt, *παρίχειν μὲν ἄνδρα καὶ ἀνδρείως ὡς περ τίμειν καὶ καθεῖν ἰατρῶν.* ut igitur ad Horatium reuertar, sic hunc locum explico, aurem, videlicet tuam, substringe loquaci seni, id est, aure tua substricta & compressa, sine senem istum loquacem, quandiu volet, verba fundere: aures tuas ei præbe totum diem, si ei libebit, longis & odiosis narrationibus tundendas, ac verberandas.

Importunus amat laudari? si in eo est importunus, quod cupit laudari: si assidue vult laudari, &c. Importunus is est, (ut alibi annotauimus) qui nunquam conuiescit, neque alijs conuiescendi potestatem facit. si igitur tali ingenio est, ut suis laudibus supra modum delectetur, tandiu eius laudes persequere, donec, manibus ad cælum sublatis, dixerit satis esse.

manibus sublatis] gestus letantis, & Dijs immortalibus gratias agentis, ut Dionys. Halycar. lib. 3. de patre Horatioꝝ tergeminoꝝ. *ὁ δὲ πατήρ, ὡς ἔμαθε πῶς διάνοιαν αὐτοῦ, ἀειχαρῆς ἠρόμενος, & τὰς χεῖρας ἀναρῶν εἰς τὸ ἔρανον, πολλὰς ἔφη χεῖρας εἰδέναι τοῖς θεοῖς, ὅτι παῖδας ἔδωκεν ἀπὸ γυναικῶν καλῶν, καὶ ἀγαθῶν.* est etiam orantis gestus, ut docuimus ad Od. xxi. lib. 3. itemq; ad epist. ad Loll. 2. lib. 1. admonebimus.

Et Crescentem tumidis infla.] ingenium hominis inanis, qui supra modum cupit laudari, quiq; assentatione nimis delectatur, expressit. Itaque eiusmodi quidem ingenium cum vtre comparauit: assentatoris autem orationem ad huiusmodi homines inflandos valere declarauit.

Cum te seruitio longo, &c.] cum moribundus iam in lecto decubuerit, teq; heredem instituerit ex quadrante.

Et certum vigilans] & tu certo vigilans, non somnians audieris, &c. solent enim plerunque, qui quippiam magnopere exoptant, id in somnis cernere. Virg. in Pharm. *Credimus? an qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?* & piscator ille pauperculus apud Theocritum *εἰδ. κα.* somniat procerum quandam, & grandem piscem ad hamum decurrisse. quemadmodum (inquit) in somnis canis omnis prædam vaticinatur. sic Theocritus. *καθεζόμενος δὲ δόκειον ἰχθύας, ἐν καλέμων ὃ πλάγον κατέσειον ἔδωκεν. Καὶ τις ἴδ' ἀραφειῶν ὠρέξασθ' ἢ γδ ἐν ὑπνοῖς Πάλα κύνων ἀγρῶν μαντεύει, ἰχθύα κ' ἠγών.* certum vigilans igitur valet id, quod dicunt Græci vno verbo, ὑπαρ. cuius contrarium est κατ' ὄναρ. Plato lib. 2. de Republ. in extrem. *ἢ τ' ἄλλως ἐξαπατᾷ ὁ θεός ἢ τε καὶ φατσίαις, ἢ τε καὶ λόγοις, ἢ τε καὶ σημείων πομπᾶς, ἢ τ' ὑπαρ, ἢ τ'*

ἢ τ' ὄναρ. quartæ sit partis, &c.] ordo verborum est, cum tu certo vigilans audieris hæc verba. quartæ partis heres sit Vlysses. sic supra locutus est Ode xxv. lib. 1. *audis minus & minus iam, Me tuo longas pereunte noctes Lydia dormis?*

ergo nunc Dama sod.] sic dices voce flebili, & queribunda. ita ne est? ergo sodalis meus, quicum mihi erat mensa, victusq; communis, mihi eripitur?

vnde mihi tam fortem, tamq;] ordo est, sparge subinde, id est, deinde subiunge iterans hæc verba, vnde mihi tam fortem, ac fidelem amicum parabo? solemus autem oratione præcisa uti in comminationibus, conuentionibus, obiurgationibus, & similibus animi motibus, ut infra saty. v. 11. *vnde mihi lapidem? vnde sagittas?* Terent. in Eunuch. *Ego ne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modo: mori me malim.*

est Gaudia prodentem] est, ut Græci *ἔστιν, ἔξῃσι*, id est, licet animi lætitiâ fronte tegere: nihil vetat, quo minus quis vultum lætitiæ indicem, dissimulatione & fictis lacrymis celare possit. notus versiculus ille ex mimo Publ. *Heredis fletus sub persona risus est.*

arbitrio] tuo. interdum testatores, quæ post mortem suam fieri volunt, ea permittunt arbitrio vel heredis, vel legatarij: quæ verba eandem vim habent, ac si arbitrio boni viri res esset commissa.

sine sordibus] magnificè, splendide, non sordide.

malè tussiet] tussi graui, & periculosa laborabit, quam *βουχά* nominant Græci. malè hoc loco valet grauiter, valdè.

huic tu Dic ex parte tua, &c.] id est, huic coheredi dic, si fundum, aut domum, quæ tibi ex testamento obuenerit, abs te emere velit, te ei libentissimè venditurum, minimoq; pretio addicturum, atque adeò, si videatur, donaturum. *nummo*, id est, pretio vilissimo.

Proserpina] Proserpina mortis, & vitæ arbitra est, ut supra diximus ad Od. xv. lib. 1. imperiumq; in primis habet in mortuos, quod & Homerus ostendit *ὀδυσσ. λ. ἢ τί μοι εἰδῶλον τὸδ' ἀγαυὴ Περσεφόνη Ὀτρυν, ὄφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στυγέω;* Tibull. lib. 3. *At mihi Persephone nigram denunciat horam. immerito iuueni parce nocere Dea.* Virg. Æn. 4. *Nondum illi flammam Proserpina vertice crinem abstulerat, Stygiôq; caput damnauerat Orco.*

SATYRA 6.

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus vbi, & tecto vicinus ingis aquæ fons,
Et paulum siluæ super his foret. auctius, atque
Dij melius fecere. bene est. nihil amplius oro
Maia nate: nisi, ut propria hæc mihi munera faxis:

Si neque maiorem feci ratione mala rem:
 Nec sum facturus vitio, culpa' de minorem.
 Si veneror stultus nihil horum: o si angulus ille
 Proximus accedat: qui nunc denormat agellum:
 O si urnam argenti fors qua' mihi monstrat: ut illi,
 Thesauro inuento qui mercenarius agrum
 Illum ipsum mercatus arauit diues amico
 Hercule: si, quod adest, gratum iuuat: hac prece te oro
 Pingue pecus domino facias, & cetera, prater
 Ingenium: utq; soles, custos mihi maximus adsis.
 Ergo ubi me in monteis, & in arcem ex vrbe remouit:
 Quid prius illustrem satyris, Musaq; pedestri?
 Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster,
 Autumnusq; grauis, Libitinae quaestus acerbae.
 Matutine pater, seu Iane libentius audis,
 Unde homines operum primos, vitæq; labores
 Instituumt (sic dys placitum) tu carminis esto
 Principium. Roma sponsorem me rapis: eia,
 Ne prior officio quisquam respondeat, vrge:
 Siue Aquilo radit terras: seu bruma niualem
 Interiore diem gyro trahit: ire necesse est.
 Post modo, quod mi obsit clare, certumq; locuto,
 Luctandum in turba, facienda iniuria tardis.
 Quid vis insane? & quas res agis? improbus vrget
 Iratis precibus, tu pulses omne, quod obstat,
 Ad Macenatem memori si mente recurras.
 Hoc iuuat: & melli est: non mentiar. at simul atras
 Ventum est Esquillas: aliena negocia centum
 Per caput, & circa saltunt latus. ante secundam
 Roscius orabat, sibi adesses ad puteal cras.
 De re communi scribae magna, atque noua te

Orab

Orabant hodie meminisses Quinte reuerti.
 Imprimat his, cura, Macenas signa tabellis.
 Dixeris, experiar? si vis, potes, addit: & instat.
 Septimus octauo propior iam fugerit annus,
 Ex quo Macenas me cepit habere suorum
 In numero: duntaxat ad hoc, quem tollere rheda
 Vellet iter faciens: & cui concedere nugas
 Hoc genus. hora quota est? Thrax est Gallina Syro par:
 Matutina parum cautos iam frigora mordent:
 Et, qua' rimosâ bene deponuntur in aure.
 Per totum hoc tempus subiectior in diem, & horam
 Inuidia: noster ludos spectauerat vnâ:
 Luserat in campo, fortuna filius, omnes.
 Frigidus à rostris manat per compita rumor?
 Quicumque obuius est, me consulit: ô bone (nam te
 Scire, deos quoniam propius contingis, oportet)
 Num quid de Dacis audisti? nil equidem. ut tu
 Semper eris derisor. at omneis dij exagitent me:
 Si quicquam. quid? militibus promissa, Triquetra,
 Prædia Caesar, an est Itala tellure daturus?
 Iurantem me scire nihil, mirantur, ut vnum
 Scilicet egregy mortalem, altiꝫ silenti.
 Perditur hæc inter misero lux, non sine votis.
 O rus, quando ego te aspiciam? quandoq; licebit
 Nunc veterum libris, nunc somno, & inertibus horis
 Ducere sollicita iucunda obliuia vitæ?
 O, quando faba Pythagoræ cognata, simulq;
 Vincta satis pingui ponentur oluscula lardo?
 O noctes, cænaq; deum: quibus ipse, meiq;
 Ante Larem proprium vescor: vernasq; procaces
 Pasco libatis dapibus. prout cuique libido est,

FF 3

Siccit

Siccata inaequalis calices conuiuia, solutus
 Legibus insanis : seu quis capit acria fortis
 Pocula : seu modicis uescit letius. ergo
 Sermo oritur non de villis, domibusve alienis:
 Nec male, necne Lepos saltet : sed, quod magis ad nos
 Pertinet, & nescire malum est, agutamus : utrumne
 Diuitijs homines, an sint virtute beati:
 Quidve ad amicitias, usus, rectumne trahat nos:
 Et qua sit natura boni : summumq; quid eius.
 Ceruius hac inter vicinus garrat amuleis
 Ex re fabellas : nam si quis laudat Arelli
 Sollicitas ignarus opes, sic incipit. olim
 Rusticus urbanum murem mus paupere fertur
 Accepisse cauo, veterem vetus hospes amicum,
 Asper, & attentus quaesitis : ut tamen arctum
 Solueret hospitij animum : quid multa? neque illi
 Sepositi ciceris, nec longe inuidit auena:
 Aridum & ore ferens acinum, semesaq; lardi
 Frustra dedit, cupiens varia fastidia caena
 Vincere, tangentis male singula dente superbo:
 Cum pater ipse domus palea porrectus in horna
 Esset ador, loliumq; dapis meliora relinquens.
 Tandem urbanus ad hunc, qui te iuuat, inquit, amice,
 Prerupti memoris patientem viuere dorso?
 Vin' tu homines, urbemq; feris praepone re siluis?
 Carpe viam (mihicrede) comes : terrestria quando
 Mortaleis animas viuunt sortita : neque vlla est
 Aut magno, aut paruo lethi fuga. quo, bone, circa,
 Dum licet, in rebus incundis viue beatus:
 Viue memor, quam sis aui breuis. hac vbi dicta
 Agrestem pepulere : domo leuis exilit. inde

Ambo

Ambo propositum peragunt iter, vrbis auentes
 Maenia nocturni subrepere. iamq; tenebat
 Nox medium caeli spatium : cum ponit vterque
 In locuplete domo vestigia : rubro vbi cocco
 Tincta super lectos canderet vestis eburnos:
 Multaq; de magna superessent fercula caena:
 Qua procul extructis inerant hesternae canistris.
 Ergo, vbi purpurea porrectum in veste locauit
 Agrestem : veluti succinctus cursitat hospes:
 Continuatq; dapes : nec non vernaliter ipsis
 Fungitur officijs, praelambens omne, quod affert.
 Ille cubans gaudet mutata sorte : bonisq;
 Rebus agit letum conuiuia, cum subito ingens
 Valuarum strepitus lectis excussit vtrunq;
 Currere per totum pauidi conclauae : magisq;
 Exanimis trepidare, simul domus alta Colossis
 Personuit canibus. tum rusticus, haud mihi vita
 Est opus hac, ait : & valeat. me silua, cauusq;
 Tutus ab insidijs tenui solabitur eruo.

COMMENTARI.

Hoc erat in votis] hoc erat in optatis : hoc optabam.
 modus agri] agrum optabam breuibus, & paucis decempedis men-
 sum : agrum non admodum latum. modus in agro significat longitudinem
 ac latitudinem descriptam, ac dimensam. extat titulus in pandectis iuris ci-
 uilis. si mensor falsum modum dixerit. M. Tull. in orat. pro Flacco. Voluisti ma-
 gnum agri modum censeri. Caelius lib. 8. epist. de signis, & tabulis, de agri modo, de
 are alieno acerrime agere.
 iugis aquae fons.] fons aquae perennis. sic M. Tull. dixit aquam de iu-
 gi puteo haultam.
 super his.] in rebus, ad haec, vel praeter haec.
 auctius] amplius, benignius, cumulatius.
 Masa nate] Mercuri. Mercurium appellat, quia creditur amplificatio-
 nem rei familiaris, & luca adiuuare, & fortunare. vide annot. ad saty. 3. hu-
 ius libri.

propria

propria] fixa, stabilia, perpetua. vide annot. ad illum locum *si proprium est, quod quis libra, &c.* epist. 1.1. lib. 2.

Sineque maiorem, &c.] sic precatur Horatius. Si neque rem meam auxi per cuiusquam iniuriam, aut per dedecus, ac turpitudinem, neque sum imminuturus nequitia, & luxuria: si non opto ijs, quæ habeo, plura, aut maiora, neque agrum vicinum concupisco, neque thesaurum inuenire auro: si denique ijs, quæ mihi suppetunt, contentus viuo: te oro, vt, &c. solebant autem preces cum conditione concipi à veteribus. sic Thetis apud Homer. lib. 2. Iliad. Ζεῦ πάτερ, ἐπέθει δὴ σε μετ' ἀθανάτοισιν ὄνησ' ἢ ἔρα, ἢ ἔργω, τὸ δ' ἐμοὶ κρήλων ἐέλωρ. sic Horat. Od. xv 111. lib. 3. *Faune Nympharum fugientium amator Per meos fines, & apr. &c. Si tener pleno, &c.*

ratione mala] turpitudine aliqua, iniuria, vt lenocinio, impudicitia, cæde, & similibus. Pindarus *ἔδ. η. Νεμ.* ait diuitias honestis rationibus, & cum Dijs volentibus partas, stabiliores esse. sic Pind. *σὺ θεῶν γὰρ τοὶ φιλευθεὶς ὄλβος ἀνθρώποισι παρμονώτερον.*

Si veneror stultus nihil horum] id est, si huiusmodi vota, quæ statim sequuntur non facio: si talia non opto. supra ad illum locum *Et venerata Ceres, &c.* saty. 1.1. huius libri, ostendimus venerari interdum idem valere, quod precari, & vota facere. precari autem Græci *ἐυχόμεσθαι* dicunt: quod non solum à dijs aliquid precibus expetere significat, *αἰτεῖν τὰς θεούς*, vt loquitur Plato in Eutyphrone: sed etiam optare, itaque, quæ Latini optata, Græci *ἐυχὰς* quoque nominant, vt sciunt Græcè docti. sic igitur hunc locum explicandum cenfeo, si nihil horum opto, seu si quis malit, si nihil horum à Dijs precor, non vt Erasmus, qui legendum putat, *veneror stultus* autem, sic dictum, vt illa, *parce malignus* Od. xv 111. lib. 1. *& non te negliget horridus* Od. xx 1. lib. 3. & similia, quæ collegimus, ad Od. v 111. lib. 3. Existimabant autem veteres illi, diuitias, & cetera bona fortunæ à dijs immortalibus donari, & ab iisdem incommoda, damna, & egestatem hominibus importari, quod & Theognis approbat. *οὐδὲὶς κύρι' ἀπὸς καὶ κέρδεος αἴτιος αὐτὸς, ἀλλὰ θεοὶ τῶτων δώτορες ἀμφοτέρων.* Itaque quemadmodum bona à Dijs votis, ominibusq; expetebant, ita mala & aduersam fortunam deprecabantur.

ô si angulus ille, &c.] talia sunt auarorum vota, atque optata. ô si optantis, & precantis est. Virg. *Æn.* lib. 8. *ô, mihi præteritos referat si Iupiter annos.* & si. vt *Æn.* v 1. *& sic forte precatur, si nunc se nobis ille aureus arbore ramus ostendat nemore in tanto.* vt apud Græcos. *εἰ εἰ γένοιτο, ὅτιν᾽ ἀμφοτέρων.* utinam accidat. utinam mihi contingat. & ita Eurip. *Oreste.* *εἰ γὰρ ἦροιστο, φικέων δ' ἔλθοι πόλις.* Et ô. Idem Virg. lib. 5. *nec vincere certo (Quamquam ô.)*

denormat agellum.] Denormat legunt Porphy. & Acro, & ita reperi scriptum in omnibus ferè codicibus calamo exaratis, eamq; scripturam, præsertim à viris doctis comprobata secutus sum. denormare autem idem valet, quod denormem, & inæqualem, & normæ expertem efficere. huc pertinet, quod scribit Aristot. lib. 1. de arte dicendi, ea quæ nobis defunt, etiam si parua sint, nobis esse bona, & optabilia, *καὶ ἂν ἐλλείπων οἶον, καὶ ἂν μικρὰ ἢ ἀπρεῖα.*

fors

fors] fortuna. vt sup. annot. ad saty. 1. lib. 1.

quâ] aliqua via, aliqua ratione, aut aliqua parte potius.

amico Hercule.] æquo, & propitio Hercule. Persius *dextro Hercule.* beneficium Herculis diues factus. nam & Hercules eorum rem familiarem fortunare, atque augere credebatur, qui bonorum suorum decimas ad eum detulissent.

si, quod adest, gratum iuuat.] id est, si, quod mihi suppetit, gratum, & iucundum est: si eo, quod adest, delector & contentus sum. nomen *gratum* coniungendum est cum verbo *iuuat*, hoc modo, *gratum iuuat*, id est, cum sit gratum, iuuat. *καταρτισμένον, ἢ ἀγαπῶν ὃν τέρπει.* gratum est enim id, in quo acquiescimus, quo contenti sumus.

hac prece te oro.] sic loquitur epist. ad Vinn. Asell. lib. 1. *oratus multa prece nitere porro.*

præter Ingen.] nam ingenium pingue, id est, hebes, neque laudabile, neque optabile est.

vt q; soles] nam poëta omnes sub Mercurij tutela sunt. quos sup. Od. xv 11. lib. 2. *Υἱὸς Mercuriales* appellat.

& in arcem] in locum editum, qui mihi arcis loco esse possit.

pedestri.] Musam pedestrem, versus, quibus utitur in satyris, & in plerisque epistolis appellat, quia solutæ orationi sunt simillimi. supra epist. ad August. in extrem. *nec sermones ego malle Repentes per humum, quam res componere gestas.* & Ode xx 11. lib. 2. historias pedestres appellat, quæ sunt oratione soluta conscriptæ. *καὶ, pedestribus Dices historijs prælia Caesaris, Maccenas, melius.*

mala me ambitio] mala epithetum est perpetuum: vel distinguit ambitionem honestam, & laudabilem, à turpi & vituperanda. vide Aristot. lib. 4. de moribus ad Nicomach. vbi de ambitione disputat, quam *φιλοδομίαν* nominant Græci.

nec plumbeus Auster.] insalubris, pestilens, quo corpora ingrauescunt. M. Tull. per translationem sermonis plumbeos appellat, tardos & hebetes. lib. 1. Tuscul. *nisi planè plumbei sumus in philosophicis.* vel refer ad colorem oris, & corporis, quæ efficiuntur pallida Austri flatu. supra Ode xx 11. lib. 2. *Frustra per autumnos nocentem Corporibus metuemus Austrum.* Aristoteles problem. lib. 2. *τμημ. 25.* quærit cur Auster sit *δυσώδης*, id est, scetidus, & tetri odoris: & respondet forrasse eò fieri, quòd humida, & calida corpora efficiat. hæc enim maximè putrescunt. significat autem Horatius se continentia, & frugalitate consequi, vt à tempore anni minus salubri, non offendatur sua valetudo. Nam & Socratem ferunt ita continentem in vita, cultuq; fuisse, vt sæpe Athenis orta pestilentia, multisq; vi morbi absumtis, solus intactus, & integer à peste fuerit.

Libitinæ quæstus acerbæ] quia Austro flante complures in morbum incidunt, atq; intereunt. Libitina Dea funerum, à qua dicti Libitinarij, qui in funeribus procurandis sunt occupati. Plaut. senes decrepitos *libitinarios* appellat in Bacchid. *Blandule, facete, pulchra. incuruos, libitinarios, veterum senes illorum traherent patres.* Ode xx x. lib. 3. *magnâ pars mei vitabit Libitinam.*

GG

bitinam. Dionys. Halicarn. lib. 4. scribit Venerem nescio quam à Romanis appellatam esse Libitinam.

audis] appellaris, vt epist. ad Mæcenatem 11. lib. 1. rexq; paterq; Audisti coram.

Matutine] à Iano diei, & anni principium ducitur. de quo vide Macrobius lib. 1. Saturn. Incipit hic narrare suas totius diei actiones à tempore matutino, ad vesperam.

Vnde] à quo, vt sup. saty. 111. Vnde ego mira Descripsi docilis præcerta hæc. ibid. Vnde vxor media surgat de nocte Vocata.

sponsorum] sponsores iurisconsulti recentiores Paullus, Ulpianus, & ceteri fideiussores appellant. infra epist. 11. lib. 2. Hic sponsum vocat.

rapis] verbum rapis significat necessitatem, non illam quidem vi impostam: sed ab officio natam, quæ plurimum valet apud viros bonos. rapis igitur, id est, cogis me ex officij ratione. spondere autem pro altero, graue onus esse, declarat prouerbium Græcum ἐσθ' ἄρα, ἢ ἄρα, id est, sponde: at propinquum est damnum.

cia, Ne prior officio] horum verborum hæc mihi videtur esse sententia. cia (inquit Horatius) Matutine vrge, atque impelle me acriter ad hoc officium spondendi alicui amico præstandum, ne quis me officiosior existat, atque hanc mihi laudem præripiat. nonnulli libri habent, Vrge: eamq; scripturam ego magnopere probo: cuius hæc erit sententia: tu Matutine me sic hortando vrge. cia Horati noli committere, vt quisquam officio satisfaciat prior, quam tu. potest & sic explicari, seruata vulgata, & communi scriptura, vt intelligamus Horatium seipsum hortari, cia: vrge, quod agis, vrge officium tuum, ne quis te sit officiosior.

Sive Aquilo radit terras.] siue flat Aquilo, &c. sed cur terras dicit ab Aquilone radi, cum hic ventus à superiore parte spiret, vt docet Aulus Gell. lib. 3. cap. x x? fortasse responderi potest, radendi verbo vsum esse Horatium non quòd significet per extremas maris, aut terræ partes hunc ventum spirare, sed vt eius vim exprimat. sic de Euro dixit Od. x v. 1. epod. Vt neque largis Aquosus Euris arua radat imbribus.

seu bruma niualet Interiore] id est, siue dies totius anni sunt frigidissimi, ac breuissimi, niuib; denique infestissimi, &c. Interiore gyro, id est, breuiore circulo. nam compluribus ab vno communi puncto medio descriptis circulis, interiores, sunt breuiiores, seu minores. neque tamen hoc ita accipiendum est, quasi dicamus solis circulum hieme, quam vere, aut æstate esse breuiorem: (quouis enim tempore anni æqualis est) sed quòd minor sit supra finientem nostrum hieme, quam ceteris anni partibus, semicirculus: quo fit vt dies sint contractiores, noctesq; longiores. Itaque hæc verba interiore gyro diem trahit, hanc vim habent, dies efficit contractiores, ac breuiiores.

Post modò, quod mi oblit, &c.] postea mihi id locuto, quod mihi damnum afferat, ita clarè, & apertè, vt inficiari non possim, luctandum est in turba. Sed quid se locutum esse sentit Horatius, quod sibi obesse possit? vel intellige vniuersè, & generatim de quouis sermone, cuius hæc natura est,

est, vt, maximè si multus sit, & cum multis, non possit non nocere ei, qui sit locutus: vel ad sponsonem refer, quæ, vt paulo antè diximus, sponsoni plerunque damnosa est. alij referunt ad defensionem clientis, quasi Horatius alicuius causam defenderit in iudicio, & defendendo clientem, aduersarium læserit: alij ad conuicia, quæ fieri solent in turba, dum alij tardius, alij celerius eunt: quarum explicationum posteriores duas non probo: duarum autem priorum mihi placet magis ea, quæ ad sponsonem refertur.

Luctandum in turba] id est, laborandum, & contendendum est in turba.

facienda iniuria tardis] dum propero, non possum effugere, quin faciam iniuriam ijs, qui antecedunt, tardius euntibus. fit enim, vt eos impellam & pulsem, quod illi molestè ferentes, mihi conuiciantur & maledicunt his verbis, quid vis insane, &c.

Quid vis insane? & quas] verba sunt (vt dixi) eius, qui ab Horatio properante impulsus, exandescit, per imitationem quandam expressa.

improbis vrget] improbè, & sine intermissione me insectatur verbis contumeliosis, & precibus iratis, id est, execrationibus & diris precationibus. ἀπαίς. vt sup. Od. v. epod. misit Thyestes preces.

tu pulses omne, quod obstat, Ad Mæcen.] hæc verba, tu pulses omne, quod obstat, coniunctè legenda sunt, cum versu proximo, Ad Mæcenatem memori, &c. & hoc modo, mea quidem sententia explicanda. tu autem Horati (nam se ipsum affatur) non dubitaueris quicquid obstat eunti, pulsare, cum tibi fuerit ad Mæcenatem reuertendum.

Hoc iuuat, & melli est: non m.] verè loquat, ingenuè fatebor, quod verum est, hoc mihi magnæ voluptati est, iactari in turba, & pulsare, & pulsari, & male audire, cum ad Mæcenatem redeo, aut recurro.

melli est] est mihi instar mellis: est mihi dulcissimum, ac iucundissimum, ad Mæcenatem reuerti, vel, cum ad Mæcenatem reuertor, pulsari.

atras] cur atras? an propterea quòd erat commune plebis sepulcretum? at istuc fuerat olim. nunc autem in Esquilij; erant horti Mæcenatis. itaque salubres appellat saty. v 11. lib. 1. an propter sexcentas occupationes, & curas, quibus distringebatur, & obruebatur, cum eò venerat? nam & alibi curas, atras nominauit.

Per caput, & circa sal.] negocia quamplurima me omni ex parte adoriuntur, & circumueniunt.

ante secundam] alia μίμησις, per quam eius orationem imitatur, quem ad se miserat Roscius oratum, vt sibi adesset Horatius in sua causa aduocatus.

sibi adesses] tu Horati sibi esses aduocatus. M. Tull. frumentar. Tota Merelli cohors hominum non ingratorum aderat Apronio. aduocati autem ab actoribus, & patronis multum differebant. nam hi oratione reum defendebant, & causam agebant: illi muti ac taciti, & presentia sua duntaxat, aut, si forte, testimonio causam rei subleuabant. M. Tull. in Cluentiana. Quis enim vnquam non modo in patroni, sed in laudatoris, aut aduocati loco viderat? aduocati illi apud Plautum in Pænulo, testium munere funguntur.

ad Puteal.] Puteal locus erat puteali opertus, in quo erat tribunal Prætoris : vel (quod magis probo) ædificium aliquod, in quo ius dicebat prætor, à Scribonio Libone ædificatum, à puteo qui ibi erat, appellatum. epist. ad Mæcen. i i. lib. i. forum, putealq; Libonis Mandabo sciss. Puteal enim propriè est tectum, quo puteus operitur. transfertur etiam ad alia. M. Tull. libro i. de diuinat. cotem autem illam, & nouaculam defossam in comitio, supraq; impositum puteal accepimus. Dionys. Halicarn. libr. 4. in extremo. καλέται δὲ φρέαρ ὁ τόπος ἐπὶ τῆς Βασιλείας. Cum essem Romæ, Clem. Teueninus nostras, id est, Gallus vir humanus. & antiquitatis Rom. studiosiss. ac scientissimus, sexcentos mihi nummos æreos, totidemq; argenteos, & aliquot aureos ostendit, alios florente Repub. Romana, alios Repub. ab imperatoribus, ac tyrannis occupata, atque oppressa cufos : in his duos, quos hinc exprimendos curauit, ut ex horum exemplorum inspectione, quid sit puteal, & quam obrem puteal Libonis dixerit Horatius, lector intelligere queat.

Erat autem tribunal Libonis in foro Romano arcui Fabiano proximum, non longè à templo Iani.

De re communi] alia μιμησις. Alius (inquit Horatius) à scribis missus nunciat mihi scribas orare, ut reuertar, propterea quod res magna, & noua, quæ ad rem communem pertineat, acciderit. de re communi igitur, id est, ob rem communem. Putant autem nonnulli Horatium in numero scribarum fuisse, quorum munus erat, acta publica litteris mandare, & litteras publicas perscribere : iccirco videri commune hoc loco positum esse κατὰ γενεσικῶς pro publico. ut Ode x v. lib. 2. priuatus illis census erat breuius: Commune magnum. ut apud Græcos τὸ κοινόν. ego malim commune hoc loco proprie accipi, ut intelligamus rem communem scribarum. neque vero assentior ijs, qui nouata legunt vno nomine. nam nouata. se neq; vsitatum est in tota lingua Latina, neque potest esse, cum huiusmodi nomina in τὰ, masculina, primæ declinationis, Græca sint : ut poëta, alipta, athleta, citharista, dynasta, sophista, & similia. At nouata à Græco deduci non potest, sed à verbo nouandi ortum haberet, quod analogia respuit.

Dixeris, experiar] id est, si ego ei respondero, me experturum, possum ne à Mæcenate impetrare, addit me posse, & vrget.

Septimus octauo propior] parum abest, quin septimus annus præterierit, posteaquam cæpi esse in numero familiarium & amicorum Mæcenatis. octauus propemodum annus agitur, ex quo, &c.

dunt

duntaxat ad hoc] significat se non eò arcessitum esse à Mæcenate, atque in amicitiam receptum, ut ei esset vsui in rebus magnis ac serijs : sed, ut cum eo nugaretur, ac iocaretur. sic Aristoteles lib. 8. de moribus ad Nicomach. ait opulentos & potentes viros distinctis, ac diuisis amicis uti solere. alios enim esse, qui & dicantur, & sint viles : alios suauis & iucundos, videlicet comes, & vrbanos.

tollere rheda] recipere in rhedam. sic loquitur T. Luuius lib. x x i. cape hunc equum, dum ex tibi virium aliquid superest, et comes ego te tollere possum. vide quæ annotata sunt ad illum locum, Tollite, non ludo, crudeles, tollite claudum, epist. ad Scæuam lib. i.

concredere] committere, αἰσθένειν, ut annotatum ad Od. v. lib. 3.

nugas] res non admodum magni ponderis, neque reconditas : res leues, videlicet huius generis, hora, q. &c.

Thrax est Gallina] Gallina nomen est proprium gladiatoris. Thrax autem quorūdam gladiatorum commune. ut epist. ad Lolli. i. lib. i. ad imum Thrax erit. Thraces autem dicti sunt gladiatores (inquit Sext. Pomp.) à similitudine parmularum Threiciarum. Thrax cum Myrmillone comparabatur : quod declarat locus M. Tullij Philipp. v i. de L. Antonio loquentis. Tantum ne sibi sumpsit, quia Milafis Myrmillo Thracem iugulauit familiarem suum? & Aufonij versiculus, Quis Myrmilloni componitur? aquimanus Thrax.

Et, quæ rimosa benè dep.] & ea, quæ possunt impunè, & sine periculo homini rimarum pleno, & hac & illac perfluenti (ut ait Terentius) committi : id est, quæ non sunt admodum recondita, quæ licet proponere in publico, & diulgare. Georgius Torodes vir bonus, & doctus, quem nuper Lugduni mors immatura nobis eripuit, horum verborum hanc sententiam esse putabat à priore differentem. Et cetera mihi solet committere Mæcenas, quorum licet obliuisci, quæ non est necesse memoria tenere, quæ licet è memoria dilabantur, nihil sit periculi aut mali futurum : ea quæ mihi narrat, aut quæ mecum loquitur Mæcenas, non desiderant attentum admodum, nec memorem auditorem : sed ea licet & negligenter audire, & audita è memoria deponere. de qua explicatione iudicet lector.

Per totum hoc tempus subiect.] per totum hoc septennium inuidiæ sui magis ac magis opportunus : ad inuidiam expositus. inuidia laboraui.

in diem & horam,] debuerat dicere in dies, aut in horas : sed hæc duo, in diem, & in horam, pro alterutro, vel in dies, vel in horas, posita esse intelligenda sunt. aliud est enim in diem, aliud in dies, ut sciunt Latine docti.

noster ludos spect. vnà, Lus.] nonnulli sic explicant hunc locum. si fortè Mæcenas noster vnà mecum ludos spectauerat : si vnà in campo luserrat, dicebant statim omnes, En Horatius omnium mortalium est fortunatissimus. Ego autè puto esse μιμησις, id est, imitationem sermonis inuidorū, ac maleuolorum, hoc modo, noster Horatius vnà cum Mæcenate ludos spectauerat, vnà in campo luserrat. ô hominem fortunatum. Atque ita videtur explicare Porph.

omnes] omnes maleuoli hæc dicunt.

fortunæ filius] homo fortunatissimus (inquiunt illi.)

Frigidus à rostris] id est, si quis rumor, aut nuncius tristior à rostris profectus increbescit per compita, statim vt quisq; mihi fit obuius, ecquid de Dacis, & ceteris populi Ro. hostibus audierim, rogat. nam (inquiunt) verisimile est te scire, quandoquidem Mæcenati familiaris & amicus es intimus.

me consulit] ex me quærit, me rogat, num aliquid de Dacis audierim, vt saty. 1. i. i. supra, Ergo consulere, & mox respondere licebit? Consule.

Deos] Mæcenatem, Agrippam, Augustum.

nîl equidem] responder Horatius fortasse εἰσπερευόμενος.

vt tu semper eris] vt, ὡς, id est, quàm semper eris derisor. verba sunt illius percunctatoris.

at omnes Dij exag.] at omnes Dij (inquit Horatius) me perdant, si quicquam comperiti habeo. mendosè habent nonnulli libri derisor ad omnes. sape autem ita loquuntur boni auctores, Dij omnes, vt Terent. Heautont. At te omnes equidem Dij, Deaq; quantum est, Syre, cum istoc inuento, cumq; inæpro perduint. Virg. lib. 6. Æn. Dijq; Deaq; omnes.

quid: militibus, &c.] ordo & sententia verborum hæc est, Quid? (inquit percunctator ille) vtrum prædia militibus promissa daturus est Cæsar ex Sicilia, an ex Italia? Siciliam dictam esse Triquetram à tribus promontorijs, Pachino, Lilybæo, Peloro, notum est. Lucret. lib. 1. de Empedocle, Insula quem Triquetris terrarum gessit in oris. τριγώνων eadem ratione appellant Græci, seu potius τριγωνέαιαν, nempe à tribus promontorijs. Lycophron τριγώνων, quasi trium iugorum, seu collorum: Pindarus τριγώνων, id est, triū angulorum.

altiq; silenti] sic Virg. Æn. x. quid me alta silentia cogis Rumpere? non sine votis] non sine optatis, ἢ ἀνευ εὐχῶν, non sine precibus.

O rus, quando ego te asp.] hæc sunt optata Horatij, vt liceat ruri ætatem agere, ibiq; nunc legere, nunc dormire, & cessare, & nihil agere.

Ducere sollicitæ iucunda obliuia] Porphyrio ad hunc locum notat, ducere obl. vitæ, id est, potare, quod non est ita intelligendum, quasi ille intelligat Horatium è vini potu malorum præteritorum, & præsentium obliuionem quærere, vt supra Od. v. 1. lib. 2. obliuiofô leuia Mafico Ciboria exple: sed omnia huius vitæ mala, omnesq; curas, & molestias obliuisci velle: quemadmodum dixit Virg. Æn. 6. Lethei ad fluminis undam securos latices, & longa obliuia potant. Sic igitur hic locus explicandus est, & quidem facilius.

Quando mihi licebit ruri traducentem tempus ætatis, nunc lectione librorum veterum, nunc somno, & ocio, obliuisci huius vitæ sollicitudines, ac molestias: vult enim curarum, & sollicitudinum memoriam obliterari, atque obrui posse tribus rebus: veterum libris, somno, ocio, seu cessatione. vel duabus, si quis fortè somnum, & inertes horas pro vno accipere malit. Nam ordo verborum hic est, quando licebit ruri sollicitæ vitæ obliuia ducere nunc libris, nunc somno, & inertibus horis? Effet autem ineptissimum ita loqui, Quando licebit rure meo potantem curas meas obliuisci nunc libris, nunc somno, &c? ducere obliuia potrò sic dictum (opinor) vt apud Virgil. Æn. 4. ducere somnos. Nam ducere somnos videtur illis esse simile ducere ne-

claris

claris succos Od. 1. 1. lib. 3. & ducere Liberum Od. x. 1. lib. 4. & Innocentis pocula Lesbij Duces, Od. xv. 1. lib. 1. & ducere spiritum, ducere animam apud Cic. pro Sex. Rosc. Amer. Ita ducere obliuia vitæ sollicitæ, &c. idem quodammodo valebit, quod potare, seu haurire obliuia curarum, nunc veterum libris, nunc somno, &c.

fabam Pythagoræ cognata] Horatius faceret cognatam Pythagoræ fabam dicit, quasi Pythagoras existimaret fabam animal esse, vel certè in fabis mortuorum animas inesse: atque iccirco ab hoc cibo abstinuerit, veritus, ne in fabam aliquam animus paternus immigrasset. variæ tamen causæ affectuntur, cur Pythagoras voluerit à fabis abstinere: quas refert Laërtius ex Aristotele his verbis, φησὶ δ' Αρειστοτέλης ἐν τῷ περὶ τῶν κνάμων, ἀποστρέφειν αὐτὸν ἀπέχεσθαι τῆς κνάμων, ἥτοι ὅτι ἀρδοίσις εἰσὶν ὄμοιοι, ἢ ὅτι ἀδ' αὖ Πύλαγος ἀγονον γδ, ἢ ὅτι φθείρει, ἢ ὅτι τῆς ἴσ' ὄλι φούσ' ὄμοιον, ἢ ὅτι ὀλιγαρχικόν. κληρένται γού αὐτῶς, &c. id est: ait autem Aristoteles in lib. de fabis, Pythagoram iubere à fabis abstinere, aut quòd partibus virilibus inhonestis similes sunt, aut quòd Orci portis. sterile enim quiddam est faba. aut quòd corrum pit, aut quòd naturæ vniuersi similis est, aut quòd ad paucorum principatum pertinet. fabis enim sortiuntur magistratus. Festus ait fabam nec tangere, nec nominare Diali Flamini licere, quòd ea putetur ad mortuos pertinere. Nam & Lemuralibus iacitur laruis (inquit) & parentalibus sacrificijs adhibetur, & in flore eius, lucelus litteræ apparere videntur. M. Tull. lib. 1. de diuinatione aliam causam affert his verbis, Ex quo etiam Pythagoricis interdiclum putatur, ne faba vescerentur, quòd habet inflationem magnam is cibus, tranquillitatis mentis quærentis vera contrariam. fabam igitur Pythagoræ cognatam appellat, quòd ille se ab ea abstinuerit, quasi sibi cum ea cognatio aliqua esset.

O noctes, cœnæ q; Deum] cur noctes cum cœnis coniunxit? an quòd cœnæ veterum plerunq; noctu agitabantur, totamq; noctè producebantur, vt supra annotauimus? nunc autem cœnas rusticas, tenuis scilicet, & minimè sumtuosas, & noctes placidas ac tranquillas, cœnis illis nocturnis opiparis antepont? an hoc significat, cœnas suas rusticas, breueis esse, & modicas, atque ex eo se noctes ducere quietas, ac tranquillas, somnosq; capere placidissimos, neque à cibo immoderato, nimiaq; potione interruptos?

procaces] proteruos, audaculos. Procari, poscere est (inquit Festus) vnde procaces meretrices ab assidue poscendo. sup. Od. 1. lib. 2. Musam, procacem appellauit, & Catull. Fesceninam locutionem, procacem.

libatis dapibus] ex quibus ego delibauit, quantum vellem, aut quantum satis esset ad tuendam valetudinem.

prout cuiq; lib.] hæc pertinent ad versum proximè sequentem, non ad superiorem.

Siccet inæquales calices] bibit quisq; quantum libet, siue multum, siue parum. nemo cogitur à bibendi magistro calices æquales exhaurire, sed suo quisque arbitrato bibit. nemo necesse habet ex magistri præscripto bibere. Solebat autem magister ille, quem alio nomine regem appellabant, conuiuis omnibus æquales calices ebibendos dare, & bibendi leges ferre, quas

quas infanas proximo versu vocat. solutus Legibus infanis] hac de re vide, quæ annotata sunt ad illum locum, olim ludus erat cupa potare magistra, saty. i. i. huius lib.

seu quis capit, &c] siue quis liberaliorè potū ferre potest, siue modico magis delectatur. per acria pocula significat vel grandia, & immoderata, & nimia, & ad quæ ferenda, acri & robusto potore sit opus: (nam infra saty. v. i. i. acres potores appellat eos, qui multum & strenuè bibunt) vel parum diluta, atque adeò mera. ego tamen priorem explicationem malo.

vuefcit] sic reperi scriptum in cod. vno Vatic. & Iann. alij habent hu- mescit. illud alterum magis mihi probatur. Nam & vuidos dixit Od. v. lib. 4. potos, & madidos. dicimus integro sicci manè die: dicimus vuidi, cum sol Oceano subest.

Lepos] saltator quidam hoc nomine.

utrum ne Diuitijs homines] si quis in hac quæstione disceptatore, ac iudice Zenone vtatur, non dubium est, quin ille iudicaturus sit in virtute vitam beatam esse positam: sin ad vulgum referat, alij in voluptate, alij in bona valetudine, alij in diuitijs locatam esse dixerint. sed profectò, cum diuitiæ sint ad vsum corporis comparatæ, corpus animi causa natum, & ita animi bona, primum locum: corporis, secundum: diuitiæ tertium obtineant, iniquum, atque absurdum sit in bonis deterrimis, ac tertijs vitam beatam collocare. his consentanea scripta sunt à Platone lib. 9. de legibus.

vsum, rectumne] aut quid nos ad amicitias trahat, vtilitasne, an rectum, atque honestum. Negat M. Tullius amicitiam ab vtilitate nasci. Aristoteles tot amicitia genera constituit: quot sunt amabilia. quicquid enim amabile sit, id esse vel honestum, vel vtile, vel iucundum. ita tres amicitias esse: aliam, cui solum honestum sit propositum: aliam, cui vtile: aliam, cui iucundum. Ait tamen idem eam amicitiam, quæ honesti causa constituta est, cum multis alijs rebus reliquas duas superet, tum hoc maxime præstare, quòd eadem & honesta, & vtilis, & iucunda est. Pindarus videtur amicitiam vtilitate ponderare, atque æstimare. nam hoc vno nomine amicitiam commendat, quòd multæ ac variæ sint amicorum vtilitates, atque opportunitates. verba eius sunt hæc, Νεμ. εἰδ. η. Χρεῖται ὃ παντοῖαι φίλων ἀνδρῶν. Homerus id. θ. in extremo ait amicum suauem, & prudentem fratre non esse deteriore, ἐπειδὴ μὲν τι κασιγνήτιστο χερσίων τίνεσσι, ὅσκειν ἑταῖρος ἐὼν πεπυμένεα εἰδῆ. Horatius amicum iucundum rebus omnibus anteponit. supra saty. v. lib. i. Nil ego contulerim iucundo sanus amico.

Et quæ sit natura boni] bonum definit Aristoteles lib. i. de morib. ad Nicomachum, quod omnia desiderant, seu appetunt. ἀγαθὸν ἔστι πάντῃ ἐπιθυμῶν. Idem lib. i. ἐπιθυμῶν. huic definitioni addit alias descriptiones. M. Tull. lib. 2. de finibus, bonum ipsum etiam quid esset, fortasse, si opus fuisset, definisset: aut quod esset natura appetendum, aut quod prodesset. Idem lib. 5. Bonum appello, quicquid secundum naturam est.

summumque quid eius] de summo bono disputat Aristotel. lib. i. de morib. ad Nicomach. & M. Tull. in libris de finibus.

ex re] sic vulgus interpretatur ex re: id est, non alienas à proposito ferm

sermone. Ego autem ex re interpretor, ex vfu, vtilis.

olim] quondam. olim (inquit Æl. Donatus ad illum locum Terent. Andria, Atticus quidam olim, &c.) fabula principum. & citat hunc locum Horat. Sic epist. ad Mæcen. i. lib. i. olim, quod vulpes agrote cauta leoni Respondit, referam.

cauo] epist. ad Mæcen. i. lib. i. Macra cauum repetes arcum, quem macra subisti.

Asper] durus, laboriosus.

arcum] ad rem attentum, parcum, restrictum, angustum.

Solueret] laxaret. ita tamen parcus, & ad rem attentus, vt in hospitibus accipiendis largum se, ac liberalem præberet.

neque illi Sepositi ciceris] libri omnes calamo exarati, quos quidem viderim, & emendatiores excusi sic habent, non sepositis, vt nonnulli corrupti. Est autem hoc genus loquendi planè Græcum. Sic enim loquuntur Græci φθὼν ἔστι ἐπιθυμία, id est, inuideo tibi secundæ fortunæ, pro quo Latini dicerent, inuideo tibi secundam fortunam. Plutarchus in Casare, ὁ κατῶν, φθὼν ἔστι ἐπιθυμία καὶ ἡ ἐμοὶ σὺ τὸ σαυτῆ σαρτηρίας ἐπιθυμία. Plato in Hipparcho, ἐν εὐμενῶσιν δὲ ἐν ἐπιθυμίας φθόνῳ. præterea illi reposuimus ex eorundem libr. auctoritate. iungunt etiam interdum hoc verbū cum infinitiuo. Eurip. Med. τί δ' ἔστιν ὃ γράψεται φθόνος ὀφθαλμοῖσιν. Horatius Latinorum more locutus est epist. ad villicum suum lib. i. inuider vsum Lignorum & pecoris tibi calo argutus, & horti. sic Virg. Æn. 4. Ascenio ne pater Romanas inuider arces? Idem lib. 8. Sed mihi tarda gelu, sacrisq; affecta [al. effata] senectus inuider imperium. & Catull. nupt. Pel. Sic nimis insultans, extremo tempore saua Fors etiam nostris inuider questibus aures. M. Tull. Tuscul. 3. tum planè inficimur opinionum prauitate, à naturâ ipsa desciscimus, vt nobis optimam naturam inuidisse videantur, qui nihil melius homini, nihil magis expetendum, nihil præstantius honoribus, imperijs, populari gloria iudicauerunt. propterea autem quòd, qui rem aliquam alteri inuident, eam, si habeant in sua potestate, illi nullo pacto impertire velint, iccirco & inuidere vsurpant Latini, pro denegare, & non largiri, quod sine tuo incommodo dare possis: & contra, non inuidere, pro largiri. horum igitur verborum hæc sententia est, magnam illi ciceris & auenæ copiam apposuit. cicer, quod sepositum habebat, & longam auenam ei apposuit liberaliter, & prolixè.

femefa] semi esca. sat. i. i. lib. i. Semeos pisces, tepidumq; ligurrierit ius.

cupiens varia fastid. coena] cupiens muris vrbanis dente superbo singula ligurrientis, & languidè degustantis fastidia epularum varietate discutere.

tangentis malè] non libenter gustantis, sed languidè, & fastidiosè.

Cum pater ipse domus] mus rusticus. sat. v. i. i. vt aiebat coena pater. porrectus] stratus, vt sup. sat. i. i. huius lib. Si quis ad ingentem frumenti semper acernum Porrectus vigilet. & hac eadem sat. purpurea porrectum in veste locauit.

horna] huius anni, vt Od. i. i. epod. Et horna dulci vna promens dolio. & Od. xx. i. i. lib. 3. Si ture plucaris, & horna fruge Lares, auida q; porca.

HH

ador

ador] faris genus, ab edendo dictum, seu potius ab adurendo. adurebatur enim, & torrebatur, vt commodius moleretur, ac subigeretur.

Vin tu] sic habent duo cod. Vat. & Rain. Card. Iann. quos secutus sum. Carpe viam] sic Virg. Georg. 3. Iniuſto ſub ſaſce viam cum carpit. vide an not. ad Od. x. l. i. de verbo carpenti.

terreſtria quando Mortaleis] id eſt, quando quidem animalia terreſtria mortaleis animos habent. anima dicta eſt à nomine Græco *ἀνιμος*, id eſt, ventus. putabant enim nonnulli veteres animum nihil aliud eſſe, quàm ventum. Cum homines autem terreſtria ſint animalia, videtur Horatius hominum quoque animos, mortales eſſe arbitrari: quæ ſententia non modò à religione Chriſtiana eſt aliena, verùm etiam à Platone improbata ac reiecta. Pauſanias Meſſenicis ſcribit primos omnium Chaldaeos, & Magos, dixiſſe animum hominis eſſe immortalem, ijsq; cum alios Græcos complures, tum Platonem maximè, Ariſtonis filiũ, aſſenſum eſſe. Plato quidem in Phædro, & Phædone plurimis argumentis ita eſſe probare conatur. ſed neque illa ita firma ſunt, vt refelli non poſſint, & non minus ad ceterarum animantium, quàm ad hominum animos, videntur pertinere. Chriſtiani igitur hominis eſt, cum hæc quæſtio à Philoſophis diſputetur in vtranque partem, ſacrarum litterarum auctoritatem, nudamq; veritatem amplecti, rationes humanas ad eam confirmandam non deſiderare.

neque vlla eſt Aut magno] ſic ſup. Od. i. l. i. lib. i. *Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas, Regumq; turres.* vide annot. ad Od. x. v. l. i. eiusdem libri.

Dum licet in rebus iuc. v. b.] creber eſt in hac ſententia Horatius, vide exempla, quæ collegimus ad illum locum *Donec virenti canities abeſt Moſa, nunc eſt campus, eſt arca,* &c. Od. i. x. lib. i.

pepulere] impulerunt, vt vitæ genus, & locum commutaret. nocturni] *νύκτι*, noctu, vt annot. ſuprà ad illum locum, *Nec veſperturno circumgemit verſus ouile.* Od. x. v. l. i. epod.

ſuprepere] quaſi rependo ſubire. cocco] coccum Galatiæ rubens granum, aut circa Emeritam Luſitaniæ, in maxima laude eſt, inquit Plin. lib. 9. cap. xli.

canderet veſtis] ſtragula veſtis ſplenderet, ruberet. *canderet veſtis dixit, vt dicimus Ferrum candens, & M. Tull. Off. 2. candente carbone, & Horat. epist. x. v. lamina candente.*

extructis] exaggeratis, cumulatis, refertis, completis. ſuprà Od. i. l. i. lib. 2. *extructis in altum Diuijs potietur heres.* Virg. Georg. i. *Ter pater extructos diſſecit fulmine montes.* Lucret. lib. 6. *Fulmina gignit eſt craſſis, alteq; putandum eſt Nubibus extructis.* Plautus Menach. *Cerealeis cænas dat, ita menſas extruit, Tantas ſtruices concinnat patinarias.* M. Tull. in Catone, *caret epulis, extructisq; menſis, & frequentibus poculis.* Idem pro Sextio, *tantos corporum acervos extructos.* Idem lib. 2. epist. ad Att. *hercule magnum acervum Dicaarchi mihi ante pedes extruxeram.* Id. Tuſc. 5. *menſa conquiſitiſſimis epulis extruebatur.*

Ergo, vbi purpur.] in ſtragula veſte purpurea, qua lectus erat ſtratus. *veluti ſuccinctus curſ. h.] mus urbanus, quaſi altè præcinctus, & ad*

miniſtr

miniſtrandum expeditus circumcurſat. ſup. ſat. v. l. i. lib. i. *Vidi egomet nigra ſuccinctam vadere palla Canidiam.* & ſat. vlt. huius lib. *His vbi ſublatus, puer altè cinctus acernam Gauſape purpureo menſam perterſit, &c.*

Continuatq; dapes] vno, & perpetuo ordine dapes apponit. nouas aſſidue dapes apponit. dapes dapibus accumulatur.

nec non vernaliter ipſis Fung.] id eſt, atq; adeo vernarum in morem, ipſe miniſteria, & munera neceſſaria obit. *vernaliter* (inquit Nonius Marcellus) *valet adulatorie, à vernis.* de ſcriptura autem huius loci, ſi, quid ſentiam, quæris: vulgata quidem, quæ eſt, *vernaliter ipſis Fungitur officijs,* omnium librorum veterum auctoritate confirmatur: ſed, ſi mihi liceat, ego libenter legam, *vernaliter ipſe Fung.* &c. quæ vox exprimeret, ac declararet ſtudium, & ſedulitatem muris vr bani: qui non per alios, ſed ipſe per ſe hoſpiti ſuo vernaliter inſeruiret, ac miniſtraret.

prælabens] præguſtans. an, vt hoſpitem ad liberaliter epulandum inuitet, ac prouocet? an, vt omnem veneni ſuſpicionem remoueat? quod eſt ridiculum dictu in animantibus rationis expertibus. ſed ſi quis apoloſorum & fabularum naturam, legemq; conſideret, in quibus animantes ratione carentes inducuntur noſtro more loquentes, & pleraque agentes, minus abſurdum videbitur.

magiſq; Exan.] id eſt, multoq; magis trepidare, & pauere cœperunt, ſimulatq; canum latratu domus perſonuit. Non eſt perpetuo verum, quod notar Aelius Don. in Andr. Terent. *exanimem dici mortuum, exanimatum, perturbatum.* Nam proculdubio hoc loco *exanimis* interpretari aliter non poſſumus, quàm metu perturbati.

& valeat] ſic legendum, non, vt vulgò, *valeas.* nam ſic habent ferè omnes libri manuſcr. valere autem iubere ſolemus ea, quæ ſpernimus, & reijcimus, quæ nolumus denique. vide, quæ notaui ad illum locum, *valeat res ludicra ſi me,* &c. epist. ad Auguſt.

cauūſq;] latebra mea, locus excauatus, foſſa, cauerna. epist. ad Mæcen. i. l. i. lib. i. rimam cumeræ, cauum nominat. *Macra cauum repetes arctum, quem macra ſubiſti.*

ſolabitur] ſic Virg. Georg. i. *Concuſſaq; ſamem in ſiluis ſolabere quercu. Eruum, hordei genus, quod Graci ὀροβον appellant.* Feſtus.

IANDVDVM auſculto: & cupiens tibi dicere ſeruus
Pauca, reformido. Dauus ne? ita, Dauus, amicum
Mancipium domino, & frugi, quod ſit ſatis: hoc eſt,
Ut vitale putes. age, libertate Decembri,
(Quando ita maiores voluerunt) vttere: narra.
Pars hominum vitijs gaudet conſtanter: & vrget

HH 2

Propoſi

Propositum : pars multa natat, modò recta capeffens,
Interdum prauis obnoxia. saepe notatus
Cum tribus annellis, modò leua Priscus inani
Vixit inaequalis : clauum vt mutaret in horas:
Aedibus ex magnis subito se conderet, vnde
Mundior exiret vix libertinus honeste.
Iam mæchus Romæ, iam mallet doctus Athenis
Viuere: Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, postquam illi iusta chiragra
Contudit articulos : qui pro se tolleret, atque
Mitteret in pyrgum talos, mercede diurna
Conductum pauit. quanto constantior idem
In virijs, tanto leuius miser, ac prior ille:
Qui iam contento, iam laxo fune laborat.
Non dices hodie, quor sum hæc tam putida tendant
Furcifer? ad te, inquam. quo pacto pessime? laudas
Fortunam, & mores antiquæ plebis : & idem,
Si quis ad illa deus subito te agat, vsque recuses:
Aut quia non sentis, quod clamas, rectius esse:
Aut quia non firmus rectum defendis : & hæres,
Nequicquam cæno cupiens euellere plantam.
Romæ rus optas : absentem rusticus vrbem
Tollis ad astra leuis. si nusquam es forte vocatus
Ad cænam, laudas securum olus : ac, velut vsquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amasq;
Quòd nusquam tibi sit potandum. iusserit ad se
Mæcenæ serum sub lumina prima venire
Conuiuam? nemon' oleum feret ocys? ecquis
Audit? cum magno blateras clamore : fugisq;
Milius, & scurræ tibi non referenda precari
Discedunt. etenim fateor, me dixerit ille

Duci

Duci ventre leuem. nasum nidore supinor,
Imbecillus, iners, sim quiduis, adde popino.
Tu, cum sis, quod ego, & fortassis nequior : vltro
Insectere velut melior? verbisq; decòris
Obuolas vitium? quid si me stultior ipso
Quingentis emto drachmis deprenderis? aufer
Me vultu terrere : manum, stomachumq; tenero,
Dum, quæ Crispini docuit me ianitor, edo.
Te coniux aliena capit : meretricula Dauum.
Peccat vter nostrum cruce dignius? acris vbi me
Natura incendit : sub clara nuda lucerna
Quæcunque excepit turgentis verbera cauda,
Clunibus aut agitauit equum lasciua supinum:
Dimittit neque famosum, neque sollicitum, ne
Ditior, aut formæ melioris meiat eodem.
Tu, cum protectis insignibus, annulo equestri,
Romanoq; habitu, prodis ex iudice Dama
Turpis, odoratum caput obscurante lacerna:
Non es, quod simulas? metuens induceris : atque
Altercante libidinibus tremis ossa pauore.
Quid refert vri virgis, ferroq; necari?
Auctoratus eas, an turpi clausus in arca,
Quò te demisit peccati conscia herilis
Contractum, genibus tangas caput? éstne marito
Matrona peccantis in ambos iusta potestas?
In corruptorem vel iustior? illa tamen se
Non habitu, mutat ve loco : peccat ve supernè,
Cum te formidet mulier : neque credat amanti.
Ibis sub furcam prudens : dominoq; furenti,
Committes rem omnem, & vitam, & cum corpore famam.
Euasisti? credo, metues : doctusq; cauebis.

Queres, quando iterum paucas : iterumq; perire
 Possis. o toties seruus. quæ bellua, ruptis
 Cum semel effugit, reddet se praua catenis?
 Non sum mæchus, ais. neque ego hercule fur, vbi vasa
 Prætereo sapiens argentea. tolle periculum,
 Iam vaga profiliet frenis natura remotis.
 Tu ne mihi dominus, rerum imperijs, hominumq;
 Tot, tantisq; minor? quem ter vindicta, quaterq;
 Imposita haud vnquam misera formidine priuet?
 Adde suprâ dictis, quod non leuius valeat. nam
 Sive vicarius est, qui seruo paret: vti mos
 Vester ait: seu conseruus: tibi quid sum ego? nempe
 Tu, mihi qui imperitas, alys seruis miser: atque
 Duceris, vt neruis alienis mobile lignum.
 Quis nam igitur liber? sapiens: sibi qui imperiosus:
 Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent.
 Responfare cupidinibus, contemnere honores
 Fortis, & in seipso totus teres, atque rotundus:
 Externi nequid valeat per læue morari.
 In quem manca ruit semper fortuna. potes ne
 Ex his, vt proprium quid noscere? quinque talenta
 Poscit te mulier: vexat: foribusq; repulsum
 Perfundit gelida. rursus vocat. eripe turpi
 Colla iugo. liber: liber sum, dic age. non quis.
 Urget enim dominus mentem non lenis: & acreis
 Subiectat lasso stimulos: versatq; negantem.
 Vel cum Pausiaca torpes insane tabella:
 Qui peccas minus, atque ego? cum Fului, Rutubæq;
 Aut Placideiani, contento poplite, miror
 Prælia rubrica picta, aut carbone: velut si
 Re vera pugnent, feriant, vitentq; mouentes

Arma

Arma viri: nequam, & cessator Dauus: at ipse
 Subtilis veterum iudex, & callidus audis.
 Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
 Virtus, atque animus cænis responsat optimis.
 Obsequium ventris mihi perniciosius est. cur?
 Tergo plector enim. qui tu impunitior, illa,
 Quæ paruo sumi nequeunt, cum obsonia captas?
 Nempe inamarescunt epula sine fine petita:
 Illusiq; pedes vitiosum ferre recusant
 Corpus. an hic peccat, sub noctem qui puer vuam
 Furtiua mutat strigili? qui prædia vendit,
 Nil serule gula parens habet? adde, quod idem
 Non horam tecum esse potes: non ocia recte
 Ponere: teq; ipsum vitas fugitiuus, & erro,
 Iam vino quærens, iam somno fallere curam,
 Frustra: nam comes atra premit, sequiturq; fugacem.
 Unde mihi lapidem? quorsum est opus? vnde sagittas?
 Aut insanit homo: aut versus facit. ocys hinc te
 Ni rapis: accedes opera agro nona Sabino.

COMMENTARI I I.

ita, Dauus.] ita est, ego Dauus cupio te paucis conuenire. vel, ita, inquam, Dauus, sic enim loquuntur Latini cum liquidius quippiam affirmare volunt. M. Tull. Verr. de signis, qui tamen (de Catone loquitur) cum consul fuisset, condemnatus est. ita, C. Cato duorum hominum clarissimorum, nepos, L. Pauli, & M. Catonis, & P. Africani sororis filius. & Philip. XIII. tot legionibus cæsis, tanta multitudine interfecta, hostium dico, ita, inquam, hostium: quantum hoc isti hostes domestici nolint, clarissimis ducibus, supplicationum honorem tribuimus, imperatorum nomen adimemus? Idem frumentar. an me ad M. Antonij estimationem frumenti, ex actionemq; pecunia reuocaturus es? Ita (inquit) ad M. Antonij. nonnquam omittitur vox ita. vt Priap. licet indignere, seramq; propter olus, dicas, hoc ego? propter olus.

frugi] M. Tull. lib. 3. Tuscul. frugi homines ænoïus a Græcis ait appellari: latius autem esse nomen frugi, quam ænoïus. nam ceteras prope modum virtutes nomine frugalitatis contineri: eamq; a fruge esse appellatam,

tam, qua nihil melius è terra oritur, cui contrarium vitium nequitiam dici. & nequam hominem, id est, nihili, frugi homini contrarium. nequam autem dictum esse ab eo, quod nec quicquam, id est, nihil, est in tali homine. Idem in oratione pro Deiotaro. frugi hominem dici non multum habet laudis in Rege: fortem, iustum, seuerum, grauem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, ha sunt regia laudes: illa priuata est. ego tamen frugalitatem, id est, modestiam, & temperantiam, virtutem esse maximam iudico. Porro ita solent laudari maxime serui. Plaut. Casina. Pol, bonæ frugi hominem te iam pridem esse arbitror. Terent. Heautont. de fallacia dicitur est. inueni nuper quandam. Chr. fruges. Idem Adelphi. Syrus. factum est, quod iusti, Demea. D. frugi homo es.

quod sit satis, hoc est Ut vit. p.] id est, tanta frugalitate præditus, quanta in seruo postuletur, id est, ita frugi, vt in vita retinendum, ac seruandum, minimeq; occidendum esse putes. Constat autem, dominis in seruos fuisse olim vitæ, necisq; potestatem. seruum frugi igitur dominus non temere occideret: inutilem autem, & nequam, non mirum si occideret. vel ita: frugi, quantum satis est ad bonam valetudinem, & ad salutem. nam vt edaces, & intemperantes homines corrumpunt valetudinem, nec diu uiuunt: sic &, qui nimis tenui, & præparco victu vtuntur. vel ita, mediocriter, & intra modum frugi: non immoderate, neque supra modum: vt spes sit me diu victurum. Nam contra opinio est hæc omnium animis insita, eos qui frugalitate, aut alia aliqua virtute præstant, non diu in terris ætatem agere, tanquam Dijs immortalibus omnem præstantiam, vt pote à se profectam, suo iure reperentibus. Omnino locus est, mihi quidem, perobscurus. Sed non dissimulabo quibusdam videri ita legendum. frugi, quoad sit satis, hoc sensu, vsq; eò frugi, quoad sit satis. Nam, quoad, vnus syllabæ est etiam apud Lucretium.

libertate Decembri] quæ datur seruis, Saturnalibus. agitabantur autem Saturnalia xiiii. Kal. Ianuarias, vt scribit Macrobius lib. i. cap. x. eo die domini seruos suos conuiujs liberalibus, & opiparis accipiebant, ipsi muneribus seruilibus fungebantur: seruis impune, quicquid libéret, loqui licebat, vt & scribit Idem Macrobius lib. i. & Athenæus lib. i. 4. his verbis. ἢ ἡ πρόνοιον ἢ μέγας ἔδος ἐστὶ βωμῶν πασῶν ἐστὶν τὰς οἰκίας, αὐτὰς τὰς ἡδὴ οἰκῶν ἀναδεχομένους λειτουργίας. quo loco idem Athenæus multarum nationum dies festos similes commemorat. Catullus ad C. Licinium Caluam, Saturnalia, optimum dierum appellat, propterea (opinor) quod aurei illius sæculi, quod Saturno regnante fuisse dicitur, imaginem referebat, memoriamq; representabat: quo nondum erat auditum nomen seruitutis. sed de his vide plura apud Macrobius, & apud Lucianum ἐν τοῖς κερῶν πρόνοιον. vbi primo dial. sic Saturnus. καὶ ἐστὶ τὸ ἀπαντᾶν πρόνοιον, καὶ ἰδὴ καὶ παρὰ τὰς ἰσχυρὰς παρὰ καὶ δόλοισι, καὶ ἐλευθέροις. ἰδέοις ἡδὲ ἐπὶ ἐμὰ δόλοισι. id est, atque iccirco ubique plausus, & cantus, & ludus, & honoris aequalitas omnibus tum seruis, tum liberis. Neque enim me regnante seruus erat.

constanter] κατὰ γενεῶν, pro pertinaciter: vel dicendum constanter esse positum pro æquabiliter, & conuenienter vitæ superiori. vt quinto abhinc versu, inæqualem vsurpabit pro eo, qui sibi non constat. M. Tull. Tuscul. v. de

v. de Epicuro. quàm sibi constanter, conuenienterq; dicat non laborat. & vrget Propositum] persequitur id, quod sibi ab initio proposuit: perstat in consilio suscepto.

natat] modò ad vitia propensa est, modò ad virtutes incumbit. tralatio ducta est à natatoribus. tales describit incontinentes Aristot. lib. 7. de moribus ad Nicom. vt mox dicemus.

inæqualis] sibi non constans. supra saty. i. lib. i. Nil æquale homini fuit illi. ibid. nil fuit vnquam sic impar sibi. inæqualis igitur, in victu, & cultu, & consilijs omnib.

clauum] siue angustum, siue latum. nam erat & latus clauus, & angustus, vt dixi supra ad illum locum satyræ v. i. libr. i. & latum demisit pectore clauum.

se conderet, vnde, &c.] subintellige, in eum locum, seu in eam domum, vnde, id est, ex qua, &c.

Mundior] lautior, elegantior. non egentissimus, neque abiectissimus. doctus Ath.] Vatic. cod. vnus & Torn. doctus.

Vertumnis, quotquot sunt, nat. iniq.] Vertumnus ei iratum esse dicebant veteres, vel eum irato Vertumno natum, qui mobilis esset ingenio, qui secum pugnaret, qui sententiam mutaret in horas. vide plura de Vertumno ad epist. vltim. lib. i.

Volanerius] hic erat in vitijs pertinax, & perseverans. iusta chiragra] iustam chiragram dixit magnam, & grauem, & suis (vt ita dicam) numeris omnibus absolutam: quemadmodum dicimus iustum exercitum, iustum poema, iustum iter, iustam victoriam: non (vt alij) debitam, aut, quæ merito ei accidisset.

articulos] chiragram, & podagram morbum articulorum nominant Latini, quia vtraq; in articulis insidet. M. Tull. lib. i. epist. ad Att. Terentia magnos articulorum dolores habet. Itaque ἀρθρίδια appellant Græci.

tolleret] ex alueo sumeret, & in pyrgum demitteret. pyrgum.] pyrgus non est tabula lusoria, seu alueus, vt quidam putant: sed vasculum in turriculæ figuram conformatum, ex quo tali in alueum conijciebantur, ne si manu iacerentur, fraus à lusoribus admitteretur. Itaque turriculam appellat Martialis Latino nomine, quod Græco αὐψος ferè æqualiter respondet. Quarit compositos manus improba mittere talos: Si per me misit, nil nisi vota facit.

quanto constantior idem In vit.] quanto obfirmior in vitijs, tanto minus miser, quàm prior ille, qui modò ita contendit funem, vt periculum sit, ne rumpatur: modò nimis laxat. id est, qui modò virtutem studiosissimè colit, modò in omni vitiorum genere assiduè volutatur.

Non dices hodie] Quandiu (inquit Horat.) me tam longo sermone obtundes, non dicens ad quem pertineat? aut de quo loquere?

tam putida] tam odiosa, molesta, inepta, absurda, insolentia, φρονη. Cicer. orat. perf. Cum Demosthenes Athenis exagietur, vt putidus, id est, nimis exquisitè, & elaboratè loquens: inuitatis & odiosis verbis vtens.

antiq. pleb. &c.] fortunam (inquit Dauus) & mores antiquorū, laudas.

mores antiqui, & homines antiqui, & antiquum officium, semper in laude ponuntur à scriptoribus Latinis. Plaut.in Trin. meo modo, & moribus viute antiquis. Terent. Andr. O optime hospes, pol, Crito antiquum obtines. Idem Adelph. Ne illiusmodi iam nobis magna ciuium Penuria est: homo antiqua virtute, ac fide. M. Tull. pro Sex. Roscio Amer. Homines antiqui, qui ex sua natura ceteros fingerent. Idem pro Quinctio. Quid tum? tu aliquem patronum inuenies hominem antiqui officij, qui splendorem nostrum, & gratiam negligat? Iterum pro Roscio Amer. in qua muliere vestigia antiqui officij remanent. Idem ad Attic. lib. 9. vide quam sim antiquorum hominum. T. Liuius lib. 43. ceterum & mihi vetustas res scribenti nescio quo pacto antiquus fit animus, &c.

Aut, quia non s. q. clam. r. e. Aut q.] id est, aut quia non idem sentis, quod loqueris, pugnatq; cum sententia, tua oratio: aut quia facile ab eo, quod rectum esse statuisti, desciscis, neque in sententia permanes. animaduerte hoc loco describi ab Horatio duo malorum genera: vnum eorum, qui de industria flagitiose, turpiter, & vitiose viuunt: alterum eorum, qui flagitium quidem, & turpitudinem, & vitium oderunt & natura, & consilio: sed animi perturbatione impulsu ab honestate, & recto consilio desciscunt, vitiumq; persequuntur. sic distinguit Aristoteles lib. 7. de moribus ad Nicom. ἀκολασον, id est, intemperantem ab incontinente, quem ἀκρατή nominant Graeci: ille enim sibi persuasit, turpiter, & libidinosè esse viuendum: itaque insanabilis est: hic contra frugalitatem quidem, & temperantiam libidini & flagitio anteponendam esse putat: sed in sententia non manet, quoniam in eo superat rationem cupiditas. sic Euripides in Hippolyto, ait plerosq; benè sentire, & quæ recta sint, nosse: sed non facere, alios inertia, alios propterea, quod aliam quandam voluptatem honesto anteponant. sed præstat Euripidis verba ascribere. ἔστι γὰρ τὸ γ' εὖ φρονεῖν πολλοῖσιν· ἀλλὰ τῆ δὲ ἀδριπίον τάδε. τὰ χεῖρ' ἐπιστάμεθα καὶ γινώσκομεν, οὐκ ἐκπονεῖμεν δὲ, οἱ μὲν ἀργίας ἕποδ, οἱ δὲ ἠδονῶν προθέτες ἀντὶ τῆ καλῆ ἄλλω τιν'. Eodem pertinent illa Plutarchi lib. πῶς δέ τ' ἔνεον τῆ πομπῆ θυεῶδες μὲν ἔν, καὶ ἀλογον, καὶ οὐκ ἐπὶ εἰδὸτα τὸ βέλτιον, ἕποδ τῆ χείρονος ἐξ ἀκρασίας, καὶ μαλακίας ἀγεσθαι, id est, immò verò ferinum, & à ratione alienum, & miserabile est, sciētem id, quod melius est, ab eo, quod deterius est, propter incontinentiam, & mollitiem trahi.

Romæ rus optas.] sic inf. epist. ad Celsum lib. 1. Roma Tibur amem venosus, Tibure Romam.

rusticus] rure. quod est loci ad personam transtulit: vt sup. saty. v. lib. 1. in extr. domesticus ocior, id est, domi.

ac, velut vsque Vincit eas.] & quasi, quò vocaris, eò constrictus, & vi coactus, & inuitus eas, ita lataris, quòd à nemine sis vocatus.

ferum] serò: vt saepe aliàs. sic epist. ad August. Serus enim Græcis admonit acumina chartis.

sub lumina prima] paulo ante vesperam: paulo antè solis occasum, quod erat tempus cœnæ. epist. ad Torqu. lib. 1. Supremo te sole domi Torquate manebo. sic loquitur epist. 1. lib. 2. Lento Samnites ad lumina prima duello.

nemon' oleum feret. oc.] μίμησις verborum Horatii, cum ad Mæcenatem

natem ire properat, ab eo vocatus. lauabantur autem & vngebantur cœnaturi. iccirco poscit oleum, quo perunctus, cœnatum eat apud Mæcenatem.

ecquis Audit?] numquis est, qui audiat? nemo' ne audit? errant, qui putant ecquis idem valere, quod quis.

blateras] blaterare est stulte, & cupidè loqui, inquit Festus Pompeius. Cæcil. in Hymnide desine blaterare. Afranius. Ten' blaterare, & obloqui? Plaut. Aulular. ubi tu es, quæ deblaterasti iam vicinis omnibus Me mea filia daturum dotem?

fugisq;] cod. Iann. & vnus Vat. furisq;. non probo. fugis autem interpretor, ad cœnam properas.

Miluius, & scurræ] qui erant apud te cœnaturi.

tibi non refer. pr.] tibi multa mala precati: quæ tibi referre vel nolo, vel non debeo, vel non audeo.

etenim me dixerit ille] id est, etenim dicere possit aliquis me ventre duci, id est, ventri indulgere, & seruire. Dam etiam nunc sunt verba, non Horatii, vox ille, autem idem ferè valet hoc loco, quod apud Græcos ὁ δέσνα, id est, quidam, nescio quis. vno Demosthenis, & altero Cicer. exemplo contenti erimus. Demosth. πρὸς Λεπτινῶν. οὐ γὰρ ποιεῖς, ἢ λέγεις κακῶς τὰς τετελευτηκότας, ἢ εὐερετῶν τὰ δέει μεμφομένης, καὶ τὴ δέσνα ἀνάξιον ἔστι φάσκων, ὡν ἔδεν ἐκείνοισι προσήκων. Cicer. pro Rosc. Amer. quæsiisse num ille, aut ille defensurus esset.

nasum nidore supinor] id est, nasus mihi nidore supinatur: hoc est, excitatur, attollitur. Virg. Georg. 1. Antè supinatus Aquiloni ostendere glebas. in nonnullis libris legitur supino. cod. Don. autem & Vat. 3. Torn. Faern. habent supinor, vt vulgati: quæ scriptura recta est.

adde popino] sim etiam popino. popinones à popina sunt appellati: qui popinas consecantur. sed non reticebo, scriptum esse in duobus Vatic. Iannoet. Faern. Tornel. si quiduis, non sim quiduis. ego tamen hanc secutus sum, vt sit hæc sententia. ego nidore ciborum moueor, (inquit Dauus) fateor: nasus mihi excitatur nidoribus, vt imbecillo, & infirmo. iners sum & ignauus, & quicquid aliud voles: adde, si tibi videbitur, me esse popinonem, &c. sic loquitur epist. v. 1. lib. 1. frater, pater adde.

verbisq; decoris Obuol. vit.] verbis speciosis vitium tuum tegas?

aufer Me vultu terrere] cum Horatius liberiore serui oratione offenderet, terrorem ei vultu denunciabat, eiq; minabatur: qua re animaduerta orat Dauus ne stomachetur, ne sibi terrorem intentet, & vt manus contineat. aufer me terrere, id est, ne me terreto: noli me terrere.

Te conflux aliena] ex contentione, & comparatione ostendit Dauus dominum suum se esse deteriorem, & grauius peccare.

cruce dignius?] grauius: vtrius peccatum cruce dignius est?

acris Natura] id est, naturalis cupiditas, vehemens. φυσικὴ ἐπιθυμία ἰσχυρά.

sub clara lucerna] Mart. lib. x. 1. ludere teste lucerna.

exceptit] excipere, præter illam, quam supra notauimus, significatiōnem, valet etiam idem ferè, quod recipere, & id, quod extrinsecus venit, aut obiectum

obiectum est, capere. vt verba loquentis excipere, excipere sanguinem patera, excipere tela, excipere pericula.

turgentis] tumentis. supra saty. i. lib. i. tument tibi cum inguina. fortasse verbo Latino turgere respondet Græcum ὄργην, quo sæpe vititur Aristoteles pro verbo ἐπιθυμῆν, & ἐφιέσθαι, cuiuscunque rei sit cupiditas. vt problem. τμημ. δ. ἴσθ' τί ἐδὲ μὴ ὄργῶντα, ἕτε ἀποροδιαζέειν, ἕτε ἐμῆν, ἕτε ἀφ' ἑρῶντα, ἕτε φῦλον ἀφίεται; id est, quamobrem non oportet eum, qui minimè turgeat, neque Veneri operam dare, neque vomere, neque sternutare, neque flatum emittere? caudam autem salacem intellige, vt saty. i. lib. i. restes, caudamq; salacem Demeteret ferrum.

Clunibus aut agitauit] aut me succumbentem agitauit, tanquam equo insidens. genus est Veneris. Mart. lib. ii. Hecloreo quoties federat vxor equo. Quid. de arte amandi lib. 3. Parua vehatur equo: quod erat longissima nunquam Thebais Hecloreo nupta resedit equo.

Dimittit, &c.] me missum facit incolumi fama. meiat eodem] cum eadem rem habeat. Catull. Qui ipse sui patris minxerit in gremium. Horat. supra saty. i. lib. i. Hunc perminxerunt calones. Persius. Patritia immetat vulua.

Tu, cum proiect. insignib.] tu, cum posita equitis Ro. aut iudicis persona: proiectis ornamentis equestribus, sumis cultum, ac vestitum seruillem: non is es, cuius habitum, & similitudinem geris? Non sunt autem hæc ita accipienda, quasi Horatius significet se equitem esse Romanum: sed eò dicuntur tantum, vt intelligamus plerosque dominos seruis suis esse deteriores, & nequiores, vt pote, qui turpissimis cupiditatibus, & libidinibus seruientes multa se indigna, suæq; personæ indecõra perpetiantur, ac perferant.

odoratum] odore aliquo imbutum. vt Od. x. lib. 2. & rosa Canos odorati capillos.

induceres] intromitteris in ædeis mulieris.

Altercante libid.] hinc te impellit libido ad flagitium: illinc reuocat pœnæ metus. Ita pugnat metus cum cupiditate, & libidine.

Quid refert vri virgis] poterat dicere Horatius, aliter plecti liberos, aliter seruos. demus ita esse. (inquit Dauus) at horribilius est ferro necari, quo supplicio afficiuntur liberi, quàm virgis cædi, quæ pœna est seruorũ: vel significat, quòd ad turpitudinem, & infamiam attinet, nihil inter hanc & illam pœnam interesse. in nonnullis codicibus scriptum reperi, ferro'ne necari? in alijs ferro'ne.

Auctoratus] obnoxius, obligatus, nempe mercede accepta. auctorati dicuntur milites posteaquàm iurarunt in verba imperatoris. exauctorati, vbi militiæ sacramento sunt liberati, sed magis propriè (nisi fallor) dicuntur auctorati gladiatores, qui mercedem acceperunt, vt depugnent in ludo. C. Asinius Pollio lib. 10. epist. ob Fadum quendam militem Pompeianum, quia, cum depressus in ludum bis gratis depugnasset, auctorari sese volebat, & ad populum confugerat, primum Gallos equites immisit, &c. Merces ipsa (inquit M. Tull. Off. 1.) in mercenarijs auctoramentum est seruitutis. quid igitur refert (inquit) vtrum tanquam

tanquam mercenarius quidam siue gladiator, siue quis alius conductus, eas quoquò velit is, qui te auctorauit, & conduxit, an clausus in arca ita contracto sis corpore, vt genibus caput tangas?

Quò te demisit] in quam te ancilla contractum demisit, fortè propter subitum domini sui aduentum.

conscia] ancilla, vt supra saty. i. lib. i. miseram se conscia clamet.

genibus tang. cap.] participium contractum non est coniungendum cum nomine caput, quod sequitur, sed cum prouocabulo te, quod antecedit, hoc modo: & quidem alius repetamus, totumq; hunc locum explanemus. quid refert (inquit) quòd ad miseriam & turpitudinem attinet, vtrum quis virgis cædatur, vt seruus, an ferro interficiatur in adulterio deprehensus? rursus, quid refert, vtrum quis eat vsquam mercede obligatus, an in arca inclusus ab ancilla conscia corpore contracto, genibus tangat caput? proinde quasi dicat. vtrobique manifesta, & misera inest seruitus: sed inferior in homine libero, qui libidinis causa, tanto in periculo, tantaq; in miseria versatur. liber Rain. Card. & Iann. aliquantum ab alijs discrepant. sic enim in illis scriptum est, Contractum, vt genibus tangas caput. quam scripturam non sum secutus, quòd existimem particulam vt adiectam esse ab aliquo, qui non videret verbum tangas pendere à superioribus illis an turpi clausus, &c.

illa tamen se Non hab. m.] huius loci hæc mihi videtur esse sententia, tu cum libidinem tuam explere vis, in alienas ædeis non sine periculo ingrederis, vestitum mutas, ne à quoquam cognoscaris: illa autem nulla conditione adduci potest, vt domum tuam veniat, neque vt habitum, cultumq; matronæ mutet, cum te metuat, neque tibi credat.

peccat' ve supernè] id est, si eam velis tibi morem gerere, & obsequi à superiore parte: si iubeas eam tibi incubare, aut insidere subiacenti, nulla conditione est factura: ita sui iuris est, ita libera, & contumax.

sub furcam] vt seruus. Donat. in Andr. Furciferi dicebantur serui, qui ob leue delictum cogebantur à dominis, ignominia magis, quàm supplicij causa, circa vicinos furcam in collo ferre, subligatis ad eam manibus, &c.

prudens] sciens, vt sat. i. lib. i. huius lib. Cum prudens scelus ob titulos admittis inaneis, stas animo?

dominòq; furenti] vel marito, vel amori, & libidini.

credo, metues] scilicet tu metues, tuoq; malo, & periculo doctus, cauebis. proinde quasi dicat, non metues, immò verò cogitabis, quo tempore te iterum in periculum conijcias.

quæ bellua, &c.] ostendit amantes & libidinosos belluis esse incautiores, & inconsideratiores, cum hæc ferè nunquam, posteaquàm è laqueis effugerunt, iterum capiuntur: illi autem vitato periculo iterum, atque iterum in idem genus fraudis incurrant. notum est prouerbium, & refertur a Plutarcho, ἀλώπηξ διαφυγῆς πάρας, αἰθίς ἐκ ἀίσκου, id est, vulpes quæ tendiculas, aut laqueos effugit, iterum non capitur.

reddet] siue legas reddit, siue reddet, nihil refert. & vtraque scriptura codicum manuscriptorum auctoritate nititur.

Non sum mœchus, ais] si dices te non esse mœchum, licebit mihi quoque dicere, me non esse furem. nam quemadmodum ego me à furtis abstineo, neque vasa argentea tango metu pœnæ: sic tu propter periculum ab vxoribus alienis te abstines, non consilio, aut ratione.

sapiens] mihi sapiens, vt sat. i. lib. i. Non vsquam prœcepit, & illis vitur ante Quæstus sapiens. vel dic sapiens, id est, cautus, consideratus, consultus, Eurip. Μῆνῶν ἄριστος, ὅστις ἐκ αὐτῶν ἄριστος.

tolle periculum] si nullum sit periculum, tum natura ad vitium procliuis, & præceps, sese ad quoduis facinus audendum effrenata profundet. significat Horatius aut nullos, aut paucissimos esse, qui iudicio ac voluntate à flagitio, & maleficio temperet. qua de re plura ad epist. ad Quint. lib. i.

Tu ne mihi dominus, rerum imp. &c.] cum tot tibi res, atque homines imperent, videlicet pecunia, libido, gloria, metus, viri potentiores, & locupletiores, tu ne te mihi dominum esse dicis?

quem ter vindicta] vindicta dicebatur ea virga, qua Prator seruum liberabat. natum autem nomen est vel à seruo illo Vindicio, qui coniurationem adolescentum aduersus populi Ro. libertatem, patefecit: vel à vindicando, propterea, quod vindicta seruus à Pratore in pristinam, & naturalem libertatem vindicabatur, vt docet Theophilus lib. i. Institutionum iuris ciu. significat porro, duriorum, ac turpiorem esse libidinum, & cupiditatum seruitutem, quam legitimam, & iurilgentium.

nam, Sicut vicarius est] seruorum alij erant ordinarij, alij vicarij. vicarius erat is, qui in alterius erat peculio, & pœnè dicam, serui seruus. ordinarius, qui seruum habebat in peculio suo. Quamuis autem vicarius, esset ordinarij κτήμα, id est, possessio, ordinarioq; pareret, erat tamen eius seruus propterea, quod ordinarij dominus, erat & vicarij dominus, & communis vtriusque dominus: id est, vtrunque habebat in sua potestate. Nam cum seruus omnis sit in alterius potestate: & vicarius, seruus sit: is autem, qui in alterius potestate est, alterum in sua habere non possit, efficitur, vt vicarius, eiusdem domini, cuius & ordinarius, seruus sit.

atque Duceris, vt neru. alienis m.] lignum neruis alienis mobile omnes ferè accipiunt turbinem, qui scutica torqueri, & impelli solet à pueris. quam sententiam possem Tibulli tabulis confirmare lib. i. eleg. v. Namque agor, vt per plana citus sola verberare turbo, quem celer assueta versat ab arte puer. sed mihi magis placet, quod M. Antonius Muretus prior quidem annotauit, & protulit, ego autem iam pridem in aduersarijs meis habueram, per mobile lignum, &c. hoc loco significari ab Horatio id, quod appellant Graeci νευρόσπασσον. erant autem νευρόσπασσα, parua quædam animalium simulacra, quorum vel singula, vel vniuersa membra certis neruis, aut fidiculis in hanc, vel illam partem cum quadam venustate, & conuenientia mouebantur. Qui huiusmodi simulacra vulgò ostentabant, νευρόσπασσαι dicebantur, vt intelligere licet ex Aristotele in lib. de mundo ad Alexandrum, si modo est Aristotelis. cuius hæc verba sunt, καὶ οἱ νευροσπασσαι μίαν μέληθον ὀμοσπασμένοι ποιῶσι & ἀρχὴν κινῆσαι, καὶ χεῖρα & ζῶον, & ὄφθαλμον, ἔστι δ' ὅτι πᾶσι τὰ μέρη, μετὰ τινος εὐρυθμίας. id est, neurospasta vna fidic

fidicula tracta faciunt, vt ceruix, & manus, & humerus, & oculus animalis: interdum autem & omnes corporis partes cum quadam venustate, & moderatione moueantur.

Quisnam igitur liber? &c.] hæc dicuntur ex sententia Stoicorum. sibi qui imper.] qui sibi, suisq; appetitionibus & affectibus imperat. respondere] obsistere, vt epist. ad Mæcen. i. lib. i. fortuna respondere. & facty. prox. cænis respondat opimis. fortis respondere, id est, fortis ad respondendum, seu in respondendo, vt alibi, & sapius admonuimus.

& in seipso totus teres, atque] id est, totus ex se aptus, sui similis, æquabilis, perfectus, perpolitus, nihil habens asperum, nihil inæquale, nihil laciniosum. ductum à forma conglobata, in qua nihil externi hæere potest, propterea quod vndique læuis & polita est. M. Tull. in orat. perf. aures Aticorum teretes nominat, propterea quod nihil ferre possunt insolens, nihil putidum, nihil inelegans, nihil inuenustum. & in lib. de optimo gen. oratoru, ita loquitur, qui teretes aureis habent, intelligensq; iudicium. apud eundem in oratore perf. rotundum valet idem quod cultum, politum, perfectum. sic enim ille, Thucydides præsacrior, nec satis, vt ita dicam, rotundus. & in Bruto, verborum copia, & quasi rotunda constructio. idem de natura deorum, figura rotunda, nihil habens incisum angulis, nihil eminens, nihil laciniosum: seu, vt alij legunt, lacunosum. sic Plato in Phædro, ἀέτην μόνον ἐπαμειβλώσας δ' εἰς λόβον, ὅτι ἀετὶν ἐσπολύλα καὶ ἀετῶν ἐνασα & διουράτων δδοτε ἔσπειν. & Aristot. lib. 2. Rhetoric. ἀποσιθῆτα τὸ δὲ ἐπὶ σπολύλάτῃ.

Externi ne quid valeat] ne quid externum eum commoueat: vt is omnia externa contemnat, neque concupiscat, neque pertimescat, cum sit animo ab omni perturbatione & concitatione, vacuo, ac libero. talis describitur vir bonus à Virgilio, si modò Virgilij sunt versus illi, securus, mundi instar habens, teres atque rotundus, Externi nequid valeat per læue morari.

morari] hærerè, residere. absolutè positum est. manca] debilis, fracta, sine viribus. in quem nihil valet fortuna. sic M. Tull. in epist. ad Patum lib. 9. de fortuna, Quam existimo leuem & imbecillam, ab animo firmo & graui, tanquam fluctum à saxo, frangi oportere.

Urget enim dom. m.] dominus læuus, & immitis te premit, videlicet cupiditas, seu libido, vt paulò antè, dominoq; furenti Comitres rem omnem. & acreis Subiectat] translatum ab equis, quos cursu iam defessos, equites interdù calcaribus fodere solèt, & velint, nolint, vt currat, subigere.

Vel cum Pausiaca] alium domini sui morbum commemorat, nempe immoderatam tabularum pictarum studium, quod item reprehendit M. Tull. parad. ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλαττοί, his verbis, Αἰλαῶνις tabula te stupidum detinet, aut signum aliquod Polycleri. omitto vnde sustuleris, & quomodo habeas: inuentem te, admirantem, clamores tollentem cum video, seruum te esse ineptiarum omnium iudico, &c. Verr. de signis, Venio nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium, vt amici eius, morbum, & insaniam. fuit autem Pausias pictor insignis, de quo Plin. lib. 21. cap. 2. & Varro de re rustica, lib. 3.

cum Fului, Rut.] de Fului, & Rutuba equidem nihil me legisse fateor: sed Placidianum, seu Pacidianum (nam sic reperio scriptum in codicibus

cibus Ciceronianis excusis) constat fuisse gladiatorem, & eum quidem praestantissimum, ex Lucillij versibus, quos profert Nonius Marcellus in declaratione verbi compono. versus sunt hi, sannis spurcus homo vita illa dignu' locoq; Cum Placidiano componitur? optimu' longè Post homines natos gladiator qui fuit vnus. eundem commemorat M. Tull. lib. 3. epist. ad Qu. frat. his verbis, non putasset sibi Pompeius de illius salute, sed de sua dignitate mecum esse certamen: in urbem introiisset: ad inimicitias res venisset: cum Aesernino Samnite Placideianus comparatus viderer. & de optimo gen. orat. A me autem (ut cum maximis minima conferam) gladiatorum par nobilissimum inducitur. Aeschines, tanquam Aeserninus (ut ait Lucillus) non spurcus homo, sed doctus, & acer Cum Placidiano componitur, optimu' longè Post homines natos, &c. nihil enim illo oratore arboror cogitari posse diuinius. & Tuscul. lib. 4. An verò vir fortis, nisi stomachari coeperit, non potest fortis esse? gladiatorum id quidem est. quanquam in eis ipsis videmus saepe constantiam: colloquuntur, congregantur, aliquid postulant, ut magis placati, quam irati esse videantur. sed in illo genere sit Placideianus aliquis hoc animo, ut narrat Lucillus, Occidam illum equidem, & vincam, si id queritis, inquit, &c. De Placideiano igitur nemini dubium est, quin fuerit gladiator: De Fulvio autem, & Rutuba, de quibus nihil extat, quod sciam, nihil affirmare possum: hoc tantum licet suspicari, eos quoque fuisse gladiatores, propterea quòd cum Placideiano gladiatore numerentur. huius loci autem haec sententia est. cum admiraris tabulam aliquam à Pausia pictam, quid est cur minus peccare existimandus sis, quam ego, cum gladiatorum praelia in pariete minio, aut rubrica, aut carbone depicta erecto corpore contem- plor?

contento poplite] quidam haec ad Dauum referunt, ita studiosè & cupidè spectantem, ut poplites contendat: alij ad gladiatorum imagines contentis poplitibus pugnantium. Acron vtranque sententiam completitur, & proponit. Ego malo referri ad gladiatores pictos, vel ad Placidianum tantum. Nam certè ita solent pugnare gladiatores, nempe altero poplite contento. atque hanc sententiam confirmat id quod sequitur, Velut si Reuera pugnent, &c. si quis tamen alteram malet, non pugnabo.

nequam] paulò antè diximus hominem nequam, homini frugi esse contrarium.

Subtilis] ἀκρίβης, subtilis, & limati iudicij. translatio est à filo, seu tela subtiliter texta, epist. ad August. lib. 2. Iudicium subtile videndis artibus.

audis] dicaris, ut rex q; pater q; Audisti coram, epist. ad Mæcen. r. i. lib. r. Nil ego, si ducor libo f.] si tibi nidore, seu vapore ducor, homo nihili sum, vel, hominem nihili me dicis esse. Graeci hominem nullius pretij, contemptissimum, nullius bonæ frugi, ignobilem, εἰδέν nominant. τὰ τ' ἔστιν, ἢ τίς ἀνὸν, πρὸς εἰδέν χησίμον, εὐτελῆ, δυσήνη. quid sit libum, dicemus ad illum locum, ut q; sacerdotis fugitiuus liba recusò. epist. ad Fulcum lib. r. in libro Don. scriptum est, Nil sum ego.

tibi ingens Virtus] Solent haec legi enunciando, & sine interrogationis nota, hoc sensu, Tu autem tanta virtute, ac temperantia praeditus es scilicet, ut cœnas lautiores, & sumtuosiores contemnere queas. ironia est. sentit

sentit enim planè contrarium eius, quod dicit, nempe herum suum tam imbecillum esse, & propè nullius virtutis, ut cœnis opiparis facillimè capiatur, & vincatur. Iam verò cœnis respondere opimis, eadem ratione, & significatio- ne dictum, qua respondere fortunæ. epist. r. lib. r. & respondere cupidinibus, supra hac ead. saty. pro non cedere, non obsequi, sed contemnere potius. signi- ficat autem, non eam in illo inesse virtutem, & continentiam, & fortitudi- nem, & constantiam, ut cœnas opiparas contemnere queat. Quòd si quis malet haec legi interrogando, & sine ironia, hoc modo, Quantumuis vir- tus tibi magna sit, potes ne ea fretus cœnas apparatus, & opiparas contem- nere? non improbabo.

Obsequium ventris, &c.] huius loci haec sententia est, dices me maiore meo malo ventri obsequi, quam te, quia, si quando escas aliquas lautiores ligurriero, scapulae meae operiuntur loris: at tu cum cara, & sumtuosa obsonia confectaris, num impunè ferre soles? minime verò. nam talem victum consequitur cruditas, & infirma corporis valetudo. longè igitur grauius plecteris, quam ego, qui vapulo.

cur?] cur grauius plector, cum ventri morem gesserò, quam tu? quasi dicat, non est ita.

Nempe inamarefcunt] non est ita (inquit Dauus) id est, non est tibi minus impunita ista victus intemperantia, ac luxuria, quam mihi mea edacitas: non minoris tibi constant cara ista obsonia, cœnae q; sumtuosae, quam mihi mea auiditas, propterea, quòd nimia ciborum copia tibi aegrè concoquitur à ventriculo. ita nascitur cruditas: ex qua totius corporis con- stitutio perturbatur. his similia sunt illa sat. r. i. huius lib. Putet aper, rhombus q; recens, mala copia quando Aegrum sollicitat stomachum. ibid. at simul asis miscue- ris elixa, simul conchilia turdis, Dulcia se in bilem vertent, &c.

Illusiq; ped. vit. ferr. &c.] propterea quòd ventriculus cruditate la- borans, suo munere probè fungi non potest. quò fit ut corpus non alatur, de- bilitentur pedes, & reliquae corporis partes.

an hic peccat, &c.] argumentum est à minore, Demus puerum ser- uum, qui furtiua strigili vnam emit, peccare: quanto grauius peccat is, qui praedia sua vendit, eorumq; pretium in coemenda obsonia, & in cœnas sum- tuosas apparatus infumit, ac profundit? nauclerus quidam apud Menan- drum (ut refert Athenæus lib. 4.) vota facit, ut qui agros, & praedia ven- dunt, & bona sua comedunt, semper nauigent, nunquam terram tangant, ut ita sentiant, quali bono accepto non pepercerint. sic Menander, ὁ φίλος τῆ μητρί, ὡς σεμνὸν σφόδρ' εἰ τοῖς νοῦν ἔχεισι κτήματα, πολλὰ τ' ἀξίον. ὡς δ' ἴτ' ἐγγλῶν, εἴ τις πατρῶων παρὰ λαβῶν τῶν κατὰ φάροι, πλεῖν τῶν ὄψε τέλει, καὶ μὴ δ' ἐπιβαίνειν γῆς, ἢ ἄτως ἡδὲ οἶον παρὰ λαβῶν ἀγαθὸν καὶ ἐφέλατο.

Nil seru. gul. p. h.] nil seruile habet, cum gula patet, ac seruit? quasi dicat, plurimum.

adde, quòd idem] sic Aristoteles de improbis ac vitiosis hominibus lib. nono de morib. ad Nicom. Et vitiosi homines quaerunt quibuscumq; totos dies traducant: se ipsos autem fugiunt. multa enim grauius & horrenda recordantur. & cum soli sunt, talia expectant altera: cum alijs autem obliuiscuntur: & cum sit ni-

hil in eis amabile, nullo erga se amoris affectu commouentur. verba Græca sunt hæc, Ζητῶσι τε οἱ μοχθηροὶ μεθ' ὧν σὺνμερούσασιν· ἑαυτὰς ἢ φιύγασιν. ἀναμοιμήσουσι γὰρ πολλῶν καὶ δυσχερῶν. Ἐ Γραῦθ' ἕτερα ἐλαίσει καδ' ἑαυτὰς ὄντες· μεθ' ἑτέρων δ' ὄντες ἐπιλαϊθάουσι· ἂδεν ἢ φιλιτὸν ἔχοντες, εἴθην φιλικὸν πάχουσι πρὸς ἑαυτὰς.

non oia rectè Ponere] nulla in re serua, atque honesta ocium tuum ponere potes.

tēq; ipsum vitas fug. &] tu te ipsum fugis, vt serui improbi solent à domino fugere, & huc, & illuc errare. seruos erroneos distinguunt Iurif- consulti à fugitiuis, quòd hi ita fugiunt à dominis, vt nō habeant in animo ad eos vnquam reuerti: erroneos eo consilio fugiunt, vt aliquando reuertantur. sed hoc loco Horatius hanc distinctionem non seruat: vtiturq; his nominibus translatè, hoc modo: tu te ipsum, vt fugitiuus, & erro, vitas: seruorum erroneum, & fugitiuorum instar, qui dominum reliquerunt, te ipsum fugis. secutus sum autem scripturam librorum manuscriptorum Donati, Faëni, 2. Vaticanorum, Tornesij. nam excusi omnes, quos quidem viderim, habent fugitiuus vt erro. quam scripturam si quis probabit, sic explicabo, Te ipsum vitas, vt erro fugitiuus, id est, vt seruus erro, qui fugit à domino: vel te ipsum vitas, fugiens à te, vt erro: vel te ipsum vitas, vt seruus fugitiuus errabundus. quod si placebit, idem ferè valebit hoc loco fugitiuus, quod fugax, aut fugere solitus, quemadmodum Terent. in Heautont. argentum fugitiuum. & Varro lib. 1. de ling. Lat. obliuionem fugitiuam appellat. ego tamen priorem scripturam magis probo.

fallere] leuare, lenire, βακολεῖν. vt Virg. Æn. 4. si fallere possit amorem.

nam comes atra pr. seq. f.] sic Od. xv. lib. 2. quid terras alio calentes sole mutamus? patria quis exul se quoque fugit? & epist. ad Villic. lib. 1. stultus vterque locum immeritum causatur inique: in culpa est animus, qui se non effugit vnquam.

Vnde mihi lapidem? loquitur Horat. serui oratione nimis libera offensus. significat autem sua vitia neminem libenter audire. subint. sumam?

aut versus facit] significat, versuum faciendorum studium, infantiæ esse proximum, atque ad infantiã propemodum hominem adigere. vt supra sat. 1. 1. huius lib. Adde poemata nunc, hoc est, oleum adde camino, Quæ si quis sanus fecit, sanus facis & tu.

accedes opera agro] mittam te in agrum Sabinum, vt nonus accedas ad seruos octo operarios, qui in opere rustico faciendo versantur. sic Plaut. Mostell. Cis hercle paucus tempestates, Tranio Augebis ruri numero genus ferratile.

Vt Nasidieni iuuat te cœna beati? Nam mihi querenti conuiuam, dictus here illic

De

De medio potare die. sic, vt mihi nunquam
In vita fuerit melius. da, si graue non est,
Quæ prima iratum ventrem placauerit esca.
In primis Lucanus aper, leni fuit Austro
Captus, vt aiebat cœna pater. acria circum
Rapula, lactuca, radices, qualia lassum
Peruellunt stomachum, siser, alec, secula Coa.
His vbi sublatis, puer altè cinctus, acernam
Gausape purpureo mensam perterisit: & alter
Sublegit, quodcunque iaceret inutile, quodq;
Posset cœnanteis offendere: vt Attica virgo
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes
Cacuba vina ferens, Alcon Chium maris erpers.
Hic herus, Albanum Macenas, siue Falernum
Te magis appositis delectat: habemus vtrunque.
Diuitias miseris. sed queis cœnantibus vnâ
Fundani, pulchrè fuerit tibi, nosse laboro.
Summus ego, & prope me Viscus Turinus, & infra,
Si memini, Varius. cum Seruilio Balatrone
Vibidius: quos Macenas adduxerat umbras:
Nomentanus erat super ipsum, Porcius infra,
Ridiculus totas simul absorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui, si quid fortè lateret,
Indice monstraret digito. nam cetera turba,
Nos, inquam, cœnamus aueis, conchylia, pisceis,
Longè dissimilem noto celantia succum:
Ut vel continuo patuir, cum passeris, atque
Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.
Post hæc me docuit melimela rubere minorem
Ad lunam delecta. quid hoc intersit: ab ipso
Audieris melius. tum Vibidius Balatroni.

Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti.
Et calices poscit maiores. vertere pallor
Tum parochi faciem nil sic metuentis, vt acreis
Potores: vel, quòd maledicunt liberius: vel,
Feruida quòd subtile exsurdant vina palatum.
Inuertunt Alphanis vinaria tota
Vibidius, Balatroq, secutis omnibus imis.
Conuiuæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur squillas inter muræna natanteis
In patina, porrecta. sub hoc herus, hæc grauida, inquit,
Capta est, deterior post partum carne, futura.
His mistum ius est oleo, quod prima Venafri
Presit cella, garo de succis piscis Iberi,
Vino quinquenni, verùm citra mare nato,
Dum coquitur: cocto Chium sic conuenit, vt non
Hoc magis vllum aliud: pipere albo, non sine aceto,
Quod Methymneam vitio mutauerat vuam,
Erucas virideis, inulis ego primus amaris
Monstrauit incoquere, illutos Curtillus echinos,
Ut melius muria, quam testa marina remittit.
Interea suspensa graueis aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulueris atris,
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos maius veriti, postquam nihil esse pericli
Sensimus, erigimur. Rufus posito capite, vt si
Filius immaturus obisset, flere, quis esset
Finis: ni sapiens sic Nomentanus amicum
Tolleret? heu Fortuna, quis est crudelior in nos
Te deus? vt semper gaudes illudere rebus
Humanis? Varius mappa compscere risum
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,

Hæc

Hæc est conditio viuendi, aiebat: eoq,
Responsura tuo nunquam est par fama labori.
Te ne, vt ego accipiar laute, torquerier omni
Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
Ne male conditum ius apponatur? vt omnes
Præcincti recte pueri, comitiq, ministrent?
Adde hos præterea casus: aulæa ruent si,
Ut modo: si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed conuiuatoris, vti ducis, ingenium res
Aduersæ nudare solent: celare secunda.
Nasidienus ad hæc: tibi di, quæcumque preceris,
Commoda dent: ita vir bonus es, conuiuiaq, comis.
Et soleas poscit. tum in lecto quoque videres
Stridere secreta diuisos aure susurros.
Nullos his malle ludos spectasse: sed illa
Redde age, quæ deinceps risisti. Vibidius dum
Querit de pueris, num sit quoque fracta lagena:
Quòd sibi poscenti non dentur pocula: dumq,
Ridetur fictis rerum Balatrone secundo:
Nasidienne redis mutata frontis, vt arte
Emendaturus fortunam. deinde secuti
Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis sparsi sale multo, non sine farre:
Pinguibus & ficis pastum iecur anseris albi,
Et léporum auulsos, vt multo suauius, armos,
Quàm si cum lumbis quis edit. tum pectore adusto
Vidimus & merulas poni, & sine clune palumbes:
Suauis res, si non causas narraret earum, &
Naturas dominus: quem nos sic fugimus vlti,
Ut nihil omnino gustaremus: velut illis
Canidia afflasset peior serpentibus Afris.

KK 3

COMM

SATYRARVM
COMMENTARI.

Vt Nasidieni iuuit.] in nomine Nasidieni tertia, & quarta syllaba contrahuntur in vnam, videlicet i, & e, quod saepe aliàs fieri solere supra ostendimus. secunda autem eiusdem nominis syllaba hic producitur, cum infra corripiatur ibi. Nasidienus ad hac, & Nasidienne redis. ego inci in quendam librum manuscriptum Romæ in quo sic legitur. Nasidieni, qui iuuit te cæna beati? sed & Priscianus lib.17. priorem, ac receptam scripturam agnoscit, & ceteri omnes libri veteres comprobant.

beati] ἐλπίς, diuitis, copiosi. vt Od. v. 11. lib. 3. Thyra merce beatum. & epist. ad Loll. 1. 1. lib. 1. beatus enim iam cum pulchris tunicis, &c.

dictus here illic] dictus es mihi heri illic apud Nasidienum meridie potare. here pro heri notat Prisc. lib. 15. & hunc locum profert. quanquam in aliquot lib. veteribus scriptum est heri.

da] dic. vt Virgilius in Tityro. Sed tamen, iste Deus qui sit, da Tityre nobis.

Quæ prima irat. ventr. plac.] supra saty. 1. 1. cum sale panis Latrantem stomachum bene leniet. Vlysses apud Alcinooum ait ventre nihil esse impudentius, qui etiam in luctu, ac marore sui meminisse iubeat. sic Hom. ὄδ. 11. ἄλλ' ἐμὲ μὲν δὲ ὀρσῆσαι ἐδάτε κηδόμενον περ' οὐ γὰρ τι συγρηῖ ὅππ' ἡσέει κούτερον ἄλλο ἔπλετο, ἢ τ' ἐπέλευσεν ἔο μνήσασθ' ἀνάστη, καὶ μάλα τρέφωμιον.

Austro] Austro leniter flante carnes efficiuntur teneriores. Νότος γὰρ σίωψ, ait Aristoteles quodam loco.

Cœnæ pater.] cœnæ pater, conuiuator, parochus in hac satyra idem valent.

qualia lassum Peruellunt st.] cuiusmodi res stomachum languentem, ac nauseantem laceflunt, ac prouocant. adhibebantur enim illa ἀνασωμώσεως χάριν, vt supra ostendimus ex Athenæo, comment. saty. 4.

sifer] genus est pastinacæ, quæ mulsio in cibis temperata, etiam in gratiam vertitur, inquit Plin. lib. 19.

alec] genus liquaminis esse diximus sup. saty. 4.

facula Coa] ex vino Coa. genus condimenti.

altè cinctus] ἑυζωνος, expeditus ad ministrandum. sup. saty. v. 1. Veluti succinctus cursitat hospes.

acernam] ex acere arbore factam. acernas mensas etiam fuisse in pretio, quanuis citreis inferiores, declarat distichum illud Martialis. Non sum crissa quidem, nec silua filia Mauræ: sed norunt lauras & mea ligna dapes.

Gausape purpureo] Prisc. lib. 7. eo capite, vbi docet in sextis casibus nominum neutrorum tertia declinationis in e. reperiri e, & i. hunc versum profert. sic & Lucill. Purpureo tersit tunc latus gausape mensas. Varro. Clauditur Oceano, Lybico mare, flumine Nilo. Lucret. lib. 1. E mare primum homines, e terra posset oriri squammigerum genus, & volucres: ex quo Plauti iocus in Mil. glor. Maris causa herele, ego hoc vtor oculo minus. Nam si à mare abstinuissem, tanquam hoc vterer. nam hunc Plauti versum sic emendauit Muret. lib. 3. Var. lect.

vt Attica virgo Cum sacr. Cr.] Hydaspem puerum formosum cum virgine Attica Canephora comparat. sacra Cereris in canistro quodam, aut cista

cista ferebant virgines capitibus imposita, manibus sublatis, à sacerdote accepta diebus festis Cereris, Mineruæ, & quibusdam alijs. Eas virgines Eriethonio regnante fuisse institutas, refert Suidas, à Philochoro traditum esse. Habebat autem suas & Pallas Canephoras: de quibus sic Pausanias in Attica. ἀ δὲ μοι θαυμάσαι μάλιστα παρέχον, ἔσι μὲν καὶ ἐς ἄπαντας γνώριμα, ἡρώδης δ' οἷα συμβαίνει. Παρθένου δὲ οὗτο ἔναθ' ἢ Πολυδάδος οἰκίῃσιν ἐ πόρρω. καλῶσι δὲ Ἀθωῶνιοι σφᾶς κληφόρας. Αὐταὶ χρονον μὲν τινα διασταν ἔχουσι πρὸς τῆ θεᾷ. ἄλλοι μὲν ἢ ἔορῆς δρῶσιν ἐν νυκτὶ τοιαύτῃ, ἀναδύσασθαι σφίσι δὲ τὰς κεφαλὰς, ἀ ἢ ἢ Ἀθωῶς ἱέρφα δίδωσι φέρειν, ἔτε ἢ δίδωσι, ὁποῖον τι δίδωσιν, εἰδύα, ἔτε ἢ φερέσας ὄψασαμένους, id est, quæ autem me maxima admiratione affecerunt, cum minimè sint omnibus nota, scribam cuiusmodi sint. Dux virgines à templo Palladis non longè habitant: eas autem Canephoras appellant Athenienses. Hæ aliquantum temporis apud Deam commorantur. vbi verò dies festus aduenit, faciunt noctu sacra, suis capitibus imponentes, quæ Minerua sacerdos dat eis ferenda, cum neque ea, quæ dat, quid det, sciat: neque ea, quæ ferunt, quid ferendum accipiant, sciant. De iisdem sic M. Tull. Verr. de signis. Erant præterea duo signa non maxima: verum eximia venustate, virginali habitu, atque vestitu, quæ manibus sublatis sacra quædam more Atheniensium virginum reposita in capitibus sustinebant. Canephora ipsæ vocabantur. habebat & Diana suas. Theocr. eid. β. Ἡνδ' ἀ τῶ ὑβέλοιο καναφόρος ἀμμιν Ἀναξὶ ἄλλος ἐπ' Ἀρτέμιδος. ascribitq; ad hunc locum interpres, virgines nupturas placandæ Dianæ causa, ne eam offenderent, atque in sese irritarent, quòd virginitatem suam essent amissuræ, κληφορέην, id est, sacra quædam in canistris condita, & occultissima ferre solitas esse.

Cæcuba vîna] vinum Cæcubum laudabant Romani illi veteres. sup. Od. x. lib. 1. Cæcubum, & prælo domitam Caleno Tu bibes vnam.

Alcon] alter puer vinum Chium ferens prodit in medium.

Chium] in nomine Chium, i, producitur, cum Chius primitium sit breue: docet Prisc. lib. 2.

maris expers] aquæ marinæ expers. ἢ τεθαλασσωμένον. Athen. lib. 1. scribit, veteres consueuisse aquam marinam in vina infundere, fortasse vt essent salubriora. Nam huiusmodi vina nullas cruditates gignunt, ventrem soluunt, stomachum aliquantum mordent, atque incitant, flatus non ingenerant, ad cibum concoquendum adiuuant. verba Athen. sunt hæc. οἱ δὲ ἐπιμελέσιρον τεθαλασσωμένοι οἶνοι ἀκράσπαλοῖτε εἶσι, καὶ κοιλίαν λύουσιν, ἐπιδάνυσί τε τὸν σίμαχον, ἐμψυχάσας τε καὶ ἐνεργάζον, καὶ συγκατεργάζον τὴν τροφήν. Itaque fugam illam Bacchi ad mare, nonnulli sic interpretantur, vt per eam significari putent hanc conficiendi vini rationem, & aquæ marinæ infusionem: nam vinum aqua marina infusa suauius effici: vnde Plauti iocus Rudente. Quasi vînis Græcis Neptunus nobis suffudit mare.

herus] dominus cœnæ. Nasidienus.

Albanum] de vino Albano sic Athen. lib. 1. γίνεθ' ἔ δὲ τὴν καμπαρίας κύμω δὲ καλέμενος Ἀλβανός, πότιμος, κῆφος δὲ τῶν πέντε. id est, nascitur autem, & in agro Cumano, qui est in Campania, vinum Albanum quod appellatur, ad potionis vsum accommodatū, & leue ab annis quinq;.

Diuitias miserat] Alij putant orationem esse hominis suam copiam extenu

extenuantis hoc modo : habemus (inquit Nasidienus) vtrunq; , videlicet Albanum, & Falernum, si tibi magis placent, quam, quæ tibi ministrantur: atque ita hæc verba Diuitias miseras, dicendum erit cohærere cum superioribus verbis habemus vtrunque: alij Diuitias miseras existimant esse verba Horatij, & ita, à superiore versu separanda, hoc modo. ô Diuitias miseras Nasidieni: ô hominem miserè diuitem. Muretus hanc sententiam probat : mihi illa probabilior videtur.

sed queis cœnantibus vnâ] id est, sed quibus alijs conuiujs vnâ cœnantibus libenter, & iucundè cœnaris, liberaliterq; acceptus sis, scire peruelim.

pulchrè fuerit tibi] benè fuerit tibi, iucundè vixeris. vide sup. annot. ad saty. 11. huius lib. benè erat non piscibus vrbe petitis.

quos Mæcenas addux. vmbra.] vmbra appellatur, vt dicemus ad epist. ad Torq. lib. 1. conuiuæ non vocati illi quidem à conuiuatore : verum tamen eum, qui vocatus est, secuti. sed quæri potest quos dicat Fundanius vmbra fuisse Mæcenatis, Balatronem ne & Vibidium, an Nomentanum, & Porcium? si Balatronem & Vibidium, prouocabulum quos referetur ad ea, quæ antecedunt : si Nomentanum & Porcium, hic erit ordo verborum, & Nomentanus erat supra ipsum Mæcenatem : Porcius infra, quos quidem Mæcenas secum adduxerat non inuitatos à Nasidieno : & ita Aldus Manutius. Puto autem hic treis lectos fuisse : in vno Fundanium, Viscum Turinum, Varium : in altero Balatronem, Vibidium, Nasidienum conuiuatore : in tertio, Nomentanum, Mæcenatem, Porcium discubuisse. media inter lectos erat mensa. Constat autem Casium Nomentanum fuisse luxuriosum, & perditum nepotem : de quo sup. saty. v 111. lib. 1. & alibi.

super ipsum] sic habent libri veteres, non supra : quod malim tamen. & ita loquitur M. Tull. epist. ad Papirium Patum lib. 9. & quidem supra me Atticus, infra Verrius familiares tui. omnino ego suspicor ab Horatio scriptum esse supra, vel certè super, id est, supera, seu supra. docent tamen nobiles grammatici, veteres vsurpasse super & supera, pro supra.

Ridiculus totas] Porcius in eo ridiculus, quòd totas vno haustu placentas deuorabat. libri aliquot veteres : in his Vat. vnus, & Torn. habent obforbere. quam scripturam probo. vt obligurrire apud Terent.

Nomentanus ad hoc] Nomentanus ad hoc fuerat à Nasidieno vocatus, vel à Mæcenate ductus, vt si quid esset obsonij lautioris, quod alijs obscurum, atque incognitum esset, digito indicaret. erat enim hic Nomentanus insignis obsoniorum artifex, iudex, & helluo.

nam cetera turba] nam nos harum deliciarum rudes, & imperiti, comedimus aues, conchilia, &c.

Longè dissimilem noto] quæ omnia succum continebant nobis incognitum, longèq; ei succo dissimilem, qui vulgo est notus.

passeris] piscis plani : qui à rhombo, hoc tantùm differt, quòd rhombo litus corporis dexter resupinatus est : passeris læuus. Plin. lib. 9.

porrexerat] sic reperi scriptum in tribus Vat. & Iann.

melimela] μελίμηλα, mâla mellei saporis.

damnosè

damnosè] plurimum. nam damno conuiuatoris supra modum bibunt conuiuæ.

moriemur inulti] iocus: quasi ita dicat. parest nos Nasidieno, qui nos inuitauit, hanc gratiam referre, vt plurimum bibamus : vel dic iocum in eo cõsistere, quòd oratio eorum, qui in ancipiti, & aduerso prælio, quamplurimis hostibus interfectis, mori decreuerunt, ad certamen poculorum transfertur. Virg. Æn. 11. nunquam omnes hodie moriemur inulti.

Et calices poscit] sic efferunt Græci ἀπέτει μέζους subaudi κύλικας. vide annot. ad Od. 1x. epod. poscit autem habet cod. vnus Vatic. Rain. Card. Torn. quos secutus sum.

vertere pallor] tum cœpit Nasidienus pallere.

parochi] conuiuatoris, qui cœnam præbebat. aliàs parochum appellant τὸν ἀπέτειν, eum, qui salem, acetum, oleum, ligna, & similia præbet legatis aut magistratibus, vt diximus sup. ad saty. 111. lib. 1. ex quo parochia. M. Tull. epist. ad Att. lib. 13. epist. 1. Omnino cum sextius noster parochijs publicis occupauit, quòd quidem facile patior. Veruntamen, quòd mihi magno beneficio meo magna cum fratribus illius necessitudo est, inuito eum per litteras, vt apud me dîneretur.

acreis] qui largiter, & supra modum bibunt. vt sat. 2. huius lib. acria pocula. exsurdant] hebetant, obtundunt. tralatio est ab aurium sensu ad gustatum. palato enim iudicantur sapores.

Inuertunt Alifanis] id est, vini cados inuertentes, totos exhauriunt poculis Alifanis. M. Tull. orat. pro Plancio. totus ille tractus celeberrimus Venafranus, Alifanus. iam illud inuertunt vinaria, dictum, vt vertere cados. Od. 21x. lib. 3. Non antè verso lene merum cado. Veriebantur enim cadi, & similia vasa vinaria, cum vinum ex ijs promebatur.

imis] qui accumbebant in imis lectis, seu in infimis lectorum partibus, vt epist. ad Loll. 2. lib. 1. imi Derisor lecti.

Conuiuæ lecti] conuiuæ honoratiores, qui summi accumbebant.

squillas] supra saty. 4. Tosus marcentem squillis recreabis, &c. Potorem.

natantes] in iure, quòd iam iam describet.

porrecta] muræna procera in patina exposita. participium porrecta declarat murænae magnitudinem, ac proceritatem. sic sup. sat. 11. huius lib. Porrectum magno magnum spectare catino Vellem, ait Hargyjs gula, &c.

hæc grauida (inquit)] si verum est, quòd de muræna traditum est, eam cum serpente commisceri, cibus est non tam suavis, quam periculosus. Oppianus quidem lib. 1. ἀλιεύ. hanc vulgatam de muræna opinionem non prætermisit. sic enim scribit. Ἀμφὶ ἧ μιν μιν φάτις ἔρχεται ἐν αἰθῆρας, ἕως μιν ὄφιοι γαμέει τε, καὶ ἐξ ἄλλος ἔρχεται αὐτῇ Πρόφρων ἰμείρεται παρ ἰμείροντι γάμοιο, &c.

sub hoc] cum allata esset muræna, atque apposita. sub hoc, id est, hoc ipso tempore : vel circiter hoc tempus.

deterior carne] deteriore carne futura, si post partum capta esset.

His mistum ius est] ius ex his, quæ sequuntur, temperatum est : ex his constat, nempe ex oleo Venafano, garo optimo, vino quinquenni Italico, & Chio, pipere albo, aceto Methymnao.

II oleo,

oleo, quod prima Ven. p.] oleo totius Venafrani tractus præstantissimo: vel eo oleo, quod primum expressum est. oleum Venafranum in primis laudabatur: vt sup. saty. 4. *in super addes, Pressa, Venafrana quod bacca remisit oliua.*

piscis Iberi] id est, scombri. Laudatissimum fuisse garum, quod ex scombris maceratis, ac liquefactis esset confectum, supra notauimus: quod item testatur Strabo lib. tertio. cuius verba refert Athenæus lib. 3. *δαιμονιοφ. σπρίτων δ' εν τρίτω γεωγραφικῶν πρὸς τὸν Ἡρακλέους φησὶ νήσις κ' Καρχηδόνα τὴν καμίν, πόλις δὲ τῆς Ἰβηρίας, ἐξ ἧς καὶ τὰ πλείω ἰσπανίως λέγουσιν, & ἄλλω σκομβροαρχίαν δὲ τὸ ἀλτισκομένων σκόμβρων. ἐξ ὧν τὸ ἀείρον σενάρεος γάρον, id est, Strabo autem lib. 3. Geograph. ait ad Herculis insulas circa Carthaginem nouam, urbem esse sextamam: ex qua salsamenta quadam quasi gentili nomine appellari, & aliam scombrorum prædam, à scombris, qui eo loco capiuntur: ex quibus optimum garum confici.*

citra mare nato] Italico. significat vinum Italicum quin quenne adhibitum esse in hoc iure coquendo: sed eidem iam cocto vinū Chium esse infusum. Verū si legamus *cocta*, hic erit sensus: in muræna coquenda vinum Italicum adhibitum esse, sed etiam coctæ, vinum Chium.

Dum coquitur] ius: vel muræna, si legamus *cocta*. cocto] iuri cocto vinum Chium est aptissimum. sed quidam libri calamo exarati habent *cocta*, videlicet muræna.

ac. Quod Methym.] aceto, ex vino Lesbio corrupto. **Erucas virideis inulis ego pr.]** Ego hunc locum in omnibus libris deprauatum, duarum litterarum duntaxat, in duabus vocibus, immutatione emendauit & cum antea legeretur, *inulis ego Primus amarus*, ego *inulis ego primus amaris*, restitui: coniecturam meam compluribus viris doctiss. approbantibus: quorum verborum, atque aded, cuius totius loci hic ordo, hæcque sententia est. Ego primus omnium monstraui, hoc est, docui incoquere inulis amaris erucas virideis, vt melius, quod Græci dicunt, *ὡς ἀμεινόν τι*, id est, tanquam melius quiddam ea muria, quam testa marina, nempe echinus, remittit. Curtillus autem monstrauit incoquere illotos echinos inulis. hæc igitur verba *illotos*, seu *illutos Curtillus echinos*, includenda sunt interpositionis nota. Iam hoc loquendi genus, *erucas inulis incoquere*, cum sit alijs Latinis vsitatum, tum Horatio. Virg. Georg. 4. *Huius odorato radices incoque Baccho.* Hor. Od. 4. epod. *Num viperinus his cruor incoctus herbis me fefellit?* Quod autem ad hoc attinet, vt melius, tale est illud, quod est in hac eadem saty. *Et leporum auulsos, vt multo suauius armos*, id est, vt rem multo suauiore: vel, vt multo suauius quiddam. Echinum piscem porro diximus esse ex genere testaceorum, ad illum locum, *Horret capillis, vt marinus asperis Echinus*, Od. v. epod. sed non dissimulabo, me in duobus Vatic. cod. & in Iann. scriptum reperisse, *Erucas virideis, inulisque ego prim. am.* &c. quam scripturam ideo non sequor, quia fit mihi verisimile copulationem que ab aliquo semidocto scripturæ iam corruptæ fuisse additam.

In patinam] in eam patinam, in qua inerat muræna illa porrecta. pulueris atrii, Quantum] tantum, subintellige. vt saty. 111. huius libr.

libr. Frumenti, quantum metit Africa.

maius veriti] fortasse totius domus ruinam. Rufus] Nasidienus conuiuator, cœnæ pater.

posito capite] demisso capite, & ita mæstus. *κατακαλῶν τὸ ὄψιν, ἢ τὸ κεφάλιν.*

immaturus] atate ad mortem immatura. flere] flebat: vel flere cœpit.

sapiens] vel sapiens in ea disciplina, quæ ad obsoniorum apparatus, & ventris, gutturisq; voluptatem pertinet: vel *sapiens*, cui palatus sapiebat: vel quod sapientis esse velit, hilariter & iucundè viuere, vt Od. xi. lib. 1. *sapias: Vina liques.* &c.

Tolleret] in spem meliorem erigeret, excitaret, solaretur. vt semper. &c.] quàm, *ὡς*. sic sup. saty. 6. *Vt tu semper eris derisor?*

suspendens omnia naso] omnia deridens. supra saty. v. i. lib. 1. *naso suspendis aduoco Ignotos.*

Hæc est conditio viu,] sermo dissimulationis, & vrbanitatis plenus. tuo] alloquitur Nasidienum conuiuatorem.

Tene, vt ego] te ne æquum est sollicitari, & laborare vt lautè accipiar: ne panis, &c. sic Phorm. ille apud Ter. Phorm. *Te ne a symbolum venire vnctū, atque lautum è balneis, ociosum ab animo: cum ille & cura, & sumtu absumitur. Dum tibi sit, quod placeat? ille ringitur, vt tu rideas, Prior bibas, prior decumbas? cœna dubia apponitur?*

torquerier] cruciari, angi. vt epist. ad Loll. lib. 2. *Ludentis speciem dabit, & torquetur.*

si patinam pede l. f.] si quis puer, seu minister non minus ineptus, aut absurdus, quàm agaso aliquis, offenso pede patinam frangat.

Sed conuiuatoris, &c.] id est, quemadmodum imperatoris ingenium in rebus aduersis perspicitur, & elucet, in secundis obscurum est: sic & conuiuatoris prudentiam declarat casus aliquis aduersus, qui in conuiuio interuenerit. Cæsar tamen lib. 7. de bello Gall. *res aduersas imperatorum auctoritatem minuere scribit.*

quæc. preceris] quæcunque optes: *ὅσα ἐυχέο.* Dij faxint, vt omnia tibi ex sententia succedant. *omnia optata tibi à Dijs contingant.*

comis] vrbanus, *ἐν τριτάτω*, facetus.

Et soleas pose.] ex hoc loco intelligere, & colligere licet, conuiuas soleas ponere solitos esse antequàm accumberent.

in lecto quoque] ex hoc loco perspicuum est, non omnes conuiuas in vno lecto accubuisse, sed plures lectos fuisse. *videres* autem videtur positum pro *audires*. audiuntur enim susurri, non videntur.

stridere] à verbo *strido*. licebat (inquit) videre, seu audire conuiuas in singulis lectis confusurrantes. Secreta autem aure diuisos susurros dicit, quia non communiter inter se confusurrabant, sed separatim terni in singulis lectis: neque collatis omnium capitibus, sed pro numero lectorum separatis.

Nullos his mall. l. f.] Horatius loquitur. his id est, quàm hos.

Redde] renuncia, refer. tralatio est. nam reddere is propriè dicitur, cui datum

datum est, vel qui eripuit, aut abstulit.
 num sit quoque fracta lag.] num, quemadmodum aulæa corruerint, ita etiam lagenæ fractæ sint.
 ridetur] dum ridetur à conuiujs, dum rident conuiuæ.
 fictis rerum] ob res confictas: rebus confictis. similia sunt illa *abditæ rerum, amara curarum, opaca domorum, &c.* quæ notauimus ad Od. x i i. lib. 4.
 Balatrone secundo] id est, Balatrone approbante: ex sententia Balatronis: fauente, & applaudente, seu adiuuante Balatrone. sic supra *rumore secundo.* lege annot. ad epist. ad Fuscum Arist. lib. i. M. Tull. ad Q. Fratr. libr. 2. *Vatiniæ arbitrato nostro concidimus, Dijs, hominibusq; applaudentibus.*
 Nasidienæ redis mut. fr.] *Νασιδιεν* ad Nasidienum. sed hoc sentit: Nasidienus mutatæ frontis redit, id est, Nasidienus hilarior & latior redit.
 Mazonomo.] genus est lancis prægrande.
 sparsi] aspersi, conspersi. vt saty. 4. huius lib. *Corycioq; croco sparsum stetit.*
 Pinguibus & ficis past. sec. ans.] iecur saginatum, & auctum pinguibus ficis. Athen. lib. 9. scribit tanto in pretio fuisse veteribus anseris iecur, vt essent apud eos *ἄνωσσονοι*, id est, anserum pastores, qui anseres ita alerent, vt eorum iecur mirificè augetur: quod item tradit Plinius. Ego in Italia idem vidi factitari. sed quo modo, aut qua arte id fieret, non quæsiui.
 Et l. a. vt multo suau.] tanquam suauius quiddam. sic sat. 4. huius lib. *Facundi leporis sapiens scclabitur armos.* cod. Tornes. *Et leporis vulfos.* edit] in duob. cod. Vat. lann. Torn. legitur, *edit*, ab *edim* is. it. vt sup. Od. 3. ep. *Edit cicutis allium nocentius.* sic & Plaut. in *Pœnulo.* *Est domi, quod edimus.*
 Suaueis res] appositio est, vt Gramm. appellat. *merulas & palumbes, suaueis res.* *merula* illæ, & *palumbes* sine clune (inquit) suaues res essent, nisi dominus ineptè, & loquaciter de earum naturis & causis differeret. Fortasse conuiuatorum quorundam ineptias, inscitiam, & stultitiam notat, qui singulorum rerum, quæ apponuntur, naturas, & causas nimis subtiliter, & odiose commemorant. Ita fit interdum, vt, dum vel ingenium suum intempestiue, atque ineptè ostentant, vel imprudentes aliquid de cibis appositis proferunt, quod parum placeat: conuiuas ab edendo absterreant. huc tortasse pertinet, quod scribit Plutarch. lib. 7. *sympos.* *ἡ γὰρ οἶνον διαφορᾶς, ἢ μέρων ἰσότην & διακρίσειν, ὅσοι μὲν νομῶν, ἢ νεώτεροι, id est, & de vinorum, unguentorumq; differentia rogare, & querere, pingue, & ineptum, & hominis nuper diuuis facti proprium est.* Acton. nescio quid de vermibus comminiscitur. quod commentum si cui probatur magis, non equidem inuideo.
 Canidia] Canidiam Veneticam, quam, vt apparet, odio Vatiniæo persequabatur, etiam hic insectatur, mordet, & lacerat non mimico, aut satyrico, hoc est urbano, sed planè hostili, & Theonino dente.

EPISTOLARVM LIBER PRIMVS.

AD MÆCENATEM. I.

PRIMA dicte mihi, summa dicende camœna,
 Spectatum satis, & donatum iam rude, queris
 Mæcenas iterum antiquo me includere ludo.
 Non eadem est atas, non mens. Veianius, armis
 Herculis ad postem fixis, latet abditus agro:
 Ne populum extrema toties exoret arena.
 Est, mihi purgatam crebrò qui personet aurem:
 Solue senescentem maturè sanus equum, ne
 Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.
 Nunc itaque & versus, & cetera ludicra pono:
 Quid verum, atque decens, curo, & rogo: & omnis in hoc sum.
 Ac, ne fortè roges, quo me duce, quo Lare tuter:
 Nullius addictus iurare in verba magistri,
 Quò me cunque rapit tempestas, deseror hospes.
 Nunc agilis fio, & mersor ciuilibus vndis
 Virtutis veræ custos, rigidusq; satelles:
 Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor,
 Et mihi res, non me rebus subiungere conor.
 Ut nox longa, quibus mentitur amica, diesq;
 Longa videtur opus debentibus: vt piger annus
 Pupillis, quos dura premit custodia matrum:
 Sic mihi tarda fluunt, ingrataq; tempora, quæ spem,

Consiliumq; morantur agendi nauiter id, quod
Aequè pauperibus prodest, locupletibus aequè:
Aequè neglectum pueris, senibusq; nocebit.
Restat, vt his ego me ipse regam, solerq; elementis.
Non possis oculo, quantum contendere Lynceus:
Non tamen iccirco contempnas lippus inungi:
Nec, quia desperes inuicti membra Glyconis,
Nodosa corpus nolis prohibere chiragra.
Est quâdam prodire tenus, si non datur ultra,
Feruēt auaritia, miseroq; cupidine pectus?
Sunt verba, & voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
Nemo adèd ferus est, vt non mitescere possit,
Si modò cultura patientem commodet aurem.
Virtus est vitium fugere: & sapientia prima,
Stultitia caruisse. vides, quæ maxima credis
Esse mala, exiguum censum, turpemq; repulsam,
Quanto deuites animi, capitisq; labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per igneis.
Ne cures ea, quæ stultè miraris, & optas:
Discere, & audire, & meliori credere non vis?
Quis circum pagos, & circum compita pugnax,
Magna coronari contempnat Olympia, cui spes,
Cui sit conditio dulcis sine puluere palma?
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
O ciues, ciues: querenda pecunia primùm est,
Virtus post nummos. hæc Ianus summus ab imo

Prod

Prodocet: hæc recinunt iuuenes dictata, senesq;
Læuo suspensi loculos, tabulamq; lacerto.
Si quadringentis sex septem millia desunt,
Est animus tibi, sunt mores, & lingua, fidesq;
Plebs eris. at pueri ludentes, rex eris, aiunt,
Si rectè facies. hic murus æneus esto,
Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.
Roscia, dic sodes, melior lex, an puerorum est
Nania, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curijs, & decantata Camillis?
Is'ne tibi melius suadet, qui, vt rem facias, rem
Si possis rectè: si non, quocunque modo rem:
Vt propius spectes lacrymosa poemata Puppi:
An, qui fortuna te responsare superba
Liberum, & erectum presens hortatur, & optat?
Quòd si me populus Romanus forte roget, cur
Non, vt porticibus, sic iudicijs fruatur ysdem,
Nec sequar, aut fugiam, quæ diligit ipse, vel odit:
Olim, quod vulpes agroto cauta leoni
Respondit, referam: quia me vestigia terrent
Omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum.
Bellua multorum es capitum. nam quid sequar? aut quem?
Pars hominum gestit conducere publica: sunt, qui
Frustis, & pomis viduas venentur auaras,
Excipiantq; senes, quos in viuaria mittant.
Multis occulto crescit res fenore. verùm
Esto alijs alios rebus, studijsq; teneri:
Iidem eadem possunt ne horam durare probantes?
Nullus in orbe sinus Baijs præluceat amœnis,
Si dixit diues: lacus, & mare sentit amorem
Festinantis heri, cui si vitiosa libido

Fecerit

*Fecerit auspicium : cras ferramenta Theanum
 Tolletis fabri. lectus Cenialis in aula est?
 Nil ait esse prius, melius nil calibe vita.
 Si non est : iurat benè solis esse maritis.
 Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?
 Quid pauper? ride. mutat coenacula, lectos,
 Balnea, tonsores : conducto nauigio aequè
 Nauseat, ac locuples, quem ducit priua triremis.
 Si curtatus inæquali tonsore capillos
 Occurri : rides. si fortè subucula pexæ
 Trita subest tunica : vel si toga disidet impar:
 Rides. quid, mea cum pugnat sententia secum?
 Quod petijt, spernit : repetit, quod nuper omisit:
 Aestuat, & vitæ disconuenit ordine toto:
 Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.
 Insanire putas solennia me : neque rides:
 Nec medici credis, nec curatoris egere
 A prætore dati : rerum tutela mearum
 Cum sis, & præuè sectum stomacheris ad vnguem
 De te pendentis, te respicientis amici.
 Ad summam, sapiens vno minor est loue, diues,
 Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum:
 Præcipuè sanus, nisi cum pituita molesta est.*

COMMENTARI I.

In hac epistola plurima elucet & verborum, & sententiarum lumina: elegantissimæ insunt in ea translationes, & allegoriæ, aliæq; verborum immutationes, & sententiarum formæ. Res quidem ipsæ è media philosophia petita, atque è liquidissimis Academia fontibus hausta sunt, vt faciliè appareat Horatium iam natu grandem, iocis, & nugis relictis, ad studium seuerius, & sene dignius transire meditari. Perpetua autem est in hoc principio tralatio : quam sic explico, Mæcnas, quem ego primis meis verbis prædicauit, laudauit, atque ornaui : quemq; meis vltimis scriptis laudare, & ad immortalitatem consecrare institui, debeo quidem certè: tu
me

me ad pristinum illud scriptionis genus, nempe ad versus lyricos, & (si satyræ in scriptis ludicris numerandæ sunt, vt quidam volunt) ad satyras reuocare, & percellere conaris, me (inquam) ex meis scriptis, quæ ad hominum manus peruenerunt, satis à populo cognitum. verum hæc ætas aliam vitam, alios mores, aliud studium denique postulat. versus lyricos feci partim iuuenis, partim ætate virili, ac media : satyras scripsi ludibundus: quibus comiter, & vtbanè hominum mores reprehendi. neque mihi scribendi vel voluptatem turpem, vel laborem recusandum esse duxi. Nunc autem ætate iam ad senectutem præcipitata, periculum esse puto, ne, si me iterum ad versus scribendos, & ceteras res ludicras conferam, & ita me populi iudicio deintegro committam, meam canitiem populo deridendam propinem.

Prima dicte mihi, summa, &c.] sic Hom. ὅτι τὸ βασιλείως, ἔν σοι μὲν λιζω, σέο δ' ἀρχομαι. & Theocr. ἐγκωμ. ἀθλημ. Ἀνδρῶν δ' αὖ Πηλεμάϊος ἐν πρώτοισι λεγέσθω, καὶ πύματος, & μέστος ὁ γὰρ προφερέστας ἀνδρῶν. & Theognis, ἃ ἀνα λητῶς ἡς, Διὸς τέκος, ἔποτε σέο λιζομαι ἀρχόμενος, εἰδ' ἔσποπα νόμοις. Ex hoc loco argumentantur quidam epistolas postremo loco ab Horatio esse scriptas, & postremo loco esse locandas.

summa] suprema, vltima, vt Od. xxv i i i. lib. 3. Summo carmine, quæ Cnidon, Fulgentesq; tenet Cycladas.

Spectatum satis] satis perspectum, & cognitum, δοκιμαθέν. nota sunt illa loquendi genera apud M. Tull. spectata virtus, spectata fides, spectata nobilitas, quæ translata sunt ab histrionibus, & gladiatoribus. Terent. in Andr. enim uerò spectatum satis putabam, & magnum exemplum continentia. pertinet etiam interdum ad nummos. Plaut. in Persa. Non hercle quos nunc hoc dem spectandum, scio.

& donatum iam rude] liberati gladiatores rude donabantur. M. Tul. Philipp. 2. Tam bonus gladiator rudem tam citò accepisti?

quæris Mæcnas iter. ant.] translatio sumta à gladiatoribus. significat autem per ludum antiquum, versus lyricos, atque amatorios, & fortasse etiam satyras, & omne genus versus. iam hoc genus loquendi quæris includere, Horatio vtitur, vt annotauimus ad Od. x v. lib. i.

Veianius] gladiatoris nomen.

Herculis ad postem fixis] Herculi consecratis, & ad eius ædem suspensis.

latet abditus agro] delitescit in agro, arte armorum ludicra omiffa.

Ne populum extrema toties] id est, ne toties populo supplicet, vt eum libertatem exoret. sed potest ne sapius exorari, seu obtineri libertas? eueniebat interdum, vt boni gladiatores, tametsi à populo libertatem obtinissent, tamen propter excellentiam, in ludum iterum, atque iterum reuocarentur, atque adeò retraherentur. iam locus, in quo gladiatores decertabant, arena appellabatur. extrema autem dixit, quia ab extrema parte arena gladiatores à populo libertatem petere solebant.

purgatam] sic Plautus Mil. glor. Perpurgatis ambo damus tibi operam auribus. contrà epist. prox. Curiculus citharæ collecta forte dolentes.

purg. perf. aurem] id est, qui me moneat non auersum à monitis. *per-sonet aurem* autem idem valet, quod *per aurem sonet*. quale est illud *Od. v. 1. lib. 2. quis vdo Deproperare apio coronas, Curat ve myrto?* pro eo quod est, devdo apio properare coronas curat, aut myrto. cuius generis aliquot exempla ad illum locum collegimus. alioqui *personare* verbum est absolutum & compositum: quod cum sexto casu iungi solet, vt *Od. xv. 1. lib. 1. dulci Tyn-dari fistula valles, & vstica cubantis Lauia personare saxa.* & *M. Tull. in Pisonem, cum collega tui domus cantu, & cymbalis personaret.* vide plura ad *Od. il-lam xv. 1. lib. 1.*

Solue senescentem] huc pertinent versus Ennij, *Sicut fortis equus, spha-rio qui forte supremo vicit Olympia, nunc senio confectus quiescit.*

ilia ducat] ægre spiritum ducat, spiritus difficultate labore, ilia trahat, vt loquitur *Plin. lib. 26.*

versus, & cetera ludicra] omnes ferè per versus, & ludicra, carmina lyrica significari putant. Non desunt tamen, ijq; docti, qui etiam satyras in numero scriptorum ludicrorum habent, multoq; adeò magis, quàm Oda-rum libros. sic enim disputant illi, Satyrarum locutio sermo merus est, nihilq; ex satyris Horatius, præterquam risum legentium, quærit. Præterea duobus locis satis apertè declarat, satyras scriptionis genus esse ludicrum: vno, qui est *saty. x. lib. 1. hæc ego ludo, Quæ nec in ade sonent, &c.* altero, qui est *saty. v. eiusd. Vbi quid datur octi, Illudo chartis.* ego iudicium meum non interponam. hoc tantum dicam, in satyris multum quidem inesse vrbauitatis, & comitatis, & ioci: sed Horatium tamen, dum ridere, & iocari, & ludere videtur, plerunq; in eis res ferias agere: hinc autè satis planè (vt mihi quidem videtur) quid sentiat, verbis exprimere, atque eloqui, nempe se versusum faciendorum finem facere, iocos omnes, amores, conuiuia, nugas, res omneis ludicras denique omittere, seseq; totum ad Philosophiam, tanquam vitæ superioris emendatricem, & omnium virtutum, vitæq; adeò beatæ effectricem, conferre in animo habere: quibus contentaneum est illud in *epist. 1. lib. 2. in extrem. Nimirum sapere est abiectis vtile nugas: Et tempesti-num pueris concedere ludum, Ac non Verba sequi fidibus modulanda Latini, Sed Vera numerosq; modosq; ediscere vitæ.* Idem eadem epist. duabus antè pagelis, ait annos, & ætatem ingrauescentem sibi eripuisse iocos omneis, *Venerem, conuiuia, ludum. Tendunt præterea* (inquit) *extorquere poemata.*

omnis in hoc sum] totus in hoc sum. sic *saty. 1. x. lib. 1. Nescio quid mo-ditans nugarum, totus in illis.*

Condo, & comp. quæ m. &c.] non dicit se ea scribere, quæ mox in lucem edere, & diuulgare possit, sed ea congerere, & recondere in animo, quæ mox ad vsum suum, & ad rectè, sapienter, & virtuti conuenienter viuendi facultatem sumere, & depromere queat. allegoria est ducta ab eo, qui in penu, seu in apotheca recondit res ad victum necessarias, quas suo tempore depromat, & quibus, cum opus sit, vtatur. vt *epist. 1. 1. huius lib. valeat possessor oportet, Si comportatis rebus benè cogitat vit.* his adde exemplum formicæ, quod est *saty. 1. lib. 1.*

Quo Lare] qua familia: seu quo familiae duce. erant enim plures. Phi-losoph.

Isotophorum familia, vt familia Platonis, & Academicorum, familia Aristotelis, & Peripateticorum, Zenonis, & Stoicorum, &c.

Nullius addictus] videtur significare se esse Academicum, quorum est nulli rei assentiri. qua de re *M. Tull. lib. de finibus.* Sed quòd ait se nullius in verba magistri iurasse, idem ferè dicit *M. Tull. alijs verbis, in pro-œm. lib. 4. Tuscul. nos institutum tenebimus, nullisq; vnus disciplina legibus astringi, quid sit in quaque re maximè probabile, maximè requiremus.* Idem in *pro-œ. lib. 2.* notans, ac describens eos philosophos, qui vni disciplinae sese dederunt, eodem verbo vtitur, quo *Horat. nosq; ipsos redargui, reselliq; patiamur. quod ij ferunt iniquo animo, qui certis quibusdam, destinatisq; sententijs quasi addi-cti, & consecrati sunt, eaq; necessitate constricti, vt etiam, quæ non probare soleant, ea cogantur constantia causa defendere.* In voce *addictus* quidam subintelligunt *sum*, sed minus rectè. nam pertinet ad verbum *deferor*, quod sequitur. *Addi-cti* autem propriè dicebantur debitores, qui, cum damnati iudicatum sol- uere non possent, nexi, creditoribus in seruitutem addicebantur.

iurare in verba] supra *Od. x. v. epod. sed iuremus in hæc. & Od. xv. In verba iurabas mea.*

Quòd me cunque rapit, &c.] tralatio perpetua est à nauigantibus ducta.

agilis] quasi ad agendum promptus, & expeditus, *απαλυστός.* vt *epist. ad Loll. 2. hoc libro, agilem, nauumq; remissi.* & *epist. ad Iul. Flor. eod. lib. Quæ circumuolitas agilis thyma.*

& meritor ciuilibus vndis] idem dicit. significat enim se interdum Stoicorum, aut Peripateticorum disciplinam colere, ac probare, qui sapientem à reip. administratione non auocant, vt mox ex *M. Tullio* ostendemus: interdum Cyrenaicis & Epicureis assentiri, qui sapientem ad remp. accessurum negant. *M. Tull. in orat. pro Sext. de Epicuro. Sapientem omnia sua causâ facere, Remp. capessere hominem benè sanum non oportere. meritor* autem scriptum reperi in *trib. Vat. & Iann. & sanè magis conuenit vndis* hoc verbum, quàm *versor.* sic ferè *Catull. ad Manlium, Accipe, queis meritor fortuna fluctibus ipse.*

Virtutis veræ custos] quales sunt Stoici, qui summum bonum, & vitam beatam in virtute ponunt: aiuntq; etiam sapientem ad Remp. admini-strandam accessurum. *M. Tullius lib. 3. de finibus. sub Catonis persona, Cum autem ad tuendos, conseruandosq; homines hominem natum esse videamus: con-sentaneum est huic natura, vt sapiens velit gerere, & administrare remp.*

subiungere] sic habent *tres lib. Vatic. & item Iann. Faër. Tornes. Rain. Card. quam scripturam probo, vt germanam, & veram, reiecta altera, vt supposititia: quamuis & verbum summittere sciam huic sententiæ conuenire.*

Nunc in Aristippi] à quo Cyrenaica disciplina manauit. *M. Tullius Off. 3. Atqui ab Aristippo Cyrenaici, atque Aunicerij nominati omne bonum in voluptate posuerunt, &c.* de quo plura dicemus ad *epist. ad Scæuam, hoc lib.*

amica] *εταίρα,* vt *epist. ad Vallam lib. 1. Quod me Lucanæ iuuenem com-mendet amica.*

opus debentibus] ijs, qui conducti sunt, vt opus faciant. **agendi nauiter id, quod, &c.]** philosophandi. nam sapientiæ stu-dium

dium æquè pauperibus, ac diuitibus prodest, eiusdemq; neglectio æquè pueris, ac senibus nocet.

Restat, vt his ego me, &c.] cum impeditus duris temporibus, & potentiorum, ac principum amicitia non possim operam omnem in studium sapientiæ conferre, restat vt his primordijs, & elementis philosophiæ me contentum esse oporteat.

Non possis oculo] à simili. Et si aliquis (inquit) tantum oculorum acie valere non possit, quantum Lynceus, non tamen oculorum morbum negligere debet.

Lynceus] de Lynceo notissima fabula est, eum vsq; adeo ceteris oculorum acie præstitisse, vt, quæ apud infetos agerentur, videret. sed plura de eo diximus ad saty. i. lib. i.

Nec, quia desperes inuicti, &c.] Glyconem athletam fuisse verisimilius est, quam gladiatorem.

Nodosa] quæ veluti nodis quibusdam vsus manuum, & articulorum impedit.

Est quâdam prodire tenus] licet vsque ad certum aliquem finem progredi, si non licet superare, aut transgredi. in tribus codicib. Vatic. & Torn. scriptum est Est quodam, ex qua scriptura feci Est quâdam, quæ sine dubio vera est.

verba & voces] id est, carmina, & cantiones, & (vt Græci vocant) ἐπιγράμματα: sed significat ἀλληγορικῶς sermones philosophicos. M. Tull. ἐπιγράμματα quas appellant Græci, cantiones videtur nominare in lib. de claris orator. Cum ego pro Titinia Cottæ perorauissem: ille [Curio] contra me pro Seruio Nauiio diceret, subito totam causam oblitus est, idq; veneficis & cantionibus Titiniæ factum esse dicebat. Horatius voces, & carmina appellat, vt & Virg. Pharmaceutria. Carmina vel celo possunt deducere lunam. Tibullus cantus libro i. eleg. v. i. i. Cantus vicinis fruges traducit ab agris: Cantus & vata detinet anguis iter. sic nutrix illa apud Euripidem in Hippolyto, Phædræ amore Hippolyti captam, & ex eo amore grauiter laborantem consolans dicit, voces esse nonnullas, & quædam carmina, quibus illa ægritudinem suam leuare possit, his verbis, Εἰσὶν δ' ἐπιγράμματα, καὶ λόγοι θελητήριον· φανήσεται τι τῆσδε φάρμακον νόσῳ. veteres autem tantam vim in huiusmodi carminibus, seu cantionibus inesse putabant, vt eas etiam morbis, & vulneribus mederi existimarent. Itaque Homerus ὄδ. τ. sanguinem ex eo vulnere, quod Vlyssis femori aper inflixerat, manantem, facit ἐπιγράμματα, id est, carmine, seu cantione, & quibusdam vocibus cohiberi, his verbis, Ὀτρειλὴ δ' Ὀδυσσεὺς ἀμύμονος ἀντιθέοιο Διὸς ὄπισθ' ἀμείνων, ἐπαοιδῆ δ' ἄμα κελαιὸν ἔχευεν. Et Pindarus ἐιδ. γ. cum exposuisset, Æsculapium Chironi in disciplinam esse traditum, vt ab eo medendi scientiam disceret, atque ad Æsculapium postea conuenire & concurrere solitos, qui aut morbis affecti, aut vlcerosi, aut faucij essent, subiungit ad extremum, eam fuisse in Æsculapio artis præstantiam, vt quotquot ad se venirent ægri, aut debiles, aut vulnerati, omneis malis ac laboribus leuatos abs se dimitteret, alios carminibus curans, alios potionibus, alios pharmacis, & medicamentis foris admotis, alios adhibita sectione.

verba

verba Pindari sunt hæc. τὰς μὲν μαλακὰς ἐπαοιδὰς ἀμφέπων, τὰς δ' ὑποβόρια πίνοντας, ἢ γυῖοις ἀειδῶντων πάντων φάρμακα, τὰς δ' ὑποβόριας ἐσσασεν ὄρθε. Idem ἐιδ. η. Νεμ. ἐπαοιδὰς δ' ἀνὴρ νόδων καὶ τις κάματον θύκειν. Habuit, & Medea suas ἐπιγράμματα, de quibus Pausan. in Corinth. Plato quoque in Euthydemo eorum artem, qui orationes componunt, cum arte excantatorum comparat, quia, quemadmodum hæc viperas, phalangia, scorpiones, & huiusmodi animalia pestifera, & morbos lenit, ac permulcet: ita illa iudicium, concionis, & multitudinis animos delinire solet. verba Platonis sunt hæc. ἢ μὲν γὰρ τῶν ἐπιγράμτων ἔχων τε, καὶ φαλαγγίων, καὶ σκορπίων, καὶ τῶν ἄλλων θηρίων τε καὶ νόσων κήλησις ἔστιν· ἢ δ' ὀφθαλμῶν τε, καὶ ἐκκλησιασῶν, καὶ τῶν ἄλλων παραμυθία τοῦ χάνειν ἔσται.

Laudis amore tumes?] φιλομυεῖς; ambitiosus es? ambitione laboras? piacula] κατάρματα. sup. lib. i. Od. xxv. i. i. Τεῖς, piacula nulla resoluent.

ter] ἄριστος. numerus est perfectus, vt annotauimus ad Od. i. lib. i.

amator] ἐραστής. amator (inquit Donat.) corporis est, amicus animi.

Nemo adeo ferus est] nemo adeo vitiosus est, quin virtutem consequi: nemo adeo immanis & ferus, quin exuere feritatem, & humanitate excoliri possit. Est autem vsus duabus translationibus, quæ mutuò non respondent, ferus, & mitescere, cum feri mansuescant potius, seu cicurentur: acerba mitescant: præterea in voce cultura alia translatio inest: qua & M. Tull. vsus est Tusc. i. i. cultura porro animi philosophia est. Theognis autem longè aliter sentit, nempe animi morbos nulla medicina sanabiles esse. quòd si Deus (inquit) hanc medicis vim, ac facultatem dedisset, vt vitium tollere, & malam mentem sanare possent, magnam mercedem ferant.

Virtus est vitium fug.] Quintil. lib. 9. cap. 3. vbi disputat de figuris verborum, ita hunc locum explicat. Interim etiam dubitari potest, cui simile vitio sit schema: vt in hoc. Virtus est vitium fugere. Aut enim partes orationis mutatur ex illo. Virtus est fuga vitiorum: aut casus ex illo, virtutis est vitium fugere.

turpèmq; repulsam] cur turpem? quia turpe est petiisse magistratum, & non obtinuisse. sed M. Tull. in orat. de Arusp. responsi. eos repulsos esse dicit, non qui aliquando honorem vitio ciuitatis, non suo, non sunt assecuti: nam id quidem (inquit) multis sæpe optimis, atque honestissimis viris accidit: Repulsi sunt ij, quos ad omnia progredientes, quos munera contra leges gladiatoria parantes, quos apertissimè largientes non solum alieni, sed etiam sui, vicini, tribules, urbani, rustici repulerunt. Hæc igitur duntaxat repulsa, Ciceronis sententia, turpis est.

Impiger extre. curr. mer.] nauigas ad Indos. nam currere, & currum, ad nauigationem pertinere: & currum pro nauis usurpari supra ostendimus. mercatores autem à mercibus & mercando sunt appellati, quòd merces aliunde petant, siue ementes, siue permutantes, quas in patriam suam deportent, vt eas plures distrahant. cui rei multum dissimilis est negotiatorum ratio. negociantur enim vel arando, vel pascendo, vel pecunijs occupandis, & exercendis, vel vectigalibus conducendis.

Per mare pauperiem fugiens, &c.] Theognidem videtur expressisse. Χρηὶ γὰρ ὁμῶς ἐπὶ γῆν τε, καὶ εὐρέα νῶτα θαλάσσης Δίξιδος χαλεπῆς κύρ-

MM 3

νε, λύσι

τε, λυσιν περιης. Idem alibi non solum per mare currendum censet, vt paupertatem fugiamus, verum etiam in mare desiliendum, & ex altis, ac praeiurpatis saxis praecipitandum, his verbis. Ην δὴ καὶ φερόντα καὶ εἰς μελακύτερα πόντον...

per ignes] per ignem, seu per ignes ire dicuntur, qui quippiam magno cum sui capitis periculo moliantur. Aristoph. in Lystrata καὶ με καὶ εἰς φερόντα...

Ne cures ea, quae, &c.] haec est huius loci sententia. vt rem familiarem augeas, paupertatemque fugias, terras omnes, & maria omnia peragras: vt non cures autem, & vt contempnas ea, quae stultè admiraris, & concupiscis, quales sunt diuitia, honores, opes, potentia: discendi laborem perferre non vis, nec prudentiori, sapientiori que credere? ne hoc loco valet vt non, ne quis putet prohibendi vim habere.

Magna coronari contemnat] Quis in paruis, & vulgatis certaminibus aetatem suam consumere, viresque contereere velit: certamina autem nobilissima, qualia sunt Olympica, contemnat, praesertim cui vincendi spes proponatur, conditioque feratur non magno admodum labore suscepto? profecto nemo. Ita stultum est pecuniarum, & inanissimarum rerum gratia totam vitam in molestissimis curis, ac laboribus traducere: animorum autem sanandorum, & sapientiae parandae causa discendi laborem perferre nolle. M. Tull. in orat. pro Flacco ait iocans, & Graecos irridens, Olympicorum certaminum victoriam Graecis maiorem, & gloriosorem fuisse, quam Romanis triumphum. Et Plato Olympionicarum vitam pro beatissima posuit. lib. 5. de rep. vbi enumeratis ijs commodis, quibus fruuntur: & incommodis, quibus liberabuntur ciues ijs, quibus inter ipsos bona fuerint communia, subiicit: ab his igitur malis omnibus erunt liberi, vitamque viuent Olympionicarum vita beatiorum. verba Platonis sunt haec, ζήσοσι τε τὴν μακαριεστὴν εἶς, ὃν οἱ ὀλυμπιονίκαι ζῶσι, μακαριώτερον. coronari Olympia autem, genus est loquendi Graecum, pro coronari Olympiorum nomine.

sine puluere] sine labore, Graeci ἀκονίτι dicunt. Pausan. ἠλιακ. β. τότε μὲν δὴ τὴν ἀκονίτιαν πλὴν νίκης ἀνὴρ ἐκ Μαλινέας Δρομίου ὄνομα πρῶτος, ὃν ἴσμεν ἀκονίτι λαβεῖν λέγει. & Lucianus in dialogo quodam ἀκονίτι κρηθόμεν.

Virtus post nummos] huc pertinet illud Phocylidis, quod refert Plauto lib. 3. de rep. his verbis. φωκυλίδης γὰρ, λέγει δὲ ἐγὼ, εἰ ἀκούεις πῶς φησὶ δεῖν, ὅταν τῷ ἡδὴ βίος ἦ, ἀρετῷ ἀσκεῖν; id est, Phocylidem (inquam) non audis, quemadmodum dicat, cum alicui suppetunt viuendi facultates, tum virtutem colere, atque exercere oportere?

Ianus summus ab imo] via quaedam à Iani templo Romae Ianus fuit appellata, in qua trapezita, & faneratores habitabant. M. Tull. offic. lib. 2. in extremo. sed toto hoc de genere, de querenda, de collocanda pecunia, etiam de vtenda, commodius à quibusdam optimis viris ad medium Ianum sedentibus, quam ab illis philosophis vlla in schola disputatur. & Phil. v. 1. Ianus medius in Antonij clientela sit? quis vnquam in illo Iano inuentus est, qui L. Antonio mille nummum expensum ferret? erat autem templum Iani in foro Romano.

Prodocet] sic est legendum, & ita scriptum repertum in trib. cod. Vatic. & Rain.

Rain. Card. Iann. Faer. Torn. prodocere autem est foris, & palam, & publice docere. pro enim, vt alibi admonuimus, saepe idem valet in compositione, quod foris, seu foras, & palam.

dictata] tralatio est à magistrorum dictatis. epist. ad Loll. 1. 1. huius lib. Sic iterat voces, & verba cadentia tollit, vt puerum credas sauo dictata magistro reddere. M. Tull. de finib. 4. quae quidem res efficit, ne necesse sit iisdem de rebus semper quasi dictata decantare. Idem ad Qu. Fratr. lib. 3. praesertim cum illam orationem nemo lecturus sit: meam in illum pueri omnes tanquam dictata, perdiscant.

Lauro suspenso loculos] hic versus repetitur saty. v. 1. lib. 1.

Si quadring. sex sept. mill. def.] id est, si quadringentis millibus sestertium, qui census erat equestris, sex, aut septem millia defunt, non eris eques: at plebs eris, id est, de plebe, seu plebeius: beatè autem viuere licet, etiam si quis non sit eques. Iam sex septem dictum pro sex, aut septem. sic M. Tull. ad Att. lib. 10. ep. cuius principium est. Et si res ipsa monebat, &c. quippe qui florentissimus, ac nouus vi. v. 1. diebus ipsi illi egent, ac perditae multitudini in odium acerbiss. venerit.

hic murus aeneus esto] id est, in hac vna re totius vitae tuae praesidium sit positum, vt nullius flagitij tibi conscius sis, & ab omni culpa vaces. haec sit tua arx, tuumque propugnaculum, nullius turpitudinis tibi esse conscium.

Roscia dic sodes &] de lege Roscia sup. diximus ad Od. 4. epod.

an puerorum est] sic habent duo lib. Vatic. & Faern. & Torn. in alijs lib. deest verbum est.

Nænia] cantilena puerilis: carmen leue. sup. ad Od. 1. lib. 2. aliàs Nænia carmen, quod in funere cantabatur ad tibiam laudandi gratia. vide Festum. videtur autem respexisse (& ita M. Ant. Muretus putabat) ad locum illum Platonis, qui est in Theaeteto, his verbis. ὁ μὲν ἀμαρτῶν, καὶ ὅς ἀν ἀεὶ ἀμαρτῶν, καὶ καθιδέεται, ἀσπερ φασὶν οἱ παῖδες σφαιρίζοις, ὄνος ὅς δὲ ἀν ἀρετῆς ἀναμαρτητός, βασιλεύει ἡμῶν, καὶ ὅτι ἂν βέλῃ, id est, qui peccauit, & qui semper peccauerit, sedebit asinus, vt aiunt pueri, pila ludentes: qui verò non peccando superior fuerit, rex erit noster, & quicquid volet, imperabit.

Et maribus Curijs, & decantanta] à priscis illis Romanis mascula virtute praeditis, non mollibus, neque effeminatis decantata.

Is ne tibi melius suadet.] puta Roscius Otho Rosciae legis auctor. qui, vt rem facias] qui suadet, vt rem facias, si possis rem rectè facere.

Vt propius spectes lacry. poë.] vt sis eques Rom. & spectes ludos, & fabulas in quattuordecim ordinibus.

lacrymosa poemata.] tragœdias Puppj. de Puppjo tragico nihil me legere memini.

respondere] repugnare, obistere, non succumbere. sic dixit, Responsare cupidinibus saty. v. 1. lib. 2.

praesens hortatur] qui praesens hortatur alterum, magis commouet, quam, qui absens per nuncium, aut per litteras. Sic Vlysses apud Hom. ὄδυσ. μ. vnunquenque sociorum hortatur altans, & praesens, vt remis enixè impulsis Scyllam, & Charybdin vitent. Αὐτὰρ ἐγὼ εἶπα νῆος ἰὼν ἀτρειῶν ἑταίρους Μεληγχοῖς ἐπέεσσιν ἄνδρα ἕεσσον. & iliad. μ. Δὴ τότε μελιδάμας δρασκῶ

πρασιω' εκτρα ειπαι παρασας. Prætereà maiorem vim habent, & plus valent, qui præsentés sunt. ex quo præsentés Diuos dicimus. vide ann. ad Od. xxxv. lib. i. sic etiam loquitur M. Tull. lib. 3. accusat. neque, cum præsens oraret, vt quamplurimum fereret, &c. ibidem. nisi litteras misissem: non est satis: nisi præsens confirmassem.

optat] quidam lib. scripti. orat.

Olim, quod Vulpes ægroto cauta] Notissimus est hic Æsopi apologus. commemorat eum Plato in Alcibiade primo, seu de natura humana, eo loco, vbi ostendit, Lacedæmonem omnium Græcarum vrbiū auri, argentiq; esse plenissimam, atque opulentissimam propterea, quod iam diu cum ex omni Græcia, tum interdum etiam ex Barbaria aurum eò ingredia- tur, atque influat: effluat nunquam: quin planè (inquit) vt fabulatur Æso- pus vulpem leoni dixisse: nummorum ingredientium quidem vestigia om- nia ad Lacedæmonem versa apparent: egredientium autem nulla extant. verba Platonis sunt hæc, Αλλ' ἀτεχνῶς κ' ἢ Αἰσώπου μῦθον, ὃν ἢ ἀλώπηξ πρὸς τὸν λέοντα εἶπαι, κ' ἢ εἰς Λακεδαιμόνα νομισματικῶς εἰσιόντος μὲν τὰ ἐκείσε τετραμμένα, δ' ἡλα' ἐξίοντος δ' ἑδάμῃ αἰεὶς ἴδοι. cum his Horatianis consen- tanei sunt illi Lucillij versus, qui extant apud Nonium. Quid sibi vult, quare sit vt introuersus, vt ad te spectent, atque ferant vestigia se omnia prorsus?

multorum capitum] θηρίων πολυκέφαλον. conducere publica] ex quo dicti sunt publicani, qui vectigalia popu- li Rom. conducebant, vt, quo plus exigerent, quàm conduxissent, eo plus lucri facerent. conducunt etiam publica, qui opus aliquod publicum facien- dum, qui exercitum alendum, ac vestiendum suscipiunt: cuius posterioris exemplum pulcherrimum extat apud T. Liuium lib. 23. ad finem.

sunt, qui Frustris, & pomis, &c.] captatores: quod genus homi- num describit saty. v. lib. 2. & M. Tull. paradox. ὅτι οἱ ἄποροι ἐλεύθεροι, &c. his verbis: hereditatis spes quid indignitatis in seruiendo non suscipit? quem nutum lo- cupletis orbi senis non obseruat? loquitur ad voluntatem, quicquid denunciatum sit, facit, assentitur, assidet, miratur. quid horum est liberi?

Excipiántq; senes] aptissimum verbum ad exprimendam captato- rum calliditatem, ac sollicitiam in ambiendis, & colendis senibus orbis. di- cimus enim excipere, & exceptare pisces. M. Tull. eod. parad. & Videat aliquē summis populi beneficijs usum, barbatulos nullulos exceptantem de piscina, & per- treclantem, & murænarum copia gloriantem. vel dicendum potius excipere, esse hîc insidiosè adoriendò capere, vt excipere aprum venabulo, & exci- pere è prælio fugientes. vide annot. ad Od. xii. lib. 3.

viuaría] viuaría, septa quædam loca, in quibus feræ viuæ pascuntur. le- poraria appellat Varro, vt refert Gell. lib. 2. cap. xx.

verum, Esto alijs alios, &c.] verum (inquit) cum tot sint homi- num capita, & tam varia ingenia, concedendum est, vt alij alijs studijs dediti sint. Quid autem minus ferendum, quàm vnum, eundemq; hominem nunc hoc, nunc illud probare? neque in vna sententia perpetuò manere? neque vnum consilium diutius amplecti? Plato in Gorgia Socratem ita facit lo- quentem. καὶ τοι ἐγὼ γε οἶμαι ὃ βέλτιστον, καὶ πλεονίστην μοι κρείττον εἶναι ἀνάρ- μωτον

μοσόν τε, καὶ διαφρονεῖν, καὶ χορὸν, ὃ χορηγοῖσιν, καὶ παλείους ἀνδρώπυες μὴ ὁμο- λογεῖν μοι, ἀλλ' ἐναντία λέγειν μάλλον, ἢ ἕνα ὄντα ἐμὲ ἐμαυτοῦ ἀσύμφορον εἶναι, καὶ ἐναντία λέγειν, id est, Αἰεὶ ἐκείνους arbitror multo præstare hram mihi discon- uenire & discordem esse, & chorum. cui ego præpositus sum, & complures homines mihi non assentiri, sed potius aduersari sua oratione, quam me, qui vnus sum, à meipso discrepare, mecumq; pugnantia loqui.

possunt ne] secutus sum hic vnum cod. Vatic. & Rain. Card. nam cete- ri non habent particulam interrogantem ne.

præluce] amœnior est: præstat. Sic præniteat dixit Od. xxxiii. lib. i. pro eo, quod est, formosior sit, seu videatur. cur tibi iunior Læsa præniteat fide.

lacus, & mare sentit amorem] quia diues statim eò materiam, cæ- menta, ferramenta, & cetera comportari iubet, vt ibi ædificet.

cui si vitiosa libido F. ausp.] propterea, quod olim nihil suscipiebat populus Rom. inauspicatò: alio qui minus secundos rerum susceptarum exi- tus, contemtionem religionis ascribebat, fit vt auspiciū pro rei gerendæ ra- tione, & principio sumatur. hoc igitur significat Horat. si diuiti initium huius consilij à vitiosa libidine natum sit: si vitiosa libido, tanquam auis cantu, aut volatu, auspiciū ratum fecerit, id est, diuitem impulerit, vt ædificet, sta- tim mutato consilio fabros iubet ferramenta, ceteraq; ad ædificandum ne- cessaria Theanum transportare.

lectus Genialis in aula est:] maritus est: vxor est domi? lectus Genialis (inquit Festus) qui nuptijs sternitur, ex quo etiam appellatur. M. Tull. in Cluentia- na. lectum illum Genialem, quem biennio antè filia sua nubenti strauerat, in eadem domo sibi ornari, & sterni iubet. Virg. Æn. v. lucent Genialibus altis Aurea sul- cra toris.

Nil ait esse prius, melius nil, &c.] quantum mali afferat mulier, & quæ sint matrimonij incommoda, quæ rursum commoda: & quæ ex vita calibe nascantur incommoda, pulchrè explicat Hesiod. in Theog.

iurat bene solis] id est, iurat eos solos, qui vxorem duxerunt, beatos esse. notauimus alibi hoc genus loquendi, bene esse alicui.

Protea] ad notissimam de Proteo fabulam pertinent ea, quæ sunt saty. 3. lib. 2. Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus, Cum rapies in iura malis ri- dentem alienis: Fiet aper, modo auis, modo saxū, & cum volet, arbor. eius auctor est Homerus. ὁδὸν αὐτῶν Αλλ' ἦτοι πρῶτιστ' αὐτῶν λέων ἦν ἢ ἄλλος. Αὐτὰρ ἔπειτα δρέκων, καὶ παρδαλις, ἠδὲ μέλας σῦς, τίς τε δ' ἄρ' ὕψρον ὕδαρ, & δένδρον ὑψιπέτηλον: quam Virg. exprisit his versibus Georg. 4. Fiet enim subito sus horridus, atraq; tigris, squammosusq; draco, & fulua ceruice leana. Aut acrem flamma sonitum dabit, atq; ita vinculis excidet, aut in aquas tenuis dilapsus abibit.

æquè Nauseat] æquè fastidiosus est: æquè fastidio afficitur.

priua] sua, propria. priuos, priuasq; antiqui dicebāt pro singulis, vt scri- bit Festus. Lucr. lib. 4. In multas igitur voces vox vna repente Dissugit, in priuas quoniam se diuidit aureis. Hor. saty. v. lib. 2. turdus, siue aliud priuum dabitur tibi: deuolet illuc, Res vbi magna nitet domino sene. Iterum Lucr. lib. 5. Æra nunc igitur dicam, qui corpore toto Innumerabiliter priuas mutatur in horas. T. Liuius lib. annalium 30. senatusconsultum in hæc verba factum est, vt priuos lapides silices, priuasq;

pruinaq; verbenas secum ferrent.

Si curtatus] curtatus capillos, hellenismus est, quale est odorati capillos, & alia sexcenta.reclamantibus ferè omnibus libris manu scriptis, qui habent curatus, ego vulgatam scripturam tenui.

inaquali tonsore] ex efficiente effectum intellige. capilli igitur ab inaquali tonsore decurtati, intelligendi sunt inaqualiter decurtati: quemadmodum infra epist.ad Mæcen. 3. huius lib. per textorem exigua togæ, exigua togam significat Hor. Exiguaq; togæ simulet textore Catonem.

si forte subucula pexæ trita] si subucula mea trita est, tunica autem comta, elegans, munda, atque ita vestitus incedo, rides, quasi hoc cultus genus ineptum sit, & indecorum propter inaqualitatem, & discrepantiam. pexum opposuit trito. pexæ vestes lanosæ, villosæq; sint oportet: & à pectine, vel à pectine sunt appellatæ: à quibus pexati, qui pexis vestibus amicti sunt. Mart. Pexatus pulchrè.

Aestuat] commouetur, & agitur animi perturbatione, & inconstantia. tralatio ducta est à maris aestibus nunc accedentibus, nunc recedentibus. sic M. Tull. accus. lib. 2. de iure ducendo. aestuare illi, qui dederant pecuniam. ibid. itaque aestuabat dubitatione: versabat se in vtranque partem non solum mente, verum etiam corpore.

disconuenit] disidet, discrepat. vt disconducat apud Plaut. in Trinummo.

Infanire putas sollennia me] id est, putas insaniam mihi esse sollennem, & vilitatem: iccirco neq; miraris, neque rides. dictum sollennia pro sollenniter: vel putas me communi omnium hominum more insanire. alij legendum putant sollennia mi, pro mihi. hoc sensu. putas mihi rem esse sollennem, & vilitatè mutare in horas sententiam, & insanire. vocabuli autem sollenne hæc significatio est, quam ostendimus. sic epist. ad Loll. 2. hoc lib. Romanis sollenne viris opus, vtile fama, vitaq; & membris. sic Tib. lib. 2. ille leuis stipula sollenneis potus acervos. Accendet, flammam transilietq; sacras. Cic. ad Att. lib. 7. tantum illud nostrum sollenne seruemus, vt ne quem istuc euntem sine litteris dimittamus. Iterum Horat. epist. 1. lib. 2. Romæ dulce diu fuit, & sollenne, reclusa Manè domo, vigilare.

Nec medici] qui me sanet. qui ellebore purget.

A Prætoris dati] Prætoris erat furiosis, & mente captis curatores dare, si deessent agnati & gentiles. nam, vt scribit M. Tull. Tulc. 3. qui ita sit affectus, eum dominum esse rerum suarum vetant XII. tabula. vide Caium iurisc. in institution. iuris civilis.

tutela] tutor, defensor. aliter dixit Od. v. 1. lib. 4. Delis tutela dea, &c.

& prauè sect. stom.] ob rem leuem: ob rem nibili irascaris.

Ad summam, sap. vno min. est lo.] hac de re diximus saty. 3. lib. 1. ad illum locum si diues, qui sapiens est.

Præcipuè sanus] nomen sanus ad corpus propriè pertinet: transferatur autem etiam ad animum. ad corpus retulit Hor. epist. ad Mæcen. 2. huius lib. si me viuere vis sanum, recteq; valentem. Et certè mihi videtur hoc loco ita posuisse, vt utroq; modo intelligi veller, & pro eo, qui corpore valet, & pro eo, qui sanæ mentis est. nam nomen pituita, quod statim sequitur, quanuis morbum

morbum corporis propriè significet, per tralationem tamen etiam ad animi morbum pertinet, inanemq; quandam laudis, & gloriæ cupiditatè significat, vt κέρυζα apud Græcos. Lucianus in dialogo Μερικωπι. & Αἰάντι. ἀλλὰ κερύζα, & τύφος, & πολλὰ κέρυζα. fortasse autem Stoicos irridet, qui affirmant sapientem non solum diuitem, &c. sed etiam sanum semper futurum: cum id neque in sapientis, neque in cuiusquam sit potestate positum. in nomine pituita autem cum prima syllaba longa sit, dubium non est quin duæ vocales sequentes u, & i. contrahantur, & coeant in vnam syllabam & σιμῆσιον, qua de re alibi diximus.

AD LOLLIVM. I.

TROIANI belli scriptorem, maxime Lolli,
Dum tu declamas Romæ, Præneste relegi:
Qui, quid sit pulchrum, quid turpe: quid vtile, quid non:
Plenius, ac melius Chrysippo, & Crantore dicit.
Cur ita crediderim, nisi quid te detinet, audi.
Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem,
Cræcia barbariæ lento collisa duello,
Stultorum regum, & populorum continet æstus.
Antenor censet belli præcidere causam.
Quid Paris? vt saluus regnet, viuatq; beatus:
Cogi posse negat. Nestor componere liteis
Inter Pelidem festinat, & inter Atriden.
Hunc amor, ira quidem communiter vrit vtrunque.
Quicquid delirant reges, plectuntur Achini.
Seditione, dolis, scelere, atque libidine, & ira
Iliacos intra muros peccatur, & extra.
Rursus quid virtus, & quid sapientia possit,
Vtile proposuit nobis exemplar Ulysssem:
Qui domitor Troia, multorum prouidus vrbeis,
Et mores hominum inspexit: latumq; per æquor,
Dum sibi, dum socijs reditum parat, aspera multa
Pertulit, aduersis rerum immerisabilis vndis.

Sirenum voces, & Circa pocula nostri:
 Quae si cum socijs stultus, cupidusq; bibisset:
 Sub domina meretrice fuisset turpis, & excors:
 Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.
 Nos numerus sumus, & fruges consumere nati,
 Sponsi Penepolae, nebulones, Alcinoiq;
 In cute curanda plus aequo operata iuuentus:
 Cui pulchrum fuit in medijs dormire dies, &
 Ad strepitum citharae cessatum ducere curam.
 Ut ingulent homines, surgunt de nocte latrones:
 Ut teipsum serues, non expergisceris? atqui,
 Si noles sanus, cures hydropticus. & ni
 Posces ante diem librum cum lumine: si non
 Intendes animum studijs, & rebus honestis:
 Inuidia, vel amore vigil torquebere. nam cur,
 Quae ledunt oculos festinas demere? si quid
 Est animum, differs curandi tempus in annum?
 Dimidium facti, qui coepit habet. sapere aude:
 Incipe. viuendi recte qui prorogat horam,
 Rusticus expectat dum defluat amnis: at ille
 Labitur, & labetur in omne volubilis aeuum.
 Queritur argentum, puerisq; beata creandis
 Uxor, & incultae pacantur vomere siluae.
 Quod satis est, cui contingit, nihil amplius optet.
 Non domus, & fundus, non aris aceruus, & auri
 Aegroto domini deduxit corpore febres,
 Non animo curas. valeat possessor oportet,
 Si comportatis rebus bene cogitat vti.
 Qui cupit, aut metuit, iuuat illum sic domus, aut res,
 Ut lippum pictae tabulae, fomenta podagram,
 Auriculas citharae collecta sorde dolentes.

Sincerum

Sincerum est nisi vas, quodcunque infundis, acescit.
 Sperne voluptates. nocet emta dolore voluptas.
 Semper auarus eget. certum voto pete finem.
 Inuidus alterius rebus macrescit opimis.
 Inuidia Siculi non inuenere tyranni
 Maius tormentum. qui non moderabitur ira,
 Infectum volet esse, dolor quod suaserit, & mens,
 Dum poenas odio per vim festinat inulto.
 Ira furor breuis est. animum rege: qui, nisi pareat,
 Imperat, hunc frenis, hunc tu compeisce catena.
 Fingit equum tenera docilem ceruice magister,
 Ire viam, quam monstrat eques. venaticus, ex quo
 Tempore ceruinam pellem latrauit in aula,
 Militat in siluis catulus. nunc adhibe puro
 Pectore verba puer, nunc te melioribus offer.
 Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem
 Testa diu: quod si cessas, aut strenuus anteis:
 Nec tardum opperior, nec praecedentibus in sto,

COMMENTARII.

Troiani belli scriptorem] Iliadem Homeri relegi.
 pulchrum] honestum, καλόν. sic apud M. Tull. pulchritudo factorum.
 Plenius] vberius, copiosius. lib. i. Vatic. habet Planius.
 Chrysippo] qui fulcire putatur porticum Stoicorum, vt scribit M
 Tall. lib. 2. Academ. hic septingentos libros, & plures edidit. Ita autem cla-
 ruit in dialecticis, vt plerique existimarint, si apud Deos locus esset Diale-
 ctica, non aliam Dialecticam futuram, quam Chrysippeam. extat & de eo
 hic senarius apud Laertium, Εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦν σοφία.
 Crantore] Academico, de quo M. Tull. Tuscul. 3. his verbis, Nec absurde
 Crantor ille, qui in nostra Academia vel in primis fuit nobilis. Minimè (inquit)
 assentior ijs, qui istam nescio quam indolentiam magnopere laudant: quae non potest
 vlla esse, nec debet. Ne aegrotus sim (inquit) sed si fuerim, sensus adsit, siue secetur
 quid, siue auellatur à corpore. nam istuc nihil dolere, non sine magna mecede con-
 git, immanitatis in animo, stuporis in corpore. verba Crantoris Graeca reperiun-
 tur apud Plutarchum, ἐν τῷ ἑβδόμῳ. πρὸς Ἀπολλών. μὴ γὰρ τοῖσι μὲν (φροσίν) ὁ
 Ἀκαδημαϊκὸς Κραντιῶρ. νοσήσῃ ἢ παρῆναι τις ἀσθενείας εἴτ' οὐδὲ τέμνοισι τι ἢ ἡμε-
 τέρων,

NN 3

recuperate possit: simulq; remedium prebentem aduersus Circa veneficia. stultus, cupidusq; bibisset] si in eo se stultum, cupidumq; prebuisse, vt pharmaca Circa biberet, &c. Atqui bibit Vlysses, vt est apud Hom. sed ea in eum nihil valuerunt, vt pote salutari illo Mercurij pharmaco pramunitum.

turpis, & excors] amens. Hom. ibid. κακόν, ἢ ἀνήνορα θεῖν, id est, malum, & nihil viri habentem. cor enim pro mente saepe vsurpatur. vt cum dicimus quempiam cor non habere. Lucret. lib. 5. Ingenio qui prastabant: & corde vigeabant. vsus est hoc nomine etiam sat. 1 i. lib. 2. Tu ne insanus eris, si acceperis, an magis excors, &c.

amica luto sus] Homerus ibid. σῦας appellat χαμαιωάδας, id est, humi cubanteis.

Nos numerus sumus] sumus turba sine nomine, sine virtute, ac dignitate. nam apud scriptores multitudo, numero, non pondere, aut dignitate aestimatur. vt infra epist. de arte p. numero plures, virtute, & honore minores. Hom. vocat πλοῦτος, vt il. a. ὡς φάσαν ἢ πλοῦτος. Carent igitur illi quidem omni dignitate, atque auctoritate, qui numerum explent duntaxat: sed longè sunt ij deterrimi, ac postremi homines, qui nullo numero sunt, seu qui ne numeri quidem locum obtinent, quod de Megarensibus olim ab Apolline responsum est, ἤμεις ἢ ὡς Μεγαρεῖς ἔτε τρίτοι, ἔτε τέταρτοι, οὐτε δὲ δωδέκατοι, ἔτε ἐν λόγῳ, ἔτε ἐν ἀειμῶνι. Sic Æschines ille apud Theocrit. eid. d. queritur se apud Cyniscam puellam nullo numero esse, his verbis, ἄμμις δ' ἔτε λόγῳ τινὸς ἄξιοι, ἔτε ἀειμῶνι, Δύσπνοι Μεγαρεῖς ἀτιμῶσάντη ἐν μοίρῃ. Euripid. in quadam tragædia, quæ non extat, Δειλοὶ γὰρ ἄνδρες καὶ ἔχουσιν ἐν μάχῃ ἀειμῶν, ἀλλ' ἀπεισοὶ, καὶ παρῶσ' ὅμως.

Sponsi Penelopæ] Penelopæ reperi scriptum in quinque codicibus manu scriptis, 3. Vatic. Iann. Tornes. non Penelopes. sponsoꝝ appellatio procos significat, quos Homerus μνηστῆρας nominat. Procorum autem viuendi genus fuisse inertissimum, desidiosissimum, mollissimum, dissolutissimum, declarat Homerus multis ὀδύσας libris. exempli causa, lib. primo, Αὐτὰρ ἐπεὶ πάσις, καὶ ἐδήτυος ἐξ ἔρον ἐνθ' Μνηστῆρες, τοῖσιν μὲν ἐν φρέσιν ἄλλα μέμλεν Μολπήτ', ὄρχησ' ὅς τε τὰ γὰρ τ' ἀναθήματα δαγτός. Κῆρυξ δ' ἐν χερσὶν κίθαριν φεικαλλέα θῆκε Φημίῳ, ὅς ῥ' ἦεϊδ' ἀπὸ μνηστῆρων ἀνάγκη. ibidem, Οἱ δ' εἰς ὄρχησ' ἔτε, καὶ ἡμετέραν ἀοιδίῳ Τρεφάμενοι τέρατον, μένον δ' ὅππ' ἔσπερον εἰθεῖν. & lib. β. senibus illis Ithacensibus conuocatis, Οἱ δ' εἰς ἡμέτερον πωλεύμενοι ἡμάτ' ἀνὰ Βῆς ἱερεύοντες, & οἷς, καὶ πόντος ἀγῆρας Εἰλαπίδασι, πίνουσι τε οἶνον αἶνον. Athen. lib. 4. procorum cænas, & prandia cum Phæacum conuiujs comparans, tales illorum esse comotationes cum autem conuiuia esse illa quidem delicata, & voluptaria, verumtamen grauiora, & temperatiora.

Alcinoίq; &c.] Alcinous rex Phæacum apud Hom. id. d. dicit sibi, ac populo suo conuiuia, citharam, choreas, cultum corporis varium, ac saepe mutatum, calida balnea, Venerem placere, his verbis, Αἰὶ δ' ἡμῖν δᾶς τε φίλη, κίθαρις τε, χοροὶ τε, εἶματα τ' ἐξυμνιστὰ, λουστῆρά τε θερμά, & ἐυαί. Alcinoi

cinoi autem patrij casus est, numeri singularis, cohæretq; cum nomine iuuentus, quod proximo verlu sequitur. quedam exemplaria habent Antinoίq; quæ lectio si placebit, erit numeri multitudinis, recti casus, id est, Antinoi similes. fuit autem Antinous vnus è procis Penelopæ, ferox, & arrogans, & contumeliosus.

plus æq. oper.] plus æquo occupata: quæ plus æquo laboris sumsit. operari est opus facere, operam in re aliqua ponere. sic Lucret. lib. 4. Et quibus in rebus consuerunt esse operati. interdum & pro sacrificandi verbo vsurpatur, quemadmodum & facere, & ῥέζειν apud Græcos. Virg. Georg. 1. letis operatus in herbis. Tibull. lib. 2. Tunc operata deo pubes discumbet in herba.

& Ad strepitum citharæ cessatum] quidam cessantum legendum putant, non cessatum, vt habent vulgati, & manuscripti codices: & interpretantur ociosorum, & feriatorum hominum curas traducere: quod est, nihil agere, nihil curare, rebus ludicris, ac voluptarijs operam dare, saltare, cantare, &c. quam scripturam nullo in codice vetere reperi. Ego alteram, & receptam, veram esse puto. Porro autem cessatum ducere, valet, κοιμίζειν, sopire. sic enim loquuntur Græci, κοιμίζειν τὰς λύπας, ἢ τὰς φροντίδας. id est, sopire dolores, aut curas.

Si noles sanus, curr. hydrop.] noles scriptum reperi in tribus codicibus manuscriptis, 1. Vatic. & Iann. Tornes. eamq; putavi rectam, & germanam scripturam. si te non seruabis interea dum sanus es, (inquit) cogêris te seruare, tibiq; consulere, cum factus eris hydropicus. mendose (opinor) habent quidam libri cures, nisi addas te, & legas nobis. veruntamen iudicet lector.

nam cur, Quæ lædunt oculos, &c.] cur leuia mala, leucisq; morbos depellere properas: morborum autem animi, qui sunt longè grauissimi, curationem in annum differs?

si quid Est animum] si quid animum exest, absumit, tabefacit, &c. sic & verbo ἔδω, seu ἔδομα, vtuntur Græci. Hom. il. ω. τεκνὸν ἐμὸν, τέο μέγρε ὀδυρόμενος καὶ ἀχνύων Σὺν ἔδει κραδίλῳ;

Dimidium facti, qui cœpit, &c.] Hesiod. Ἀρχὴ δ' ἐστὶ ἡμῶν παντός. Plato lib. de rep. secundo, ἐκὼν οἶδα ὅτι ἀρχὴ παντός ἔργου μέγιστον, ἀλλωσὲ καὶ νέου, καὶ ἀπαλῶ ὄσφουδ; id est, scis ne igitur principium cuiusque operis maximum quiddam esse, præsertim & iuueni, & cuius, qui tener sit, & flexibilis?

Rusticus expectat, dum defluat] nomen rusticus cum verbo expectat coniungendum mihi esse videtur, hoc sensu, rusticus expectat, id est, rusticus similis est, qui expectet: vel eò rusticus est, quod expectet: rusticè expectat: rusticum se in eo esse ostendit, qui expectet, dum defluat amnis, &c. quod genus annotauimus supra ad Od. 1 i. lib. 3.

volubilis] sic supra Od. 1 i. lib. 4. Te per aquas, dure, volubileis: repete verbum sequor ὀδοῖ κοινῶ.

beata] benè dotata, diues, & pecuniola. sic sæpè Horat.

& incultæ pac. vom. siluæ] sic Virg. Georg. 2. Aut vnde iratus siluam deuexit arator, Et nemora euertit multos ignaua per annos, Antiquasq; domos anitum cum stirpibus imis Eruit: ille altum nidis petiere relictis, At rudis enituit impulso vomere

Vomere campus.

Non domus, aut fundus, &c.] eandem sententiam propemodum exprelsit supra Od. i. lib. 3. Quod si dolentem nec Phrygius lapis, Nec purpurarum sidere clarior Delinit vsus, &c. & Lucret. lib. 2. Nec calida citius decedunt corpore febres, Textilibus si in picturis, ostrog, rubenti lacteris, quam si plebeia in veste cubandum est. Quapropter quoniam nil nostro in corpore gaude Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni, Quod superest, animo quoque nil prodesse putandum est.

Qui cupit, aut met. &c.] Qui cupiditate (inquit) aut metu, aut ceteris animi morbis affectus est, is nihilo maiorem ex fortunæ bonis, & possessione diuitiarum, fructum percipit, quam lippus ex tabulis pictis, &c. in lib. Iann. & Torn. scriptum est, sic domus, & res.

Sincerum est nisi vas, quodcunque] sic Lucret. lib. 6. in princip. de Epicuro, Intellexit ibi vitium vas efficere ipsum, Omniaq, illius vitio corrumpit intus, Quæ collata foris, & commoda cunque venirent, Partim quod fluxum, pertusumq, esse videbat, Vt nulla posset ratione explerier unquam: Partim, quod tetro quasi conspurcare sapore Omnia cernebat, quæcunque receperat, intus, &c.

Semper avarus eget] semper avaro aliquid deest. nunquam enim expletur diuitiarum sitis. quin etiam ijs, quæ habet, eget. Nihil refert vtrum avarus habeat, an non habeat, cum ei desint ea, quæ habet: id est, cum ijs rebus, quas vel suo labore peperit, vel beneficio fortunæ nactus est, vti frui non audeat. sed hac de re plura dicemus ad illum locum obscurissimum, & nondum à quoquam explicatum, qui est epist. i. lib. 2. sed, quod non desit, habentem, &c.

certum voto pete finem] cum sit immentia, & infinita in hominibus avaris pecuniæ cupiditas, certum (inquit) diuitiarum finem expete: id est, cupiditatem, & studium pecuniæ defini, ac termina: vel certam aliquam ac definitam pecuniæ summam opta & expete, quam vbi consecutus fueris, plura querere desine, bonisq; partis fruire, & viue. sic sat. i. lib. 1. Denique sit finis quærendi, cumq, habeas plus, Pauperiem metuas minus. non est autem intelligendus hoc loco Horatius significare diuitias nobis tanquam finem propositas esse oportere: sed earum modum esse quendam constituendum, quo contenti esse debeamus.

Inuidus alterius rebus] sic Lucret. lib. 3. Macerat inuidia ante oculos illum esse potentem, illum aspectari, claro qui incedit honore: Ipse se in tenebris voluit, cænoq, queruntur.

Inuidia Siculi non inuenere] Pindarus ad. i. x. sub. phoropoi d' amu' or- tay a'ra. & Plato lib. nono de legibus, inuidiam ait esse contubernalem grauem, ac molestam maximè quidem ac primo loco ei, qui inuideat, secundo loco viris optimis, & clarissimis ciuitatis. Appellat autem Horatius hoc loco inuidiam eam, quam M. Tull. ambigui nominis fugiendi causa, inuidiam nominat lib. Tusc. 3. & 4.

qui non moderabitur iræ] id est, qui iræ moderationem non adhibebit, & veluti frenum injiciet. hæc enim vis est huius verbi cum dandi casu coniuncti, vt M. Tull. Partit. nam auditorum aures moderantur oratori prudenti, & prouido: &, quod respiciunt, immutandum est.

Infect

Infectum volet esse, dolor quod, &c.] id est, nolet id esse à se admissum, vel optabit ne id sit à se admissum, quod dolore, & ira impulsus fecerit: pœnitebit eum facti. epist. de arte poët. Commisisse cauet, quod mox mutare laboret. sed cur dolorem & mentem concurrentes facit in ira, & in pœnis expetendis? De dolore, docet Aristoteles multis locis iram cum dolore esse conuinctam: & tum dolore hominem iratum leuari, cum iniuriam acceptam retulerit. de mente, idem docet lib. 7. de morib. ad Nicomach. eum, qui iratus sit, à ratione quodammodo persuaderi, & induci, vt pœnas ab eo, qui iniuste læserit, expetat. Vel eo respexit, quod ex veteribus alij iracundiam definierunt feruorem mentis, alij cupiditatem puniendi doloris.

Dum pœnas odio, &c.] verbum festinat coniunxit cum quarto casu, vt Virg. Æn. 4. Festinare fugam, tortosq, incidere funes. idem de verbo maturare sentiendum Æn. i. Maturate fugam. Horat. epist. prox. seq. Hoc opus, hoc studium parui properemus, & ampli. & Od. v. i. lib. 2. Deproperare apio coronas.

Ira furor breuis est] sic Themistius in oratione de amicitia, ἐγὼ δὲ οἰμας (inquit) πῶ ὄργῳ μανίαν ἐπιγοργήσιον εἶναι. quæ notat M. Anton. Muretus. M. Tull. Tusc. 4. An est quicquam similis insanis, quam ira? quam bene Ennius initium dixit insanis. Et Apollonius dicebat τῆς δὲ θυμίας τὸ ἀσθὸς esse μανίαν, id est, iracundia florem esse insaniam. vide annot. ad Od. x. v. i. libri primi.

animum rege] ἡ θυμὸν, vt Homer. ix. β. θυμὸς δὲ μέγας ἐστὶ διοργεῖται βασιλῆων. Cæcilius, Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulat iræ. Nam & apud Latinos animus interdum accipitur pro quauis libidine à ratione auersa, vt Plaut. in Trinummo, si animus hominem perculit, actum est, si animo seruiuit, non sibi. si ipse animum perculit: dum viuit, victor victorum cluet.

Fingit] format, instituit, docet, vt lib. de arte poët. quannis & voce paterna Fingeris ad reclusum.

magister] ἰσχυρὸς αἰμος, qui domat equos. venaticus] vitur hoc nomine Plautus in Mil. glorioso, si ita non repperio, ibo odorans, quasi venaticus vsq, donec persecutus volpem suero. M. Tull. Verr. de signis, quod posteaquam venerant, mirandum in modum canes venaticos dice- res: ita odorabantur omnia, & peruestigabant, vt, vbi quicquid esset, aliqua ratione inuenirent.

Militat] serid feras insequitur. catulus, id est, canis, vt sup. Od. i. lib. i. Sen visa est catulis cerna fidelibus.

nunc adhibe] vitiosa est eorum codicum scriptura, qui habent adhibe. est enim legendum adhibe. quo verbo & Terent. vitur in Heautont. Vbi mihi adhibet plus paulo, sua quæ narrat facinora?

Nec tardum opperior, nec præc.] nec eos expecto, qui sunt ignauiiores: nec eos vrgeo, qui antecedunt: id est, non excito, neque impello, cum sua sponte satis properent, mea q; cohortatione non egeant. Vel, quod mihi magis placet, non conor eos anteuertere. vt sat. i. lib. i. In- stat equis auriga suos vincentibus. falluntur autè qui in isto interpretatur impedio.

AD IVLIVM FLORVM.

IVLII Flore, quibus terrarum militet oris
 Claudius Augusti prinignus, scire laboro.
 Thraca' ne vos, Hebrusq; niuali compede vinctus,
 An freta vicinas inter currentia turreis,
 An pingues Asia campi, collesq; morantur?
 Quid studiosa cohors operum struit? hac quoque curo.
 Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
 Bella quis, & paces longum diffundit in æuvm?
 Quid Ticius, Romana breui venturus in ora?
 Pindarici fontis qui non expalluit haustus,
 Fastidire lacus, & riuos ausus apertos:
 Ut valet? ut meminit nostri? fidibus ne Latinis
 Thebanos aptare modos studet auspice Musa?
 An tragica desæuit, & ampullatur in arte?
 Quid mihi Celsus agit? monitus, multumq; monendus
 Priuatas ut querat opes, & tangere vitæ
 Scripta, palatinus quæcunque recepit Apollo:
 Ne, si forte suas repetitum venerit olim
 Grex auium plumas: moueat cornicula risum
 Furtiuus nudata coloribus. ipse quid audes?
 Quæ circumuolitas agilis thyma? non tibi paruum
 Ingenium est: non incultum, nec turpiter hirtum.
 Seu linguam causis acuis, seu ciuica iura
 Respondere paras, seu condis amabile carmen:
 Prima ferēs ederae victricis præmia. quòd si
 Frigida curarum fomenta relinquere posses:
 Quò te celestis sapientia duceret, ires.
 Hoc opus, hoc studium parui properemus, & ampli:
 Si patriæ volumus, si nobis viuere cari.

Debes

Debes hoc etiam rescribere, si tibi cura,
 Quanta conueniat Munatius: an male facta
 Gratia nequicquam coit, & rescinditur? at vos
 Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat,
 Indomita ceruice feros: vbicunque locorum
 Viuitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
 Pascitur in vestrum reditum votua iuuenca.

COMMENTARII.

Claudius Augusti prinignus] Tib. Claudius Nero Cæsar, cuius matrem Liuiam Drusillam vxorem duxerat Octavianus Augustus Scribonia dimissa. Sueton. in Aug.

Thraca] Sphus. vt epist. ad Quinctium. Vt nec Frigidior Thracam, nec prior ambiat Hebrus. vide annot. ad Od. xv. lib. 2.

niuali compede vinctus] sic loquitur Virg. Georg. III. Et cum tristis hiems etiam tunc frigore saxa Rumperet, & glacie cursus frenaret aquarum.

An freta vicin. inter curr. turr.] turreis, nempe Sestum & Abydum. vicinas inter curr. turr. pro inter vicinas cures currentia, more vsitatissimo dixit, vt annotauimus supra ad Od. v. lib. 2. tale est illud Inter fusa nitentes Vites aquora Cycladas.

morantur] detinent. vt sup. annot. ad Od. v. lib. 2.

scribere sumit:] sumit vt scribat, vel scribendas suscipit?

longum diffundit in æuvm?] prodit memoriæ? mandat litteris?

venturus in ora:] qui honorifico omnium ciuium Rom. sermone celebrabitur? alias Venire in ora, ad vitium, ac vituperationem pertinet. vt apud Catull. ad Ravidum. An ne vt peruenias in ora vulgi? sic Liuius lib. 2. timorem iniecit, ne in ora hominum pro ludibrio abiret. in laude ponit & Propertius ad Mæcen. Crede mihi, magnos aquabunt ista Camillos iudicia, & Venies tu quoque in ora virum. his similia sunt illa M. Tull. Tusc. 1. Harmodius in ore & Aristogiton. & Ennianum illud. Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu Faxit: cur? Volito viuere per ora virum. Et Virg. Æn. XII. Ille quidem ad superos, quorum se deuouet aru, Succedet fama, viuusq; per ora feretur. Idem Virg. Georg. 3. tentanda via est, qua me quoque possim Tollere humo, victorq; virum Volitare per ora. Iterum M. Tull. Philipp. x. de Bruto. erat enim in desiderio ciuitatis, in ore, in sermone omnium. T. Liuius lib. 9. Posthumius in ore erat: eum laudibus ad calum ferrebant. contra ad probum pertinet illud Verr. 3. de Verre. Istius nequitiam tum in ore vulgi, & in communibus prouerbis versatam esse.

Pindarici fontis qui non, &c.] qui non dubitauit Pindarum proponere sibi imitandum. non expalluit, non extimuit. vt Od. xv. lib. 3. mediasq; fraudes Palluit audax. allegoria est & in hoc, & in proximo versu.

003 fidibus ne

fidibus ne Latinis Theb. &c.] id est, studet ne ad exemplum Pindari versus Latinos Lyricos scribere poetica facultate freris?

Thebanos] id est, Pindaricos. Od. 1. lib. 4. Multa Divorum leuat aura cycnum.

desauit] desauire, est valde sauire. de enim in compositione interdum auget. vt desauire, deamare, deuitare, deperire, delingare, &c. iam sauire, est χαλπαίνω, vt & saepe admonuimus, & docent exempla probatorum scriptorum. solent autem pleraq; omnia in tragœdijs esse saua, dura, difficilia, atrocia, immitia, iracunda, horribilia, δὲνὰ, χαλπεῖα. iccirco hoc verbum ad tragœdiarum scriptorem accommodauit. vide supra annot. ad Od. xxi. lib. 1.

ampullatur] turget, inflatus, atque elatus est. Quas ἀκνύδης Græci, eas ampullas appellant Latini. Quemadmodum igitur illi ἀκνύδης vsurpant pro orationis ornamentis, ijsq; omnibus dicendi figuris, quibus altior, grandior, amplior denique fit oratio: ita & ampullas Latini. Horat. in lib. de arte poët. Proiecit ampullas & sesquipedalia verba. M. Tull. ad Attic. lib. 1. Quid multa? totum hunc locum, quem in Aristocratia ego varie in meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro (nostri illas ἀκνύδης) valde graui- ter pertexuit. ab ampulla autem verbum ampullari deductum est, quod est ampullis verborum vti.

Priuatias] suas & proprias, non alienas, & publicas.

Scripta] quæ sunt iam publica, quia in lucem edita, & vulgata.

Palatinus Apollo.] bibliotheca Græca, & Latina templo Apollinis, quod Augustus extruxerat, & consecrarat, adiuncta, vt sup. diximus ad Od. xxi. lib. 1. Quid dedicatum poscit Apollinem Vates, &c.

olim] posthac, vt saty. v. lib. 2. Magna minor' ve foro si res certabitur olim. & Od. x. lib. 2. non si male nunc, & olim sic erit.

Grex auium plumas] quattuor senarijs hunc Æsopi apologum com- plexus est Gabrias. Ἄλλοτείοις ἀλερούσιν ἡμφοισμένοις ἦν καὶ κολοῖς ὄρνέων ὑπερ- φέρον. Πρώτον δὲ δῶρον ἢ χελιδὼν ἠρωαίης. Μεθ' ἡ δὲ ἀπαντες εἶτα γυμνὸς εὐρέθη, id est, plumis alienis olim amictus gracchulus prestare se iactabat alijs volucris. sed prima hirundo, quod dederat, illi abstulit: Quam omnes secuta: sicq; nudus restitit.

moueat cornicula risum] Celsus alienorum scriptorum fur, & com- pilator, sit omnibus ridiculus.

Quæ circum volitas agilis thyma:] id est, circū quæ thyma volitas? vt annot. ad Od. v. lib. 2.

hirtum] hirsutum, id est, rude & impoliturum. verbum est, quod erat suo loco depulsum, reposui post nomen Ingenium, secutus cod. Iannoct. Faër, & duos Vatic.

feres] accipies, auferes, vt supra Od. v. lib. 4. neque tu pessima mun- rum Ferres: & saepe alibi.

curarum fomenta] vt supra amoris fomenta. Od. x. lib. 1. epod. & Lucret. amo- ris pabula. fomenta curarum, sunt ambitio, pecuniæ cupiditas, & similia.

Hoc opus, hoc studium parui prop.] properandi verbum cum ac- cusandi

cusandi casu coniunxit, vt sup. properare coronas. vide Od. v. lib. 2. hoc opus autem, nempe curarum fomenta, & cogitationes anxias ex animo eijcere: & sapientiæ studium colere, atque amplecti.

nobis viuere cari] id est, iucunde & hilariter viuere. nam qui maustus est, sibi ipse odio est: qualis ille Terentianus Menedemus seipsum crucians. non dissimile est illud epist. ad Loll. 1. hoc lib. Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum, id est, tibi carum, lætum, hilarum.

si tibi curæ, &c.] si positum Græcorum more pro an, vt epist. ad Mæ- cen. 1. hoc lib. Inspice si possum donata reponere lætus. & epist. 1. lib. 2. ad Aug. Tentauit quoque, rem si dignè vertere posset. & epist. ad Numiciam. chlamydes Lu- culus (vt aiunt) si posset centum scena præbere, rogatus. & Tibull. lib. 3. eleg. 1. illa mihi referat, si nostri mutua cura est, An minor, an toto pectore deciderim. T. Li- uius lib. 33. percunctatus si consilium non vtile solum, sed etiam salutare, admittere auribus posset, &c. nec ijs assentior, qui hunc locum quasi mendosum corri- gunt hoc modo, Quam te conueniat. nam conuenire cum accusandi casu, quid sit, sciunt omnes: at quis ita loquitur Latine de duobus, inter quos nata sit offensio, aut simultas: hic illum non conuenit? dicerem potius, huic cum illo non conuenit. Præterea cum dicat illum debere sibi rescribere, super- uacanea est hæc conditio, si tibi cura. Quamobrem hunc locum sic explico longe simplicius, & nisi fallor, etiam verius: debes rescribere vtrum frater tuus Munatius tantæ tibi sit curæ, quantæ fratrem fratri esse conueniat, nec- ne. Neque verò reticebo, me in tribus libris calamo exaratis ita scriptum re- perisse, sit tibi cura. quæ quidem scriptura mihi non displicebit, si subintel- ligetur ne.

Indomita ceruice feros] videtur translatio sumta à bobus indomi- tis, & durarum ceruicum: ἀληπαύχενος vocant Græci.

indigni rumpere] indigni, qui rumpatis. sic loquuntur Græci ἀνάξιος ὄντες λέγου. Admonendus autem est adolecens, sententiam vsque ad verbum vltimum pendere hoc modo, siue vos feruor sanguinis, siue imperitia re- rum agit, vbicunq; locorum viuitis vos, quos non decet fraternam ne- cessitudinem dissoluere, pascitur in vestrum, &c. ab ijs enim dissentio, qui ad nomen indigni, subintelligunt estis.

fraternum fœdus.] quod longè firmitus, ac sanctius esse debet, quàm amicorum necessitudo: & vetat Hesiodus tantidem amicum, quanti fratrem facere. Μὴ δὲ κασινήτω ἴσον ποιεῖσθαι ἐταῖρον.

AD ALBIUM TIBVLLVM.

ALBI, nostrorum sermonum candide iudex,
Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere, quod Cassi Parmensis opuscula vincat?
An tacitum siluas inter reptare salubreis,

Curantem

Curantem quicquid dignum sapiente, bonoq[ue] est?
 Non tu corpus eras sine pectore. dii tibi formam:
 Dii tibi diuitias dederant, artemq[ue] fruendi.
 Quid voueat dulci nutricula maius alumno:
 Quam vt sapere, & fari possit, quæ sentiat, utq[ue]
 Gratia, fama, valetudo contingat abunde,
 Et mundus victus non deficiente crumena?
 Inter spem, curamq[ue], timores inter, & iras
 Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.
 Grata superueniet, quæ non sperabitur, hora.
 Ne pinguem, & nitidum bene curata cute vises:
 Cum ridere voles Epicuri de grege porcum.

COMMENTARI II.

Albi, &c.] Albi Tibullum designat elegorum scriptorē: in quo præcipua est elegantia Latini sermonis, nulla propemodum admista figura loquendi peregrina, aut transmarina.

candide iudex] qui de sermonibus nostris sincerè, & sine malevolentia iudicas. sermonum appellatione autem satyras, & epistolas significari putamus. nam contrà odæ carmina appellantur.

Casii Parmensis] de quo saty. x. lib. 1.

siluas interreptare salubres] reptare inter siluas salubres, vt suprâ annot. ad Od. v. 11. lib. 2.

reptare] remissius, ac lentius ambulare. Vtitur hoc verbo Lucret. lib. 2. sed ad pecudes refert. Nam saepe in colli tondentes pabula lata Lanigera reptant pecudes.

sapiente, bonoq[ue]] plerunque hæc duo coniuncta reperiuntur. vt epist. ad Mæcenat. 2. Vir bonus, & sapiens dignis ait esse paratum. & epistol. ad Quinctium. Vir bonus, & sapiens audebit dicere, Penitentiæ rector Thebarum, &c. & in eadem. Ne ve putes alium sapiente, bonoq[ue] beatum. epist. de arte poet. Vir bonus & prudens versus reprendet inertes. & M. Tull. off. 3. ostendit hæc inter se separari non oportere. Hæc igitur est illa pernicies, quæ alios bonos, alios sapientes existimant.

corpus sine pectore] excors: ἀσπρον. Nam pectus cogitationis, & mentis sedem esse vulgò putant, ex quo ductum explorare.

voueat] optet, precetur, ἐυχόμε. ex quo vota pro optatis. suprâ in respons. Canidix epod. si tardiora fata te votis manent. & saty. v. 1. lib. 2. Hoc erat in votis.

Quam

Quam vt sap. & fari poss. quæ sent. vt q[ui]] Quid alumno maius nutriti optare possit, quam vt primum sapiat, & prudenter sentiat, deinde suas cogitationes eloqui, & exprimere queat? sic Pindarus Olymp. eïd. εὐχόμενός τε δὲ εἴ τις ὄλβον ἀρδὴ ἐξαρτίων κτεάτεσι, καὶ εὐλογίαν κοροσιδεῖς, μὴ ματαιώσῃ θεὸς ἡμέτερον, id est, si quis cum integra valetudine facultates, & eloquentiam habeat coniunctam, non est, quod deus esse velit. cum legeretur autem antea in omnibus libris excusis, & cui, ego ab vno codice manu scripto adiutus, in quo scriptum erat, vt cui, reposui utq[ue], nisi forte quis malit, utq[ue] huic.

Gratia] vt gratia valeat apud principes, & potentes viros.

Et mundus victus] neque sordidus, neque nimis amplus & opiparus. saty. 1. lib. 2. Mundus erit, qui non offendet sordibus, atque in neutram partem cultus miser. ex quo munditia. Plautus in Pœnulo. mulieres sunt admodum insulsa, atque inuenusta, sine manditia & sumtu. M. Tull. de finib. lib. 3. mundos, elegantes, optimis cocis, piscatoribus, piscatu, aucupio, venatione, his omnibus exquisitis vitantes cruditatem. Idem ad Qu. Fratrem. lib. 2. Domum tuam in Carinis mundi habitatores Lamia conduxerunt. translata dicit Hor. epist. ad August. & graue virus munditia pepulere.

Omnem crede diem, &c.] existima quotidie te moriturum. hoc si animo eris, quicquid tibi temporis ad vitam accedet, id tibi deputabis esse in lucro. hæc enim sententia significatur per subsequentem versum, Grata superueniet, &c. cuius rei exemplum capere licet ex ceteris rebus secundis, finge aliquem sperare, & expectare amplissimam hereditatem, eiq[ue] id, quod sperauit, tandem euenire: longè minor est huius voluptas, quam si non speranti venisset. Ita longè maior est eius hominis vitæ iucunditas, qui in diem viuit: qui diem crastinum ad se pertinere non existimat: qui diei præsentis vsura contentus est, si ad diem crastinum vitam produxerit, quam eius, qui vitæ spem in multos annos profert, ac producit. Gratissima enim erit eius diei vita, ad quem quis se peruenturum esse non sperabat. Sic igitur viue, vt hodie moriturus. quantuncunq[ue] tibi dierum ad vitam præteritam accedet, id erit tibi multo iucundissimum. præclare igitur Anacr. τὸ σήμερον μέλι μοι. τὸ δὲ ἀύριον τίς οἶδεν; id est, Hodierna curo tantum. Cui crastina hora nota est? sic Horat. sup. Od. v. 11. lib. 4. Quis scit, an adijciant hodierna tempora summa Crastina dii superi?

supremum] vltimum. vt epist. proxima. Supremo te sole domi Torquate manebo. & saty. 1. lib. 1. ad vsque supremum tempus, ne se pœnuria victus Deficeret, metuebat. & Od. x. 11. lib. 1. Quos irrupta tenet copula, nec malus Diuisus querimonis Suprema citius soluet amor die. Od. xv. 11. lib. 2. supremum Carpere iter comites parati. & epist. ad August. Comperit inuidiam supremo fine domari. & epistol. 2. lib. 2. Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte suprema Permutet dominos.

nitidum] corpore nitido, & solido: carne læui, & polita, non horrida, neque squallida.

Epicuri de grege porcum] hominem in voluptate abdominis, & gutturis summum bonum ponentem. eadem ratione dixit illud M. Tullius

in L. Pisonem. Confer nunc Epicure noster ex hara producte, non ex schola, confer, si audes, absentiam tuam cum mea. Quauis enim Epicurus videretur interdum in quadam animi voluptate summum bonum constituere, hanc de eo opinionem tamen ipsius refellit oratio. eius enim hæc verba sunt, quæ retulit Athen. lib. 2. ε γδ εγω γε δυνάμαι νοήσαι τ αγαθόν, αφαιρών μδ τας εστ χειλων ηδ ονας, αφαιρών δ τας εστ τδ αφροδισιων, αφαιρών δ τας δι ανροματων, αφαιρών δ και τας εστ μορφης και ο λιν ηδ ειας κινησις. quæ sic interpretatur M. Tullius lib. 2. de finibus. non enim intelligo quid sit, aut ubi sit summum bonum prater illud, quod cibo, aut potione, & aurium delectatione, & ob-scena voluptate capiatur.

AD TORQUATVM.

Si potes archaicis conuiuia recumbere lectis,
Nec modica cænare times olus omne patella:
Supremo te sole domi Torquate manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffusa, palustreis
Inter Acinturnas, Sinuessanumq, Petrinum.
Sin melius quid habes, arcesse, vel imperium fer-
landudum splendet focus, & tibi munda supellex.
Nec leucis spes, & certamina diuitiarum,
Et Moschi causam. cras nato Casare festus
Dat veniam, somnumq, dies. impune licebit
Aestiuam sermone benigno tendere noctem.
Quò mihi fortunas, si non conceditur vti?
Parcus ob heredis curam, nimiumq, seuerus
Asidet insano. potare, & spargere flores
Incipiam: patiarq, vel inconsultus haberi.
Quid non ebrietas designat? operta recludit:
Spes iubet esse ratas: in prælia trudit inermem.
Sollicitis animis onus eximit: addocet arteis.
Facundi calices quem non fecere disertum?
Contracta quem non in paupertate solutum?
Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non

Inuitus:

Inuitus: ne turpe coral, ne sordida mappa
Corruget nareis: ne non & cantharus, & lanx
Ostendat tibi te: ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminat: vt coeat par,
Iungaturq, pari: Brutum tibi, Septimiumq,
Et nisi cæna prior, potiorq, puella Sabinum
Detinet, assumam. locus est & pluribus vmbriis:
Sed nimis arcta premunt olida conuiuia capræ.
Tu, quotus esse velis, rescribe: & rebus ommissis,
Atria seruantem, postico falle clientem.

COMMENTARII.

Si potes archaicis] hæc est vera, & germana scriptura. sunt autem Græco nomine archaicis lecti Latino antiqui, id est, antiquo modo, & more fabricati. vtitur hoc nomine Dionys. Halicarn. βιβ. 6. αρχαιολ. Ρωμ. εγω γδ εν εδρασμω εν ιεραϊς οικιας δεδωτα πορευμενα θεοις εν τραπηλαις ζυλινας αρ- χαινας. quomodo autem mensæ archaicæ, eodem modo, & lecti archaicis sunt appellati: suntq; intelligendi lecti imperitè, & parum eleganter facti. recumbere] accumbere. vide, quæ supra notauimus ad Od. xxv i i. lib. i. times] fugis, abhorres, φουδην. vt alibi docuimus. Supremo sole] sub vesperam. hora diei x i. aut duodecima. manebo] expectabo, vt supra diximus ad Od. xxv i i. lib. i. iterum Tauro diff.] diffusa iterum c o s. T. Statilio Tauro. sic notabatur ætas, & bonitas vini, consulum (inquã) nominibus, vt notauimus ad Od. 3. lib. 2. ibi Interiore nota Falerni. vnde nota Opimiana, & Aniciana apud M. Tull. libr. de claris orat. fuit autem T. Statilius Taurus iterum consul anno ab vrbe condita d c c x x v i i i. Cæsaris Augusti collega. consul primum fuerat anno ab v. c. d c c x v i i. substitutus in locum L. Caninij Galli, qui abdicauerat se magistratu: collega autem M. Vipsanij Agrippæ. diffusa] è torculari, vel lacu, vel dolio in amphoras fusa. Solebant enim veteres è dolijs vinum in cados, testas, & similia vasa diffundere in multos annos. vtitur eodem verbo saty. i i. lib. 2. sed paulo aliter. Et nisi mutatum parci diffundere vinum. vtitur & M. Tull. lib. 2. de finib. quibus vinum diffusum è pleno sit anaphoro: nisi quis & apud M. Tull. putet legendum defusum, & apud Hor. defundere. Quid sit autè vinum diffundere, à Iurisc. intelligere licet. Proc. de tritico, vino, & oleo legatis. illud verum esse puto, cui vinum cum vasis legatis erit, ei amphoras & cados, in quibus vna diffusa seruamus, legata esse. Vinum enim in amphoras & cados hac mente diffundimus, vt in his sit donec vsus causa comprobetur, & scilicet cum his amphoris, & cadis id vendimus. In dolia autem alia mente

pp 2 conijcimus,

conijcimus, scilicet vt ex his postea vel in amphoras, & cados diffundamus, vel sine ipsis dolijs. Idem. Qui vinum surrentinum in vrnalibus habebat diffusum, is tibi vinum legauerat in amphoris. Omne illud quoque vinum, quod in vrnalibus fuisset, legatum esse Labeo, & Trebatius responderunt. Pomponius. vino legato ea demum vasa sequuntur, in qua vina ita diffusa sunt, vt non ad perpetuum vsu referrentur, veluti amphora & cadi. Iterum Proculus. Cui vinum heres dare damnatus est: quod in amphoris & cadis diffusum est, dari debet, etiam si vasorum mentio facta non est. Africanus in titulo de legatis & fideicom. 3. Nam & si vina diffudisset habiturus vsu ipse & heres eius, tamen in penu omne existimari. in amphoris autem & cadis, & similibus vinum in multos annos seruari solitum esse a veteribus illis, non in dolijs, declarat etiam locus ille M. Tull. in Bruto. Vt si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita nouo, vt proximis consulibus natum velit, nec rursus ita vetere, vt Opimium, aut Anicium consulem quarat: Atqui ea nota sunt optima, credo: sed nimia vetustas nec habet eam, quam quarimus suauitatem, nec est iam sanè tolerabilis. Num igitur qui hoc sentiat, si is potare velit, de dolo sibi hauriendum putet? minime: sed quandam sequatur atatem, &c.

Inter Minturnas] significat vinum hoc non esse admodum magni pretij, neque admodum generosum, vt pote in paludibus natum. Minturnæ oppidum Liri fluuii, & Sinuessæ oppido propinquum, in Campaniæ finibus.

arcesse, vel imperium fer.] vel arcesse vinum, quod habes, melius meo, id est, iube tecum afferri ad me: vel patere tibi meum ministrari, id est, vt ere eo vino, quod tibi apponam. verbo arcessendi sic vtitur M. Tull. lib. 16. epist. ad Attic. epist. cuius initium est. Nonis accepi, &c. Ego autem & eius librum arcessui, & ad Athenodorum Caluum scripsi, vt ad me τὰ κεφάλαια mitteret. & epist. ad M. Fab. Gallum lib. 7. sed tamen, si ista mihi sunt habenda, certio rem velim me facias, vbi sint, quando arcessantur, quo genere vecluræ. arcessendi verbum Priscianus docet lib. 1. ab arcio deflexum esse: arcio autem dici pro accio. Quod autem verbo accersere, pro arcessere vulgus vtitur, errat. nam vitiosa scriptura est, & vbiunque accersere scriptum est, arcessere restituendum. Denique hoc loco omnia antiqua exemplaria habent arcesse.

certamina diuitiarum] id est, nimium studium, nimiumq; contentionem in diuitijs comparandis.

Et Moschi causam] clientis tui, cuius tu patronus es: cuius causam recepisti.

cras nato Cæsare festus] dies natalis Cæsaris.

sermone benigno] sermone multo, & liberali, & largo. vt supra ad Od. xvi. lib. 1. annotauimus. tendere autem positum pro extendere, id est, producere, extrahere.

Quò mihi fortunas si non conc.] ita legendum esse indicauit Muretus, & vt ita legatur, consuetudo Latini sermonis, & ratio postulant. subaudiendum enim verbum expetam, vel optem, & similia. omissum autem est à librarijs s. nominis fortunas, propter s. vocis sequentis. vt in multis alijs similibus accidit. P. Victorius porro aliter legit: à quo dissentio.

Parcus ob heredis curam] sic supra Od. vi. lib. 4. Cuncta manus auidas.

auidas, &c. & sat. vlt. lib. 1. nec metuum, quid de me iudicet heres. [Seuerus] rebus serijs nimis deditus, tristis.

Asidet insano] proximus est insano, id est, similis.

patiarq; vel inconsultus haberi] Græcorum more locutus est, vt supra Od. 11. lib. 1. patiens vocari Cæsaris vltor. nam Latine diceremus, patiarq; me vel inconsultum haberi.

Quid non ebrietas designat?] innouat, efficit? tralatio est, vt Terent. ad elph. modo quid designauit? nam designare est inusitatum, & nouum quiddam efficere.

operta recludit, &c.] huc pertinent ea, quæ collegimus ad Oden xv. lib. 1. lib. 1. lib. 1. Arcanig fides prodiga perlucidior vitro. & saty. 4. lib. 1. lib. 1. Conditum cum verax aperit præcordia Liber. Sic & Homer. il. 1. 5. ait hominem etiam valdè prudentem ac sapientem à vino impelli, vt & cantet, & molliter rideat, & saltet, & nonnulla loquatur, quæ tacere præstitisset. Homeri verba sunt hæc, οἶνος γδ ἀγώγει ἥλεος, ὅς τ' ἐφίηκε πολύφρονά περ μάλ' ἀείσαι, καὶ δ' ἀπαλὸν γελάσαι, καὶ τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν. καὶ τε ἕσπας πορεύκεν, ὅπερ τ' ἀρρητὸν ἀμεινον.

Spes iubet esse ratas] sic sup. Od. x. lib. 3. Tu spes reducis mentibus anxia. Arist. ἠθικ. Νικομ. γ. εὐέλπιδες γδ γίνονται οἱ μεθυσκόμενοι. Idem problem. de atra bile, ὅτι πάντες ὁ οἶνος εὐέλπιδας ποιεῖ.

Hæc ego procur. & idon. imp.] id est, hæc sunt meæ partes: hæc procurare iubeor, ego, qui ad hanc procuracionem idoneus sum, & non inuitus ad hanc procuracionem vocor.

ne turpe toral] illotū, immundum. aliàs ad animum refertur, vt Od. v. lib. 3. Turpis maritus. toral autem, seu torale, vestis stragula, quæ toro imponitur, vt saty. 11. lib. 2. Et Tyrias dare circum illota toralia vestes.

Corruget nares] offendat. solent enim qui odore aliquo offenduntur, nares contrahere. corrugare nares autem, quamuis hic de re, quæ offedit nares, dicatur: ad personam quoque tamen, quæ odore aliquo offeditur, referri potest. sic supra frontem explicare dixit, de ijs rebus, quæ hilaritatem afferunt Od. x. lib. 3. Mundaq; paruo sub Lare pauperum Cæna sine au lais, & ostro sollicitam explicuere frontem.

Ostendat tibi te] splendeat instar speculi, tibiq; intuenti tui reddat imaginem: quod fit aère repercusso, atque in oculos regesto. De speculis vide Lucret. lib. 4. & Plin. lib. 33. & Platon. in Timæo.

foras eliminet] foras efferat, diuulget. Ennius vsus est hoc verbo, significatione absoluta, Quid sic extra ades exanimata eliminat? elegans est epigramma lib. 2. epigramm. Græc. quod declarat, quàm sit horribile ac fugiendum id hominum genus, quod, quæ dicuntur liberius in conuiuio libero, perfidissimè enunciat, ac diuulgat. Οὐ μοι κληῖδων φοβερά δύσις, ἐδὲ θαλάσσης Ὀρῦμενον συφελῶ κῦμα πρὸ σκουπέλω, οὐδ' ἔταν ἀσπράπη μέγας ἄραιος, ὡς κακὸν ἄδρα τερβῶ, καὶ μύθων μνήμονας ἰδροπέτας.

vt coeat par, lungatūq; pari] hæc quoque pendent ab illis superioribus Hæc ego procurare, &c. neque sunt coniungenda cum ijs, quæ sequuntur, Brutum tibi, Septimumq; &c. significat enim Horatius boni con-

uiuatoris esse operam dare, vt conuiuia sint pares, aut certe non admodum dispares. Coire pro eo, quod est coniungi, & congregari, vsurpauit etiam in principio libri de arte poet. *sed non vt placidis coeant unmitia.*

Brutum tibi, Septimiumq; &c.] hæc ab ijs, quæ antecedunt, separanda sunt interpunctionis nota. neque verò assentior ijs, qui legi volunt *Brutam tibi, Septimiamq;*, quasi significet Horat. se puellas aliquas in conuiuio adhibiturum. Nam primùm Bruta, & Septimia nomina sunt ingenuarum feminarum. At neque ingenuæ in conuiujs intererant, nisi cum viris suis, neque scorta nominibus ingenuarum mulierum appellabantur, nisi fortè essent libertæ: sed, vt ferè erant seruæ, sic & nominibus seruilibus & plerunque peregrinis afficiebantur. Deinde verus qui sequitur, *Et nisi cœna prior*, &c. vincit legendum esse *Brutum, Septimium, Sabinum*. assumam (inquit) tibi Brutum, Septimium, Sabinum, nisi hic Sabinus à conuiuio lautiore, & à formosiore puella retinebitur. Quod si quis mihi dicat in hac cœna etiam puellas interfuisse, fateor id quidem: sed nego eas hîc nominari.

locus est & pluribus vmbrijs] vmbra dicitur conuiuia, qui ad conuiuium eunt à conuiuatore quidem non vocati, sed à vocatis ducti, illos videlicet sequentes, vt vmbra corpus. vide Plutarchum *συμφορ. ζήτησ.* lib. 7. Horat. sat. v. l. i. lib. 2. quos *Mæcenâs adduxerat vmbra.*

Sed nimis arcta premunt olidæ con.] caper, aut capra, fœtor sub ala, vt supra diximus ad Od. x. l. i. epod. vbi hircum nominat. licet (inquit) plures tecum comites adducas: sed hoc est metuendum, ne è multitudine conuiuiarum arctè sedentium existat alarum odor grauis, & teter. quotus esse velis] quot velis vocari.

Atria seruantem] in atrio domus te expectantem. **postico falle]** ostio posteriore, *ἄνδρ. ὄπισθεν*, id est, falsa porta, vt Græci nominant. anticum, & posticum opponuntur inter se. **falle]** late, *λατὸν θύρα*. lege annot. ad Od. x. lib. i.

clientem] Moschum, vel quemuis alium. patronus & cliens ex ijs sunt, quæ ad aliquid referuntur. Quemadmodum autem patroni erat, clientem in iudicio, siue priuato, siue publico, defendere, eius curam habere, vt liberorum: ita clientis officium erat, patronum, tanquam parentem quandam colere, eum, aut eius filios ab hostibus captos redimere, eius filiabus collocandis dotem præbere, si patronus esset tenui, & angusta re familiarierantq; clientes plebeij ordinis: patroni senatorij: quod initio à Romulo fuerat institutum, vt inter patres & plebem concordia conseruaretur. ex eo natum, vt inferiores homines viros claros, & splendidos, patronos vocarent, vt epist. v. l. i. lib. i. *pol me miserum patrone vocares, si velles (inquit) verum mihi dicere nomen.* & eadem epist. Mena ille cliens appellatur. eadem ratione orator, qui alterius caput & fortunas defendit, patronus, & qui defenditur, cliens dici solet, vt hoc loco, & Vatinius epist. ad Cic. lib. 5. *si tuam consuetudinem in patrocinijs tuendis seruas, P. Vatinius cliens ad te venit, qui pro se causam dicere vult.*

AD

AD NUMICIVM.

NIL admirari, propè res est vna Numici,
Solaq; quæ possit facere, & seruare beatum.
Hunc solem, & stellas: & decedentia certis
Tempora momentis sunt, qui formidine nulla
Imbuti spectent. quid censes munera terra?
Quid maris extremos Arabas ditantis, & Indos?
Ludicra quid, plausus, & amici dona Quiritis?
Quo spectanda modo, quo sensu credis, & ore?
Qui timet his aduersa, ferè miratur eodem,
Quo cupiens, pacto. pauor est vtrouique molestus:
Improuisa simul species exterrit vtrunque.
Caudeat, an doleat: cupiat, metuat ne: quid ad rem,
Si, quicquid vidit melius, peius' ve sua spe,
Defixis oculis, animoq; & corpore torpet?
Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui,
Ultra, quàm satis est, virtutem si petat ipsam.
I nunc, argentum, & marmor vetus, æraq; & arteis
Suspice: cum gemmis Tyrios mirare colores:
Caude, quòd spectant oculi te mille loquentem:
Nauus manè forum, & vespertinus pete tectum?
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mucius, indignum, quòd sit peioribus ortus,
Hic tibi sit potius, quàm tu mirabilis illi.
Quicquid sub terra est, in apricum proferet ætas:
Defodiet, condetq; nitentia, cum benè notum
Porticus Agrippæ, & via te conspexerit Appi:
Ire tamen restat, Numa quò deuènit, & Ancus.
Si latus, aut renes morbo tentantur acuto:
Quare fugam morbi. vis recte viuere? quis non?

Si

Si virtus hoc vna potest dare : fortis omiſſis
 Hoc age delicijs. virtutem verba putas, ve
 Lucum ligna? caue ne portus occupet alter:
 Ne Cybiratica, ne Byrhina negocia perdas.
 Nulle talenta rotundentur : totidem altera: porro &
 Tertia succedant, & qua pars quadret aceruum.
 Scilicet vxorem cum dote, fidemq;, & amicos,
 Et genus, & formam regina pecunia donat:
 Ac bene nummatum decorat Suadela, Venusq;.
 Mancipijs locuples eget aris Cappadocum rex.
 Ne fueris hic tu. chlamydes Lucullus, vt aint,
 Si poſſet centum ſcenæ præbere, rogatus,
 Qui poſſum tor. ait: tamen & querã: & quot habebo
 Nitam. poſt paulò ſcribit, ſibi millia quinque
 Eſſe domi chlamydum : partem, vel tolleret omneis.
 Exilis domus eſt, vbi non & multa ſuperſunt:
 Et dominum fallunt, & proſunt furibus. ergo
 Si res ſola poteſt facere, & ſeruare beatum:
 Hoc primus repetas opus : hoc poſtremus omittas.
 Si fortunatum ſpecies, & gratia præſtat:
 Mercemur ſeruum, qui dictet nomina : leuum
 Qui ſodiat latus : & cogat trans pondera dextram
 Porrigere. hic multum in Fabia valet : ille Velina:
 Cuilibet hic faſceis dabit : eripietq; curule
 Cui volet, importunus ebur. frater, pater adde:
 Ut cuique eſt ætas, ita quenque facetus adopta.
 Si bene qui cœnat, bene viuit : lucet : eamus,
 Quò ducit gula : piſcemur : venemur : vt olim
 Cargilius, qui manè plagas, venabula, ſeruos,
 Differtum tranſire forum, populumq; iubebat:
 Unus vt è multis populo ſpectante referret

Emtum

Emtum mulus aprum. crudi, tumidiq; lauemur,
 Quid deceat, quid non obliſi, ſerite cera
 Digni, remigium vitioſum Ithaceniſis Ulyſſei:
 Cui potior patria fuit interdicta voluptas.
 Si, Mimnermus vti cenſet, ſine amore, iociſq;
 Nil eſt iucundum : viuas in amore, iociſq;
 Viue : vale. ſi quid nouiſti rectius iſtis:
 Candidus imperti : ſi non, his vtete mecum.

COMMENTARII.

Nil admirari propè res eſt, &c.] videntur hæc magnopere pugna-
 re cum ijs, quæ ſunt apud Platonem εν Θεατήτω, his verbis, μάλα γδ φιλο-
 σόφει τῦτο τὸ πάθος τὸ θαυμάζειν. & γδ ἄλλη ἀρχὴ φιλοſοφίας, ἢ αὐτή, id eſt,
 maximè enim videtur eſſe philoſophi hic affectus, nempe admirari. Non
 enim aliud philoſophiæ principium eſt, quàm id ipſum. & ita Ariſtot. lib. i.
 τῶν μὲν τὰ φως. ſed Horatius hoc loco vult cupiditatem, & metum, lætitiã &
 dolorem ex earum rerum, quas cupimus, & metuimus, propter quas do-
 lemus, lætitiãq; afficimur, admiratione naſci. denique ſi diuitias, & hono-
 res, & voluptates, ſi paupertatem, morbum, exilium, mortem contemne-
 remus, ac pro nihilo putaremus, ab omni cupiditate, metu, ceteriſq; ani-
 mi morbis ſoluti, ac vacui eſſemus.

ſeruare beatum] ſic locutus eſt ſat. i. lib. i. retinere velis ſeruareq; amicos.

Quid maris] munera, ἀπὸ κοινῶ.

amici dona Quiritis] Mæcenatiſ, & potentioriſ amici. alij, hono-
 res, qui deferuntur à populo Romano, intelligunt.

Quo ſpectanda modo, &c.] vtrum cum aliqua cupiditate, nec ne?
 vel vtrum cum aliqua admiratione, ex qua cupiditas oritur, nec ne?

Qui timet hiſ aduer. &c.] vt, qui cupit, admiratur: ita & qui metuit;
 ſed non proſuſ eodem modo. Nam qui cupit, ita admiratur, vt id quod
 admiratur, expetendum eſſe exiſtimet: qui metuit verò, vt fugiendum eſ-
 ſe: ille admiratur bona fortunæ, & res ſecundas, eaſq; expetit: hic fugit
 contrariã. mirari uſurpauit ſuprà in re, quæ videtur bona. Od. i. x. lib. 4. Non
 ſola comtoſ arſit adulteri Crmeiſ, & aurum veſtibuloſ illitum mirata, regaleſq; cul-
 tuſ, &c. & Virg. in Sileno. Tum canit Heſperidum miratam mala puellam.

pauor] τὸ θάμβος.

vtrobique] non potui ſex librorum manuſcriptorum, trium Vatic.
 Faër. Iann. Torn. qui ita habent, conſenſum negligere: tamenſi vulgata vtri-
 que ſit tolerabilis. vtrobiq; autem interpretor in cupiendo, & metuendo.

Gaudeat, an doleat: cupiat, metuat ne] hæ ſunt quattuor animi
 perturbationeſ, quæ ceteraſ omneſ eiufdem generiſ continent. qua de re

vide

vide M. Tullium Tuscul. lib. 4. quo loco scribit Stoicos docere duas nasci ex duobus opinatis bonis, nempe lætitiã, & libidinem, vt lætitiã sit præsentium bonorum, libido futurorum: duas ex duobus malis opinatis, metum, & ægritudinem, metum quidem futuris, ægritudinem verò præsentibus. legendum autem est apud Horatium cupiat, metuat ne, non vt vulgò legitur, metuat ne.

Defixis oculis] τὰς ὀφθαλμούς προσήκως, vel ἀτενὲς ὄρον, quo acerrima, attentissimaq; significatur cogitatio, vt alibi dicemus.

Infani sapiens nomen ferat, &c.] Sic M. Tull. Tuscul. lib. 4. Itaque primum in ipsa cupiditate, cum id solum agitur, vt ea tollatur, non est querendum bonum illud, nec ne sit, quod libidinem moueat: sed libido ipsa tollenda est: vt siue, quod honestum est, id sit summum bonum, siue voluptas, siue horum vtrunque coniunctum, siue illa tria genera bonorum, tamen etiam si virtutis ipsius vehementior appetitus sit, eadem sit omnibus ad deterrendum adhibenda oratio.

Inunc, argentum, &c.] concelsio est, dissimulationis, & irrisionis plena, qua vtuntur Latini, cum vel à re quapiam deterrent, vel aliquid improbant, vel fieri non posse significant, vt Catull. in Memmium, quanuis omiserit verbum i, Pete nobiles amicos. Virg. Æn. 7. Inunc, ingratis offer te irrisu periculis. Tyrrenus i, sterne acies, rege pace Latinos. & Horat. epist. ad Iul. Flor. lib. 2. Inunc, & versus tecum meditare canoros. Propert. lib. 3. Inunc, tolle animos, & tecum frange triumphos. Ouid. lib. 2. de arte amandi, inunc, claude fores custos odiose puella, Et centum duris postibus adde seras. ibid. Paruit imperio domina Tyrrhinius heros: Inunc, & dubita ferre, quod ipse tulit.

aracj] statuas æreas, vel vasa ærea antiqui artificij.

Gaude, quod spectant oculi] conueniunt hæc in homines eloquentiæ laude claros, qui corona, & frequentia delectantur: immò verò, qui si à corona relicti sint, non queant dicere, vt respondet Brutus apud M. Tull. in Bruto.

& vespertinus] id est, vesperi, vt docuimus supra ad Od. x v i. epod. sic sat. v i. lib. i. Fallacem Circum, Vespertinusq; pererro sæpe forum.

dotalibus emetat agris] id est, è dotalibus agris metat, vt annotatum est supra ad Od. v i. lib. 2. dotalis agros intellige, quos in dotem accepit ab vxore.

indignum, quod sit, &c.] hæc dicuntur ex eius sensu, & sententia, qui studium omne suum in augenda re familiari ponit, & collocat, quasi in pecunia, & copijs sita sit beata vita. suntq; vultuosè pronuntianda, hoc modo, Indignum est Mucium, hominem inferiore loco natum, quàm tu es, te ditiozem esse. in tribus Vatic. Faër. Torn. scriptum est, Mutus, vt indignum.

Hic tibi sit potius] hic versus aut legendus cum interrogatione, hoc modo, tu ne patieris, vt tibi huius diuitiæ sint mirabiles potius, quàm illi tuæ? vel intelligendus est pendere ab illis, qui antecedunt, Nauis manè forum, &c. &c. Ne plus frumenti, &c. vt sit hæc sententia: rei faciendæ operam naua, ne Mucius plus frumenti metat ex agris dotalibus, quàm tu, & ne tibi sit mirabilis potius ob diuitias, quàm tu illi. & ita subintelligemus ne, vel repet

repetemus δὲ ποῖον. Q uòd si legamus Hic tibi si potius, vt habent quædam vulgata exemplaria, pendebit à superiore versu, hoc modo, Indignum fuerit, quia Mucius natus sit obscuriore loco, quàm tu, si tibi sit potius mirabilis, quàm illi tu. & ita subintelligendum erit sit. iudicet lector.

Quicquid sub terra est, in apricum] sic Sophocles in Atace, ἄπαρθ' ὁ μακρὸς, κἀναεὶδμῶς ἄβνος φέει τ' ἀδύλα, καὶ φανέτα κρύπτεθ'. Quicquid hodie occultum, & obscurum est, tempore prædibit in lucem, & in promptu erit: quæ nunc sunt in promptu, & quæ sunt omnium oculis exposita, ea de medio tollet vetustas, & tenebris obscurabit sempiternis.

Ire tamen restat, Numa quod] moriendum est. sic Lucret. lib. 3. Luma sis oculis etiam bonus Ancus reliquit. lege annot. ad Od. xxv i i. lib. 1.

Si latus, aut renes] si laboras morbo lateris, quem Græci πλευρῖδα nominant, aut renum dolore, quem νεφῆτις, &c.

Si virtus hoc vna potest dare] sic reperi scriptum in libris manu scriptis, & ita scriptum esse in codice Bernard. Lauredani, testantur viri docti, quam scripturam comprobant & nonnulli libri typis excusi. hoc autem, intellige, rectè viuere. Itaque hic versus non est ita à superiore separandus, quasi nouæ sententiæ principium sit: sed cum eo ita coniungendus, quasi pendeat sententia.

Hoc age] huic vni rei stude, in hac vna cogitatione, curaq; versare: in hoc vno tuus animus sit occupatus. sic epist. ad Loll. i i. huius libri, Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.

virtut. ver. put. vt Luc. signa:] hic scribenda est interrogationis nota, vt sit hic sensus Horatij, si virtutem verba putas, neque eam quicquam ad beatam vitam valere existimas: totum studium, totamq; operam tuam ad quæstum, & pecuniam congerendam confer. Dion lib. 47. narrat, Brutum clade accepta in illo vltimo cum Octauiano, & M. Antonio, prælio dixisse, ὦ τλήμων ἀρετῆ· λόγος ἄρα ἡδὲ ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον, ἠσπουω· σὺ δ' ἐδύλευες τύχη, id est, ὁ misera virtus, eras igitur fabula, seu verba: At ego te, vt rem, colebam, & exercebam: tu autem fortuna seruiebas.

Ne Cybiraica, ne Bithy. neg.] à negotio, & negociando, negociatores sunt appellati, quales sunt publicani, aratores, pecuarij, mercatores autem longè ab his differunt, vt supra ostendimus.

rotundentur] rotundandi verbo vtitur & M. Tull. in Timæo, cumq; similem vniuersitatis naturæ mundum efficere veller, ad volubilitatem rotundauit. videtur autem ab Horatio pro eo, quod est, aceruum, aut summam complere, positum esse.

totid. altera] id est, mille. sic Virg. Palam. cras altera mittam.

Tertia succedant] tertia mille postea accedant.

& quæ pars quadret] & pars, quæ aceruum in quadrum redigat: nempe quarta mille, quæ quattuor millia efficiant. quadrare enim per translationem quandam perficere est. M. Tull. orat. perf. delectationis aucupium, & quadranda orationis industria. nonnunquam absolutum est, vt Virg. Georg. 2. Arboribus positis sècto via limite quadret.

Scilicet vxorem cum dote, &c.] sic sat. i i. lib. 2. Virtus, fama, de-

Q 2 cm,

cus, diuina, humanaq; pulchris Diuitijs parent, quas, &c. Hesiodus paucioribus verbis, quantum momenti habeat, quantumq; valeat pecunia, satis declarat hoc versu, χρηματα γδ ψυχη πειθεει δειλοισι βροτοισι, id est, pecunia enim mortalibus anima est.

[suadela] eloquentia, dicendi facultas. Prisc. deducit à verbo suadeo, vt à candeo candela, lib.4. cum à nomine suada oriri videatur, quod nomen ab Ennio videtur factum ad exemplum Græci nominis πειθω. id enim significare videtur M. Tull. in Bruto, his verbis, πειθω, quam vocant Græci, cuius effector est orator, hanc suadam appellauit Ennius. hanc eandem hominum reginam appellat Euripides in Hecuba, quærens quamobrem homines ceteras quidem disciplinas magno studio perdiscant: in eloquentia autem non assidue elaborét, neq; eius magistris magnam mercedem persoluant, vt possint alteri persuadere, quæ velint, ab eoq; obtinere. verba Eurip. sunt hæc, τι δ'ητα θνητοι ταλλα μδ μαθηματα. Μοχθημεν, ως χη πατα, ηη μασειουμεν; Πειθω η πτω τυραννον ανθρωποις μολω Ουδεν τι μαλλον ες τελος αυδαζομεν, Μιδως διδοντες μαθαινειν, εν η ποτε Πειθειν, α τις βελουθ, τυχανειν θ' αμα; Themistocles apud Herodot. lib.8. Πειθω ηη ανδζηλω, id est, suadela, & necessitatem magnos deos esse dicit, ijsq; fretos Athenienses ab Andrijs pecuniam deposcere.

[Manc. locuples eget, &c.] hunc versum sic explico, rex Cappadocum Mancipijs locuples, id est, multorum seruorum dominus, & mancipijs abundans, eget ære. Cappadoces enim barbari, seruiq; sunt vel natura, vel lege, seruiuntq; suo regi, vt serui domino. Præterea à Cappadocia serui venales Romam adducebantur. M. Tull. in orat. quam habuit ad senatum, post redit. Cum hoc homine, an cum stipite æthiophe, si in foro constitisses, nihil crederes interesse, sine sensu, sine sapore, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum, Cappadocem modo abreptum de grege venalium diceres. quidam sic interpretantur, Locuples, id est, is qui pecunia abundat, seu pecuniosus, eget Mancipijs: Rex Cappadocum, id est, qui complures seruos habet, pecunia eget. à quibus dissentio. significat enim Horatius seruorum multitudinem, ceterarumq; rerum copiam, sine pecunia mancama, ac debilem haberi. locupletes, (inquit Festus) multorum locutorum domini.

[Ne fueris hic tu] ne talis fueris, qualis Cappadocum rex, aut mango aliquis mancipijs abundans, pecunia egens, si summum bonum positum esse putas in diuitijs, & pecuniæ magnitudine: sed esto potius talis, qualis Lucullus, qui non solum nulla re egebat: sed etiam multo plura possidebat, quam se possidere putaret. prouocabulum hic refertur ad id, quod antecedit, non ad id, quod sequitur, vt epist. ad Vallam, Nimirum hic ego sum. & saty. 11. lib. 1. Huic si mutonis verbis, &c. & saty. 11. 1. 1. ciuld. lib. Hic tibi comis, & Urbanus, &c.

[chlamydes Lucullus, &c.] Plutarchus hanc historiam in Lucullo extremo narrat, atque etiam Horatium Flaccum nominat, his verbis, σρατηγη δ'ε ποτε φιλοτιμημένα πειθω θίας, ηη χορηγ' τινι κόσμον αιτημένην ποσφύρας χλαμίδας, απικεινάθ σιε φάμενος αν έχη, δώσειν. ετα μεθ' ημέραν ηρώτησεν αυτον, οπωςων δέουθ, τδ δ'εκατον αρκίσειν οήανθς, εκέλιυσε λαβειν δις τσαυτάς.

τας. εις δ' ηη φλάκκος ο ποιητης επιωπεώνηεν, ως ε νομιζη πλετον, ε μη τα παρορώμενα, ηη λανθάνουτα πλείονα τδ φηγομένων βζην, id est, Cum prætor quidam Rom. qui ludos magnificentissimos facere, & spectaculum apparatusimum populo præbere cogitabat, petiuisset ab eo ad ornatum chori chlamydes aliquot purpureas: respondit se visurum, haberet, nec ne: & si haberet, daturum. postridie quæsiuit ab illo, quot chlamydibus ei opus esset: cum ille respondisset, centum satis sibi futuram, Lucullus iussit eum bis tantum sumere. Ad quod acclamans Flaccus poëta, dixit, illas non videri esse diuitias, vbi ea, quæ negliguntur, & quæ ignorantur, plura non sunt ijs, quæ sunt in promptu, quæq; apparent.

[præbere] πειθω, suppeditare.

[millia quinque] discrepat ab Horatio Plutarchus, qui Lucillum ducentas chlamydes duntaxat domi reperisse scribit: hoc est duplo plures, quam ab ipso essent petita. Sed licet respondere Plutarchum, vt historicum, quam ab ipso essent petita. Sed licet respondere Plutarchum, vt historicum, primam historię legem seruasse: quæ est, ne quid falsi dicat: Horatium autem, vt poëtam, rei quidem veritatem eò vsque secutum, quoad instituto eius opus fuerit: rem ipsam autem pro suo iure ornasse, & auxisse verbis.

[& quot habebo] sic habent cod. Iann. Fabr. & duo Vatic. non (vt quidam vulgati) quod habebo.

[tolleret] sumeret vt, saty. 4. lib. 1. erat, quod tollere velles.

[Exilis domus est] acclamatio est: & ita Plutarchus.

[vbi non & multa supersunt] narrat Plutarchus Scopam Thessalum copiosum hominem, & opulentum, cum ab eo polceret quidam, quæ ei superessent, quæq; superuacanea viderentur, ita respondisse: at his superuacuis, & quæ superant, fortunati, & beati sumus.

[fallunt] latent à domino ignorantur.

[& profunt furibus] Plautus in Aulul. Nam hic apud nos nihil est aliud quæsti furibus: Ita manijs sunt oppletæ, atque araneis. & Tibull. lib. 4. Et domino satis, & nimium furijs, lupoq;.

[Hoc primus repetas opus, hoc post.] hoc est, quod paulo antè dixit. Nauis manè forum, & vespertinus pete teclum.

[Si fortunatum species, & gratia] si species, id est, decus externum, & forense: cultus & ornatus corporis ex honoribus, & magistratibus quæsitus, &c. M. Tull. in Pison. Magnū nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas consulis. ibid. in quibus si moderatio illa, quæ in nostris solet esse consulibus, non fuit: at fuit pompa, fuit species, fuit incessus saltem seplasia dignus. Idem epist. ad Lentul. lib. 1. qui splendorem, & speciem huius vitæ intuentur, sollicitudinem autem, & laborem perspicere non possunt. & gratia præst. id est, si populi & potentium virosum fauor beatum præstant, si ambitiosus es: si in honore summum bonum positum esse existimas, &c.

[Mercesur seruum] seruum nomenclatorem. habebant Romani illi veteres magistratum petitori seruos nomenclatores, à quibus docebantur, ac monebantur quo quisque ciuis, qui in suffragijs aliquid valeret, nomine appellaretur, vt candidati à seruo nomenclatore admoniti vnunquenque nominatim salutare possent: quod declarant verba illa M. Tull. in orat. pro Muræna: quibus Catonem alloquitur. Quid, quod habes nomenclatorem? in eo quidem

quidem fallis, ac decipis. nam si nomine appellari abs te ciues tuos honestum est, turpe est eos notiores esse seruo tuo, quam tibi: si, etiam si noris, tamen per monitorem appellandi sunt, cur ante appellas, quam insurrant? aut quid, cum admoneris, tamen, quasi tute noris, ita salutas? quid, posteaquam es designatus, multo salutas negligentius? ita autem legendum est apud M. Tullium, non, vt habent codices vulgati: qua emendatio, mea est. Sed quaeret aliquis, quamobrem ambitiosi homines, & candidati nominatim ciues suos appellare vellent, atque ad eam rem nomenclatores adhiberent, dicam. Cum studerent illi ciuium beneuolentiam sibi conciliare, primum erat cauere, ne eorum voluntates a se alienarent, ne'ue eorum animos offenderent: Secundum omnia experiri, quibus hominum beneuolentia allicitur, & comparatur. At obliuio nominum, iram ijs commouet, quorum nomina obliuifumus. Videmur enim de ijs parum laborare, quos ita negligimus, vt ne eorum quidem nomina memoria teneamus: quod docuit Aristot. lib. 2. rhetoric. Contra salutare homines nominatim, significat nostrum in eos studium, curam, & diligentiam. Itaque non est mirum, si candidati, & honoris cupidi, tales salutationes adhibebant, vt vnum quiddam ad hominum beneuolentiam colligendam accommodatissimum, atque vtilissimum. Id vidit Homerus, apud quem *Il. x.* Agamemnon fratri Menelao praecipit, vt suo quenque Graecorum, nomine appellet: ipsos honorifice saluet, de se modice & summissè loquatur & sentiat, his versib. *Φιλῆες, δὲ ἢ κεν ἴησθε, κὲ ἐχέσθησθε ἀνωχθε, Πατρῶθεν ἐν ἤρῃσιν ἐνομάζων ἀνδρα ἕκαστον. Πάτρως κούδ' ἀνών, μὴ δὲ μεγαλίεο θυμῶ.* Et Themistocles ille Atheniensis (vt refert M. Tull. in Catone maiore) omnium suorum ciuium nomina perceperat. vivebat enim ille in ciuitate libera: in qua populus plurimum, atque adeo omnia poterat. Nam & a populo illo petebantur honores, & populus honores suo arbitratu mandabat. Sic igitur & Romae, vbi ferè e populi suffragijs tota comitiorum ratio pendebat, non temere candidati operam dabant, vt a nomenclatoribus moniti ciueis gratiosos nominatim salutarerent.

qui dicet nomina] qui moneat quo quisque ciuis nomine appellatur: qui nomina ciuium insurrerit, vt eos nominatim saluemus, rogemusq; vt nobis petentibus studeant, ac suffragentur ad honorem obtinendum.

læuum Qui fodiat latus] ita legendum esse dudum iudicaueram, non, seuum. in qua quidem sententia eo libentius perseuero, quod video & in aliquot cod. antiquis ita legi, & doctiss. viris idem videri. hæc verba autem, qui læuum fodiat latus, hoc significant: qui astans domino a parte minus honorata, læuo ipsius latere fossio, id est, extrema manu pulso, admoneat, vt illum & illū saluet, & presert. fodere latus autē confueuisse eos, qui admonere vellent, declarat illud Terent. in Hecyra. Lach. *Dic iussisse te. Phidipp. Noli fodere: iussi.* Virg. armos fodere dixit de equite, equo calcaria admovente. lib. 6. *En. seu spumantis equi foderet calcaribus armos.*

& cogat trans pondera, &c.] cogat herum trans saxa magni ponderis dextram porrigere ad aliquem ciuem apud tribules suos gratiosum, in via saxis impedita laborantem, subleuandum. sic Propertius lib. 3. saxa Pyramidum, & sumtuosorum sepulcrorum, pondera appellat. *Aut illis flamma, aut imber*

imber subducat honores, Annorum aut iclu pondera victa ruent. Officiosum autem est in angustijs, & turba, manus alteri subijcere, & laborantem manibus subleuare. Tibull. lib. 1. eleg. v. *Pauper in angusto fidus comes agmine turba, subijcietq; manus, efficietq; viam.* Quod si quis malet ita accipere hæc verba, dextram porrigere, vt pertineant ad gestum prensantis candidati, & gratioso alicui in via supplicantis, ac blandientis, non magnopere repugnabo. solebant enim candidati singulorum manus eorū, quibus supplicabant, apprehendere: immò verò ex singulis tribubus gratiosissimos quosq; sibi adiungere, eosq; etiam in campum secum producere, vt ab ijs vniuerso populo magis commendarentur, cum ille suo nomine quodammodo peteret. Et ita fortasse intelligenda sunt ea verba, quæ statim sequuntur. *Hic multum in Fab. Valet, ille Velina.*

hic mult. in Fab. val. ille Vel.] verba sunt nomenclatoris hortantis dominum, vt gratiosis apud suas tribus hominibus, blandiatur, eosq; saluet comiter. hic (inquit) multum valet gratia, & auctoritate in tribu Fabia, ille in Velina: quare da operam, vt eum tibi adiungas, & concilies, si magistratum, quem petis, obtinere vis. Velina autem tribus fortasse a lacu Velino dicta est: Fabia a Fabijs.

Cuilibet hic, &c.] etiam hæc sunt nomenclatoris verba. hic tantum valet in sua tribu, vt, cui suffragatus fuerit, is sit consulatum adepturus: eiq; cui voluerit, sellam curulem, id est, adilitatem maiorem crepturus.

importunus] in eo quod sibi proposuerit, obfirmatus, & perseuerans, neque quiescens ipse, neque alios quiescere sinens. vt sup. ann. ad Od. xv. lib. 3. sic saty. v. lib. 2. *Importunus amat laudari?*

ebur curule.] sellam curulem eburneam, id est, adilitatem maiorem, &c.

frater, pater adde] gratiosos in suffragijs pro sua cuiusque ætate fratres, patres appellato, & quam blandissimè queas, salutato.

facetus] vrbane, comis, blandus, id est, facetè & comiter.

adopta] tibi adiunge. adoptare proprie valet eligere, vt alibi admonimus.

Si, bene qui cœnat, bene viuít &c.] si in epulis, & cœnis sumtuosis beata vita posita est, statim vt diluxit, obsonia lautissima, & carissima conquiramus.

vt olim Gargilius] quasi aliud agens Gargilium quendam notat, qui stulta quadam, & inani gloriæ cupiditate ductus id venando cepisse videri volebat, quod pretio compararat. Itaque etiam in epistolis Horatius, satyricè, id est, comiter, & vrbane hominum mores vellicat.

Differtum transire forum] frequentissimum forum. sic saty. v. lib. 1. *inde forum Appi Differtum nautis, &c.*

Emtum] non a se venante captum, sed pretio soluto paratum.

tumidq;] cibo & potione onerati, & conferti.

Quid deceat, quid non, obliu] quid honestum sit, quid turpe: quid decòrum, quid indecorum, obliu.

Cerite cera] tali tabula, qualis erat ea, qua Cerites, ignominia affecti fuerunt: cum videlicet eis suffragiorum ius non dedit populus Rom.

vt ceteris municipibus. Gellius lib.16. cap.13. Primos municipales sine suffragij iure Cerites esse factos, accepimus, concessumq; illis, vt ciuitatis Romana honorem quidem caperent, sed negocijs tamen, atque honoribus vacarent, pro sacris bello Gallico receptis, custodijsq; hinc tabula Cerites appellata versa vice in quas referri iubebant, quos nota causa suffragijs priuabant. Hæc ille. Referrebantur autem in tabulas Ceritum à Censoribus plebeij ignominia notati, ærarij; fiebant: quod eò valebat, vt nullam aliam ad rem ciues essent, quàm vt pro suo capite tributi nomine æra penderent, vt ait Aſcon.

remigium vitiosum Ithacensis] remiges & socij Vlyſſis, homines intemperantes, & voluptarij, qui malunt suis cupiditatibus, & libidinibus obsequi, quàm in patriam reuerti. Præmonuerat Vlyſſem Tiresias, cum venisset ille ad inferos, vt diligenter caueret, vt est òδυσσ.λ. Οπωότε δὴ πρῶτον πελάγῃς εὐεργέα ἴθα Θετακίη νήσω προφυγῶν ἰοειδέα πῶλιν, βοσκομένας δὲ εὐρήϊε βόας τε καὶ ἴφια μῆλα Ηελίε, ὅς πάντ' ἐφορέ, καὶ πάντ' ἐπακέει, τὰς εἰ μὲν κ' ἀσπίνας ἔδασ, νόστῃ τε μέδῃαι, Καίμεν ἐτ' εἰς Ἰθάκην Κακώτερ πάροιντες ἴκοιδα. Εἰ δ' ἀκε σίηναι, τότε τοι τευμαίρομ' ὄλεθρον· cuius monitionis memor Vlyſſes, òδυσσ. μ. locios.orat.vt, præsertim cum rebus omnibus abundent ad victum necessarijs, ab armentis, & gregibus Solis abſtineat manus.verba Vlyſſis apud Hom. sunt hæc ὦ φίλοι· ἐν γὰρ μοι θῆη βρώσις τε, πόσις τε ἔστιν, τῶνδε βοῶν ἀπειχώμεθα, μή τι πάθωμεν. Δεινὸν γὰρ θεῶ ἀθε βόες, καὶ ἴφια μῆλα, Ηελίε. Illi autem tandem cum cibarijs deficientibus, vinoq; consumto, tum ab Eurylocho impulsis, quæ ex bobus Solis erant præstantissimæ, eas Vlyſſe dormiente abegerunt, & mactauerunt: quo facto Sol vehementer offensus, questus est apud deos immortales facinoris illius atrocitatem: minatus est denique se cælo relicto ad inferos descensurum, lumenq; suum à Dijs, & hominibus ad Plutonium, & manes translaturum, si tam insignem in se iniuriam, atque impietatem inultam relinquerent. qua re audita, Iupiter pollicetur ei se naues Vlyſſis fulmine consumpturum.

Cui potior patria fuit interdicta] id est, qui Vlyſſis remiges, & socij maluerant proposito naufragij periculo boues solis violare, quàm in patriam incolumes reuerti. sic apud Hom. loquitur Eurylochus. òδυσσ.μ. Εἰ δ' ἄχολωσάμενος τι βοῶν ὀρθοκραίων Νῆ' ἐθέλη ὀλέσαι, ὅππῃ δὲ ἴσσωσι θεοὶ ἄλλοι, βύλομ' ἀπαξ πρὸς κύμα χανῶν δῶπ' θυμὸν ὀλέσασαι, ἢ δὴ θά σπυρίεσθαι ἐὼν ἐν νήσω ἐρήμῃ. id est, Quod si Sol iratus propter boues nauem nostram obruere fluctibus voluerit, eumq; alij Dij secuti fuerint, semel mori malo fluctu demersus, quàm diu in deserta insula morans languere, ac tabescere.

Si, Mimnermus vti censet] Mimnermus legendum: non, vt in nonnullis codicib. Mimernus. Μίμνερος enim semper apud Athenarum scribitur & lib.14. & 15. & 16. Eius tota ferè poësis fuit amatoria. cuius extant hi versus apud Plutarch. ὅππῃ δὴ ἀρετῆς, τίς ἢ χάρις, τί τὸ τεσσάρων, ἀνε χυσιῆς Ἀφροδίτης. Τεθναίω, ὅτε μοι μνηστέ ταῦτα μέλι, id est, quis lepos, quid iucundum est sine aurea Venere? Moriar tū, cum hæc desinent mihi esse curæ. Propertius lib.1. Plus in amore valet Mimnermi versus Homero: Carmina mansuetus leuia quatit amor. Horat. infr. epist. ad Iul. Flor. lib. 2. significat eum Callimacho

limacho fuisse à veteribus antepositum. Discedo Alcaeus puncto illius: ille meo, quis? Quis nisi Callimachus? si plus apposcere visus, Fit Mimnermus, & optiuo cognomine crescit. si igitur (inquit Horat.) Mimnermi sententiam secutus vitam beatam & iucundam in amore, & iocis esse locatam existimas, totam ætatem in amore, & iocis exige.

AD MÆCENATEM. 2.

QUINQUE dies tibi pollicitus me rure futurum, Sextilem totum mendax desideror. atqui, Si me viuere vis sanum, recteq; valentem: Quam mihi das agro, dabis egrotare timenti, Mæcenas, veniam: dum ficus prima, calorq; Designatorem decorat licioribus atris: Dum pueris omnis pater, & matercula pallet: Officiosaq; sedulitas, & opella forensis Adducit febreis: & testamenta resignat. Quod si bruma niueis Albanis illinet agris: Ad mare descendet vates tuus: & sibi parceret: Contractusq; leget. te dulcis amice reuisset Cum Zephyris, si concedes, & hirundine prima. Non, quo more pyris vesci Calaber iubet hospes, Tu me fecisti locupletem. vescere sodes. Iam satis est. at tu quantumuis tolle benignè: Non inuisa ferēs pueris munuscula paruis. Tam teneor dono, quam si dimittar onustus. Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinques. Prodigus, & stultus donat, quæ spernit, & odit. Hæc seges ingratos tulit, & feret omnibus annis. Vir bonus, & sapiens dignis ait esse paratum: Nec tamen ignorat, quid distent ara lupinis. Dignum præstabo me etiam pro laude merentis. Quod si me noles vsquam discedere: reddes

*Firte latus, nigros angusta fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, &
Inter vina fugam Cynaræ merere proteruæ.
Foriè per angustam tenuis vulpecula rimam
Reperat in cumeram frumenti: pastaq; rursus
Ire foras pleno tendebat corpore frustra.
Cui mustela procul, si vis, ait, effugere istinc:
Macra cauum repetes arctum, quem macra subisti.
Hac ego si compellor imagine, cuncta resigno:
Nec somnum plebis laudo satur altitium: nec
Ocia diuitijs Arabum liberrima muto.
Sape verecundum laudasti: rexq;, paterq;
Audisti coram, nec verbo parcus absens:
Inspice, si possum donata reponere latus.
Haud male Telemachus proles patientis Ulysser:
Non est aptus equis Ithacæ locus: ut neque planis
Porrectus spatys: nec multa prodigus herba:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Paruum parua decent: mihi iam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelles Tarentum.
Srenuus, & fortis, causisq; Philippus agendis
Clarus, ab officijs octauam circiter horam
Dum redit: atque foro nimium distare Carinas
Iam grandis natu queritur: conspexit, ut aiunt,
Adrasum quendam vacua tonsoris in umbra,
Cultello proprios purgantem leniter vngueis.
Demetri (puer hic non leuè iussa Philippi
Accipiebat) abi. quare, & refer, vnde domo, quis,
Cuius fortuna, quo sit patre, quo de patrono.
It: redit: & narrat, Vulteium nomine Menam,
Praconem, tenui censu, sine crimine notum,*

Et

*Et properare loco, & cessare, & querere, & vti,
Caudentem paruisq; sodalibus, & Lare certo,
Et ludis, & post decisa negocia, campo.
Scitari libet ex ipso, quacunque refers, dic
Ad cœnam veniat. non sane credere Menam:
Mirari secum tacitus. quid multa? benigne
Respondet: negat ille mihi? negat improbus, & re
Negligit, aut horret. Vulteium manè Philippus
Vilia videntem tunicato scruta popello,
Occupat: & saluere iubet prior. ille Philippo
Excusare laborem, & mercenaria vincla,
Quòd non manè domum venisset: denique, quòd non
Prouisisset eum. sic ignouisse putato
Ne tibi, si cœnas hodie mecum. ut libet. ergo
Post nonam venies. nunc i: rem strenuus auge.
Ut ventum ad cœnam est: dicenda, tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. hic vbi saepe
Occultum visus decurrere piscis ad hamum:
Manè cliens, etiam certus conuiuia: iubetur
Rura suburbana indictis comes ire Latinis.
Impositus mannis, aruum, calumq; Sabinum
Non cessat laudare. videt, ridetq; Philippus:
Et sibi dum requiem, dum risus vndique querit,
Dum septem donat sestertia: mutua septem
Promittit: persuadet vti mercetur agellum.
Mercatur. ne te longis ambagibus vltra,
Quàm satis est, morer, ex nitido fit rusticus: atque
Sulcos, & vineta crepat mera: preparat vltimos:
Immoriur studijs: & amore senescit habendi.
Verùm vbi oues furto, morbo periere capella,
Spem mentita seges: bos est enectus arando:*

RR 2

offensus

*Offensus damnis, media de nocte caballum
 Arripit: iratusq; Philippi tendit ad adeis.
 Quem simul aspexit scabrum, inconsumq; Philippus,
 Durus, ait, Uultei nimis, attentusq; videris.
 Esse mihi. pol me miserum patrone vocares:
 Si velles, inquit, verum mihi dicere nomen.
 Quod te per genium, dextramq; deosq; Penateis,
 Obsecro, & obtestor, vita me redde priori.
 Qui simul aspexit, quantum dimissa peritis
 Praestent: mature redeat: repetatq; relicta.
 Metiri se quenque suo modulo, ac pede, verum est.*

COMMENTARI.

desideror] absum. desideramus enim, quae absunt.
 Si me viu. v. f.] in duobus cod. Vat. scriptum est. *si me vivere vis, recte q;
 videre valentem.*
 sanum] perspicue haec vox hoc loco ad corporis sanitatem refertur, vt
 supra diximus. & ita Plautus in Trucul. *agrotare malim, quam esse tua salute
 sanior.* & infra epist. ad Quinet. *Neu, si te populus sanum, recte q; valentem Disti-
 ret,* &c. Propert. lib. 3. *Nam quocunq; die sanum te fata remittent, Pendebit collo
 Galla pudica tuo.*
 dum ficus prima, calorq; Designatorem, &c.] totis his quat-
 tuor, qui deinceps sequuntur, versibus anni tempus describit graue cor-
 poribus, difficile, periculosum, & ad morbum praecipit, ac lubricum. hu-
 ius loci igitur haec sententia est: tantisper dum multis hominibus pro-
 pter anni tempus immoderato calore feruidum morientibus, designato-
 res, qui funera, ludosq; funebres procurant, licitoribus atratis stipati ince-
 dunt, quod fit plurimum mense sextili, & septembri, id est, ineunte autum-
 no: vt saty. 6. lib. 2. *Autumnusq; grauis Libitina questus acerba.* Quoniam au-
 tem mense sextili ficus primum maturefcunt, & ex arboribus suis decerpun-
 tur, iccirco ficum primam dixit, vt per ficum primam, & calorem, tempus
 anni significari intelligamus.
 licitoribus atris] ministris libitinijs atratis.
 Dum pueris omnis pater] satis declarat hic versiculus describi ab
 Horatio tempus anni morbis opportunum, & (vt Plautino verbo vtat) pla-
 ne Acheronticum.
 pallet] timet liberis suis, pueris, ne tali anni tempore in morbum inci-
 dant, & moriantur.
 Officiosaq; sedulitas, &c.] & dum ij, qui nimium diligentes sunt in
 officio

officio retinendo, ac praestando, & qui studiosius in foro versantur, operam
 dantes suis clientibus, in febrem incidunt, & mortem cum vita commutant.
 opella] nomen *ἑπινοεῖσιν*, id est, diminutum ab opera.
 testamenta resignat] per testamentorum resignationem, mortem
 significat. nam mortuo testatore, testamentum resignatur, id est, aperitur.
 Quod si bruma niues, &c.] id est, cum bruma aduenerit. Nam par-
 ticula *si*, hoc loco tempus significat, non conditionem, vt apud Virg. lib. 5.
 Aeneid. *Prater ea si nona diem mortalibus alnum Aurora extulerit, radijsq; rete-
 xerit orbem,* &c. Terent. Phorm. *Non, si redisset pater, ei veniam daret* & quod
 annotat Don. ad illum locum. & Catull. ad C. Licinium Caluum, *Nam, si lu-
 xerit, ad librariorum Curram scribia, Casios, Aquinos, &c.* & ita forte locus il-
 le explicandus est Od. xxv. l. 1. lib. 3. *Rumpat & serpens iter institutum, si per
 obliquum similis sagitta Ferruit mannos.* & saty. 1. l. 1. lib. 2. *si vacuum tepido cepes-
 set villula tecto.* M. Tull. Verr. 4. in princip. *putabam tum denique recte iudicari
 posse, si non modo reus improbus adduceretur, sed etiam diligens, & firmus accusa-
 tor ad iudicium veniret.* & Verr. 6. *Verum haec tum queremur, si quid de vobis per
 eum ordinem agatur, &c.*
 Albanis] Latinis, Romae propinquis, a monte Albano, qui est in Latio.
 illinet agris] hoc verbo aliter vtitur saty. v. lib. 1. *Hic oculis ego nigra meis
 colyria lippus illinere.*
 Ad mare] forte ad sinum Tarentinum.
 descendet] accommodato, & proprio verbo vsus est. ora enim ma-
 ritima sunt alijs inferiores, vt pote ad quas fluuij decurrant.
 sibi parceret] sua valetudini consulat, ac seruiet. remissius viuet.
 & hirundine prima] vere ineunte. Aristoph. in equitib. *Συρί-
 δες, ἔχ' ὄρα δ', ὄρα, νέα χελιδόν.*
 Non, quo more pyris vesci] non ea mihi munera dedisti, quae par-
 ui faceres.
 at tu, quantum vis tolle benignè] verba sunt Calabri hospitis. Tol-
 le (inquit) pyra largiter, ac liberaliter. quidam putant *benignè* responsum
 esse alterius, quem Calaber pyris vult onerare, hoc modo, *benignè*, id est,
 hui, liberaliter mecum agis: verum habeo tibi gratiam: tua liberalitate non
 vtor. quos non refello quidem, veruntamen placet mihi magis prior expli-
 catio. supra autem admonuimus benignus, & benignè idem valere, quod
 liberalis, seu largè.
 Prodigus, & stultus] Prodigus (inquit) ea donat, quae contemnit,
 ac pro nihilo putat: alio qui non profunderet, neque daret indignis. At vir
 bonus, & liberalis, quamuis pecuniam non admodum magni aestimat, (vt
 ait Aristoteles) scit tamen quid intersit inter aēs, & lupinum, id est, inter ea,
 quae cara sunt, magniq; pretij, & ea, quae vilia sunt, nulliusq; pretij. Atque
 hic cum ita sit animatus, ampla, & pretiosiora munera dignis reseruat. Ari-
 stoteles lib. 4. de moribus ad Nichomachum, scribit hominem liberalem
 suos fructus, suamq; rem familiarem non neglecturum, vt possit de suo, vi-
 ris bonis opitulari, & res necessarias suppeditare. Quemadmodum autem
 hic Horatius ait prodigum ea donare, quae parui aestimat: sic & Plautus in
 RR 3 Truc

Truculento, amarorem bona sua pro stercore habere dicit.

Hac seges] id est, hi deprauati hominum huius ætatis mores, & hæc inepta, stultaq; liberalitas, &c. sententia totius huius loci mihi hæc videtur esse, multi exoriuntur prodigi, & stulti, qui sua profundunt, & largiuntur indignis: qui denique bona sua pro stercore habent (vt loquitur Plautus): ita fit, vt multi quoque reperiantur homines ingrati, & immemores beneficij. Vir bonus autem, & verè liberalis: & qui cum delectu, ac sapietia de rebus, & hominibus iudicat, qualis tu es, sua bona plurimi æstimat: & ex eis benignè facit viris bonis: & quibus plurimū debetur, in eos beneficij cōfert plurimum: & quemadmodum tu me iudicio, & delectu locupletauisti, atque ornasti: ita me gratum erga te præstabo. vel hoc modo explica, & facilius. Prodigij & stulti homines, sua bona profundunt, nullum delectum in donando adhibent, viros bonos mendicare, & esurire sinunt, improbos, facinorosos, impuros homines collocupletant: hæc causa est, quam obrem tam multi exoriantur ingrati: neque enim mirum est, si lenones, aleatores, impudici, beneficij accepti sint immemores. mirum esset, si boni viri, beneficijs affecti à potentiore aliquo, sese ingratos in eum præberent. nam neque vir bonus, ingratus, neque ingratus, vir bonus esse potest. hunc igitur versum, Hac seges ingratos, &c. sic interpretabere, Peruersa, & præpostera largitio, causa est, quam obrem tot ingrati homines reperiantur. atq; hanc posteriorem explicationem, à priore non admodum differentem, magis probabant Paullus Manutius, & Muretus.

Dignum præstabo me etiam] hic versus opponitur illi superiori, Hac seges ingratos tulit, &c.

Quòd si me noles vsquam] vide quàm cautè, & quàm modestè, & quàm liberè tamen pro se dicat Horatius. Primo loco Mæcenatis erga se beneficia commemorat, & verbis amplificat: deinde gratum se in eum, & beneficiorum memorem futurum pollicetur: hæc sunt modestiæ, & pudoris: postremò liberè simul, & vrbane, quæ à se Mæcenat accepit, id est, quæ ipse habuerit tum, cum se ad eius amicitiam contulit, exponit, nempe corporis vires, & firmitatem, formam, iuuentam, ætatem aptam ad suauitatem, blanditiàmq; sermonis, ad risus, ad amores, quæ omnia (inquit Horatius) si nō, vt mancipium quoddam vinctum, & constrictum apud te retinere voles, neque vsquam animi causa discedere fines, mihi redde: redde meliores annos, quos tecum consumsi.

nigros angusta fronte capillos] iuuentam. in senectute enim & frons caluitio dilatatur, & capillus canitie albescit.

Inter vina fugam, &c.] id est, vno verbo, reddes ætatem ad leuitates amatorias aptam. Nam si quem decet puellæ, aut mulieris alicuius impudicæ discessum, & fugam inter vina, iniquo animo ferre, & mætere: decet iuuenem, non virum: & multo minus senem.

cumeram frumenti] vas vimineum, in quo frumentum à rusticis, & plebeijs hominibus condebatur, saty. i. lib. i. Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?

quem mac. subisti] quem tum ingressa es, cum macra, & gracilis es, ses,

ses. cauus, quiuis locus excauatus. saty. v. i. lib. 2. me silua, cauusq; Tutus ab insidijs tenuis solabitur eruo.

Hac ego si compellor imagine] non recusò, exemplo vulpis fatu- ræ, omnia tibi reddere, si me nunquam abs te discedere velis, & si iubeas me etiam valetudinis incommodo semper apud te hærere.

resigno] restituo, vt sup. Od. x. x. i. lib. 3. de fortuna, Laudo manentem: si celeris quatit Pennas, resigno, qua dedit.

Nec somnum plebis laudo sator, &c.] nec animi tranquillitatem, & securam (vt Virg. appellat) quietem plebeiiorum hominum, idè laudo, quòd epularum exquisitarum, & lautarum ceperit me satietas, & quòd lautus sim iam, & copiosus, aliter sensurus, si egerem, & si amicitias principum expertus non essem: immò verò, etsi non essem huiusmodi dapi- cibus, & cœnis expletus, animi securitatem, & somnum quietum, ac faci- lem nihilominus optabilem, atque expetendum putarem: nec libertatem ociofam cum amplissimis diuitijs commutare vellem.

altitium] animalium, quæ eo consilio aluntur, vt saginentur, & sagi- nata edantur. epularum exquisitarum, & sumtuosarum.

Arabum] sup. Od. x. v. i. i. lib. i. Tece, beatis nunc Arabum inuides Gæli.

Sape verendum laudasti] sæpe pudorem meum laudasti, ex quo me minimè cupidum, & paucis contentum esse cognouisti.

rexq; patèr] Audisti coram] audisti rex, id est, appellatus & sa- lutatus es rex. sic enim & Græci, & Latini loquuntur. Theocr. eisd. 15. quod inscribitur Χάριτες. Ὅφρα κὲ εἰν Αἰδάο κευρυμένος ἐδῆλος ἀνέστης. & Sopho- cles in Oedipode Colon. ἀλλ' εἰ γὰρ εἴτ' ἐν τοῖσδ' ἀνέσθαι καυδὸς γάμοισιν, εἴθ', εἰς αἴην ἐμφέρεῖς σὺ μοι φόνος πατρῴος ἐξωνειδίζων πικρῶς. Demosthenes περὶ σερ. ἀντὶ γὰρ φίλων & ξένων, ἀ ττε ὠνομάζοντο, ἠνίκα ἐδωροδοκίω, νυῦ πό- λακος & θεοῖς ἐχθροῖ, κὲ τ' ἄλλα, ἀ προσήκη, πάντ' ἀπέσυσαν. Iterum Horat. epist. ad Quintium hoc libro, Tu rectè uiuis, si curas esse, quod audis. & saty. v. i. lib. 2. subtilis veterum index, & callidus audis. ex quo illa nata sunt apud M. Tull. & ceteros bonos scriptores vsitatissima, bene, & malè audire. rex au- tem hoc loco superiorem amicum significat, qui alit inferiorem, & tenuio- rem, vt sup. annotaui ad Od. x. x. v. i. lib. i.

nec verbo parcius absens] appellatus es à me rex, & coram, & nihi- lominus absens.

Inspice si possum] id est, cum animo tuo considera, vtrum liben- ter, ac iucundè ea, quæ mihi donasti, tibi sim redditurus, nec ne.

Haud malè Telem. prol. pati.] non malè Telemachus Vlysis fi- lius Menelao respondit, equos ei pollicenti.

patientis] expressit epitheta Homeri. sic enim passim nominatur in Odyss. ἑλασίφρων, πολύτλας. & ab alijs πολυτλήμων.

Non est aptus equis] locus est ὁ δ. vbi sic Telemachus, εἰδ' ἰθάκη εἴτ' ἀρ δρόμοι εὐρέεις, εἴτε τι λειμῶν. Αἰγίβοτος, καὶ μάλλον ἐπήρατος ἰπαστόσια Οὐ γὰρ τις νήσῳ ἰπασήλατος, εἴδ' εὐλείμων, Αἰθ' ἀλλ' κελία. Ἰθάκη δέ τι καὶ πᾶσι πασέων. sic Aristoteles lib. i. de arte dicendi, τὰ ἀρμότουντα, id est, quæ nobis accommodata sunt, bona esse dicit. contraria ergo mala.

Porr

Porrectus spatij] loca porrecta à Iulio Cæsare dicuntur lib. 2. de bello Gallico, neque montibus intersepta, neque siluis impedita. sic enim loquitur ille, Cum se illi identidem in siluas ad suos reciperent, ac rursus è silua in nostros impetum facerent, neque nostri longius, quam, quem ad finem porrecta, atque aperta loca pertinebant, &c.

prodigus herbæ] vt supra Arcaniq, fides prodiga. Od. xv i i i. lib. i.

Regia Roma] vt epist. ad Bullatium, Cræsi Regia Sardiæ.

imbelle Tarentum] ociosum, quietum, à bello vacuum, & voluptarium: quod declarat M. Tull. ad Trebatium, Indicauit mihi Pansa meus Epicureum te esse factum. O castra præclara. quid fecisses, si te Tarentum, & non Samarobrinam misissem? Tum Athenæus lib. 4. sic scribit de Tarentinis, λέγουσι καὶ τὸν τινὰ λόγον οἱ Ταραντῖνοι, τὸς ῥῆθ' ἄλλως ἀνδραγαθῶς εἶναι τὸ φιλοπονεῖν, καὶ ὅτι τὰς ἐργασίας διατρέβην, καὶ ἑσπεύουσιν εἶναι αὐτῶν ὅτι τὰς σπουδαίας, & τὰς ἠδονὰς, & μέλλειν, ἀλλ' ἢ δὴ βιώσκειν.

Philippus] L. Philippus eloquentia, grauitate, florentissimus ciuitatis, vt ait Cic. orat. pro Quinctio. de eodem sic in Bruto, Duobus igitur summis, Crasso, & Antonio, L. Philippus proximus accedebat, &c.

horam] diei. dies enim in duodecim horas inæqualeis diuidebatur. Sat. v. lib. i. quarta vix demum exponimur hora.

Carinas] hac in vrbe regione Philippi domus erat. ibidem & Pompeij Magni. notus iocus Sex. Pompeij in M. Antonium, qui domum Pompeij occuparat. quem referunt cum alij, tum Plutarch. in Anton. & Patereculus. Patereculi verba sunt hæc, haud absurde Sex. Pompeius, cum in nauem Cæsarem, & Antonium cæna exciperet, dixit, in Carinis suis se cænam dare.

ronsonis in umbra] in officina, in pergula, in umbraculo.

Demetri] inquit Philippus Demetrii dominus.

non læuè] non stultè, & σαφῶς. Virg. in Tityro, si mens non laua fuisset. Catull. in Cæsarem, an hac sinistra liberalitas, Parum expatrauit? Horat. in epist. ad Pison. o ego lauus Qui purgo bilem sub verni temporis horam. & læuum tempus pro inopportuno, saty. i i i. lib. 2. cum te sic tempore lauo Interpellarim.

abi, quære, & refer] mira breuitas, vt tercio abhinc versu, Te, redit, & narrat.

vnde domo, quis?] sic loquitur Virg. Æn. 7. Qui genus? vnde domo? pacem ne huc fertis, an arma? Propert. lib. 2. Qualis, & vnde genus: qui sint mihi, Tulle, Penates.

Cuius fortunæ] diues, an pauper. M. Tull. epist. ad Q. Valerium Q. F. lib. 13. Grauisimum autem est, cum superior factus sit ordine, inferiorem esse fortuna.

Præconem] præconis munus erat in comitijs tribus citare: qui magistratus essent creati, renunciare: leges, quæ suadebantur, pronunciare: in iudicijs, iudices, testes, reos citare: in auctionibus, rerum pretia declarare.

tenui censu] tenui re familiari, tenui fortuna, census est, quantum quis ex omnibus suis bonis auctione facta venditis, reficere potest.

& cessare] & feriari interdum: non semper esse occupatum in re querenda, & negotio gerendo, ἡσυχάζειν.

& quærere, & vti] quærere avarus, sed non vtitur. vt saty. i i i. lib. 2.

Qui

Qui nummos, aurumq, recondit nescius vti Compositis, metuensq, velut contingere sacrum. & epist. de arte poet. Quærit, & inuentis miser abstinet, ac timet vti. hic Mena autem quærebat, & vtebatur.

Gaudentem paruiscq, sodalibus] in quibusdam codicibus distinctionis nota ponitur post particip. Gaudentem. ea autem tollenda est.

& Lare certo] domicilio certo, ac stabili, non vita vaga.

& post decisa negotia] & negocijs suis transactis, & confectis.

campo] Martio. in quo complura ludorum genera edebantur. Horat. epist. de arte poet. Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis. homines ociosos, & feriatos in campo Martio frequentes esse consueuisse, declarat M. Tullius in oratione pro P. Quinctio, Vixit enim semper inculte, atque horridè. natura tristi, ac recondita fuit: non ad solarium, non in campo, non in conuiujs versatus est.

Scitari libet ex ipso] non est mihi satis ex te audire: volo ex ipso Mena quærere. verba Philippi.

benignè respondet] id est, liberaliter responderet, vt loquitur Cæsar lib. 4. de bello Gall. quibus pacem, atque amicitiam petentibus, liberaliter respondet. Sallust. de bello Iugurth. Ad ea Iugurtha, tametsi regem ficta locutum intelligebat, tamen pro tempore benignè respondet. Terent. Phorm. benignè dicis. M. Tull. ad Attic. lib. v i i i. epist. ad Pomp. cum pacis conditiones ad te afferri, à teq, ad ea honorificè, & largè responderi viderem. Idem ad Q. frat. lib. i. Pompeius per benignè mihi respondit. Muretus putat etiam hoc loco, aduerbium benignè, seorsum legendum. à quo dissentio.

negat ille mihi?] Verba Philippi. Ità ne est? negat ille mihi se venturum?

negat impr.] respondet Demetrius. negat improbè, & pertinaciter. in eo se improbum præbet, quod negat: & vel tuam voluntatem non curat, vel te refugit, ac reformidat.

tunicato] qui tunicis, non togis, propter egestatem, vtebatur.

scruta] vetera, & fracta ferramenta, pannos veteres, vasa dimidiata, & similia. Lucillius apud Gell. lib. 3. Quid ni? & scruta quidem vt vendat scriptariu laudat, Perfractam strigilem, soleam improbi dimidiatam.

Occupat] appellat eum improviso, oppimit imparatum, & necopinantem.

mercenaria vincla] occupationes mercenarias, & præconias. erat enim præco: & mercede conductus, interdum merces venaleis prædicabat.

Prouisisset] mendosè in nonnullis libris legitur prouidisset, cum sit legendum prouisisset. quo verbo vtitur Terent. Andria, Prouiso quid agat Pamphilus. idem Adelph. Hera, ego hunc ad hos prouisam, quam mox virginem arcessant. prouiso autem duo significat, (inquit Don.) procedo, & cum procelso, video. Plaut. in Stich. more hoc fit, atque est ita, mea sententia, si quem hominem expectant, eum solent prouisere.

Post nonam] tribus horis ante solis occasum.

dicenda, tacenda] πῖνται, καὶ ἀπῖνται. vt fit in libero conuiuio.

sæpè Occultum] ad hamum sæpè occultatum, quo Mena, tanquam pilcis,

s s

piscis, caperetur. visus] subaud. est, vt sepè aliàs. decurrere autem, est è loco superiore currere. quanquam piscatores aiunt, pisces ad hamum venire aduerso flumine.

indictis] ferijs Latinis, quæ à Consule indicebantur, seu imperabantur. harum feriarum (vt scribit Dionys. lib. 4.) participes erant vrbes Italiae quadraginta septem. quibus diebus taurus communiter ab omnibus immobilabatur, eiusq; tauri singulae ciuitates partem ratam capiebant. fiebat porrò hoc sacrificium in monte Albano Ioui Latiali. Quoniam autem Latij principatum populus Romanus obtinebat, iccirco taurum illum maetabant sacerdotes, & pontifices Romani. Appellatur à Macrobio lib. 1. Saturn. cap. x v. hæ feriae etiam conceptiua, quia à magistratu videlicet consule, in dies certos concipiebantur.

Impositus mannis] uetus equis pusillis, seu sublatus in equos pusillos. sic loquitur Virgil. Georg. 3. Frena Pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere, Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis Insultare solo, &c. & Cæsar lib. 1. de bello Gall. omnibus equis Gallis equitibus detractis, in eo, legionarios milites legionis decima imponere. de mannis supra ad Od. x x i i. lib. 3.

Dum septem donat sestertia] id est, septem millia sestertium nummum, quæ centum & septuaginta quinque aureos nostros efficiunt. Sed quoniam quidam viri docti scripserunt, sestertia, & sestertios idem valere, minuenda est hæc opinio, & hic error eripiendus est hominibus, Budæus denique noster, quem illi reprehenderunt, defendendus. primum autem constituendum est, quid sit sestertius. Valet igitur idem sestertius, quod nummus, & sestertius nummus: id est, duo asses, & semis. seu duæ libræ, & dimidia. nam as libram valebat. iccirco ita notabatur sestertius ab antiquis, HS. dictus autem sestertius, quasi semistertius (inquit Varro lib. 5. de ling. Lat.) dupondius enim, & semis, antiquus sestertius est. Estq; quarta pars denarij. Nam denarius quattuor sestertios continet. quod si sestertius ad rationem monetæ nostræ Gallicæ redigatur, quinquaginta circiter sestertij aureum hodiernum scutatatum constituent: denarius autem erit ferè duodecima pars nostri aurei. Atque hæc de sestertio, & denario perspicua esse poterunt exemplis. M. Tull. frumentar. Quid ergo à me tibi nummorum dari potest, cum senatus tibi quaternos nummos dederit? quid poscat, attendite. & vos quæso simul iudices, equitatem pratoris attendite. Quaternos HS, quos mihi senatus decreuit, & ex arario dedit, ego habeo, & in cistam transferam ex fisco. Quid postea? quid? pro singulis modijs, quos tibi impero, mihi octonos HS dato: qua ratione? quid queris rationem? non tantam rationem res habet, quantam utilitatem, atque prædam. Dic (inquit ille) planius. senatus te voluit mihi nummos dare, me tibi frumentum metiri: tu eos nummos, quos mihi senatus dare voluit, ipse habebis? à me, cui singulos denarios dari oportuit, binos auferes? &c. Ex hoc loco intelligi potest, quattuor sestertios vni denario pares esse, si conferas illa verba, pro singulis modijs, quos tibi impero, tu mihi octonos HS dato, cum his, à me cui singulos denarios dari oportuit, binos auferes? Denique sestertius ferè duos asses cum dimidio valebat. assem autem constat tertiam partem solidi Gallici, seu solidum

solidum Venetum valuisse. Suetonius scribit C. Iulium populo Ro. hortos circa Tiberim publicè, & viritum trecenos sestertios legauisse. quæ summa æstimatione æqualis ferè est sex aureis Gallicis scutatis hodiernis. at si ciuibus Ro. singulis trecena sestertia legata essent, sena circiter millia aureorum scutorum nostratum eis legata fuisse intelligeretur: quam summam neque populo Ro. viritum legatam esse, neque si legata fuisset, ex bonis C. Iulij Cæsaris redigi potuisse, credibile est. Sestertium igitur dicimus mille sestertios nummos valuisse. id planum fiet exemplis, quorum id primum sit, quod nobis hic locus suppeditat. Quænam fuisset hæc Philippi in Menam libertas, si septem sestertios nummos, id est, vix octo decem solidos, seu marketos Venetos, aut sex Gallicos ei donasset, totidemq; mutuos dedisset? Idem Horat. epist. ad Iul. Florum, lib. 2. epist. de quodam Luculli milite, qui castellum Mithridatis munitissimum ceperat, Clarus ob id factum, donis ornatum honestus, Accipit & bis dena super sestertia nummum. non ne ridicula fuisset Luculli in militem illum siue Valerianus fuerit, siue quis alius, munificentia, si viginti sestertios, id est, xx. Carolinos nostros, ei donatos intelligeremus? quod si quis quærat quid sibi velit vox nummum, dico bis dena sestertium nummum positum esse, pro eo, quod est, bis dena, seu xx. millia sestertium nummum. atque ita locutus est M. Tull. Verr. de iure dicundo, Redeunt illi Rhegio Siracusas: queri cum multis, ita vt sit, incipiunt, sese HS L x x x. nummum frustra dedisse. id est, octoginta millia sestertium nummum. Idem Horat. saty. 1. 1. lib. 1. decies centena dedisses Huic paruo paucis contento: quinque diebus Nil erat in loculis. decies centena sestertia, seu decies centena sestertium millia, nostra ratione valent circiter x x v. aureorum hodiernorum millia. Ostendamus etiam ex M. Tullio sestertium valere mille sestertios. Verr. de iure dicundo, Dicebant quantum cuique eius iussu nummorum esset datum: gemebant Syracusani: sed tamen patiebantur: repente recitatur vno nomine HS C C L. millia iussu pratoris data. sequitur mox alijs verbis eadem sententia. numerantur illa HS ducenta quinquaginta Siracusani. ea quemadmodum ad istum postea per pseudothyrum reuertantur, tabulis vobis & testibus iudices planum faciam. Idem epist. lib. 5. ad Rufum, Reliquum est de sestertium centum millibus, de quibus memini mihi à te Myrina litteras esse allatas, non mei errati, sed tui, in quo peccatum videbatur esse, si modo erat, fratris tui, & Tullij. eadem epist. mox eandem summam iterat alijs verbis. Quod si mihi expensa ista sestertia centum tulisses, tamen, quæ tua est suauitas, quæ in me amor, nolles à me hoc tempore æstimationem accipere. En, quæ supra sestertium centum millia dixit, hic sestertia centum appellat. Idem Paradox. vlt. de Crasso, capit ille ex suis prædijs sexcenta sestertia, ego centena ex meis. non ne exploderetur, si quis diceret Crasum ex suorum prædiorum fructibus sexcentos sestertios duntaxat, M. Tull. ex suis centum refecisse? Idem ad Attic. lib. 11. de Terentia autem (mitto cetera, quæ sunt innumerabilia) quid ad hoc addi potest? scripseras, vt HS x i i. permutteret: tantum esse reliquum de argæto. misit illa C C I C C, (id est, decem millia) mihi, & ascripsit tantum esse reliquum. Cum hoc tam paruum de paruo detraxerit, perspicis quid in maxima re fecerit? Queritur his verbis M. Tull. de Terentia, quod, cum ab ea expectaret x i i. millia sestertium, decem millia duntaxat miserit,

rit, & de tam parua summa, videlicet, duodecim millibus sestertiũm, duo millia detraxerit. id est, ex trecentis aureis nostris, quinquaginta. quis erit tam excors, qui hoc loco sestertia duodecim idem esse dicat, quod sestertios duodecim, cum ex sestertijs nummis x i i. nullo modo duo sestertiũm millia detrahi possint? Accedant superioribus exemplis alia ex Catullo, Sallustio, Martiali. Catullus igitur ad Furium, *Furi, cui neque seruus est, neque arca, Nec cimex, &c. Hac tu commoda tam beata, Furi, Noli spernere, nec putare parui, Et sestertia, qua soles precari Centum, desine: nam sat es beatus.* Non est profectò verisimile hunc Furium à Dijs immortalibus centum sestertios, id est, vix duos aureos hodiernos optare in animum vnquam induxisse. Quid? in eo epigrammate, quod scripsit idem poëta ad Silonem lenonem, *Aur sodes, mihi redde decem sestertia silo, &c. decem sestertia, decem sestertios nummos interpretabimur? vt dicamus Catullum vix quintam partem aurei nostri huic lenoni dedisse ea lege, vt puellam ab eo acciperet, deinde ab illo delusum, tantillam pecuniam repoposcisse? Sallustius de coniurat. Catil. scribit, si quis quid indicasset de coniuratione, quæ contra Remp. facta erat, præmium seruo libertatem, & sestertia centum: libero, impunitatem eius rei, & sestertiorum ducenta millia Senatũm decreuisse. quid minus credibile, quàm sestertios centum, pecuniam vilissimam, cum libertate, re omnium carissima, senatũm coniunxisse? Martialis (vt est in epigrammate quodam lib. 6.) sex sestertia à Pato petiuerat: ille non negauerat quidem, sed longo post tempore tradiderat: Martialis in eum sic scribit, *Sex sestertia si statim dedisses, Cum dixti mihi, fume, tolle, dono: Deberem tibi, Pate, pro ducentis. At nunc cum dederis, diu moratus, Post septem, puto, Vel nouem kalendas, Vis dicam tibi veriora veris? Sex sestertia, Pate, perdidisti.* non sit profectò audiendus, qui dicat, Martialem sex sestertios à Pato vnquam petiuisse, vix nonam aurei nostri partem: aut, cum eam pecuniolam accepisset, tanti eam fecisse, vt Pato scriberet, eam iccirco illi perijisse, quòd ferò liberalis fuisset.*

ex nitido fit rusticus] ex vrbano fit rusticus. Urbani enim homines magnam partem cultiores, comtiores, mundiores, ac nitidiores rusticis solent esse. rustici contra horridi, scabri, inculti, strigosi, & illoti.

Sulcos & vineta crepat mera] nihil aliud loquitur, nihilq; aliud habet in ore, quàm sulcos, & vineta. M. Tull. ad Attic. lib. 9. *Dolabella suis litteris idibus Martij datis merum bellum loquitur.* vide quæ notauit ad Od. x v i i. lib. 1. de verbo crepandi.

vlmos] quibus maritantur vites, alioqui viduis. vide supra annotationem ad illum locum *Altas maritat populos.* Od. i i. epod.

senescit] maceratur, tabescit, conficitur. Cicero pro Sextio. *ocio, & tranquillitate Reip. consensescerat.* ita senium pro re odiofissima, tædijq; plenissima vsurpatur. Cæcilius. *Tibi ego Antipho has sero. Senium est, cum audio.* Plautus in Stich. *Hæ res vitæ me seror saturant: hæ mihi diuidiæ, & senio sunt.* Hor. epist. ad Loll. 2. *inhumana senium depone camæna.*

Verũm, vbi ou. fur. mor. per. cap.] non dissimile est exemplum illud apud Xenophontem *Κύρις παρδ.* lib. 8. vbi Pheraulas, qui ex paupere diues à Cyro factus erat, desiderio tandem pristina tranquillitatis, & quietis affect

affectus, & curarum, ac molestiarum, quas sibi diuitias importasse querebatur, multitudine offensus, omnium bonorum suorum possessionem in Sacam transfert, hoc sibi tantũ excipiens, vt ab eo, tanquàm hospes, atque etiam parcius, minusq; eleganter, ac sumtuosè, quàm hospes alatur. Inter cetera autem diuitiarum incommoda, hoc quoque commemorat, quòd necesse sit homini diuiti sæpe ab aliquo aut afferri oues aliquot à lupo iugulatas, vel bouem è prærupto, & præcipiti loco delapsam: aut nunciari iumenta in morbum incidisse. verba Xenophontis, quæ ad hunc locum pertinent, sunt hæc. *ἢ κῆ δὲ τις ἢ τῆς προβαίων λελυκομένα φέρων, ἢ τῶ βοῶν κατὰ κερημινομένης, ἢ νόθον φάσιον ἐμπροσπιωμένας τοῖς κτήρεσιν. αἴσει μοι δοκῶ, ἐφῆ ὁ φεραῦλας, νῦν δὲ τὸ πολλὰ ἔχον, πλείω λυπεῖσθαι, ἢ πρόδεν δὲ τὸ ὀλίγα.*

Spem mentita seges] id est, minus reddidit, quàm sperauerat agricola, spem fefellit. vt supra Od. i. lib. 3. *Fundusq; mendax arbore nunc aquas Culpan- te, nunc torrentia agros sidera.*

bos est enectus] Prisc. lib. 9. docens necatum ferro, necatum verò alia vi perentum intelligi, hunc locum producit. sic Liuius. *fame, frigore, illunie, squallore enecti.* M. Tull. Tusc. 1. *siti enectus Tantalus.*

media de nocte] sic loquitur supra epist. 1. *surgunt de nocte latrones.* & saty. 111. lib. 2. *Vnde vxor media currat de nocte vocata.* & saty. vlt. eiusd. lib. *de medio potare die.* & epist. x i i i. quæ est ad Villic. *quem bibulum liquidi media de luce Falerni, &c.*

simul] simulatq; vt sæpe alibi.

scabrum] horridum, squallidum, impexum: qui antea erat nitidus, pexus, mundus.

intonsum] capillus intonfus, præterquàm in pueris, mæroris, & luctus, & vitæ tristioris erat argumentum. Suet. in Aug. *Ad eò nanque consternatum ferunt, vt per continuos menses, barba, capilloq; summisso, caput interdum foribus illideret.* vide quæ notauit ad illum locum saty. 3. lib. 2. *sapientem pascere barbam.* Sed Aristoteles rhet. 1. scribit pulchrum esse Lacedæmone, comam alere, ac producere. libertatis enim signum esse, quia non sit facile ei, qui sit capillatus, quicquam illiberale, aut mercenarium facere. *ἐν Λακεδæμονι κομῆν καλὸν. ἐλευθερίας γὰρ σημεῖον. ἢ γὰρ ὅστι κομῶντα ῥάδιον ἔδεν ποιεῖν ἔργον θητικόν.*

Durus] durus dicitur hoc loco nimis in negotio gerendo occupatus, nullum à labore vacuum tempus intermittens, ab omnibus voluptatibus, & animi oblectationibus abstinens, homo ferreus, & pæne dicam, inhumanus, doloris sensu carens. sic epist. ad Quintium hoc eod. libro. *sine pascat durus, aretq;.*

Vultei] Vultei dissyllabum est. notat Priscian. lib. 7. & producit hunc versum.

Quod te] id est, propter quod te obsecro, vt me reddas vitæ prioris. sic Virg. lib. 6. *Æn. Quod te per calidum lumen, & auras, Per genitorem oro, per spem surgentis Iuli, Eripe me his inuicte malis.*

deosq; Penates] Cicero libro de natura Deorum 11. *Penates à penu dicti sunt. est enim omne, quo vescuntur homines, penu: aut ab eo, quod penitus insident.* Habebat autem suos quisque deos Penates domi suæ. Idem

pro domo sua. Quid est sanctius, quid omni religione munitius, quam domus vniuscuiusque civium? hic ara sunt, hic foci, hic Di penates, hic sacra, religiones, ceremoniae continentur, &c. ijdem Lares familiares dicebantur. Hor. saty. v. lib. 2. dulcia poma, Et quoscunque feret cultus tibi fundus honores, Ante Larem gustet venerabilior Lare diues. Iterum M. Tull. in orat. pro P. Quinctio. quos appellauerat paulo ante deos Penates, eisdem paulo post Lares familiares dicit his verbis. At hic quidem iam de fundo expulsus, iam a suis Dijs Penatibus eiectus esset. idem infra. illud dico, dominum expulsus esse de pradio, domino a familia sua manus allatas esse ante suos Lares familiares.

maturè redeat] ait Philippus.

Met. se qu. suo mod. ac pede ver. est] par est. vt saty. 3. libr. 2. An, quodcunque facit Macenas, te quoque verum est, Tanto dissimilem & tanto certare minorem? monet autem pro uerbiu, vt id vitæ genus vnusquisq; sequatur, quod sibi aptum sit.

AD CELSVM ALBINOVANVM.

CELSE gaudere, & bene rem gerere Albinouano

Musa rogata refer, comiti, scribaq; Neronis.

Si quæret, quid agam: dic multa, & pulchra minantem,

Viuerè, nec rectè, nec suauiter: haud, quia grando

Contuderit viteis: oleamq; momorderit æstus:

Nec, quia longinquis armentum egrotet in agris:

Sed quia mente minus validus, quam corpore toto,

Nil audire velim: nil discere, quod leuet agrum:

Fidis offendar medicis: irascat amicis:

Cur me funesto properent arcere veterno:

Quæ nocuere sequar: fugiam, quæ profore credam:

Romæ Tibur amem ventosus: Tibure Romam.

Post hæc, vt valeat: quo pacto rem gerat, & se:

Vt placeat inueni percontare, atque cohorti.

Si dicet rectè: primum gaudere: subinde

Præceptum auriculis hæc instillare memento:

Vt tu fortunam, sic nos te Celse feremus.

COMM

COMMENTARIUM

Celso gaudere & benè rem gerere, &c.] Græcorum more locutus est, κέλεσθαι χαίρειν, καὶ εὖ πράττειν, &c. ordo est, ô musa à me rogata refer, id est, renuncia salutem Celso, qui me prior saluere iussit. Plato autem in Charmide improbat hanc Græcorum salutationem, χαίρειν, id est, gaude, atq; multo præstare ita salutare, σωφρόνεια, quod idem valere dicit, atque γνώσειν, id est, nosce teipsum.

comiti, scribæq;] notandum, inferiorem amicum, comitem nominari. scribam autem eum accipio, qui scribendis litteris ab amico potentiore præpositus est.

minantem] præ me ferentem, promittentem, iactantem. sic loquitur saty. 1. 1. lib. 2. Atqui valens erat pulchra, & præclara minantis, id est, de te promittentis. atque eadem est interdum verbi ἀπειλείν apud Græcos significatio. Hom. ὁδὸν δ. ἢ πᾶ ἀπειλήσας βυβλάσας ἢ ἀείψας. iungit item hoc verbum cum accusandi casu Od. x v 1. 1. lib. 1. Sic, quodcunque minabitur Eurus fluctibus Hesperijs, &c.

momorderit] affecerit, læserit. alibi ad frigus transtulit, vt saty. v. 1. lib. 2. Matutina minus cautos iam frigora mordent.

agrotet in agris] sic est scriptum in duob. cod. Vatic. & Iann. Faern. Torn. Rain. Card.

mente minus validus] animo æger potius, quam corpore. Hippocr. aphorif. γνώμη νοσέων.

Cur me funesto, &c.] hæc ita sunt accipienda, quasi pronuncientur ab Horatio offenso, atque irato: vel cur hoc loco valet, propterea quod, cuius rei exempla sunt rariora. M. Tull. ad Attic. lib. 3. Quod me accusas, cur hunc meum casum tam grauius feram, debes ignoscere. frequentiora sunt illa: M. Tull. ad Cælium. Quid ergo accidit, cur consilium mutarem? non ne omnia potius, cur in amicitia permanerem? & Verr. 4. tamen digna causa esset, cur inimicitias hominis improbisissimi susciperem. & pro Sextio. male dicit Sabino homini Reatino, cur tam temerè exclamarit occisum. T. Liuius lib. 41. Fecerit aliquid Philippus, cur aduersus eum armatum, & bellum gerentem hoc decerneremus: dixit autem me arcere Veterno pro eo, quod est à me veternum arcere, per hypallagen: vt epist. de arte poet. classes Aquilonibus arcet.

veterno] lethargo. unde, qui veternos à Latinis, lethargici à Græcis appellantur, qui veterno laborant. Horat. saty. 1. 1. lib. 2. Vt lethargicus hic, cum sit pugil. vtitur hoc nomine Cic. epist. ad Cælium lib. 3. erat in eadem epistola veternus ciuitatis. & Cæli. ad Cic. 8. nisi ego cum tabernarijs, & aquarijs pugnam, veternus ciuitatem occupasset. Virg. Georg. 1. Nec torpere graui passus sua regna veterno. funestum appellat hoc loco Horatius: stolidum Catullus in carmine ad Coloniam. Si pote stolidum repente Excitare veternum. Est autem propriè veternus morbus, quo quis somni necessitate (vt ita dicam) adamantina vrgetur, omnium propemodum rerum oblitus.

Quæ nocuere, sequar: fugiam, &c.] ea sequar, quæ scio esse damnosa: fugiam autem, quæ mihi vtilia futura exploratum habeo. quod est incontin

continentis, seu impotentis, id est, eius, quem Aristoteles ἀκρατῆ nominat. dictus autem ex eo est, quod in illo partem animi meliorem, videlicet rationem, vincat deterior, nempe cupiditas, & libido. vide Aristot. lib. 7. de morib. ad Nicom.

Romæ Tibur amem ventosus] mobilis sim, & inconstans. simile illud est saty. v. 11. lib. 2. Roma rus optas, absentem rusticus urbem Tollis ad astra leuis. infra epist. ad Mæcen. 1. 11. plebem, ventosam nominat. Sic apud Eurip. Hippoly. coron. nutrix ait Phædræ offendi præsentibus, amare, quæ absunt, his verbis Οὐδέ σ' ἀπέσει τὸ παρὸν τὸ δ' ἄπὸν φιλτερον ἤγῃ.

& se] gerat: Cic. ad Matium lib. 11. epist. Quoniam modo me gererem aduersus Casarem, vsus tuo consilio sum.

iuueni] Tiberio Claudio Neroni.

subinde] deinde, vt saty. v. lib. 2. Sparge subinde.

instillare] tralatio est à rebus liquidis, quæ instillantur. vt saty. 11. lib. 2. Cuius odorem olei ne queas perferre, &c. Caulibus instillat.

Vt tu fortunam.] supra Od. xxv 11. lib. 3. bene ferre magnam Disce fortunam. quasi dicat: si secundam fortunam insolenter, & immoderatè feres, insolentiam tuam non feremus.

AD CLAVDIVM NERONEM.

SEPTIMIVS, *Claudi, nimirum intelligit vnus, Quanti me facias. nam, cum rogat, & prece cogit Scilicet, vt tibi se laudare, & tradere coner, Dignum mente, domoq, legentis honesta Neronis: Munere cum fungi propioris censet amici, Quid possim vider: ac nouit me valdius ipso. Multa quidem dixi, cur excusatus abirem: Sed timui, mea ne finxisse minora putarer, Dissimulator opis propria: mihi commodus vni. Sic ego maioris fugiens opprobria culpa, Frontis ad vrbanae descendi præmia. quod si Depositum laudas ob amici iussa pudorem: Scribe tui gregis hunc: & sortem crede, bonumq.*

COMMENTARI I.

nam, cum rogat] secutus sum hoc loco & testimonium P. Vict. qui lib. Var. lect. x. x. testatur ita scriptum esse in antiq. cod. & meam ipsius conscientiam,

scientiam, qui hanc scripturam offendi expressam in tribus cod. Vatic. & Iann. Faër. Tornes. neque vero quenquam commouere debet alterum, cum, quod sequitur quarto abhinc versu. est enim locutio ἀσυνδέτος, hoc modo, cum rogat, cum censet me propioris, id est, interioris, seu intimi amici munere fungi, Quid possim vider, &c.

& prece cogit Scilicet] legenda sunt hæc continenti, & non intermisso spiritu. significat autem, amicorum, & virorum bonorum preces vim cogendi quandam obtinere apud nos: hoc modo, cum rogat, & scilicet rogando cogit, &c. quid possim vider.

laudare, & tradere] id est, commendare, vt eum in fidem, & amicitiam tuam recipias. sic loquitur epist. ad Loll. 2. hoc libro. Fallimur & quondam non dignum tradimus. & saty. 1. x. lib. 1. haberes Magnum adiutorem, posset qui ferre secundas: Hunc hominem velles si tradere. & ita M. Tull. epistola ad Cas. lib. 7. totum denique hominem tibi trado de manu (vt aiunt) in manum tuam istam, & victoria, & fide præstantem. & ad Trebat. eod. lib. sic ei te commendauit, & tradidi, vt grauisimè, diligentissimeq, potui. Sallust. coniur. Catil. ex epist. Catilinæ Nunc Orestillam tibi commendo, tuæq, fidei trado.

Munere cum fungi propioris] nemo enim quenquam opulento alicui, & potenti viro commendat, nisi qui apud eum gratia valeat, sitq, ei pœnè intimus.

nouit me valdius ipso] proinde ac si diceret. non arbitror me tantum apud te valere, vt quenquam tibi commendare, & tradere conari debeam: sed ille tamen me rogat, vt id faciam, sibiq, ita persuasit, me abs te impetraturum. valdius autem valet idem, quod magis, vt in epistol. ad Pisones valdius oblectant populum dimissa per aurem, &c.

Multa quidem dixi, cur] multas quidem causas attuli, quibus hoc commendandi munus mihi ab eo impositum deprecarer.

Sed timui, mea ne, &c.] id est, sed timui, ne ei vires meas, meamq, apud te gratiam nimis extenuare, & dissimulare viderer. talis describitur εἶρων ab Aristotele lib. 4. de morib. ad Nicomach. his verbis. ὁ δ' εἶρων δὲ οὐκ ἀπρεῖδῃ τὰ ὑπάρχοντα, ἢ ἐλάττω ποιεῖν, id est, dissimulator autem ea negare videtur, quæ in se insunt, aut minora fingere. sed hoc interest, quod εἶρων laudatur: dissimulator opis propria, vituperabilis est, si suam opem dissimulat, ne alteri profit. sic saty. x. lib. 1. Defendente vicem modo rhetoris, atque poetæ, interdum vrbani parentis vrbibus, atque extenuantis eas consulo.

maioris culpæ] dissimulationis, & animi in officio tribuendo restricti, ac maligni.

Frontis ad vrb. desc. præm.] ad impudentiam. vrbani enim perfrioris oris esse solent, quàm rustici: atq, hanc impudentiam, quam frontis vrbanae præmium dicit, proximo versiculo depositum pudorem nominat.

Scribe tui gregis hunc] hunc ascribe in amicorum tuorum numerum.

AD FVSCVM ARISTIVM.

VRBIS amatorem Fuscum saluere iubemus
 Ruris amatores : hac in re scilicet vna
 Multum dissimiles, ad cetera pœnè gemelli:
 Fraternalis animis : quicquid negat alter, & alter:
 Annuimus pariter, vetuli, notiq; columbi.
 Tu nidum seruas : ego laudo ruris amœni
 Riuos, & musco circumlita saxa, nemusq;
 Quid quæris? viuo, & regno : simul ista reliqui,
 Quæ vos ad calum effertis rumore secundo.
 Utq; sacerdotis fugitiuus, liba recuso:
 Pane egeo iam mellitis potiore placentis.
 Viuere natura si conuenienter oportet:
 Ponendæq; domo querenda est area primùm:
 Nouisti ne locum potiore rure beato?
 Est vbi plus tepeant hiemes? vbi gratior aura
 Leniat & rabiem canis, & momenta Leonis,
 Cum semel accepit solem furibundus acutum?
 Est vbi diuellat somnos minus inuida cura?
 Deterius Libycis olet, aut nitet herba lapillis?
 Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
 Quàm, quæ per pronum trepidat cum murmure riuum?
 Nempe inter varias nutritur silua columnas:
 Laudaturq; domus, longos quæ prospicit agros.
 Naturam expelles furca : tamen vsque recurret:
 Et mala perumpet furim fastidia victrix.
 Non, qui Sidonia contendere callidus oëtro
 Nescit Aquinatam potantia vellera fucum,
 Certius accipiet damnum, propius ve medullis:
 Quàm, qui non poterit vero distinguere falsum.

Quem

Quem res plus nimio delectauere secunda:
 Mutata quatient. siquid mirabere, pones
 Inuitus. fuge magna : licet sub paupere tecto
 Reges, & regum vita præcurrere amicos.
 Seruus equum pugna melior commumbus herbis
 Pellebat : donec minor in certamine longo
 Implorauit opes hominis : frenumq; recepit.
 Sed postquam victor violens discessit ab hoste.
 Non equitem dorso, non frenum depulit ore:
 Sic, qui pauperiem veritus, potiore metallis
 Libertate caret, dominum vehet improbus : atque
 Seruiet aeternum, quia paruo nesciat vti.
 Cui non conueniet sua res, vt calceus olim,
 Si pede maior erit, subuertet : si minor, vret.
 Latus sorte tua viues sapienter Aristi:
 Nec me dimittes incastrigatum, vbi plura
 Cogere, quàm satis est, ac non cessare videbor.
 Imperat, aut seruit collecta pecunia cuique,
 Tortum digna sequi potius, quàm ducere funem.
 Hæc tibi dictabam post fanum putre Vacuna,
 Excepto, quòd non simul esses, cetera latus.

COMMENTARI.

ad cetera pœnè gemelli] id est, pares maximè & similes. ductum à
 geminorum similitudine ad distinguendum, atque internoscendum per dif-
 ficili: & ita loquuntur boni scriptores. M. Tull. partit. memoria, quæ est gemina
 litteraturæ quodammodo, & in dissimili genere persimilis. sic enim in eo loco le-
 gendum, non vt voluit Budæus noster, alioqui optimarum artium, & bona-
 rum litterarum laude clarissimus, germana. Idem pro Rosc. comædo. si-
 millima, & maximè gemina societas hereditatis est. Idem Verr. v. ex epistola Ti-
 marchidis. Volo mihi fraterculo tuo credas. ad ea verba sic Cicero. consorti qui-
 dem in lucris, atque furis : gemino, & simillimo nequitia, improbitate, audacia.
 Idem in Pilon. Illud verò geminum consilijs Catilinae & Lentuli. Catull. in Ma-
 murræ & Casarem. Morbo si pariter, gemelli vtrique : vno in ludulo erudituli

TT 2 ambo.

ambo. Pacuuius. par fortitudo, gemina confidentia. Horat. saty. 111. lib. 2. Quinti progenies Arri, par nobile fratrum, Nequitia & nugis, prauorum & amore gemellum. breuiter, quod Græci ἀδελφὸν nominant pro simillimo, Latini geminum dicunt, non germanum, vt etiam hodie quidam docti viri putant, Budæum secuti.

vetuli, notiq; columbi] tanquam vetuli, & noti columbi, quorum mutuus amor notus est.

nidum] domicilium vrbani. ductum ab auibus. vt annotauimus supra ad Od. 111. lib. 3.

musco circumlita] lanugine illa viridi obducta, muscosa. Virg. in Me- lib. Muscosi fontes, & somno mollior herba. Catull. Riuis muscoso proficit e lapide.

Quid quæris? sic loquuntur scriptores, cum paucis rem expedire volunt. M. Tull. epist. ad Cornific. Quid quæris? magna spes est in eo. Idem ad Attic. lib. 2. Quid quæris? conturbauit Græcam nationem. ibidem. Quid quæris? præter quercum Dodonæam, nihil desideramus. idem ad Qu. Fratr. lib. 1. quid quæris? nihil festiuus.

viuo & regno] beatissimè viuo: quouis rege beatiorem vitam viuo. verè enim regnat, qui nulli cupiditati seruit, & qui re sua, quantunuis angusta contentus est. Tum licet sub paupere tecto Reges, & regum vita præcurrere amicos: & virtus vni regnum, & diadema tutum desert. Quisquis ingentis oculo irretorto spectat acervos. Præterea sapiens vno minor est Ioue, Dives, honoratus, pulcher, Rex denique regum. Et pueri ludentes Rex eris, aiunt, si rectè facies, & rectius occupat Nomen beati, qui Deorum Muneribus sapienter viui, Duramq; callet pauperiem pati, Peiusq; letho flagitium timet. Et pastor ille Virgilianus patrios fincis, Pauperis & tuguri congestum caspite culmen, sua regna nominat. Postremo, vt regnat, & Rex est quisque domi suæ, ita seruus est, & seruitutem durissimam seruit, qui diuitum, & potentium istorum amicitiam colit, qui in purpuratorum, & principum, & regnum marmoreis, atque auratis ædibus atatem agit, & consenescit.

simul] simulac. millies diximus: & millies vsurpatum est ab Horatio. ad cælum effertis] maximo opere laudatis. vt sup. educit in astra. Od. 11. lib. 4.

rumore secundo] id est, ex opinione, & consensu vulgi. approbante populo. Virg. Æn. 111. Ergo iter inceptum celerant rumore secundo. quanquam hunc locum aliter explicat Seruius. M. Tull. Tuscul. libr. 2. multitudini suspecta, & inuisa philosophia est, vt vel, si quis vniuersam velit vituperare, secundo id populo facere possit, vel, &c. idem contra Rull. secunda concione. Idem lib. 2. ad Qu. Fratr. eum, tanquam reum accusauit multis, & secundis admurmurationibus cuncti senatus. Calsius epist. ad M. Tullium cuius princ. Non me hercule lib. 15. Pansam nostrum secunda voluntate hominum paludatum ex vrbe exisse gaudeo, &c. sic Liuius dixit lib. 6. secundis auribus. & lib. 27. secunda fama.

fugitiuus] seruus, qui consilium cepit fugiendi, & nunquam ad dominum reuertendi. herifugam appellat Catull. in Galliambo de Atti.

liba] placentas ex farina, & melle confectas. constant autem placentæ ferè ex farina, & melle, vt subindicat interpres Theoctiti ad eius versum illum

illum. eisd. id. ὄσση τ' ἀπὸ γλυκερῶ μέλιτος, τὰ τ' ἐν ἕξει ἐλάφῳ. Athenæus autem lib. 3. significat libum ex lacte, & sumine, & melle componi, his verbis, ἐξ ἧς δ' ἐπεισενέχθη παλαῦς ἐκ γάλακτος, ἡσπίων τε, καὶ μέλιτος, δι' ῥωμαίων λίβον καλεῖσι. Denique Horatius ipse satis declarat proximo versiculo libum esse placentam mellitam. Varro lib. 4. de ling. Latina, libum eò appellatum esse scribit, quòd libaretur priusquam esset coctum.

Pane egeō] δέομαι ἄρτου. desidero panem, vt de arte poët. Si plausoris eges aulea manentis.

Viuere naturæ si conuenienter] Hac est veterum Academicorum sententia, quam probant & Peripatetici. dicebant enim finem bonorum esse secundum naturam viuere, id est, virtute adhibita, sui primis à natura datis: quod Stoici postea dixerunt viuere naturæ conuenienter. vide M. Tull. lib. 2. & 4. de Finib. Idem Tuscul. 5. Stoicorum quidem facilis conclusio est, qui, cum finem bonorum esse senserint, congruenter naturæ, conuenienterq; viuere, &c. Idem de Finib. 3. relinquatur, vt summum bonum sit viuere scientiam adhibentem earum rerum, quæ natura eueniant, seligentem, quæ secundum naturam: & si qua etiam contra naturam sunt, rejcientem, id est, conuenienter, congruenterq; naturæ viuere.

Ponendæq; domo] & si ponendæ domo, id est, ad domum ædificandam, primùm quarendum solum est, &c. Hesiod. Οἶκον πρὸ πρῶτισα, &c. beato] opulento, omni rerum copia affluente.

plus tepeant] minus sint frigida.

rabiem Canis] immoderatum calorem. vide ad Od. x 11. lib. 3. Te flagrantis atrox hora canicula Nescit tangere.

& momenta Leonis] circiter Idus Quintileis. supra Od. x x 1. lib. 3. iam Procyon furit, Et stella vesani Leonis Sole dies referente siccos.

Est vbi diuellat] sic quidem vulgati: sed depellat scriptum est in duob. cod. Vatic. & Rain. Card. Iann. Faër. Torn. quos secutus essem, nisi mihi videretur recepta scriptura probabilis. Nam sic ferè Virg. locutus est Georgic. 3. nec somnos abrumpit cura salubres. Horat. autem vt hic, Od. x 1. lib. 2. Pellente lasiuos amores Canitie, facilemq; somnum. Omnino depellat magis probo, quàm diuellat. veruntamen iudicet lector eruditus.

inuida cura] quæ hominibus omnem animi tranquillitatem, & oblationem, tamnum denique liberum ac solutum videtur inuidere. Est autem hæc cura vitiosa, & ab ægro animo profecta. alia est laudabilis, quæ industriam acuit, sollertiamq; excitat, qualis est hominum strenuorum, nauorum, ac fortium, sine qua nihil præclarum, nihil cum officio coniunctum geri potest.

Libycis lapillis] marmoribus Numidicis, ex quibus fiunt pauimenta.

Purior in vicis aqua tendit, &c.] id est, purior ne ea est aqua, quæ in vicis vrbis, è tubis plumbeis erumpit, quàm, quæ sine tubulis per decliuem riuum trepidè manat: vicus ex domibus constat (inquit Varro) vicus ciprius, vicus Africus, vicus sceleratus, &c. vici Romæ fuisse dicuntur quadraginta. Horat. saty. 1 x. lib. 1. cum quilibet ille Garriret, vicos, vrbem laudaret. epistola ad libr. Hoc quoque te manet, vt pueros elementa docentem Occu-

pet extremis in vicis balba senectus. & ad Augustum, Deserat in vicum vendentem thus, & odores. & lat. 1. 1. lib. 2. Tusci turba impia vicum tendit rumpere plumbum] tanta celeritate, & copia fertur, vt tubulos plumbeos ruptura videatur.

Nempe inter varias, &c.] ea (inquit) quæ natura sponte sua præbet, & procreat, ijs, quæ ab arte proficiuntur, esse potiora argumento est, quod inter columnas marmoreas, & ædificia sumtuosa, instituuntur à diuitibus horti multis & proceris arboribus consiti, & laudatur domus, quæ habeat longos, & latos agros adiunctos, & continentes. vel dic hoc modo, Nempe vt planè perspicias optabilis, ac suauis esse ruri, quam in urbibus viuere: diuites isti, & potentes in suis ædificijs magnificis, & inter columnas marmoreas, hortos, & pœnè dicam, siluas habere volunt. ita cogit eos ipsa natura fateri, vitam rusticam urbanæ esse anteponendam. varias autem columnas intellige versicolores, vel ex marmore versicolori: quidam legunt parius, quemadmodum & ibi, Ten lapides varios lutulenta radere palma? sat. 1. 1. 1. lib. 2. nonnulli censent legendum parios.

Naturam expelles furca] versus sunt vulgarissimi. significant autem vim tantam esse naturæ, vt quauis fastidiosus hominum animus, morosa fatieras, nouarum deniq; rerum cupiditas vim illi quodammodo afferant, multaq; superuacanea ab arte facta conquirant, atque arcessant, nulla tamen alia in re tadem, quam in pulchritudine, copiaq; naturali acquiescant. expelles autem habent cod. Iann. Faër. duo Vatic. quos secutus sum.

Non, qui Sidonio, &c.] id est, is, in quo non inest ea calliditas, aut sollertia, vt sciat, eas lanas, quæ succo Aquinati infectæ sunt, cum purpura Tyria, seu Sidonia certare, hoc est, ad eam ita propè accedere, vt difficile sit internoscere: non maiore damno afficietur, neque certiore, quam, qui non poterit discernere verum à falso.

fucum] colorè, vt Od. v. lib. 3. nec amissos colores Lana refert medicata succo.

Quem res plus nimio, &c.] id est, qui rebus secundis nimium insolens fuit, conuersa, & mutata fortuna magnopere commouebitur. eiusdem est enim indolis, & ingenij, nimia alacritate, & læticia efferrè in rebus secundis, & contrahi, consternariq; contrarijs.

si quid mirab. pon. Inuit.] id est, si quid magni facies, vel si quid erit tibi egregie carum, amittes inuitus.

regum amicos] gratiosos homines apud reges.

præcurrere] anteire. tralatio est, vt saty. 1. 1. lib. 1. adeo sermonis amari, sifennas, Barros vt equis præcurreret albis.

Ceruus equum pugna melior, &c.] Aristoteles ῥηθεται. β. eo in loco, in quo de exemplis & apologis loquitur, hanc fabulam ascribit Stesichoro, his verbis, Στισίχορος μὲν γὰρ ἐλομένον στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῆς ἡμετέρας Φάλαξι, καὶ μελλόντων φιλακλιῶ διδόναι τὸ σῶμα, τὰλλα διαλεχθεὶς εἶπεν αὐτοῖς λόγον, ὡς ἵππος κατεῖχε λεμῶνα μόνος, ἐλθόντος δ' ἐλάφου & διαφθείρατος πλὴν νομῶν, βελόμενος τιμωρῆσθαι τὸ ἔλαφον, ἠρώτα τὸν ἀνδραποῦν, εἰ δυνάσθε μετ' αὐτῆς κολάσαι τὸ ἔλαφον. ὁ δ' εἶπεν, εἰν λάβῃ χαλκινόν, καὶ αὐτὸς ἀναβῆ ἐπ' αὐτόν, ἔχων ἀπόντια σῶμολογῆσαι τῷ & ἀναβάντος, ἀντὶ τὸ τιμωρῆσθαι, αὐτὸς ἐδέξαι λευσει

λευσει ἢ δὴ τῶν ἀνδραποῦν, &c. id est, Stesichorus, cum Himerai Phalarim ducem exercitus, summo cum imperio creassent, præsidiumq; & custodiam corporis daturi viderentur: alia quadam locutus, hunc postea sermonem habuit. olim equus prætum obtinebat solus. Cum autem eo venisset ceruus, & eius pasua corrupisset, equus ceruum vleisci volens, ex homine quasiuit, posset ne cum eo ceruum coercere. Homo respondit, posse, si modo ille frenum recipiat, & ipse in eum ascendat, iaculis instructus. Cum assensus esset equus, & ascendisset homo, pro eo vt ceruum vleisceretur, ipse iam homini seruijt. melior pugna autem, id est, superior, ἐπερίων, vt alibi docuimus.

minor] ἡττωρ, id est, inferior, imbecillior, minus potens. victor violens discessit] si coniunctè legas, victor discessit, idem valebit, quod, discessit superior, vt loquitur M. Tullius: sin hoc modo, discessit ab hoste, sententia erit aperta. quod magis probo. violens autem, id est, violentus.

improbus] id est, assiduè, perpetuò, vt Virg. Georg. 1. labor omnia vincio improbus, & duris vrgens in rebus egestas. Horat. saty. v. 1. lib. 2. improbus vrget tratis precibus. vel dic improbus, id est, cupidus, & ideo miser.

non conueniet] vel amplior erit, vel angustior, quam satis est.

vt calceus olim si pede] tale est illud Epicteti. μέτρον κτήσεως τὸ σῶμα. εὐκείνῳ, ὡς ὁ πῶς, ὑποδήματος. εἰν μὲν οὖν ἐπὶ τέττα σῆς, ἔχεις τὸ μέτρον, καὶ πλεὺ ἐπιβάδραν. εἰν δ' ὑπερβῆς ἀφῆκας, ὡς καὶ κρημνῶ σταντόν. εἰτι γινέσθαι καὶ χροῦν ὑποδήμα, εἰτα πορφυροῦ, εἰτα κερτῆσθαι ὑπερβῆ γὰρ ἔχειται τὸ ποδός. τὸ αὐτὸ & ἐπὶ τὸ κτήσεως εἰν ὑπερβῆ σῶμα, ὅρος εἰδῆς ἔστι. id est, modulus possessionis unicuique corpus est, quemadmodum pes calcei. si igitur in hoc consistas, habes modulum, & scalam: sin vltra modum prodeas, te ipsum præcipitem agis. Ita fit auratus calceus, deinde purpureus, deinde punctis distinctus. nam pedis vsum superauit. idem & de possessione sentiendum. si extra corporis modum prodeat, infinita est.

olim] ποτὶ, aliquando, vel tunc. vt Plaut. in Milite glor. curate, vt splendor meo sit clypeo clarior, Quam solis radij esse olim, cum sudum est, solent. Idem Trinummo, Primum omnium olim terra cum profcinditur, in quinto quoque sulco moriuntur boues. Horat. sat. 1. lib. 1. vt puerus olim dant crustula blandi Doctores. Lucret. lib. 6. vt calidis candens ferrum è fornacibus olim stridit, vbi in gelidum properè demersimus imbrem. Virg. Æn. 3. Sed tamen ydem olim curru succedere sueti Quadrupedes.

Lætus sorte tua, &c.] fors ab Horatio plerunque vsurpatur pro eo, quod cuique vel casu aliquo, & beneficio fortuna, vel natura, vel ratione obtigit. cuiusmodi sunt facultates, nobilitas, potentia, res secunda, denique quauis facultas, & conditio viuendi: idq; per tralationem quandam, vt Od. xv. 1. lib. 3. Pura riuus aquæ, siluag, iugerum paucorum, &c. Fulgentem imperio fertis Africa Fallit sorte beatior. Od. xi. 1. lib. 4. Telephum, quem tu petis, occupauit Non tuæ sortis iuuenem puella. Od. xii. 1. lib. 3. Defunctumq; laboribus Æquali recreat sorte Vicarius. epist. ad villic. hoc lib. Cui placet alterius, sua nimirum est odio fors. & saty. 1. lib. 1. Qui fit Macenas, vt nemo, quam sibi sortem, sen.

seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa Contentus vivas? Virg. Æn. 6. Multa puerans, sortemq; animo miseratus iniquam. eod. lib. Inualidus vires vltra, sortemq; feneclæ. Idem Æn. 5. Heclorei socij, Troia quos sorte suprema Delegi comites. Lucret. lib. 4. Inde Venus varia producit sorte figuras, Masorumq; refert vultus, vocesq; comasq; fors autem longè aliud est, vt annotauimus ad saty. i. lib. i.

Tortum digna sequi potius, &c.] id est, quæ tamen debet potius trahi, quam trahere: hoc est, seruire potius, quam imperare. videtur trahatio, aut allegoria ducta ab ijs, qui restim ductant, vel à machinationibus potius. Iam nomen tortus funis est epithetum etiam alijs scriptoribus vsitatum, vt Virg. 4. Æn. tortos incidere funes. Catull. in carn. de nupt. Pelei, Candidaq; intortis sustollant vela rudentes.

dictabam] puero meo dictabam, vtab eo excepta, & scripta ad te mitterem. sic M. Tull. ad Qu. fr. lib. 2. Non occupatione, qua eram sanè impeditus: sed paruula lippitudine adductus sum, vt dictarem hanc epistolam. & alibi ad eund. hac inter cenandum dictavi Tyroni. vide sup. epist. i. hac recinunt iuuenes dictata, senesq;.

post fanum putre Vacunæ] ponè fanum Vacunæ Dex, vetustate consumtum.

Excepto, quòd non simul esses &] id est, molestè ferens, quòd vnà mecum non esses: ceteroqui lætus. vel sic, eo excepto, quòd mecum non esses, ceteris rebus lætus. cetera dictum Græcorum more, τὰλλα, id est, ἄλλα. & ita supra locutus est Od. 11. lib. 4. Quà notam duxit, niuens videri: Cetera fuluus. sic Virg. Georg. 3. Cetera, nec securæ habilis, nec fortis aratri. T. Livius lib. 22. Annalium, Hac est pugna Canensi c'ade nobilitata, par cetera Alliensis.

AD BULLATIVM.

QVID tibi visa Chios, Bullati, notaq; Lesbos? Quid concinna Samos: quid Cræsi regia Sardis? Smyrna quid, & Colophon? maiora, minorâ ne fama? Cunctâ ne præ campo, & Tiberino flumine sordent? An venit in votum Attalicis ex vrbibus vna? An Lebedum laudas odio maris, atque viarum? Scis, Lebedus quàm sit Gabijs desertior, atque Fidenis vicus: tamen illic viuere vellem: Oblitusq; meorum, obliuiscendus & illis Neptunum procul è terra spectare furentem. Sed neque, qui Capua Romam petit imbre, lutoq;

Aspersus,

Aspersus, volet in canpona viuere: nec, qui Frigus collegit, furnos, & balnea laudat, Ut fortunatam plenè præstantia vitam. Nec, si te validus iactauerit Auster in alto: Iccircò nauem trans Aegæum mare vendas. Incolumi Rhodos, & Nitylene pulchra facit, quod Penula solstitio, campestre nivalibus auris, Per brumam Tiberis, sextili mense caminus. Dum licet, ac vultum seruat fortuna benignum: Roma laudetur Samos, & Chios, & Rhados absens. Tu, quancunque Deus tibi fortunauerit horam, Crata sume manu: nec dulcia differ in annum: Ut, quocunque loco fueris, vixisse libenter Te dicas. nam, si ratio, & prudentia curas, Non locus effusi latè maris arbiter aufert: Celum, non animum mutant, qui trans mare currunt. Strenua nos exercet inertia: nauibus, atque Quadrigis perimus benè viuere. quod petis, hic est: Est Ulubris, animus si te non deficit æquus.

COMMENTARI.

Samos] Homerus αἰμαλώεσσαν nominat ὀδ. Id est, editam, aut asperâ Cræsi regia Sardis] in qua Cræsus rex Lydiae commorabatur, & confidebat, vt in vrbe totius Lydiae principe, & reliquarum omnium munitissima: quæ à Cyro expugnata, & capta est decimoquarto post oppugnationem die, vt narrat Herod. Clio. Sic Virgil. lib. 7. Æn. de domo Pici, Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis Vrbe fuit summa Laurentis regia Pici. Idem lib. 8. de Caci specu, At specus, & Caci detecla apparuit ingens Regia. sic Horat. epistola ad Mæcen. i. mihi iam non regia Roma, sed vacuum Tibur placet, aut imbelles Tarentum.

campo] Martio. epist. ad Mæcen. i. i. & post decisa negocia, campo. sordent] nihili sunt? tibi vilia sunt? vt epist. ad Loll. i. i. pretium atas altera sordet. Virg. in Alex. quoniam sordent tibi munerâ nostra.

An venit in votum Attalicis] id est, an vna aliqua ex vrbibus Attalicis, quæ sub imperio Attali fuerunt, tibi optabilis est?

v v An

An Lebedum laudas odio maris, &c.] an iccirco Lebedum laudas Ionæ oppidum desertum, atque infrequens, quod te longæ navigationis, longiq; itineris pigeat?

Scis, Lebedus quàm sit, &c.] vrbanoꝝ, & pudentium hominum more primò eius consilium, factumq; approbat, qui Roma absit, quouis loco contentus : ostendens se etiam Lebedi æquo animo, libenterq; ætatem acturum, quamuis vicus sit desertissimus, etiam ea lege, vt & suorum obliuiscatur, & è suorum memoria effluat : veruntamen (inquit) quemadmodum, qui Capua Romam venit, si fortè via lutulenta, imbribusq; corrupta iter fecerit, non iccirco in diuersorio totam ætatem commorabitur: sed vbi vestes suas imbre, lutoq; madidas exsiccauerit, atque aliquot horas quieuerit, iter institutum repetet : sic tu itineris longinquitate, aut difficultate deterreri non debes, quominus in vrbem redeas, tuosq; reuisas, &c. Gabij oppidum fuit in via Prænestina, citra Præneste, Roma distans circiter centum stadia. Fidenæ quoque non admodum Roma aberant, quippe quæ essent in agro Ro. sita.

vellem] non recusarem, non nollem. aliàs velle, optare est.

Neptunum procul è terra, &c.] sic Lucret. lib. 2. suauè mari magni turbantibus aquora ventis, E terra magnum alterius spectare laborem. & Menander in Thralyleonte, Ως ἡδὺ τὸ θάλατταν δὲ τὸ γῆς ὄρεϊν, Ω μὴτέρ ἔστι, μὴ πάλιον τὸ μὲν ἀμῦν. id est, Quàm dulce, mater, improbum è terra mare, Nullas in oras nauigantem cernere est? & Oppianus lib. 1. ε. ἀλκυον. ἀλλὰ θάλασσα χαῖρὲ μοι ἐν γαῖης, ἔκαθεν δὲ μοι ἡπίος εἶναι. & M. Tull. ad Att. lib. 2. nunc verò cum cogat exire de nauì, non abiectis, sed ereptis gubernaculis, cupio istorum naufragia ex terra intueri: cupio, vt ait tuus amicus Sophocles, καὶ ἔπειτ' ἐγγὺς Πυκνᾶς ἀκῶσαι ψεκᾶδος εὐδῶση φρενί. Xenocrates autem in Αἰετῶν sic loquitur, ὡς ἐξ ἀπόπτου θεώμενος, id est, tanquàm è specula prospiciens.

Sed neque, qui Cap. Rom. pet. &c.] sed que admodum qui Capua Romam venit brumali tempore, si assiduo imbre madidus, lutoq; conspersus in cauponam aliquam diuerterit, non tamen in ea perpetuò viuere volet : neque, qui frigus contraxit, focum, & balnea ita laudat, quasi in eis posita sit vita beata : sic neque tu, quod aliquando incommodè nauigaris, atque aduersa tempestate vltus sis, propterea loca ista transmarina patriæ anteferre debes.

vendas] vendere debeas : aut venditurus sis.

Aegæum mare] Aegæum mare dictum vel δὲ τὸν αἰγῶν, quæ est insula iuxta Eubœam, vel quod in eo mari scopuli sic vocantur à similitudine caprarum. & ita Varro lib. 6. de ling. Lat. vide annot. ad illum locum, in patienti Prensus Aegæo. Od. x v i. lib. 2.

Incolumi Rhodos, & Mytil. &c.] Poterat ita respondere Bullarius, se Rhodi, & Mytilenis, & in alijs nobilibus vrbibus, beatius, quàm in patria victurum. cui orationi statim occurrit Horatius hoc modo, Si quis animo valet, æquè superuacanea est ei peregrinatio, vt penula solstitio, campestre mualibus auris, &c. Penulæ autem ad imbrem arcendum comparatae sunt : campestria ad tegendas eas corporis partes, quæ deformem essent aspectum

aspectum habituræ, in certaminibus gymnicijs, & campo Martio. ea enim nemo adhibebat ad propullandum frigus. Decursio item Tiberina æstiuo tempore fiebat. camini denique, & foci nullus est mense sextili, aut certè modicus vsus.

Incolumi] fano, & valenti : animo scilicet.

campestre] campestre, subligaculum, quo vrebantur ij, qui in campo Martio certabant.

caminus] caminus, & focus non eo tantum differunt, quod alterum Græcum est, alterum Latinum : sed quod caminus fornacem significat : focus vas, aut locum, vbi ignis excitari ex materia solet. talibus autem fumis spiraculis non esse veteres vsos, qualia hodie sunt nobis in vsu è tectorum fastigijs prolata, figura vel quadrata, vel rotunda, constat inter doctiores. voce camini vtitur & M. Tull. epist. ad Treb. lib. 7. valde metuo ne frigeas in hibernis. quamobrem camino luculento vtendum censeo.

Dum licet, & vult. seruat, &c.] declarat id, quod proximis superioribus versibus dixerat, Incolumi Rhodos, &c. Dum licet (inquit) & dum tu incolumis es, dumq; tibi per fortunæ liberalitatem licet, Romæ laudato Samum, & Chium, & Rhodum, id est, ne te Roma commoueto, neque peregrinator. sic loquitur Virg. Georg. 2. laudato ingentia rura, Exiguum colito. sic Hesiodus ἐργ. 2. ἡμερ. Νῦν ὀλίγω ἀνείν, μεγάλη δ' ἐν φόβῳ θεῶν. nec dulcía differ in annum] sic sup. Od. v i i. lib. 3. Dona presentis cape lætus hora. vide annotata ad illum locum, Lætus in presens animus, quod vtrâ est, Oderit curare, Od. x v i. lib. 2.

Non loc. eff. latè mar. arb.] id est, non locus mari propinquus.

Cælum, non animum mutant. &c.] sic Etchines in Cresiph. ἔστω, ἢ τρεῖσιν μετέβαλε. & M. Tull. pro Quinctio. sit magna mutatio loci, non ingenij.

Strenua nos exercet inertia] similia sunt illa, sanitia facilis, insaniens sapientia, quæ notauimus ad Od. xxx i i i. lib. 1.

nauibus, atque Quadri. peti. benè viuere] id est, nos maria, & terras peragramus, vt benè, beateq; viuamus, quasi in locis externis, atque à patria remotissimis tranquillius, beatiusq; victuri, quàm domi : sed vehementer erramus. non enim ex loco, sed ex animo nostro : non foris, sed intrinsecus benè viuendi rationem petere debemus.

hic est] domi, in patria, non in externis locis.

Est vltubris] quouis in loco, quantumuis obscuro, & ignobili. Vltubras commemorat M. Tull. epist. quadam ad Trebat. lib. 7. Nam vltubris honoris mei causa vim maximam ranunculorum se commosse constabat.

animus si te non def. æq.] id est, si animus est tibi nulla cupiditate, nullaq; ægritudine concitatus, aut perturbatus, animus tranquillus, ac sedatus. εὐθυμίαν Græci nominant. epist. ad Loll. 2. hoc lib. Det vitam, det opes, æquum mi animum ipse parabo. sic Plaut. in Aulular. Pol si est animus æquus tibi, satis habes qui benè vitam colas. vide supra ad Oden i i i. lib. 2. Æquam mento rebus in arduis, &c.

AD ICCIVM.

FRUCTIBVS Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci,
 Si rectè fruieris: non est, vt copia maior
 Ab Ioue donari possit tibi. tolle querelas.
 Pauper enim non est, cui rerum suppetit vsus.
 Si ventri benè, si lateri est, pedibusq̃ tuis: nil
 Diuitia poterunt regales addere maius.
 Si forte in medio positorum abstemius herbis
 Uinis, & vrtica: sic vines protinus, vt te
 Confestim liquidus fortunæ riuus inauret:
 Vel quia naturam mutare pecunia nescit:
 Vel quia cuncta putas vna virtute minima.
 Miramur, si Democriti pecus edit agellos,
 Cultaq̃, dum peregre est animus sine corpore velox:
 Cum tu inter scabiem tantam, & contagia lucri
 Nil paruum sapias: & adhuc sublimia cures?
 Quæ mare compescant causæ: quid temperet annum:
 Stella sponte sua, iussæ ne vagentur, & errent:
 Quid premat obscurum Lunæ, quid proferat orbem:
 Quid velit, & possit rerum concordia discors?
 Empedocles, an Stertinius deliret acumen?
 Verùm seu pisces, seu porrum, & cepe trucidas:
 Utere Pompeio Crosso: & si quid petet, vltro
 Defer. nil Crosso, nisi verum, orabit, & æquum.
 Vilis amicorum est annona, bonis vbi quid deest.
 Ne tamen ignores quo sit Romana loco res:
 Cantaber Agrippæ: Claudi virtute Neronis
 Armenius cecidit. ius, imperiumq̃ Phraates
 Caesaris accepit genibus minor. aurea fruges
 Italiae pleno defudit copia cornu.

COMM

COMMENTARII.

non est, vt cop. ma. Ab Ioue don. poss. tibi] id est, nulla ratione fieri potest, vt copia maior, &c. & ita loquuntur Græci. ἐν ἔσσι ὁπῶς, quod supra admonuimus ad Od. i. lib. 3. Est, vt viro vir latinus ordinet Arbuta sulcis. quod loquendi genus crebrò vsurpat Lucret. exempli causa lib. 2. quare non est, vt credere possis Esse infinitis distantia semina formis. eodem lib. Quin etiam, quanto in partes res quæq̃ minutas Distrahitur magis, hoc magis est, vt cernere possis Euanesce paulatim, stringisq̃ colorem. & lib. 3. quod si linquntur, & insunt, Haud erit, vt meritò immortalis possit haberi. & lib. 4. Hic odor ipse igitur, nareis quicunq̃ue lacepsit, Est alio vt possit permitti longius alter.

Si ventri benè, si lateri est, &c.] fortasse hæc sunt ex Theognide expressa: cuius extant hi versus Ἴσν τοι πλεῖστον, ὅτι πολλὸς ἀργυρὸς ἔστι, καὶ ἄλλοις, καὶ γῆς κερφόρου πειρία, ἵπποισι, ἡμίονοις, καὶ ὅ τὰ δέοντα πάρεσι, Γαστρί τε, καὶ πλευραῖς, καὶ ποσὶν ἄβρα παθεῖν. sed credibilius est Horatium Metrodori, aut etiam Epicuri sententiam respexisse: quam pluribus locis exponit M. Tull. ac de Epicuro quidem, res in promptu est. De Metrodoro autem ita scribit off. 3. Nam si non modo vtilitas, sed vita omnis beata, corporis firma constitutione (vt à Metrodoro scriptum est) continetur, certè hæc vtilitas, & quidem summa (sic enim censent) cum honestate pugnabit. Idem lib. 2. Tusc. Metrodorus quidem eum perfecte putat beatum, cui corpus benè constitutum sit, & exploratum ita semper fore. Idem Tusc. lib. 5. Tu verò Metrodore, qui omne bonum in visceribus, medullisq̃ condideris, & definieris, summum bonum firma corporis affectione, explorataq̃ spe contineri: fortune aditus interclusisti? quo modo? isto enim bono iam exoliari potes: verba Metrodori sunt hæc, τέλος ἀγαθῶν τὸ ἄρκος εὐσαδὲς κασάσημα, καὶ τὸ πᾶσι τέτις πεισὸν ἔλπισμα. Athenæus lib. 15. ex eius epistola ad Timocratem hæc citat. ὃ φυσιολόγη Τιμόκρατες, πᾶσι γαστέρα ὃ καὶ φύσιν βαδίζων λόγος ἀπαθῶν ἔχει σπυδῶν, id est, ὃ, qui de natura disputare soles, Timocrates, ea, quæ naturam ducem sequitur ratio, omnem operam, omneq̃ studium in ventrem confert. Plutarchus autem in lib. ὅτι ἔδὲ βλῶ ἔστιν ἡδέως κατ' ἐπιπυρον, ita disputat aduersus Metrodorum. κασάσημα μὲν γὰρ εὐσαδὲς ἄρκος γίνετ' ἐλπισμα ἢ πεισὸν ὑπὲρ ἄρκος, καὶ βέβαιον, ἐν ἔσσι ἐν ψυχῇ νῦν ἐχέσση γλυκάσαι. ἀλλ' ὡσπερ ἐν θαλάσῃ κατ' ἀγύλον, ὁδὴν τίνη νύξ κυβερνήτη θρωῖ, καὶ ἐν γαλιῶν ἔτω ψυχῶν ἐν σώματι εὐσαδῶντι, καὶ πᾶσι σῶματ' ἐλαστοί ταραδὸν θεμέντω, ἐν ἔσσι ἀφοβον, καὶ ἀκυσίμοις τὸ σῶμα ἀλείονας ἢ παραχῆς ἐξ ἑαυτῶ, καὶ μείζονας ἀναδιδῶσι. εὐδῖαν ἢ χειμῶντων μᾶλλον ἀντίς, ἢ ἄρκος ἀβλάθειαν ἐλαστοίεν ἀυτῶ πᾶσαι μείων βεβαίως, &c. id est, stabilis enim & firma carnis affectio, seu (vt ita dicam) constitutio sæpe contingit: spes autem de ea, explorata, & certa in animo mentis compote & sano, non potest existere: sed quemadmodum ex sententia Aeschylis Etiam mari tranquillo nox curam grauem, Acremq̃ gubernatori sapienti parit: ita fieri non potest, vt animus, qui in corpore bene affecto, beneq̃ constituto, eiusq̃ affectionis spe summum bonum collocat, timoris & perturbationis expers permaneat. Non enim extrinsecus duntaxat, vt mare, fluctibus, & procellis agitur, & conturbatur, sed

v v 3 multo

multo plures, ac maiores ex seipso motus gignit. Metrodori sententiam videtur propemodum expressisse Lucr. lib. 2. in princip. non ne videtis, Nil aliud sibi naturam latrare, nisi ut, cui Corpora seiuunctus dolor absit: mente fruatur Incundo sensu cura semoti, metuq.

Si forte in medio posit. abstem.] abstemius postorum, Horatianū. abstemius autem proprie is dicitur, qui à vino abstinet: sed hic latiore quam vim habet: significat enim eum, qui quibuslibet bonis ante se positis sua voluntate non vitur.

sic viues potinus, vt te, &c.] putabam hunc locum sic explicari posse. tam parco & tenui victu, cultuq; assidue, seu deinceps vtēris, vt statim ditissimus fias. Sed fortasse rectius hoc modo: & probat Muretus. æquē parco, & tenui victu deinceps, seu postea, seu assidue, & sine intermissione vtēre, atque antea consueuisti, quanuis statim locupletissimus fias. protinus, seu potius protenus (vt quidam malunt) idem ferē valet, quod porro tenus, continuē, deinceps. pro quo veteres protinam, & protinis dixerunt, vt scribit Varro lib. 6. de ling. Lat. & Non. Marcell. & ita Virg. videtur vsurpasse lib. 7. Æn. Mōs erat Hesperio in Latio, quem protinus vrbes Albanæ coluere sacrum. & 3. Dissiluisse ferunt, cum protinus vtraque Tellus vna foret. & Georg. 1111. Protinus acrij mellis caelestia dona Exequar. & M. Tull. libr. 1. de diuinat. deum respondisse vastitatem esse Italia, praecepisseq; vt pergeret protinus: quid retrō, atque à tergo fieret, ne laboraret. & Cæf. lib. 2. de bell. Gall. Hostes protinus ex eo loco ad flumen Axonam contenderunt. Idem lib. 2. de bello ciuili. ac nonnulli protinus eodem cursu in oppidum contenderunt. Sic & Hor. alibi, vt Od. 111. lib. 3. Nostrisq; ductum seditionibus Bellum cesedit: protinus & graecis Iras, & inuisum nepotem, Troica, &c. Marti redonabo. epist. xv 111. huius lib. Protinus vt moneam, si quid mouitoris egēs tu, &c. & saty. v. lib. 2. tu protinus, vnde Diuitias, arisq; ruam, dic augur, acernos.

inauret] locupletet, direr. M. Tull. ad Trebat. moriar nisi (qua tua gloria est) puto te malle à Cesare consuli, quam inaurari.

Vel, quia naturam, &c.] duas rationes subiicit: priorem serio, & ex animi sui sententia: alteram *αἰρωνεύμενος*, id est, dissimulatione quadam vtens, & iocans, hoc modo: tu (inquit) ita tenuiter & restrictē sumtum facies, vt propediem ingenti pecunia sis abundaturus, vel quia hominis auari ingenium pecuniae accessione nihilo fiat liberalius: vel, quia tanti virtutem facias, vt minimo apparatu contentus sis, neque putes quicquam ad vitam beatam victus elegantiam, munditiamq; habere momenti: & ita versus posterior erit *ἐπιδεράσεις* prioris. Quod si quis posteriorem explicatiōnem sequetur, hæc erit sententia. reliquo tempore atatis viues patē, & sordide, quanuis totus in aureis: vel quia hominis auari ingenium à pecunia non mutatur: vel quia, &c. vt sup.

Miram. si Democ. pec. edit.] miramur, si pecus edit agellos Democriti, &c. id est, miramur ne, si Democritus propter philosophiæ studium, rem familiarem neglexit, cum tu vno tempore, & in lucri studio, & in rebus philosophicis occupatus sis: longē enim facilius est in vno elaborare, neglecto altero, quam simul in vtroque. De Democrito sic M. Tull. de finib. v. dicitur

dicitur oculis se priuasse: certe, vt quāminimē animus à cogitationibus abducere-tur. patrimonium neglexit: agros deseruit incultos, quid quærens aliud nisi beatam vitam? De eodem Athen. lib. 4. καὶ Δημόκριτον δὲ ἐτιμηθῆναι Ἀβδηρείται δημοσία κείνοισι ὡς κατέφθαρε τὰ πατρῶα: ὅς, ἐπεὶ ἀναλὺς αὐτοῖς τὴν μέγαν διακοσμον, καὶ τὰ πλεῖστα ἐν ἑδρα, εἶπε εἰς τὸ ἀνηλωμέναι, ἀφείδη, id est, & Democritum verò multarunt Abdentæ publicē in ius vocatum, quod patrimonium suum consumsisset: qui recitato suo illo libro, quem μέγαν διάκοσμον inscripserat, & altero de rebus inferiorum, dixit se rem familiarem in hæc insumsisse, & ita absolutus est. agros autem à pecudibus depastos & incultos Græci *μηλοβότους*, & ἀργῆς appellant.

Dum peregrè est animus, &c.] id est, dum peregrinatur animus. Plato in Theæreto solum philosophi corpus ait ἐν τῇ πόλει κείσθαι, καὶ ἐπιδημεῖν, id est, in vrbe aut ciuitate habitare: animū autem peregrinari. Idem in Phædro scribit non immeritò philosophi mentem solam alis esse præditam. illis enim semper affixa eius memoria est quāmaxime fieri potest, in quibus Deus occupatus, diuinus est. verba Platonis sunt hæc, διὸ δὴ διακρίως μόνη παρῆρται ἢ τῷ φιλοσόφῳ διάνοια. πρὸς γὰρ ἐκείνοισι ἀεὶ ἔστι μνήμη καὶ δυνάμειν, πρὸς οἷς πρὸ θεῶν ὄν, θεῶς ἔστι.

Cum tu inter scabiem tantam, &c.] pecuniae & lucri studium duobus letissimis, & aptissimè rem significantibus nominibus appellauit: scabiem quidem, quia, quemadmodum scabies corpus assidue mordet, & vrit, perpetuaq; scabendi cupiditate afficit, ita lucri studium animum perenni plura habendi cupiditate incendit: contagium autem, quia serpit hoc animi malum, & funditur in dies latius, atque ad alios etiam dimanat.

sublimia] μετέωρα: ardua quædam.

Quæ mare comp. caus. &c.] Hæc Virg. Georg. 11. scire cupit. Me verò primum dulces ante omnia Musæ, Quarum sacra fero ingenti percussus amore, Accipiant, celiq; vias, & sidera monstrant, Defectus solis varios, lunaq; labores, vnde tremor terris, qua vi maria alta tumescant.

Quid premat] quæ res, aut quæ causa condat lunam.

concordia discors] quæ apparet cum in quattuor elementis, tum ceteris in rebus cōtrarijs illis quidem inter se, & pugnantibus, sed tamen proportionē quadā consentientibus. de quo consensu præclare Oppianus lib. 1. ἀλίου. Οἷη σὺ φιλότιπῃ διακρίνας ἐσκέδαας Αἰθῆρα τὴν ἀγγλῆναι, & ἠέρα καὶ χυτὸν ὕδαρ, καὶ χθονὰ παμμήτειραν, ἀπὸ ἀλλήλων ἢ ἕκαστα. Πάντα δὲ ἐν ἀλλήλοισιν ὁμοφροσύνῃς ὑπὸ δεσμῷ Ἀρρήκτω συνέδηας, ἀνακασθῆ δὲ ἐπείρετας Ἀσμεφεῖ παύχοιρον ὑπὸ ζυγῶν. ἔτε γὰρ ἀθήρ ἠέρος, ἔτ' ἀήρ ἀτερ ὕδατος, ἐδὲ μὲν ὕδαρ Γαῖης νόσσι πέτυχῆ. ἐν ἀλλήλοισι δ' ἐ φύσιν. Πάντα δὲ ὅδ' ἄν μίαν εἶσι, μίαν τ' ἀνελίσετ' ἀμοιβῶν, &c.

Empedocles] qui ignem, aëra, aquam, terram principia rerum statuebat: quibus addebat amicitiam, qua illa contrahantur: & litem, qua dissipentur. Eum reprehendit Aristoteles cum in primo, & 6. lib. de principijs, τὴν maxime primo τῶν μὲν τὰ φυσικά, his verbis: εἰ γὰρ τις ἀποκοσμοῖν, καὶ λαμβάνοι πρὸς πᾶν διάνοιαν, καὶ μὴ πρὸς τὴν φιλικὴν λέγων Ἐμπεδοκλεῖς, κέρησι καὶ μὲν φιλίαν τῆν ἀδελφῶν τὸν γὰρ νεῖκος τὴν καλῶν. ὡς εἴ τις φασὶν ἕτας τρέπον τινὰ καὶ

καὶ λέγει, καὶ πρῶτον λέγειν τὸ κακόν, καὶ τὸ ἀγαθόν ἀρχαίς Εμπεδοκλεία, τάχ' αὖ λέγοι καλῶς, εἴπωρ τὸ πρῶτον ἀγαθῶν ἀπάντων αἴτιον, αὐτὸ τὸ ἀγαθόν ὄντι, καὶ πρῶτον κακῶν τὸ κακόν, id est, si quis enim rationem sequatur, & comprehendat, atque ad cogitationem, non ad ea, quae balbutit Empedocles, aspectum referat, reperiet, amicitiam quidem esse bonorum: litem autem malorum. Quapropter si quis dicat, Empedoclem quos quodam modo ita dicere, & primum malum, primumque bonum principia dicere, fortasse recte dicat, si quidem causa bonorum omnium est ipsum bonum, & malorum omnium ipsum malum. Empedoclis versus ad hanc rem pertinentes, qui producuntur à Simplicio, hi sunt Ἄλλοτε μὲν φιλότιμι σωμαρχόμεν' εἰς ἐν ἀπάντων, Ἄλλοτε δ' αὖ δίχα πάντων. φερόμενα νεύκος ἔχθη. quorum hæc sententia est. Interdum omnia ab amicitia in unum contrahuntur: interdum autem singula à lite distrahuntur. Iterum Arist. eodem. lib. 1. τῶν μὲν τὰ φυσ. de eod. πολλὰ γὰρ αὐτῶν ἢ μὴ φίλια διακρίνει. τὸ γὰρ νεύκος συνκρίνει, &c. Atque hanc Empedoclis opinionem attingit his verbis M. Tull. in Lælio. Agrigentium quidem doctum quendam virum carminibus Græcis vaticinatum ferunt, quæ in rerum natura, totoque mundo constarent, quæque mouerentur, ea contrahere amicitiam, dissipare discordiam. hunc philosophum pluribus versibus laudat Lucretius lib. 1. quos, quia & pulcherrimi sunt, & huic loco mihi videntur conuenire, non me pigebit ascribere. Quorum Acragantianus cum primis Empedocles est, Insula quem Triquetris terrarum gessit in oris, Quam fluitans circum magnis amfractibus æquor Ionium glaucis aspergit litus ab Indis, Italia terrarum oras à finibus eius. sequitur deinceps paucis versibus interpositis, Quæ cum magna modis multis miranda videtur Gentibus humanis regio, visendaque fertur rebus optima bonis, multa munita virum vi: Nil tamen hoc habuisse viro præclarior in se, Nec sanctum magis, & mirum, carumque videtur. Carmina quin etiam diuini pectoris eius vociferantur, & exponunt præclara reperta, Vix humana videatur stirpe creatus.

an Stertinium del. acum.] Stertinium, seu Stertinij acumen, id est, Stertinus, vt annotauimus supra ad Od. v. lib. 3. de Stertinio saty. 111. lib. 2. si quid Stertinus veri crepat. in trib. cod. Vatic. & Iann. Tornes. Rain. Card. scriptum est, Stertinium acumen. vt non dubitem, quin hæc sit vera, & incorrupta lectio. sic locutus est. sup. Od. x 11. lib. 4. Sulpicijs accubat horreis.

Verum seu pisc. seu porr. & cepe] id est, siue sumtuose, & opipare: siue tenuiter, & parce, frugaliterque; viuis, &c. pisces enim posuit pro obsonio carissimo: porrum & cepe pro cibo vilissimo. nam terra nata ferè omnia tenuiorum hominum, & plebis sunt epulæ. M. Tull. epistola ad Gallum lib. 7. Nam, dum volunt isti lauti terra nata, quæ lege excepta sunt, in honorem adducere, fungos, heluellas, herbas omnes ita condiunt, vt nihil possit esse suauius. in eas cum incidissem in cæna augurali apud Lentulum, tanta me diarrhoea arripuit, vt hodie primum videar cœpisse consistere. Ita ego, qui me ostreis & muranis facile abstinebam, à beta & malua deceptus sum. ex quibus verbis intelligere licet, lege sumtuaria à C. Cæsare lata, piscibus, & ceteris obsonijs modum esse constitutum, ne in eis comparandis, & apponendis sumtus fieret nimius: terra nata autem eadem lege fuisse excepta. Hom. quidem ἰλ. λ. facit Hecamedam Nestoris ancillam bello captam, nihil aliud ipsi Nestori, & Machaoni apponentem præter cepe, mel, & farinam, seu panem. his verbis, ἢ σφῶν πρῶτον μὲν

μὲν ὅτι προῖντε τρέπεζαν καλῶς, κυανόπειζαν, εὐξοῖν· αὐτὰρ ἐπ' αὐτῇ χάλκειον κέανον, ὅππ' ἢ κρόμμιον ποτὸν ὄψον, ἠδὲ μέλι χλωρὸν, πᾶρ δ' ἀλφίτου ἰερὸν ἀκτῶν. Sed hæc erat illorum temporum frugalitas.

seu porrum, & cepe trucidat] id est, seu nihil tibi apponitur animatum, nihilque; aliud occidis in cœnam, nisi porrum & cepe: quæ sine dubio cum sint inanimata, occidi non dicuntur, nisi improprie, aut εἰρωνιῶς, quomodo mihi videtur Horatius hoc loco posuisse, significans eum tenuiter vivere, nihilque; omnino trucidare, qui porro, & cepa vescatur. Nam cœnam siuere sanguine veteres appellabant, tenuem, & sine magno admodum apparatu, sine piscibus, & reliquis obsonijs. verbo igitur communi vsus est ad res dissimiles, pisces, porrum, cepe. sic locutus est quodam loco Lucilius. fragmenta interfici panis.

vltrò Defer.] vltrò, id est, non rogatus: vt saty. v. lib. 2. cane te roget, vltrò Penelopen facilis potiore trade.

Vilis amicor. est ann. bon. vbi, &c.] hunc locum sic explico: paruo constant amici, cum viris bonis aliquid deest. nam vox bonis, cum verbo deest est coniungenda. Atque huius rei è vita communi sumamus exemplum. finge aliquem esse virum bonum, eundemque; non admodum copiosum, neque rebus ad victum, cultumque; necessarijs instructum. continuo hic talis ab homine locuplete, & copioso, beneficio deuinciendus, & quodammodo emendus est, vt eius amicitiam sibi comparet, & promeretur. nam quantumuis sese in eum præbuerit liberalem, & munificum, & benignum opulentus ille, talem amicum tamen, vt pote rem omnium carissimam, haud carè videbitur emisse. sic loquitur Plautus in Mil. glorioso. si hoc parauissent, homines essent minus multi mali, & minus audacter scelestâ facerent factâ, & postea, Qui homines probi essent, esset his annona vilior.

Cantaber Agrippæ] ἀπὸ νοῦς, virtute. supra Od. v 111. lib. 3. Cantaber sera domitus catena. & Od. x 111. lib. 4. Te Cantaber non antè domabilis, Medusque, & Indus, te profugus Scythes miratur.

Ius, imperiumque Phraates Cæsaris, &c.] Phraates Rex Parthorum, & Persarum: de quo sic Strabo lib. 6. ὡς ἔ μόνον τὰ πρόσωπα ἐπεμψαν εἰς Ῥώμην, ἀ καὶ Ῥωμαίων ἀνέστησαν ποτε, ἀλλὰ καὶ παύδας ἐπίστειψε Φραάτης τῶν σεβαστῶν καίγει, id est, itaque non solum tropæa Romam miserunt Parthi, quæ aduersus Romanos quondam erexerant, verum etiam liberos suos Cæsari Augusto credidit Phraates.

genibus minor] supplex. est enim supplicantis & genua sua in flectere, & eius, cui supplicat, genua tangere. Eurip. in Hippol. καὶ σῶν γε γονάτων ἢ μεθ' ἑμοῦ ποτε.

defudit] sic habent tres cod. Vatic. & item Iann. Torn. quam scripturam probo reiecta altera, vt deprauata, & mendosa. defudit autem positum pro fudit de, κατ' ἀναστροφῶν. vt circumgemit, emetiris, personat, & similia.

aurea copia] aurea, id est, optabilissima, & summopere expetenda, τιμιωτάτη, εὐδαιμονιωτάτη, id est, maximi pretij, & ad beatam vitam magnopere pertinens. supra beatam dixit in carm. læculari ad Deos. apparetque; beatâ pleno copia cornu. & mediocritatem auream Od. x 1. lib. 2.

AD VINNIUM ASELLAM.

VT proficiscentem docui te sepe, diuq;
 Augusto reddes signata volumina Vinni:
 Si validus, si latus erit, si denique poscet:
 Ne studio nostri pecces: odiūmq; libellis
 Sedulus importes opera vehemente minister.
 Si te forte mea grauis vret sarcina charta:
 Abijcito potius, quam, quò perferre iuberis,
 Clitellas ferus impingas: Asinaq; paternum
 Cognomen, veritas in risum: & fabula fias.
 Viribus vtēris per cliuos, flumina, lamas.
 Victor propositi simulac perueneris illuc:
 Sic positum seruabis onus: ne forte sub ala
 Fasciculum portes librorum, vt rusticus agnum:
 Ut vinosa glomos furtiua Pyrrhia lanæ:
 Ut cum pileolo soleas conuiuia tribulis.
 Ne vulgo narres te sudauisse ferendo
 Carmina: quæ possint oculos, aureisq; morari
 Caesaris. oratus multa prece nitere porro.
 Vade, vale, caue ne titubes: mandataq; frangas.

COMMENTARII.

Si validus] si firmus erit: si valebit. contrà malè validum posuit pro infirmo saty.v.lib.2. *si cui preterea validus male filius, &c.*
studio nostri] nimio in nos studio: dum studes nobis gratum facere.
odiūmq; libellis Sedulus] id est, ne immoderato tuo erga nos officio, & sedulitate nostros libellos odiosos, & inuisos Augusto reddas. sedulum appellat Latini, qui diligentiam adhibet in re aliqua interdum nimiam, aut minus opportunam, minusq; vtilem: sed tamen bona fide, & sine dolo. quod quidem exemplis perspicere licet. Terent.in Andr. *parum successit, quod ago: at facio sedulo.* Idem Adelp. *Ego istos vobis vsque à pueris curavi ambos sedulo.* Idem Hecyra. *ergo propterea te sedulo Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat.* Idem Heaut. *pro se quisque sedulo faciebat, quo illam mihi Lenirent miseriam.* Ibid. *Nescio alius: me scio quidem fecisse sedulo, vt ex illius comodo meum compararem*

compararem commodum. M. Tull. pro Arch. poeta de Sylla. *Qui sedulitatem mali poeta duxerit aliquo tamen premio dignam: huius ingenium, & virtutem in scribendo, & copiam non expetisset?* Idem in Rullum in senatu. *finem feci offerendi mei, ne forte mea sedulitas aut insidiosa, aut impudens videretur.* Hor. epist. ad Aug. lib. 2. *sedulitas autem, stulte quem diligit, vrget.* & supra epist. ad Mæcen. i. i. *Officiosaq; sedulitas, & opella forensis adducit febres.* Idem saty. v. lib. i. *Vbi sedulus hospes pœne arsit macros dum turdos versat in igne.*

Si te forte mea grauis] si tu meorum librorum onus ægre sustinere poteris, abijcito potius in itinere, quàm in eo loco, quò te perferre iussi, defatigatus, ac defessus oneri succumbas. *clitellas impingas* autem dixit tralatio ne ducta ab asinis onere oppressis, alludens ad eius cognomen *Asellam*, seu *Asinam*: quod quidam malunt.

ferus impingas] tanquam asinus onere oppressus clitellas in terram impingas. Priscian. lib. 18. ait *impingas* positam esse pro *impingito* hoc modo, abijcito potius, quàm clitellas impingito.

& fabula fias] sermonis ansam hominibus præbeas: in ora hominum pro ludibrio venias. sup. Od. x. i. epod. *Fabula quanta fuit?*

Viribus vtēris per cliuos, &c.] omnibus tuis viribus contendes per cliuos, flumina, lacunas iter faciens, vt, quò vis, peruenias, librosq; perferas. vtēris autem, futurum indicatiui, pro futuro imperatiui vtitor, positum est, vt ibidem docet Prisc. idem de illo, *reddes*, quod est in secundo versu, sentiendum. idem enim valet, quod *reddito*.

Victor propositi] id est, victis, atq; expugnatis difficultatibus omnibus: vel compos propositi: sic enim Græci *ἱερατὴς* & *οὐδῶς*, & *ἀνθυμίας*.

Sic positum seruabis onus.] sic accipe *δῆλμῶς*. libros hoc modo, vel certo quodam loco conditos seruabis, quoad Augusto poscenti reddas: neque ostentabis, aut palàm habebis.

ne forte sub ala, &c.] hoc eo dico, ne forte sub ala, & in oculis omnium libros meos feras, tria proponit exempla perridicula, quibus Vinnium monet, vt libros occultè ferat, aut domi seruet potius, donec reddendi maturum tempus aduenerit.

glomus] sic legendum, & ita habent omnes fere libri calamo exarati. Glomus autè & glomer (nam vtunq; vltu receptum est pro eadem re) glomus est lanæ, & fili. Lucr. in nomine glomere producit primā syllabam lib. i. *Nam si tantundem est in lanæ glomere, quantum Corporum in plumba est, &c.* glomerare tamen verbum in eadem syllaba semper corripitur.

oratus multa prece] sic loquitur & Cæsar lib. 9. de bello Gall. *stentes omnibus precibus orabant.* & M. Tull. epist. ad Att. lib. 9. epistol. ad Cæsarem. *Quamobrem à te peto, vel potius precibus omnibus oro, & obtestor, vt in tuis maximis curis aliquid impertias temporis huic quoque cogitationi.*

ne titubes] ne offendas, ne pecces. tralatio est.

AD VILLICVM SVVM.

VILLICE siluarum, & mihi me reddentis agelli,

Quem tu fastidis, habitatum quinque focis, &
 Quinque bonos solitum Bariam dimittere patres:
 Certemus, spinas animo'ne ego fortius, an tu
 Euellas agro: & melior sit Horatius, an res.
 Me quanuis Lamia pietas, & cura moretur
 Fratrem merentis, rapto de fratre dolentis
 Insolabiliter: tamen istuc mens, animusq;
 Fert: & amat spatijs obstantia rumpere claustra.
 Rure ego viuentem, tu dicis in vrbe beatum.
 Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.
 Stultus vterque locum immeritum causatur iniquè.
 In culpa est animus: qui se non effugit vnquam.
 Tu mediastinus tacita prece rura petebas:
 Nunc urbem, & ludos, & balnea villicus optas.
 Me constare mihi scis: & discedere tristem,
 Quandocunque trahunt inuisa negocia Romam.
 Non eadem miramur: eò disconuenit inter
 Meq;, & te. nam, quæ deserta, & inhospita tesqua
 Credis, amœna vocat, mecum qui sentit: & odit,
 Quæ tu pulchra putas. fornix tibi, & vncta popina
 Incutiunt vrbis desiderium, video: & quòd
 Angulus iste feret piper, & tus ocus vna:
 Nec vicina subest, vinum præbere taberna
 Quæ possit tibi: nec meretrix tibicina, cuius
 Ad strepitum salias terræ grauis. & tamen vrges
 lampridem non tacta ligamibus arua: bouemq;
 Deiunctum curas, & strictis frondibus explēs.
 Addit opus pigro riuus, si decidit imber,
 Multa mole docendus aprico parcere prato.
 Nunc age, quid nostrum concentum diuidat, audi.
 Quem tenues decuere toga, nitidiq; capilli:

Quem

Quem scis immunem Cynaræ placuisse rapaci:
 Quem bibulum liquidi media de luce Falerni:
 Cæna breuis iuuat, & prope riuum somnus in herba.
 Nec luisse pudet: sed non incidere ludum.
 Non istuc obliquo oculo mea commoda quisquam
 Limat: non odio obscuro, morsuq; venenat.
 Rident vicini, glebas, & saxa mouentem.
 Cum seruis vrbana diaria rodere manis.
 Horum tu in numerum voto ruis. inuidet vsus
 Lignorum, & pecoris tibi calo argutus, & horti:
 Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.
 Quam scit vterque, libens, censebo, exerceat artem.

COMMENTARI I.

mihi me reddentis agelli] id est, cuius amœnitate, & salubritate me
 officijs, negocijsq; vrbani defatigatum, reficio, ac recreo. sic Catullus carm.
 ad Fundum, à cœna illa Sextiana se vsque eò grauedine frigida, & frequen-
 ti tussi quassatum esse dicit, donec in sinum fundi sui Tiburtis confugerit,
 ibiq; se ocymo, & vrtica recurauerit.

quinque focis] quinque familijs separatis, ac distinctis.
 & Quinque bonos solitum, &c.] intellige, ex hoc agro Horatiano,
 in quo quinque foci essent, quinque homines grandes nati in oppidum
 Sabinorum Bariam conuenire solitos, tanquam senatores, qui consulta-
 rent, & sententiam dicerent de re Sabinorum communi, & publica. non-
 nulli arbitratur eò euocari solitos esse, vt ibi gererēt magistratum. De Baria
 autem nihil habeo dicere, præterquàm quòd aiunt omnes fuisse oppidum
 in Sabinis frequentiss. olim, ac celeberrimum. hoc etiam lectori testifica-
 bor, in omnibus ferè libris manuscriptis & Vaticanis, & alijs, legi Variam,
 non Bariam. Varia autem, cui Appula cognomen est, longè admodum di-
 stat à Sabinis.

spinas] eleganter spinas ad agrum, animumq; retulit: sed agri spinæ,
 propriè dicuntur: animi spinæ, pro curis, & angoribus, translata. Catullus
 curas, spinosas appellauit in carmine de nuptijs Pelei, & Thetidis. spinosas
 Erycina ferens in pectore curas. & Horat. epist. 1. lib. 2. Quid te exempta iuuat spi-
 nis de pluribus vna?

rapto] sibi à Parcisi erepto, id est, mortuo. Catull. ad Manl. à misero fra-
 ter adente mihi.

Insolabiliter] ita acerbè, vt nullus consolationi locus sit relictus.

xx 3 mens.

mens, animusq] video hæc sæpe coniunctè poni à scriptoribus. Terent. Andria, mala mens, malus animus. Lucr. lib. 3. Primum animum dico, mentem quam sæpe Vocamus. Idem ita vtrunque coniunxit, vt alterum in patrio casu efferret, hoc modo, mens animi, vt lib. 4. Nec ratione alia, cum somnus membra profundit, Mens animi vigilat, nisi quòd simulacra laceffunt. Hac eadem nostros animos. Idem lib. 5. Tenuis enim natura Deum, longèq; remota Sensibus à nostris animi Vix mente Videtur. Idem lib. v. 1. Perturbata animi mens in mare, metuq;. Catull. ad Ortalum, Nec potis est dulcis Musarum exprimere serus Mens animi. Plautus in Cistell. Nullam mentem animi habeo: Vbi sum, ibi non sum: Vbi non sum, ibi est animus. Aristoteles autem huiusmodi ἀναλογία, id est, comparisonem, seu proportionem proponit, tum in lib. 1. de morib. ad Nicomach. tum topicorum primo, ὡς ἐν σώματι ὀψίς, ἔτω ὡς ἐν ψυχῇ, id est, vt in corpore aspectus, sic mens in animo.

& amat spat. obst. rump.] id est, & cupit impedimenta omnia, morasq; præcidere: & quodammodo è carceribus euolare.

claustra] repagula, carceres. sat. v. 1. lib. 2. tu pulses omne, quod obstat, & ad Macenatem memori si mente recurras.

Stultus vterque loc. immer. caus.] culpam confert in locum, cum ea in ipso hæreat, vt statim subiicit. In culpa est animus, &c. Qui ex animo laborat, id est, cuius animus non est ab omni perturbatione liber, ac solutus, is, cum perpetuò excrucietur, & æstuet, existimat se loco commutando curam, & molestiam ex animo depulsurum: sed magnopere fallitur. nam morbi causa, & principium ægritudinis inest in animo, non in loco. vide suprâ annot. ad illum locum Od. x. v. 1. lib. 2. patrie quis exul se quoque fugit?

Tu mediastinus] sic hanc vocem scriptam reperi in omnibus codic. antiq. non, vt in vulgatis, mediastynus. Est autem vox mera Latina ex duobus nominibus Latinis composita, medio & stando, non à Græco μέστω, vt nonnulli vaticinantur. Ac mediastini serui omnium propemodum sunt laboriosissimi, quippe qui ad omnia ferè ministeria parati, & tanquam in medio positi esse debeant. Cato, ille imperator: tu illi, ac ceteris mediastinus.

tacita prece rura petebas] rura tacitus expetebas, & exoptabas. constare mihi] in sententia manere: semper commorationem, & vitam rusticam vrbane antepone.

disconuenit inter Mécq; & te] eo inter nos dissidemus, ac discrepamus. disconuenit, id est, non conuenit. nam impersonale est hoc loco, vt loquuntur Grammatici. suprâ epist. 1. personale est. Æstuat, & Vita disconuenit ordine toto.

inhospita] ἀξέενα. Virg. Æn. 5. tot inhospita saxa.

tesqua] agrestia, difficilia, inculta, horrida, deserta loca. Attius in Philoctete, Quis tu es mortalis, qui in deserta, & tesqua te apportes locas? ex Varron. & Festo: apud quos tamen non eodem modo scribitur hoc nomen: sed apud alterum tesqua, apud alterum tesca. libri scripti plerique habent tesqua.

mecum qui sentit] is, qui amat solitudinem, siluas, locaq; ab arboribus remota.

pulch. putas] sic habent cod. duo Vatic. Iann. Faër. Rain. Card. Torn. forn

fornix] prostibulum, ganeum. sat. 1. 1. lib. 1. cum exiret fornice. vncta popina] in qua coquantur omnis generis oblonia. vnde popino, popinonis.

Incutiunt vrbis desiderium] iniiciunt tibi vrbis cupiditatem, vel afficiunt te vrbis desiderio. & est tralatio, vt dicimus incutere timorem, dolorem. Idem Horat. epist. ad Loll. 2. hoc lib. ne mox Incutiant aliena tibi peccata pudorem. incutere amorem Lucret. lib. 1. Et simul incussit suauem mi in pectus amorem Musarum. incutere tremorem idem lib. 6. Et fera Vis venti per crebra foramina terra Dissertitur, vt horror, & incutit inde tremorem. morbos idem ibidem. Multa cibos, qua sunt vitalia, multaq; morbos Incutere, & mortem, qua possunt accelerare. Horatius incutere bellum sat. 1. lib. 2. seu quòd Lucania bellum Incutere violenta. idem ibid. incutere negocium. ne fortè negocii Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum. M. Tull. lib. 2. de orat. ad Q. frat. Item timor incutitur, aut ex ipsorum periculis, aut ex communibus. T. Liuius lib. 2. postem iam tenenti Consuli sedum inter precationem Deum nuncium incutiunt, mortuum eius filium esse.

& quòd Angulus iste] id est, & hoc alterum tibi vrbis desiderium commouet, quòd ager iste, cui colendo te præposui, neque vnam effert, neque cauponam propinquam habet, nec tibicinam, cuius ad cantum saltet. angulum latinè per tralationem ponimus, pro longinquo, remoto, abdito, infrequenti loco. vt suprâ. Od. v. 1. lib. 2. ille terrarum mihi præter omnes Angulus ridet. M. Tull. in Catil. 2. nemo non modo Romæ, sed nec Vllò in angulo totius Italiae oppressus ære alieno fuit, quem non ad hoc incredibile sceleris sedus ascuerit. angulum à Græco nomine ἀγγύλον dictum esse verisimilius est, quàm ab aduerbio ἀγγύς.

feret pip. & th. oc. v.] id est, nunquam feret vnam, cum thus, & piper in Arabia nascantur.

præbere] προέξεν, suppeditare, vt Virg. Georg. 1. Arbuta sufficere, & fluuios præbere salubres. lege annotation. ad Od. x. 1. 1. lib. 3.

cuius Ad strepitum] ad strepitum tibicinæ tibia canentis, id est, ad strepitum tibiæ, qua canit tibicina. sup. epist. 1. 1. Ad strepitum citharæ cessatum ducere curam.

falias] saltet non admodum scienter, neque numerosè. salient enim veriùs, quàm saltant rustici. idem de arte poët. saliet, tundet pede terram.

terræ grauis] tu grauis terræ. hoc dixit ad exprimendam villici saltantis vel inscitiam, vel contentionem, cuius grauitatem, & pondus terra sentire videatur. vt suprâ Od. x. v. 1. 1. lib. 3. Gaudet inuisam pepulisse fossor Ter pede terram. annot. ad Od. 1. 1. 1. lib. 1.

& tamen vrges lampridem, &c.] hæc sunt referenda ad ea, quæ sunt suprâ. nam, qua deserta, & inhospita tesqua. vel ad principium epistolæ, quem tu fastidis habitatum, &c. hoc modo, quamuis agrum meum fastidias, vel quamuis locum istum sterilem, desertum, & incultum esse dicas, tu tamen arua, quæ iampridem non fuerunt culta, aut fossa, studiosè, & assidue fodis, subigis, & colis.

bouem deiunctum] bouem seiunctum, ac separatum ab altero. quod fit vesperi. ideoq; βελυτόν nominant Græci tempus vespertinum. annotat. suprâ

suprà ad Od. v i. lib. 3. *deiuunctum* autem excudendum curauì, duos libros manu scriptos secutus.

& *strictis*] id est, stringendo succifis. sic Virg. in Mœride, *hic, ubi densas Agricole stringunt frondeis.* Idem Georg. 2. *tunc stringe comas, tunc brachia sonde.* Idem primo, *Sed tamen & quernas glandes tunc stringere tempus.* eodem libro, *cum flauis messorum induceret aruis Agricola, & fragiliam stringeret herdea culmo.*

expletis] saturas, pascis. Virg. Georg. 2. *hic piscibus atram Improbis ingluuiem, ranisq; loquacibus explet.* Idem lib. 3. *En. Nam simul expletus dapibus, &c.*

Addit opus] negotium tibi exhibet præter ea, quæ quotidiana sunt, & vsitata: non sinit te cessare: te exercet.

Multa mole docendus] multis molibus oppositis, in aliam partem auertendus, ne prato noceat. verbum *docendi* attribuit rei inanimæ, cum animata sola doceantur. sic in epist. ad Pisones *sen cursum mutauit iniquum frugibus annis Doctus iter melius.*

quid nostrum concentum diuidat] quid causæ sit, quamobrem dissentiamus, alioqui maximè concordēs. concentum, pro consensione, & concordia posuit translato.

Quem tenues] me, quem tenues, &c. sequitur infra verbum *iuuat.* *nitidique capilli*] *λεπτοί, vnguento delibuti.* vt supra Od. v i. lib. 2. *nitentis Malobathro Syrio capillos.*

immunem] gratis, sine muneribus, vt sup. Od. x i. lib. 4. *non ego te meis Immunem meditor tingere poculis.*

Cynaræ] amica, de qua supra Od. x i. lib. 3. *sed Cynaræ breues Annos fata dederunt.*

rapaci] qualia sunt (corta. Catull. ad Thallum puerum impudicum, *idemq; Thalle turbida rapacior procella.*

bibulum] bibacem, vt infra ad Loll. 2. *Potores bibuli media de nocte Faleri.* ita per translationem bibulam arenam dixit Lucret. lib. 2. *Littoris incurui bibulam lauit aquor arenam.*

media de luce] saty. v i. lib. 2. *dicitur here illic De medio potare die.* atq; hoc tempore diem frangere dicebantur homines inertes, voluptarij, luxuriosi, in cute curanda occupati: conuiuiaq; ad multam noctem nonnunquam producebant. ego igitur (inquit) qui cœnis à meridie vsque ad multam noctem productis olim delectabar, nunc breuibus delector magis.

Nec luisse pudet, &c.] neque verò me pudet olim cœnis longis, ac sumtuosis, delicijsq; ac voluptatibus seruisse, atque indulgisse, cum ætas ferret, sed non constituere modum huiusmodi vitæ, intemperatæ, & libidinosa. nam hic dies aliam vitam affert, alios mores postulat. *ludere interdum valet, amor operam dare.* vt epist. i. lib. 2. *Lustisti satis, edisti satis, atque bibisti.* & Od. x i. lib. 4. *Ludisq; & bibis impudens.* Liuius Andron. *Affatim edi, bibi, lusi.*

Non istic obliquo oculo, &c.] Quærat aliquis ab Horatio. cur igitur, Horati, vitam rusticam non colis? cur non es agricola? nihil verat, (inquit) quominus agriculturæ studium sequar, & ruri habitem. nemo enim

enim ruri meis commodis obstat, aut inuidet: sed hoc vnum me ab illa vita reuocat, quòd vicini me, vt agriculturæ imperitum, & nunquam in eo studio versatum, fodientem, arantem, ceteraq; opera rustica facientem, iriderent. significat igitur se studio agriculturæ, & vitæ rusticæ teneri, cum ad eam sit ineptus. *istic*, id est, ruri.

limat] limare puto esse à lima ductum, non à limis oculis, vt nonnulli volunt, vt sit deterere, attenuare, imminuere. Itaque sic mihi videtur hic locus esse explicandus. Nemo istic obliquo, id est, inuido, aut maleuolo oculo mea commoda atterit, aut minuit. putabant enim veteres aspectum inimicum, atque infestum alteri nocere. sic Virg. in Palæmone, *Nescio quis teneros oculos mihi fascinat agnos.* βασικάνειν appellant Græci. & βασικάνων ὀφθαλμοῖς κείνοισι, καὶ φθείροντα τὸ ὑπὸ αὐτῶν ὄραθαι. id est, qui oculis interficit, & corrumpit, quod ab ipso cernitur, vt scribit Theocr. interpres. quomodo autem fiat fascinatio, vel quomobrem fascinetur pueri maximè, declarato Alex. Aphrod. probl. l. i. lib. 2. & Plutarch. lib. e. συμποσιακ. περὶ τῆς βασικάνειν λεγομένην disputat. Est & limare interdum copulare, vt ait Nonius Marcellus: quod ad hunc locum non quadrat. vtitur Plautus in Pœnulo. at vide sis. cum illa nunquam limauit caput. postremò limare significat etiam limo conspurcare. Plaut. ibidem, m. curram igitur aliquò ad piscinam, aut lacum, limum petam. A G. quid eo opus sit? m. ego dicam: vt tibi & illi limem caput.

venenat] corrumpit. translatio est. vtitur & Lucret. lib. 6. *vt spatium cali quadam de parte venenat.*

Cum seruis vrba diar.] tu contrà rusticus in vrbe viuere mauis. diarium victus est diurnus. Cic. ad Attic. lib. 8. *eo modo autem ambulat Cæsar, & ijs diarijs militum celeritatem incitat, vt timeam, ne citius, quam opus sit, ad Brundisium accesserit.*

Horum tu in numerum] in numerum seruorum vrbanoꝝ. *calo*] qui lignum domi non habet: qui it lignatum foras. Calones (inquit Festus) militum serui, dicti quia ligneas clauas gerebant, quas Græci κάλα vocant.

argutus] astutus, sollers, callidus, vafer. *Optat ephipp. bos pig. opt. ar.*] prouerbiū conuenit in eos, qui muneris functionem, & conditionem sibi accommodatam, fastidiunt: alienam, & ad quam inepti sunt, expetunt. M. Tull. ad Att. lib. v. *Clitelle boui sunt impositæ. plane non est nostrum onus, sed feremus. modo, si me amas, sim annuus.* Cum his congruit illud Pindari, quod refert Plutarc. ἐν τῷ περὶ εὐθυμίας. ὑφ' ἀρμασιν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βῆς. καὶ τῷ ναυῷ δ' ἰθὺς ἄγχι δελφίς. κάπρω ὁ βελείοντα φόνον κωῖα δ' εἰ τλάθυμον ἐξευρεῖν. id est, equus curru aptus est, bos aratro: Delphinus præter nauem celerrimè, & concitatissimè rapitur: ei autem qui apro necem meditat, canis reperiendus est generosus, & laboriosus, qui aprum adoriri audeat. Ephippium porrò equi tergo imponitur, vt in eo insidens commodius vehatur eques. at ipsa boum terga (vt scribit M. Tull. lib. de nat. Deorum secundo) *declarent non esse se ad onus accipiendum figurata: ceruices autem natæ ad iugum: tum vires humerorum & latitudines ad aratra extrahenda,*

Quam scit vterque libens] prouerbiu[m] est vulgatissimu[m] : quam quisque didicit, eam artem exerceat. Aristophanes in Vespis, ἔρδοι τις, ὡς ἐνασσοῖ εἰδέν τῆχλω. apud Athen. lib. 8. in illo Stratonici hominis fallissimi responso ad harmonicu[m] illum, qui antea hortoru[m] custos fuerat, cum eo de harmonijs disputantem, scriptu[m] est, ἔρδοι τις, non ἔρδοι τις, leui immutatione facta, propter eius, in quem dicebatur, personam. vtitur & M. Tull. epist. ad Attic. eod. libro, quem proximè citauit, O rem minime aptam meis moribus, ὁ illum verum ἔρδοι τις.

AD C. NUMMONIVM VALAM.

QVAE sit hiems Veliae, quod caelum Uala Salerni: Quorum hominum regio, & qualis via: (nam mihi Baias Musa superuacuas Antonius: & tamen illis Ne facit inuisum, gelida cum perluor vnda Per medium frigus. sanè myrteta relinqui, Dictaq; cessantem neruis elidere morbum Sulfura contemni, vicus gemit, inuidus agris, Qui caput, & stomachum supponere fontibus audent Clusinis: Cabiosq; petunt, & frigida rura. Mutandus locus est: & diuersoria nota Praeteragendus equus. quò tendis? non mihi sumas Est iter, aut Baias. leua stomachosus habena Dicet eques. sed equi frenato est auris in ore.) Maior vtrum populum frumenti copia pascat: Collectos ne bibant imbreis, puteos ne perenneis Dulcis aqua: nam vina nihil moror illius ora. Rure meo possum quiduis perferre, pati q; Ad mare cum veni, generosum, & lene requiro: Quod curas abigat, quod cum spe diuite manet In venas, animumq; meum: quod verba ministret: Quod me Lucana iuuenem commendet amica. Tractus vter plures lepores, vter educet apros. Utra magis pisceis, & echinos aequora celent:

Pinguis

Pinguis vt inde domum possim, Phaeaxq; reuerti: Scribere te nobis, tibi nos accredere par est. Maenius, vt rebus maternis, atque paternis Fortiter absumis, vrbani cæpit haberi, Scurra vagus, non qui certum præsepe teneret: Impransus non qui ciuem dignosceret hoste: Qualibet in quenuis opprobria fingere seuus, Pernicies, & tempestas, barathumq; macelli, Quicquid quaesierat, ventri donabat auaro. Hic, vbi nequitiae fautoribus, & timidis nil, Aut paulum abstulerat, patinas cænabat omasi Vilis, & agnini, tribus vrsis quod satis esset. Scilicet vt ventres lamna candente nepotum Diceret vrendos correctus. Maenius idem Quicquid erat nactus prædæ maioris, vbi omne Verterat in fumum, & cinerem: non hercule miror, Aiebat, si qui comedunt bona, cum sit obeso Nil melius turdo: nil vulua pulchrius ampla. Nimirum hic ego sum: nam tuta, & paruula laudo, Cum res deficiunt: satis inter vilia fortis. Verum, vbi quid melius contingit, & vinctius, idem Vos sapere, & solos aio bene viuere, quorum Conspicitur niuidis fundata pecunia villis.

COMMENTARI I.

Fulius Ursinus, homo & humanissimus, & Græcarum litterarum cognitione præstantissimus, admonuit me Romæ hunc Valam dictum esse C. Numonium Valam, simulq; mihi ostendit domi suæ argenteum numum hac inscriptione, C. NUMMONIVS VAALIA GEMINO A. A. similem q; & planè geminum domi suæ mihi ostendit Clemens Teueninus, quem supra commemorauit. ego tamen Valam excudendum curauit, vnicò A. in ceteris, nummi illius inscriptionem secutus sum.

Quæ sit hiems Velia, quod, &c.] hæc referenda sunt ad versum, qui est infra, scribere te nobis, &c. ea autem, quæ statim sequuntur, nam mihi

XY 2 Baias

Baias Musa, &c. vsque ad versum, *Maior vtrum populum, &c.* includenda sunt interpositionis nota. Horatius ab Antonio Musa clarissimo, ac præstantissimo medico edoctus, Baias, Campaniæ oppidum amœnissimum, ad cuius aquas, & ceteras delicias concurrebant homines voluptarij, ad eandemq; ægri, quod essent saluberrimæ, confugiebant, edoctus igitur, Baias minime sibi esse necessarias, nec ad valetudinem vtilis, cogitat Veliam, & Salernum proficisci, ibiq; hiemare. Itcirco petit à Vala, vt scribat ad se, quæ sit illis in locis hiems, quod cælum, &c.

nam mihi Baias, &c.] nam si quæras, cur Velia, & Salerni hiemare cogitem, & non Baijs, Antonius Musa ait aquas calidas Baiarum mihi esse superuacuas: id est, ad voluptatem gignendam duntaxat valere: ad bonam valetudinem autem inutiles esse.

& tamen illis Me facit] & tamen de Antonij Musæ sententia Baiarum aquas contemnam, ac relinquam, mihi tamen Baiæ quodammodo sunt irata, & me oderunt, quod frigidis aquis vtat per medium frigus. Sueton. in Augusto, scribit Augustum, quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactum esse.

Qui caput, & stomachum supp.] hæc vix intelligi possunt, nisi ab ijs, qui experti sunt, tamen Horatius non obscure rem ipsam elocutus est. sed memini ego, cum vir clariss. Franciscus Turnonius Card. ad aquas Lucenses de medicorum consilio venisset duos ab hinc annos, videre me in ijs locis ægros complures, ex quibus alij de aquis illis bibebant, alij lauabantur, alij parteis corporis affectas, vt caput, ventriculum, renes stillicidijs supponebant, è quibus aqua in eas parteis demanabat. Eos horam vnâ, eodem, quo cœperant, situ manere necesse erat. dies quindecim, aut viginti id factitabant. fontes Clusini autem sunt in Etruria, à Clusio Etruriæ oppido nominati.

myrteta] loca myrtis confita, quæ sunt Baijs. liber Iannocti *murteta*, quod idem valet. à murto Murtia Venus.

neruis elidere] elidere, id est, depellere è neruis. cessantem autem morbum intellige, vel longum, & aduersus remedia contumacem, & difficilem curatu: vel ab effectu, quia tardet, & cessare cogat.

Sulf. cont. vicus gemit] Baiæ molestè ferunt, sulfura, id est, aquas sulfuratas, quæ dicuntur valere ad morbum articulorum leuandum, contemni, ac pro nihilo putari.

Mutandus locus est] alius locus mihi petendus est, quàm Baianus: vel alia via mihi iter faciendum est.

diuerforia nota] diuerforia Baiana, seu potius, quæ sunt in via, quæ Baias ducit, vel mihi, vel ipsi equo nota.

præteragendus] equus est agendus, id est, ducendus præter diuerforia nota.

quo tendis:] verba Horatij, aut cuiusuis alius equitis nota, & solita diuerforia præterire volentis, aut certè se velle simulantis, equumq; sponte sua eò se conferentem, ac tendentem reuocantis.

sed equi frenato est, &c.] sed equus equitis voluntati obtemperat, non

non quòd eius vocem audiat, aut intelligat, sed quòd freno doceatur quorsum iter facere debeat. equus enim non aure, sed ore, in quo inest frenum, quò sit eundum, sentit. frustra igitur eques vocem adhibet, frustra q; stomachatur, cum freno solo quouis equum impellere queat. & fortasse obscure significat, equitem, quanuis sciat sibi frigidis aquis lauari expedire, calidas tamen persequi, & voluptatem vtilitati, bonæq; valetudini anteferre: quod si quis probet, intelligere nos oportebit, hunc equitem, quamuis verbo neget se Baias proficisci in animo habere, re tamen, id est, consilio, & freno viam Baianam equo præmonstrare.

Maior vtrum populum] Velientes, an Salernates. & repetè cum, quem dixi, versum, *Scribere te nobis, &c.*

Dulcis aqua] sic scriptum reperi in duobus codicib. manuscriptis, vno Vatic. & Iann. atque hanc puto rectam, ac germanam scripturam: non *Iugis*, vt est in vulgatis, & alijs calamo exaratis. nam cum perennes puteos dixerit, superuacaneum sit addere *Iugis aquæ*. quando quidem *Iugis*, & *perennis* idem valent. neque verò est, quòd quisquam mihi dicat, aquam, ἀχρυσον, id est, saporis expertem esse oportere, vt scribit Aristot. lib. 2. *περὶ αἰθέρων καὶ ἀδινῶν*. non igitur dulcem. primum enim dulcem aquam appellant Latini, & γλυκὴ ὕδωρ Græci, quæ non est salta, à marina scilicet distinguentes. vt M. Tull. Verr. de signis. *In hac insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomē Arcthusa est, incredibilem magnitudine, plenissimus piscium.* idem de natura Deorum lib. 3. *Alii autem solem, lunam, reliqua astra aquis alia dulcibus, alia marinis, &c.* Hir- tius de bello Alexandr. *Nam puteis fossis aquam dulcem reperiri posse affirmabat: omnia enim littora naturaliter aquæ dulcis venas habere.* Lucret. lib. 6. *Quod genus indu mari spirat fons dulcis aquæ: Qui scatur, & saltas circum se dimouet undas.* Virg. *Æn. 1.* *Intus aquæ dulces, vnoq; sedilia saxo.* Galen. βιβ. θεραπευ. μεθ. ια. οἶνος ὕδατος πινόμενος ἀσάλας κινεῖ τὰς ἐκκρίσεις, καὶ λυτῶν ὑμερῶν ἐν γλυκέος ὕδατος. εἰ δὲ καὶ μὴ προσκίεσθαι ποτὲ καὶ πλεονάζειν τὸ γλυκὺ, προσουπανείειν γῆς id est, vinum, si bibatur multa aqua dilutum, & balneum temperatum ex aqua dulci, omnes excretiones, quas appellant, ciet. Deinde dulcis aqua non est semper accipienda, quæ sit reuera dulcis, & amara contraria: sed, quæ gustatu sit iucunda, quemadmodum ex Hippocrate cognoscere licet lib. 2. *περὶ αἰθέρων ὕδατος*. ὁμοῦ ὕδατα κρύφατα, καὶ γλυκύτατα, καὶ λαμπρότατα, καὶ λευκώτατα, id est, aqua pluuie leuissima sunt, & dulcissima, & clarissima, & tenuissima. Postremò Aldus Pius vir doctiss. qui olim Venetijs Græcarum litterarum naufragij reliquias collegit, nobisq; tradidit: quiq; Paullum Manutium hominem eloquentissimum suæ probitatis, atque humanitatis effigiem nobis reliquit, iam pridem testatus est, ita scriptum esse in antiquo exemplari, quod habebat domi suæ: & præter eam rationem, quam initio de eius sententia proposui, exemplum profert è Virgilio. *Daphn. Dulcis aquæ saliente sitim restinguere riuo.*

nam vina nihil moror] vina, quæ illic nascuntur, non magni facio: non desidero. sic Plaut. in Trucul. *Satis est mihi tua salutis: nihil moror, non saluo.* Virg. *Æn. v.* *nec dona moror.*

Rure meo possum, &c.] huius loci hæc sententia est. Cum ruri sum,

lum, & in villa mea, tenuissimo apparatu contentus sum, & quouis cibo, ac potione æquo animo vtor: sed, ad mare cum veni, exempli causa, in Campaniam, aut Lucaniam, vinum generosum, & lene, victumq; mundiozem, atque elegantiozem sequor, ac desidero. Itaque versus proximus *Ad mare cum veni, non est, (vt fit vulgo) ab hoc diuellendus, sed cum eo coniungendus.*

mânet] diffundatur, dimânet, didatur in corpus, & animum. sed quomodo vinum in animum manare potest? reuera non potest. sed ex contagione corporis vini potu concalescenti excitantur animorum motus.

miniltret] suppeditet: prabeat. sed si vina illius ora nihil moratur Horatius, qui potest in illis locis vinum generosum requirere? pugnat enim nihil morari, & requirere. Intellige meliora vina ex alijs locis eò supportari, quemadmodum fieri solet.

echinos] de echinis sup. notauimus quædam ad Od. v. epod. & alibi.

Phæax] corpore bene curato, & nitida cute, quales erant Phæaces homines voluptarij, conuiujs, citharis, choreis, & ceteris delicijs, ac luxuriæ dediti. vide Hom. *Ἰδύοσ. θ.* & sup. ann. ad epist. i. i.

accredere] vtiur hoc verbo & Lucr. lib. 3. *facile hoc accredere possis, semina sæpe in eodem, vt nunc sunt, ordine posita.* & Plautus.

Mænius, vt rebus, &c.] quidam hæc, quæ sequuntur, à superiore epistola separant: sed minus rectè. vna est enim epistola vsque ad eam, quæ est ad Quintium. coherent autem hæc cum versiculo illo *Pinguis vt inde domum possim, &c.* Ac proponit exemplum luxuriosi cuiusdam hominis, nomine Mænij: cui se in eo similem esse dicit, quod quemadmodum ille, cum habebat, vnde sumtum faceret, sumtuosissimè, & luxuriosissimè epulabatur: cum res deerat, parsimoniam victus, & frugalitatem colebat: ita ipse, cum desunt facultates, victu tenui, & modico contentus est: cum abundat autem, & cum aliquid amplius, & lautius nactus est, diuitum fortunas ait se laudare, & in pecunia, & fundorum fructibus bene, beateq; viuendi facultatem collocare. Porro huius Mænij nobilitata est multorum scriptorum litteris luxuria: ab eoq; Mæniana dicta esse putantur. M. Tull. Acad. i. i. *Vt enim is, qui nisi sub nube solem non ferunt, item ille (Antiochus) cum æstualet, veterum, vt Mænianorum, sic Academicorum vmbra secutus est.* Sext. Pompeius. *Mæniana ædificia à Mænio sunt appellata. Is enim primus vltra columnas extendit tigna, quo amplarentur superiora.* Hinc Columna Mænia, seu Mæniana, ad quam Triumviri capitales de eorum maleficijs, qui ciues Romani non erant, cognoscebant: quam solam Mænius amplissimo patrimonio consumto, & domo vendita exceperat, vnde spectaret gladiatores. M. Tullius columnam nominat simpliciter in Cluentiana. *Manilium plerique noratis. non ille honorem à pueritia, non studia virtutis, non vllum existimationis bonæ fructum vquam cogitarat: sed ex petulanti, atque improbo scurra, in discordijs ciuitatis ad eam columnam, ad quam multorum sæpe conuicjs perductus erat, tum suffragijs populi peruenerat.* Idem pro cæm. act. i. Verr. Mænianam columnam dicit: *vobis autem tanta inopia reorum est, vt mihi causam præcipere conemini potius, quam aliquos à Columna Mæniana vestri ordinis reos reperiatis?* Alij Mænianam columnam, & Mæniana ædificia

ædificia à C. Mænio P. F. qui censor fuit cum L. Papirio Crasso ann. cccxxxv. cui propterea quod de Antiatibus, alijsq; priscais Latinis triumphauit, columna data est, dicta esse volunt. qua de re lege Plin. lib. 34. vtrum autem Mænius sine diphthongo, an Mænius cum diphthongo scribendum sit, videntur docti. in marmoribus quidem antiquis Mænius cum diphthongo æncisum sæpe lægi.

Fortiter] strenuè, impigrè, non timidè, neque ignauè.

urbanus] *ἔντροπος*, vt risu mouendo sibi ad diuitum mensis aditum compararet.

Scurra] *βωμολόχος* alienarum mensarum insidiator: qui risum mouebat diuitibus pastus causa. saty. v. i. lib. 2. *Scurra Volanarius.*

non qui certum præsepe teneret] declarat vocem, quæ antecedit *vagus*. non enim domi suæ cibum capiebat, sed mensas alienas sectabatur: neque semper eadem, sed alias, atq; alias: & est tralatio ab equis, per quam significat homines gutturis vitio, & abdomini deditos, bestiarum esse similes.

Impransus non qui ciuem, &c.] id est, qui siccus, & impransus ita ferus erat, & inhumanus, vt ciuem ab hoste non distingueret, sed cuius petulantissimè malediceret: atque hæc tam libera, atque impunita petulantia, ac malevolentia facilem ei ad diuitum mensas aditum patefaciebat. extat epigramma Græcum lib. 2. hac sententia, nos vesperi, cum bibimus, homines esse: manè autem, dum sicci sumus, feras inter nos esse. *Ἄνθρωποι δείλις, ὅτε πίνομεν. λῶ δ' ἤνθρωπος ὄρσρος, ἔσ' ἀλλήλους βίβρες ἐγρόμεθα.*

fingeres sæuus] sæuus in confingendis in quenuis criminibus, & congerendis maledictis.

barathrumq; macelli] id est, qui quæcunq; è macello obsonia petuntur, deuoraret, & in ventrem, tanquam in barathrum quoddam conijceret, atq; abderet. fuit autem Barathrum locus in terram altissime depressus Athenis, in quem præcipites detrudebantur malefici, & scelerati. Commemoratur Pausanias in Arcad. barathra quædam ad Phœneum urbem, quæ *χειροπονία* appellat, id est, manufacta, eo consilio ab Hercule instituta, vt aquam ex propinquis montibus defluentè, agrosq; Phœneensium obruentem exciperent. Barathrum (inquit Sex Pompeius Festus) appellant Græci locum præcipitem, vnde emergi non possit, dictum ab eo quod est *βαθύς*.

Quicquid quæsierat] quicquid lucrifecerat, quicquid labore, aut opera sua pepererat.

Hic vbi nequitia fautoribus] diuitibus, qui plerunq; nequissimis hominibus veluti lenonibus, scurris, aleatoribus, ganeonibus fauent, ac benignè faciunt potius, quàm viris bonis.

timidis] sic reperi scriptum in duobus cod. Vatic. & Iann. Faër. Tornef. non, vt alij librorum arrogantissimi corruptores, reposuerunt, *tumidis*. ac testatur quoque P. Victorius, quem semper honoris causa nominatum volo, ita scriptum esse in vno, atq; altero codice antiquo, idemq; hunc locum hoc modo explicat, intelligere oportere scurras eosdem fuisse, & scyphantas: quos diuites, propterea quod sibi ab eis metuerent, studiosè, & crebrè ad cœnam vocabant, & liberaliter, prolixèq; accipiebant.

patinas

patinas coenabat omasi Vilis, &c.] tanta erat huius scurræ edacitas, vt cum epulæ lautiores, carioresq; eum deficerent, maximam sibi vilifimorum, & plebeiorum ciborum copiam apponendam curaret. agninum omasum dixit, vt distingueret à bubulo, quod erat veteribus in mensarum delicijs, Plin. lib. 8. cap. 45. Hor. saty. v. lib. 2. seu pingui tentus omaso Furus hibernas cana niue conspuit alpes. Patinas omasi coenare dixit, vt epist. ad Scauam. Si pranderet olus. & epist. i. lib. 2. Emtum coenat olus. & saty. vltima lib. 2. Nos (inquam) coenamur aues.

tribus vrsis quod satis esset] edacitatem hominis declarat loquendi genere hyperbolico.

Scilicet vt ventres] ita scilicet, vt nepotum luxuriam supplicio acerrimo coercendam esse diceret, inopia & egestate correctus, id est, vt Græci dicunt, σωφρονισθεὶς, vel potius corrector, vt mox dicemus.

lamina candente] lamina ardente, genus cruciatus fuisse apparet vel ex illis verbis Ciceronis lib. 5. accul. quid, cum ignes, candentesq; lamina, ceteriq; cruciatus admouebantur? quanquam eo loco Cicer. quidam libri habent, ardentesq;. quam scripturam non probō.

correctus] hunc locum in omnibus libris vulgatis & manuscriptis deprauatum esse puto, & emendandum, corrector, vt sit ironia, hoc modo. vbi nihil abstulerat à diuitibus, & profusis hominibus, & nihil habebat opipari, quod esset, nepotes & luxuriosos dicebat esse castigandos, & grauius supplicijs afficiendos, vt corrector quidam, & magister morum. sic Terent. Adelph. si illud quod est maximè opus, iactu non cadit, illud, quod cecidit forte, id arte vt corrigas. Dem. Corrector. nempe tua arte, &c.

Verterat in fumum & cinerem] consecerat, consumserat.

si qui comedunt bona] omnes codices manuscripti, quos quidem viderim, hanc scripturam tuentur, ac retinent, omnes viri docti probant: nonnulli tamen indoctissimi homines corrupta vera scriptura, comedunt benè, supposuerant. Est autem vsitatissimum loquendi genus bonis scriptoribus bona comesse. M. Tull. pro Flacco. Quid attinuit hanc urbem relinquere, libertate tam præclara carere? adire periculum nauigandi? quasi bona comesse Romæ non liceret. id. ep. ad Pap. Patum. lib. 9. sed cura, si me amas, vt valeas, ne ego te iacente bona tua comedim. sic enim legit Non. Marcellus. Catull. in Cæli. Et ista vestra diffututa mentula Ducenties comesset, aut trecenties? Iterum M. Tull. in Sextiana. Vtrum ego tibi patrimonium eripui Gelli, an tu comediisti? Græci dicunt κατὰφαγεῖν τὴν ἕσταν, & κατέδεν τὰ πατρῷα. Itaque comedum, & comedonem, bona sua consumentem veteres dixerunt, vt ait Festus.

cum sit obeso Nil melius turdo] turdum & vuluam exempli causa posuit, vt escas et gratissimas, & lautissimas. de turdo dicere nihil est necesse. vuluam saillam autem apud Athenæum laudat Archestratus ὁ ψοδαῖδαλος, id est, obsoniorum optimus artifex, eamq; μητρῶν ἕδος nominat. τὰς ἕρας δὲ μήτραν ἕρεμνὴν ἕδος ἐν τῇ κυμίνῳ, ἐν τῷ δὲ ξείνῳ δειμαί.

Nimirum hic ego sum] nimirum (inquit Horatius) huic Manio simillimus sum. admonuimus alibi prouocabulum hic apud hunc poëtam, referri semper ad id, quod antecedit,

satis

fatis inter vilia fortis] satis fortiter, satis forti animo, satis patienter vilibus cibis famem explens.

vnctius] delicatius, sumtuosius, apparatus. sic Catullus per vncta patrimonia, ampla & opima significat, in Cæsarem. Quid hunc (malum) fouetis? aut quid hic potest, Nisi vncta deuorare patrimonia? Horat. in epist. de arte poët. Si verò est, vnctum rectè qui ponere possit, vnctum interdum vnctum delibutum. vt epist. ad Scauam hoc lib. accedes siccus ad vnctum. translata dixit M. Tullius in Bruto. iam enim erat vnctior quadam, splendidiorq; loquendi consuetudo.

benè viuere] benè viuere hoc loco valet, beatè viuere, non, vt apud M. Tull. lib. 2. de finib. Hos ego asotos benè quidem viuere, at beatè nunquam dixerim. Idem tamen eod. lib. paulo post illum locum, ostendit ex Lucillij sententia nunquam benè coenasse Gallonium, hominem luxuriosum, quia quod benè (inquit) id rectè, frugaliter, honestè: ille porro male, prauè, nequiter, turpiter coenabat. Plato item in Critone vult hoc solidum, ac fixum esse τὸ εὖ ζῆν, & καλῶς καὶ δικαίως ζῆν, ταυτὸν εὖ, id est, benè viuere idem esse, atque honeste & iuste viuere.

quorum Conspicitur nitid. fund.] id est, quorum pecunia ab incerto aliquo quaestu non pendet, sed in prædiorum, ac fundorum fructibus posita est.

AD QVINCTIVM.

NE perconteris, fundus meus, optime Quincti,
Aruo pascat herum: an bacis opulenter oliua:
Pomis ne, & pratis: an amicta vitibus vlmo:
Scribetur tibi forma loquaciter, & situs agri.
Continui montes, nisi dissociantur opaca
Valle: sed vt veniens dextrum latus aspiciat sol:
Læuum discedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. quid, si rubicunda benignè
Cornu vepres, & pruna ferant? si quercus, & ilex,
Multa fruge pecus, multa dominum iuuet vmbra?
Dicas adductum propius frondere Tarentum.
Fons etiam riuo dare nomen idoneus, vt nec
Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus:
Infirmo capiti fuit utilis, utilis aluo:

22 HA

Ha latebra dulces, etiam (si credis) amœna
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.
Tu recte viuis, si curas esse, quod audis.
Iactamus iam pridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor ne cui de te plus, quàm tibi, credas:
Ne' ve putes alium sapiente, bonoq̃ beatum:
Neu, si te populus sanum, recteq̃ valentem
Dicitet, occultam febrem sub tempus edendi
Disimules, donec manibus tremor incidat vnctis.
Stultorum incurata pudor malus vlcera celat.
Si quis bella tibi terra pugnata, mariq̃
Dicat: & his verbis vacuas permulceat aureis:
Te' ne magis saluum populus velit, an populum tu:
Seruet in ambiguo, qui consulit, & tibi, & vrbi,
Iupiter: Augusti laudes agnoscere possis.
Cum pateris sapiens, emendatusq̃ vocari:
Respondes ne tuo, dic sodes, nomine? nempe
Vir bonus, & prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras, si volet, auferet: vt si
Detulerit fasceis indigno, detrahet idem.
Pone: meum est, inquit: pono: tristisq̃ recedo.
Idem si clamet furem, neget esse pudicum:
Contendat laqueo collum pressisse paternum:
Ntordear opprobrijs falsis, mutemq̃ colores?
Falsus honor iuuat, & mendax infamia terret
Quem, nisi mendosum, & mendacem? vir bonus est quis?
Qui consulta patrum, qui leges, iuraq̃ seruat:
Quo multa, magnaq̃ secantur iudice lites:
Quo responsore, & quo cause teste tenentur.
Sed videt hunc omnis domus, & vicinia tota
Introrsum turpem, speciosum pelle decora.

Nec

Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat
Seruus: habes pretium: loris non vreris, aio.
Non hominem occidi. non pasces in cruce coruos.
Sum bonus, & frugi. renuit, negat atque Sabellus.
Cautus enim metuit foueam lupus: accipiterq̃
Suspectos laqueos: & opertum miluius hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore.
Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.
Sit spes fallendi: miscebis sacra profanis.
Nam de mille fabæ modijs, cum surripis vnum:
Est damnum leuius mihi, non facinus tamen: esto.
Vir bonus, omne forum quem spectat, & omne tribunal:
Quandocumque deos vel porco, vel boue placat:
Iane pater, clarè: clarè cum dixit, Apollo:
Labra mouet metuens audiri: pulchra Lauerna
Da mihi fallere: da iustum, sanctumq̃ videri:
Noctem peccatis, & fraudibus obijce nubem.
Qui melior seruo, qui liberior sit auarus,
In triuijs fixum cum se demittit ob assem:
Non video. nam, qui cupiet, metuet quoque: porrò,
Qui metuens viuit, liber mihi non erit vnquam.
Perdidit arma: locum virtutis deseruit, qui
Semper in augenda festinat, & obruitur re.
Vendere cum possis captiuum, occidere noli.
Seruiet vtiliter. sine pascat durus, aretq̃:
Nauiget: ac medijs hiemet mercator in vndis:
Annonæ proffit: portet frumenta, penusq̃:
Vir bonus, & sapiens audebit dicere, Pentheu
Rector Thebarum, quid me perferre, pati q̃
Indignum coges? adimam bona. nempe pecus, rem,
Lectos, argentum. tollas licet. in manicis, &

Compedibus seuo te sub custode tenebo. Ipse deus, simulatq; volam, me soluet. opinor, Hoc sentit, moriar. mors vltima linea rerum est.

COMMENTARII.

opulentet] ditet, locupletet. opulenti (inquit Festus) dicuntur rebus terrestribus copiosi.

an amicta vitibus vltimo.] quam vitium maritam nominat Catull. vide annot. ad illa verba. Alias maritat populos. Od. 1. 1. epod.

Continui montes, nisi diffoc.] continui sunt montes, coniuncti & continentes, nisi quod vallis est interiecta, qua separantur. sed quid opus fuit hac exceptione, cum sine valle mons ne intelligi quidem possit? continui quidem hi montes sua quisque valle alius ab alio distinguebantur, sed erat hac vallis, in qua situs erat fundus Horatianus, ceteris maior, explicatior, longior, ac latior, per quam montes illi alioqui continui, disparabantur.

sed vt veniens, &c.] sed ita est hac vallis opaca, vt eam sol & exoriens aspiciat, & occidens vaporet. dextrum igitur fundi latus spectabat solem orientem: sinistram, occidentem.

curru fugiente] de curru solis, vide quæ notauimus supra ad Od. v. 1. lib. 3. ibi abeunte curru.

vapore] tepesciat, calefaciat. vapor enim calorem significat. vt Lucr. lib. 1. Dissiliuntq; fero feruentia saxa vapore. ibid. Aestifer ignis vti lumen iacit, atque vaporem. & lib. 2. At vapor is, quem sol mittit, lumenq; serenum, Non per inane meat vacuum. & lib. 5. Multa videmus enim caelestibus incita flammis Fulgere, cum cali donauit plaga vapores. Idem Lucretius vaporandi verbum, facit absolutum. lib. 6. Inuidia quoniam, ceu fulmine summa vaporant plerunq; & quæ sunt alijs magis edita cunque. vide ann. ad Od. 1. 1. 1. epod.

Temperiem laudes] cæli & loci temperiem merito laudaueris. quid, si rubicunda benignè, &c.] sententia huius loci hæc est, quid dicas, si & frutices corna ferant, & quercus, ceteraq; id genus arbores, partim glandem affatim pecori suppeditet, partim vmbra domino præbeant? tum profectò dicere possis, fundum meum amœnitate, & fertilitate cum Tarento comparari posse, atque adeò Tarentum ipsum in fundum meum translatum esse. in duobus cod. Vat. & Iann. Faër. Torn. scriptum est. Quòd si, &c. sine interrogationis nota.

benignè] largè, copiosè, vt alibi diximus.

Multa fruge] glande, sed cur glandem frugem appellauit, cum glans, & fruges quodammodo videantur inter se opponi? sic enim M. Tullius in perf. oratore. Quæ est autem in hominibus tanta peruersitas, vt inuentis frugibus glande vescantur? Idem Verr. vi. nam & natus esse has in locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur.

Tarentum] urbem & amœnam, & admodum pacatam, quam sæpe laudat

laudat Horat. vt Od. v. 1. lib. 2. Dulce pelliris ouibus Galest Flumen, & regnata petam Laconi Rura Phalantho. & epist. ad Mæcen. 1. 1. lib. 2. mihi iam non regia Roma, sed vacuum Tibur placet, aut imbellè Tarentum.

Fons etiam riuo dare nomen idoneus] fons tam salubris, purus, gelidus, & vber, vt dignus sit, cuius riuus ab eo nominetur. Digentiam significat, de quo epist. ad Lollium 1. 1.

Thracam] Ophulw, vt supra ad Iul. Florum, Thracæ ne vos, Ebruzq; niua- li compede vincit, &c.

septembribus horis] eo anni tempore. vt epistola de arte poët. sub Verni temporis horam.

quod audis] quod diceris, vt supra, rexq; paterq; Audisti coram, epist. ad Mæcen. 1. 1.

Sed vereor, ne cui de te plus, quàm, &c.] id est, vereor ne te aliorum sermone de te, magis, quàm tua conscientia meriaris, ita vt si illi te virum bonum, aut beatum prædicent, tu illis credas, etiam si aliter esse scias: sin contra te improbum, & miserum dicant, eorum verbis commouearis. huic loco similis est locus ille Aristotelis lib. 1. de morib. ad Nicom. ἐτι δ' εἰσὶ κασι πῶς τιμῶν δῶκεν ἴνα πεισθῶσιν ἑαυτὰς ἀγαθὸς εἶναι. quem sic vertimus, Præterea vero eo videntur honorem persequi, vt seipos bonos esse credant. Atque hanc Aristotelis sententiam suo loco explanauimus. sic & M. Tull. de Finib. lib. 2. in Epicureos, ita quod certissimum est, pro vera, certaq; iustitia simulationem nobis iustitia traditis, præcipitisq; quodammodo, vt nostram stabilem conscientiam contemnamus, aliorum errantem opinionem aucupemur. Præclara igitur laus illa Amphiarai apud Æschyl. Οὐ γδ δοκεῖν ἀεισος, ἀλλ' εἶθ' ἔτελει, Βαβείαν αὐ- λακα δὲ φρονος καρπὸς μῆκος. Ἀδ' ἡς τὰ κέδνα κλασάει βεβλῆματῶ.

alium sapiente, &c.] id est, alium à sapiente: insipientem, sapienti dissimilem, vt epist. 1. lib. 2. Edicto vetuit, ne quis se præter Apellem pingeret, aut alius Lisyppo duceret ara, &c. vide quæ notata sunt ad illum locum saty. 1. 1. lib. 2. Qui species alias veris, &c.

sub tempus] paulo ante tempus, vel circiter tempus.

pudor malus] pudor vitiosus: δυσωπία Græci vocant: de quo scribit Plutarchus libellum vtilissimum. saty. 1. 1. 1. lib. 2. pudor (inquit) te malus vrger, Insanos qui inter vereare insanus haberi. ob hunc vitiosum pudorem, dij immortales, quàm multa peccamus? quàm multa virtutis officia prætermittimus, dum populi sermonem reformidamus, si ab eo vita, factisq; dissentiamus? de quo venustissimè, vt omnia, scripsit Io. Casa Florentinus antistes ecclesiæ Beneuentanæ, vir cum primis eruditus: qui non ita dudum Romæ est mortuus: his verbis, Debueram dudum crinem secuisse decorum: Hoc est, argentum, comites, & stragula, cænas, Lusurq; Musas missas fecisse loquaces, Intrepidus nuper corrupta mentis, & acer Corrector: sed enim prauus populi pudor obstat. Hunc propter pauidi phaleris amicumur ineptis. Nec sicci madidam audemus Veriti bene potum Conuiuam vulgus, collo demisse coronam, &c.

bella tibi pugnata] id est, bella abs te gesta, seu prælia commissa. pugnate pugnata etiam M. Tull. dixit, vt annotauimus sup. ad Od. v. 1. lib. 2. ibi, & regnata petam Laconi Rura Phalantho.

vacuas] inanes, stultas, assentioni patentes, vt supra Od. x v i i i . lib. i. *vacuum verticem* dixit.

Te ne magis saluum, &c.] hæc oratio neque ad Quinctium apte cõuenit, neque omnino ad quenquam alium, quàm ad Augustum. estq; verisimile verum esse alicuius poëta illius temporis, Augusto assentantis. Si quis igitur (inquit) tecum ita loquatur, Vtrum tu cupidior sis populi salutis, an tuæ populus, dubium est, atque incertum: faxitq; Deus, ne huius rei periculum fiat, id est, vt quàm diutissimè viuas, ne te mortuo, ex desiderio tui, populiq; mærore intelligatur quàm sis carus populo: si quis igitur huiusmodi orationem tecum habeat, facile intelligere possis, tales laudes ad te non quadrare, sed ad Augustum: itaq; continuo eas respueris.

Seruet in ambiguo] ita legendum, non *seruat*, vt habent quidam libri corrupti. est enim precantis oratio.

Aug. laud. agnosc. poss.] hæc sunt legenda enunciando, & sine interrogacionis nota.

Cum pateris sapiens, &c.] Latinorum more dixisset, cum pateris te sapientem, emendatumq; vocari. nunc autem Græcorum exemplo locutus est, vt annot. sup. ad Od. i . lib. i . *patiens vocari* Casaris *Victor*.

Respondes ne tuo, dic sod. nom.] cum te aliquis sapientem, atque ab omni vitio integrum appellat, tibi ne hæc nomina conuenire existimas? ita ne respondes, quasi nominatim sis appellatus?

nempe Vir bonus, &c.] respondet ipse Horatius per concessionem quandam. nempe, nemo est, qui non delectetur viri boni, & sapientis appellatione: sed, cum hæc appellatio, atque laudatio pendeat ab arbitrio, & libidine populi: atque idem possit cras eam adimere, qui hodie dedit: non est, cur ea tantopere delectemur. ostendit famam popularem, incertissimum & leuissimum quiddam esse, neque viri boni existimationem ex opinione vulgi, sed ex virtute, & recta conscientia pendere.

vt si Detulerit fasces] vt si populus Rom. detulerit consulatum indigno, idem adimet. honor enim (vt scribit Arist. lib. i . de moribus ad Nico.) videtur in ijs esse, qui honorem deferunt, non in eo, qui honorem conlequitur, id est, in illorum potestate situs esse, non in huius. *δοκεῖ γὰρ ἐν τοῖς τιμῶσι μᾶλλον εἶναι, ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ ἢ τιμῇ.*

fasces] honorem, puta præturam, vel consulatum, &c. vt sup. Od. x v i . lib. 2. *consularis lictor* pro consulatu ponitur. & lat. v i . lib. 1. *onus* fasces, & *sellis* nolim mihi sumere.

pone] depone magistratum, (inquit populus, qui eum mandauit.)

Idem si clamet, &c.] significat, neque nostram bonam existimationem ex oratione, aut iudicio vulgi pendere, neq; eam pertimescendam esse infamiam, quæ ex leuitate, aut malevolentia populi, non ex culpa nostra nata sit. Quemadmodum igitur (inquit) si quis me virum fortem, sapientem, iustum, temperantem esse dicat: si ab his virtutibus longè absim, non debeam falsam illam de me prædicationem, falsumq; testimonium agnoscere, neque probare: sic si quis me furem, paricidam, impudicum esse criminetur, causa non sit, quare hoc maledicto commouear.

pu dic

pu dicum] pudicus est, qui alienam libidinem non est perpessus, qui muliebria non est passus. impudicus contra, qui alienæ libidini obtemperauit, & gratificatus est, siue mas sit, siue femina. notum est maledictum illud in nescio quem, *auersus, & aduersus impudicus es.* quo arguebatur ille, τὸ ἀποώρτο, καὶ τὸ ἐσόμεν. id est, & parte postica, & ea, quæ totius corporis dignissima est, alterius libidinem pertulisse. esse autem hanc pudici, & impudici apud Latinos scriptores significationem, testimonio mihi erunt Plaut. Catull. M. Tull. Plautus in Amphitr. *ego tibi istam hodie, scelestè, comprimam linguam.* A. *haud potes. benè, pudicèq; custoditur.* inest autem ambiguum in illis verbis, *comprimam linguam*, vt comprimere linguam alterius, sit vel eius loquacitatem comprimere, vel in os eius meiere. Idem Trinummo, *nam pudicum neminem esse oportet, qui abs terra, ad calum peruenerit.* Idem Captiuus, *Nam is mecum à puero puer benè, pudicèq; educatus est usque ad adolescentiam.* Catull. ad Aurelium. *veniam peto pudentem, vt, si quicumque animo tuo cupisti, quod castum expeteres, & integellum, Consernes puerum mihi pudicè.* ad eundem, *Quare desine, dum licet pudico, Ne finem facias, sed irrumatus.* in Cæfarem, *quis hoc potest videre, quis potest pati, Nisi impudicus, & vorax, & aleo?* Ibid. *Cinade Romule, hæc videbis, & ferēs? Es impudicus, & vorax, & aleo.* Ibid. *Aut facere ingenuæ est, aut non promisse pudicæ, Ausilena, fuit.* M. Tull. pro C. Rabirio, *Nam quid ego ad id longam orationem comparem, quod est in eadem multa irrogatione perscriptum, hunc nec suæ, nec alienæ pudicitia pepercisse?* Idem pro Milone, *Pudicitiam cum eriperet militi Tribunus militaris in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo est, cui vim afferebat.* Idem pro Cælio, *parcat inuentus pudicitia sua, ne spoliat alienam.* Horat. saty. v . lib. i . *quid multa? pudicum, qui primus virtutis honos, seruauit ab omni Non solum sacro, Verum opprobrio quoque turpi.* Mart. lib. 10. *Nec tristis torus, attamen pudicus.* & in Priapeijs, *Prædictum tibi, ne negare possis: si fur veneris, impudicus ibis.*

Mordear opprobrijs falsis?] mordear ne his falsis criminationibus, & maledictis? morderi maledicto est offendi, commoueri, pungi. sic Terent. loquitur in Eunuch. *Tu par pari referto, quod eam mordeat.* Idem Adolph. *Principio si id te mordet, sumtum filij quem faciunt, &c.* & M. Tull. ad Att. lib. x i . *Quod rogas, vt in bonam partem accipiam, si qua sint in tuis litteris, quæ me mordeant, ego verò in optimam.* Græci dicunt δάυνεσθαι, quod tantundem valet. Xenoph. Oeconomico, *ναὶ μὲν δὲ ἔφη ὁ Ἰχθύμαχος, Ἐ δὴ χθεῖσάν γε αὐτὸν οἶδα, καὶ ἐρυθρίασαλον σφόδρα, εἴτι τῷ εἰσενεχθέντων ἀτήκεν ἐμῆ, ἐκ εἰχέ μοι δέναι.* Aristoph. in Nubibus, *ἀλλ' εἰ δώαμαι δείλαμος εὐδεν δαυνομεῖος ἰπὸ τ' ἀαῶνις.* dicunt & κίχεται, vt Theocritus οἰδιπόροις, εἰδ. e. *Κὴ γὰρ μὲν κίχσω, Μόρσων, τινα, καὶ σὺ ἢ λείσῃς.* vsitatum est Latinis & verbum pun- gendi serè pro eodè, vt Cic. ad Treb. lib. 7. *molestè ferebā antea te inuitū istic esse: pungit me rursus, quod scribis te esse istic libenter.* Idem ad Cæll. lib. 2. *extrema pagella pupugit me tuo chirographo.*

mutemq; colores?] expallecam? minime scilicet. **Falsus honor iuuat, &c.]** quemadmodum, qui falso honore delectatur, leuis est, vanus, & mendax: ita & qui falsa infamia commouetur, & exterretur. Plutarchus in proæmio Agidis & Gleomenis. *eleganter, & grauitèr*

grauiter ostēdit infamiae metum Tib. & C. Gracchos summo loco natos, & optimè educatos, & rectissimò sibi sine proposito, ad remp. administrandam ingressos, perculisse ac perdidisse. *Τράκχος ἀπώλεσεν ἀδοξίας φόβος*, inquit ille.

vir bonus est quis?] quis est vir bonus opinione vulgi? nam versus duo, qui subsequuntur, *sed videt hunc omnis*, &c. declarant hunc talem non esse reuera virum bonum.

consulta patrum] senatusconsulta. nam senatores patres appellabatur. **secantur**] transiguntur, dirimuntur.

Quo resp. & q. c. t. ten.] id est, quo iurifconsulto consilium dante, & quo teste, causae obtinentur.

Sed videt hunc omnis, &c.] significat multos haberi viros bonos, castos, integros, incorruptos, religiosos, qui si explorentur, penitusq; inspiciantur, ac spectentur, reperiantur improbi, corrupti, scelerati, periuri, perfidi.

Introrsum turpem, speciosum] sic disputat Glaucò apud Platon. lib. 2. de rep. atque ita colligit, *Quandoquidem existimatio, & opinio vim affert veritati, & penes eam est vita beata principatus, omnino studium nostrum eò conferendum est, ut viri boni, & iusti videamur: vestibula, & umbracula quaedam, & species, & adumbrata virtutis descriptio, nobis est comparanda, & circumdanda. vulpes autem Archilochi varia, atque astuta, post illa inuolucra, & pone illius generis umbracula, attrahenda. verba Platonis sunt haec, εἰκὼν ἐπειδὴ τὸ δοκεῖν, ὡς πολλοὶ μοι οἱ θεοὶ, & τὴν ἀλήθειαν βιάται, & κύριον ἐστὶν εὐδαιμονίας, ἐπεὶ τὸ το δὴ τρεπτόν ὄλωσ' ἀπόθουρα μὲν καὶ ζῆμα κύκλω περὶ ἑμαυτὸν, σκιαγραφίαν ἀρετῆς περιγραφήσιν, & τὸ θεῶν ἄρχιλόχου ἀλώπικα ἐλάϊον ἐξόπιθεν κερδάλειαν, καὶ ποιήσω.*

Nec furtum feci, nec fugi] ostendit magnam partem hominum se se à maleficio, ac peccato abstinere metu legum, & poenae. boni autem viri appellationem ei soli conuenire, qui sua sponte, & virtutis studio, non metu coactus, rectè faciat. idq; declarat similitudine seruorum, qui plerumque in officio continentur verberibus, & plagis.

vreris] caederis. vrit enim verberum dolor. sic sup. Od. 1111. epod. *ibericis peruste funibus latus.*

non pasces in cruce] non tollèris in crucem, alio' ve supplicio afficeris.

Sum bon. & fr.] quia hominem non occidi: aut quia nō sum furatus. **renuīt, neg. atque Sabell.]** ego Horatius Sabellus renuo ac nego, te ideò bonum esse dicendū, quòd hominè nō occideris, aut furatus non sis. nam poenae metu abstinuisti à maleficio, non amore recti. Sabellus autem idem valet, quod Venusinus: quia pulsus Sabellis, in loca vacua coloni Venusini deducti sunt à Romanis. *saty. 1. lib. 2. Nam Venusinus arat finem sub utrunque colonus, Missus ad hoc, pulsus, vetus est ut fama, Sabellus, &c.*

metuit] vitat, *φολάτῃ*. annotat. ad Od. 11. lib. 2.

opertum] occultum, ut sup. epist. 11. ad Mæcen. *hic ubi saepe occultum visus decurrere piscis ad hamum.*

Tu

Tu nihil admittes in te] tu autem à peccato abstinebis metu poenae. non igitur reuera bonus es.

Sit spes fallendi] si spes fore clam maleficio, aut peccatum tuum: si spes fore ut lateas, &c. *fallere hoc loco valet καθίστασθαι, id est, latere, ut annotauimus ad Oden x. lib. 1. Plato lib. secundo de rep. similia quaedam de vulgari hominum iustitia disputat ostendens, eam parum admodum ab iniustitia discrepare, his verbis, ὡς ἡ καὶ οἱ ὀπτινδεύοντες τὸ δίκαιον, ἀδωμμία τ' ἀδικεῖν, ἀκοντες αὐτὸ ἐπιτηδεύουσι, μάστιγα ἀν' αἰδομένα, εἰ τοῖονδ' ἐποιήσαμεν, τῇ διανοίᾳ δόντες ἐξουσίαν ἐκατέρω ποιεῖν ὁ, τι ἀν' ἑαυτῷ τῷ τε δίκαιῳ, & τῷ ἀδικῳ, εἴτ' ἐσαπολαθῆσάμεν θεώμενοι ποῖν ἢ ἐπιθυμία ἐκότερον ἀξεί. ἐπαυθόρῳ οὐδ' λάβοιμεν ἀν' τ' δίκαιον τῷ ἀδικῳ εἰς ταυτὸν ἰόντα εἰς τὴν πλεονεξίαν, ὁ πᾶσα φύσις δῶκεν πείθειν, ὡς ἀγαθὸν, ἰσχυρὸν ἡ καὶ εἰς παράγῃ ὅτι πῶ τ' ἴσῃ τιμῶν. id est, eos autem etiam, qui iustitiam colere se profitentur, propterea, quòd iniuriam facere non possint, inuitos eam colere, facile intelligere possimus, si tale quiddam faciamus, primum ut cogitatione nostra utriusque, tum iusto, tum iniusto quilibet agendi potestatem permittamus: deinde eos consequamur, spectantes quoniam utrunque cupiditas impellat. Manifestò igitur deprehendamus, iustum eòdem, quò iniustum ire, propter immoderatam, & præcipuas opes, quas omnis natura, tanquam bonum, persequi solet: sed lege, & vi ad equalitatis, seu ad equitatis cultum, studium reuocatur. haecenus Plato. eodem loco deinceps affert fabulam illam Gygis omnibus notissimam, quam & M. Tull. posuit in tertio lib. de Officijs: cuius quidem exempli haec vis est, ut ostendat, diuitiarum, potentiae, dominationis, libidinis causa, nihil iniuste esse faciendum, etiam si Dijs, hominibusq; semper ignotum sit futurum. Idem M. Tull. lib. 1. de legibus, *Quòd si poena (inquit) si metus supplicij, non ipsa turpitudine deterret ab iniuriosa, facinorosaq; vita, nemo est iniustus: & incauti potius habendi sunt, quam improbi. Tum autem, qui non ipso honesto mouemur, ut boni viri simus, sed utilitate aliqua, atque fructu, callidi sumus, non boni. Nam quid faciet is homo in tenebris, qui nihil timet, nisi testem, vel iudicem? quid in deserto loco, nactus, quem multo auro spoliare possit, imbecillum, atque solum? ad eandem sententiam pertinent, quae scribit lib. secundo de Finibus, his verbis, Iam si modestia, si pudicitia, si vno verbo, temperantia, poena, aut infamia metu coercebuntur, non sanctitate sua se tuebuntur, quòd adulterium, quòd stuprum non se proripiet, ac projiciet aut occultatione proposita, aut impunitate, ac licentia?**

misceris sacra profanis] id est, sacra, & profana libidine, & cupiditate tua exaquabis: sacrorum, & profanorum delectum, atque discrimen utilitate tolles.

Est damna leuius: sed non facin. tam. esto:] sic reperi hunc versum productum ab antiquo, & nobili scriptore. & certè consuetudo Latini sermonis postulat, ut ita loquamur, *leue damnum, leue facinus, non lene.*

esto] concessio est, ut lat. 1. lib. 2. esto, si quis mala. & *saty. 1. lib. 2. hac magis illa, imparibus formis deceptum te patet: esto. Unde datum sentis, &c. & saty. 3. eiu'dem, Integer est mentis Damasippi creditor? esto. lat. v. 1. lib. 1. Nanque esto: populus Leuino mallet honorem, Quam Decio mandare nouo. epist. 1. lib. 1. Verum esto alijs alios rebus, studijsq; teneri. & epist. proxima, infra, sedit, qui timuit, ne*

AA non

non succederet : esto. sic M. Tull. Diuinat. in Verr. Esto : ipse nihil est, nihil potest. at venit paratus cum subscriptoribus exercitatis, & disertis. Idem Verr. 4. Verum esto : alio loco de aratorum animo, & iniurijs video : Verr. v. Verum esto : reperitur aliquis fortis, & experiens arator. Idem de Finib. 2. Esto : fecerit, si ita vis, Torquatus propter suas virtutes. Lucret. lib. 2. Sed tamen esto iam posse hac aeterna manere. sic & Plato cum multis in locis, tum in Sophista : & ceteri Graeci ἔστωι vtuntur & voce εἶναι, pro eodem. Eurip. Medea, εἶναι καὶ δὴ τεθνήσκω τίς μὲ δέξεται πόλις;

Vir bonus] opinione vulgi.

Deos vel porco] vt Tellurem, epist. ad Aug. Tellurem porco, Siluanum lacte piabant. & Genium, vt Od. x v i i. lib. 3. in extr. cras Genium mero Curabis, & porco bimestri, &c.

Iane pater, clarè; clarè, &c.] posteaquam (inquit Horatius) hæc pronunciauit clarè, δ Iane pater, vel si Apollinem precetur, δ Apollo, reliqua, quæ petit à Dijs, summissa voce, & lingua compressa, persequitur, ne à quocquam exaudiatur.

Labra mouet metuenis audiri] labra mouet tantum : vocem autem non attollit, nolens audiri. hunc locum æmulatus est Persius saty. i i. Haud cuius promptum est, murmurq, humilesq, susurros Tollere de templis, & aperto viuere voto. volebant autem Pythagorei, clara voce dijs immortalibus supplicari : eiusq; rei rationem affert Clemens Alexandr. ερωμ. δ. non quod (inquit) existimarent, eos à Deo non exaudiri, qui summissè loquerentur, sed quod preces iustas esse volebant : quales certè neminem pudeat multis audientibus, & consijs nuncupare. Clementis verba sunt hæc, τί τῶν οὐ Πυθαγόρειοι ἐκδομένοι μὲν φωνῆς εὐχεσθαι ἠελύουσι, ἐμοὶ δοκεῖ, εἶναι ὅτι τὸ θεῖον ἴσον μὴ δυνάσθαι τῷ ἡσυχῇ φεβητομένων ἐπαίειν, ἀλλ' ὅτι δικαίως ἐβάλλοντο εἶναι τὰς εὐχὰς, ἅς ἐν αὐτῆς ἀδεδείκται ποιεῖσθαι πολλῶν στυγερῶν. hæc notauit P. Victorius Flor.

Lauerna] hanc surum, & eorum, qui sua consilia, factaq; occultari volunt, deam esse dicunt. à qua lauerniones, fures, antiqui dixerunt (inquit Festus) quia sub eius tutela essent.

fallere] id est, latere. da vt latere possim : da vt mea iniuste facta, sint ignota, atque occulta.

Quo melior, &c.] id est, qua re melior: quasi dicat, nihilo melior. sed Qui melior seruo, qui liberior, &c. habent tres cod. Vatic. & Iann. Faer. Torn. nam, qui cupiet, metuet quocq;] eiusdem enim est ingenij cupere, quod non habeas bonum, & metuere, quod habere nolis, malum.

locum virtutis deseruit] ἔλιπον τὸν τόπον, locum non tenuit. est autem translatio ducta à re militari. sic Demosth. in orat. περὶ στεφάνου, translata dixit, se solum duris reip. temporibus beneuolentia erga populum Ath. ordinem non deseruisse, μένος τὸ πολιτευομένων πλὴν τὴν ἐπιχειρήσας ἐξῆν ἐν τοῖς δεινοῖς ἐκ ἐλίπον. λοιποταίας appellant Graeci, loci, seu ordinis desertores. & λοιποταίαν, crimen eius, qui locum non tenuit in acie, & λοιποταίην, locum, seu ordinem suum relinquere, ac deserere: quod est flagitiosissimum in re militari.

festina

festinat] semper studet augendæ rei : semper occupatus est in amplificanda re familiari.

& obruitur re] & obruitur pecunia, tanquam fluctu.

Vendere cum possis captiuum, &c.] hominem auarum, & nimio lucri studio deditum, cum seruo comparat hoc modo, Quemadmodum (inquit) captiuum occidere non solemus, sed seruamus, vt nobis vsui sit: sic hominem auarum, nihil à captiuo differentem, vtpote qui se pecuniæ tradiderit constringendum, neque à suo studio abducere, neque occidere debemus, sed ei permittere, vt pascat, aret, nauiget, & ceteris seruilibus muneribus per omnem vitam fungatur. Plato quidem lib. secundo de rep. mercatores διακόνες πόλεως, id est, seruos ciuitatis, appellat.

occidere nolii] id est, serua. serui enim à seruando dicti sunt.

sine pascat] sine vt pascat oues, boues, capras, &c.

durus] laboriosus, laboris perferens, labori non succumbens.

Annonæ profit] annonam efficiat viliozem, tritico, vino, ceterisq; rebus aliunde supportandis.

penusq;] hoc penus, oris dicimus, & hæc penus, us. M. Tull. lib. de nat. deorum 2. Penates, siue à penu ducto nomine, (est enim omne, quo vescuntur homines, penus) siue ab eo, quod penitus insideant.

Vir bonus, & sapiens] nunc de eo, qui reuera sit vir bonus, & sapiens, loquitur.

audebit dicere] nullo metu deterritus dicet.

Pentheu Rector Thebarum] hæc, quæ deinceps sequuntur, ab Euripide paulum immutata mutuatus est Horatius. conatus est autem his versibus hic poeta viri boni, verèq; sapientis libertatem, animiq; magnitudinem, & constantiam ante oculos proponere : quibus ille virtutibus septus, ac munitus, omnes res humanas vna virtute inferiores esse ducit: paupertatem, morbum, exilium, vincula, cruciatum corporis, mortem denique contemnit, summum bonum in honesto, & virtute locat, turpitudinem, & vitium, summum malum esse existimat. versus Euripidis sunt hi in Bacchis, Διον. Εἶφ' ὅ, τι παθεῖν δεῖ. τί με τὸ δεινὸν ἐργάση; Πενθ. Πρῶτον γὰρ ἀβρὸν βόσρυχον τεμῶ σέθεν. Διον. Ἰερὸς ὁ πλόματος, πρὸ θεῶ δ' αὐτὸν τρέφω. Πενθ. Ἐπειτὰ θύρην ἔνδ' ἀπαράδος ἐκ χειρῶν. Διον. Αὐτὸς μὲν ἀφαιρῶ. τὸ δὲ Διονύσου φορῶ. Πενθ. Εἰρηταῖοι τὸ ἔνδον σώμα σὸν φυλάττομεν. Διον. Λύσθ' μὲν ὁ δαίμων αὐτὸς, ὅταν ἐγὼ θέλω. qui fuerant iam antè à Mureto ad hunc locum annotati. animaduertat autem studiosus vtriusque linguæ adolefcens, primum Euripidis versus sic esse ab Horatio redditum, quid me perferre, patiq; Indignum coges? Secundo autem Euripidis versus prætermisso, in quo minatur Pentheus Baccho, se ei comtos capillos secturum, & tertio, quo Bacchus respondet, eos Deo consecratos esse: quarto versus Græco respondere hæc Latina aliquantum à Græcis disidentia, adimam bona. illa autem, quæ deinceps sequuntur, nempe pecus, rem, Lectos, argentum, ab Horatio esse de suo addita: Græcis illis Αὐτὸς μὲν ἀφαιρῶ, paria propemodum esse hæc Latina, tollas licet. reliquam Græci versus partem à Latino poeta esse prætermissam. sextum versus ab Horatio sic esse redditum, in manicis, & Compedibus seruo, &c. septimum

AA 2

ptimum sic, ipse deus, simulatque volam, me soluet.
nempe pecus, rem, &c.] hæc intelligenda sunt à sapiente responde-
ri, hoc modo, tu minaris te mihi bona ademturum. quæ bona? nempe bo-
na fortunæ, quæ ego bona non appello.

opinor, hoc sentit] opinor (inquit Horatius) hoc sentit vir bonus,
& sapiens: hocq; significat his verbis, ipse deus me soluet, se moriturum. Gu-
lielmus Sirlettus dicebat sibi videri Euripidis sententiam ab Horatio non
esse intellectam. nam verbis illis, λύσσει μὲν ὁ δαίμων αὐτὸς, id est, soluet me
deus ipse, non significat Bacchus apud Euripidem (inquit ille) se moritu-
rum, sed se vinculis & carcere liberatum iri. sed respondere licet Horatium
tum superiores Euripidis versus, tum postremum aptissimè in rem suam
vertisse, atque ad sententiam suam felicissimè accommodasse. Nam cum
corpus animi sit tanquam carcer, vt plerique philosophi dixerunt, & mor-
tuos dicamus corporis vinculis esse solutos: quemadmodum, qui carcere,
& vinculis liberati sunt, rectè solutos dicimus: ita quos deus vitam cum
morte commutare voluerit, cum moriendo omnibus miserijs humanis
defungantur, non ineptè solui dici possunt.

mors vltima linea rerum est] vltima linea, id est, τέλος, finis, seu
extremum, vt M. Tull. ad Toranium, cum omnium rerum mors sit extremum.
& Demosth. ἀπὸ τοῦ τελευτῆτος. τέλος μὲν γὰρ ἔστιν ἀπασι ἀνθρώποις ἢ βίη θάνατος.
& Arist. lib. 3. de morib. ad Nicom. hanc rationem affert, quare mors sit om-
nium rerum res horribilissima, quia est extremum, nihilq; reliquum est
mortuo, neque quod bonum, neque quod malum sit. videtur autem in his
verbis vltima linea, tralatio esse ducta à figuris mathematicis, quæ lineis ter-
minantur, vel à pictura. sciendum est autem veteribus illis, tum philosophis,
tum plerisque alijs nihil minus, quàm philosophis, mortem non fuisse habi-
tam in malis, immò illos ad eam, tanquam ad certissimum miseriarum
suarum portum, confugere esse solitos. referti sunt libri M. Tullij hac senten-
tia, nihil mali esse in morte: in qua si resideat sensus, immortalitas illa po-
tius, quàm mors ducenda sit: sin sit amissus, nulla videri miseria debeat,
quæ non sentiatur. Veruntamen Pythagoras vetabat imperatoris, id est, dei
iniussu, de vitæ præsidio decedere. & Plutarchus in libro ἐπιπέδη ἐπιπέδη
δίας νὰτ. Enim. grauissimè contra eos disputat, qui in rebus aduersis mor-
tem sibi consciscere licere putant. & Aristoteles lib. 4. de morib. ad Nicom.
negat esse magnanimi in rebus aduersis sibi manus afferre. idem ait lib. 5.
eum, qui se sua manu exanimet, iniuriam facere, si non sibi, certè ciuitati.

AD SCÆVAM.

QVAMVIS, Scæua, satis per te tibi consulis: & scis,
Quo tandem pacto deceat maioribus vii:
Disce docendus adhuc, quæ censet amicus: vt si

Cæcus

Cæcus iter monstrare velit: tamen aspice, si quid
Et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur.
Si te grata quies, & primam somnus in horam
Delectat: si te puluis, strepitusq; rotarum,
Si lædit caupona: Ferentinum ire iubebo.
Nam neque diuitibus contingunt gaudia solis:
Nec vixit malè, qui natus, moriensq; fefellit.
Si prodesse tuis, pauloq; benignius ipsum
Te tractare voles: accedes siccus ad vinctum.
Si pranderet olus patienter: regibus vt
Nollet Aristippus. si sciret regibus vt:
Fastidiret olus, qui me notat. vtrius horum
Verba probes, & facta, doce: vel iunior, audi,
Cur sit Aristippi potior sententia. nanque
Mordacem Cynicum sic eludebat, (vt aiunt)
Scurror ego ipse mihi: populo tu. rectius hoc, &
Splendidius multo est, equus vt me portet: alat rex.
Officium facio. tu poscis vilia rerum
Dante minor: quamuis fers te nullius egentem.
Omnis Aristippum decuit color, & status, & res:
Tentantem maiora, ferè præsentibus æquum.
Contra, quem duplici panno patientia velat:
Mirabor, vitæ via si conuersa decebit.
Alter purpureum non expectabit amictum:
Quilibet indutus celeberrima per loca vadet:
Personamq; feret non inconcinnus vtranque.
Alter Miletæ textam cane peius, & angue
Vitabit chlamydem: morietur frigore, si non
Retuleris pannum. refer: & sine viuat ineptus.
Res gerere, & captos ostendere ciuibus hostes:
Attingit solium louis: & caelestia tentat.

AA 3

Principibus

Principibus placuisse viris, non vltima laus est.
 Non cuius homini contingit adire Corinthum.
 Sedit, qui timuit, ne non succederet: esto.
 Quid? qui peruēnit, fecit ne viriliter? atqui
 Hic est, aut nusquam, quod querimus. hic onus horret,
 Ut paruis animis, & paruo corpore maius:
 Hic subit: & perfert. aut virtus nomen inane est:
 Aut decus, & pretium recte petit experiens vir.
 Coram rege suo de paupertate tacentes
 Plus poscente ferent. distat, sumas ne pudenter:
 An rapias. atqui rerum caput hoc erat, hic fons.
 Indotata mihi soror est, paupercula mater,
 Et fundus nec vendibilis, nec pascere firmus,
 Qui dicit: clamat, victum date. succinit alter:
 Et mihi diuiduo findetur munere quadra.
 Sed tacitus pasci si posset coruus: haberet
 Plus dapis, & rixæ multo minus, inuidiaq;
 Brundisium comes, aut Surrentum ductus amœnum,
 Qui queritur salebras, & acerbum frigus, & imbreis:
 Aut cistam effractam, aut subducta viatica plorat:
 Nota refert meretricis acumina, sepe catellam,
 Sæpe periscelidem raptam sibi flentis: uti mox
 Nulla fides damnis, verisq; doloribus asit.
 Nec semel irrisus triuijs attollere curat
 Fracto crure planum: licet illi plurima manet
 Lacryma: per sanctum iuratus dicat Osirim:
 Credite: non ludo: crudeles tollite claudum.
 Quare peregrinum, vicinia rauca reclamat.

COMMENTARII.

per te] sine alterius præcepto, aut consilio.
 maioribus uti] id est, aduersus maiores se gerere: quo pacto maiores
 &

& potentiores tractandi sint. etiam saty. i. lib. 2. potentiores amicos, maiores vocat. maiorum ne quis amicus Frigore te feriat.

vti] sic loquuntur Græci ἔπειτα. Epicharmus. γινώθι πῶς ἄλλω κέρηθι, id est, scito quo pacto se aduersus aliu gesserit. Xenoph. ἀπομνημ. α. ἀλλὰ κείτων τε Σωκράτης ἢ ὁμιλιτῆς, καὶ Χαίρων, καὶ Χαίρειράτης, &c. ἔχ' ἵνα δημοτικοί, ἢ διαγινώσκοντες, ἀλλ' ἵνα καλοὶ τε, καὶ ἀγαθοὶ γινώσκοντες, καὶ οὐκ ἔχοντες, καὶ οὐκ ἐκείτων, καὶ φίλοις, καὶ πόλιν, & πολιταῖς δὴ καλῶς γινώσκοντες.

vt si Cæcus iter monstrare velit] hoc dicit εἰρωνεύμενος. quod est Horatio vltatum. nam neque ducem viæ cæcum quisquam adhibet impu- nē, neque stulti consilium sequitur. notum illud τυφλὸς ὁδηγός.

si quid] id est, an aliquid: vt Græci εἴ τι. vt alibi admonuimus. proprium fecisse] in rem tuam vertere, tibi alciscere, vendicare. primam somnus in horam] somnus vsque ad solis ortum. si te delectat (inquit) vita quieta, tranquilla, ab omni strepitu urbano remota.

si te puluis, strepitusq; rotarum, &c.] quæ sunt in vrbe Roma propter crebra, quæ in ea sunt, vehicula.

Ferentinum] oppidum Hernicorum infrequens. Nec vix. ma. qui na. mor. fef.] Græcè locutus est Latino sermone. sic enim illi loquerentur. ὅς ἔλαθε γινώσκων τε καὶ θανάτων. qui natus & mortuus latuit, id est, quem neque natum, neque mortuum esse quisquam mortali- um sciuit. sic enim loquitur M. Tull. epist. ad Pap. Patum lib. 9. cuius princ. Duabus tuis, &c. quos ego non modo Reges appellatos, sed omnino natos nesciebam.

Respexit autem illud Epicuri λάθε βιώσας: quod improbat, & refellit Plu- tarchus in libello, εἰ καλῶς εἴρηθ' τὸ λάθε βιώσας. eodem pertinet Horatia- num illud in epist. ad Loll. 2. inf. fallentis semita vita. sic Eurip. Iphig. in Aulide Ζηλῶ δ' ἀνδρῶν, ὅς ἀκινδύων βίον Εξεπέρασ' ἀνῶς, ἀκλεῖς τὸς δ' ἐν τιμαῖς ἡσόν Ζηλῶ. quorum versuum hæc ferè sententia est. fortunatum autem cum iudico, qui ignotus, inhonoratus, inglorius cursum vitæ confecit: eos verò qui honores adepti sunt, minus fortunatos puto. Sententia contraria in Me- dea. Εἴμ δ' ἔμοι γε μήτε χρυσὸς ἐν δόμοις, Μήτ' Ὀρφῆος τι κάλλιον ὑμνήσαι μέλος Εἴμ δ' ἔμοι γε μήτε χρυσὸς ἐν δόμοις, Μήτ' Ὀρφῆος τι κάλλιον ὑμνήσαι μέλος.

benignius] liberalius, largius, lautius. vt alibi docuimus. huic loco si- milis est ille sat. i. lib. 2. & tractari mollis at as Imbecilla volet.

accedes siccus ad vinctum] tu pauper, & tenuis te ad amicitiam co- piofi & diuitis applicabis. vinctum, id est, vngueto delibutum, & ita diuitem. Ter. in Phormi. Τέ'νε ἀσφάλουμ venire vinctum, atque lautum è balneis, &c.

Si pranderet olus patienter, &c.] Diogenes Laërtius hoc Diogenis in Aristippum dictum, & Aristippi responsum sic refert in Aristippo, & Dio- gene. παρὲν τῷ ποτὶ αὐτὸν λάχανα πλυῶν Διογῆνης ἔσκαψε, καὶ φησιν. εἰ τῷ ἐμαυτοῦ προσφέρω, εἰ ἂν τυράννον αὐλῆς ἐθεράπευες, ὁ δὲ καὶ σὺ εἶπες, εἴπερ ἦδ' ἔς ἀνθρώποις ὁμιλεῖν, εἰ ἂν λάχανα ἔπλυες, id est, prateruientem quondam eum olera lauans. Diogenes cauillatus est, his verbis: si hæc in cibum adhibere didi- cisses, tyrannorum aulæ non coleres: ille autem, at tu (inquit) si hominum consue- tudine & congressu vti scires, olera non lauares. fuit porro Aristippus Socratis discipulus,

discipulus,

discipulus, & ab eo fluxit Cyrenaica disciplina. vixit enim molliter, sumtuosè, voluptariè, omni vnguetorum, vestium, mulierum luxuria conquisita, viam beatam in vna voluptate locans, eaq; præsentè, similiter, atque asôti, neque memoriâ præteritarum voluptatum, neque spem futurarum quicquam existimans ad se pertinere. M. Tull. lib. 3. de orat. ad Qu. Frat. tum ab Aristippo, quem ille magis voluptariæ disputationes delectarant, Cyrenaica philosophia manauit.

Fastidiret] aspernaretur, respueret. epist. ad Iul. Flor. hoc lib. Fastidire lacus, & riuos ausus apertos.

qui me notat] Diogenes, qui mihi turpem notam inurit.

Mordacem Cynicum] Laërtius in Cynici vita scribit, eum interrogatum, quid faciat, quamobrem canis nominetur, respondisse, se ijs, qui largiantur, adulari: non largientes allatrare: improbos mordere. sic ille: τὰς μὲν δίδοντας σάντων τὰς δὲ μὴ δίδοντας ὑλακλῶν, τὰς δὲ ποιητὰς δάκνων.

eludebat] rifu & ioco refellebat.

Scurror ego ipse mihi] rifum moueo diuitibus, vt mihi prosim, & iucundè viuam: tu scurrando ludum, & voluptatem populo præbes, nihilq; tibi ex ea re quaritur.

equus vt me portet, alat Rex] prouerbiu est Græcum ἵππος μὲ φέρει, βασιλεὺς τρέφει. regem autem appellant Latini etiam eum, qui parasitos, atque etiam viros honestos alit. Ter. in Phorm. immo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert. Te ne a symbolum venire vinctum, atque lautum è balneis, ocio sum ab animo: cū ille et cura & sumtu absumitur, dum tibi sit, quod placeat? &c.

tu poscis vilia rerum] hunc locum restitui secutus auctoritatē trium librorum Vatic. & Iann. Tornef. Rain. Card. dictum est autem *vilia rerum, vt yana rerum, amara curarum, angusta viarum.* & similia, quæ notauimus ad Od. x. lib. 4.

quanuis fers te null.] id est, quanuis ita te iactes, atque ostentes, quasi nulla re egere videaris.

color] vel vestitus, vel vitæ genus. sic Laërt. ὡς ἡ ἰκανὸς ἀρμόδια καὶ ὄρω, καὶ χροίω, καὶ προσώπω, & πᾶσαν περὶ τῆς ἀρμονίας ἐποικείαδαμ, id est, poterat autem Aristippus se & ad locum, & ad tempus, & ad personam accommodare, atque omnem vitæ statum conuenienter, aptèq; simulare. laty. 1. lib. 2. Quisquis erit, scribam, vitæ color.

Tentant maiora, ferè præsent. æquum] id est, quarentem quidem maiora, seu meliora: præsentibus autem ferè contentum: præsentia æquo animo ferentem. sic Isocr. ad Dem. σέργε μὲ τὰ παρὶντα, ζήτη δὲ τὰ βελτίω.

Contra, quem duplici panno, &c.] Diogenem Cynicum, qui patienter panno duplici vestitur, ac velatur. duplicem pannum διπλοῖδα interpretantur nonnulli.

vitæ via] vitæ institutum, vitæ genus, & vt loquitur ipse, *vita color.*

Alter] Aristippus non expectabit, dum habeat amictum purpureum, sed qualibet veste amictus per medium forum ambulabit. Itaque refert Diog. Laërt. ei dixisse Platonem, vel, (vt alij) Stratonem, *ὅτι μόνον δίδω δὲ χλαμύδα φορεῖν, καὶ ῥάϊος,* lib. Iannoct. habet emittabit.

vtranque

vtranq;] nunc cultu ornatiore, nunc sordido, humiliq; vestitu vtetur. *personam ferre etiam Liuius dixit lib. 3. ille finis Appio aliena persona ferenda fuit: suam inde viuere ingenio cepit.*

Alter] Diogenes Milesiam vestem reijciat ex optima lana. Virg. Geor. 3. *quanuis Milesia magno vellera mutantur.* Est autem Miletus vrbs Asia, in qua optima lanæ natebantur & tingebantur.

cane peius, & angue Vitabit] Plaut. Mercat. *nempe vxor ruri est tua, quam dudum dixerat se odijse aquæ, atque angues.*

Res gerere, & capt. ostend. &c.] Qui in rep. gerenda versantur, & qui res magnas, & laudabiles gerunt siue domi, siue belli, diuinis propemodum honoribus afficiuntur, & proximè ad Deos accedunt. sic Pindarus *ἐὶ δ. α. ἰ. δ. μ.* ait ex certaminibus, aut re militari laudem, & gloriam maximam comparari: ex ceteris autem studijs, atque artibus eam duntaxat quenque mercedem ferre, quæ ad ventrem explendum, famemq; propullandam valeat. Pindari verba sunt hæc. *μειδὸς γὰρ ἄλλοις ἐφ' ἑρμῆσιν ἀνθρώποις γλυκὺς, μηλοβότα τ', ἀρότα τ', ὀρνιθόχορ τε, καὶ ἄν πόντος τρέφει. Γαστρὶ δὲ πᾶς τις ἀμυύων λιμὸν ἀγνή τέταθ. ὅς δὲ ἀμφ' ἀέθλοις, ἢ πολεμίζων ἀρηθ) κῦδος ἀβρόν, εὐ ἀγορηθεὶς, κέρδος ὑψίσον δέχεται, πολιτῶν καὶ ξείνων γλώσσας ἀώων.* hoc igitur significat Horatius. res gerere bellicas, aut vrbanas propemodum ad deorum immortalium laudes ascensum parat, estq; hoc omnium rerum humanarum primum, & præcipuum quiddam: secundum est à principibus, & clarissimis in rep. ciuibus diligi, atque in eorum amicis numerari.

Non cuiuis homini contingit, &c.] sic Græci efferunt *ὄν παντὸς ἀνδρὸς ἐς κόρη, θόν ἐσθ ὁ πᾶν.* huic prouerbio locus est, cum significare volumus, esse difficile, & operosum ad rem aliquam peruenire valde optabilem, & expetendam. natum est autem (vt vult Strabo) à Corinthiorum delicijs, illecebris, ac luxuria. vide, quæ notat scholiastes Aristophanis in Pluto de scortis Corinthijs: & quæ Aulus Gell. lib. 1. cap. v. 1. de Laide meretrice, & Demosthene rhetore: & quæ Eustath. ad lib. 2. *ἰλιδδ.*

Sedit, qui timuit, ne non succ.] qui timuit, ne ex potentioris amicitia nullum fructum perciperet, quieuit, neque periculum facere voluit.

Quid? qui peruénit, fecit ne] id est, quid? qui, quod voluit, consecutus est, fecit ne fortiter, an non?

atqui Hic est, aut nusquam, &c.] atqui, aut in hoc, aut nusquam positum est id, de quo quaritur.

hic onus horret] qui ad principum amicitiam aspirare non audet, non putat se tanto oneri patem esse, vereturq; ne opprimatur, id est, veretur, ne non succedat conatus.

Hic subit] alter subit hoc onus, & ad extremum perseuerat.

aut virtus nomen inane est] id est, aut dicendum est, virtutem esse mera verba, & inania philosophorum Stoicorum commenta, & somnia, & ita nihil ad vitam beatam pertinere: aut, si quid in ea ponderis inest ad vitam beatam, consentaneum est, virum bonum, & experientem, honorem & vtilitatem tanquam suæ virtutis præmia, expetiturum.

decus] honorem, ornamentum, non vt alij τὸ καλὸν, id est, ipsum honestum

B B

neftum. sup. Od. i. lib. i. o. *presidium, & dulce decus meum.* [ipsum] **experiens**] id est, prudens, & vsu peritus. sic vitur eadē voce M. Tull. **rege suo**] amico potentiore. vt sup. ad Mæcenat. i. i. *Rexq; paterq; Audi- si coram.* Instituit amicum inferiorem, eiq; præcepta dat, quo pacto sese aduersus potentiorē gerere debeat: ostendens, modestiam, pudorem, patientiam tenuiori amico fructuosiorē esse, quā impudentiam, festinationem, procacitatem in petendo: cuiusmodi quædam reprehendit M. Tull. in Trebatio lib. 7. *Nam primorum mensium litteris tuis vehementer commouebat, quod mihi interdum (pace tua dixerim) leuis in urbis, urbanitatisq; desiderio, interdum piger, interdum timidus in labore militari, saepe autem (quod a te alienissimum est) subimpudens videbare: tanquam enim syngrapham ad imperatorem, non epistolam attulisses, sic pecunia ablata domum redire properabas, &c.*

An rapias] an impudenter petendo extorqueas. **atqui rerum caput**] id est, hæc erat totius rei pars maxima, & præcipua, hæc origo, nempe rem suam bene gerere, locupletari, & ditari.

Indotata mihi soror est, &c.] sunt quidam alij, qui aperte quidem non flagitant, sed suam tenuitatem, inopiamq; crebrò coram rege suo commemorant, idq; clara voce, & eiusdem sortis, & contubernij hominibus audientibus. in eo (inquit) bis peccant, primùm, quòd tenuitatem suam diuiti, aut potenti amico exponere, poscere est: deinde quòd dum collegam testem adhibent in regis sui erga se liberalitate, & munificentia, munus auferunt non integrum, sed delibatum, & cum altero communicatum. Vtilius igitur erat nullo teste, aut conscio beneficium à potentiore amico accipere, vt omitam quòd sibi ex eo inuidiam constant, vt docet exemplo corui.

nec pascere firmus] *ἔχ' ἰναυὸς τρέφει,* non ita fructuosus, vt sumtus ad victum necessarios suppeditare possit. **pascere firmus**, genus loquendi Græcū.

clamat, victum date] qui superiora illa dicit, clamare videtur, **victum date**, etiam si hoc non dicat. quod genus loquendi vsurpatur interdum etiam in rebus inanimis. M. Tull. Verr. 4. *Litteræ sunt in medio, quæ se corruptas, atque interlucis esse clamant.* Demosth. orat. *ἡ δὲ ἄρα πρὸς τὸ ἐγγύς βοᾷ, καὶ λέγει, ὅτι χημὰτε εἰληθὲν Αἰχμῆς;* & Catul. ad Flauium. *Nam te non viduas iacere noctes Nequicquam tacitum cubile clamat.*

succinit alter] alter (inquit Horatius) huius collega, seu (vt ita dicam) conseruus, audiens illum coram rege suo querentem, ipse quoque se egen- tem esse succlamat, oratq; diuitem, vt munus, quod vni illi daturus erat, duobus diuidat, sibi videlicet, & illi. **succinit** autem valet, sub illius prioris orationem, vocemq; queribundam, hæc loquitur, quæ deinceps sequuntur.

Et mihi diuiduo findatur] id est, mihi quoq; portio, quam huic daturus eras solidam, atq; integram, sit cum eo communis, vel inter nos communetur. quadra est vel quarta pars cuiuslibet rei, exempli causa, circuli: vel figura quadrata. per quadram panis hoc loco significatur quarta pars panis, seu frustum panis, quod datur mendico. hoc igitur dicit, findatur pars, quam ei destinaras *munere diuiduo*, id est, munere diuiso: vel, quod diuisio- nem recipit. in libro Donati scriptum est *quadrans, non quadra.*

& rixæ multo minus, inuidæq;] minus cum eo ceteræ rixarentur aues,

anes, id est, minus contenderent: minusq; ei inuiderent.

Brundisium comes, &c.] aliud exponit inferioris amici peccatum, quo is cum superiore amico vnà iter faciens, queritur vel difficultatem itineris, viæq; asperitatem, vel frigoris actimontiam, vel pluuiam, vel iacturam, quam fecit in itinere, vel quiduis aliud.

Surrentum] oppidum in Campania: Brundisium autem in Calabria est. **& subducta viatica**] id est, aut plorat sibi furtim esse ablata viatica.

Nota refert meretricis acumina] imitatur illius meretricis astutias, & calliditates, quæ confingebat nunc sibi catellam esse ereptam, nunc periscelidem, id est, cruris ornamentum. simile exemplum est apud Plautum in Truc. *aut petit aurum, quod conscissa pallula est, aut emta ancilla, aut aliquod vasum argenteum, aut vasum æneum aliquod, aut lectus dapfils, aut armariola Græca, aut aliquid semper, quod pereat, debet amans scorto suo.* & Ouid. lib. i. de arte. *Quid, cum mendaci damno mestissima plorat? Elapsusq; caua fingitur aure lapis?*

catellam] paruulam catenam. T. Lilius lib. 39. *Quinctius alter prator suæ equites catellis, ac fibulis donauit.*

vti mox Nulla fides damnis] ita saepe mentiens inferior amicus, hoc assequitur, vt, cum vera dicat, ei non credatur.

Nec semel irrisus triuis] nec is, qui semel irrisus fuit ab eo, qui in tri- uio sibi crus fractum esse, cum fletu, & lacrymis mentiebatur, orans, vt se quasi claudum attolleret, fidem ei iterum habet.

plānum] plānus vox est Græca, qua & M. Tull. vitur in Cluentiana. si- gnificat autem fallacem, & qui in fraudem alterum inducit. sic Cic. de Stale- no iudice. *hic ille plānus improbissimus, quæstui iudicario pascus, contrahit frontem.* Theoc. *ἔν αλιεύσι ἐδωδ' ἀν,* id est, escam, qua inescantur pisces, *πλάγιον* appellat. idem *ἔρωσι δραπέτ. δ' ὠρα πλάνα.* Athen. lib. 14. duos nobiles plānos commemorat Cephisidōrum, & Pantaleontem: ac de posteriore hæc à Chryshipo lib. 5. *ἡ δὲ καλὴ καὶ ἰδοίης* scripta esse tradit. *ὁ δὲ πλάγος Πανταλέων τελευτᾷν μέλλων ἰνάτερον τ' ἢ ὄν κατ' ἰδίαν ἐξηπάτησεν, φήσας μόνον ἀπὸ λέγειν, ὅπως κα- ἔρωρύχοι τὸ χρυσίον ὡς ἐμάτω ὑσπερον κοινῇ σὺν αὐτῷ αἰετῶδες ἐξηπάτημένους,* id est, *plānus autem Pantaleon, cum iam iam esset moriturus utrunq; filium scortum decepit, cum vni diceret se ei soli aperire, vbi aurum condidisset, ac defodisset: ita vt illi ambo postea vnâ fodientes, se à patre deceptos esse senserint.*

licet illi plurima] licet plānus ille vbertim lacrymetur: licet per Osirum Ægyptiorum Deum iuret. Herodotus in Euter. Osirim scribit eundem esse, atque Dionysium. Idemq; tentit Tibull. lib. 1. eleg. 7. *Primus aratra manu sollerti fecit Osiris, &c.* De Osiride multa Plutarchus in lib. de Iside & Osiride.

tollite] attollite, erigite, vt epist. ad Pitonem. *non sit, qui tollere curet.* vel tollite equo, aut vehiculo. vt saty. v. i. lib. 2. *quem tollere rheda v' ellet iter faciens.* quod minus placet: quanuis ita loquatur & M. Tull. ad Qu. Fr. lib. 2. *sed mea factum est inuisa verecundia, vt te proficiscens non tollerem.* Idem. off. 3. *optauit, vt in curru patris tolleretur.* T. Lilius lib. 23. ann. *saucios vehiculis tolli, portariq; iubet.*

Quare peregrinum, vicinia] id est, vicini quā maxima voce pos- sunt, reclamant illi plāno, cuius fallacias habent cognitatas: quare peregrinum aliquem, nempe qui te non norit, vt ei os sublinas: nam nos quidem, qui te nouimus, inducere amplius non potes. BB 2 AD

AD LOLLIVM.

2.

SI bene te noui, metues liberrime Lolli
Scurrantis speciem præbere, professus amicum.
Ut matrona meretrici dispar erit, atque
Discolor infido scurræ distabit amicus.
Est huic diuersum vitio vitium, & propè maius,
Asperitas agrestis, & inconcinna, grauisq̃:
Quæ se commendat tonsa cute, dentibus atris,
Dum vult libertas mera dici, veraq̃ virtus.
Virtus est medium vitiorum, & vtrinque reductum.
Alter in obsequium plus æquo pronus, & imi
Derisor lecti, sic nutum diuitis horret:
Sic iterat voces, & verba cadentia tollit,
Ut puerum seuo credas dictata magistro
Reddere: vel parteis mimum tractare secundas.
Alter rixatur de lana sæpe caprina.
Propugnat nugis, armatus: scilicet vt non
Sit mihi prima fides: & verè quod placet, vt non
Acriter elatrem: pretium ætas altera sordet.
Ambigitur quid enim? Castor sciat, an Docilis plus.
Brundisium Numici melius via ducat, an Appi.
Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat:
Cloria quem supra vireis & vestit, & vngit:
Quem tenet argenti sitis importuna, famesq̃:
Quem paupertatis pudor, & fuga: diues amicus
Sæpe decem vitijs instructior odit, & horret.
Aut, si non odit, regit: ac, veluti pia mater,
Plus, quàm se, sapere, & virtutibus esse priorem
Vult: & ait propè vera: mihi contendere noli.
Stultitiam patiuntur opes. tibi paruula res est.

Arctia

Arctia decet sanum comitem toga. desine mecum
Certare. Eutrapelus, cuiusque nocere volebat,
Vestimenta dabat pretiosa. beatus enim iam
Cum pulchris tunicis sumet noua consilia, & spes:
Dormiet in lucem: scorto postponet honestum
Officium: nummos alienos pascet: ad imum
Thrax erit: aut olitoris ager mercede caballum.
Arcanum neque tu scrutaberis vllius vnquam:
Commissumq̃ reges & vino tortus, & ira.
Nec tua laudabis studia, aut aliena reprendes:
Nec, cum venari volet ille, poemata panges.
Gratia sic fratrum geminorum Amphionis, atque
Zethi dissiuit: donec suspecta se uero
Conticuit lyra. fraternis cessisse putatur
Moribus Amphion. tu cede potentis amici
Lenibus imperijs: quotiesque educet in agros
Aetolis onerata plagis iumenta, canesque,
Surge: & inhumanæ senium depone camæna:
Cænes vt pariter pulmenta laboribus emta:
Romanis sollenne viris opus, vtile fama,
Vitaq̃, & membris: præsertim cum valeas, &
Vel cursu superare canem, vel viribus aprum
Possis. adde, virilia quòd speciosius arma
Non est, qui tractet. scis quo clamore corona
Prælia sustineas campestria: denique seuam
Militiam puer, & Cantabrica bella tulisti
Sub duce, qui templis Parthorum signa refixit:
Et nunc, si quid abest, Italis adiudicat armis.
Ac, ne te retrahas, & inexcusabilis absis:
(Quamuis nil extra numerum fecisse, modumq̃
Curas) interdum nugaris rure paterno.

BB 3

Part

Partitur lintres exercitus : Actia pugna
Te duce per pueros hostili more refertur.
Aduersarius est frater. lacus, Adria : donec
Alterutrum velox victoria fronde coronet.
Consentire suis studijs qui crediderit te,
Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
Protinus ut moneam (si quid monitoris eges tu :)
Quid de quoque viro, & cui dicas, saepe videro.
Percontatorem fugito : nam garrulus idem est :
Nec retinent patula commissa fideliter aures.
Et semel emissum volat irrenocabile verbum.
Non ancilla tuum iecur vlceret vlla, puer' ve
Intra marmoreum venerandi limen amici :
Ne dominus pueri pulchri, caræ' ve puella
Munere te paruo beet : aut incommodus angat.
Qualem commendes, etiam, atque etiam aspice : ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur : & quondam non dignum tradimus : ergo
Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri.
Ut penitus notum si tentent crimina, serues,
Tuterisq; tuo fidentem praesidio : qui,
Dente Theonino cum circumroditur : ecquid
Ad te post paulo ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet :
Et neglecta solent incendia sumere vires.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici.
Expertus metuit. tu, dum tua nauis in alto est :
Hoc age : ne mutata retrorsum te ferat aura.
Oderunt hilarem tristes, tristemq; iocosi :
Sedatum celeres, agilem, nauumq; remissi :
Potiores bibuli media de nocte Falerni

Oder

Oderunt porrecta negantem pocula : quanuis
Nocturnos iures te formidare vapores.
Deme supercilio nubem. plerunque modestus
Occupat obscuri speciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges, & percunctabere doctos :
Qua ratione queas traducere leniter auum.
Ne te semper inops agitet, vexetq; cupido.
Ne pavor, & rerum mediocriter vtilium spes.
Virtutem doctrina paret, natura ne donet :
Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum :
Quid pure tranquillet : honos, an dulce lucellum,
An secretum iter, & fallentis semita vita.
Nec quoties reficit gelidus Digentia riuus :
Quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus :
Quid sentire putas? quid credis amice precari?
Sit mihi, quod nunc est, etiam minus : & mihi viuam,
Quod superest aui, si quid superesse volunt dij :
Sit bona librorum, & prouisa frugis in annum
Copia : neu fluitem dubia spe pendulus horæ.
Hæc satis est orare louem, qui donat, & aufert,
Det vitam, det opes : æquum mi animum ipse parabo.

C O M M E N T A R I I.

Scurrantis speciem præbere] speciem præ te ferre hominis pabuli causa assentantis. sic loquitur Brutus ad Ciceronem in epistolis ad Brutum, in ea cuius initium est, Particulam litterarum. qui potes intueri, quæ gesseris, simul & ista vel probare, vel ita demisse, ac facile pati, ut probantis speciem præbeas? quanquam vulgò legitur habere? & lul. Cæsar lib. 3. de bello Gallico, speciem, atque opinionem pugnantium præberent. & T. Liuius lib. 3. Annalium, Romanam prima luce venientes procul speciem hostium præbuere. scurra est, ut sup. diximus, qui pabuli causa potentiori alicui assentatur, & risum mouet. Βωμολόχον, & παράσιτον vocant Græci. neque verò multum interest inter scurram, & assentatorem, quem illi κόλακας nominant: aut, si quid interest, Horatius tamen hoc loco scurram pro assentatore accipit. Quemadmodum autem hic poëta scurram, id est, assentatorem, ab amico distinguit, ac separat,

ne sit beatus.
sumet noua consilia] suscipiet per se, & nemine consulto, noua consilia. aliud est capere consilium.
Dormiet in lucem] dormire in lucem est inertium hominum, aut certè ocioforum, securorum, & solutorum, vt supra epist. ad Scæuam, *si te grata quies, & primam somnus in horam Delectat.* & saty. v. i. lib. i. Deinde eo dormitum non sollicitus, mihi quod cras surgendum sit mane.
nummos alienos pascet] pecuniam alienam accipiet grandi sænore. nam ita fit, vt nummi alieni pascantur, & crescant, pecuniâq; pecuniam patriat, ex quo *Γρος* à Græcis est appellatus.
ad imum] ad extremum, tandem.
Thrax erit] gladiator erit. M. Tull. oratione de prouincijs consular. Cuius iter in prouinciam fuit eiusmodi, vt rex *Αριobarζανες* consulem vestrum ad eadem faciendam, tanquam aliquem Thracem, conduceret. Horat. saty. v. i. lib. 2. *Thrax est Gallina syro par.*
Commisissumq; tege] sic saty. i. i. lib. i. *commissa tacere Qui nequit, hic niger est.* saty. i. i. eiusd. *quid faciam, si furtum fecerit, aut si Prodidit commissa fide?* & commissa simpliciter intelliguntur arcana, & consilia alterius fidei commissa, vt hic, & inf. ead. epist. *Nec retinet patula commissa fideliter aures.* & in epist. de arte poët. *Ille tegat commissa.* Ilocrates appellat *λόγων ἀδελφείας*, ad Demonicum, his verbis, *μᾶλλον τήρει τὰς τῶν λόγων, ἢ τὰς τῶν χρημάτων ἀδελφείας.* M. Tull. Tuscul. 2. *an coli iustitia poterit ab homine propter vim doloris enunciantem commissa, prodeute conscios?*
& vino tortus, & ira] torquentur enim homines quodammodo vino, & ira, id est, poti, & irati arcana sibi commissa interdum enunciant. tum hominum ingenia vino explorantur. Od. x. i. lib. 3. *Tu lene tormentum ingenio admones Plerunque duro.* & de arte poët. *Reges dicuntur multis urgere cullibus, Et torquere mero, quem perspexisse laborant, An sit amicitia dignus.* hoc ergo dicit: neque potus, neque iratus occulta tuæ fidei credita, aperies.
Nec, cum venari volet ille, & c.] inferior amicus totum se ad nutum, & voluntatem potentioris inflectere, & torquere debet. Itaque danda ei opera est, vt illius studia omnia amare, ac probare videatur. nam quem ad modum morum, & animorum, ita & studiorum similitudo amicitiam conglutinat: dissimilitudo, inimicitias concitat: idq; declarat exemplo geminorum fratrum Amphionis, & Zethi.
Gratia sic fratrum, & c.] Zethus, & Amphion gemini fratres, ingenio, & instituta ratione vitæ, & studio, multum inter se dissimiles fuisse dicuntur. hic enim fuit Philosophus, idemq; musicus: ille pastor à Musis, & philosophia alienissimus: hic comis, suavis, commodus: ille agrestis, seuerus, insuavis, & inhumanus. qua ex dissimilitudine factum est, vt amicitia, caritasq; illa fraterna facile inter eos dissolueretur. Zethum à Musica admodum alienum fuisse declarat Stratonicus hominis facilissimi iocus in Musicum quendam Zethum nomine, vt scribit Athen. lib. 7. *Ζῆθος δὲ τῆς κθαρείας διεξίοντος πρὸς μουσικῆς, μόνω ἑσθι, ἢ προσήκει πρὸς μουσικῆς λαλεῖν, ὅσπερ τὸ ἀμυσσοῦσθαι τῶν ὀνομάτων εἶλε, εἰ σεαυτὸν ἀντὶ ἀμφιονος Ζῆθον καλεῖς,* id est, cum Zethus

Zethus citharista de musica dissereret, tibi soli (inquit) minimè omnium conuenit de musica verba facere, qui quidem nomen tibi ascueris à musis alienissimum, si teipsum pro Amphione Zethum nominas. Ex Platone quoque facile intelligere licet magna sæpe fuisse inter fratres illos iurgia. sic enim ille in Gorgia ex Euripidis tragœdia quadam, quæ non extat, *κινδυνεύω ἐν πειπονθέναι νῦν, ὅπερ ὁ Ζῆθος πρὸς τὴν Ἀμφίωνα Ευρυπίδου, ἕπερ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ ἀτὰρ τοιαῦτα ἐπέρχετο* πρὸς σε λέγειν, οἷά περ ἐκείνος πρὸς τὸ ἀδελφόν, ἔτι ἀμελεῖς ὡς Σώκρατες, ὧν δ' εἶ σε ἐπιμελεῖσθαι, id est, *Vereor ne eodem animo sim affectus, quo Zethus in Amphionem Eurypidis. nam mihi quoque talia quadam veniunt in mentem, quæ tibi dicam, cuiusmodi fertur ille fratri dixisse, quia negligis ea, ὁ Socrates, quæ te curare oportet maxime.* Eundem Zethum à philosophia abhorruisse ex M. Tullio intelligere licet lib. 2. de orat. *quos tu cum haberes auctores, Antoni, miror cur philosophia, sicut Zethus ille Pacinianus, propè bellum indixeris.* Accedat his Propert. lib. 3. de Antiopa. *Et durum Zethum, & lacrymis Amphiona mollem Expertæ est stabulis mater abacta suis.*
Iyra] Amphionis musici, & citharœdi clarissimi.
senium] id est, odium, insuauitatem senilem: vel quia senilia fere omnia molesta, & iniucunda sunt: itaque senectus mala ætas appellabatur à veteribus: vel quia molestiæ senectutem ante tempus accelerant. vide quæ annot. sup. ad epist. 7. ibi *amore senescit habendi.* M. Tull. pro Milone. *maree equester ordo, tota ciuitas confecta senio est.* Plaut. in Trucul. *malè quod mulier incepit, nisi efficere perpetrat, id illi morbo, id illi senio est.* vide & Nonium Marc.
pulmenta] pulmentaria ex lumbis leporinis confecta. dicta sunt autem à pulte pulmenta, & pulmentaria.
Romanis sollenne viris opus] Venari est opus sollenne, id est, statum, & vsitatum Romanis.
speciosius] venustius, *εὐχρημονέστερον*, decentius, aptius.
quo clamore coronæ] quo assensu, qua approbatione circumstantis multitudinis, quo applausu, qua acclamatione.
sustineas] in eas, perferas, subeas.
Præl. camp.] certamina ludicra, quæ committuntur in campo Martio. in lib. de arte poët. *Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis.*
sæuam] *χαλεπὴν*, asperam, laboriosam, difficilem.
Cantabrica bella] sup. Od. v. i. lib. 3. *Seruit Hispanæ vetus hostis ora Cantaber sera domitus catena.*
Sub duce] Augusto. vt sup. Od. x. v. lib. 4. *Et signa nostro restituit Ioui Decepta Parthorum superbis Postibus.*
refixit] quinque libri veteres, & manu scripti sic habent *signa refixit Nunc: & si quid, & c.*
adiudicat armis] acquirit populo Rom. idq; exercitu populi Rom.
Ac, ne te retrahas, & c.] id est, atque, vt ne te nimis longè abducas ab exercitationibus tuis, & certaminibus campi Martij, & ne ita absis ab urbe, vt probabilem absentiae excusationem afferre non possis, interdum quædam belli simulacra exerceas in agro paterno: interdum ludis rure, quauis nil nisi sapienter, & prudenter facias.

Quantis nil extra numerum f.m.q. Curas] hæc sunt includenda interpositionis nota. est enim *ἄνδρῶν* verbi *nugari*. extra numerum autem valet ineptè, insipienter, inconsiderate, temerè, tralatione ducta à saltatoribus, quorum motus & saltatio certis legibus, ac numeris constabat. ex quo moueri dicuntur in numerum, qui numerosè, aptè, & compositè mouentur. Lucr. lib. 4. *Quid porro, in numerum procedere cum simulacra Cernimus in somnis, & mollia membra mouere Mollia mobiliter?* &c. & lib. 2. in numerumq; exultant sanguine læti. Iterum lib. 4. *Quod superest, non est mirum simulacra moueri, Brachiaq; in numerum iactare, & cetera membra.* Virgil. Georg. 4. de Cyclop. *illi inter sese magna vi brachia tollunt in numerum, versantq; tenaci forcipe ferrum.* Idem in Sileno. *Tum verò in numerum Faunosq; ferusq; videres Ludere.* cuius contrarium est extra numerum. Lucr. lib. 5. *Atque extra numerum procedere membra mouentes Duriter, & duro terram pede pellere matrem.* M. Tull. parad. *ἴτι κατὰ ἀναπρ. histrio si paulo se mouit extra numerum, aut si versus pronuntiat, est syllaba vna breuior, aut longior, exhibitur, & exploditur.* similiter extra modum valet sine modo, non seruato modo. Cicer. de orat. ad Qu. Frat. *vox extra modum absona.* numerus autem ad *ῥυθμὸν*, seu metrum refertur, modus ad cantum. vt epist. de arte poët. *Accessit numerusq; modisq; licentia maior.* & in modum valet modulatè, non numerosè, seu *ἰσούστως* quanuis ita Muretus explicet apud Catull. in carmine in nupt. Iuliae & Manlij.

Partitur lintres] id est, diuidit nauculas inter se, vt duæ sint aduersariæ classes, vna, quæ similitudinem classis Cæsarianæ præbeat, altera, quæ Antonianæ fuit autem hæc pugna navalis seridè commissa ad Actium promontorium Epiri.

refertur] simulatur, representatur.
 velox victoria] tradunt Plutarchus, Florus, alij, victoriam illam Actiacam fuisse celerrimam.

lacus] lacus qui est in fundo paterno. *lacus* (inquit Varro) *lacuna magna, vbi aqua contineri potest.*

qui crediderit] Augustus, potentior amicus.

vtroque pollice] vtroque pollice compresso. nam premere pollicem gestus erat fauentis. Plin. lib. 27. cap. 11. vel sequamur Porphyri. qui vtroque pollice vult dictum esse *συνειδοχμῶς* pro, vttraque manu.

Protinus vt moneam, &c.] Protinus continuitatem significat, inquit Varro. hoc igitur dicit. Continuato sermone, vt te moneam, videto & quid, & de quo, & cum quo loquare. Si legemus *Protensus*, facilius erit lectio. nam *protensus* valet porrotenus, deinceps, consequenter.

si quid mon. eg. tu] hæc sunt includenda interpositionis nota.

commissa] arcana & occulta fidei commissa, vt supra.

patulæ aures] percontatoris videlicet, qui ea ab alijs sciscitatur, & exquirat, quæ ad alios continuò perferat, & renunciet.

volat] Iccircò Homerus verba ferè semper pennigera, aut (vt ita dicam) pennata, seu alata nominat. Nam passim apud eum occurrit hoc. *ἄετα πτεροειδῆ ἀποπνῖδα.*

Non ancilla tuum secur vlceret, &c.] id est, vide, ne vllius puellæ, pueri'ue

pueri'ue amore captaris in adibus potentioris amici. sup. ad Oda. lib. 4. admonuimus, iecur sedem libidinis esse.

Ne dominus pue, pulch. caræ'ue, &c.] ne tibi eueniat alterum è duobus malis, vel vt impetres, quod amas, tibiq; illud ipsum magni beneficii loco numeretur, vel repulsam feras, & ita potentioris amicum illiberalem se erga te præbuisse queraris.

Qualem commendes, &c.] vtilissimum præceptum, diligentissimeq; retinendum. cui non dissimile est illud Theognidis, *Μή ποτ' ἐπαρήσῃς, κοπιῖν ἀν' εἰδῆς ἀνδρα ἀρνῶς, ὀφθαλμῶν, καὶ ῥυθμῶν, καὶ ἀρετῶν ἔστιν ἐν ἡ.*

ne mox Incutiant aliena, &c.] verbum *incutiendi* grauiorem quendam perturbationis ictum animo illatum significat per tralationem sermonis. nam incutere proprie est quatendo, & commouendo inferre. vt *incutere plagam.* ex quo *incutere dolorem, timorem, tremorem, desiderium, amorem.* vt supra diximus in epist. ad Villicum.

& quondam] nonnunquam, aliquando.
 tradimus] commendamus alteri, vt supra epist. ad Claud. Ner. *vt tibi se laudare, & tradere coner.*

ergo, Quem sua culpa premet, &c.] ergo si acciderit, vt is, qui fuerat abs te commendatus tanquam vir bonus, & integer, cum eum talem esse putares, sua culpa in periculum adducatur, tum tu tua spe falsus, desine eum tueri.

Vt penitus notum, &c.] ratio est superioris versus, desine (inquit) illum, qui tuam spem sefellit, tueri, vt amicum hominem tibi perspectum, & cognitum falsis criminibus circumuentum, atque oppressum, omni studio, & acerrima contentione subleues, tegas, ac defendas.

qui, Dente Theonino, &c.] qui, cum maledictis configitur, cum maledico dente carpitur, non intelligis communem esse metum, commune periculum? non vides tibi idem periculum imminere? non vides, periculum, quod in illum intenditur, ad te paulo post esse peruenturum? Hunc Theonem tradunt poëtam petulantissimum, ac maledicentissimum fuisse. aptissimè autem dentem cum verbo rodendi coniunxit. nam & *dentata charta* à M. Tull. dicitur, maledica, atque aculeata: & rodere pro eo, quod est obscure, & dissimulanter maledictis insectari. vt pro Corn. Balbo. *more hominum inuidens: in conuiuijs rodunt.* & Hor. saty. 1. 1. 1. lib. 1. *absentem qui rodit amicum.* & saty. v. 1. *Quem rodunt omnes libertino patre natum.*

Nam tua res agitur,] in periculo versatur. sic dicimus agitur caput, fama, existimatio, fides, officium, fortunæ meæ. nunquam autem agitur de capite, &c. nam agere de aliqua re, est verba facere: sermonem, aut consilium habere. vt M. Tull. epist. ad M. Cælium lib. 5. *Non potuit accuratius agi, neq; prudentius, quam actum est à te cum Curione de supplicatione.* In Latio autem locus ille corruptus est, & *si qua fortuna acciderit, vt minus iuste amicorum voluntates sint adiuvande, in quibus eorum aut de capite agatur, aut fama, &c.* legendumq; est, vt scriptum reperi in cod. antiq. *aut caput agatur.* & ita Aul. Gell. lib. 1. cap. 3. Tum in oratione pro Quinctio, vbi legitur *si prædys tuis ageretur,* legendum ita, vt emendauit Budæus, *si dupondius tuus ageretur.* cum hoc loco congruit illud

illud Liuianum lib. 7. *quāquam pugnauius verbo pro Sidicinis, re pro nobis, cum videremus finitimum populum nefario latrocinio samnitium peti, & ubi conflagrasset Sidicini, ad nos traiecturum illud incendium esse.*

Et neglecta solent incendia, &c.] sic Pind. eisd. γ. Pyth. πολλὰν τ' ἐν ὄρφ' αὐρ' ἐξ' ἐνὸς σπέρματος ἐνδορον αἴσωσεν ὕλαν. Et Euripid. quodam loco μικρὰ δ' ἐκ λαμπύρου ἴδαμον σέλας ποίησεν αἰνίς.

Dulcis in expertis cultura] non dissimile est hoc prouerbiū Græcorum, γλυκὺς πόλεμος ἀπειροῖς. culturam autem pro cultu posuit.

Expertus] ὁ δὲ πείρας ἰών. qui periculum fecit. dum tua nauis in alto est] id est, dum in cursu es. tralatio est.

Hoc age] in hanc curam incumbere. hoc agere loquendi genus Latinis vsitatum est, quod valet negocium susceptum accuratè administrare: attentum esse in re aliqua, aut in sermone, qui habetur: totum suum studium, & cogitationem in vna re ponere. Terent. in Andr. *hoccine agis, an non? D. ego verò istuc. ibid. ipsum adeo præsto video cum Dauo. hoc agam.* in Eunucho. Chr. *alias res agis. P. istuc ego quidem.* sic Xenophon. *ἑλλῶνικ. δ. εἰδὲ γ' ἐκράταν ἀντὶ αἰ' σῶμα (ὅς ἰδοναί) ἀλλ' αἰεὶ πρὸς τὸ εἶν' ἔργω, πῦρ' ἔφασι.* Horat. *saty. 3. lib. 2. γ. viuis igitur vigila. hoc age.* Plautus *Mil. glorios. hanc age rem. res subitaria est.* Plutarch. in Coriolano scribit, cum magistratus, aut pontifices sacrificabant, præconem magna voce clamare solitum esse, *hoc age.* quibus verbis iubebat animum ad sacra attendere, nullumq; omnino opus alienum interponere. verba Plutarchi sunt hæc. *ὅταν γ' ἀρχοντες, ἢ ἱερεῖς φράττωσι τι τῶν θεῶν, ὁ κήρυξ φράσει, μεγάλη φωνῇ βοῶν, ὡς ἀγε. σημαίνῃ ἢ ἡ φωνῇ, τὸτο φράττε, προσέχων κελύματα τοῖς ἱεροῖς, καὶ μηδὲν ἔργον ἐμβαλεῖν μετὰ τὸ, id est, cum enim magistratus, aut sacerdotes aliquam rem diuinam faciunt, prodit præco magna voce clamans, hoc age. significat autem vox, τὸτο φράττε. iubens attendere ad sacra, & nullum opus intermiscere.*

agilem, nauimq;] hominem ad agendum promptum, ac paratum. ad res agendas aptum, δραστήριον, φακλικόν, vt supra epist. 1. *Nunc agilis fio.*

remissi] ignaui, desides, ἀνεμμένοι, inertes.

Poteres bibuli] bibuli cohæret cum nomine poteres: estq; numeri multitudinis.

Deme supercilio nubem] aufer è vultu tristitiam, atque immoderatam seueritatem, quæ contracto, ac sublato supercilio significatur: quod Græci τὸ τῶν ὀφρύων νέφος, id est, superciliorū nubem, appellant. & ita Eurip. in Hippol. coron. ex quo ὀφρυόεντες à Græcis appellantur seueri, tristes, superbi, & πρόσσωπον σὺν ὀφρυωμένον Eurip. in Alcestid. & αἶρειν τὰς ὀφρῦς, id est, tollere supercilia, prouerbij locum obtinet tum apud Græcos, tum apud Latinos, pro eo quod est, vultu tristitiam quandam præ se ferre. Diphilus comicus apud Athen. lib. 2. *τὸν τὰς ὀφρῦς ἀφροῦ, συμπαίθης γελᾶν, τὸν τ' ἀδελφῶν γλῆψιν τι, τ' δειλὸν, φρασὺ.* & ita Catull. Ad Ianuam mulieris impud. *Præterea addebat quendam: quem dicere nolo nomine, ne tollat rubra supercilia,* id est, ne sublato supercilio significet se mihi iratum esse, ne grauitur, & iniquo animo ferat. *συννεφὴς* etiam appellatur à Græcis is, qui supercilij nube, id est, contractione, tristitiam quādam præ se fert, ex quo verbum *συννεφῶω*, & *συννεφῶν*

νεφῶν ὀφρυῶν apud Eurip. in Electra. & Sophocles in Antigone difertè νεφέλῳ ὀφρύων nominat, aspectum mæstum, ac tristem. sic Sophocl. *νεφέλη δ' ὀφρύων ὑπερ αἰμάτων βέθοος ἀγχιώτ' ἑλγυσ' εὐώπα παρειάν.* sic Cicero in orat. in Pison. ὑπερβολικῶς quidem illud, sed tamen vrbane, ac facete, Pisonem interrogatum quid sentiret de suo consulatu, ait respondisse *altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudelitatem sibi non placere*, significans, ac describens eius ineptam, atque importunam seueritatem, quam in eadem oratione *frontis nubeculam* appellat. Idem de eodem in orat. pro Sextio. *Tanta erat grauitas in oculo: tanta frontis contractio, vt illo supercilio, tanquam atlante calum, resp. nisi videretur.* Demosthenes in orat. *ὅτι πῶς πρ. ἀνασπᾶν τὰς ὀφρῦς* videtur accipere pro eo quod est, plus æquo sibi arrogare, & gerere se insolenter. sic ille *τότε μ' μέτριον παρέχεν ἑαυτὸν ἕπειδ' ἡ μέγιστα εἰργασαί κακὰ, τὰς ὀφρῦς ἀνέσπακε. & συνάγει τὰς ὀφρῦς.* apud Aristoph. in Plauto, tristitiam & mæsticiam significat. Quemadmodum autem sublato, & contracto supercilium tristitiam, & seueritatem, significat, sic remissum & laxum, hilaritatem. Pindarus eisd. θ. Πυθ. ἀγαθὰ χλιαρὸν γελᾶς ὀφρῦς. & Eurip. Iphigen. in Aulide remittere supercilium. *Μέθεις νῦν ὀφρυ, ὄμμα, τ' ἐλευθέρων φίλον.* Idem in Cyclope. Silenus. *ὡς ἐκπαῖν ἂν κύλικα βυλοῖμῳ μίαν, Πάντων κυκλώπων ἀντιδὸς βοσκήματ', βιβαίτ' ἐς ἄλλῳ λευκάδος πείρας ἄπο, Ἄπαξ μεθυδέεις, κατὰβαλὼν τε τὰς ὀφρῦς. ὡς, ὅς γε πίνων μὴ γένηθε, μάλιστα.* Hom. *il. o. de Iunone. ἦ δ' ἐγέλασε Χείλεισι, εἰδὲ μέτωπον ἐπ' ὀφρῦσι κυανέησιν ἰάνθη.* Præterea supercilio tum innuimus, tum annuimus. innuimus, vt Hom. *ὀδ. π. ἦ δ' ἀρ' ἐπ' ὀφρῦσι νεῦσε, τόησε ἢ δῖος ὀδυσεύς. & ὀδ. φ. ἦ, καὶ ἐπ' ὀφρῦσι νεῦσεν, ὁ δ' ἀμφέθετο ξίφος ὄξυ.* annuendi exemplum est apud eundem. *ἦ, καὶ κυανέησιν ἐπ' ὀφρῦσι νεῦσε κρονίων.* Libet autem mihi hoc loco colligere alia affectuum animi indicia, quæ ducuntur ex partibus corporis, siue illæ sua sponte, & nobis inuitis moueantur, atque immutentur, vt cum metu pallefcimus, horremus, obmutescimus: siue nostra voluntate, vt cum in dolore frontem ferimus, aut femur. Vt igitur à capite ordiamur, *caput percutere* mærorem significat. Hom. *il. χ. Ὠμώξεν δ' ὁ γέρον, κεφαλῶ δ' ὄγε κόψατο χερσὶ.* ob eandem causam *capillus vellitur.* ὀδ. κ. *Ἐζόμενοι ἢ κατὰ ὄθι γόων, τίλλοντο τε χεῖρας.* sic Attius de Agam. *scindens dolore identidem intonsam comam.* eodem pertinet, *caput puluere conspergere.* ὀδυσεύ. de Laër. *Ἀμφότερησι ἢ χερσὶν ἑλῶν κόνιν ἀθαλόεσαν χεῦατο καυκεφαλῆς πολίης ἀδνὸν σεναχίλων.* *il. σ. de Achille. Ἀμφότερησι ἢ χερσὶν ἑλῶν κόνιν ἀθαλόεσαν χεῦατο καυκεφαλῆς, χεῖλεν δ' ἤχλωε πρόσσωπον.* *ibid. φίλησι ἢ χερσὶ κόμῳ ἤχλωε δαίξων.* sic Catullus *carm. de nupt. Pelei, & Thet. Canitiem terra, atque infuso puluere sædans. Capitis motus* gestus minantis. sic Neptunus Vlysem secundo cursu nauigantem, patriæq; iam appropinquantem prospiciens, *ὀδυσεύ. ε. ὀδ' ἐχάτω κηρόθι μάλλον κινήσας ἢ κάρη πρόθι ὄν μυθίατο θυμὸν ὦ πάποι, &c. & Vlyses ab Antinoo pulsatus, ὀδ. ρ. Ἀλλ' ἀπέων κίνησε κάρη κακὰ βουσοδομέων.* Hor. *saty. 5. lib. 1. caput & mouet.* *Virg. lib. 10. Æn. Tum quassans caput hæc effudit pectore dicta. Innuimus, cum alteri nutu significamus, vt aliquid fiat, vt ὀδ. π. Νεῦσω μὲν τῷ ἐγὼ κεφαλῇ, σὺ δ' ἕπειτα νοήσας, &c. & *Eisd' ἄγε τοι κεφαλῇ ἐπινεύθωμαι.* Ter. *Adelph. ne mora sit, si innuerim, quæ pugnis continuo in mala hæreat.* M. Tull.*

pro Quinctio non modo enim pollicitus erat in Gallia, sed Romæ quotidie, simulatq; sibi hic inuississet, numeraturum se esse dicebat. vbi corrupte, & mendose legitur in lib. vulgatis, annuisset. annuere enim est eius, qui se assentiri alteri, & quipiam approbare significat. *Exparrigere frontem*, animi remissionem, atque hilaritatem significat. Terent. Adolph. *mitte iam istac: da te hodie mihi: Exporge frontem*. Plaut. Casina. *primium ego te porrectiore fronte volo mecum loqui. Explicare frontem* idem valet. sed ab Hor. ponitur pro eo, quod est hilaritatis, & lætitiæ causam præbere. Od. x. lib. 3. *Mundæq; paruo sub Lare pauperum Cœnæ sine aulæis & ostro sollicitam explicuere frontem*. idem saty. 11. lib. 2. *Ac Venerata Ceres, vt culmo surgeret alto Explicuit vino contracta seris frontis. contra frontem contrahere*. M. Tull. in Cluentiana. *Hic ille plauus improbißimus quæstiu iudiciario pastus contrahit frontem*. Et *consulcare frontem*, quo utitur Plaut. in Prol. Bacch. Item *capere frons* dicitur ei, cui frons contrahitur. Plaut. in Epid. *quid illuc est, quod illi caperat frons seueritudine? Frontem ferre gestus hominis quipiam ægrè ferentis, & indignantis*. Cic. ad Att. lib. 1. *puto te in hoc aut risisse, aut ingemuisse, vt frontem ferias*. Idem in Bruto. *nulla perturbatio animi, nulla corporis: frons non percussa, non femur*. Dionys. Halicarn. lib. 10. ἀρχαίολογ. ῥωμ. παροντες τὰ μέτωπα, καὶ κληροῖς τὰς ὀφθαλμοὺς ποιεῖσθαι. *Frontem, vel os perfricuisse* dicimus eum, quæ significare volumus nihil pudere. Cic. Tusc. 3. *quam tu idem, cum os perfricuisisti, soles dicere? ex quo hominem ferrei, & duri oris dicere solemus, id est, impudentem*. Idem pro Quinct. *homini pro amicitia familiaris dixi, mihi videri ore durissimo esse, qui presente eo gestum agere conaretur*. Idem de orat. lib. 2. *quoniam soleo sæpe mirari eorum impudentiam, qui agunt in scena gestum presente Roscio*. Idem in Pisonem. *si os tuum ferreum senatus conuicio verberari noluisisti*. Catull. in quendam. *Quod si non aliud pote est, ruborem Ferreo canis exprumamus ore*. Ter. in Eunuch. *os durum*. Iterum M. Tull. lib. acc. 4. *nostis os hominis, nostis audaciam. Oculorum nictus, & crebra agitatio, admonentis gestus*. Hom. Od. 8. οὐκ αἰεὶς, ὅτι δὴ μοι ἐπιλλίξουσιν ἀπαντες, id est, oculis innuunt. Idem Il. 1. Τοῖσι ἧ παλλ' ἐπέτελλε γερῶνιος ἱεπώτα Νέστωρ Δειδύλλον ἐς ἑκασον, &c. id est, νέων ὀφθαλμοῖς. Hor. saty. 1 x. lib. 1. *Distorquens oculos, vt me eriperet. Oculi nimis arguti* (vt scribit M. Tull. lib. 1. de legib.) *quemadmodum animo affecti simus, loquuntur*. *Ardor oculorum iram* significat. M. Tull. lib. 5. *accus ipse inflammatus scelere, & furore in forum venit: ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat*. & lib. 4. de Theomnasto quodam. *Nam cum spiritus ageret in ore, arderent oculi, voce maxima vim se sibi afferre clamaret*. Hom. Il. 2. de Achille. μένιος ἧ μέλα φρένας ἀμφὶ μέλαινα Πίμπλαντ', ὅσπερ δὲ οἱ πῦρ λαμπροῦσσι εἴσκων. Oculos etiam aiunt esse pudoris sedem. ex quo Socrates in Phædro, ἰκαλυφάμενος, id est, operta facie de amore disputat. Præterea scribit Aristot. ῥηθρ. 6. *proverbium esse, ἐν ὀφθαλμοῖς εἶδ' αἰδῶ, καὶ δὴ τῶτο τὸς αἰεὶ παρθεμένως μᾶλλον ἀγχυῶν*, καὶ τὸς προσέχοντες αὐτοῖς, &c. huc pertinet responsum illud Sapphonis: *quæ, cum ei Alcæus dixisset, se aliquid ei dicere velle, sed pudore prohiberi, Αἰτ' εἶχες ἐδῶν ἡμερον, ἢ καλῶν, καὶ μηδ' ἐν εἰπέων γλῶσσ' ἐκύκα κακῶν, Αἰδῶς μὲν ἐν εἶχεν σε τ' ὄμμα. Τ', ἀλλ' εἴλεες πῶδ' τῶ δικαίω, id est, si te rerum bonarum, aut honestarum desiderium teneret, neque lingua quicquam turpe proloqui conaretur: non tibi pudor oculos obsideret, sed de re iusta verba faceres.*

res. *Oculi defixi* significant attentissimam in re aliqua cogitationem: idq; vel sine vlla animi molestia, vt Il. 7. de Vlysse. Στάσκειν ὀφθαλμοῖς ἢ ἰδεσκε καὶ χθονὸς ὄμματ' ἀπὸ πύργου. Theocr. eid. 6. Καὶ μ' ἐσδῶν ὡσπρὸς ἐπὶ χθονὸς ὄμματ' ἀπὸ πύργου. Ἔστ' ἐπὶ κλητῆρος. & Apoll. ἀρροναῖ. lib. 3. Η, καὶ ἐπ' ἑδῆος ἀγρε ποδῶν πάρος ὄμματ' ἐπὸν ἔσαν, Ἀνδρῶν περὶ φέρουσαι ἐνὶ σφίσι: vel cum aliqua molestia, vt apud Eurip. Med. ἐτ' ὄμμα ἱπάρου, ἐτ' ἀπαλλάσσεται γῆς πρόσωπον. Interdum admirationem quandam, & stuporem significant. vt Virg. Æn. 1. *Dum stupet, obtutuq; heret defixus in vno*. Idem lib. 7. *Talibus Ilioi dicit defixa Latinus Obtutu tenet ora*. Hor. epist. ad Numicium. *Defixis oculis, animoq; & corpore torpet*. T. Liuius lib. 21. *utraque simul obiecta res oculis, animis immobiles parumper eos defixit*. Idem lib. 5. *Gallos quoque velut obstupefactos miraculum victoria tam repentina tenuit, & ipsi pauore defixi primum steterunt, velut ignari, quid accidisset: deinde, &c.* Interdum animum in aliqua re obfirmatum, & perseverantem: vt, cum Hom. ὄδους η. oculos Vlyssis cum cornibus, aut ferro comparat, qui Penelopa virum suum præsentem quidem, sed nondum agnitum desente, ac multis cum lacrymis desiderante, ne tantillum quidem ingemuerit, aut illacrymarit. ὀφθαλμοὶ δὲ ὡσεὶ κέρα ἔσαν, ἢ ἀδῆρος Ἀτρεΐδας ἐν βλεφάροις, δόλω δὲ ὄγε δάκρυα κεύθε. Horat. Od. v. lib. 3. *Virilem Toruus humi posuisse vultum. Lacrymas* tum gaudium, tum dolor, & luctus exprimit. gaudium, vt ὄδους. π. ὡς ἀρὰ φωνήσας ἦδ' ὀύσε, καδδ' ἐπαρῶν δάκρυον ἦκε χαμάζε. & ὄδους. φ. Penelopa Vlystem agnoscens. δακρύσθαι δὲ ἔπειτ' ἰδὺς δράμεν, ἀμφὶ ἧ χεῖρας Δειρῆ βάλλ' ὄδουσι. idib. Vlysses. ὡς φάτο τῶ δὲ ἐτι μᾶλλον ὑφ' ἡμερον ὄρωσε γόοιο. Κλαῖε δὲ ἔχων ἄλοχον θυμαρέα κέδ' εἰδῆσαν. Terent. Heautont. *ubi dicimus redisse te, & rogare vii veniret ad te, mulier telam deserit continuo, & lacrymis opplet os totum sibi, vt facile scires desiderio id fieri tui*. Idem Adolph. Dem. *oh, lacrimo gaudio*. Virg. lib. 6. Æn. *alacris palmas utrasq; tetendit, Effusæq; genis lacryma*. Liuius lib. 5. ann. *Certatum patribus, plebiq; manare gaudio lacryma*. tales fortasse sunt nouarum nuptiarum lacryma, aut certe fictæ. Catull. in carmin. nupt. *At libet innuptis ficto te carpere questu*. Idem de coma Berenices. *Est ne nouis nuptis odio Venus? an ne parentum Frustrantur falsis gaudia lacrymulis?* exemplum lacrymarum ab ægritudine, aut dolore corporis expressarū extat apud Hom. Il. 6. vbi de Therhite loquitur ab Vlysse percusso. ὅδ' ἰδνῶσθαι, θαλερὸν δὲ οἱ ἔκπιεσε δάκρυ. & ὄδους. δ. Οὐδ' ἀρὰ Νέστωρος ἦδ' ἀδ' ἀκρῶτος ἔχεν ὄσπερ Μνήσθαι γδ' καὶ θυμὸν ἀμύμονος Ἀντιλόχου. Τὸν ῥ' ἦς ἐκλεῖνε φωνῆς ἀγλαῶς ἦδ' ὄσπερ. Terent. Heaut. *lacrymas excussit mihi*. Cæll. lib. 1. de bell. Gall. *Diuitiacus multis cum lacrymis Casarem complexus obsecrare cepit ne quid grauius in fratrem statueret*. Menelaus apud Eurip. in Helena, ait dici, esse viri generosi lacrymas in rebus aduersis fundere. καὶ τοὶ λέγουσιν, ὡς πρὸς ἀνδρὸς εὐχρῆς ἐν ζυμοφορέῃσι δάκρυ' ἀπὸ ὀφθαλμῶν βάλειν. *Sudor obortus* sine fatigatione, aut labore corporis, animi ægritudinem, aut molestiam significat. Homer. ὄδους. υ. Ἴδιον, ὡς ἐνὸν. δ' ἐδάκρυον δὲ μοι ὄσπερ. Apollon. lib. 2. ἀρροναῖ. ὡς φάτο τῶ δὲ αἰδῶν καὶ προῖσθαι ἄλις ἰδρῶς Κίκλιεν. Hor. saty. 1 x. lib. 1. *cum sudor ad imos Manaret talos*. M. Tull. epist. ad Appium Pulch. lib. 3. *Vides sudare me, iandudum laborantem, quomodo ea tuear, quæ mihi tuenda sunt, & te non offendam*. Idem lib. 3. acc.

ex epistola Timarch. fac sciant improbitatem aratorum. ipsi sudabunt, si Dij volent. Pallor non naturalis, & repentinus significat aliquam animi perturbationem, & maxime metum. Sappho. χλωρή ὑπαί δέ τις. Homer. ὀδυσ. χ. Ὄς φάτο τὰς δὲ ἄρα πάντας ἐπὶ χλωρὸν δέος εἶλεν. ὀδ. φ. Μνηστῆρον δὲ ἄρ' ἀχος ῥήϊε μέγα, πᾶσι δὲ ἄρα ῥῆος ἔτραπέε. Cic. lib. i. acc. Isti color immutatus est: vultus, oratio, mens deniq; excidit. Idem in Cluentiana. timor eius, perturbatio, suspensus, incertusq; vultus, crebra coloris mutatio, qua erant antea suspiciosa, haec aperta, ac manifesta faciebant. Hom. il. v. Ἐνδ' ὄγε δειλὸς ἀνὴρ, ὅς' ἀλυμμος, ἐξέφραίνθη. Τῷ μὲν γὰρ τε κακῷ τρέψασθ' ῥῆος ἀλλοδὸς ἄλλη, &c. Hor. ep. i. huius lib. Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa. Idem epist. i. i. eiu. d. Pindarici fontis qui non expalluit haustus, id est, qui non extimuit. Capilli arrecli etiam metum significant. il. ω. Ὀρθαὶ ἧ τρήχες ἔσαν ἐνὶ γναμπίσσι μέλασι. Virg. Aen. i. i. & iii. Obstupui, steteruntq; comae, & vox faucibus haesit. Plato in Iōne. ὀρθαὶ αἶ τρήχες ἔσαν ἔπὸς φόβου. Manum ad os apponere significat aliquid dici, quod is, qui dicat, ab alijs exaudiri nolit. Cael. ad Cic. lib. 8. At Domitius, cum manus ad os apposuit. Cordis latratus significat iram efferuescentem. ὀδ. u. de Vlysse iamiam interitum procis meditante. κραδίη δέ οἱ ἐνδον ὑλάκτι. Nam cor irae sedes est, ut alibi annotauimus. Femoris percussio, index doloris. Hom. il. ω. αὐτὰρ Ἀχιλλεύς Μηρῶ πηλὴξάμενος πατροκλήνα προσέειπεν. & ὀδυσ. v. Δίμωξεν δὲ ἄρ' ἔσφραζε, καὶ ὠ πεπλήγετο μηρῶ χερσὶ κατὰ πρὸς ἰστίαι. & il. μ. Δὴ ῥα ἔστ' ὤμωξεν τι, καὶ ὠ πεπλήγετο μηρῶ Ἀίσκος ὑπὸ κείδης. Plaut. in Milite glor. digitis rationem computat, feriens femur dexterum. Idem in Trucul. hoc vide. dentibus frendit: icit femur. licet huc etiam ascribere illud M. Tull. in Bruto, quod supra produximus, frons non percussa, non femur. Idem Tusc. i. i. muliebres lacerationes genarum, pecloris, feminum, capitis percussio. Inflare buccas, quod Graeci dicunt τὰς γνάθους φυσᾶν est irascentis. Hor. saty. i. lib. i. Quid causa est, merito quin illis Iupiter ambas iratus buccas inflat? videtur esse & insolescentis, ut apud Demosth. γνάθους φυσῶν. Mordere labra, minantis. Hom. ὀδυσ. α. & u. οἱ δὲ ἄρα πάντες ὀδ' ἄξ ἐν χεῖλεσι φῶντες. idem significat interdum caput mouere, ut supra diximus. Ridere labris significat risum simulatum, ut il. ο. ἠδ' ἐγέλασε χεῖλεσι. Tale est illud de Vlysse. ὀδυσ. u. μεῖδ' ἴσσε ἧ θυμῷ Σαρδόνιον μάλα τοῖον. & ὀδυσ. σ. de Penelopa. Ἀρξέϊον δὲ ἐγέλασεν, ἔπος τ' ἔφατο. Dentium crepitu, & stridore metus arguitur. Hom. il. v. πᾶταλος δέ τε γίνετ' ὀδόντων. M. Tull. Tusc. i. i. ex quo fit, ut terrorem pallor, & tremor, & dentium crepitus consequatur. Manus tollere gestus vel admirantium, vel latantium, vel precantium. M. Tull. in Lucullo. Hortensius autem vehementer admirans, quod quidem perpetuo Lucullo loquente fecerat, ut etiam manus saepe tolleret, &c. Idem epistol. ad Cael. lib. 7. sustulimus manus ego & Balbus: tanta fuit opportunitas, ut illud nescio quid, non fortuitum, sed diuinum videretur. Catull. de quodam, & Caluo. Admirans ait haec, manusq; tollens, Dij magni, salicippium disertum. T. Liuius lib. 24. Ad quam vocem cum clamor ingenti alacritate sublati esset, ac nunc complexi inter se, gratulantesq; nunc manus ad calum tollentes, bona omnia populo Rom. Gracchoq; ipsi precarentur, &c. Hor. sat. v. lib. 2. Importunus amat laudari, donec, ob eam, ad calum manibus sublati, dixerit. Hom. ὀδυσ. σ. χεῖρας ἀναρῶμενοι γέλω' ἔειπαιον. Pecloris percussio seipsum reprimentis gestus est. Homer. ὀδυσ. u. Στῆθος ἧ πηξίας κραδίη

κραδίη ὑπίπαπε μύθο. est & dolentis, αἰγρέ; aliquid ferentis. Hom. il. σ. de ancillis Achillis, audito de nece Patrocli nuncio, exanimatis, ἐνδὲ θύραζε ἔδραμον ἀμφ' Ἀχιλλῆα δαίφρονα, χερσὶ ἧ πᾶσαι Στήθεα πεπλήγοντο. Plaut. in Mil. glor. cogitans peclius digitis pulsat, cor credo euocaturus foras. Soluta genua metum, & perturbationem animi significant. ὀδυσ. δ. Ὄς φάτο, τ' δ' αὐτῆ λυγὲ γένατο, & φίλον ἦτορ. Δὴ δέ μιν ἀμφασίη ἐπέων λάβε, τῶ δέ οἱ ὄσε δακρυόφιον πηλῆθεν, θαλερῆ δέ οἱ ἐκπέσε φωνή. in hoc exemplo multa concurrunt externati animi indicia, genua soluta, linguae stupor, & silentium, oculi lacrymis oppleti, vox interclusa. & ὀδυσ. ω. Ὄς φάτο, τ' δ' αὐτῆ λυτο γένατο, & φίλον ἦτορ, Σήματ' ἀναγνόντες, τὰ οἱ ἔμπεδα πείφραδ' ὀδυσσεύς. omitto quod scriptores per genuum firmitatem, aut viriditatem, atatem integram, & corporis vires significant, ut annot. ad Od. x. i. i. epod. Supplices tangebant eorum genua, quibus supplicabant. ὀδυσ. v. vbi Vlysses Palladi palto-ris similitudinem pra se ferenti supplicat. Ἢ γδ' ἐγὼ γε Εὐχρημα, ὡσε θεῶ, καὶ σευ φίλα γένατ' ἰκάνω. & il. α. de Thetide, καὶ ῥα πάροιθ' αὐτοῖο καθέζετο, καὶ λάβε γένων Σκαμῆ, δεξιτερῆ δ' ἄρ' ὑπ' ἀνθερωῖνος ἐλάτο. ὀδυσ. δ. Τένεκα νῦν τὰ σά γένατ' ἰκάνομαι, αἶμ' ἐθέλησα. & il. ω. ἀρχὴ δ' ἄρα εἰς χερσὶν Ἀχιλλῆος λάβε γένατο, & κύσε χεῖρας. T. Liuius lib. 45. Summittentemq; se ad pedes sustulit, nec attingere genua passus. ex quo γένεσθαι, quod idem ferè valet, quod supplicare. ibid. καὶ ἔτε δὴ πᾶσα θίνα θαλάσσης εὐρύποροιο ἦτα πολλα θεῶς γινόμενος. osculabantur autem etiam veteres os, & manus, & superiores inferiorum, & inferiores superiorum, tum in salutationibus, tum in gratulationibus. ὀδυσ. ω. Vlysses Laërtem patrem osculatur, κύσε δέ μιν περὶ φῶς ἐπαιαμένους. ibid. Vlysses Dolij serui dexteram osculatur. Ὄς ἀρ' ἔφη, Δόλιος δ' ἐθῶς κίε χεῖρε πείσασας ἀμφοτέρας. ὀδυσσεύς ἧ λαβῶν κύσε χεῖρ' ὅπῃ καρπῶ. Plutarch. in Caton. Vtic. Ἐποτιθέντων τὰ ἱμάτια τοῖς ποσὶν, ἢ βαδίζοι, καὶ κατὰ φιλοῦντων τὰς χεῖρας. Corn. Tacitus de Nerone, ad genua ipsius aduoluit, & dexteram osculi fatigare. Vlysses Telemachum filium osculatur, ὀδυσ. π. Ὄς ἄρα φωνήας ἦδον κύσε. Eumeneus & Dolius Vlyssis serui, caput & humeros domini osculantur: & item Vlysses illorum. ὀδυσ. φ. καὶ κύσειον ἀγαπαζόμενοι κεφαλῶν τε, & ὤμων. Ὄς δ' αὐτῶς ὀδυσσεύς κεφαλὰς, καὶ χεῖρας ἔκυσσε. Etiam manus tangebant. Patercul. salutationis noua quadam exultatio, & manum conringendi cupiditas. Virg. Aen. lib. 7. Pars mihi pacis erit, dextram tetigisse tyranni. Pedibus terram percutere, vim doloris significat. ὀδυσ. σ. de Iro, σὺ δ' ἦλασ' ὀδόντας λακτίζων ποδὶ γᾶν. Idem ferè pedem supplodere, nisi forte gestus est indignantis, & grauer ferentis. Cic. Bruto, nulla pedum supplotio. Idem lib. i. de orat. ad Q. frat. Quid multa? pedem nemo illo in iudicio supplotio. Trahere pedibus, indignis modis accipere, & contumeliosè tractare. Hom. il. α. Πί-φε ποδὸς τετραγῶν δαπὸ βηλῆ θεασσέσσιο. & ὀδυσ. σ. Εἶλε δ' ἐκ ποδῶροιο λαβῶν ποδὸς, ὅφρ' ἴκετ' αἰλλῶ, Αἰθέσης τε θύρας. & ὀδυσ. ω. Vlysses Telemachum monet, ne, etiam si se proci pedibus trahant, eius rei poenas repetat, eo' ve facto commoueat, sed potius tacitus ferat. Εἰ δέ μ' ἀτμήσεισι δόμον κατὰ, σὸν ἧ φίλον κῆρ Τετλάτω ἐν στήθεσι κακῶς πάχοντες ἐμοῖο, Ἦν περ & δὴξ' δῶμα ποδῶν ἐλκωσι θύραζε. & ὀδ. σ. Εἶνε γέρον ποδῶν, μὴ δὴ ἔκα καὶ ποδὸς ἔλκη. sic Virg. de Caco lib. 8. Aen. pedibusq; informe cadauer Pro-

trahitur. Cic. ad Att. lib. 4. fratrem meum, & te si habebo, per me ista pedibus trahantur. γοβις ἐμφολοθῶσαι ποσῶν. Idem ad Volum. lib. 7. epist. Nam de iudicijs quod quereris, multo laboro minus: trahantur per me pedibus omnes rei. T. Livius lib. 34. hanc vocem Dionysius solebat usurpare, non equo insidentem, sed pedibus tractum tyrannum debere relinquere tyrannidem. Tremor corporis metum, & ignaviam significat. ὀδυσσ. de Iro cum Vlyssē certamen incunte. σάρκεις ἢ ἀετρουμέων μέλειων. ibid. de eod. Τῶ δ' ἔτι μάλλον ἰπὸ τρόμος ἦλυθα γῆρα. Horat. Ode xx i i. lib. i. Et corde, & genibus tremis. Hom. il. v. Ἐνδ' ὄγε δειλὸς ἀνὴρ, &c. vt supra pag. 404. versu 8. sed hæc fuerit, (vt ait Thucyd.) ἐκβολὴ λόγου. nunc ad pensum nostrum reuertamur.

Occupat obscuri speciem] obrinet, & prae se fert speciem hominis suam sententiam, suaq; consilia nimium occultantis, hominis recti, quem κρυφίνουσι appellant Græci.

trad. lenit. æu.] placidè, quietè, tranquillè ætatem agere. inops cup.] cupiditas, quæ nunquam expletur: quæ semper desiderat, semper eget.

mediocriter vtilium] qualia sunt bona fortunæ: quæ (vt ait Terent. Heautont.) perinde sunt, vt illius animus, qui ea possidet: Qui vti scit, et bona illi, qui non vtitur rectè, mala.

Virtut. doct. paret, natura'ne donet] quæstio est à veteribus sæpe, & multum agitata, vtrum virtus sit διδασκὸν, id est, doctrina constet, nec'ne. Plato in Menone. ἀλλ' ἐγὼ γὰρ ἐκείνο ἀν' ἡδίστα, ὅπερ ἠρόμην τὸ πρῶτον, καὶ σκαψάμενον, καὶ ἀκούσασαι, πότερον ὡς διδασκὰς ὄντι αὐτῷ δέει ὀπχερεῖν, ἢ ὡς φύσιν, ἢ ὡς τινὶ ποτὲ τρόπων παραγινομένης τοῖς ἀνθρώποις ἢ ἀρετῆς. vbi videtur ad extremum probare, eam neque à natura inseri, neq; doctrina querri, sed diuinitus hominibus euenire: idemq; disputat in Protagora. Xenophon verò contrà δπομνημ. α. videtur sentire, virtutem vsu & exercitatione comparari. Isocrates in oratione καὶ θρησῶν disertè negat, iustitiam, ceterasq; virtutes doctrina contineri, his verbis, καὶ μηδεὶς οἰέσθω με λέγειν, ὡς ἐστὶ διακοσμήν διδασκὸν. ὅλως μὲ γὰρ ἐδεμίαν ἠγέμεναι τέχνῳ (καὶ τῷ ἔθῳ), ἥ τις τοῖς κακῶς πεφυκόσι πρὸς ἀρετῆν, σωφροσύνην ἢ διακοσμίαν ἀν' ἐμποιήσασιν. & Theognis ait, procreare hominem, & alere, longè facilius esse, quàm prudentiam, & bonos mores hominem, & alere, longè facilius esse, quàm prudentiam potuisse, qua ratione eum, qui sit imprudens, atque improbus, prudentem, & probum efficere queat: denique morbos omnes animi insana-biles esse. Theognidis versus sunt hi, Φῦσαι, καὶ θρέψαι ῥῆζον βροτῶν, ἢ φρένας ἐθλάς ἐπιθέμεν, ἐδέεισ πω τὸ γ' ἐπεφράσασθαι, ὅπως σώφρον' ἔθηκε τ' ἀφρονα, & κακὸν ἐθλόν. Εἶδ' ἀσκληπιάδαος τῆτό γ' ἔδωκε θεός, ἰατρῶν κακότητα, καὶ ἀτην-δάμ ad Att. lib. x. videtur sentire, virtutem doctrina, & ratione parari, his verbis, quamquam locus est aliquantum corruptus. Quod si adhuc nullum est, esse tamen potest, aut ἀρετὴ non est διδασκὸν, quod mihi persuaderi non potest. Idem in Partit. orator. hanc quæstionem trimembrem facit, cum ab Horatio fiat bimembris. sic enim M. Tull. quò nam pacto virtus pariat, natura'ne, an ratione, an vsu. Idem pro Archia poëta ait sapiens ad laudem, atque virtutem, na-

turam

turam sine doctrina, quàm sine natura valuisse doctrinam. Aristoteles in lib. de moribus ad Nicom. vult virtutes eas, quæ ad mores pertinent, à doctrina, & vsu perfici, à natura inchoatas. Pindarus naturam, & id, quod natura valet, arti, ac doctrinæ, virtutibusq; doctrina partis semper anteponebat. non longè abiero. Olymp. carm. nono, Τὸ ἦ φύξις (inquit) κρᾶτισον ἀπαν. πολλοὶ δὲ διδασκᾶτες ἀνθρώπων ἀρετᾶς κλέος ὄρεσαν ἐλέσθαι. Idem vndecimo ait, id, quod natura nobis est insitum, nihilo facilius commutari posse, quàm leonis, aut vulpis ingenium mutari solet. sic Pind. τὸ γὰρ ἐμφυῆς, ἔθ' ἀβθὼν ἀλάπνηξ, ἔθ' εἰσβρομοὶ λέοντες διαλλάξανθ' ἦθος. Idem Nem. tertio carm. demonstrat, eum, qui arte, ac doctrina sola nitatur, in vtranque partem vacillare, ac titubare: eum verò, qui naturæ bono fretus sit, recteq; sentiat naturam, certo semper in loco consistere. συγγυεὶ δὲ τις εὐδοξία μέγα βεβήκει, ὅς ἢ διδασκὰς ἔχει, ψεφινὸς ἀνὴρ, ἄλλοτε ἄλλα πινέων ἔσσοι' ἀτρεκέει κατέβα ποδὶ μυνεῖαν δ' ἀρετᾶν ἀτελεῖ νόω γυεῖ.

quid te tibi reddat amicum] sibi amicum eum intellige, non, qui sit φιλαυτὸς (est enim hoc nomen odiosum, & in vitio locum habet, nisi ita accipias, vt eleganter explicat Aristoteles lib. nono de moribus ad Nicom. pro eo, qui optimam sui partem, id est, mentem colit) sed qui suaviter, & iucundè viuat, qui sibi faciat bonè, qui denique non imitetur senem illum Terentianum seipsum execruciantem: qualis est avarus, vt pote qui bonis quæstis vti frui non audeat, sed ijs parcat, tanquam sacris. sic saty. i. lib. i. hic vix credere possis, Quàm sibi non sit amicus.

tranquillet] tranquillum efficiat. quo verbo vitur M. Tull. lib. i. de Finibus, quæ [iustitia] non modo nunquam nocet cuiquam, sed contrà semper alit aliquid tum vi sua, atque natura, quod tranquillat animos, tum spe nihil earum rerum defuturum, quas natura deprauata desideret, &c. idem Topic. perorationis effectus hic debet esse, vt aut perturbentur animi, aut tranquillentur. Corn. Nepos in vita Attici, Tranquillatis autem rebus Ro. remigravit Romam, &c. Plautus Captiuus, Ille demum antiquis est adolescens moribus, Qui nunquam vultum tranquillauit gratijs.

honos, an dulce lucellum] imperia, & magistratus, an amplificatio rei familiaris, negociatio, mercatura. de honore, & honoris studio audi Xenophontem in Hierone, καὶ γὰρ μοι δοκεῖ, ὡ ἱέρων, τέτω διαφέρειν ἀνθρώπος τῶ ἄλλων ζώων τῷ τιμῆς ὀρέγεσθαι. ἐπεὶ σιτίοις τε, καὶ ποτοῖς, & ὑπνοῖς, καὶ ἀφροδίταις πάντα ὁμοίως ἠδέσθαι ἔοικε τὰ ζῶα ἢ δὲ φιλοτιμία ἔτ' ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἐμφυῖται, ἔτ' ἐν ἀσασιν ἀνθρώποις. οἷς δ' ἀν' ἐμφυῖται τιμῆς τε, & ἐπιθυμίας ἔρωος, ἔτσι εἰσὶν ἠδὲ οἱ πλεῖστον τ' ἁποκλήματων διαφέρουσι, ἀνδρες ἢ καὶ ἐκείτοι ἀνθρώποι μόνον νομιζόμενοι. ὡς ἐμεῖο μὲ εἰκότως δοκεῖτε τῶ πάντων ὑπομένειν, ἀ φέρει ἐν τυραννίδι, ἐπεὶ πᾶρ τιμᾶσθαι διαφέροντως τ' ἄλλων ἀνθρώπων. καὶ γὰρ ἐδεμίαν ἀνθρώπειν ἠδονὴν τ' θεῖς ἐστυτέρω δοκεῖ ἔθῃ, ἢ ἢ πᾶρ τὰς τιμὰς εὐφροσύνην. id est, Nam mihi videtur homo, ὁ Hiero, reliquis animantibus eo præstare, quod honorem expetit. quandoquidem cibo, & potione, & somno, & rebus venereis omnes animantes videntur æquè delectari. Honoris autem cupiditas neque in animalibus rationis expertibus innascitur, neque in omnibus hominibus. In quibus verò honoris, & laudis amor fuerit innatus, hi iam plurimum à pecudibus differunt, viriq; & non iam homines habendi

habendi sunt. Quare hac omnia, quae in tyrannide sustinetis, ac toleratis, merito mihi perferre videmini. Etenim nulla voluptas humana ad mentem diuinam propius accedit, quam ea, quae in honore versatur, iucunditas. de lucro multa quidem dici possunt, quamobrem probabile sit, dulce ab Horatio dictum esse. sed hominis sit ocio lectorum abutentis longum esse in re aperta. hoc tantum dicam, lucrum à Græcis κέρδος appellatum, quasi κέρειον ἦδον, id est, cor delectans. notum illud, lucri bonus odor ex re qualibet. Grauius autem, & præclare Ægio ille apud Plaut. Capt. Non ego lucrum omne esse vtile homini existimo. Scio ego: multos iam lucrum luculentos homines reddidit. Est etiam vbi profectò damnum præstet facere, quam lucrum. nefarium illud τὸ κέρδιον πρὸς δόξαν ἄριστον. Τὰ δ' ἔργα τῶν ἀνθρώπων, ἐν ταῖς κερδαῖσι, id est, vni quidem iusti opinionem comparato: facta autem hominis omnia facientis, vbi quaestum facies. cui consentaneum illud Sophoclis, τὸ κέρδος ἦδον, καὶ ἀπὸ ψεύδους εἶναι, id est, dulce lucrum est, etiam si ex mendacio proficiscatur. lucellum igitur fortassis appellauit dulce, quia lucro omnes ferè capiuntur, vt testatur idem his verbis, ὡς ἐδὲν ἀπερχοῦν ὕμεις ἔστιν ἐδένος, ἀλλ' εἰσὶ τῶν κέρδους ἀπαντες ἦτορες.

fallentis semita vitæ] vita ab aulis principum, à forensi strepitu, ab aura populari remota: vitæ degendæ ratio obscura. vita fallens, idem quod vita latens, obscura, incognita, ignorata. notum illud λάθε βιωσας. sup. annot. ad epist. ad Scæuam.

sentire] cogitare, seu iudicare potius, vel existimare.

precari] εὐχεσθαι, optare. sic Catull. ad Furium. Et festertia, quæ soles precari Centum, desine, nam sat es beatus. Nam εὐχαί apud Græcos & preces, & optata significant. & εὐχῆς ἄξια res, quæ optari potius, quam sperari possunt. & εὐχῆς ὁμοία, apud Platonem.

vt mihi viuam] non potentioribus. id est, vt meo modo, meoq; arbitrato viuam, non potentiorum.

prouisæ frugis in annum] prouisæ in annum, non in multos annos. dixit enim supra Od. x. lib. i. & spatio breui spem longam refecit. sic autem loquitur Cæsar. lib. i. de bell. ciuili, Multum erat frumentum prouisum, & conuectum superioribus temporibus. & Horat. de arte poet. Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur.

neu fluitem dubiæ spe pendulus horæ] id est, ne ve pendeam à bonis incertis, ac speratis, sed potius fruar præsentibus, ac paratis: vel ne ve pendeam à futuris, sed potius præsentibus vitæ iucunditate fruar, ac potiar.

qui donat, & aufert] Græci poetæ Deos appellant δωτῆρας ἐλάων. æquum anim.] animum æquabilem, moderatum, & præsentibus contentum, animi æquitatem. vide annotata ad Od. i. lib. 2. quibus adde aliud exemplum ex M. Tull. pro M. Marcello, hic tu modum tuæ vitæ non salute Reip. sed æquitate animi desinies?

AD C. CILNIVM MÆCENATEM. 3.

PRISCO si credis, Mæcenas docte, Cratino:

Nulla

Nulla placere diu, nec viuere carmina possunt,
Quæ scribuntur aqua potoribus: vt male sanos,
Adscripsit Liber Satyris, Faunisq; poetas.
Vina ferè dulces oluerunt manè camæna:
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.
Ennius ipse pater nunquam, nisi potus, ad arma
Profuit dicenda: forum, putealq; Libonis
Mandabo siccis: adimam cantare seueris.
Hoc simul edixit, non cessauere poeta
Nocturno certare mero: putere diurno.
Quid? si quis vultu toruo ferus, & pede nudo,
Exiguaq; togæ simulet textore Catonem:
Virtutem ne representet, moresq; Catonis?
Rupit Hyarbitam Timagenis amula lingua:
Dum studet vrbani, tenditq; disertus haberi.
Decipit exemplar vitis imitabile. quod si
Pallerem casu, biberent exangue cuminum.
O imitatores seruum pecus, vt mihi sæpe
Bilem, sæpe iocum vestri mouere tumultus.
Libera per vacuum posui vestigia princeps:
Non aliena meo pressi pede. qui sibi fidet
Dux, reget examen. Parios ego primus lambos
Ostendi Latio, numeros, animosq; secutus
Archilochi, non res, & agentia verba Lycamben.
Ac ne me folijs ideo breuioribus ornes,
Quod timui mutare modos, & carminis artem:
Temperat Archilochi Musam pede mascula Sappho:
Temperat Alceus: sed rebus, & ordine dispar
Nec socerum querit, quem versibus oblinat atris:
Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego non alio dictum prius ore, Latinus

EE Fulg

Vulgavi fidicen. iuuat immemorata ferentem
Ingenuis oculisq; legi, manibusq; teneri.
Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector
Laudet, ametq; domi: premat extra limen iniquus:
Non ego ventose plebis suffragia venor
Impensis cœnarum, & trita munere vestis.
Non ego nobilium scriptorum auditor, & vltor,
Crammaticas ambire tribus, & pulpita dignor.
Hinc illa lacrymæ. spissis indigna theatris
Scripta pudet recitare, & nugis addere pondus,
Si dixi: rides, ait: & Iouis auribus ista
Seruas. fidis enim manare poetica mella
Te solum, tibi pulcher. ad hæc ego naribus vti
Formido: &, luctantis acuto ne fecer vngui,
Displicet iste locus, clamo: & diludia posco.
Ludus enim genuit trepidum certamen, & iram:
Ira truces inimicitias, & funebre bellum.

COMMENTARII.

Cratino] poetæ comico, de quo saty. 1. 1. 1. lib. 1. Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesq; poeta, &c.

aquæ potoribus] ὑδροπόταις, qui se vino abstinent, ὕδωρ πίνουσι.
vt malè sanos] tanquam insanos, aut parum sanos.

Ascripsit liber Satyris, &c.] retulit in numerum Satyrorum, & Faunorum poetæ vinosos, vt diuinos, & furiosos. ascripsit autem habent duo cod. Vatic. Iann. Faër. Torn. quos secutus sum.

Laudibus arguitur vini, &c.] id est, crebræ apud Homerum vini laudes, eum fuisse vinosum indicant. arguitur vinosus, id est, declaratur fuisse vinosus. vinum laudat Homerus sub persona Hecubæ, ἰλ. ζ. Ἀνδρῶν κερμηῶντι μένος μέγα οἶνος ἀίξει. mox sub Hectoris persona vituperat. Μὴ μοι οἶνον ἀεὶ μελίφρονα πότνια μήτηρ, Μὴ μὲ δ' ἀπογνώσῃς, μένος δ', ἀλκῆς τε λάθωμαι. quanquam responderi potest ab Hectore vinum vituperari non simpliciter, sed eo tempore, cum hostis à mœnibus arcendus est. Poeta quidem ipse quandocunque aliena persona posita, ex sua loquitur, vinum semper laudat, nunc εὐήγορα, nunc μελίφρονα, nunc μενοειδέα, nunc ἀσβοτα nominans.

Ennius ipse pater] cur pater? an quia primus poetæ Latinus: vt Lucr. lib.

lib. 1. Ennius vt nosler cecinit, qui primus amœno Detulit ex Helicone perenni fronde coronam Per gentes Italas. an propter antiquitatem, & ita commune omnium poetarum veterum nomen est?

forum, putealq; Libonis, &c.] siccis hominibus suadebo, vt sese ad causas agendas conferant: vt in foro, tribunalibusq; versentur.

puteal Libonis] locum, vbi ius dicebat prætor in foro Romano. vide annotata ad illum locum saty. v. 1. lib. 2. ante secundam Roscius orabat sibi adesses ad puteal cras.

mandabo] frequentandum dabo, committam. significat iocans homines siccis, ad poeticam ineptos esse: ad res forenses, iudiciaq; pratoria aptiores. mandabo forum autem sic dictum, vt mandare partes, in lib. de arte poet. ne forte seniles Mandentur iuueni partes. ibid. male si mandata loqueris.

Hoc simul edixit] simul vt hoc edixit Cratinus. edicere est clarè, & suo iure, & non sine auctoritate dicere. sic saty. 1. 1. lib. 2. Hic simul accepit patrimonium mille talenta, Edixit piscator vti, pomarius, auceps, &c. Idem epist. ad Aug. lib. 2. Edicto venit, ne quis se præter Apellem Pingeret.

non cessat. poetæ] stultum in hominibus imitandi studiū notat, qui præstantiū virorū vitia, non virtutes imitantur: vt, qui sese optimos poetæ futuros arbitratur, si, quia Homerum, & Ennium vinosos fuisse traditū est, vinolenti se ad scribendū cōferant, aut si, quia poetæ animi quodā impetu cōcitatos esse oportere aiunt nonnulli Philosophi, iccirco quā maximè furorē, insaniasq; simulēt. qua de re dicemus in epist. de arte poet. ad illum locū, Ingenium misera quia fortunatum arte Credit, & excludit sanos Helicone poetæ Democritus, bona pars non vngues ponere curat, Non barbam: secreta petit loca, balnea vitat, &c. M. Tull. in perfecto oratore, Ego autem (inquit) illos ipsos laudo, idq; merito, quorum se isti imitatores esse dicunt: etsi in eis aliquid desidero: hos vero minime, qui nihil illorum, nisi vitium sequuntur, cum à bonis absint longissimè.

et pede nudo] Plutarchus in Carone Vticensi. πολλὰκις ἔ' ἀνοποδῶς, καὶ ἀχίτων εἰς τὸ δημόσιον προήκει μετ' ἀείρων, id est, sæpe autem sine calceis, & sine tunica in publicum prodibat à prandio.

Exiguaq; togæ textore] id est, exigua toga, vt sit μετῶνομία. quemadmodum suprâ epist. 1. per capillos ab inæquali tonsore decurtatos, capillos inæqualiter tonsos significat. quidam viri docti affirmant, scriptum esse in quodam cod. antiquo resquore. ego eam scripturam nusquam reperi.

Caronem] Vticensem, vt apparet ex Plutarcho.

repræsentet] repræsentare propriè locum habet in pecunia in diem debita, die præsentis soluèda. & diem promissi repræsentare, est promissum, antè quàm dies aduenerit, vel certè cum aduenerit, exoluere. ex quo repræsentandi verbo vtimur pro eo, quod est, rem, quæ abest, præsentem constituere, vt M. Tull. pro Sextio, erat eo tempore Senatus in ead. cōcordia, quod ipsum templum repræsentabat memoriam consulatus mei. Cæsar lib. 1. de bell. Gall. itaq; se, quod in longiorem diem collaturus fuisset, repræsentaturum esse.

Rupit Hyarbit. &c.] id est, dum Hyarbita Timagenis eloquentiam conatur imitari, dirupit sese, scilicet nimium contendendo, & clamando. sic M. Tull. epist. ad Marium lib. 7. His ego tamen diebus, ludis scenicis, ne forte

videar tibi non modo beatus, sed nec liber omnino fuisse, dirupti pœnè me in iudicio Galli Canini familiaris tui. ex quo dirupti appellantur. ordo verborum est, lingua Hyarbita, æmula Timagenis, rupit Hyarbitam. conuenit autem interdum hoc verbum in stultos, & indoctos imitatores, cum significare volumus, eos nunquam eorum, quos ineptè imitantur, præstantiam assecuturos: vt hîc, & sat. i. l. lib. 2. ad extremum, cum magis, atque se magis inflaret, non si te ruperis (inquit) Par eris. vide quæ ad eum locum annotaui.

tenditq;] & dum contendit, vt sup. Od. xx. l. lib. i. Socraticam & domum Mutare loricis Iberis Pollicitus meliora tendis.

Decipit exemplar, &c.] id est. exemplar, in quo aliqua insunt vitia cum virtutibus coniuncta, imitatore[m] plerunque inducit, vt virtutibus omisis, vitia imitetur.

biberent exangue cuminum] pallorem meum imitari studentes. exangue appellat, quia pallidum reddit, id est, veluti exanguem. Dioscor. lib. 3. de cumino, τρέσσει ἢ ἐχέωτα ὅτι τὸ ὀχρότερον περιβιμένον τῆ, & συζυγίμενον, id est, cuminum immutat colorem, pallidioremq; efficit, sine bibatur, sine illuminatur. κυμνοσπίσω vocant Græci, id est, cumini seclorem, hominem illiberalem, ac præparcum, ὑπερβολικῶς, quod, cum granum cumini sit minutissimum, insignem parsimoniam præ se ferat, ac declaret is, qui rem tantillam integram impendere, aut dare nolit, sed diuidat. Theocr. εἶδ. i. quod inscribitur ἔργατιναί, κάλλιον ὦ πικελιτὰ φιλάργυροι τὰς φακὰς ἔπειν Μὴ πικρὰ μὴ τὰν χεῖρα καὶ σπρίων τὸ κύμινον. vbi interpres εἰδάμεν τὴν ἀγαν φθῶλας, κυμνοσπίσας καλεῖν. vtitur hoc nomine Aristoteles lib. 4. de moribus ad Nicom.

O imitatores seruum pecus, &c.] non improbat Horatius imitationem, neque simpliciter reprehendit imitatores. Nam M. Tullius Demosthenem, & Isocratem imitatus est: Virgilius Homerum, Theocritum, Hesiodum: ipse Horatius Alcæum, Pindarum, Sapphonem, Archilochum, Simonidem, Stesichorum, Anacreontem, ceteros. sed eos imitatores infestatur, atque exagitat, qui nimis seruiunt imitationi, nec quicquam audent ab eo, quem sibi proposuerunt imitandum, discedere, & quod deterrimum est, vitiosissima quæque æmulantur. duo sunt igitur peccata stultorum imitatorum, quæ his duobus nominibus, seruum pecus, vt opinor, significantur: vnum, quod nimis religiosè, & pœnè dicam, seruiliter imitantur: alterum, quod ita tardi sunt, & hebetes, & peruersi, vt eorum, quorum similes esse, aut haberi volunt, vitia pro virtutibus imitentur: in quo pecudum similes esse, id est, communi sensu, & iudicio carere videntur. quos item notat M. Tull. lib. 2. de orat. his verbis, Tum accedat exercitatio, qua illum, quem antea delegerit, imitando effingat, atque ita exprimat, non vt multos imitatores sepe cognouit, qui aut ea, quæ facilia sunt, aut etiam illa, quæ insignia ac pœnè vitiosa, consuetantur imitando.

vt] quàm. sic supra Od. xxv. lib. 3. vt mihi denio Rēpas, & vacuum nemus Mutari libet!

iocum] risum. sat. v. lib. 2. Ne quid tu perdas, neu sis iocus.

tumultus] vestri timores exanimés, veltræ conturbationes, & trepidationes.

tiones. tumultus enim est timor multus, vt ait M. Tull. Philipp. vii. l. quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? vnde etiam nomen ductum est tumultus.

Libera per vacuum, &c.] vacuum dicitur, quod à nemine occupatum est. libera autem vestigia respondent illi, seruum pecus. gloriatur igitur Horatius, se vestigia in vacuo posuisse, & quidem libera. sic Propert. lib. 3. Primus ego ingredior puro de fonte sacerdos Itala per Graios Orgia ferre choros. sic item Lucret. lib. 4. Auiâ Pieridum peragro loca nullius antè Trita solo, inuat integros accedere fontes, Atque haurire, inuatq; nouos decerpere flores, Insignemq; meo capiti petere inde coronam, vnde prius nulli velarunt tempora Musa.

princeps] primus. vt sæpe alias.

reget examen] tralatio ab apibus. qui suæ virtuti (inquit) suoq; ingenio confidet, non dubitabit alijs præesse: audebit se aliorum ducem profiteri. fider, reget in tempore futuro excudendum curauit quattuor cod. veteribus fretus.

Parios ego primus iambos, &c.] en, cur se paulo antè dixerit principem, id est, primum vestigia in vacuo posuisse. non enim negauerit Horatius se Græcos imitatum esse: sed suo iure gloriari potest, se primum è Latinis versus lyricos scripsisse, quanuis eorum Græci fuerint inuentores. sic Ode vltima libr. 3. dicar ex humili potens Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxisse modos.

Parios] Archilochios. Archilochus enim Parius fuit.

numeros] ῥυθμὸν, vel metrum. translata dicit epist. i. l. lib. 2. Sed vera numerosq; modosq; ediscere vita.

animosq;] vim, & acrimoniam: spiritus.

non res, & agentia] id est, non materiem, & verba ijs similia, quæ Lycamben ad laqueum adegerunt.

Ac ne me folijs] id est, ac ne mihi iccirco minorem laudem tribuas, quod numeros Archilochi, & legem carminis immutare non sum ausus, ego iambos Archilochi, quanuis nulla ex parte à me immutatos, carmine Sapphico tamen, & Alcaico temperaui. nonnulli aiunt, Sapphonem quoque, & Alcæum scripsisse iambicos versus, sed Archilochi versibus moderatores.

mascula] vel ingenio virili, animoq; masculo: vel quod ita puellas amaret, vt solent viri, quodq; cum eis tanquam mas, rem haberet.

Temp. Arch. Mus. pede mascula Sappho, &c.] id est, Sapphica carmina, quæ scripsi ad exemplum Sapphonis, & Alcaica, quæ ad Alcæi, temperant Archilochi iambos nimis acres, & contumeliosos.

sed reb. & ord. disp. Nec soc. q.] ordo est. sed Archilochus apud me rebus, & ordine dissimilis Archilochi illi, qui locerum ad suspendium adegit, non quarit locerum, &c.

Nec locerum quarit, &c.] de Archilochi sup. ad Od. v. l. epod. Pindarus εἶδ. β. π. ο. Archilochi suam maledicentiam nocuisse ostendit his verbis, ἐμὲ ἢ χρεῖαν φεύγειν δ' ἀκος ἀδικον, παραγοείων. εἶδον γὰρ εἰπὼς εἶον τὰ πῶλλ' ἐν ἀμαχανίᾳ φηγορὸν Ἀρχιλόχον. Interpunctio vitiosa hunc locum obscurabat:

quam ego sustuli, & nomen *dispar* ad Archilochum refero, vt sit hæc sententia. Archilochus, quem ego meis versibus exprimo, dissimilis illi Archilochus, cuius versus acerbissimi, & atrocissimi sunt, neq; focerum quærit, &c. oblinat] dedecoret, infamem reddat, ignominia afficiat.

Hunc] Archilochum: non, vt alij, Alcæum.

non alio] non ab alio Latino Latine expressum.

fidicen] ego poëta Lyricus Latinus. vt Od. 111. lib. 4. *Quod monstror digito prætereuntium Romana fidicen Lyra.* Latinus autem habet omnes cod. ant.

iuuat immem. ser.] iuuat me, dum immemorata profero, legi oculis ingenuorum, & manibus teneri. cum in vulgatis omnibus legeretur *ingenijs* ego auctoritatem duorum lib. Vat. & Iann. Faër. Torn. secutus *ingenus* excudendum curauit.

premat extra limen] foris autem vituperet, vel dissimulet se eorum lectione delectari.

iniquus] inimicus, infensus, maleuolus.

Non ego vent. plebis, &c.] Solebant indocti poëtae, & iidem locupletes cœnis sumtuosis, muneribus, fideiusionibus, promissis imperitæ multitudinis assensum, atque approbationem emere, vt Horat. & hic, & in epist. ad Pisones ostendit his verbis. *Si verò est, vinctum qui recte ponere possit, Et spondere leui pro paupere, &c.*

ventosæ] mobilis. T. Liuius lib. 42. *quosdam ventosum ingenium præcipites ad omnia nouanda agebat.* sup. epist. ad Celsum. *Roma Tibur amem Ventosus, Tibure Romam.*

Impensis cœnarum] cœnis sumtuosis, & opiparis.

& tritæ munere vestis] sic Pers. saty. 1. *scu comitem horridulum trita donare lacerna. tritam vestem intellige, non nouam.*

nobilium scriptorum auditor] criticus, qui audio scripta nobilium poëtarum.

& vltor] & qui eis vicissim mea recito. sic enim eos vlciscor: vel qui castigo, & corrigo. vtraque explicatio probabilis est.

Grammaticas ambire tribus] prensare Grammaticos, vt mihi suffragentur, seu potius, vt meos libros suis discipulis ediscendos proponant.

Hinc illæ lacrymæ] prouerbium notissimum ex Andria Terent. vtitur M. Tull. in orat. pro Cælio. *hinc illæ lacrymæ nimirum, & hæc causa est horum omnium scelerum, atque criminum.*

spissis indigna theatris, &c.] si dixi (inquit) scripta mea videri mihi frequenti hominum conuentu, & corona non esse digna, ideoq; me pudore ingenuo, ne ea recitem, nugasq; magni æstimem, deterreri, rides Horati, ait aliquis.

nugis addere pondus] nugas venditare, & ostentare. in lib. de arte poët. *nugæq; canora.*

rides.] *εἰ ποτέ*. dissimulatione vteris.

Iouis] Augusti. ista vni Augusto vis recitare: tua scripta vis ab vno Augusto legi, atque audiri.

fidis enim manare] confidis te versus edere quouis melle dulciores. *manare*

manare mella, genus loquendi rariusculum: vtitur illud de arte poët. Omne superuacuum pleno de pectore manat. simile huic illud. ibid. stillabit Ex oculis rorè.

tibi pulcher] tuo iudicio bonus poëta: vel te vnum delectare, tibiq; vni placere studens, de alijs non laborans.

ad hæc] ad ea, quæ mihi ab illo dicta sunt.

naribus vt Formido] ego non audeo inflexis naribus ea, quæ ille mecum loquitur, irridere. *narium inflexio irridendum gestus est. vt saty. 111. lib. 1. minus aptus acuis Naribus horum hominum. sat. vi. eiusd. naso suspendis adunco ignotos. & saty. 111. lib. 2. Balatro suspendens omnia naso. Pers. nimis vncis Naribus indulges. μωλνέειν dicunt Græci.*

& luctantis acuto, &c.] & ne ille, qui mecum pugnat, me vnguibus laceret, clamo, locum istum mihi displicere, videlicet theatrum.

& diludia posco] Porphirio scribit id temporis spatium, quod tribui solebat gladiatoribus ad certaminis intermissionem, vt intra dies quatuor pugnarent, diludia appellari.

trepidum] in quo trepidant ij, qui certamen ineunt. eiusdem generis est illud *Pallida mors, & similia.*

Ira truces, &c.] vt supra Od. xv. lib. 1. *Ira Thyestem exitio graui Strauere, & altis vrbibus vltima steteret causa, cur perirent Funditus, &c.*

AD LIBRVM SVVM.

VERTVMNVNVM, Ianumq; liber spectare videris:
Scilicet vt prostes Sostiorum pumice mundus.
Odisti clauis, & grata sigilla pudico:
Paucis ostendi gemis: & communia laudas,
Non ita nutritus. fuge, quò discedere gestis.
Non erit emisso reditus tibi. quid miser egi?
Quid volui? dices: vbi quis te laferit. & scis
In breue te cogi, cum plenus languet amator.
Quòd si non odio peccantis desipit augur:
Carus eris Roma, donec te deserat ætas.
Contrectatus vbi manibus sordescere vulgi
Cæperis: aut tineas pasces taciturnus inerteis:
Aut fugies Uticam: aut vinctus mitteris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus: vt ille,
Qui male parentem in rupeis protrusit asellum

Iratus.

Iratus. quis enim inuitum seruare labore?
Hoc quoque te manet, vt pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba senectus.
Cum tibi sol tepidus plures admouerit aures:
Nec libertino natum patre, & in tenui re
Maiores pennas nido extendisse loquëris:
Vt, quantum generi demas, virtutibus addas.
Nec primis vrbis belli placuisse, domiq;
Corporis exigui, præcanum, solibus aptum,
Iraſci celerem, tamen vt placabilis eſſem.
Forië meum ſiquis te percontabitur æuum:
Nec quater vndenos ſciat impleuiſſe decembreis,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

COMMENTARI I.

Vertumnus] Deum, qui præſt rebus contrahendis, ac permutandis, vel ab amne verſo dictum, vel ab eo, quod anni vertentis poma percipiat. de quo Propert. lib. 4. *Quid mirare meas tot in vno corpore formas? Accipe Vertumni ſigna paterna Dei. Tuſcus ego, Tuſcis orior: nec pænitet inter Prælia Volſcinos deſeruiſſe focos: Nec me turba inuat, nec templo letor eburno. Romanum ſatis eſt poſſe videre forum. cetera lege apud Propert. Propterea autem, quod hic Deus ad omnes figuras, ac formas opportunus erat, credebatur etiam mentes hominum immutare, ac variè afficere. itaque mobili ingenio, & inconstantes homines iratis Vertumnis natos dicebant, vt Hor. ſaty. v. l. libr. 2. *Vertumnus, quotquot ſunt, natus iniquis.**

Ianumq;] Iani templum, cui proximæ erant librariorum columnæ.
proſtes] venalis exponaris. à quo verbo *proſtibus*. & mulier *proſtibus*.
Sofiorum pumice mundus] id eſt, librariorum pumice expolitus. Sofijs librarij ſcriptores fuerunt, de quibus & lib. de arte poët. *Hic meret aræ liber ſofijs.* ſolebant enim & veteres illi libros pellibus tegere, & pelles pumice expolire, atque exæquare. Catull. ad Varum. *chartæ regiæ, noui libri, Noui vmbilici, lora rubra, membrana Deſecla, plumbo, & pumice omnia æquata.* idem in primo carm. ad Cor. Nepotem. *Quoi dono lepidum, nouum libellum Arida modo pumice expolitur?* Tibull. lib. 3. eleg. 1. *Lutea ſed niueum inuoluat membrana libellum, Pumex & canas tondeat arte comas.*

Odiſti clauas, & grata, &c.] cupis prodire in publicum: non vis domi contineri: odiſti custodiam.
gemis] ægre fers: lamentaris.

geſtis

geſtis] cupis. in epiſt. de arte. *geſtit paribus colludere. emiſſo*] edito. ibid. *Et ſemel emiſſum volat irreuocabile verbum.*
Non ita nutritus] non ita educatus, id eſt, non eo conſilio à me conſcriptus, vt in manus hominum peruenires. eſt enim perpetua allegoria.
diſcedere] lib. vnus Vat. & Torn. habent *deſcendere.*
& ſcis in breue te cogi, cum, &c.] ſcis te complicari, & contrahi, cum lector paulo antè tui cupidus, legendo deſeſſus eſt: vel ſcis, te non totum legi, ſcis multa à languido lectore præteriri, vt alij volunt. ego tamen priorem explicationem puto eſſe probabiliorè. T. Liuius lib. 39. loquens de commentario quodam, quem à Philippo patre acceperat Demetrius, *Erant autem* (inquit) *de rebus ſingulis in breue coacta cauſa.*
Quod ſi non odio, &c.] id eſt, Quod ſi non odio tui, qui me inuito, & repugnante exire cupis, vaticinor, ac deſpicio, tantisper placebis Romæ, dum nouus eris. noua enim vulgò placere ſolent: vetera non item. licet autem hæc referre ad verſus ipſos, ſeu potius ad chartas, & membranas, quæ poſtea quàm legentium manibus tractatæ, ſordes contraxerunt, negliguntur, & vel à tineis, & blaptis exeduntur, vel ſalfamentarijs, & pharmacapôlis ad ſuas merces inuoluendas, & integendas vſui ſunt, vel ex eis fiunt opiſtographa epiſtolarum.

donec te deſerat ætas] quo ad conſenueris. *ætas*, id eſt, iuuenta.
Aut fugies Vticam] aut exulabis, & ex Italico ſolo pellèris. tranſlatio ab animatis, & ratione vtentibus ad rem inanimatam.

aut vincius mittèris Ilerdam] ſolebant veteres, epiſtolas in tabulis, ſeu chartis conſcribere, eaſq; alia charta, quæ plerunque erat intus exarata, operire: deinde lino obligare: poſtremò obſignare. eæ autem chartæ, quibus litteræ integebantur, appellabantur opiſtographa, quia à tergo inſcriptæ declarabant ad quem mitterentur. Significat igitur homines ex libro ſuo integumenta litterarum facturos. ſciendum eſt autem libros veterum vna tantum ex parte fuiſſe exaratos: iccircoq; volumina dicebantur, quia in vnum conuoluabantur. itaque ex eis opiſtographa facere licebat, quod non item ex noſtris licet.

Ridebit monitor non exaud.] ego, qui te toties fruſtrà præmonuerim, vt ne in publicum prodires, ridebo. vtitur hoc nomine ſuprà epiſt. ad Loll. 11. *Protinus vt monea, ſi quid monitoris eges tu.* & de arte poët. *monitoribus aſper.*

Qui malè parentem] non parentem. pro uerbij ſimilitudinem gerit. conuenit autem in eum, qui neque per ſe ſapit, neque alteri benè conſulenti, beneq; præcipienti obtemperat. notum eſt illud Heſiodi. *ἔτος μὲν ἀνάεσσος, ὃς αὐτὸς αἰετὰ νόσφι φρασάμενος, τὰ τ' ἐπειτὰ καὶ ἐς τέλος ἦσιν ἀμείνω,* &c. quod citat Ariſt. lib. 1. de morib. ad Nicom. T. Liuius vſurpat libr. 32. vt aliàs annotauimus. *protruſit* autem excudendum curauit duorum lib. Vatic. Rain. Card. Iann. Faër. Torn. auctoritatem ſecutus.

quis enim inuitum ſeruare labore?] nam *Inuitum qui ſeruat, idem facit occidenti.* de arte poët. Terent. tamen Heaut. *Atque hunc difficilem, inuitum ſeruaret ſenem.*

Te manet] tibi impendet, tibi euenturum eſt. vt Od. xxv. l. 11. lib. 1.
 FF Cum

Cum tibi sol tepidus, &c.] id est, cum hora diei tertia, aut quarta, quo tempore solis calor inualescit, plures habueris auditores. Lucr. lib. 4. *Ut omne Humanum genus est audium nimis auricularum.*

Me libertino natum patre &c.] dices me patre libertino natum esse. vt faty. v. l. lib. i. *Nunc ad me redeo libertino patre natum.*

& in tenui re Maiores pennas, &c.] id est, dices me in angusta, & modica re familiari natum, virtute tamen & ingenij præstantia tenuitatem, & humilitatem generis mei illustrasse, atq; extulisse. tractum ab auium pullis, qui paulatim plumis nascentibus nidos suos superant.

Me primis vrbis, &c.] sic faty. i. lib. 2. *tamen me Cum magnis vixisse inuita fatebitur vsque Inuidia.*

belli, domiq;] aduerbia sunt. sic epist. ad August. in extr. *bella spectata, domiq; Virtus.* M. Tull. in Bruto. *omissis illis diuinis consilijs, quibus sæpe constituta est Imperatorum sapientia salus ciuitatis aut belli, aut domi.*

Corporis exigui] faty. i. lib. 2. *ab imo Ad summum totus moduli bipedalis.*

præcanum] canum ante tempus. solet autem præmatura canities accidere & iracundis natura, & calamitosi, diuturnoq; animi mærore affectis, quod confirmat Pind. *εἰδ. δ. φύοντ' ἢ καὶ γέρας ἐν ἀνδράσι ποικίλ' θαμὰ καὶ ἀλικίας ἐοικότα χρόνον.*

solibus aptum] locis apricis gaudentem.

Irasci celere] *ὀξύθυμον, ὀξύχολον, ὀργίλον*, irritablem, iracundum. irasci celere autem Græcum loquendi genus.

tamen vt placabilis essem] & facile placantur, & citò desinunt irasci homines iracundi, quod quidem est in eis optimum, vt scribit Arist. lib. 4. de mor. ad Nicom. *παύοντ' ἢ ταχέως, ὃ καὶ βέλτιστον ἔχουσι.* & M. Tullius ait lib. i. epist. ad Att. *irritabiles animos esse optimorum sæpe virorum, & eosdem placabiles, & esse hanc agilitatem, mollitiemq; nature plerunq; bonitati.* Idem epist. ad Qu. Fratr. lib. i. paulo aliter. *si implacabiles (inquit) sunt iracundia, summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa leuitas: quæ tamen (vt in malis) acerbitati. anteponenda est.* Hom. *ἰλ. v. ἀλλ' ἀκρόμεθα θάσσον, ἀκίσατ' ἢ σπινὲς ἐδδών.* Eurip. Medea. *Γυνὴ γὰρ ὀξύθυμος, ὡς δὲ αὐτὸς ἀνὴρ, βίβων φυλάσσει, ἢ σιωπῆ- λος σφῆς,* quibus versibus significat viros & mulieres iracundos facilius caueri posse, quàm reotos, atque obscuros.

Collegam lepidum quo duxit, &c.] id est, anno ab vrbe condita 1000. cum igitur natus sit Horatius L. Manlio Torquato, & L. Aurelio Cotta coss. vt supra cognouimus Od. x. i. epod. *Tu vna Torquato moue consule pressa meo.* hi autè consules fuerint ann. ab vrbe condita 1000. relinquitur, vt Hor. Qu. Emilio Lepido, M. Lollio Consulibus, annos quadraginta quattuor expleuerit.

duxit] coniunctum habuit. neque huius verbi vis ad fortes est referenda, vt vult Porphyrio. non enim fortibus, sed suffragijs fiebant coss.

EPIST

EPISTOLARVM LIBER SECVNDVS.

AD AVGVSTVM.

CVM tot sustineas, & tanta negocia solus:
Res Italas armis tuteris: moribus ornes:
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora Cæsar.
Romulus, & Liber pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, deorum in templa recepti,
Dum terras, hominumq; colunt genus: aspera bella
Componunt: agros assignant: oppida condunt,
Plorauere suis non respondere fauorem
Speratum meritis. diram qui contudit hydram:
Notaq; fatali portenta labore subegit:
Comperit inuidiam supremo fine domari.
Urit enim fulgore suo, qui prægrauat artes
Infra se positas: extinctus amabitur idem.
Præsenti tibi maturos largimur honores:
Iurandasq; tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus sapiens, & iustus, in vno,
Te nostris ducibus, te Craijs anteferendo,
Cetera nequaquam simili ratione, modoq;
Aestimât: & nisi, quæ terris semota, suisq;
Temporibus defuncta videt: fastidit, & odit:

Fr 2 sic

Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetanteis,
Quas bis quinque viri sanxerunt, fœdera regum
Vel Gabijs, vel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificum libros, annosa volumina vatum,
Dicitet Albano Musas in monte locutas.
Si, quia Græcorum sunt antiquissima quæque
Scripta, vel optima: Romani pensentur eadem
Scriptores trutina: non est quod multa loquamur:
Nil intra est oleam, nil extrâ est in nuce duri.
Venimus ad summum fortuna. pingimus, atque
Psallimus, & luctamur Achivis doctius vinctis.
Si meliora dies, ut vina, poemata reddit:
Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus.
Scriptor ab hinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos, veteresq; referri debet, an inter
Viles, atque novos? excludat iurgia finis.
Est vetus, atque probus, centum qui perficit annos.
Quid? qui deperit minor vno mense, vel anno:
Inter quos referendus erit? veteres ne poetas?
An, quos & præsens, & postera respuet ætas?
Iste quidem veteres inter ponetur honeste:
Qui vel mense breui, vel toto est iunior anno.
Utor permissis, caudæq; pilos ut equina
Paulatim vello: & demo vnum: demo etiam vnum.
Dum cadat elusus ratione ruentis acerui,
Qui redit ad fastos, & virtutem æstimat annis:
Miraturq; nihil, nisi quod Libitina sacrauit.
Ennius & sapiens, & fortis, & alter Homerus,
Ut critici dicunt, leuiter curare videtur,
Quò promissa cadant, & somnia Pythagorea.
Neuius in manibus non est: & mentibus heret

Pæne

Pæne recens: adeò sanctum est vetus omne poema.
Ambigitur quoties vter vtro sit prior: aufert
Pacuius docti famam senis: Attius alti:
Dicitur Afrani toga conuenisse Menandro:
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi:
Vincere Cæcilius gravitate: Terentius arte.
Hos ediscit: & hos arcto stipata theatro
Spectat Roma potens: habet hos, numeratq; poetas
Ad nostrum tempus Liui scriptoris ab æuo.
Interdum vulgus rectum videt: est vbi peccat.
Si veteres ita miratur, laudatq; poetas,
Ut nihil anteferat, nihil illis comparet: errat.
Si quedam nimis antiquè, si pleraq; dure
Dicere credit eos, ignauè multa fatetur:
Et sapit: & mecum facit: & loue iudicat æquo.
Non equidem insector: delendaq; carmina Liui
Esse reor: memini quæ plagosum mihi paruo
Orbiliuum dictare: sed emendata videri,
Pulchraq; & exactis minimùm distantia, miror.
Inter quæ verbum emicuit si fortè decorum, &
Si versus paulo concinnior vnus, & alter:
Iniuste totum ducit, venditq; poema.
Indignor quicquam reprehendi, non quia crasse
Compositum, illepidè ve putetur: sed quia nuper:
Nec veniam antiquis, sed honorem, & præmia posci.
Rectè, necne crocum, floresq; perambulet Attæ
Fabula, si dubitem: clament perisse pudorem
Cuncti pæne patres, ea cum reprehendere coner,
Quæ grauis Aesopus, quæ doctus Roscius egit:
Vel quia nil rectum, nisi, quod placuit sibi, ducunt:
Vel quia turpe putant parère minoribus: & quæ

FR 3

Imberb

Imberbes didicere, senes perdenda fateri.
Iam, Saliare Numæ carmen qui laudat, & illud,
Quod mecum ignorat, solus vult scire videri:
Ingenijs non ille fauet, plauditq; sepultis:
Nostra sed impugnat: nos, nostraq; lauidus odit.
Quòd si tam Græcis nouitas inuisa fuisset:
Quàm nobis: quid nunc esset vetus? aut quid haberet,
Quod legeret, tereretq; viritim publicus vsus?
Ut primùm positis nugari Græcia bellis
Cæpit, & in vitium fortuna labier aqua:
Nunc athletarum studijs, nunc arsit equorum:
Marmoris, aut eboris fabros, aut æris amauit:
Suspendit picta vultum, mentemq; tabella:
Nunc tibiae, nunc est gausa tragædis:
Sub nutrice, puella velut si luderet infans:
Quod cupide petijt, maturè plena reliquit.
Quid placet, aut odio est, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuere bona. ventiq; secundi.
Romæ dulce diu fuit, & sollenne reclusa
Manè domo vigilare, clienti promere iura,
Cautos nominibus certis expendere nummos,
Maiores audire, minori dicere, per quæ
Crescere res posset, minui damnosa libido.
Mutauit mentem populus leuis: & calet vno
Scribendi studio. pueri, patresq; seueri
Fronde comas vincti cænant, & carmina dictant.
Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus:
Inuenior Parthis mendacior: & prius orto
Sole, vigil calamum, & chartas, & scrinia posco.
Nauem agere ignarus nauis timet. abrotonum agro
Non audet, nisi qui didicit, dare. quod medicorum est,

Prom

Promittunt medici. tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti, doctiq; poemata passim.
Hic error tamen, & leuis hæc insania quantas
Virtutes habeat, sic collige. vatis auarus
Non temere est animus: versus amat: hoc studet vnum:
Detrimenta, fugas seruorum, incendia rider:
Non fraudem socio, puerò ve incogitat vllam
Pupillo: viuunt siliquis. & pane secundo:
Militiæ quanquam piger, & malus: vtilis vrbi.
Si das hoc, paruis quoque rebus magna iuuari:
Os tenerum pueri, balbumq; poeta figurat:
Torquet ab obscenis iam nunc sermonibus aurem:
Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Asperitatis, & inuidiæ corrector, & ira.
Rectè facta refert: orientia tempora notis
Instruit exemplis: inopem solatur, & ægrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret vnde preces, vatem ni musa dedisset?
Poscit opem chorus, & præsentia numina sentit:
Celestes implorat aquas docta prece blandus:
Auertit morbos: metuenda pericula pellit:
Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum.
Carmine dij superi placantur, carmine Manes.
Agricola præsci, fortes, paruoq; beati,
Condita post frumenta leuantes tempore festo
Corpus, & ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum socijs operum, & pueris, & coniuge fida
Tellurem porco, Siluanum lacte piabant,
Floribus, & vino Genium memorem breuis æui.
Fescenina per hunc inuenta licentia morem
Versibus alternis opprobria rustica fudit:

Lib

Cum rectè tractent alij, laudare malignè:
Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Ut magus: & modo me Thebis, modo ponit Athenis.
Verùm age, & his, qui se lectori credere malunt,
Quàm spectatoris fastidia ferre superbi:
Curam redde breuem: si munus Apolline dignum
Vis complere libris, & vatibus addere calcar:
Ut studio maiore petant Heliconã virentem.
Multa quidem nobis facimus mala sæpe poëta:
(Ut vineta egomet cadam mea) cum tibi librum
Sollicito damus, aut fesso: cum ledimur, vnum
Si quis amicorum est ausus reprehendere versum:
Cum loca iam recitata reuoluimus irreuocati:
Cum lamentamur, non apparere labores
Nostros, & tenui deducta poemata filo:
Cum speramus eò rem venturam, vt, simulatque
Carmina rescieris nos fingere, commodus vltro
Arcessas, & egere vetes, & scribere cogas.
Sed tamen est operæ pretium cognoscere, quales
Aedituos habeat belli spectata, domiq;
Virtus, indigno non committenda poëta.
Gratus Alexandro regi Magnò fuit ille
Cherilus, incultis qui versibus, & male natis
Rettulit acceptos, regale nomisma, philippos.
Sed veluti tractata notam, labemq; remittunt
Atramenta, ferè scriptores carmine sædo
Splendida facta linunt. idem rex ille, poema
Qui tam ridiculum, tam carè prodigus emit:
Edicto vetuit, ne quis se, præter Apellem,

Ping

Pingeret: aut alius Lysippo duceret ara
Fortis Alexandri vultum simulantia. quòd si
Iudicium subtile videndis artibus illud
Ad libros, & ad hæc Musarum dona vocares:
Bæotum in crasso iurares aëre natum.
At neque dedecorant tua de se iudicia, atque
Munera, quæ multa dantis cum laude tulerunt
Dilecti tibi Virgilius, Variusq; poëta:
Nec magis expressi vultus per aënea signa,
Quàm per vatis opus mores, animiq; virorum
Clarorum apparent. nec sermones ego malle
Repentes per humum, quàm res componere gestas:
Terrarumq; situs, & flumina dicere, & arces
Montibus impositas, & barbara regna, tuisq;
Auspicijs totum confecta duella per orbem,
Claustraq; custodem pacis cohibentia lanum,
Et formidatam Parthis, te principe, Romam:
Si, quantum cuperem, possem quoque: sed neq; paruum
Carmen maiestas recipit tua: nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.
Sedulitas autem, stultè quem diligit, vrget:
Præcipuè cum se numeris commendat, & arte.
Discit enim citius, meminitq; libentius illud,
Quod quis deridet, quàm, quod probat, & veneratur.
Nil moror officium, quod me grauat: ac neque ficto
In peius vultu proponi cereus vsquam,
Nec præuè factis decorari versibus opto,
Ne rubeam pingui donatus munere: & vnã
Cum scriptore meo capsula porrectus aperta,
Deferar in vicum vendentem tus, & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

GG 2 COM

EPISTOLARVM
COMMENTARII.

sustineas] sustinere negocium, dictum, vt *sustinere onus*. Sallust. con- iur. Catil. *forte libuit attendere, qua res maxime tanta negocia sustinisset.*

Romulus, & Liber pater] Augustum cum Libero, Castore, & Pol- luce, Hercule, Romulo comparat, ostenditq; melius actum esse cum Au- gusto, quam cum illis, propterea quod illi post mortem denique diuinos honores ab hominibus sint consecuti, cum eis viuis de humano genere o- ptimè meritis non satis magnam gratiam retulissent: Augustus autem vi- uus, vidensq; diuinis honoribus à populo Ro. afficiatur: qua in re cum popu- li Ro. sapientiam, ac iustitiam magnopere probet, tum negat eum ceteris in rebus eandem iudicandi prudentiam adhibere, quippe qui vetera nouis omnibus anteponat, nihilq; magni admodum aestimet, nisi auctoritatem, & dignitatem quandam ætate compararit.

Post ingentia facta] post res fortissimè, & præclarissimè gestas.

Dum terr. hominumq; col. gen.] dum viuunt, & versantur cum ho- minibus.

plorauere] questi sunt, ingemuerunt, *ῥιμώσαν.*

non respond. fau. &c.] id est, eum fauorem, quem à populo spera- bant, non esse suis in eum meritis parem.

diram qui contudit hydram] Hercules, vt sup. Od. 11 1. lib. 4. *Non hydra seculo corpore firmior Vinci dolentem creuit in Herculem.*

Comperit inuidiam supremo, &c.] nam eius, qui inuidia labo- rat, interitu, extinguitur inuidia, vt Od. xxi 1. lib. 3. *Virtutem incolument odimus, sublatam ex oculis querimus inuidi.* Propert. lib. 3. eleg. 1. *Omnia post obi- tum fingit maiora vetustas, Maius ab exequijs nomen in ora venit.* Sic Demosth. *ἄξι σιφάνη, τίς γδ' ἐν οἴδ' ἔσθ' πάντων, ὅτι τοῖς μὲν ἴσασιν ἅπαντες τις ἢ πλείων, ἢ ἐλάττων φθόος: τὸς τεθνεώτας ἢ ἐδ' ἢ ἐχθρῶν ἐδέξ' ἐτι μισεῖ;* id est, quis enim nescit eos omnes, qui viuunt, inuidia plus, aut minus laborare: mortuos autem ne inimicorum quidem cuiquam odio esse?

Vrit enim fulgore suo, qui, & cet.] id est, qui virtute, aut ar- te aliqua ceteris omnibus, qui eandem artem, ac virtutem colunt, ante- cellit, illis acerbum dolorem commouet, sibi odium & inuidiam conflat. ignauis enim, inertibus, miseris inuidet nemo: sed viris fortibus, strenuis, industrijs, ac fortunatis. vt saty. 1 1. lib. 2. *Inuidiam placare parat virtute reuēta.* nimio autem splendore oculos præstingui, annotatum est ad Od. 1 1. lib. 2.

qui prægrauat artes] qui artifices se inferiores sua præstantia quo- dammodo onerat, atque opprimit.

extinctus] id est, mortuus. nam, vt lux pro vita, sic nox, & tenebræ pro morte vsurpantur à scriptoribus. Eurip. Hippol. cor. 2. *ἢ γδ' οἴδ' ἀνεωσμέ- νας πύλας ἄδ' ἔ, φάος ἢ λοιδίων ἐλέπων ἔδ'.* M. Tull. Tuscul. 2. *tamen obijcie- batur interdum animo metus quidam, & dolor, cogitanti, fore aliquando finem hu- ius lucis.* Horat. Od. xxv 1. lib. 1. *sed omnes vna manet nox.* iam extinctus compositum est ab *ex*, & *stinguo*, quo verbo utitur Lucret. lib. 2. *stinguūq; co- lorem.* ab eodem sunt hæc, *distinguo, restinguo, præstinguo*, quod postremum in

in omnibus libris impressis corruptum est. Nam, vbicunque legitur *perstringere*, seu *præstringere oculos*, seu *aciem oculorum* apud M. Tull. & ceteros, legen- dum *præstinguere*: vt hoc dicam ἐν παρόδῳ.

amabitur idem] Nam (vt inquit Plautus Captiuus.) *Tum denique omnes nostra intelligimus bona, quom, qua in potestate habuimus, ea amisimus.*

Præsenti tibi] sic supra Od. v. lib. 3. *præsens Diuus habebitur Augustus, adiectis Britannis Imperio, grauibusq; Persis.*

maturos] non expectata morte delatos: tempestiuos. Plato lib. 7. de rep. scribit non esse tutum viuos carminibus, laudationibus, encomijs af- ficere, his verbis. *τίς γε μὲν ἐτι ζῶντας ἐκωμίους τε, καὶ ὕμνοις τιμᾶν ἐν ἀσ- φαλῆς ὄριν ἐν ἅπαντα τις ἢ βίον διαδραμῶν τέλος ἐπισήσει καλόν.*

Iurandas] quibus delatū erat iusiurandum, ij ad aram iurabant. M. Tull. pro Flacco. *ergo is, qui, si aram tenens iuraret, crederet nemo: per epistolam, quod volet, iniuratus probabit?*

Sed tuus hic populus] populus Rom. (inquit) in eo est prudens exi- stimator, & æquus rerum aestimator, quod te diuinis honoribus afficit, & quod superioribus omnibus ducibus tum Græcis, tum Latinis anteponit: in ceteris non perinde rectè sentire reperitur.

terrīs semota] sublata ex hominum conspectu, &, pœnè dicam, mor- tua, id est, quorum auctores multis ante sæculis mortui sint.

suisq; Temporibus defuncta] idem dicit: hoc est, quæ peruetera facta sint.

Sic fautor vete. vt tab. &c.] id est, qui ita fauet veteribus, & antiqui- tati, vt leges xii. tabularum, quas decemviri conscripserunt, Solonis leges imitati, & fœdera Regum Romanorum cum Gabijs, aut Sabinis ieta, & ius Pontificium, & Vatum prædicta, dicitur à Musarum ore fluxisse. sic M. Tull. primo lib. de legibus eos irridet, imperitosq; , ac tardos esse existimat, qui cum Egeria Numam esse collocutum, & ab aquila Tarquinio apicem im- positum putent.

fœdera regum Vel Gabijs] fœdera cum Gabijs ieta sunt à Tar- quinio superbo: de quibus sic Dionysius Halicarn. *Ῥωμαῖν. ἀρχαιολ. δ. τέτων ἐστὶ τῶν ὀρκίων μνημεῖον ἐν Ῥώμῃ κείμενον ἐν ἱερῷ διὸς πατρὸς, ὃν Ῥωμαῖοι σάκεον καλεῖσιν, ἀσπίς ἑυλίην ἑύρη σοεῖα περὶ τοῦ σφαγιδένους ὅπῃ τῶν ὀρκίων τότε βοεῖ, χράμματα ἀρχαῖοις ἐπιγεγραμμένα τὰς γινομένας αὐτοῖς ὁμολογίας, id est, horum fœderum monumentum Roma extat in templo Iouis Fidiij: quem Romani san- ctum appellant, scutum ligneum pelle bubula intestum eius bouis, qui tum in fœdere faciendo fuit immolatus, litteris antiquis inscriptas conditiones, & pactiones continēs.*

Si, quia Græcorum sunt antiquissima, &c.] id est, si quia scripta Græcorum antiquissima quæque, sunt etiam optima, iccirco Romani scri- ptores, quo antiquiores erunt, eo meliores habebuntur, maxima erit nostri iudicij peruersitas. nam eadem ratione reperiemur Græcis meliores.

eadem Pens. trut.] eadem ratione, & æquitate aestimentur.

Nil intra est oleam, nil, &c.] prouerbium conuenit in eos, qui aut, quæ perspicuè vera sunt, negat: aut, quæ perspicuè falsa, aiunt. quid enim cer- tius, quid apertius est, quam & intra oleam, os esse, & extra nucē, putamen,

ac duritiem?

Venimus ad summum, &c.] reperientur enim pictores, cantores, palestrita in Italia, quam in Græcia, meliores: quod est falsum.

vinctis] vngbantur enim palæstrita, vt alibi diximus. Aristoteles lib. 8. de republica, quattuor artes enumerat, quas in Græcia discere solebant. γραμματικῶν, γυμναστικῶν, μουσικῶν, γραφικῶν hoc est, grammaticam, artem corporum exercendorum, musicam, picturam.

Si meliora dies] si poemata, vt vina, fiunt vetustate meliora: scire velim (inquit) quoto anno, aut etiam quoto die poema sit vetus habendum.

vt vina] vinum vetus etiam Pindarus laudat: sed negat ita laudari carmen oportere. nam recentissimum quodq; ait esse laudabile Olymp. carm. nono, ἀντὶ τῷ παλαιῶν μὲν οἶνον, ἀντὶ δὲ τῶν ὑμῶν νεωτέρων.

arroget] acquirat, vel pro suo iure vendicat.

qui decedit] qui mortuus est, qui deperijt.

viles] contemptos, parui pretij. nam & paulo antè nomine pretij vsus est, & supra verbo aestimat.

Quid? qui deperijt, &c.] dicis (inquit) eum esse veterem habendum, qui centum compleuit annos: quid si desit mensis, vel annus vnus? inter quos referendus erit? veteres ne, an nouos, & malos?

Vtor permisso] vtor eo, quod mihi das (inquit Horatius) eum etiam habendum in veteribus, qui centum ab hinc annos excefferit è vita, vno mense, vel vno anno minus.

cauda q; pilos vt equinæ] de hac cauda equina sic Plutarch. in Sertorio. ἰπποκῆς εἰσὶ γὰρ δύο τῶν μὲν ἀδενῶν τελείως, καὶ περισσύτερον ἡδὴ, τὸν δὲ ἕτερον εὐμεγέθη μὲν αὐτὸν, καὶ ἰσχυρὸν, θαυμασιῶν δὲ ποικιλοτήτων, καὶ κάλλος τριχῶν ἔχοντα. παρρησιῆς δὲ τῶν μὲν ἀδενῶν, μέγας ἀνὴρ, καὶ ῥωμαλέος τῶν δὲ ἕτερον μικρὸς ἕτερος, & πλὴν ὅψιν εὐκαταφρόνητος. σημείον δὲ δόθεντος αὐτοῖς, ὁ μὲν ἰσχυρὸς ἀμφοτέρωθεν τῶν χειρῶν ἰπποκῆς ἀδενῶν πλὴν κέρκον, ὡς δότορρήξων, εἴληκε εἶα πρὸς αὐτὸν ὁ δὲ ἀδενῶν τῶν ἰσχυρῶν καὶ μίαν τῶν τριχῶν ἐξέτιλλεν. ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν ἐν ὀλίγῳ παρρησιῆς μάτρω ἑαυτῶν, καὶ πολλῶν γέλωτα τοῖς θαυμάσιος ἀποφροσύνην ἀπειπῶν ὁ δὲ ἀδενῶν ἀκαρεῖ, καὶ οὐκ ἔδεν ὑπὸ πόνῳ, ψιλῶν τριχῶν ἀπέδειξεν πλὴν ἑρῶν, ἀνίας δὲ Σερτιάειος, ὁρᾶτε, εἶπεν, ἀνδρες σύμμαχοι πλὴν ὀπιονῶν ἀνοσιμητέραν τῆ βίας ἔσαν, καὶ πολλὰ τῶν ἀγέως ἀλήτων, ἐνδιδόντα τῶν καὶ μικρῶν: id est, equos introduxit duos, alterum quidem planè infirmum, & iam veterem: alterum autem tum procerum ipsum, & robustum, tum caudam mira pilorum cregnus, & validus: alteri verò equo alter homo parvus, & aspectu ipso contemnente tanquam perrupturus, ratis viribus ad se trahebat: homo infirmus verò ex equi robusti cauda pilos singillarim euellebat. Posteaquam autem ille non mediocri labore frustra suscepto, multoq; risu spectatoribus excitato defatigatus fuit: infirmus verò breui tempore, & sine vlllo labore caudam à pilo vacuam, nudamq; reddidit: surrexit sertorius, & videtis (inquit) ὁ σοῦ, persenerantiam viribus efficaciorē esse, & multa, quæ semel, & vno impetu capi non possunt, paulatim vinci, & capi posse.

& demo vnum, demo etiam vnum] vtitur hoc genere argumētationis.

tationis M. Tull. Frumentaria. Deinde Iudices videtis, quàm infinitam sitis hominibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. Si, ternos denarios qui coegit, erit absolutus: quaternos, denos denique, aut videnos coget alius: quæ erit reprehensio? in quo primum iniurie gradu resistere incipiet seueritas iudicis? quotus erit iste denarius, qui non sit deferendus? & in quo primum aestimationis iniquitas, atque improbitas reprehendetur?

Dum cadat elusus ratione, &c.] id est, dum is, qui poematum bonitatem vetustate, & annis metitur, vnà cum suo aceruo paulatim collapsio, ipse quoque concidat. σωετῶν, id est, acerualem, argumentationem, quæ interrogatone constat, appellat Stoici, cum aliquid minutatim, & gradatim additur ei, quod ab aduersario concessum est, vel detrahatur. de quo M. Tull. Acad. lib. 2. Soritas hos vocant, qui aceruum efficiunt vno addito grano: vitiosum sanè & captiosum genus. ibid. tum paucis additis venit ad soritas, lubricum sanè, & periculosum locum: quod tu modo dicebas esse vitiosum interrogandi genus. Idem de diuinat. lib. 2. aut quemadmodum soritis resistas? quem si necesse sit, Latino verbo liceat acerualem appellare.

ad fastos] id est, ad annos. in fastis enim consulum singulorum annorum, ceterorumq; maiorum magistratuum nomina perscribebantur. Tum appellatione consulum anni notabantur.

nisi, quod Libitina sacrauit] nisi, quod sepultum, & mortuum est. de Libitina diximus sup. ad Od. x x. lib. 3. multaq; pars mei vitabit Libitinam.

vt critici dicunt] critici sunt, qui de scriptoribus, & scriptis iudicant, καὶ τὸ κείνῳ, quod valet iudicare. è quibus erat Mecius Tarpa.

leuiter curare videtur, &c.] id est, ita negligenter scribit, vt videatur oblitus esse, quid de se promiserit, ac somnariit. dicebat autem se somniasse ex Pythagoræ sententia, animam Homeri in corpus suum immigrasse: ex quo se optimum poemtam extitisse, versusq; Homericis similes conscribere. Lucretius autem ait lib. 1. non Homeri animam in Ennij corpus domicilium suum transtulisse, sed speciem quandam ex Acheronte in somnis Ennio occurrisse, his verbis, Et si preterea tamen esse Acherusia templa Ennius æternis exponit versibus edens, Quo neque permānent animæ, neque corpora nostra, sed quedam simulacra modis pallentia miris, Vnde sibi exortam semper florentis Homeri Commemorat speciem, lacrymas effundere falsas Cœpisse, & rerum naturam expandere dictis. De se porro gloriose prædicabat Ennius, versus veterum reprehendens. Quos (inquit) olim Fauni, vatesq; canebant, Cum neque Musarum scopulos quisquam superarat, Nec dicti studiosus erat. Ante hunc. Aut ipse de se (inquit) M. Tull. in Bruto. nec mentitur in gloriando.

Næuius in manibus non est] Næuij scripta non teruntur manibus hominum. nam eum memoria tenent, neque egent adiumento litterarum. hæret in omnium animis perinde, ac si sit recens. adeo sanctum est, &c. fuit autem Ennio Næuius antiquior, vt declarant hæc verba M. Tull. in Bruto, quibus Ennium affatur. Nec verò tibi aliter videri debet, qui à Næuio vel sumpsisti multa, si fateris: vel si negas, surripuisti. A Næuio sunt illa, quæ M. Tull. producit ep. ad L. Luccium. lib. 5. Placet enim Hector ille mihi Næuianus, qui non tantum laudari se letatur, sed addit etiam, à laudato viro.

aufert

aufert Pac.docti fam.sen.] id est, Pacuuius consequitur, & obtinet laudem, atq; existimationem docti: existimatur ab omnibus doctus. M. Tull. lib. 3. de oratore. Atq; id primum in poetis cerni licet, quam sint inter sese Ennius, Pacuuius, Attius dissimiles. idem citat hæc ex Pacuuius, lib. 5. de finibus. Quin etiam fera (inquit Pacuuius) quibus abest ad præcauendum intelligendi astutia, sibi iniecto terrore mortis horrescunt. Idem lib. 1. de orat ad Qu. Fr. nec quisquam est eorum, qui, si iam sit ediscendum sibi aliquid, non Teucrum Pacuuij malit, quam Manlianus Venalium vendendorum leges ediscere.

Attius alti] Attius dicebatur plus habere magnitudinis, & grandiloquentiæ, vt ita dicam: Pacuuius plus doctriæ. erat autem Attius multis annis Pacuuius minor. M. Tull. in Bruto. Attius ipsdem Aedilibus ait se, & Pacuuium docuisse fabulam, cum ille octoginta, ipse triginta annos natus esset. idem M. Tull. in oratione pro P. Sextio, multos Attij verius profert, eumq; disertissimum poetam appellat.

Afrani toga] Afranius togatas scripsit comedias. eadem autem ratione appellantur à toga togatæ, quæ à pallio palliatæ. de Afranio M. Tull. in Bruto. C. Titium, cuius orationes tantum argutarum, tantum exemplorum, tantum urbanitatis habent, vt pænè Attico stilo scriptæ esse videantur, studebat imitari L. Afranius poeta, homo perargutus, in fabulis quidem etiam disertus.

Siculi Epicharmi] Epicharmum poetam comicum Siculum sæpe commemorat M. Tull. eiusq; verius sæpe vsurpat, vt lib. 1. ad Attic. vt crebrò mihi vaser ille Siculus insisurret Epicharmus cantilenam illam suam, vñpe, καὶ μέγα εἰς ἀπίστειν ἀρδρα τῶν ἴσ' ὀρενίων. quæ verba sic reddit Latine Qu. Fr. de petit. consulatus ad Marcum. Quamobrem Epicharmus illud teneto, neruos, atque artus esse sapientiæ, non temerè credere. & ep. ad Qu. Fr. lib. 3. γὰρ οὐδὲ πῶς ἄλλω κέρει, id est, fas scias, quo pacto se aduersus alium gesserit. & Tusc. 1. sed tu mihi videris Epicharmi non insulsi hominis, vt Siculi, sententiam, sequi. Quam? non enim noui. Dicam si potero Latine, &c. Emori nolo: sed me esse mortuum nihil æstimo.

Cæcilius] hunc scribit M. Tull. lib. 7. ad Att. malum esse auctorem Latinitatis. idem alibi, Nam illorum (Scipionis & Lælij) æquales Cæcilius, & Pacuuium male locutos videmus. fuit autem hic natione Gallus.

Liui scriptoris ab æuo] Liuius Andronicus poeta à M. Liuius Salinator, cuius filias erudierat, fuit libertate donatus, vt scribit Euseb. in chron. primus hic C. Clodio Cæci filio, & M. Tuditano coss. fabulam docuit anno ipso antequam natus est Ennius, post Romam conditam anno ccccx. vt scribit M. Tull. Tusc. lib. 1. & in Bruto. Idem ibidem ait Liuianas fabulas non satis esse dignas, quæ iterum legantur. De hoc Liuius vide T. Liuium lib. 7. annal. ad princip.

Interdum vulgus rectum videt] rectè iudicat, & prudenter sentit. rectum, peccato opposuit, quod est prauum.

nim. antiquè] ἀρχαίως, id est, impolitè, illepidè. sic sup. epist. ad Torq. lectos archaicos dixit.

credit] sic habent 3. lib. Vat. & Iann. Faer. Torn. & quidem ipsa veritas ita legendum esse clamat.

ignauè multa fatetur] tollenda est distinctionis nota post nomen multa,

multa, vt sit hæc sententia. Si eos credit quædam dicere nimis antiquè, si pleraq; durè: si fatetur eosdem multa ignauè, id est, oscitanter, & minimè accuratè dicere, sapit: & mecum sentit.

& Ioue iudicat æquo] id est, verè iudicat. Iupiter enim æquus, id est, propitius est ijs, qui verè iudicant: & iratus ijs, qui secus: vel dic hoc modo, quia Dijs probantibus, & fauentibus omnia rectè fiunt: iratis, secus.

quæ] Liuij carmina.

plagosum] qui plagas multas, & graues discipulis suis infligere solebat.

Orbilium] magistrum, seu doctorem meum, de quo Sueton. de claris Grammaticis. floruit ætate Ciceronis.

& exactis minimùm distantia] id est, perfectis, & perpolitis proxima. exigere dicimus ad perpendicularum, vt Verr. 3. de anteaetis. Tu verres hic quod moliare, nihil habes: nisi forte vis ad perpendicularum columnas exigere. Cælius Cic. lib. 8. epist. Nunc si ad illam summam seueritatem legitimum ius excegeris, &c. & T. Liuius lib. 30. annalium. Nolite ad vestras leges, atque instituta exigere ea, quæ Lacedemone fiunt. & exigere ad vnguè dicebantur marmoratij, cum marmoru commissuras vngue explorabāt. ex quo exacta dicuntur à Latinis, quæ sunt probata, perfecta, accurata, summo studio, summoq; artificio elaborata: & rursus ad vnguem factum, perfectum, & perpolitum. vt saty. v. lib. 1. ad vnguem factus homo. & lib. de arte poë. carmen non castigauit ad vnguem. Virg. Georg. 1. Nec secius omnis ad vnguem Arboribus positus secto via limite quadret. δὲνοχον nominant Græci, quod Latini ad vnguem factum.

emicuit] excelluit.

ducit] producit, ostentat.

Nec veniam antiquis, &c.] id est, & indignor non veniam erratorum suorum antiquis dari, quam si impetrarent, benè secum actum meritò putarent: sed præmium peti, vt scriptoribus optimis, ac perfectissimis. sic M. Tull. in orat. perfecto veteres insectatur, his verbis. Ergo Ennio licuit vetera contemneri dicere versibus, quos olim Fauni, vatesq; canebant: mihi de antiquis eodem modo non licebit, præsertim cum dicturus non sum. Ante hunc, vt ille, nec quæ sequuntur, Nos ausi referare, &c. idem ibid. non est eis satis non contemni, laudari etiam volunt.

Rectè, nec ne crocum, &c.] id est, si dubitarem, vtrum iure, & meritò Attæ fabulæ in teatro recitentur, atque à populo spectentur, nec ne, senes omnes clamarent me impudentem esse, &c. hæc verba perambulet crocū & flores, hoc significant, agatur ab histrionibus in scena ambulatibus, quæ croco, & floribus, & alijs odoribus conspergi solebat. quod declarat & verus ille Lucr. lib. 2. Et cum scena croco Cilici perfusa recens est. & Ouid. libr. 1. de arte. Nec fuerant liquido pulpita rubra croco. fuit autem Atta poeta Togatarum. de quo M. Tull. in Sextiana. Nihil sanè Attæ iuuabant. anagnosta, libelli etiam pro vino sæpe oppignerabantur: vt quidem legendum censet P. Victorius: sed Manutius hoc modo. Nihil sanè te iuuabant anagnosta.

Aesopus] tragediarum actor: de quo M. Tull. in Sextiana, & lib. 1. de orat. ad Qu. Fr. & Plin. lib. 10. & 35. & iterum M. Tull. epist. ad Qu. Frat. lib. 1. Præterea Aesopi tragedi nostri familiaris Licinus seruus ausugit.

Hh doctus

doctus Roscius] de Roscio hæc M. Tull. in Quinctiana. Etenim cum artifex eiusmodi sit, vt solus dignus videatur esse, qui in scena spectetur, cum vir eiusmodi est, vt solus dignus videatur, qui eo non accedat. extat & oratio pro eo ipso, vbi hæc de eodem M. Tull. Roscius socium fraudauit? potest hoc homini huic habere peccatum? qui medijs fidius (audacter dico) plus fidei, quam artis: plus veritatis, quam disciplinæ possidet in se? quem populus Rom. meliorem virum, quam histrionem esse arbitrat: qui ita dignissimus est scena propter artificium, vt dignissimus sit curia propter abstinentiam. & de orat. ad Qu. Fr. lib. 1. Itaque vt ad hanc similitudinem huius histrionis, oratoriam laudem dirigamus, videtur ne quam nihil ab eo, nisi perfectè, nihil nisi cum summa venustate fiat: nisi ita, vt deceat, & vt omnes moueat ac delectet? Itaque hoc iandiu est consecutus, vt in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur. & lib. 1. de diuinat. Quid amores, ac delicia tua Roscius? num aut ipse, aut pro eo Lanuuium totum mentiebatur? qui cum esset in cunabulis, educareturq; in Selonio, qui est campus agri Lanuuii, noctu lumine appposito experrecta nutrix animaduertit puerum dormientem circumplexum serpentis amplexu: quo aspectu exterrita clamorem sustulit. pater autem Roscij ad aruspices retulit: qui responderunt nihil illo puero clarius, nihil nobilius fore. & orat. pro Arch. poëta. Quis animo tam agresti, ac duro fuit, vt Roscij morte nuper non commoueretur? qui cum senex esset mortuus, tamen propter excellentem artem, ac venustatem, videbatur omnino mori non debuisse.

Saliare] quod à Salijs Martis sacerdotibus saliendo canebatur, à Numa Pompilio institutum, & factum, vt indicat M. Tull. lib. 3. de oratore. & Varro lib. 6. de ling. Latina. Dionys. Halicarn. lib. 2. de Salijs. ἡ πόλις ἡ Ῥωμαίων δὲ τὸ σωθῆναι κινήσεις ὀνομασμένοι. τὸ γὰρ ἐξ ἄλλοθεν, καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων λέγειται, δὲ τὸ ἑαυτῶν ἐπίστασις, καὶ τὰς ἄλλας ἀπαιτήσεις ὀρχήσασθαι, ἵνα καὶ τῶν ποταμῶν τὸ χόρευμα, καὶ οὐσίσημα ἔνεστι, καὶ τὰς ἀρχαίας δὲ τῶν ἁλίων τῶνομα, ἀλίτωρας καλεῖται. κινῆσι γὰρ πρὸς αὐτὸν ἐν Ῥωμαίῳ τὰς ἐνοπλίους κινήσεις τῶν μὲν ὀμῶν, τῶν δὲ ἀλλοτῶν, καὶ πατρῴων τινῶν ὑμῶν ἀδύσιν ἀμὰ τῆς χορείας.

& illud, Quod mec.] Varro eo, quem modo dixi, libro multis verbis ostendit, carmina Saliaria, quanuis à C. Aelio fuerint interpretata, tamen multis etiam locis esse obscura.

Ingenijs non ille fauet, &c.] id est, non fauet eorum ingenijs, qui iam mortui sunt, neque eò facit, quòd veteribus faueat, sed quòd nobis aduerfari, nostraq; scripta oppugnare studeat, & nobis inuideat.

Quòd si tam Græcis, &c.] si apud Græcos tantò odio fuissent noui scriptores, quanto sunt apud Romanos, nullos nunc veteres haberent, quos publicè lectitent.

viritim] liber Card. Rain. habet Quiritim. ceteri omnes. consentiunt cum vulgatis. Omnino hæc recepta recta est.

Vt primùm positis nugari] ostendit ex ocio, & fortuna secunda nata esse in Græcia variarum artium studia.

nugari] rebus ludicris, & leuib; artibus operam dare.

fortuna æqua] fortuna secunda, propitia, amica.

Suspendit picta vultum] tabulas pictas attentissimè spectauit.

Nunc tibicinibus, nunc est] id est, nunc comædijs delectata est, nunc.

nunc tragædijs. in comædijs enim adhibebantur tibicines. lib. de arte poët. Tibia non, vt nunc, orichalco vincla, tubæq; æmula, &c. & ib. sic prisca motumq; & luxuriam addidit arti Tibicen, traxitq; vagus per pulpita vestem. simpliciter tibicinibus significantur ij, qui tibia canunt.

plena] satiata. nam, vt scribit M. Tull. lib. 3. de orat. ad Qu. Fr. omnibus in rebus, voluptatibus maximis fastidium finitimum est.

Quid placet, aut odio est, &c.] nihil perpetuò placet, nihil semper displicet.

Hoc paces habuere bonæ, ventiq;] ex pace igitur, & rebus secundis nata est hæc in Græcia artium varietas, studiorum mutatio, & inconstantia.

Romæ dulce diu fuit] Nunc docet, poëtica studium non multis antè sæculis Romæ coli cœptum esse, Romanosq; illos veteres in studijs & grauioribus, & vtilioribus, quam in scribendo, fuisse occupatos.

sollenne] vsitatum. vt annot. suprâ ad epist. 1. lib. 1.

reclusa] aperta. vt epist. ad Torq. & operta recludit.

manè] vt saty. 1. lib. 1. sub galli cantum consultor vbi ostia pulsat.

clienti promere iura] respondere ius, seu de iure. M. Tull. lib. 1. de leg. ostendit patrij moris fuisse consultoribus respondere, his verbis, ego verò ætatis vacationi potius confidebam, cum præsertim non recusarem, quo minus more patrio sedens in folio consulentibus responderem. Idem lib. 1. de orat. ad Qu. Fratr. multis verbis ostendit domum iurisconsulti totius oraculum esse ciuitatis, neque vllum honestius esse senectuti celebranda, atque ornanda per fugium, quam iuris interpretationem: deinde subiicit hæc sub persona Cralsi. Equidem mihi hoc subsidium iam inde ab adolescentia comparavi, non solum ad causarum vsum forensem, sed etiam ad decus, atque ornamentum senectutis, vt, cum me vrres (quod ferè iam tempus aduentat) deficere cœpissent, ita ab solidine domum meam vindicarem. Idem lib. 3. M. verò Manilius transuerso foro ambulare solitum, quod erat insigne eum, qui id faceret, facere ciuib; omnibus consilij sui copiam. ad quos olim sic adibat, non solum, vt de iure ciuili ad eos referretur, verum etiam de silia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni denique officio, &c. Erat porro in scriptum in iuriconsultorum foribus, licet consulere, quod docet & M. Tull. in orat. pro Murena his verbis. Itaque non modò beneficij collocandi spem, sed etiam illud, quod aliquando fuit, licet consulere, iam perdidistis.

Cautos nomi. certis expend.] id est, pecuniam collocare apud debitores locupletes nominibus factis, & in codice argentarij per scriptis. Cum hoc loco viderem veteres membranas inter se discrepare (alia enim consentientes cum libris vulgatis habent, certis nominibus: alia dissentientes, rectis nominibus) diu, multumq; dubitavi, vtras potissimùm sequerer. mouebat me Porph. qui videtur legisse rectis nominibus, & quanquã hoc loco corruptus est, ita interpretari, idoneis, ac legitimis nominibus. mouebat altera ex parte locus Ciceronis in Quinctiana his verbis, moritur P. Quinctius, qui tibi, vt ais, certis nominibus grandem pecuniam debebat. accedebat Festus in voce nuncupata. Nuncupata (inquit) pecunia est (vt ait Cincius in lib. secundo de officio iuriconsulti) nominata, certa, proprijs nominibus pronuntiata. Tandem re qua-

sita, cum à veteribus iuriconsultis nullam rectorum nominum fieri mentionem comperissem, tutius esse existimaui scripturam receptam, & vulgaram retinere: rem integram seruare: arbitrio lectoris, vtram lectionem malit, permittere.

expendere] expensas ferre, occupare, ne sint steriles, & vt perpetuos sumtus suppeditare possint. certum est nomen cum debitor est soluendo, & cum ei per syngrapham creditum est: certius autem si pignore accepto, & cum satisfactione. nam verbum cauendi hoc quoque significat. vt cauere sibi praedibus, & praedijs. cauere sibi per sponsores, cauere sibi pignoribus: quod est ita pecuniam credere, vt praedes accipias, vt sponsores, vt pignora. quod si quis malet legi *reclis nominibus*, rectum nomen interpretabimur legitimum.

Maiores audire] maioribus obtemperare: maiorum, & prudentium consilium sequi.

minori dicere] minori consilium dare, quo & rem suam familiarem honestis rationibus augere, & cupiditatem immoderatam comprimere, ac refrenare possit.

damnosa libido] vt supra epist. ad Loll. i. r. *Quem damnosa Venus, quem praiceps alea nudat.*

Mutauit mentem] mutauit consilium illud pristinum, & priorem illam vitam consuetudinem: omne autem studium suum ad scribendum contulit.

Fronde comas vinceti] *comas vinceti* hellenismus est. Graeci autem in his generibus subaudiunt. Latine diceremus *vinetis comis*. iam verò fronde, id est, edera, vt supra epist. ad Iul. Florum. *seu condis amabile carmen, Prima feres edera vitricis premia.*

dicant] dicant seruis scribendi peritis. vt supra epist. ad Fuscum Arist. *Hac tibi dictabam post sanum putre vacua.*

Ipsè ego, qui nullos, &c.] ne sibi quidem parcat Horatius, & se quoque in ijs numerat, qui non satis exploratis suis viribus, & fortasse ad eam rem inepti natura, immoderata tamen scribendorum versusum cupiditate tenentur.

Inuenior Parthis mendacior] in eo sunt Parthi mendaces, quòd fugientes, & tergo verso simulent se pugnare nolle, cum tamen fugiendo maxime pugnent, vt diximus supra ad illum locum, *Et versus animosum equis Parthum dicere*, Od. x i x. lib. i. ad quæ accedant hi Ouid. versus lib. i. de arte. *Telaq; Parthorum, Romanaq; pectora dicam: Telaq;, ab auerso qua iacit hostis equo.* Alij Parthos omnium mortalium esse mendacissimos dicunt. ei rei argumento esse, quòd apud eos mendacium acerrimis pœnis vindicatur, vt narrat Herodotus lib. i. Et quidem ita Muretus hunc locum explicabat, à quo dissentio. quemadmodum igitur illi sunt fallaces, ac mendaces, sic & ego: qui, cum affirmem me nullos versus scribere, ante lucem tamen lumen, calamus, chartam poscam.

Nauem agere, &c.] ceteras (inquit) artes nemo se scire profitetur, nemoq; exercet, nisi qui eas habet cognitatas, nemo nauim gubernare conatur,

tur, nisi gubernator: nemo ægro medicamentum adhibet, qui non sit medicus: at scribunt poemata sine discrimine tum docti, tum indocti. In eos, qui aliud agunt, quam, quod didicerunt, conuenit versus Euripidis, *τέκτων ὅδ' ὦν ἰσπρατὲς ἔξυλουργικά*: id est, cum faber esses, agebas, quæ non sunt fabri lignarij.

abrotonum] herbam amaram. Lucret. lib. 4. *Præterea quacunque suo corpore odorem Expirant acrem, panaces, absinthia tetra, Abrotonia graues, & tristia centaurea.* Abrotonum autem excudendum curauit, veterum librorum Horat. & Plinianorum, & Græcorum auctoritate fretus.

Hic error] error animi. infra epist. prox. *Et demtus per vim mentis grauisissimus error.* errorem appellat immoderatum scribendorum versusum studium cum amore sui coniunctum, qualis est Suffeni illius apud Catull. & illius non nominati epist. de arte poet. *Hic dum sublimes versus ructatur, & errat.*

Non temerè] non sine magna aliqua causa. epist. ad Loll. proxima. *non temerè à me Quis ferret idem.*

hoc studet vnum] sic loquitur M. Tull. Phil. sexta, *vnum sentitis omnes, vnum studetis, M. Antonij conatum auertere à rep.*

incogitat] machinatur, molitur. verbum Græcum expressit *ἐπινοεῖ*, seu *ἐπιβουλεύει*. sed ne quis miretur hanc scripturam, vt nouam, *puerò ve incogitat*, ego eam sine vlla litura reperi in omnibus libris manuscriptis. neque dubitandum est, quin sit vera, & recta.

siliquis] siliqua fructus est arboris, quam *κεράτιον* Græci vocant. de quo Plin. lib. 15. cap. x x i i i. Idem lib. x x i i i. cap. v i i i. scribit siliquas recentes stomacho esse inutiles.

secundo] id est, secundo: qui magnam partem ex surfure constat, & non ita multo polline.

malus] *κακός*, inutilis, nullius bonæ frugi, nequam, *ἀργεῖος*.

figurat] conformat, fingit, vt rectè, & emendatè loquatur.

Torquet] detorquet, auocat.

præceptis] documentis, *ἐπιδείξεις*. in epist. ad Pison. *Et vitæ monstrata via est.*

format] instituit. translatio est, vt laty. i i i. lib. i. *sic me Formabat puerum dictis.* vide annot. ad Od. x. lib. i.

Asperitatis] seuitiæ, *χαλεπότης*. supra epist. ad Loll. *Asperitas agrestis.*

Rectè facta refert] narrat, & mandat litteris, quæ ex virtute facta sunt.

orientia temp. notis instruit exemplis] id est, exempla petit ab antiquitate, quæ vel sequantur, vel fugiant præsentis, & hodiernæ ætatis homines.

ignara mariti] innupta, nondum virum experta, *ἀγαμος, ἀνυμέναιος*. contra sup. Od. x i i i. lib. 3. *vos ô pueri, & puella iam virum experta.*

præsentia numina sentit] præsentis deos, id est, præsens deorum auxilium experitur.

docta prece blandus] id est, carmine aliquo à docto poeta conscripto dijs immortalibus blandiens, & supplicans.

Auertit morbos] carminibus morbos impendentes propulsat. locupletem frugibus] abundantem. sic dixit epist. v. i. lib. i. Mancipis locuples.

Agricolae prisci, &c.] Arist. lib. octauo de moribus ad Nicom. ostendit, antiqua sacrificia, & conuiuia hilariora, fuisse instituta maxime collectis iam, & conditis frugibus, his verbis, αἱ γὰρ ἀρχαῖαι θυσίαι, & σιῶδοι φαίνονται γίνεσθαι μὲν τὰς ἑκαρπῶν συκομιδῶν, αἱ ἀπαρχαί, μάλιστα γὰρ ἐν τέτοις ἐξόλαζον τοῖς καιροῖς. tale est illud Virgil. Georg. i. Frigoribus parto agricola plerunque fruuntur, Mutuaq; inter se lati conuiuia curant. Inuitat genialis hiems, curasq; resoluit. Ceu, pressa cum iam portum tetigere carina, Puppibus & lati nauta imposuere coronas. Cereri item primitias dabant, eamq; venerantes epulabantur, & conuiuia agitabant inter se. quod declarat locus Theocriti in θαλασσοῦ ἢ γὰρ ἐτάροι ἀνέρις εὐπέπλω δαμάτιαι δ᾿ αἶψα ταλευῖτι ὄλβω ἀπαρχόμενοι μάλα γὰρ σφίσι πῖνοι μέτρω Ἄ δ᾿ αἰμῶν εὐκείδων ἀνέπληρωσεν ἀλώων.

beati] suo contenti. piabant] placabant. ex quo piaculum, sacrificium, quo dij offensi placantur: & peccatum, quod tale sacrificium desiderat. memorem] sic habent omnes libri scripti. quam scripturam si probamus, memorem intelligemus, qui obliuisci non sinat. quidam legunt memores, nullo libro auctore.

Fescenina per hunc, &c.] id est, Fescenini versus, qui maxima verborum licentia constabant, inuenti per hunc morem, &c. habebant autem locum tum in sponso, tum in quoslibet alios. Catull. in carmine, quod scriptum est in nupt. Iuliae, Nūc diu taceat procaz Fescenina locutio. T. Liuius Fesceninum versum commemorat lib. 7. annal.

Lusit amabiliter] iocata est sine petulantia, & sine cuiusquam offensione.

Libertasq; &c.] & libertas quotannis vsurpata: anniuersaria.

recurrentes annos] ἀνεπιπομένους dicit Homerus.

donec iam saeuus, &c.] hinc nata est vetus comœdia, quæ ne honestis quidem familijs pepercit. κωμῶδες εἶναι enim est σκώπτειν, iocandoq; maledicere.

dolere cruento Dente lacefsiti] qui fuerant maledictis appetiti, & contumelia affecti, grauer tulerunt.

fuit intactis quoque cura] non solum, qui lasi fuerunt, iniquo animo tulerunt illam maledicendi licentiam: verum etiam ij, quos non attigerat, periculo communi prospexerunt. simile est illud saty. i. lib. 2. Dum sibi quisque cauet, quanquam est intactus.

quinetiam lex, Pœnâq; lata] lex lata est, & pœna lege constituta in eos, qui quenquam maledico carmine describerent. sic in epist. de arte poët. sed in vitium libertas exiit, & vim dignam lege regi. lex est accepta, chor. Turpiter obticuit, sublato iure nocendi. legem x i i. tabularum significat: de qua saty. i. lib. 2. Si mala condiderit in quem quis carmina, ius est, iudiciumq;.

formidine fustis] metu fustuarij.

Ad benedicendum] benedicere hoc loco contrarium est verbo male

maledicendi. Terent. prologo Phorm. bene dicitur si certasset, audisset bene.

Græcia capta ferum victorem cepit] hunc locum non satis rectè explicant ij, qui in hunc poëtam commentarios ediderunt. est tamen eius sententia non obscura, & ab ipso Horatio alijs verbis declarata. Græcia (inquit) à Romanis capta, & bello subacta, cepit vicissim victores ipsos. quomodo cepit: id est, artes, & disciplinæ Græcorum, Romanis placuerunt: à Romanis expetitæ, & cultæ sunt: Romanos delectarunt. Inest autem ambiguum non inelegans in verbo cepit. capit enim & is, qui vincit, & is, qui delectat. M. Tull. epist. ad Luceium Q. fil. lib. 5. Genus enim scriptorum tuorum, etsi erat à me vehementer expectatum, tamen vicit opinionem meam, meq; ita vel cepit, vel incendit, &c. & off. 3. ob eam, credo, causam, quod insit in his aliquid probi, quod capiat ignaros. tale est illud T. Liuij lib. xxxi i i i. & iam in Græciam, Asiâq; transcendimus, omnibus libidinum illecebris repletis: & regias etiam atreclamus gatas: eo plus horreo, ne ille magis res nos ceperint, quam nos illas. Infesta, mihi credite, signa ab Siraculis illata sunt huic urbi, &c.

ferum] indoctum, nondum litteris, & humanitate expoliturum. ἡ παρὰ δέκα γὰρ ἡμέρας ποιεῖ.

& artes intulit] Romani bellum Græciæ intulerunt: Græcia artes Italiæ intulit. Romani Græciam bello ceperunt. Græcia Italiæ artibus cepit. posteaquam enim Romani Græcorum imperium euerterunt, totamq; Græciam in prouinciam redegerunt, tum demum artes, & disciplinas Græcorum adamarunt.

agresti] nullis litteris, nullisq; disciplinis polito: fero: inculto.

sic horridus ille, &c.] id est, hoc modo numerus ille poëticus, inconditus, & impolitus, qui ætate Saturni viguerat, ac floruerat, id est, antiquissimus, obsoleuit, & in vsu esse desiit.

& graue virus Mund. pep.] id est, inquinatam loquendi rationem: inelegantem, atque inuenustum faciendorum versuum modum, nitor, & elegantia Græcarum artium expulerunt.

ruris] sermonis inconcinni, inuenusti, illepidi, inornati: rusticitatis. Catull. in Annales Voluf. Pleni ruris, & infacetiarum [seu inficetiarum] Annales Volufi cacata charta. Idem ad Virrum, Idem infaceto est infacetior [seu inficeto est inficetior] rure. Plaut. in Trucul. rus merum hic quidem est pudendum.

Serus enim] id est, serò enim studium, animumq; suum contulit ad scripta Græcorum. serus, pro serò, frequens apud poëtas. Virg. Georg. 3. No-Ele natat caca serus freta. sic supra Od. x i i. lib. i. serus in calum redeas. & satyra v i i. lib. 2. iusserit ad se Mæcenus serum sub lumina prima venire? eiusdem generis sunt illa, Virg. nocturnus obambulat. Horat. sat. i i i. lib. 2. Si vespertinus subitò te oppresserit hospes.

admoit acumina] ingenij sui vim contulit ad lectionem librorum Græcorum.

quietus] bellis compositis, pace potiens.

Quid Sophocles, quid Thespis, & Aesch.] hi fuerunt poëtae tragici, ex quibus Thespis totus perijt. de eo meminit in epist. de arte poët. Ignotum tragica genus inuenisse camæna. Dicitur, & plaustris vexisse poemata Thespis,

spis, &c. Aeschyli tragœdia aliquot extant, ne illæ quidem admodum intergræ, nisi quibus in locis à Francisco Porto, & Errico Stephano sunt emendatæ.

Tentaui quoque, rem, &c.] periculum etiam fecit, posset ne Græca in Latinum sermonem cõuenienter, & aptè vertere. si pro an, vt sæpè aliàs.

Et placuit sibi, &c.] id est, placuit sibi Romanus scriptor in eo, quod esset natura sublimis: vel sic: Romanus sua scripta de Græcis versa, seu ad exemplum Græcorum composita adamauit, ac probauit, cum esset sublimis, ac vehemens natura: & ita ad tragœdias scribendas natura factus.

Spirat tragicum] id est, spiritus habet tragicos. est autem genus loquendi Græcum πνεῖ τραγικόν, vt Ἄρη πνέων, id est, Martem spirans, & πῶρ πνέων, ignem spirans. & Theocrit. ἐν διασκεῖρ. φόνον ἀλλήλοισι πνέοντες. Virg. Georg. 2. tauri spirantes naribus ignem. & apud Eurip. μέγα πνέειν. sic enim in Bacchis, καὶ πνέων ἔλθῃ μέγα. Propert. lib. 1. mollem spirare quietem.

Sed turpem putat in scriptis, &c.] id est, sed turpe esse putat sua scripta emendare, & deletis versibus non satis cultis, aut vocabulis non satis lectis, atque ornatis, alios versus cultiores, aliq; vocabula significantiora, ac lectiora substituere. metuit lituram dictam pro eo, quod est, abhorret à litura, non potest ferre, vt sua scripta lituris notentur. sic in epist. de arte poët. Nec virtute foret, claris' ve potentius armis, Quàm lingua Latium, si non offenderet unum. Quenque poëtarum lima labor, & mora, &c. metuit, φυλάττει, odit, vt annotauimus supra ad Od. 1. lib. 2. sed non reticebo, in codice Tornel. & in vno Vat. scriptum esse, sed turpem putat in scitè, metuitq; lituram. de qua scriptura iudicet lector.

ex medio quia res arcessit] hunc locum corruptum in omnibus veteribus exemplaribus, quibus vltus eram Romæ, ego partim coniectura ductus, partim à codice Tornesiano, quem Lugduni nactus sum, adiutus restitui. quæ quidem mea restitutio ita non solum probabilis, verum etiam recta, & aperta est, vt putem, eam improbatum neminem. nam quis vquam Latinorum ita locutus est, res accessit de medio, pro, res petita, aut sumpta est de medio? dico igitur nomen res esse numeri multitudinis, quarti casus. arcessere autem res e medio ita dixit, vt dicere solemus, arcessere à capite. M. Tul. Top. Cum autem à genere ducitur argumentum, non erit necesse id vsque à capite arcessere. sæpè etiam citrà licet, &c. iam verò notissimum est, argumenta comœdiarum esse humilia, & plebeia, & familiaria: tragœdiarum autem sublimia, grandia, regia, heroica. itaque harum personæ sunt insignes, illustres, amplæ, publicæ: illarum humiles, populares, obscuræ, priuata. Hoc igitur dicit Horatius. Quia comœdia res, id est, argumentum, & materiam e medio arcessit, seu, e medio sumit, non ex longinquo aliquo, aut grandi, aut Heroico vitæ genere, iccirco creditur esse minimum operosa, minimumq; laboriosa: sed non est ita, &c. corruptus in eodem verbo locus est in epistola Afinij Pollionis ad M. Tull. cuius principisum Balbus Quaestor, lib. x. epist. Treis legiones firmas habeo: quarum vnam vigesimam octauam cum ad se inuito belli accessisset Antonius hac pollicitatione, &c. legendum enim arcessisset,

aspice, Plautus Quo pacto] Hic locus non vno modo explicatur. alij

alij enim putant Plautum reprehendi ab Horatio, hoc modo. vide, quàm negligens sit Plautus in seruando cuiusque personæ decoro, & in tuendis senum, amatorum, lenonum, &c. partibus: vide quàm parum sit accuratus. atque ita, quo pacto interpretantur, quàm malè, quàm non accuratè. Sic Plautum carpit in lib. de arte poët. At vestri proavi Plautinos & numeros, & Laudauere sales, nimium patienter vtrunque, Ne dicam stultè mirati. alij Plautum ab Horatio laudari putant hoc modo, Aspice quàm accuratè Plautus singularum personarum parteis tueatur, &c. quorum vtri rectius sentiant, pronunciare mihi omnino difficile est. Arbitror tamen probabilius esse Plautum ab Horatio non reprehendi in eo, in quo maximè poëtæ virtus, & præstantia consistit. Nam si neque sales Plauti, neque numeri sunt laudandi, vt sentit Horatius: neque Plautus curat suæ cuiusque personæ decorum tueri, ac seruare, cuius etiam peccati aiunt isti Plautum ab Horatio insimulari, quid est, cur vllus Plauto inter poëtæ comicos relinquatur locus?

Quantus sit Dorfenn.] huius versus explicatio pendet à superiorum explicatione. Qui existimant Plautum ab Horatio reprehendi, aiunt Dorfennum nomen fuisse cuiusdam parasiti in aliqua Plautina comœdia, quæ non extat: qui autem aliter sentiunt, dicunt hunc Dorfennum poëtam fuisse comicum, aut Atellanarum scriptorem: quod si verum est, sic erit hic versus intelligendus, vt dicat Horat. hunc scriptorem nimium studium posuisse in describendis parasitis: in reliquis personis fuisse negligentem. in duob. Vatic. & Tornel. scriptum est Dorfennus.

Quàm non astricto percurrat pulp.] quàm laxo, ac dissoluto focco fabulam peragatq; id est, quàm negligenter, ac dissolutè fabulas scribat. foccus enim comœdiæ est, cothurnus tragœdiæ.

Gestit enim numm.] id est, studet rem facere duntaxat, loculosq; nummis implere: sed quis? Plautus scilicet: vel, vt alij, Dorfennus Atellanarum scriptor.

post hoc Secur. cad. an rect. stet, &c.] parum sollicitus post hoc vtrum exhibetur, atq; explodatur comœdia, an probetur, attentisq; animis audiatur, ac spectetur. recto talo dixit per translationem, quia qui stant, recto sunt talo. sic Callim. εἰς ἄριτον, ἦ δ' εἰ ἐδὲν ὄν σφύρον ὀρθὸν ἀνέστη, id est, nihil horum stat. præterea in ludo talario, dicunt talum rectum assistere, & cadere rectum. M. Tull. de Finibus lib. 3. si hoc fingamus esse quasi finem, & vltimum ita iacere talum, vt rectè assistat: qui talus ita erit iactus, vt cadat rectus, prepositum quiddam habebit ad finem. iam dicebant stare fabulam, quæ attentè audiretur, & quæ placeret: cadere, & excidere histriones, qui explodebantur, qui ve exigebantur. Græci ἐνωπιῶτες quoque dicunt, vt alibi annotauimus. Terent. in prologo Hecyræ, In his, quas primum Cæcili didici nouas, Partim sum earum exactus, partim vix steti. & in prologo Phorm. Quod si intelligeret, cum stetit olim noua, Actoris opera magis stetisse, quàm sua, &c. ibid. Cum per tumultum noster grex motus loco est. & in prol. Heaut. date potestatem, mihi statariam agere vt liceat per silentium: id est, vt stare liceat. nam statariam agere translatione posuit.

Quem tulit ad scenam, &c.] id est, qui laudis, & gloriæ studio ad ductus

ductus, ad scribendas fabulas se contulit, spectatorum attentione, atq; alacritate excitatur, & extollitur: languore, & somno animum despondet.

Exanimat] ὑπερβολικῶς dictum, pro eo, quod est, valde contristat, mærore affligit.

lentus] id est, languidus, fastidiosus. in arte poët. male si mandata loqueris, Aut dormitabo, aut ridebo.

sedulus] alacer, studiosus, & ad audiendum promptus, ac paratus, qui non dormitat.

laudis auarum] cupidum, vt in epist. de arte poët. præter laudem, nullius auaris.

Subruit] percellit, subuertit, mærore afficit, atque affligit, & vt supra locutus est, exanimat.

reficit] recreat, excitat, erigit.

valeat] vox est contemnentis, vt saty. vi. haud mihi vita est opus hac, aut valeat. sic enim legendum, non valeas. Terent. in Heaut. valeant, qui inter nos dissidium volunt. M. Tull. ad Att. lib. 4. sed valeant recta, vera, honesta consilia. & ita loquuntur Græci. Theocritus χαίρει ἢ ἴερ. χαίρει τοῖς τοῖος. Aristoteles τὰ φυσικά χαίρει τῶν ἰδίων. & M. Tull. ad Att. At ille tibi πολλὰ χαίρει τῶν καλῶν dicens, pergit Brundisium. Plato in Theateto, ἑατέον ἄλλων δὲ ἄλλων δὲ ἄλλων χαίρειν. Eurip. Hippoly. coron. τὰς δ' ὑπὲρ κάρη Φοῖβος ὄρνις, πῶλλ' ἐγὼ χαίρειν λέγω.

res ludicra] comica, & tragica.

Sæpe etiam audacem, &c.] id est, sæpe hoc poetam quantumvis audacem, à studio scribendi deterret, quod vulgus, & multitudo impetita in medijs fabulis, vrsu poscit, aut pugiles, aut gladiatores, aut funambulum, & cetera.

& depugnare parati, Si disc.] & ita pertinaces, vt si equites ab ijs dissentiant, parati sint armis decertare.

his nam plebecula gaudet] talem calamitatem interuenisse, cum ageretur Hecyra, dicit prologus Terentianus his verbis, Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit calamitas. Eam calamitatem vestra intelligentia sedabit, si erit adiutrix nostræ induplectatio, Comitum conuentus, strepitus, clamor mulierum Fecere, vt ante tempus exirem foras. Vetere, in noua cœpi vti consuetudine, In experiundo vt essem: refero denuò: Primo actu placeo: cum interea rumor venit Datum iri gladiatores. potui tutari locum. non celabo lectorem, in cod. Tornesiano, & in vno Vatic. legi, his nam plebecula plaudet, vt quispiam dicere possit, scriptum esse ab Horatio plebecula plaudit. ego iudicium meum in hac re non interpono.

Verum equitis quoque, &c.] Sed iam non solum vulgus (inquit) humilesq; atque indocti homines, verum etiam equites, & honesti viri ab aurium voluptate, quam erant ex ingenio, artificioq; poëtæ perceptari, toti sese ad oculorum oblectationem contulerunt.

ad incertos oculos] incertos appellat oculos, quia sæpe fallunt, vt apparet

apparet in infracto remo sub aqua, in columbæ collo, in duabus ex lucerna flammis, cum oculum torseris. quod tamen negat Epicurus oculorum esse mendacium, sed opinionum. Lucret. lib. 4. Quæ violare fidem quasi sensibus omnia querunt. Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit Propter optinatus animi, quos addimus ipsi, Pro visis vt sint, quæ non sunt sensibus visa.

Quattuor, aut plures aula, &c.] aulais obtendebatur, ac prætexebatur scena, vt obstarent populo, dum fabularum actus commutarentur, vt epist. de arte poët. Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi: si plausorū eges aulae manentis, & vsque sessuri, donec cantor, vos plaudite, dicat. Aula igitur (inquit) remouentur è scena, contrahuntur, & cōplicantur in quattuor horas, aut plures, dum pugnae simulacrū aliquod editur, dumq; fuga equitum, ac peditum representatur, dum vincti reges per triumphum ducuntur. admonendus est autem lector minus exercitatus in litteris, corruptè scriptum esse in quibusdam codicibus haud plures, cum legendum sit aut plures.

Dum fugiunt, &c.] dum imago fugientium hostium subijcitur oculis spectatorum. alij per equites, equestris ordinis homines, & per pedites, plebem significari volunt: à quibus dissentio, maloq; fugam hostium simulatam intelligi, tum propter verbum fugiunt, tum propter alterū illud, quod sequitur, peditum. nisi quis referat ad equitum, peditumq; centurias, in quas diuisus erat populus Romanus. sic epist. de arte poët. Romani tollent equites, peditesq; cachinnum.

Mox trah. manib. reg. for.] id est, mox reges opulenti, ac potentes, manibus à tergo reuinctis, per triumphum ducuntur.

Esseda festinant] esseda vehicula sunt Gallica. Cic. ad Treb. essedum aliquod suadeo rapias, & ad nos quamprimum recurras. Virgil. Georg. 2. Belgica vel molli melius feret esseda collo. vtebantur eò & Britanni. Cæsar lib. 4. de bello Gall. At barbari consilio Romanorum cognito, præmisso equitatu, & essedarijs (quo plerunque genere in prælijs vti consueuerunt) reliquis copijs subsecuti, nostros nauibus egredi prohibebant. ibid. reliquos incertis ordinibus perturbauerant: simul equitatu, atque essedis circumdederant.

pilentum] pilentum, vehiculum, quo matronæ vehabantur. Festus. vtitur T. Liuius lib. 5. Annalium.

petorrita] petorritum, nomen, & vehiculum Gallicum. scribitur autem duob. rr. in omnibus libris antiquis.

Captium ebur] vel signa ex ebore, vel elephanti.

captiua Corinthus] id est, simulacrum Corinthi, quam L. Mummius cepit, ac deleuit. portabantur enim oppidorū captorum simulacra in triumphis. M. Tull. in Pisonem. Vertes te ad alteram scholam: differes de triumpho. Quid tandem habet iste currus? quid vincti ante currum duces? quid simulacra oppidorum? Tibul. lib. 2. Vt Messallinum celebrem, cum præmia belli ante suos currus oppida victa feret. T. Liuius lib. xxxvii. Tulis in triumpho signa militaria cccxxxi. oppidorum simulacra cxxxiii.

rideret Democritus] homo ad ridendas vulgi ineptias, & curas inanes maximè propensus. quem commemorat & M. Tullius derisu verba facturus lib. 2. de orat. ad Q. frat. Atque illud primum, quid sit ipse risus, qua pa-

sto concitetur, Vbi sit, quomodo existat, atque ita repente erumpat, vt eum cupientes tenere nequeamus, & quo modo simul latera, os, vultum, oculos occupet, Viderit Democritus. significat autem Horatius, insulso, & inepto more, nimium apparatus adhiberi in fabulis, propterea quod in eo spectando populus occupatus, minus attentum, minusq; alacrem se praebeat histrionibus auditorem. eundem morem ostendit M. Tull. sua iam aetate increbuisse, eumq; valde videtur improbare epist. ad Marium, lib. 7. his verbis, Nostri reliquos ludos, qui ne id quidem lepore habuerunt, quod solent mediocres ludi. Apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem: quo quidem apparatu non dubito, quin animo aquisimo carueris. quid enim delectationis habent sexcenti muli in Chytemnestrae aut in equo Troiano craterarum tria millia: aut armatura varia peditatus, & equitatus, vt in aliqua pugna? qua popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent.

seu Diuersi. conf. gen. & c.] id est, siue animalis genus ex camelo, & panthera concretum spectaret populus, siue elephantum album. pantheram confusam camelo camelopardalim appellant. Varro lib. 4. de ling. Lat. vt Alexandria camelopardalis nuper adducta, quod erat figura, vt camelus: maculis, vt panthera.

mino] histrione, vt epist. ad Loll. sup. lib. 1. aut parteis mimum tractare secundas.

Scriptores] poetas. nam appellatione scriptoris omnes, qui quiduis scripserunt, intelliguntur.

afello Fabellam surdo] poetas existimaret inanem operam sumere, quia populus non attendit. prouerb. surdo narrare fabulam. hoc est, cum eo loqui, qui non audiat, qui non attendat, qui sermonem negligat, aut respuat. Terent. in Heautontim. ne ille haud scit, quam mihi nunc surdo narret fabulam. Virg. in Gallo, Non canimus surdis, respondent omnia silua. Lucret. lib. 5. Nec ratione docere vlla, suadereq; surdis, Quid sit opus facto. sed obseruatione dignum est, Horatium duo prouerbia iunxisse. de vno diximus. est & alterum, asino fabulam narrare, quod a Graecis sic effertur, ὄνω τις ἔδειξε μῦθον ἃ ἡ τὰ ἄλλα ἐκίβη. id est, asino quidam fabulam narrabat: ille autem aureis mouebat.

Nam quae peruincere voces, & c.] id est, quis histrio tantum voce contendat, vt populi strepitum, & clamorem superare possit: sic in epistola de arte poet. de iambo, & populares vnicentem strepitus.

Garganum mugire putes, & c.] populi strepitum cum sonitu, & quasi mugitu, quem silua Gargani montis edunt, ventis agitatae, & cum murmure maris concitati, comparat. Est autem mons Garganus in Apulia. sup. Od. ix. lib. 2. aut Aquilonibus Querceta Gargani laborant.

quibus oblitus actor, & c.] significat hoc tam exquisito apparatu non ornari actorem, neque commendari, sed commaculati. hoc enim vallet verbum oblini. non enim dixit, quibus ornatus actor, sed quibus oblitus.

concurrat dextera laeuae] plausus a populo datur, non propter actoris orationem, quippe qui nihil dum dixerit, sed propter eius vestitum, atq; ornatum superuacaneum, & nimis elegantem, & luxuriosum.

Lana Tarentino, & c.] quid igitur placet spectatoribus: vestitus ianthinus,

thinus, id est, violacei coloris.

qua facere ipse recusem] quia comedias scribere nolim. maligne] parce, exigue. haec enim vis est huius vocis. Catull. de Varioscorto. Non (inquam) mihi tam fuit maligne, & c. id est, anguste. non ita fuit mihi res angusta. nam & Seruius scribit malignum idem esse, quod angustum, ad illum locum Virg. lib. 6. Quale per incertam Lunam sub luce maligna. Plautus Bacch. Iustus, iniustus: malignus, largus: commodus, incommodus. Virg. Georg. 1. Difficiles primum terra, collesq; maligni, id est, steriles. Horat. saty. v. lib. 1. Differtum nautis, cauponibus atque malignis. T. Liuius lib. 34. annal. Sed in purpura, qua teritur, absumitur, iniustam quidem, sed aliquam tamen causam tenacitatis video: in auro vero, in quo praeter manus pretium, nihil intertrimenti fit, qua malignitas est? Idem lib. 39. & maligne omnia praebentibus suis, meretricule munificentia sustinebatur.

Ille per extentum funem, & c.] id est, videtur mihi rem omnium factu difficillimam praestare posse.

meum qui peccus inaniter] id est, qui meum animum commouere, & inani metu perterrere: qui me ira concitare, vel contra ad lenitatem inflectere, ceterisq; animi motibus afficere potest.

Irritat] opprobra ad iram impellit. epist. ad Pison. iuuat, aut impellit ad iram. verbum irritandi qui scribendum esse vno r arbitrantur quasi ab ira deducatur, falluntur. lege annotata ad Od. x v 111. lib. 3.

mulcet] delectat, & vt illo loco epist. ad Pison. iuuat.

Vt magus] vult Horatius, poetam, vim habere permouendorum animorum, & quasi fascino oculorum, instar magorum, qui carminibus, & venenis, & arte magica portenta faciunt. M. Tull. de nat. Deor. lib. 1. Cum his coniungere licet portenta magorum, Aegyptiorumq; in eodem genere dementiam. Hor. sup. Od. x v 11. lib. 1. Qua saga, quis te soluere Thessalis Magus venenis, quis poterit Deus? Erant autem magi sapientes Persarum. M. Tull. de diuin. lib. 1. Cyro magos dixisse (quod genus sapientum, & doctorum habebatur in Persis) ex triplici appetitione solis, xxx. annos Cyrum regnaturum esse, portendi. magicas artes commemorat Virg. Aen. 4. Testor cara Deos, & te germana, tuumq; Dulce caput, magicas inuitam accingier artes. artis magicae vanitatem compluribus locis exagitat Plinius.

& modò me Thebis, & c.] vsque adeo apte, & accommodate res gestas describit, vt, qui audiunt, in ijs locis, vbi gesta sunt, interesse, & praesto esse videantur: vt sup. Od. 1. lib. 2. Audire magnos iam videor duces, Non indecoro puluere sordidos. & ibid. iam nunc minaci murmure cornuum Pestringis aureis, iam litui strepunt. idem in epist. de arte poet. Non satis est pulchra esse poemata, dulcia sunt, Et, quocumque volent, animum auditoris agunt. sic Arist. ἀλλὰ ποιητικῆς δὲ τῆς μὲν σιωπῆς, καὶ τῆς λέξεως σίμωπερ ἀξιοῦσθαι ὅτι μάλικα πρὸ ἑμμάτων τιθόμενον. ἔτω γὰρ ἐναργέστατα ὄρων, ὥσπερ παρ' αὐτοῖς γινόμενος τοῖς πρᾶξι μόνον, ἐνείστοι ὀπίσθον, καὶ ἦμισα ἂν λαμβάνω αὐτὸν τὰ ὑπερβατικά, id est, oportet autem fabulas componere, & conficere etiam verbis, quam maxime oculis res subjicientem. sic enim perspicue cernens, tanquam intersit in rebus ipsis agendis, reperiet decorum, minimeq; eum latebunt ea, quae aliquantum repugnant.

Verum age, & ijs, qui] Verum age (inquit) Anguste, etiam eos poetas, qui scribere nolunt: neque spectatorum fastidium, ac superbiam ferre possunt, sed sese lectori committere malunt, cura libera, aut certe eorum curam minue. Nam, quanuis sit eis res cum lectore, non cum spectatore, non tamen iccirco sine magno sui nominis, suarq; existimationis periculo scribunt. Præterea varia sunt hominum iudicia: neque idem scribendi genus probant omnes. Excitandi igitur tibi sunt poetarum animi, magnisq; premijs inuitandi, ut vel neglectis, vel superatis tot difficultatibus, sese totos ad scribendum conferant. Quidam sic hunc locum explicant, diligentius attende, & considera, qui poetæ probandi sunt, qui non: non nihil cogitationis, & curæ confer in hanc rem, ut attendas, & iudices, qui poetæ tanto nomine digni sint, qui contra indigni: quam quidem explicationem videntur sequi Porphyr. ego autem non probo. nam hoc reddere curam breuem tale est, quale illud apud T. Liuium lib. 27. breuem illi lætiam, qua exultet, facturum.

si munus Apoll. dign. Vis compl. lib.] si bibliothecam, quam ædificandam curasti in aditu templi, quod abs te consecratum est Apollini, vis libris complere. sup. epist. ad Iulium Flor. 1. & tangere vides Scripta, Palatinus quacunque recepit Apollo.

& vatibus add. calc. Ut stud. m.] id est, & si vis poetæ excitare, ut maiore studio in artem poeticam incumbant.

Helicōna virentem] Bœotia montem, Musis consecratum: in quo Hesiodus, poeta factus est. in lib. de arte poet. & excludit sanos Helicōne poetas. lege annot. ad Od. x. 1. lib. 1. ibi. Aut in ymbrosis Helicōnis oris.

Ut vineta egomet cædam mea] hæc sunt includenda interpositionis nota: id est, ut incipsum omnium primum reprehendam: ut mihi ipse detraham omnium primo. ductum fortasse ab ijs, qui cum censuissent vine-ta omnia succidenda, propter mala, & incommoda, quæ à vino in homines proficiscuntur, à suis vinetis cædendi initium facere voluerunt: vel simpliciter ab ijs, qui sua ipsi lædunt, minuunt, & oppugnant.

Cum tibi librum Soll. dam.] primum, & vsitatum poetarum peccatum, libros tuos principibus, & claris viris intempestiuè obtrudere, verbi gratia, occupatis, & maiore aliqua cogitatione, & cura suspensis: quod in sua re vetat Hor. sup. epist. ad Vinnium Atell. Augusto reddes signata volumina Vinni, si validus, si lætus erit, si denique poscet.

cum lædimur, vnum Si quis, & c.] alterum peccatum, cum offendimur, & molestè ferimus, si quis amicorum nostrorum vnum aliquem è versibus nostris audeat improbare.

Cum loca iam recit. reu. irr.] tertium, cum ea, quæ iam recitauimus, repetimus non reuocati ab eo, qui audit, neque lectionem repetere iussi: quia scilicet ea nobis venusta stultè videantur.

Cum lamentamur, & c.] quartum, cum querimur, nostra scripta ab hominibus non cognosci, atque ita, præmia eis merita non persolui.

& tenui ded. poem. f.] id est, poemata summo studio, acerrimòq; ingenio elaborata. tenui igitur, id est, subtili. tralatio enim est à lino, seu lana, quæ carpitur, & digitis trahitur, ac deducitur, licet reclamant quidam. Ad-
iuuat

iuuat me Catullus, & quidem pulcherrimis versibus (ut solet cetera) hanc lanæ ducendæ rationem describens. *Dextera tum leuiter deducens fila supinis Formabat digitis: tum prono pollice torquens Libratum tereti versabat turbine su- sum: Atque ita decerpens aquabat semper opus dens, &c.* Idem eod. carm. *Currite ducentes subtemina, currite fusi.* Adiuuat & Varro lib. 6. de ling. Lat. his verbis. *In Menachmis Plauti: Inter ancillas sedere iubeas: lanam carpere, Idem est hoc ver- bum, &c.* Carpere à carendo, quod eam tum purgant, ac deducunt, ut careat spurci- tia. ex quo tum carminari dicitur lana, cum caret eo, quod est nequam. Postremo mecum facit & Macrobius lib. 6. qui ad hunc locum Virg. in Sileno, *deductum dicere carmen*, notat, *Deductum pro tenui, & subtili eleganter positum est. sic autem & Afran. in Virgine: verbis pauculis respondit, tristis, voce deducta: malleg. se non quiescisse dixit. Item apud Cornific. Deducta mihi voce garrienti.* Pomponius in Atellana. *Vocem deducas oportet, ut mulieris videantur verba.* sic Hor. sat. 1. lib. 2. *similesq; meorum Mille die versus deduci posse.*

Cum speramus eò rem venturam, & c.] quintum, cum tantum nobis arrogamus, tantiq; nostra scripta facimus, ut speremus, te statim ut au- dieris, nos verus scribere, vltro iussurum, ut ad te accedamus, atque ab ege- state nos vindicaturum. *Accersas autem legendum, nō accersas.* & ita habent omnes cod. manuscripti.

commodus] de hac voce vide annot. ad Od. vi. 1. lib. 4.

Sed tamen est operæpretium cogn.] id est, opera in hoc benè col- locatur, ut cognoscamus, quales custodes, ac tutores habeat virtus. aditui sunt templi custodes. hoc loco ponitur hoc nomen translato pro ijs, qui virtutem clarorum virorum suis scriptis ab obliuione hominum, iniuriarq; temporis vindicandam suscipiunt, quales sunt poetæ.

quales Aedituos] id est, quales scriptores: quales sui nominis præco- nes, ac prædicatores habeat.

Cherilus] malus poeta. de quo in lib. de arte poet. *sic mihi, qui multum cessat, sic Cherilus ille, quem bis, terq; bonum cum risu miror.* significat Hor. saepe malos poetas à regibus, & clarissimis viris bonos haberi, magnisq; premijs ornari. simile quiddam scribit M. Tull. in orat. pro Archia poeta, de Syllæ in quendam ignobilem, & indoctum poetam liberalitate, his verbis, *Syllam nos in concione vidimus, cum ei libellum malus poeta de populo subiecisset, quod epi- gramma in eum fecisset tantummodo alternis versibus longiusculis, statim ex ijs re- bus, quas tunc vendebat, iubere ei præmium tribui sub ea conditione, ne quid postea scriberet.*

male natis] non dixit malè factis, sed malè natis, ut ostendat, inuita (ut dicitur) Minerua, id est, repugnante natura esse factos. Nam (ut scribit M. Tull.) *sic à summis hominibus, eruditissimiq; accepimus, ceterarum rerum studia & doctrina, & præceptis, & arte constare: poetam natura ipsa valere, & mentis viribus excitari.* qua de re alibi plura. Nomen Cherilus apud Aristol. in exempl. Aldinis scribitur per dipth. et sic enim Topic. n. Etic. *ἡ ἀφύστα ἀστέ- δεῖται ὅτι οἱ ἄνθρωποι οἱ ἀστέ- δεῖται, ἐξ ὧν ἴσμεν ὅτι ὅμοιος μὴ οἷα χεί- λος, id est, ad claritatem porro exempla sunt afferenda. exempla autem propria, & ad rem accommodata, ex ijs, quæ scimus, ducta: qualia Homerus, non qualia Cheri-
lus.*

lus. huius Cherili vulgatissimus extat versiculus ille Πίτταν κοιλάειν πάντις ὑδάτος ἐνδελεχέειν, id est, (vt Lucr. interpretatur lib.1.) Stillecidi casus lapidem cauat, vel (vt idem lib. 4. extr.) Non ne vides etiam guttas in saxa cadentes Humoris, longo in spatio pertundere saxa?

Rettulit acceptos] referre acceptum alicui, est fateri, se ab eo accepisse: idq; in codicem accepti referre: denique est quasi debitorem se profiteri. significat etiam interdum fateri, sibi pecuniam à se creditam, à debitore esse solutam. M. Tull. pro Cecinna. se habere ait argentarij tabulas, in quibus sibi expensa pecunia lata sit, acceptaq; relata. per translationem autem dicimus, acceptum referre alicui bonum, pro eo, quod est, ingenuè fateri, ac prædicare, sibi illius opera, ac beneficio id boni euenisse. vt M. Tull. ad Attic. lib. 1. ornatis sineq; de meo consulatu locutus est, vt ita diceret, se, quod esset senator, quod ciuis, quod liber, quod viueret, mihi acceptum referre. & referre illi malum acceptum, est illum mali auctorem, & causam prædicare, vel mali causam in eum conferre. vt idem M. Tull. Philipp. 1. 1. omnia denique, qua vidimus (quid autem mali non vidimus?) si rectè ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio. eadem autem ratione dicimus refero acceptum huic, vel illi rei, qua ratione, refero acceptum personæ, vt idem pro Deiotaro. Verum omnem tranquillitatem, & quietem senectutis acceptam refert clementia tua. idem Philipp. 1. 1. ego enim amplius HES ducentis acceptum hereditatibus retuli. Atque ita hoc loco loquitur Hor. versibus incultis rettulit acceptos Philippos, id est, gloriatus est, vel gloriari ei licuit, se ab Alexandro Philippos, quod erat regale nomisma, opera, vel beneficio versuum suorum abtulisse. versibus incultis enim dandi casus est, non septimi, vt alij existimant.

philippos] genus erat nummi aurei à Philippo Macedonum Rege sic appellatum. Plautus Bacchid. me misit miles ad eam Cleomachus vel vt ducentos philippos reddat aureos, vel vt hinc in Elatiam hodie eat secum simul. ibid. Da mihi ducentos nummos philippos, te obsecro.

nomisma] νόμισμα. nomen Græcum est, ἄπο νόμου, id est, à lege dictum. lege enim valet nummus.

tractata] contrectata manibus. vt epist. ad libr. suum. Contrectatus vbi manibus sordescere vulgi Cæperis.

remittunt] reddunt. vt epist. de arte poët. poscentiq; grauem persape remittit acutum.

Splendida facta linunt] res præclarè gestas, & laudabiles inquinant, & contaminant. sic Plautus Mostell. vna opera ebur atramento candefacere postules. huic loco non admodum dissimilis ille est Od. v. 1. lib. 1. Laudes egregij Caesaris, & tuas Culpa deterere ingeni..

poema tam ridiculum] Cherili mali poëtæ. tam carè] tam caro pretio. Itaque quidam hic tam caro legendum putant: aiuntq; ita olim Latinos esse locutos.

Edicto vetuit, ne quis se, præter Ap.] hac de re sic M. Tull. in epist. ad L. Luceium Qu. Filium. lib. v. Neque enim Alexander ille gratia causa ab Apelle potissimum pingi, & à Lysippo fingi volebat: sed quod illorum artem cum ipsis, cum etiam sibi glorie fore putabat, &c. Et Plutarch. in Alexandro. πῶ μὲν

ἐν ἰδέαν τῶν σώματός οἱ Λύσιππος μάλις τῶν ἀνδραγάλων ἐμορφώσιν. ὃς ἔμῳν καὶ αὐτὸς ἠξίως παλάστεισται, id est, corporis speciem statua à Lysippo ficta omnium statuarum optime exprimit, atque ostendunt: à quo uno etiam ipse Alexander se effingi volebat. Idem sic de utroque lib. 1. ἄλλο τῶν Ἀλεξάνδ. τύχης. Ἦν ὃ καὶ Ἀπέλλης ὁ ζωγράφος, καὶ Λύσιππος ὁ πάλαστος κατ' Ἀλεξάνδρον. ὧν ὁ πῶν ἐγραφε τῶν κεραινοφόρον ἔτος ἐναργῶς, & κεραιμένως, ὡς λέγειν, ὅτι δύοῖν Ἀλεξάνδρων ὁ μὲν φιλίππου γέγονεν ἀνικητός, ὁ δὲ ἀπέλλης ἀμικηνός. id est, Erat autem Apelles pictor, & Lysippus statuarum fictor ætate Alexandri: quorum alter pinxit Alexandrum κεραινοφόρον, id est, fulmen ferentem, ita expressè, atque (vt ita dicam) euidenter, & temperatè, vt diceret, duorum Alexandrorum eum, qui natus esset ex Philippo, esse inuictum: eum autem, qui ab Apelle fictus, non imitabilem. ibid. paulo post de Lysippo. Διὸ καὶ μόνον Ἀλεξάνδρος ἐκέλευε Λύσιππον εἰκόνας αὐτῶν δημιουργεῖν. Μόνος γὰρ ἔτος, ὡς εἶποι, καλεμύλιον τῶν χαλκῶν τὸ ἦθος αὐτῶν, καὶ σωξέειρε τῆ μορφῆ πῶν ἀρετῶν, &c. id est, Quapropter & Lysippum solum iubebat Alexander sui imagines fabricari. hic enim solus, (vt apparet) mores ipsius ære indicabat, & vna cum forma virtutem exprimebat. Agelilaus autem, vt loco supra producto scribit M. Tull. neque pictam, neque fictam sui imaginem passus est esse. sed hoc mox suo loco dicemus.

alius Lysippo] id est, alius à Lysippo, vel quàm Lysippus, vt sup. epist. ad Quint. Ne ve putes alium sapiente, bonoq; beatum.

duceret æra Fortis Alex.] id est, statuas æreas efficeret, quibus Alexandri facies, & figura corporis exprimeretur. as ducere, valet ἐλάττειν, id est, malleis extendere: ex quo ductile. Verùm cū ex ære, aut ex vilo alio metallo ducto statua fingi non possint, sed ex fuso potius fiat, videtur hic locus non carere difficultate. mihi quidem semper fuit suspectus. adde quod constat, Lysippum æs fudisse, & ex ære fuso signa fecisse. Quid igitur dicendum? è duobus alterum: vel translationem esse ab ijs, qui malleis tundunt, ad eos, qui fundunt: vel legendum funderet æra. vt loquitur saty. 1. 1. lib. 2. Quid sculptum in fabrà, quid fustum durius esset. Quoniam autem inter has scripturas funderet, & duceret, nimium interest, ita vt non sit verisimile, librariorum illos, qui manu libros describebant, similitudine vocum, aut litterarum peccasse, afferam verbū totidem litteris, quæ si transponatur, erit alteri idem, nempe cuderet. Si coniectura igitur locus est, putauerim ab Horatio scriptū esse cuderet æra, transpositisq; postea litteris ex recta scriptura cuderet, facta esse hanc vulgatam, duceret. Illam autem hac esse meliorem, Virgilij auctoritate, & testimonio probabo, qui ita loquitur Æn. v. 1. Excudent alij spirantia mollius æra.

quod si iudicium subtile videndis, &c.] id est, quod si iudicium Alexandri acerrimum in cognoscenda, ac perspicenda artis pingendi, & fingendi præstantia, ad versus, & poëticam transferres, liquidò iurare posses, eum pinguem esse, tardum, atque hebetem. Sed ex ijs, quæ scribit Ælianus Variæ histor. lib. 2. apparet neque Alexandrum satis acri iudicio in pictura fuisse, neque Apellem eius iudicio multum tribuisse. Nam, cum Alexander (vt tradit ille) sui quandam imaginem vidisset ab Apelle pictam, neque eam merita laude affecisset: equus eius autem ad equum in ea tabula pictum adhinnisset, tanquam ad equum verum, fertur Apelles dixisse, at, ὁ Alexander,

K x videtur

videtur equus tuus esse in arte pingendi te multo intelligentior.

Bœotum in crasso, &c.] M. Tull. lib. de fato ostendens quantum inter locorum naturas interfit, ita scribit. Inter locorum naturas quantum interfit, videmus alios esse salubres, alios pestilentes: in alijs esse pituitosos, & quasi redundantes: in alijs exiccatos, atque aridos: multa sunt alia, quæ inter locum, & locum plurimum differunt: Athenis tenue calum: ex quo acutiores etiam putantur Attici: Crassum Thebis: itaque pingues Thebani, & valentes, &c. Quo ex loco intelligere licet Bœotios, qui crasso calo vterentur (Thebæ enim in Bœotia fuerunt) pingues, crassos, atque hebetes fuisse. Pindarus quidem Olymp. eid. 5. prouerbium vetus maledicti loco in Bœotios fatetur esse iactatum, suam Bœotiam iubetq; Æneam quendam chori magistrum socios cohortari, dent operam, vt intelligant auditores, ac spectatores, hoc prouerbium in Bœotios non conuenire, neque se suos esse, sed Musarum alumnos. Pindari verba sunt hæc. πρώτον μὲν ἦσαν παρθενίαν κελადύσαι, γυναικῶν τ' ἔπειτ' ἀρχαῖον ὄνειδος ἀλαδέσι λόγοις εἰ φεύρομεν Βοιωτίαν ὕν, &c. Bœotium autem accipio in accusandi casu, vt referatur ad Alexandrum, hoc modo: iurares Alexandrum esse Bœotium in aëre crasso natum, non vt alij, Bœotum, pro Bœotorum. Nam Bœotum dixit vt Græci Βοιωτῶν.

At neque dedecor. tua de se iud. atque, &c.] non dedecorant tua de se iudicia, quia quales eos esse iudicasti, tales eos esse consuetudo vitæ, & dies, & eorum scripta comprobarunt: neque ijdem munera, quæ abs te acceperunt, dedecorant, quia apud dignos sunt collocata.

multa dantis cum laude] multa tua cum laude. tulerunt] acceperunt, consecuti sunt, vt sup. Od. v. 11. lib. 4. neque tu pessima munerum Ferres.

Variuscq;] de quo supra Od. v. 1. lib. 1. scriberis Vario. & saty. vltim. lib. 1. Plotius, & Varus.

Nec magis expressi vultus, &c.] sic M. Tull. in orat. pro Archia poë. An cum statuas, & imagines non animorum simulacra, sed corporum studiosè multum summi homines reliquerint: consiliorum relinquere, ac virtutum nostrarum effigiem non multo malle debemus, summis ingenijs expressam, & politam? & Horat. sup. Od. v. 11. lib. 4. Non incisa notis marmora publicis, Per quæ spiritus, & vita redit bonis Post mortem ducibus, &c. Eius, qui dormita nomen ab Africa Lucratius redijt, clarius indicant Laudes, quàm Calabre Pierides. Iccirco Agefilaus ille (vt scribit Xenophon in eius vita) ne qua sui corporis imago extaret, magnopere cauit: animi autem monumenta constituere nunquam desinebat. sic Xenoph. ἡ δὲ τῆ σωματικῆς εἰκόνα σήσεως ἀπέχετο, πολλῶν αὐτῷ τῶτο δωρεῶν θελοῦντων. ἡ δὲ ψυχῆς εἰς τὸ πᾶν ἐπαύετο μνημῆα διαπονέμενος. quod retulit M. Tull. in epist. ad L. Luceium Qu. Filium, his verbis, Neque minus enim est spartiatas Agefilaus ille perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem sui passus est esse, quam, qui in eo genere laborarunt. Vnus enim Xenophontis libellus in eo Rege laudando facile omnes omnium imagines, statuasq; superauit. Idem fuisse M. Catonis Censorij de statuis iudicium narrat Plutarch. his verbis. Καὶ τοῖς πρότερον αὐτὸς κατεγέλα τὸ ἀγαπᾶν τὰ ἑαυτῶν, & λαμβάνειν αὐτὸς ἐλεῖν ἐπὶ χαλκῶν, & ζωγράφων ἔργοις μέγα φρονῦντας. αὐτὸ δὲ καλλίστας εἰκόνας ἐν τῇ ψυχῆς περὶ φέρειν

φέρειν τὰς πολιτάς. ὁρῶς δὲ τὰς θαυμάζοντας, ὅτι πολλῶν ἀδελφῶν ἀνδραγαθῶν ἔχόντων, ἐκεῖνος ἐν ἑαυτῷ μᾶλλον γὰρ ἔφη, βέλομαι ζῆτεῖσθαι διὰ τι με ἀνδραγῶν ἢ κείνῳ, ἢ δὲ τι κείνῳ, id est, At qui prius ipse deridebat eos, qui huiusmodi rerum (nempe statuarum) cupiditate afficiuntur: & dicebat eos ignorare se operibus fabricorum, & pictorum gloriari: sui autem pulcherrimas imagines ciues suos in animu ferre. is autem, qui mirabantur, illum, cum plerique ignobiles, atque inglorij statuas haberent, nullam habere, dicebat se malle quæri quamobrem nulla sibi statua esset posita, quam cur esset posita.

Repentes per humum] id est, humiles, & veluti humi repentes, & orationi solutæ simillimos, quales sunt epistol. & satyræ. Pindarus appellat λόγους χαμηλαίετας. alij per humiles sermones putant humilia, & plebeia argumenta significari, vt epistolarum, ac satyrarum: quibuscum non pugnabo. nam propemodum mecum faciunt.

confecta duella] bella debellata, id est, transacta, ac finita. Claustraq; custodem, &c.] portas Iani clausas: quod pacis tempore tantum fiebat. sic sup. Od. xv. lib. 4. & vacuum duellis Ianum Quirini clausit.

Et formidatam Parthis te p. R.] nam Parthi signa Crasis ademta, ad Cæsarem Augustum vltro remiserunt Od. quam modo commemoravi tua Cæsar atas Fruges, & agris rettulit vberes, Et signa nostro restituit Ioni Derepta Parthorum superbis Postibus.

Si, quantum cuperem, possem quoque] id est, si voluntati par esset ingenium, & facultas. sic saty. 1. lib. 2. cupidum pater optime vires Desiciunt: neq; enim quibus horrentia pilis Argmina, nec fracta pereuntes cuspide Gallos, Aut labentis equo describet vulnere Parthi.

recusent] id est, non possint. sic in epist. de arte poët. quid ferre recusent, Quid valeant humeri.

Sedulitas autem, stultè quem d. v.] id est, qui stulta sedulitate, studioq; inepto, atque intemptiuo officium, operamq; suam alicui pollicentur, atque obtrudunt, molesti ei sunt potius, quàm grati: vel hoc modo, qui stultè, & ineptè quantumuis sedulo alterum diligunt, molestiam ei exhibent potius, quam placent: sed ij maxime, qui suos versus, suumq; artificium venditant. meritò igitur male precatur Phædra nutrici apud Eurip. in Hippol. his verbis, ὄλοιο καὶ σὺ, καὶ ὡς τις ἀκούσας φίλος Πρόθυμὸς ἔστ' ἢ καλῶς εὐεπτεῖν, id est, Dij te perdant, & quisquis de amicis inuitis studet non honestè bene mereri.

Discit enim citius, meminiscq; l. ill, &c.] sententia hæc latissimè patet. sed si quis eam ad poëtas accommodare, & contrahere velit, sic poterit explicari. finge aliquem poëtam esse multis nominibus laudabilem, ac præstantem, in quo quamplurimæ virtutes insint poëtica: qui denique poëma scribat magna ex parte politum, ac perfectum: sed sint in eodem nonnulla reprehendenda, aut ridenda: eueniet, vt homines notent, & meminerint magis, quæ reprehensione, aut risu digna videantur, quàm, quæ admirati sint, ac probarint.

Nihil moror off.] nihili facio, contemno, ac pro nihilo puto, vt sup. epist. ad Valam. nam vna nihil moror illius oræ. hæc eò pertinent, vt ostendat indoctorum poëmata non admodum esse claris, & laudatis viris expetenda,

quippe quæ dedecori sint potius, quàm ornamento.
ac neque ficto In peius vultu, &c.] id est, quemadmodum nolim imaginem mei ex ære, aut cera fingi, atque in publico proponi, quæ me ore deformiore referat, quàm sim natura: sic neque ab indocto poëta laudari velim.

rubeam] erubeam, pudore afficiat, epu. sp. i. p. s. u.
porrectus] proiectus, seu extensus, quasi cadauer. vt Od. x. epod. extr.
aperta] ex eo, quòd capsa sit aperta, vult intelligi, chartas, quæ in ea in sunt, contemptissimas esse.

in vicum, &c.] in quo ex inutilibus, atque ineptis chartis fiunt turis, piperis, & similibus rerum inuolucra. tale est illud Catulli. *Et laxas scombris saepe dabit tunicas.* & Perius. *nec scombris metuentia carmina, nec tus.* solitos autem esse etiã Græcos, mala carmina turi destinare, ex Athenæo perspicuum esse potest, qui narrat lib. 9. *de ierovos.* Anaxandridem comicum ita morosum, atque amarum in senectute fuisse, vt comædias omnes suas, quæ populo non placuissent, quanuis alioqui essent elegantes, & politæ, turi mandarit.

AD IVLIVM FLORVM.

FLORE, bono, claroq; fidelis amice Neroni,
Si quis forte velit puerum tibi vendere natum
Tibure, vel Gabijs: & tecum sic agat: hic &
Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos:
Fiet, eritq; tuus nummorum millibus octo,
Verna ministerijs ad nutus aptus heriles,
Litterulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: argilla quiduis imitaberis vda.
Quinetiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
Multa fidem promissa leuant, vbi plenius æquo
Laudat, venales qui vult extrudere merces.
Res vrget me nulla: meo sum pauper in ære.
Nemo hoc mangonum faceret tibi. non temere à me
Quinuis ferret idem. semel hic cessauit: & vt fit,
In scalis latuit metuens pendentis habena.
Des nummos: excepta nihil te si fuga ladat.
Ille ferat pretium, pœnæ securus, opinor.
Prudens emisti vitiosum: dicta tibi lex.

insequeris

Insequeris tamen hunc: & lite moraris iniqua.
Dixi me pigrum proficiscenti tibi: dixi
Talibus officijs propè mancum: ne mea seuus
Iurgares ad te quòd epistola nulla rediret.
Quid tum profeci: mecum facientia iura
Si tamen attentas? quereris super hoc etiam, quòd
Expectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis
Aerumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
Perdiderat: post hoc vehemens lupus: & sibi, & hosti
Iratu pariter, ieiunis dentibus acer.
Præsidium regale loco deiecit, vt aiunt,
Summè munito, & multarum diuite rerum.
Clarus ob id factum, donis ornatur honestis:
Accipit & bis dena super, sestertia nummum.
Forte sub hoc tempus castellum euertere prætor
Nescio quod cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, quæ timido quoque possent addere mentem.
I bone, quòd virtus tua te vocat: i pede fausto,
Grandia laturus meritorum præmia. quid stas?
Post hæc ille catus, quantumuis rusticus, ibit,
Ibit eò, quòd vis, qui zonam perdidit, inquit.
Roma nutrir mihi contigit: atque doceri,
Iratu Cræijs quantum nocuisset Achilles.
Adiecere bonæ paulo plus artis Athenæ:
Scilicet vt possem curuo dignoscere rectum:
Atque inter silvas Academi quarere verum.
Dura sed emouere loco me tempora grato:
Civilisq; rudem belli tulit æstus in arma,
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.
Unde simul primum me dimisere Philippi.

Kx 3

Decista

Decisis humilem pennis, inopemq; paterni
Et Laris, & fundi: paupertas impulit audax,
Ut versus facerem. sed, quod non desit, habentem,
Quae poterunt vnquam satis expurgare scyria,
Ni melius dormire putem, quam scribere versus?
Singula de nobis anni praedantur euntes:
Eripuere iocos, Venerem, conuiuia, ludum:
Tendunt extorquere poemata. quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur, amantq;
Carmine tu gaudes: hic delectatur iambis.
Ille Bioneis sermonibus, & sale nigro.
Tres mihi conuiuia propè dissentire videntur
Psocentes vario multum diuersa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod iubet alter.
Quod petis, id sanè est inuisum, acidumq; duobus.
Praeter cetera, me Romae ne poemata censes
Scribere posse, inter tot curas, totq; labores?
Hic sponsum vocat: hic auditum scripta, relictis
Omnibus officijs: cubat hic in colle Quirini:
Hic extremo in Auentino: visendus vterque.
Intervalla vides humanè commoda. verùm
Purae sunt plateae, nihil vt meditantibus obstet.
Festinat calidus mulis, gerulisq; redemptor.
Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum:
Tristia robustis luctantur funera plaustris:
Hac rabiosa fugit canis: hac lutulenta ruit sus.
Inunc, & versus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus: & fugit vrbes
Rite cliens Bacchi somno gaudentis, & umbra.
Tu me inter strepitus nocturnos, atque diurnos
Vis canere, & contracta sequi vestigia vatum?

Ingen

Ingenium, sibi quod vacuas desumpsit Athenas:
Et studijs annos septem dedit, insenuitq;
Libris, & curis: statua taciturnius exit
Plerunque: & risu populum quatit. hic ego rerum
Fluctibus in medijs, & tempestatibus vrbis
Verba lyrae motura sonum connectere digner?
Frater erat Romae consulti rhetor: vt alter
Alterius sermone meros audiret honores:
Cracchus vt hic illi foret: huic vt Mucius ille.
Qui minus argutos vexat furor iste poetas?
Carmina compono: hic elegos: mirabile visu,
Caletumq; nouem Musis opus. aspice primum,
Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
Spectemus vacuam Romanis vatibus aedem.
Nox etiam, si forte vacas, sequere, & procul audi,
Quid ferat: & quare sibi nectat vterque coronam.
Cadimur: & totidem plagis consumimus hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Discedo Alcaeus puncto illius: ille meo quis?
Quis, nisi Callimachus? si plus apposcere visus:
Fit Mimnermus, & optiuo cognomine crescit.
Multa fero, vt placem genus irritabile vatum,
Cum scribo, & supplex populi suffragia capto.
Idem finitis studijs, & mente recepta,
Obturem patulas impune legentibus aures.
Ridentur, mala qui componunt carmina: verùm
Caudent scribentes, & se venerantur, & vltro,
Si taceas, laudant, quicquid scripsere, beati.
At, qui legitimum cupiet fecisse poema,
Cum tabulis animum censoris sumet honesti:
Audebit, quacunque parum splendoris habebunt.

Et

Et sine pondere erunt, & honore indigna ferentur,
Verba mouere loco, quanuis inuita recedant:
Et versentur adhuc intra penetralia Vesta.
Obscurata diu populo, bonus eruet: atque
Proferet in lucem speciosa vocabula rerum:
Quæ priscis memorata Catonibus, atque Cethegis,
Nunc situs informis premit, & deserta vetustas.
Asciscet noua, quæ genitor produxerit vsus
Vehemens, & liquidus, puroq; simillimus amni:
Fundet opes: Latiumq; beabit diuite lingua.
Luxuriantia compefceret: nimis aspera sano
Lauabit cultu: virtute carentia tollet:
Ludentis speciem dabit, & torquetur: vt, qui
Nunc satyrum, nunc agrestem Cyclopa mouetur.
Prætulerim scriptor delirus, inersq; videri,
Dum mea delectent mala me, vel denique fallant,
Quàm sapere, & ringi. fuit haud ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire tragædos,
In vacuo letus sessor, plausorq; teatro:
Cetera qui vita seruaret munia recto
More, bonus sanè vicinus, amabilis hospes,
Comis in vxorem, posset qui ignoscere seruis:
Et signo laeso non insanire lagenæ:
Posset qui rupem, & puteum vitare patentem.
Hic, vbi cognatorum opibus, curisq; refectus,
Expulit elleboro morbum, bilemque meraco,
Et redit ad sese: pol me occidistis amici,
Non seruastis, ait: cui sic extorta voluptas:
Et demtus per vim mentis gratissimus error.
Nimirum sapere est abiectis vtile nugis,
Et tempestiuum pueris concedere ludum:

Ac

Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis:
Sed veræ numerosq;, modosq; ediscere vite.
Quocircà mecum loquor hæc, tacitusq; recordor:
Si tibi nulla sitim finiret copia lymphæ:
Narrares medicis: quòd, quanto plura parasti,
Tanto plura cupis, nulli ne faterier audes?
Si vulnus tibi, monstrata radice, vel herba
Non fieret leuius: fugeres radice, vel herba
Proficiente nihil curarier. audieras, cui
Rem dij donarent, illi decedere prauam
Stultitiam: &, cum sis nihilo sapientior, ex quo
Plenior es: tamen vtèris monitoribus ipsdem?
At, si diuitia prudentem reddere possent:
Si cupidum, timidumq; minus te: nempe ruberes,
Viueret in terris te si quis auarior vno.
Si proprium est, quod quis libra mercatus, & are est:
Quedam (si credis consultis) mancipat vsus:
Qui te pascit ager, tuus est: & villicus Orbi,
Cum segetes occat, tibi mox frumenta daturus,
Te dominum sentit. dat nummos, accipis vnam,
Pullos, oua, cadum temèti: nempe modo isto
Paulatim mercaris agrum, fortasse trecentis,
Aut etiam supra, nummorum millibus emtum.
Quid refert, viuas numerato nuper, an olim?
Emtor Aricini quondam, Veientis & arui,
Emtum cænat olus, quanuis aliter putat: emtis
Sub noctem gelidam lignis calefactat ænum.
Sed vocat vsque suum, quæ populus asita certis
Limitibus vicina refugit iurgia: tanquam
Sit proprium quicquam, puncto quod mobilis horæ,
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte suprema,

Ll Permut

Permutet dominos: & cedat in altera iura.
Sic quia perpetuus nulli datur vsus, & heres
Heredem alterius, velut vnda superuenit vndam:
Quid vici profunt? aut horrea? quid' ve Calabris
Saltibus adiecti Lucani: si metir Orcus
Grandia cum paruis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas,
Argentum, vestes Getulo murice tinctas
Sunt, qui non habeant: est, qui non curet habere.
Cur alter fratrum cessare, & ludere, & vngui
Præferat Herodis palmetis pinguibus: alter
Diues, & importunus, ad vmbra lucis ab ortu,
Siluestrem flammis, & ferro mitiget agrum:
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum:
Natura deus humana, mortalis in vnum-
Quodque caput, vultu mutabilis, albus, & ater.
Utar: & ex modico, quantum res poscet, aceruo
Tollam: nec metuam, quid de me iudicet heres,
Quòd non plura datis inuenerit. & tamen idem
Scire volam, quantum simplex, hilarisq; nepoti
Discrepet: & quantum discordet parcus auaro.
Distat enim spargas tua prodigus: an neque sumtum
Inuitus facias, neque plura parare labores:
Ac potius, puer vt festis quinquatribus, olim
Exiguo, gratoq; fruaris tempore raptim.
Pauperies immunda domus procul absit. ego, vtrum
Naue ferar magna, an parua, ferar vnus, & idem.
Non agimur tumidis velis Aquilone secundo:
Non tamen aduersis ætatem ducimus Austris.
Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis vsque priores.

Non

Non es auarus: abi. quid? cetera iam simul isto
Cum vitio fugere? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine, & ira?
Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos lemures, portentaq; Thessala rides?
Natales grate numeras? ignoscis amicis?
Lenior, & melior fis accedente senecta?
Quid te exempta iuuat spinis de pluribus vna?
Viuere si recte nescis, decede peritis.
Lusisti satis: edisti satis, atque bibisti:
Tempus abire tibi est: ne potum largius equo
Rideat, & pulset lasciuia decentius ætas.

COMMENTARI

Neroni] Tib. Claudio Neroni, Drusi fratri, Liuiæ Drusillæ filio: qui successit Augusto.

tecum sic agat] tecum sic loquatur. nam, qui loquitur, agit.

hic & Candidus, &c.] verba sunt venditoris, vsque ad illum versum, ille ferat pretium.

imos] extremos, vt lib. de arte poët. seruetur ad imum, Qualis ab incepto processerit. ibid. Primo ne medium, medio ne discrepet imum. & epist. 1. lib. 1. hac Ianus summus ab imo Prodocat.

Litterulis Græcis imbutus] grammaticam enim, & similes artes, docebantur pueri venales, vt carius venderentur, & vt dominis essent vtiliores. Nam quòd Aristoteles lib. 8. de rep. tradit grammaticam, musicam, picturam, gymnasticam solitos esse discere in Græcia pueros, nihil ad hunc locum pertinet, & suo loco supra annotauimus.

argilla quiduis imitaberis vda] sic reperi scriptum in vno duntaxat cod. Vatic. & in Tornel. sed ita sine dubio legendum est. hoc enim significat, ætatem puerilem, & teneram ad quamlibet artem flecti, ac torqueri posse, quemadmodum ex argilla molli, & vda quæuis figura conformari, ac fingi potest. Vulgata autem lectio, quiduis imitabitur, planè mendosa est: quam ita interpretantur, vt dicat mango, hunc puerum ad artem fingendi aptum esse natura. quæ sententia mihi videtur & inepta, & absurda. Nam cum paulo antè dixerit, eum primum esse Græcis litteris imbutum, deinde ad quamlibet artem idoneum: & mox dicturus sit, eundem indoctè quidem, sed accommodatè ad delectationem domini accumbentis canere, quorsum pertinet hanc laudem interponere, eum quidlibet ex luto simulare, atque exprimere posse? Nunc autem hæc, quam probamus, scriptura rationem con-

L. 2. tinet

tinēt eius, quod antecedit, hoc modo. idoneus est arti cuilibet, quippe qui sit puer, ingenioq; molli, & cereo. nam ex argilla, & simili materia molli, tenera, & flexibili, quiduis fingi potest, &c. ætas enim puerilis vdx argillæ similis est.

canet indoctum] id est, canet indoctæ: vel subaudiendum quiddam, vt sit, canet indoctum quiddam, *ἀσεί ἀπαίδευτον τι.*

Multa fidem promissa leuant, &c.] qui nimis multa de suis meribus promittit, easq; immoderatè laudat, nomine vanitatis, & mendacij suspectus esse solet emtori, minusq; ei creditur ab emtore: emtor venditori illi nimis effusè suas merces laudanti, minorem fidem habet.

qui vult extrudere] id est, qui emtorem quærit, in quem merces suas à se transferat. mendosè habent quidam libri, etiam manuscripti, *excludere.*

Res vrget me nulla] nullum me æs alienum, nulla egestas, nulla vendendi necessitas premit.

meo sum pauper in ære] id est, quamuis pauper sim, nullo tamen ære alieno premor. nihil cuiquam debeo. sic loquitur ferè M. Tull. Verr. de signis, *video hominem non modo in ære alieno nullo, sed in suis nummis multis esse, ac semper fuisse.* Idem pro Rosc. comædo, *Egebat? immo locuples erat. debebat? immo in suis nummis versabatur.*

mangonum] mangones sunt propriè, qui homines vendunt, à manu, & agendo nominati.

ferret] consequeretur, obtineret: vt sæpè aliàs.

hic] puer, de quo suprà locutus est.

In scalis lat. met. pend. hab.] P. Victorius admonet hunc esse horum verborum ordinem, hic puer latuit metuens habenæ in scalis pendentis. habenæ enim, id est, lora, quibus serui cædebantur, in scalis pendebant. sciendum est autem, seruos fugitiuos, &, qui delitescere soleant, & morbosos, & furaces, vitiosos denique, ab aliquo venditos, redhiberi iure ciuili, vel damnum præstari ædilitio edicto. M. Tull. Off. 3, *qui enim scire debuit de sanitate, de fuga, de furtis, præstat edicto ædilitium.* idem ibidem, *in mancipio vendendo dicenda ne vitia? non ea, qua nisi dixeris, redhibeatur mancipium iure ciuili, sed hac, mendacem esse, aleatorem, furacem, ebriosum, alteri, nempe Antipatro, dicenda videntur, Diogeni non videntur.* verba ædilitij edicti hæc sunt, vt refert Paullus iurisc. *Atunt adiles, Qui mancipia vendunt, certiore faciant emtorem, quid morbi, vitij de cuique sit: quis fugitiuus, erro' de sit: eaq; omnia, cum ea mancipia veniant, palàm, ac rectè pronunciant. quòd si mancipium aduersus ea venisset, siue aduersus, quam ductum, promissum de fuit, cum veniret, fuerit: quod eius præstari oportere dicetur emtori, omnibusq; ad quos ea res pertinet, iudicium dabimus, vt id mancipium redhibeatur.*

Des nummos] eme, & pretium solue, videlicet octo nummorum millia.

excepta nihil te si fuga lædat] si non offendaris serui fuga, quam ego tibi aperui, ac pronunciaui, & ideo præstare nolo, si fortè te domino fugerit. Excepta igitur, id est, quam ego excepi, ne eam præstem, si fortè fugerit. hunc seruum enim affirmaui tibi omni vitio, & morbo care-

re,

re, præterquam quòd semel fugit.

Ille ferat pretium] mango ille pretium accipiat.

poenæ securus] id est, non metuens, ne sibi sit poena præstanda ex ædilitium edicto, etiam si seruus aufugerit. sic loquitur Virg. lib. 1. *Æn. securus amorum Germana.*

Prudens emisti vitiosum] sciens emisti seruum, quem fugisse tibi dixi. Verba sunt Horatij ad emtorem, per quem, Florum significat, ac describit. se autem cum seruo vitioso ea lege vendito comparat.

dicta tibi Lex] id est, ea lege tibi seruus venditus est, eo pacto, ea conditione. lex venditionis, id est, pactum & conditio venditionis. verbum est, abest à duob. cod. Vatic. Ranun. Card. Tornes. & verisimile est fuisse à librarijs adiectum.

Insequeris] me persequeris iudicio: mecum litigas.

Dixi me pigrum] nunc totum illum superiorem sermonem ad se, & ad Florum accommodat.

pigrum] pigrum in scribendo: cessatorem.

mancum] inutilem, atque ineptum ad talia officia, scribendi videlicet. est autem tralatio ab ijs, qui manibus carent. sic Arist. lib. 1. de morib. ad Nicom. *ἀσπρωμένους πρὸς ἀρετῶν* appellat, homines ad virtutem profus inertos, atque inutiles.

ne mea sæuus, &c.] ne tu sæuus mecum iurgares, id est, ne me acriter obiurgares, quòd nihil tibi rescriberem. secutus sum hoc loco duos codic. Vatic. & Ran. Card. Iann. Tornes. in quibus scriptum est *nulla rediret*, non, vt in vulgatis, *nulla veniret. rediret* autem, id est, remitteretur. dicitur enim remittere litteras, qui respondet alterius litteris. vulgata porro, quanuis videatur probabilis, non placet tamen. quid erat enim, cur Lollius de Horatio quereretur, quòd non mitteret ad se litteras, si nullas ipse ad eum miserat? nunc autem cum prior scripserit, & Horatius nihil rescripserit, meritò eum accusat.

sæuus] asper, iratus, *χαλεπός*, vt sup. ad Od. xxxiii. lib. 1. annot. est.

mecum facientia] quæ me adiuuat, quæ meæ defensionis suffragantur.

attentas] oppugnans, labefactare conaris.

super hoc] de hoc. sic Virg. *Æn. 1. Multa super Priamo rogitas.* Hor. Od. viii. lib. 3. *Mitte ciuileis super vrbe curas.*

mendax] in eo mendax, quòd non mittam carmina, quæ tu expectas, vt à me promissa.

Luculli miles, &c.] nunc se cum quodam Luculli milite comparat significans, se paupertate, atque inopia rei familiaris coactum versus olim facere cœpisse, nempe victis Bruto & Cæsio: nunc autem mediocres facultates consecutum, videri sibi parum sanum futurum, nisi satius esse putet dormire, quàm versus scribere.

collecta] paulatim parta, comparata.

ad assem] vsque ad assem, id est, ita vt vix ei as vnus restiterit. sestertius duos asses, & semissem: as quattuor denariolos Gallicos, seu vnum marketum Venetum valet, vt alibi diximus.

LI 3. vehem

vehemens lupus] id est, acer aduersarius. metaphora est.

Præsidium regale] Mithridatis milites aliquot in præsidio collocatos loco depulit, eoq; loco potitus est. sic loquitur M. Tull. Philipp. v 111. *Non est hostis is, cuius præsidium Claterna deiecit Hirtius.* Et Hirtius. *Deieci præsidium. Claterna potitus sum.* & T. Liuius lib. 34. *Præsidium Hispanorum, quod in Castello erat, vi deiectum.* & Cæsar lib. 3. de bello ciuili. *Noctu militibus expositis, præsidium equitum deiecit.* est etiam interdum præsidium locus ipse, vbi præsidarij milites collocati sunt: vt apud Lucret. lib. 5. *Condere cæperunt vrbes, arcemq; locare Præsidium Reges ipsi sibi, per fugiumq;.* & apud M. Tull. Tusc. III. *nec, qui propter metum præsidium reliquit, quod est ignauia.*

bis dena sestertia] viginti millia sestertiũ nummũm. vide annot. ad epist. sext. lib. 1. de sestertio.

super] præterea. præter illa dona: vel si mauis, hoc modo: accipit bis dena sestertia, & amplius.

sub hoc tempus] paulo p̄st hoc tempus, breui p̄st tempore.

addere mentem] addere animum. eum exacuere, & excitare.

laturus] consecuturus, accepturus, vt sæpe aliàs.

ille catus] prudens, sollers, acutus: vt sup. Od. x. lib. 1. *Qui feros cultus hominum recentum Voce formasti catus.*

qui zonam perdidit] proverbium cõuenit in hominem pecuniæ inanem, & exhaustum: natumq; est à veteri militum consuetudine, qui nummos in zona portabant. Gracchus apud Gellium. *Cum Roma profectus sum, zonas plenas argenti extuli: eas ex prouincia inanes retuli.* quod item his verbis Plutarchus in Gracchis. *μόνος ὃ πρὸ στρατοῦ μόνων πάλῃ τὸ βαλλάντιον εἰσεύλωχός, κενὸν ἐξεννοχένας.*

mult. diuite rer.] multis rebus referto. sic & Od. viii. lib. 4. nomen diues cum patrio casu iunxit. *diuite me scilicet artium, Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas.* cum sexto, saty. 11. lib. 1. *Dives agris, diues positus in fenore nummis.*

donis orn. hon.] donis ornatur, quæ honorifica sunt potius, quàm vtilia, aut fructuosa: quales sunt coronæ murales, obsidionales, vallares, ciuicæ, etiam si argenteæ, aut aureæ sint.

atque doceri, Iratus Graijs qu.] id est, Iliadem Homeri Romæ didici.

Adiecere bonæ paulo pl. ar.] Athenis paulo plus mihi accessit doctrinæ. illic enim philosophiæ operam dedi, quæ docet verum à falso, honestumq; à turpi distinguere.

Scilicet vt possem] hæc quidam ad geometriæ studium referunt, quæ curuarum, & rectorum linearum doctrinam continet: ego translata curuanti pro prauo accipio, & totum hunc locum ad philosophiæ studium referendum puto. Verisimilius est enim Horatium geometriam, & mathematicas artes Romæ didicisse, vt pote artes pueriles, & sine quibus ad philosophiam accedere non oportet.

Atque inter siluas Academi] scribit M. Tull. Academic. lib. 1. Academicos philosophos, qui erant cum Aristotele, Peripateticos esse dictos, quia disputabant in ambulantes in Lycio: eos autem, qui Platonis instituto in

in Academia, quod est alterum gymnasium, cætus erant, & sermones habere soliti, ex loci vocabulo nomen habuisse. Academicorum est de omni quæstione proposita disputare in vtranq; partem, nulli rei assentiri, & cohibere assensum, quod illi appellant *ἐπαίρειν*. fuit autem & vetus Academia: cuius princeps Plato (nam inter veteres Academicos, & Peripateticos nihil ferè interest) & noua: cuius auctor Arcefilas. vide M. Tull. libros Acad.

Dura sed emouere] dura tempora, difficilia, turbulenta, bella ciuilia me Athenis extruserunt, atque expulerunt. *emouere* autem habent duo Var. cod. Iann. Torn. quæ scriptura recta est.

æstus] motus ciuilis. tralatio est à mari. est enim æstus, maris feruor, & incrementum. vide sup. annot. ad Od. v 11. lib. 2. *fretis æstuosis.*

Cæsaris Augusti non resp. Iac.] motus ciuilis me abstulit ad parteis Brutinas, & Calsianas, quæ viribus, & copijs Augusti non erant futuræ pares.

simul] statim vt: simulatq;.

Philippi] vrbs in Thracia à Philippo condita, apud quam C. Octavianus Cæsar, & M. Antonius aduersus Brutum, & Calsium pugnaverunt, sup. Od. v 11. lib. 2. *Tecum Philippos, & celere fugam sensi relicta non bene parmula.* & Od. 1111. lib. 3. *Non me Philippi versa acies retro, Delecta non extinxit arbor.*

Decisis humilem pennis] bonis amissis demissum, tristem, atque abiectum. *decisis pennis* tralatio est ab auibus. sic M. Tull. ad Attic. lib. 4. *Qui mihi pennas insiderunt, nolunt easdem renasci.*

Paupertas impulit audax] audacem paupertatem appellauit aptissimo, & verissimo epitheto. nulla enim res est, quæ magis impellat homines ad facinus, iniuriamq; alteri inferendam, quàm paupertas. Itaque, quo modo non facile reperitur in diuite, & potente temperantia: sic haud temere in homine egente, aut paupere iustitiam reperire possis. Non male igitur Plato lib. 8. de rep. perspicuum est (inquit) qua in ciuitate mendicos videris, in ea ciuitate fures, crumenarum sectores, sacrilegos, & omnium huiusmodi malorum opifices latitare. verba Platonis sunt hæc. *Δύλον ἄρα ἡδὲ ἐγὼ, ἐν πόλει, ἢ ἐν ἰδῆς πτωχός, ὅτι εἰσὶ πᾶσι ἐν τῷ τόπῳ ἀποκευρυμένοι κλέπται, καὶ βλαπτοῦσμοι, καὶ ἱεροσυλοὶ, καὶ πάλιν τῶν τοιούτων κακῶν δημιουργοί.* Et apud eundem lib. 1. senex ille Cephalus, eò sibi magnas opes profuisse dicit, quòd, cum hominem senem ferè pœnarum earum, quæ hominibus iniustis apud inferos dicuntur impendèrè, cogitatio, metusq; maximè terrere soleat, sæpe cum animo suo de inferis cogitantem, & dubitantè vtrum illa, quæ olim, vt fabulosa irridebat, vera sint, nec ne: ipse nunquàm quenquàm egestate coactus, iniuste læserit, neminem sefellèrit, nec fraudarit, omnia deniq; quæ debuerit tum dijs immortalibus, tum hominibus persoluerit, rei familiaris copijs fretus: ita fieri, vt dulcissima spe futurorum erectus, conscientiaq; iustè, & innocenter actæ vitæ sustentatus tranquillam senectutem traducat. Theognis item fatetur, sese, velit, nolit, multa flagitiosa, ac turpia à paupertate doceri, si modò de se loquitur, ac non de quouis, qui hoc onere prematur, his verbis. *Ἄδειλὸν πένιν, τί ἐμοῖσι καθημένῃ ὤμοις Σῶμα κατασχέσεις, καὶ νόον ἡμέτερον; Αἰσθρὰ δὲ μὲν ἐθέλοντ' ἄβην, καὶ πολλὰ διδάσκει, ἔδδ' ἄπαρ' ἀνδραπέων, καὶ ἄλλ' ὅππασάντων.* verum quemadmodum negari non potest, paupertatem

ratem improbos, & ignavos homines natura, ad facinus, ac maleficium stimulare: quod & Hesiodus confirmat his versibus, ἔργα καὶ ἡμ. Πολλὰ δὲ ἀεργὸς ἀνὴρ κενελὼ ὄπι ἐλπίδα μίμων, Χρησίων βίοτοιο κακὰ προσελέξατο θυμῷ. sic dubium non est, quin eadem bonorum virosum animos excuset, industriam acuat, artes eliciat, atque excitet. nota sunt illa Theocriti ἐν ἀλιεῦσι εἰδ. κ. Α. πένια, Διόφαντε, μίνα τὰς τέχνας ἐγείρει. Ἀυτὰ τῷ μόχθῳ διδάσκαλος εἶδ' ἔδ' εὐδὲν Ἀνδράσιν ἐπιδάσκαλοι κακὰ παρέχοντι μέμνηται. Itaque hoc loco Horatius se à paupertate impulsum esse ait, vt versibus scribendis operam daret.

sed, quod non des. habent. Quæ poter. &c.] hunc locum à nemine video satis explicatum. dicitur ergo is habere, quod desit, qui suis bonis ita abstinet, ac parcit, vt ei deesse videantur: &, qui non explet cupiditates naturaleis, ac necessarias: contra, habere, quod non desit, is, qui non inuitus, quiq; liberaliter, & iucundè vtitur ijs, quæ habeat, cum opus sit, & cum res postulet: qui non defodit ea, quæ quæsierit. Vulgo enim dici solet, avaris tam id, quod habent, deesse, quàm, quod non habent, propterea scilicet, quòd ijs, quæ habent, non audent vti. ad hunc locum pertinent illa. Od. 16. lib. 3. Magnas inter opes inops. & Od. xv 11. epod. Egens benigna Tantalus semper dapis. & epist. 11. lib. 1. Semper avarus eget. & saty. 11. lib. 2. Pauper Optimus arti positi intus, & auri. Præterea proponatur mihi aliquis quantumuis diues, & copiosus: si is sumtus faciat suis fructibus maiores, huic etiam res suæ decurrunt. luxurioso enim, & profuso homini, quantumuis locupleti, desunt omnia. quod elegantissimo carmine declarat Catullus in quendam, quem Mentulam nominat. Firmano saltem non falso Mentula diues fertur, qui tot res in se habet egregias: Aucupium omne genus, pisces, prata, arua, ferasq;. Nequicquam fructus fructibus exuperat. Quare concedo, sit diues, dum omnia desint: saltem laudemus, dum tamen ipse eget. Quòd si cui hæc huius loci explanatio non proberur, afferam alteram, non admodum tamen dissimilem: vt intelligamus, nos habere, quod nò desit, vbi certum, & annum vectigal habemus, quod ex fructibus fundi, aut villæ alicuius ad nos quotannis redeat, quemadmodum Horatius fundi sui Sabini fructibus sumtus ad victum, cultumq; necessarios sufferebat. Itaque, quod non desit, sic interpretabimur, quod ad me quotannis redeat, & quod perpetuo suppeditet mihi sumtus necessarios, id est, è fundo aliquo fertili, & fideli quotannis nascentis, is vel eis non vteretur liberaliter, & libenter: vel sumtus faciet fructibus illis maiores: egebit. vt intelligamus vno verbo eum habere, quod non desit, qui sumtus faciat modo Horatius: nunc autem cum abundem rebus ad victum, cultumq; necessarijs, non essem sanus, si versus scriberem: dubitare posset aliquis, vtrum quòd Horatius copijs rei familiaris auctus sit, iccirco copiosior, & locupletior, beator denique sit habendus, nec ne, cum plerunq; videamus euenire, vt ditissimus, & copiosissimus aliquis, vel idem sit illiberallissimus, parcissimus, ac, pæne dicam, egentissimus: vel omnia sua profundat,

ac perdat. Huic igitur dubitationi statim occurrens, cum habeam (inquit) ea bona, non quæ tangere, aut minuere verear, sed quibus libenter vtar: neque rursus, quæ sumtibus immoderatis exhauriam: sed quibus necessarias, aut etiam naturales cupiditates expleam: quæ me cucurbitula: satis expurgare possent, nisi dormire, quàm versus scribere, mallet: Od. 1. epod. sic loquitur de se. haud parauerò Quod aut avarus vt Chremes, terra premam: Discinctus aut perdam vt nepos.

Quæ poter. vnq. sat. expurg. sicuæ] scio in omnibus libris excusis legi cicutæ: Acronemq;, & ceteros cicutam accipere pro elleboro. quod ita absurdum est, vt mirer, & illis venire vnquam in mentem potuisse, & à tot viris doctis, qui Acronem vsque ad hæc tempora secuti sunt, approbatum esse. Nam primùm cicutæ, quam Græci κωνέιον vocant, immoderato frigore enecat: vt saty. 1. lib. 2. sed mala tollet animum vitiato melle cicutæ. elleborus autem atram bilem exhaurit: Deinde cicutæ non adhibetur à medicis ad purgandum, neque vim habet vllam purgandi: elleborus & habet vim purgandi maximam, & quotidie ad hunc vltum solet adhiberi. Quare neque hæc scriptura vllò modo ferenda est, neq; hoc nomen huic loco conuenire potest, meo quidem iudicio. Quid igitur dicendum? alterum, opinor, è duobus, vel cicutas hoc loco significare cucurbitulas, quæ corporibus admouentur ad vitiosum sanguinem eliciendum: quod mihi verisimile non fit, cum à nemine Latino hæc vox ad hanc rem significandam sit vsurpata: vel legendum sicuæ, siue sicuæ: quæ vox Græca est, Galeno, & ceteris medicis Græcis admodum vsitata: quas Latini cucurbitulas, seu cucurbitas appellant. Corn. Celsus lib. 3. cap. x x v 11. sed ieiuno, cum benè iam concoxerit, cucurbitula quoque sape dolenti parti admouenda sunt. de voce autem σικύα extant exempla apud Plutarch. Galen. Hippocr. Plutarch. σικύα πολυπαραγ. ὡσπερ αἱ σικύα τὸ χειρῖσιν ἐκ τῆς καρδίας ἐλκουσιν, ἔτι τὰ τῆς πολυπαραγμένων ὡτα τὰς φωνὰς ὡς λόγος ὁπασσῶν, id est, quemadmodum cucurbita pessimum quicque ex carne, seu ex corpore ducunt: ita curiosorum aures pessimos quosque sermones attrahunt. Galenus libro de cucurb. σικύα δὲ ὡς τὸ πῦρ ὕλην κενῶσαι, ὁ δὲ ὕλην λῦσαι, φλεμμὼν μείωσαι, ἐμπνευμάτων διαφορῆσαι, ὀπίσθις ἀνακτῆσθαι, &c. id est, cucurbita potest materiam exinanire, dolorem sedare, inflammationem minuere, inflammationem digerere, appetitiones recuperare, &c. idem ibid. πρὸς τὸν δὲ ἐπισσάσθαι. Hippocr. de antiq. medicina. δὲ ὡς ἢ σικύα δὲ τὸ τῆς καρδίας ἐλκυστὶς ἐπισσάσθαι, id est, cucurbita vim habet eliciendi, & extrahendi ex carne. Solet autem Horatius non solum Græcis loquendi generibus vti, qualia sunt, Venus debet ludibrium, patiens vocari Casaris vltor, desine mollium querelarum, decipitur laborum, Celfo gaudere, &c. sed etiam nominibus Græcis: qualia sunt hæc, amygdala, balanus, cichoræum, acinaces, (quanquam hoc est Persicum potius) apotheca, cardiacus, lethargicus, lethargus, colyrium, melos, epos, elleborus, onyx, pygæ, pygus, symphonia, persicelis, lachanum, archaici lecti, nomisma, & pleraq; alia. Quo fit, vt facilius adducar ad credendum, eum hinc quoque Græco nomine σικύας vsurpasse, quod significat cucurbitam, seu cucurbitulam. Hæc igitur erit huius loci sententia. quibus cucurbitis satis expurgari poterò: quæ cucurbitæ sanguinem vitiosum ex vniuerso meo corpore exhaurire poterunt,

nisi melius esse putem dormire, quam versus scribere? est autem tralatio perpetua à corpore non sano, & corrupto, ad animi (vt ita dicam) insanitatem, qua significat, se parum sanæ mentis meritò visum iri, si nunc versus scribat potius, quam dormiat.

prædantur] quasi prædando carpunt, seu rapiunt potius.

Tendunt] contendunt, conantur: vt sæpe aliàs.

extorquere] tribus verbis lectissimis idem pœnè significantibus vsus est prædari, eripere, extorquere. significat tamen hoc postremo, se poëmata adhuc retinere, neque ea facile sibi adimi posse, quanuis atas cetera abstulerit.

quid faciam vís?] quid vis faciam? quid mihi faciendum censes?

Denique non omnes eadem m.] sententia est tritissima, quam & Pindarus expressit εἰδ. 1. αὐθ. 2. ἢ ἢ ἑτέροισιν ἑτέρων ἔπος ἐννίησθε φένας, id est, nanque alij alijs rebus delectantur. Virg. in Alex. trahit sua quæque voluptas.

Carminè] heroico, quod epos appellat saty. x. lib. 1. forte epos acer, vt nemo Varius dicit. ex quo epici poëtæ nominantur, qualis Homerus, Antimachus, Apollonius, Ennius, Virgilius. & infra eadem epist. Carmina compono, hic elegos. aliàs pro quouis carmine, vt Od. x. 111. epod. Inceptos olim promissum carmen iambo,

Bionèis sermonibus] comædijs, comicis versibus, à Bione Aristophanis patre.

& sale nigro] & salibus amaris, ac mordacibus, quales sunt veteris comædiæ. saty. x. lib. 1. de Lucillio, at idem quòd sale multo Urbem deficiunt, charta laudatur eadem.

Tres mihi conuiuæ, &c.] pulcherrima similitudine à conuiuis ducta, qui palato & gustandi sensu plurimum sæpe inter se dissidere solent, iudicij hominum de poëtis dissimilitudinem, ac varietatem ostendit.

acidum] acidum ab acore, aut à verbo aceasco ductum est.

Præter cetera me] ἄλλοις, alia ratio, propter quam scribendis versibus modum constituere debeat, nempe occupationes, & curæ rerum alienarum. hunc versum autem, qui turbato ordine verborum antea inconcinnè ita legebatur, Præter cetera Romæ me ne, &c. ego & veterum lib. auctoritatem secutus, & à Gabriele Faërno admonitus in suam pristinam concinnitatem restitui. Præter cetera me Romæ ne, &c.

sponsum] fideiussum, vt saty. 111. lib. 2. Prodiderit commissa fide, sponsum ve negarit. & sponsor, fideiussor. saty. v. 1. lib. 2. Romæ sponsorem me rapis. & epist. de arte poët. Et spondere leni pro paupere. est autem spondere, iubere sua fide alteri pecuniam credere.

hic auditum scripta] criticus enim erat Horatius. epist. de arte poët. si quid tamen olim scripseris, in Mecis descendat iudicis aureis, Et patris, & nostras.

cubat hic in colle Quirini] amplificatio à locorum distantia. nam inter collem Quirinalem, & Auentinum intercedunt forum Rom. templum Iouis Feretrij, Capitolium, Palatium. Quirinalis autem dictus à Curetibus, vel à Quirino.

extremo in Auentino] in extrema parte montis Auentini. Auentinum.

num collem alij ab auibus: alij ab rege Auentino Albano, quòd ibi sit sepultus: alij ab aduëtu hominum: Varro ab aduëtu, quia olim paludibus ab reliquis erat disclusus, dictum putat. Iam quòd addit extremo, id non temerè. Auentinus enim omnium collium est longissimus: à ceteris separatus: duobus verticibus sursum erectus.

Interual. vid. hum. comm.] vides interualla humano more commoda, hoc est non admodum commoda, vt sunt res humanæ, quæ ferè sunt incommodæ potius, quam commoda.

verum Puræ sunt] sic habent tres cod. Vatic. & Iannoct. Tornef. & vulgati Aldini, quam scripturam quidam corruperant, & plures supposuerant. sic igitur hunc locum explico. Verum dicit aliquis Romæ vias esse puras, id est, non impeditas, sed patentes, & latè explicatas, & vacuas: per quas iter facere meo commodo possim, ita vt nihil mihi impedimento sit, aut obftet, quo minus meditari, & condere versus queam. sic vtitur hoc nomine T. Liuius lib. 24. postero die signis collatis dimicaturum puro, ac patenti campo: Vbi sine vllò insidiarum metu vera virtute geri res posset.

Festinat calidus, &c.] respondet superiori illi obiectioni, negatq; ait esse.

calidus] auidus: vel laboriosus, & in perferendo labore pertinax: vel studio incensus. ex quo nata sunt hæc loquedi genera res calet, & calefacere ali-quem. M. Tull. ad Att. lib. 4. itaque iudicia calent. & Verr. 111. de antea. postea- quam satis calere res Rubrio visa est. Idem pro Plancio. illud verò crimen de num- mis, quos in circo Flaminio deprehensos esse dixisti, caluit re recenti. Idem ad Qu. Fratr. lib. 3. eodem die Gabinium ad populum luculentè calefecerat Memmius, sic vt Calidio verbum facere pro eo non licuerit. Sueton. in Augusto. forumq; aleato- rium calefecimus. Cæ. ad Cicer. lib. 8. epist. si Parthi vos calefaciunt, nos hic frigore frige fecimus. Idem ad eundem. Quòd tibi supra scripsi Curionem frigere: iam calet.

redemptor] qui opus faciendum conduxit. Od. 1. lib. 3. huc frequens Ca- menta demittit redemptor Cum famulus operum solutus.

Torquet] torquendo attollit, vel ad eum locum, quò opus est, admo- uet. Nam machinis & saxa ad murorū structuram, & tigna ad tectorum, fa- stigiorumq; contignationem attolluntur. Lucret. lib. 4. Quippe etenim ventus subtili corpore tenuis Trudit agens magnam magno molimine nauim: Et manus vna regit quantum impete euntem, Atque gubernaculum contorquet quodlibet vnum: Multaq; per trochleas, & tympana pondere magno Commouet, atque leni sustollit machina nisu. M. Tull. Verr. 111. omnes illa columna, quas dealbatas videtis, ma- china apposita, nulla impensa, deiecta, eiusdemq; lapidibus reposita sunt.

Tristia robustis, &c.] id est, in plateis existunt præterea alia turbæ, clamores, & angustæ propter concursum funerum, & plaustrorum, cum hæc tunus procedit, illac plaustra, & vehicula trahuntur. simile illud est saty. v. 1. lib. 1. at hic si plaustra ducenta, Concurrentq; foro tria funera, &c.

luctantur] tralatio est, vt Od. 1. lib. 1. Luctantem Icareis fluctibus Africum, &c. proprie illud epist. ad Aug. Psallimus, & luctamur Achiuis doctus vnclis.

rabiosa canis] hoc animal omnium ferè est rabie infestissimum. Itaq; rabiem aiunt morbum esse caninum. Virg. Georg. lib. 3. Hinc canibus blandis

rabies venit. idem *Æn.* v. 11. *Hic subitam canibus rabiem Cocytia virgo obijcit, & noto nares contingit odore.*

lutulenta] sup. epist. 11. lib. 1. vel *amica luto sus*. Idem de Lucillio *saty.* 4. lib. 1. vitur eodem nomine *Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere velles.*

Inunc] ironia est, vt sup. epist. ad Numicium lib. 1. *Inunc, argentum, & marmor vetus, araq; & artes suspice.* significat enim his verbis se planè aliud sentire, quàm quod loquitur: proinde ac si ita diceret. fieri omnino non potest, vt in tanta turba, tantoq; strepitu quisquam versus meditari possit.

Scriptorum chorus omnis, &c.] poëtae solitudinem, & loca ab arbitris remota, ac libera quærunt: vrbes, & celebritatem fugiunt, sic epist. de arte poët. *secreta petit loca, balnea vitat.*

contracta] non admodum latis vijs impressa, in angustijs posita, angusta, obscura, quæ vix apparent, quæ difficile est persequi.

Ingenium, sibi quod vacuas, &c.] huius loci hæc sententia est: si, qui Athenis in vrbe tranquillissima, & quietissima septem annos in studio litterarum, & philosophiæ versati sunt, seniumq; propemodum ex assidue lectione, & cura contraxerunt, ita plerunque hebetes, atque infantes euadunt, vt populo risum moueant: qui fieri potest, vt ego in vrbe negotiosissima, tot occupationibus, & curis districtus versus lyricos scribam?

insenuitq; Libris, & curis] sic epist. ad Mæcen. 11. lib. 1. *Immoritur studijs, & amore senescit habendi. insenuit libris* autem, id est, ex librorum lectione senium contraxit.

statua taciturnius exit] significat *ἐν ἀποπόσει*, immoderato, & intempestiuo studio ingenium obtundi potius, quàm acui.

risu populum quatit] omnibus risum excitat maximum. risum *σολ-ἀρπύσειν* vocant Græci, qui ita multus erumpit, vt totum corpus concutiat.

digner?] dignum esse putem connectere verba sonum lyrae motura, id est, carmina ad lyram canenda?

consulti] iuriconsulti. lib. de arte poët. *consultus iuris, & actor Causarum mediocri.* *Od.* xxxiii. lib. 1. *Insanientis dum sapientiæ Consultus erro.*

Gracchus vt hic illi foret, &c.] id est, vt iuriconsultus fratrem suum oratorem, Gracchum appellaret: orator iuriconsultum, Mucium Scaeuulam salutaret. De Mucio sic M. Tull. de claris orat. *Mucius autem augur, quod pro se opus erat, ipse dicebat, vt de pecunijs repetundis contra T. Albucium. is oratorum in numero non fuit: iuris ciuili intelligentia, atque omni prudentiæ genere præstitit. ibidem de Tiber. Graccho. Vtinam in Tiber. Graccho, Caiog; Carbone talis mens nemo his viris gloria præstitisset. Hi igitur fratres (vt innuit Horat.) mutuò testimonium dabant.*

Carmina compono] *ἔπη*. loquitur autem Horatius non de se: sed de stultis, & nimium sua mirantibus poëtis, sub sua tamen persona, vt minore inuidia alios reprehendat, cum ne sibi quidem parcere videatur. vt epist. ad Aug. *Multa quidem nobis facimus mala sæpe poëtae.*

Cælarumq; nouem Musis opus] *ἑπρωδικῶς*, & *εἰρωδικῶς* dictum: quasi à nouem Musis excultum, atque elaboratum.

quanto

quanto molimine] quâto apparatu, quàm operosè. moliuntur enim, qui quippiam magno labore conantur. vt lib. de arte poët. *Oppida cæperunt moliri. & Od.* 1. lib. 3. *Cur inuidendis postibus, & nouo sublimè ritu moliar atrium?* sententia huius loci hæc est, Primum hoc vide, quàm superbè, quanto cum apparatu circumspectamus bibliothecam ab Augusto propter ædem Apollinis extructam, nobis videlicet assentantes, & ita persuasum habentes, nisi nostri libri in eam deferantur, à poëtis Latinis vacuum futuram.

ædem] ædem Apollinis, & bibliothecam ei adiunctam, Musis consecratam ab Augusto, in qua recitabantur noua poëmata Latina, vt *saty.* x. lib. 1. *hæc ego ludo, Quæ nec in æde sonent certantia iudice Tarpa.*

vacas] ita legendum, & ita scriptum est in cod. lann. Faëni, omnibus Vatic. & Torn. *si fortè vacas* autem valet, si fortè vacuus es, si nihil habes, quod agas.

& procul audi, Quid ferat, &c.] & audi è loco longinquo, quid hi poëtæ, qui sua poëmata in bibliotheca Apollinis, & cæde Musarum recitari, & locari volunt, noui proferant: & quamobrem coronam sibi lauream deposcant. *procul* dixit, quia Lollius longè ab eo aberat.

Cædimur, & totidem plagis, &c.] id est, aures nostras præbemus scriptis alienis audiendis: nos vicissim alienas aures nostris poëmatis recitandis obtundimus, atque enecamus. ducta est similitudo à Samnitibus, id est, gladiatoribus sic appellatis à Samnitibus illis, qui diu ancipiti Marte cum Romanis bella gesserunt, vt testatur T. Liuius sub finem lib. 9. *Et Romani quidem ad honorem Deum insignibus armis hostium vsi sunt: Campani ab superbia, & odio Samnitium, gladiatores, quod spectaculum inter epulas erat, eo ornatu armarunt, Samnitiumq; nomine appellarunt. Quemadmodum igitur gladiatores, cum interdum totum diem digladiati fuerint, discedunt ad extremum incolumes, atque integri: sic cum ego illius scripta audierim, & laudarim, vel leuiter, & dicis causa reprehenderim: & ille vicissim mea: recitatione vsque ad vesperam producta, atque extracta, discedimus vterque, alter alterius iudicio, ac suffragio, magni, ac præstantes poëtae declarati. Samnites autem gladiatorum genus fuisse, etiam ex M. Tull. intelligere licet, lib. Tuscul. 2. *Quis mediocri gladiator ingemuit? quis vultum mutauit unquam? quis non modo stetit, verum etiam decubuit turpiter? quis, cum decubisset, ferrum recipere iussus, collum contraxit? tantum exercitatio, meditatio, consuetudo valet. Ergo hoc poterit Samnis spurcus homo, vita illa dignus, locoq; &c.* & de orat. lib. 2. *Atque eiusmodi illa profusio debet esse, non vt Samnitum, qui vibrant hastas ante pugnam, quibus in pugnando nihil vtuntur, sed vt ipsis sententijs, quibus pro-luserunt, vel pugnare possint.* & 3. ex Lucillio, *Quamuis ipse Samnis in ludo, ac rudibus causis satis asper.**

sub lumina prima] ad vesperam, vt *saty.* v. 1. lib. 2. *iusserit ad se Mæcenaserum sub lumina prima venire.* lumina igitur hoc loco intellige, lucernarum, vt & *Od.* v. 1. lib. 3. *Cui donet impermissa raptim Gaudia luminibus remotis.* sic *Lucet.* lib. 5. *Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt, Lumina pendentes lychni,* &c. Idem lib. 6. numero singulari, *Nocturnumq; recens extinctum lumen.* sic & *Horat.* epist. 1. lib. 1. *si non Posces ante diem librum cum lumine.*

M M 3 Disc

Discedo Alcaeus puncto, &c.] ita discedimus, vt ego illius suffragio par Alcaeo: ille meo, cum Callimacho conferendus esse dicatur: quod si Callimachi nomine contentus non est, fit Mimnermus, id est, appellatur, & salutatur à me Mimnermus. de Mimnermo vide supra annot. ad epistol. v. lib. i.

optiuo] quod ipse optauerit, atque elegerit.

crefcit] fit maior, ornator, & clarior.

Multa fero, vt placem, &c.] Cum scribo (inquit Horat.) & cum versus meos necesse habeo recitare, populiq; beneuolentiam, ac suffragium aucupari, multas molestias exorbeo, multasq; poetarum ineptias deuoro, ne eos irriterem, atque offendam: idem, cum ad me redij, cumq; insanire, hoc est, versus scribere desij, liberum est mihi meas aureis poetis sua scripta recitantibus obturare.

irritabile] iracundum, ὀξύθυμον, quod facile ad iram impellitur.

mente recepta] cum relipui, cum ad sanitatem reuersus sum.

obturem] sine interrogationis nota legendum. obturem igitur, hoc est, obturare ausim, liceat mihi obturare impunè.

se venerantur] se ipsi ita magni faciunt, vt sibi diuini poetæ videantur.

vltrò] non expectantes dum ab alijs laudentur.

quicquid scripsere, beati] id est, suis omnibus scriptis, qualiacunque sint, tibi iustitacientes, sibiq; placentes, εὐπρόσλητες, vt cum ita loquimur, sorte sua beatus. & epistol. ad Loll. i. lib. i. beatus enim iam cum pulchris tunicis sumet noua consilia, & spes. Catull. de Suffeno. neque idem vnquam neque est beatus, ac poema cum scribit. & epistol. ad August. Agricole prisci fortes, paruusq; beati.

animum censoris sumet honesti] id est, ipse se in sua scripta censorem præbebit, suaq; esse obliuiscetur: sua scripta notabit tanquam censor. quacunque par. splend. habeb. &c.] verba humilia, seu sordida, atque inquinata.

sine pond.] id est, leuia. epistol. de arte poet. Fabula nullius Veneris, sine pondere, & arte.

quanuis inuita rec.] id est, quamuis ei ita placeant, & cara sint, vt ea ægrè, grauateq; suo loco moueat.

Et vers. adh. intra pen. V.] id est, & quanuis sint adhuc domi, penitus abdita, neque dum in lucem prolata, neque diuulgata. Solent enim nobis mirum in modum nostra, & domestica placere: malumusq; aliena reprehendere, & corrigere, quam domi nostræ nata. In templo Vestæ, quam ἑστίας nominant Græci, seruabatur ignis æternus Romæ. iam, cum Vestæ præsit focus, & cum suum quæque domus focum habeat, sequitur, vt suam quisque domi suæ Vestam habeat, id est, Larem. notum Græcorum prouerbiū est, ἀπ' ἑστίας ἀρχεσθαι, id est, à Vestæ, seu à Lare incipere: quod significat à se, & à suis initium facere. Vtitur & Plato in Euthyphrone, his verbis, ἀτεχνῶς γὰρ μοι δοκεῖ ἀπ' ἑστίας ἀρχεσθαι κακουργεῖν πλὴν πάλιν, ὅτι χειρῶν ἀδικεῖν σε. id est, planè videtur mihi à Vestæ, seu à Lare cadenda ciuitatis initium capere, qui tibi iniuriam facere conatur.

Obscurata diu populo] id est, prisca, antiqua, & iccirco inusitata, atque

que ab vltu quotidiani sermonis iandiu intermissa, qua (vt ait M. Tull. lib. 3. de orat. ad Q. fr.) poetarum licentia sunt liberiora, quam nostra.

bonus eruet] bonus, id est, benignus, & liberalis: benignitate ductus. est enim benigni, ac liberalis hominis, quæ sunt ignota, ac penitus abdita, in lucem proferre, & cum omnibus, communicare.

Proferet] sic de arte poet. & noua rerum Nomina protulerit.

eruet] è tenebris, & situ.

Asciscet] id est, noua verba cudet, & finget. in epistol. de arte poet. si fortè necesse est Indicijis monstrare recentibus abdita rerum: Fingere cinclutis non exaudita Cethegij Continget, &c.

quæ genitor produx.] quæ genuerit vsus, quem penes arbitrium est, & ius, & norma loquendi.

vehemens] anapæstū posuit pro spondeo, aut dactylo. sic Virg. Georg. i. Fluuiorum rex Eridanus. & Lucret. lib. 2. Nam tibi Vehementer noua res molitur ad aures Accidere. & Hom. il. i. Βορέης, καὶ Ζέφυρος, τὸ τε ὀρήνθεν ἀνέρον. & il. φ. Στὰς ἀπὸ ἀνευθε παρῆς δοιοῖς ἤρᾳτ' ἀνέμοισι Βορέη & Ζεφύρω. vehementem vsus dixit, quia magnopere valet ad auctoritatem verbis, & sermoni comparandam. epistol. ad Pison. quem penes, &c. vt supra.

beabit] ditabit, augebit: ex quo beati dicuntur diuites.

Luxuriantia compescet] quæ redundant, amputabit, limabit, circumcidet, coarcebit. idem de arte poet. ambitiosa recidet Ornamenta.

sano læu. cultu] ita poliet, & læuia reddet, quæ sunt nimis aspera; vt tamen hic cultus, ea ve perpolitio non detrahat eis neruos, & sanitatem. nam, vt idem ait epistol. ad Pison. princip. sectantem læuia nerui Deficiunt. Est autem tralatio perpetua à corpore animato, ad carmen, seu poema.

Ludentis speciem dabit, &c.] speciem (inquit Horat.) præ se feret hominis parum laboriosè scribentis, ita vt, qui legat, speret se eodem modo scripturum: veruntamen & ille multum in scribendo studij, atque operæ ponet, & quisquis æmulabitur, cum experiri cœperit, inanem operam sumet. Non admodum ab his discrepant illa, quæ sunt in epistol. de arte poet. Ex noto fictum carmen sequar, vt sibi quiuis speret idem, sudet multum, frustraq; laboret. sic propemodum M. Tullius scribit de eo oratore, quem summisum appellat. summisus est, & humilis, consuetudinem imitans, ab indisertis re plus, quam opinione differens. Itaque, eum qui audiunt, quanuis ipsi infantes sint, tamen illo modo confidunt se posse dicere. Nam subtilitas imitabilis quidem illa videtur esse existimanti: sed nihil est experienti minus. sic Isocr. in Panath. ἡ γὰρ τοῖς ἡδὴ πολιὰς ἔχουσιν ἀρμόσειν ἐν ἐπέων ἢ πρόπον λέγειν, ἀλλ' ὡς πάντες ἢ ἀνελπίστειαν, ἢ βελυθδεῖν, ἴδεις δὲ ἀνδρωνθεῖν βαθίως, πάλιν τῶν πονεῖν ἐθαδόντων, καὶ σφόδρα ποροσεχόντων τ' οὐδ' id est, existimo vs, qui iam canescere cœperunt, conuenire non illo modo dicere, sed ita, vt omnes quidem sperauerint, aut voluerint, nemo autem facile possit, præter eos, qui laborem suscipere volunt, quiq; vehementer animum ad eam rem attendunt.

& torquebitur] id est, & quamuis ludere, & iocari, & alias res agere videatur, multam diligentiam tamen in scribendo adhibebit, multumq; laboris infumet.

Nunc

Nunc satyrum, nunc agrestem Cycl. m.] saltare satyrum, saltare Cyclopa dicimus Latine. sic lat. v. lib. 1. Pastorem saltaret uti Cyclopa rogabat. Saltantem Cyclopa inducit Euripides, seu Aristius, quem ceteri sunt imitati. Theocr. θαλασσίους. Αρέγε πα τήνον τ ποιμένα τν ποτ' Ανάσω, Τον κρατερον Πολύφημον, ος ώρεισι λάας έβαλλε, Τοιον νέκταρ έψησε κατ' αυλια ποσι χορευουσ;

Præterlim scriptor delirus, &c.] dicuntur hæc ex persona poetarum sibi plus æquo tribuentium, suaq; scripta supra modum amantium, ac laudantium, qualis est ille apud Catull. Suffenus. Præterlim igitur (inquit Horat.) id est, malim esse poeta ineptus, & indoctus, modò mihi mea scripta placeant, quàm, cum sim optimus, ac præstantissimus, de meis scriptis morosè, ac fastidiosè iudicare, eaq; planè improbare.

fallant] lateant, ignota sint, quod annotauimus supra. ringi] ringi dicuntur canes, cum irritati rictum diducunt, quasi latraturi, aut morluri. transfertur ad eos, qui taciti stomachantur, & qui vultu hilaritatem simulant, cum animo, & intimis sensibus angantur, sibiq; ipsi magnopere displiceant. M. Tull. epist. ad Att. lib. 4. & η subringentur, qui viliam me molestè ferunt habere, qua Catulli fuerat. Terent. Phorm. Ille ringitur, tu rideas.

fuit haud ignobilis Argis, Qui se cr.] immò hic fuit Abydi, vt tradit Aristoteles in commentario de rebus admirabilibus: cuius hæc verba sunt, λέγει δέ τινα εν Αβύδω καθ' ακρόφαντα τή διαγοία, καί εις τò θέατρον έρχόμενον επί πολλὰς ήμέρας θεωρείν, ως εσποκειομένων τινών, καί επισημαίνεσθαι, καί ως κατέστη καθ' εσποσής, έφησεν εκείνον από χρόνον ήδιστα βελιώδευ. id est, aiunt quendam Abydi mente captum fuisse, & in theatrum euntem multos dies spectare, tanquam aliqui in eo actores essent, & applaudere solitum esse: qui posteaquam resipuit, dixit, totum illud tempus, quo mentis non erat sua, iucundissimè traductum esse. Lucianus autem in libello, πώς δέ εί ίσοείαν συζητάρειν, Abderitis huiusmodi ferè morbum quondam accidisse scribit. & Athenæus lib. 12. narrat Thrasylaum quendam Axoneum ab atra bili ita fuisse affectum, vt existimaret, naues omnes, quæ in Pyrxæum appellerentur, suas esse: quando diuq; eo morbo laborarit, iucundissimè vixisse: posteaquam autem opera medici sanus factus fuerit, dixisse nunquam sibi in tota vita melius fuisse, quàm cum insanus esset.

bonus sanè vicinus] notum illud Hesiodi Πήμα κακόν γείτων, εσσαν γ' αγαθός μέγ' όνειαρ. Idem poeta vicinos ait ad opportunitates, & vtilitates nostras propinquis esse paratiores. Γείτονες άζωνοί έκισον, ζώοντο η πηνοί. Pindarus item Νημ. ειδ. ζ. docet maximam vtilitatem afferre vicinum, si sit idem & amicis, his verbis, εί η γείτης άνδρòς άνήρ, τί φάμεν κα γείτον' έμμεν νόω φιλήαντ' άπειεί γείτονι χαρμα πάντων επάξιον. contra, si sit idem inimicus, & malus. Plautus in Mercat. Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus, Aliquid mali esse propter vicinum malum.

posset qui ignoscere seruis] id est, qui non esset nimium sæuus in seruis: qualis ille est, quem describit saty. 1 1 1. lib. 1. Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussus, Semesos pisces, tepidumq; ligurrierit ius, In cruce suffigat. Labrone insaniior inter sanos dicatur.

Et

Et signo læso non insanire] id est, & qui furenter non iraceretur, cum lagenam à se obsignatam, comperisset à seruis esse resignatam. solebant autem veteres, lagenas plenas obsignare, ne à seruis furtim exhaurirentur. At mater Ciceronum (vt scribit Q. Frater ad Tironem) etiam inanes obsignabat, ne dicerentur inanes aliqua fuisse, qua furtim essent exsiccata.

insanire] vsque ad insaniam irasci. Terent. Adelph. dic mihi, non clamas? non insanis?

refectus] recreatus, recuratus. bilémq;] atram videlicet, ex qua, cum redundat, nascitur insaniam. ad purgandam autem atram bilem adhibetur elleborus, quem veratrum nominant Latini, vt saty. 1 1 1. lib. 2. Danda est ellebori multo pars maxima auaris.

Et demtus per vim mentis g. e.] sic Sophocl. in Aiace, εν τῷ φρονείν γδ μηδ' εν ήδιστος είος. Τò μη φρονείν γδ κατ' άνόδων κακόν. ita autem coniuncta inter se, & finitima sunt nimia alacritas, & mentis error, vt ille nescio quis apud Trabeam (vt scribit M. Tullius) voluptatem animi nimiam, summum errorem esse arbitretur. mentis errorem dixit M. Tull. epist. ad Attic. lib. 3. Nam quòd scribis te audire, me etiam mentis errore ex dolore affici. &c.

Nimir. sapere est abiect. &c.] concludit nunc totum hunc locum: & colligit, totam poeticam, totamq; in versibus scribendis operam positam: numeros denique, & cantus lyricos, nugas esse, atque iccirco pueris esse relinquendas: sibi verò ætate iam prouecta, numeros vitæ benè instituendæ esse ediscendos, memoriæq; mandandos. sic Diogenes Cynicus musicos mirabatur operam dare, vt chordas in lyra concordēs haberent, mores autem in animo vt sint concordēs, & compositi, non laborare. Laertius Græcè melius. καί μιν ε τες μουσικες, τας μιν εν τή λύρα χορδας αρμότιεσθαι έθαύμαζεν, αναρμοσα δ' έχειν τ' ψυχης τα ήθη.

Si tibi nulla sitim, &c.] duabus similitudinibus docet nimium pecuniæ studium eò esse fugiendum, quia aucta pecunia, non minuat eius cupiditas, sed propagetur potius, & amplificetur. harum autem similitudinum ambarum auctor est Aristippus, extantq; apud Plutarchum in libello περί φιλοπρωτίας, his verbis, Αεριστιππος γδ είώθει λέγειν, ότι πολλὰ μέν τις εδών, πολλὰ η πίνων, πληρέμενος η μηδέποτε, προς τες ιατρές καθίζει, καί πτωθάνει τί τò πάθος, ε τις η διάθεσις, η πώς αν απαλλαγείν. εί δέ τις έχων πέντε κλίνας, δέκα ζητεί. & κεκτημένος δύο τραπέζας, έτέρας σιωωνεί. τσαύτας, καί χροείων πολλών παρόντων, η άργυρείν, η γινεί μισός, αλλά επ' άλλα σιωτέταται, ε άργυρεί, ε απλήρωτος έστ πάντων, εσά εν οίῳ δέιδται η θεραπεία. Ουτος, καί δείξοντες υφ' ης αιτίας τῆτο πέπονθεν, id est, Dicere solebat Aristippus, eum, qui, cum multum comedat, multumq; bibat, nunquam expleatur tamen, medicos adire, & quis morbus sit, quisq; affectus corporis, & quonam pacto eo lenari, ac liberari possit, consulere: Si quis autem, qui lectos quinque habet, decem querat: & qui mensus decem possidet, totidem alteras comparet, & cui multum argenti multumq; argenti suppetit, non satietur, sed ad alia plura contendat, & nocteis insomneis traducat, & nullis bonis expleatur: hic non putat se medico egere, à quo curetur, & à quo doceatur, vnde hic morbus natus sit.

quòd, quanto plura parasti] sic sup. Od. xv 1. lib. 3. Cescentem sequitur

N N

cur cura pecuniam, Maiorumq, fames. monitoribus iisdem:] nihil muto. non tamen celabo lectorem, in cod. Rain. Card. & Tornes. legi, rationibus iisdem?

At si diuitia prudentem r.p.] si in diuitijs (inquit) hæc vis inesset, vt, qui eas adeptus sit, prudentior, melior, sapientior, ab omnibus deniq; animi perturbationibus solutior, ac liberior esset, nempe in pecuniæ quærendæ studio omnibus esset elaborandum.

nemperuberes, Viueret] id est, turpe tibi esse putares, quenquam viuere te auariorem.

Si proprium est, &c.] horum versuum hæc sententia est, Si proprium est id, quod quis emit à domino adhibitis ijs, quæ iuris ciuilis ratio postulat: & si, quod longa possessione vsucepimus, nostrum est: certè is ager, cuius fructibus quotidie vitam toleras, quamuis eum agrum non semel, neque vno tempore, sed singillatim emas, tuus est: & contrà, qui quadraginta ab hinc annos agrum emit, ea olera, id vinum, id triticum, id oleum, & cetera, quæ ex hoc agro percipit, quibusq; alitur, emit, eaq; emta sunt, non propria.

quod quis libra mercatus, & ære est] olim in rebus emendis, ac vendendis intercedebant emtor, venditor, libripens, qui æs pendebat. appendebatur enim pretium, non numerabatur. quæ ex forma natum est genus illud testamenti veteribus vsitatum, quod fiebat per æs, & libram, & per venditionem adumbratam, ac simulatam. quæ de re vide Institutiones iuris ciuilis lib. 2. tit. de testamentis ordinandis. secutus sum autem hoc loco 2: cod. Vatic. & Rain. Card. Iann. Torn. nam vulgati habent, mercatur, & ære.

mancipat] ita propria efficit, quasi sint manu capta: ex quo vsucapere dicimur, quod vsu nostrum fecimus: & vsucapta à iuriconsultis appellantur, vsu quæ sita. hinc vsucapionis nomen.

occat] M. Tull. in Catone, quid sit occatio, declarat his verbis, Terra cum gremio mollito, ac subacta, semen sparsum excepit, primum id occacatum cohibet, ex quo occatio, quæ hoc efficit, nominata est. Festus, Occare, & occatorem Ferrus putat dictum ab occadendo, quod cadat grandæis glebas terra: cum Cicero venustissimè dicat, ab occacando fruges satas, esse appellatum.

trecentis nummorum millibus] sex coronatorum nostratum millibus: vel, vt alij, septingentis millibus, & quingentis.

quamuis aliter putat] putat enim, se suis fructibus ali, non emtis. Nam quamuis, quæ emimus, nostra sint, sic tamen distinguere solemus, hi fructus mei sunt, illi sunt emti: & Horat. Od. 1. 1. epod. dapes inemtis appellat, quæ domi nostræ, & in nostro fundo natae sunt, non aliunde petita.

Sed vocat vsque suum] id est, sed id suum appellat, quod vsque eò pertinet, ac patet, quæ populus, aut quælibet alia arbor applantata, certis limitibus agrum vicini distinxit à suo, ipsumq; omni sollicitudine, ac periculo litium liberavit.

Tanquam sit proprium] refellit hoc Horatius à definitione, hoc modo, Proprium est id, quod nunquam nobis eripi potest, & quod perpetuò retinere licet. sed fundi, & possessiones puncto temporis à nobis abalienantur: non igitur possunt ea res vetè propriæ cuiusquam dici. Proprium autem, idem valere plerunq; quod perpetuum, aut certè diuturnum, ex probatis linguæ Latinæ auctoribus intelligere licet. Terent. Andr. ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror, Quod voluptates eorum propriae sunt. ibidem supra, Nihil ne esse proprium cuiquam? idem in Phorm. abduxi mulierem: curauit propria ea, Phadria vt poteretur: nam emissa est manu. Plaut. Mostell. si tibi acceptum est, illum fore vnicum tibi sempiternum, Atque illum amatorem tibi proprium futurum in vita: soli gerundum censeo morem. Idem Mercat. satm est, vt quicquid agere occipi, Proprium nequit mihi euenire, quod cupio? ita mihi mala res aliqua obijciatur, bonumq; meum consilium opprimat. M. Tull. pro Rosc. Amer. tria prædia vel nobilissima Captoni propria traduntur. Idem post redit. in senatu, quod verè dixerat, si illud de duobus consulibus, quod antè in repub. non fuerat, perenne, ac proprium manere potuisset. Virg. in Melibæo, si proprium hoc fuerit, laui de marmore tota Puniceo stabis suras euincta cothurno. Attius Armor. iudicio, Nam non facile, sine deum opera, propria humana sunt bona. Lucil. lib. x. v. 1. l. l. Cetera contemnit, & in Usura omnia ponit Non magna: proprium verò nil neminem habere. Virg. lib. 6. Æn. propria hæc si dona fuissent. Horat. sat. 2. lib. 2. Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli dictus, erit nulli proprius. Idem sat. v. 1. lib. 2. nihil amplius optas, Asia nate, nisi vt propria hæc mihi munera faxis. & Od. 1. 1. lib. 2. regnum, & diadema tutum Defrens vni, propriamq; laurum. quicquam autem, non cuiquam legendum est: & ita scriptum est in omnibus ferè lib. manuscriptis.

puncto quod mobilis horæ] non dixit puncto temporis, sed puncto horæ: vt lummam temporis breuitatem significet. sic Lucret. dixit punctum diei, lib. 4. hæc puncto cernuntur lapsa diei Per totum cali spatium diffundere sese.

Nunc prece, nunc pretio, &c.] quattuor alienationum genera hoc loco enumerat. Prece autem mutari dominium intellige, non si quis precariò possideat. ea enim possessio dominium non transfert: sed si quis aliquid ab altero precibus impetrarit. quod genus donatio appellatur: quamquam, quod precibus emtum est, carissimè constare dici solet. alterum genus est emtio. sequitur deinceps vis, quæ quamuis à iure plurimum absit, neque dominium in eum, qui vim adhibuerit, ab eo, cui vis illata sit, transferat, tantisper dum leges valent: tamen, cum ab aliquo potentiore oppressa libertas est, neque a quo iure inter ciues viuitur, difficile est possessiones iniustas legibus, & iure coercere, verosq; dominos vi spoliatos, ac deiectos in integrum restituere. iam verò si ea vis ab hoste sit illata, non dubium est, quin, quemadmodum capita libera, quæ in hostium potestatem venerint, libertatem amittunt: ita & res à prioribus dominis bello subactis, ac superatis, ad victores transferantur. quartum genus est vltima voluntas, per quam dominium heredi, aut legatario quæritur. ad hunc locum pertinent ea, quæ sunt saty. 2. lib. 2. Nam propria telluris herum natura neque illum, Nec me, nec quenquam statuit: nos expulit ille: illum aut nequities, aut vasi inscitia inris. Postremo expellet certè viuacior heres. extat epigramma in lib. epigr. Gregorum, quod hanc dominiorum commutationem, rerumq; possessorum

mobilitatem, ac volubilitatem elegantissimè exprimit: quod si ascripsero, nihil fortasse videbor à meo munere alienum fecisse. Αχρὸς Αχαμενίδε ἡρό- μιλω ποτι, νυῦ ἡ Μενίππε, καὶ πάλιν ἐξ ἐτέρου βήθημα εἰς ἕτερον. καὶ ἡδ' ἐκεῖ- νος ἔχειν μὲ ποτ' ἦεῖ, καὶ πάλιν ὄει, εἰμὶ δ' ὅλωσ' ἔδενός, ἀλλὰ τύχης. quos sic verti, Fundus Achaemenidae fueram olim, nuncq; Menippi: Ex alioq; alium transferar in dominum. Hic proprium me esse putat: quondam ille putabat. Sed sum fortunæ denique, non hominum. Ad hunc locum pertinet, quod est in orat. pro Cornel. Balbo, prædiorum nullam esse gentem: emtionibus ea solere saepe ad alienos homines, saepe ad infimos, non legibus, tanquam tutelæ, pervenire. sic Eup. Phœniss. Οὔτοι τὰ χεῖματ' ἴδια κέκτωθ' ἑροτοί. τὰ ἴθ' θεῶν δ' ἔχοιτες, ἔπιμελέμεθα. ὅταν ἡ χεῖρωσ', αὐτὰ ἀφαιροῦνται πάλιν. ὁ δ' ὄλβος, ἔβέβαιον, ἀλλ' ἐφήμερος.

& heres Heredem alt. vel. vnda f. v.] id est, & heres alterius heredi succedit, vt vnda vnda. heres heredem alterius statim excipit, vt fluctus fluctum.

non exorabilis auro] sic suprâ Od. xviii. lib. 2. nec satelles Orca Calidum Promethea Reuexit auro captus. & Od. i. i. eiu. lib. Victimam nil miserantis Orca. Orcum ab antiquis Vrgum esse appellatum, quod is Deus nos maximè vrgueat, dicebat Verrius, vt refert Festus.

Tyrrhena sigilla] parua signa ex Etruria. Getulo murice] Pomp. Mela, Nigritarum, Getulorumq; passim vagantium ne littora quidem infæcunda sunt purpura, & murice efficacissimis adtingendum: & vbiq; que tinxere, clarissima.

Cur alter fratrum, &c.] Primum indicat, ita dissimilia esse hominum ingenia, vt ex duobus geminis fratribus alter sit ignauus, iners, sumtuosus, & voluptarius: alter ad rem attentus, parcus, industrius, & in labore perseverando assiduus, ac pertinax: deinde huius varietatis causam Genio assignat. sic autem verbo cessandi vsus est epist. ad Mæcen. ii. lib. i. Et properare loco, & cessare, & querere, & uti.

vnguif] ita reperi scriptum in sex cod. antiquis. vtebantur enim hoc verbo veteres. Lucret. lib. 4. postesq; superbos vnguif amaricino. Cic. ad Att. lib. 9. Nam vt tibi ambulandum, vnguendum: sic mihi dormiendum.

palmetis pinguis] palmetum locus palinis confitus, quemadmodum myrtetum, myrtis: quercetum, quercubus: salictum, salicibus, &c. fuit autem hic Herodes rex Syria, vbi magna palmarum copia est. sententia huius loci hæc est: scit Genius quid sit, quamobrem alter ex fratribus malit cessare, id est, nihil agere, & feriari, animo obsequi, & vnguientis nitere, quàm omnia Syria palmeta possidere.

alter Diues] Herodes cessatoris illius, & luxuriosi frater. importunus] qui nunquam conquiescit, qui nullum intermittit tempus, quin rei augendæ studeat: in suo negotio gerendo pertinax.

Siluestrem flammis, & ferro m. ag.] agrum incultum, ac sterilem, fruticibus, & arboribus partim succis, partim incensis, fertilem reddat. Virg. quoq; ignes ad agrorum culturam pertinere docet Georg. i. saepe etiam steriles incendere profuit agros, Atque leuem stipulam crepitantibus vrere flammis. &

& ferro] securi, qua succidantur arbores, seu potius vomere, quo ager subigatur, atque aretur.

mitiget.] domet, mitem efficiat, qui erat ferus, & siluestris.

Genius] Festus Pompeius scribit Genium appellatum esse Deum, qui vim rerum genendarum, seu gignendarum obrineret: (sic enim cenleo legendum apud Fest.) Aufustius item (vt ille refert) ait Genium deorum esse filium, hominum parentem, nempe ex quo homines gignuntur. Pindarus Olympiad. e. d. i. y. videtur eum δαίμονα ἡρώδλιον appellare, quem Latini Genium nominant: qui quidem Socratis, ac Platonis sententia simul cum homine nascitur, atque occidit. iam verò quis tam in litteris hospes est, vt de Socratis damonio non audierit: quod eum ad agendum impelleret nunquam: ab eo autem, quod agere cogitabat, saepe reuocaret? Postremò Menander ait suum cuiq; nascenti Genium agnasci, eundemq; homini vsque ad extremum spiritum apparere, ac præsto esse.

natale comes q. t. a.] qui comes nobis adiunctus astrum, quod nos nascentes aspicit, regit ac moderatur.

mortalis in vnum Quodque caput] qui vnoquoq; nostrum mortuo, moritur.

vultu mutabilis] varius, ac multiplex. videtur innuere, tantam in singulorum hominum moribus, & fortuna varietatem, ac mobilitatem ab ipsius Genij mutabilitate gigni. Plato quidem hominem vocat ζῶον ἐυμετέ- σολον, vel hoc tantum dicit, suum cuiq; esse Genium alijs dissimilem.

albus, & ater] bonus, & malus: benignus, ac malignus: commodus, & incommodus. Catull. in Cæs. Nec scire vtrum sis albus, an ater homo.

vtar, & ex m.] semper vsum bonorum partorum commendat Horat. nimiam autem parsimoniam reprehendit, exagitat, ac detestatur. saty. i. i. lib. 2. Si quis emat citharas, emtas comportet in vnum Nec studio cithara, nec Musa deditus vlti, &c. adde versus aliquot, qui deinceps sequuntur.

tollam] sumam, vt saty. i. lib. i. at suauè est ex magno tollere aceruo: & item saepe alibi.

quid de me iud. her.] epist. ad Torq. lib. i. Parcus ob heredis curam, nimiumq; seuerus aspidet insano.

Quòd non plura d. inu.] id est, quòd rem acceptam non auxerim: vel, vt alij, quòd plura non sit consecutus heres ex hereditate, quàm in me viuum contulerit, dum me muneribus captat: à quibus dissentio. malimq; intelligere data, ea quæ dedit Mæcenas.

& tamen idem Scire volam, &c.] & tamen ego idem, qui parsimoniam nimiam tantopere insector, & vsum suadeo, quæram quid intersit inter eum, qui hilariter, & iucundè viuat, & eum, qui sua bona dissipet, ac profundat: quid item intersit inter parcum, & auarum. sic saty. i. i. lib. 2. Sordidum à tenui victu distabit ofello iudice: nam frustra vitium vitaueris illud, si te alio prauum detorseris.

Distat enim, &c.] id est, interest vtrum tua perdas, ac profundas luxuriosorum, ac nepotum in morem, an libenter sumtum facias, neque te querendi studio exrucies, sed potius, dum licet, iucundè viuas.

Ac potius, puer, &c.] pendent hæc è superioribus. significat autem Horatius à simili, quemadmodum pueri diebus festis toto eo tempore, quod eis datur ad animorum remissionem, & oblectatione, raptim fruuntur, scientes diebus profectis sibi ad pensum pristinum, vsitatumq; studium, ac laborem esse reuertendum: ita & homines debere, dum per ætatem licet, & dum vita suppetit, quæ breuissimis terminis continetur, animi tranquillitati, & hilaritati operam dare. sic suprâ Od. ix. lib. i. Donec iuuenti carniies abest Morosa.

festis Quinquatribus] Quinquatrus dies erant quinque festi Mineruæ. Appellabantur autem Quinquatrus, non Quinquatua. M. Tull. M. Cælio. lib. 2. epist. sollicitus equidem eram de rebus urbanis: ita tumultuose conciones, ita molestæ Quinquatrus afferebantur.

olim] interdum, uox, ut sæpe aliàs. Exiguo, gratocq; fr.] sic Lucr. lib. 3. breuis est hic fructus homullis: iam fuerit, neque post unquam reuocare licebit.

raptim] sic suprâ Od. xiii. libr. epod. rapiamus amici Occasionem de die.

Pauperies imm. dom.] alij sic interpretantur: pauperies domus, immunda, id est, paupertas domus inelegans, ac sordida longè absit à me: ut domus sit patrij casus: alij legunt εὐνοῦδ' ἔτας, pauperies, immunda domus, ut domus sit recti casus: alij legunt domu: quod postremum non probo.

ego vtrum Naue ferar, &c.] id est, siue magna, siue parua naue ferar, &c. Nam hoc loco vtrum, & an non interrogant: quod est admodum rarum, ac nouum, nisi quis hoc modo malit hunc versum explicare, ego vtrum Naue ferar magna, an parua (subintellige, nihil refert) ferar vnus, & idem.

Non agimur tumidis velis Aq. f. &c.] ἀλλυγοῖα est: cuius hæc est sententia: non sumus admodum fortunati, nec opulenti: non tamen valde inopes, aut pauperes, aut miseri sumus.

specie] ἡμιούλι, id est, persona, & decore quodam externo, ut epist. ad Numic. lib. i. si fortunatum species, & gratia præstat. M. Tull. lib. i. epist. ad Qu. Frat. tamen species ipsa tam gratiosi liberti, aut serui, dignitatem habere nullam potest, vide, quæ annotauimus ad illum locum, si fortunatum species, &c.

loco, re] gradu, & pecunia, seu copijs rei familiaris. Non es auarus] innuit, eum, qui beatè viuere cupiat, ab omni animi perturbatione vacuum, ac liberum esse oportere: neque satis esse, si vno vitio careat: sed ei operam dandam esse, si sanus viuere velit, ut omnes animi morbos radicitus euellat.

quid? cetera iam simul] sic habent libri omnes veteres, longè (opinor) concinnius, & venustius, quàm vulgati num simul isto, &c.

fagas] saga mulieres à sagingendo, quod est acutè sentire, sunt appellatæ, inquit M. Tull. ut annotauimus sup. ad Od. xviii. lib. i. Quæ saga, quis te soluere Thessalis Magnus Venenis, quis poterit Deus?

nocturnos Lemures] nocturnas animarum species falsas.

portentâq; Thessala] τέρατα, θαύματα, miracula rerum, quæ edunt Thessali carminibus, & venenis.

Natales

Natales gratè numeras? id est, tui generis auctores, & incunabula tua libenter commemoras? multos enim suorum parentum, & sui generis pudet, ac pœnitet. alij per natales, annos, & ætatem duntaxat significari volunt. Iam quia annorum multitudo propinquitatem mortis denunciat, plerisque pudet de annis suis confiteri. natales autem subintellige dies.

spinis de pluribus] per spinas, ægrotudines, angores, vitia deniq; animorum significantur, ut sup. epist. ad Villicum lib. i. Certenus spinas animo ne ego fortius, an tu Euellus agro.

decede p.] decede de loco, & de via, seu de statione vitæ: da locum melioribus. sup. Od. v. lib. 2. Vbi non Hymetto Mella decedunt. succedere, & decedere inter se opponuntur. dicimus enim, decedere de provincia, de vita.

Tempus abire tibi est, ne p. l.] sic Lucret. lib. 3. Nunc aliena tua tamen atate omnia mitte, æquo animoq; agendum, iam alijs concede: necesse est. Sed pauci sunt, qui tanquam conuiuæ saturi, decedant de vita, ut ait saty. i. lib. i. in extrem. atqui nihil est tam secundum naturam, quàm homini leni, emori.

Lusisti satis] satis diu operam rebus amatorijs dedisti. hæc enim vis est huius verbi interdum, ut suprâ diximus ad illum locum, Nec lusisse pudet, sed non incidere ludum.

lasciua decentius ætas] adolescentia, vel iuuenta, quam magis decet delicias facere, & voluptatibus indulgere.

AD PISONES DE ARTE POETICA.

Scio, viros huius ætatis doctissimos & scripsisse, & edidisse in hunc librum commentarios: quæ res me sanè deterrere debebat, ne quid meorum scriptorum huc admiscerem. Verùm, cum initio totum hunc poetam explicare constituissem, atque in eam curam aliquot iam annos incubuissem, cuius mei consilij participes essent, & cõscij homines mihi amicissimi, iidemq; eruditissimi: non existimaui, mihi hanc laboris à me suscepti partem, etiam si ab alijs esset occupata, prætermittere, aut deprecari licere, veritus ne nonnulli, si huius nominis solutionem alijs delegarem, neque totum hoc æs alienum egomet meis nummis dissoluerem: hoc quicquid est, acerbius à me exigent, mecumq; summo iure experientur, & ex syngrapha agerent. Verumtamen eam moderatione in hac mei pensi parte persoluenda adhibere institui, ut vno tempore, & ijs satisfacere, qui integram à me huius æris alieni dissolutionem flagitarent, & eos non offenderem, qui hoc reliquum à locupletioribus exigere mallent: statuiq; mihi ingenuos, & candidos opifices imitandos esse, qui, posteaquam ad partem aliquam operis à se conducti, ac suscepti difficilem peruenerunt, quam intelligant, neque se satis cumulata absolueri posse, & alios ornatius, ac politius, quàm se, perfecturos esse, ad operis locatorem vltro accedunt: denunciant, atq; ingenuè farentur se in hac operis parte minus ei satisfacere posse: docet alios esse præstantiores artifices, non solum omnibus notos, verùm etiam nobiles, & claros, qui eam summo artificio elaborare, politissimaq; arte perficere possint: demon

strant

strant, eorum copiam esse paratam, atque in medio positam: suadent, ut iisdem conditionibus, eademque mercede, & impensa, illorum opera utatur potius, quam sua. Horum igitur exemplo humanissimos, optimosque lectores, quibus me totum hoc pensum Horatianum debere non nego, oro, atque obsecro, ut me hanc de arte poetica ad Pisones epistolam strictim attingere sinant: hortor, ut integram, plenam, vberem, ac perpolitam eius explanationem à Francisco Luisino, Iacobo Grisolio, Achille Statio Lusitano, quem Romæ cognoui, aliisque doctissimis viris petat: ab illorum fontibus se quantumuis magnam sitim expleturos esse cōfidant: meos riuulos vel prætereant, vel ita leuiter degustent, ut intelligant, eos non sitientibus faucibus proluendis, sed primoribus labris modicè duntaxat irrigandis esse cōparatos. De inscriptione autè huius libri, seu epistolæ ad Pisonem de arte poetice, paucis tibi, lector, sententiam quorūdam doctorum nostræ ætatis virorum, & meam aperiam. Illi igitur eam inter epistolas referendam, & ita inscribendam censent, ad Pisones: nihil præterea: à quibus dissentire difficile est. Nam, quin ad Pisones scripta sit, quemadmodum alia ad Mæcenatem, alia ad Iulium Florum: una, ad Augustum: alia, ad alios, negari id quidem non potest. Neque est, quòd quenquam vel longitudo, vel argumentum moueat. De longitudine facilis responsio est. Epistola ad Augustum, epistola ad Iulium Florum lib. 2. longæ sunt. Platonis, & M. Tull. epistolæ quædam sunt longissimæ, quæ tamen non iccirco epistolarum nomen amittunt. De argumento, suo quæque epistola constat argumento: neque debent esse inanes epistolæ. Exempli causa, in prima epistola lib. 1. hortatur ad studium philosophiæ, eius utilitatè demonstrat, vulgi opinionem sequi vetat. in secunda, arrepta ex Homero occasione, philosophiam quoque commendat: errare homines, qui multo maiorem corporis, & rerum externarum curam habeant, quam animi: frustra enim quæri cetera bona, eorumque possessionem inutilem esse, nisi animus sit omni perturbatione, & motu à ratione auerso, tanquam morbo, vacuus, & purgatus. Eam, quæ est ad Numicium, licet ita inscribere *De finibus bonorum*. epistola ad Fuscum Aristium ita inscribi potest *De comparatione vite rusticæ, & tranquillæ cum vite urbana, & turbulentiæ*. epistola ad Augustum tota est de veteribus, & nouis poetis. In secunda lib. 2. ad Iul. Florum primùm exponit, quamobrem olim sese ad versus scribendos cōtulerit: deinde ad extremum concludit fatius esse omisso studio poetico, & relictis versibus, ac nugis rectè viuendi disciplinam colere, & persequi. Possem eodem modo singulas epistolas percurrere, & quodnam sit cuiusque argumentum indicare, nisi vererer, ne alieno loco hæc videar inculcare. Sic igitur Horatius in hac ad Pisones epistola, cum de omni poetice genere disputat, tum maxime de comædia, & tragædia utilissima præcepta dat, non ut philosophus, sed, ut poeta. Hæc me ratio adduxit, ut putem cum multis doctis, primùm hanc esse epistolam, deinde simpliciter ita esse inscribendam *epistola ad Pisones*. Quòd si quis volet, hæc addi, *de arte poetica*, non reclamabo, modò idem facere licere in omnibus epistolis, fateatur. Ego interea tamen receptam consuetudinem, vulgique opinionem in eo secutus sum, quòd hunc titulum *de arte poetica* retinui: in altero, quòd epistolam appellauit, doctorū sententiā probaui.

HVMANO

HVMANO capiti cervicem pictor equinam
 lungere si velit, & varias inducere plumas,
 Undique collatis membris, ut turpiter atrum
 Desinat in piscem mulier formosa superne:
 Spectatum admissi risum teneatis amici?
 Credite Pisones isti tabula fore librum
 Persimilem, cuius, velut agri somnia, vana
 Fingentur species, ut nec pes, nec caput vni
 Reddatur formæ. pictoribus, atque poetis
 Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.
 Scimus, & hanc veniam petimusque, damusque vicissim.
 Sed non, ut placidis coeant immittia: non, ut
 Serpentes auibus gementur, tigribus agni.
 Inceptis grauibus plerunque, & magna professis
 Purpureus, latè qui splendeat, vnus, & alter
 Assuitur pannus, cum lucus, & ara Diana,
 Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
 Aut flumen Rhenum, aut pluuius describitur arcus.
 Sed nunc non erat his locus, & fortasse cupressum
 Scis simulare. quid hoc, si fractis enatat expes
 Nauibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit
 Institui: currente rota cur vrceus exit?
 Denique sit, quod vis, simplex duntaxat, & vnum.
 Maxima pars vatum, pater, & iuuenes patre digni,
 Decipimur specie recti. breuis esse laboro?
 Obscurus fio. sectantem læuia, nerui
 Deficiunt, animique: professus grandia, turgēt:
 Serpit humi rutus nimium, timidusque procellæ.
 Qui variare cupit rem prodigialiter vnam:
 Delphinum siluis appingit, fluctibus aprum.
 In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.

O o æmilium

Aemilium circa ludum faber imus & ungueis
Exprimet, & molleis imitabitur are capillos:
Infelix operis summa: quia ponere totum
Nesciet. hunc ego me, si quid componere curem,
Non magis esse velim, quam prauo viuere naso,
Spectandum nigris oculis, nigroq; capillo.
Sumite materiam vestris, qui scribitis, equam
Viribus: & versate diu, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri. cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hac virtus erit, & Venus, aut ego fallor,
Ut iam nunc dicat iam nunc debentia dici:
Pleraque differat, & praesens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis, cautusq; serendis,
Dixeris egregie, notum si callida verbum
Reddiderit iunctura nouum. si forte necesse est
Indicijs monstrare recentibus abdita rerum:
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget: dabiturq; licentia sumpta pudenter.
Et noua, fictaq; nuper habebunt verba fidem: si
Græco fonte cadent, parca detorta. quid autem
Cacilio, Plautoq; dabit Romanus, ademtum
Virgilio, Varioq;? ego cur acquirere pauca,
Si possum, inuideor? cum lingua Catonis, & Enni
Sermonem patrium ditauerit, & noua rerum
Nomina protulerit? licuit, semperq; licebit,
Signatum praesente nota producere nomen.
Ut siluae folijs pronos mutantur in annos:
Prima cadunt. ita verborum vetus interit aetas:
Et iuuenum ritu florent modo nata, vigentq;.

Debemur

Debemur morti nos, nostraq;: siue receptus
Terra Neptunus, classeis Aquilonibus arcet,
Regis opus: sterilis ve diu palus, aptaq; remis
Vicinas vrbeis alit, & graue sentit aratrum:
Seu cursum mutauit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius: mortalia facta peribunt:
Nedum sermonum stet honos, & gratia viuax.
Multa renascentur, quae iam cecidere: cadentq;
Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet vsus:
Quem penes arbitrium est, & ius, & norma loquendi.
Res gesta, regumq;, ducumq;, & tristia bella
Quo scribi possent numero, monstrauit Homerus.
Versibus impariter iunctis querimonia primum,
Post etiam inclusa est voti sententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emisit auctor:
Grammatici certant: & adhuc sub iudice lis est.
Archilochum proprio rabies armauit iambo.
Hunc socci cepere pedem, grandesq; cothurni,
Alternis aptum sermonibus, & populareis
Vincentem strepitus, & natum rebus agendis.
Musa dedit fidibus diuos, puerosq; deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et iuuenum curas, & libera vina referre.
Descriptas seruare vices, operumq; colores,
Cur ego, si nequeo, ignoroq;, poeta salutor?
Cur nescire pudens praeue, quam discere malo?
Versibus exponi tragicis res comica non vult:
Indignatur item priuatis, ac prope socco
Dignis carminibus narrari caena Thyesta.
Singula quaeque locum teneant sortita decenter.
Interdum tamen & vocem comædia tollit:

00 2

iratusq;

Iratusq; Chremes tumido delirigat ore.
Et tragicus plerunque dolet sermone pedestri.
Telephus, & Peleus, cum pauper, & exul vterque,
Proycir ampullas, & sesquipedia verba,
Si curat cor spectantis tetigisse querela.
Non satis est pulchra esse poemata: dulcia sunt:
Et quocumque volent, animum auditoris agunto.
Ut ridentibus arrident: ita stentibus assunt
Humani vultus. si vis me flere: dolendum est
Primum ipsi tibi: tunc tua me infortunia ledent,
Telephe, vel Peleu. male si mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo. tristia maestum
Vultum verba decent: iratum, plena minarum:
Ludentem, lasciuia: seuerum, seria dictu.
Format enim natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum: iuuat, aut impellit ad iram:
Aut ad humum marore graui deducit, & angir:
Post effert animi motus interprete lingua.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta:
Romani tollent equites, peditesq; cachinnum.
Intererit multum Dauusne loquatur, Eros ne:
Naturusne senex, an adhuc florente iuuenta
Feruudus, an matrona potens, an sedula nutrix,
Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli:
Colchus, an Assyrius, Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam sequere: aut sibi conuenientia finge
Scriptor honoratum si forte reponis Achillem:
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Iura neget sibi nata: nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox, inuictaq;: flebilis Ino:
Perfidus Ixion: Io vaga: tristis Orestes,

Si quid inexpertum scenae committis, & audes
Personam formare nouam: seruetur ad imum,
Qualis ab incepto processerit: & sibi constet.
Difficile est proprie communia dicere: tuq;
Rectius Iliacum carmen deducis in actus:
Quam si proferres ignota, indictaq; primus.
Publica materies priuati iuris erit, si
Nec circa vilem, patulumq; moraberis orbem:
Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres: nec desilies imitator in arctum:
Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex:
Nec sic incipies, vt scriptor cyclicus olim,
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatus?
Parturient montes: nascetur ridiculus mus.
Quanto rectius hic, qui nil molitur inepte?
Dic mihi Musa virum, capta post tempora Troia,
Qui mores hominum multorum vidit, & vrbeis.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, vt speciosa dehinc miracula promat,
Antiphatem, Scyllamq;, & cum Cyclope Charybdin.
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo.
Semper ad euentum festinat: & in medias res
Non secus, ac notas, auditorem rapit: & quae
Desperat tractata nitefcere posse, relinquit.
Atque ita mentitur: sic veris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi.
Si plausoris eges aulae manentis, & vsque
Sessuri, donec cantor, vos plaudite, dicar:

Aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores:
Mobilibusq; decor naturis dandus, & annis.
Reddere qui voces iam scit puer: & pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere: & iram
Colligit, ac ponit temerè: & mutatur in horas.
Imberbis iuuenis tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibusq;, & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Utilium tardus prouisor, prodigus aris,
Sublimis, cupidusq;, & amata relinquere pernix.
Conuersis studijs, etas, animusq; virilis
Quærit opes, & amicitias: inseruit honori:
Commisisse cauet, quod mox mutare laboret.
Multa senem circumueniunt incommoda: vel quòd
Querit, & inuentis miser abstinet, ac timet uti:
Vel quòd res omneis timide, gelideq; ministrat,
Dilator, spe longus, iners, auidusq; futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero: censor, castigatoremq; minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda secum:
Multa recedentes adimunt: ne forte seniles
Mandentur iuueni partes, pueroq; viriles:
Semper in adiunctis, æuoq; morabimur aptis.
Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.
Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm, quæ sunt oculis subiecta fidelibus: & quæ
Ipse sibi tradit spectator. non tamen intus
Digna geri, promes in scenam: multaq; tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet:
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus:

Aut

Aut in auem Progne vertatur: Cadmus in anguem.
Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.
Ne' ve minor, neu sit quinto productior actus
Fabula: quæ posci vult: & spectata reponi.
Nec deus interfit, nisi dignus vindice nodus
Inciderit: nec quarta loqui persona laboret.
Actoris partes chorus, officiumq; virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducatur, & hæreat aptè.
Ille bonis faueatq;, & consilietur amicis:
Et regat iratos: & amet peccare timentes.
Ille dapas laudet mensæ breuis: ille salubrem
Iustitiam, legesq;, & apertis ocia portis.
Ille tegat commissa: deosq; precetur, & oret,
Ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.
Tibia non, ut nunc, orichalco iuncta, tubæq;
Aemula: sed tenuis, simplexq; foramine pauco
Aspirare, & adesse choris erat virilis, atque
Nondum spissa nimis complere sedilia flatu.
Quò sanè populus numerabilis, utpote paruus,
Et frugi, castusq;, verecundusq; coibat.
Postquam cæpit agros extendere victor, & urbem
Latior amplecti murus: vinoq; diurno
Placari Genius festis impune diebus:
Accessit numerisq;, modisq; licentia maior.
Indoctus quid enim saperet, liberq; laborum,
Rusticus urbano confusus, turpis honesto?
Sic prisca motumq;, & luxuriam addidit arti
Tibicen: traxitq; vagus per pulpita vestem.
Sic etiam fidibus voces creuere seueris:
Et tulit eloquium insolitum facundia præceps:

Util.

Utiliumq; sagax rerum, & diuina futuri
Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum,
Mox etiam agresteis satyros nudauit, & asper
Incolumi gravitate iocum tentauit, eò quòd
Illecebris erat, & grata nouitate morandus
Spectator, functusq; sacris, & potus, & exlex.
Verùm ita risores, ita commendare dicaces
Conueniet satyros: ita vertere seria ludo:
Ne, quicumque deus, quicumque adhibebitur heros,
Regali conspectus in auro nuper, & ostro,
Nigret in obscuras humili sermone tabernas:
Aut, dum vitat humum, nubeis, & inania captet.
Effutire leueis indigna tragædia versus:
Ut festis matrona moueri iussa diebus,
Intererit satyris paulum pudibunda proteruis.
Non ego inornata, & dominantia nomina solum,
Verbaq; Pisones, satyrorum scriptor amabo:
Nec sic enitar tragico differre colori,
Ut nihil intersit Danus ne loquatur, & audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum:
An custos, famulusq; dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quiuis
Speret idem: sudet multum, frustra q; laboret
Ausus idem: tantum series, iuncturaq; pollet:
Tantum de medio sumtis accedit honoris.
Siluis deducti caueant, me iudice, Fauni,
Ne, velut innati triuys, ac pæne forenses,
Aut nimium teneris iuuenentur versibus unquam:
Aut immunda crepent, ignominiosaq; dicta.
Offenduntur enim, quibus est equus, & pater, & res:

Nec

Nec si quid fricti ciceris probat, & nucis emtor,
Aequis accipiunt animis: donant ve corona.
Syllaba longa breui subiecta, vocatur lambus,
Pes citus: vnde etiam trimetris accrescere iussit
Nomen lambeis, cum senos redderet ictus:
Primus ad extremum similis sibi, non ita pridem,
Tardior ut paulo, grauiorq; veniret ad aureis,
Spondeos stabileis in iura paterna recepit
Commodus, & patiens: non ut de sede secunda
Cederet, aut quarta socialiter. hic & in Acti
Nobilibus trimetris apparet rarus, & Enni.
In scenam missos magno cum pondere versus,
Aut opera celeris nimium, cura q; carentis,
Aut ignorata premit artis crimine turpi.
Non quiuis videt immodulata poemata iudex:
Et data Romanis venia est indigna poetis.
Iccircò ne vager, scribamq; licenter: an omneis
Visuros peccata putem mea tutus, & extra
Spem venia cautus? vitauit denique culpam:
Non laudem merui. vos exemplaria Græca
Nocturna versate manu, versate diurna.
At vestri proavi Plautinos & numeros, &
Laudauere saleis, nimium patienter vtrunque,
Ne dicam stultè, mirati: si modò ego, & vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto.
Legitimumq; sonum digicis callemus, & aure.
Ignotum tragica genus inuenisse camæna
Dicitur, & plaustris vexisse poemata Thespis:
Quæ canerent, agerentq;, peruncti secibus ora.
Post hunc persona, palla q; repertor honesta
Aeschylus & modicis instrauit pulpita tignis:

P P

Et

Et docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.
Succesit vetus his comædia, non sine multa
Laude: sed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi, lex est accepta, chorusq;
Turpiter obticuit, sublato iure nocendi.
• Nil intentatum nostri liquere poëta:
• Nec minimum meruere decus, vestigia Græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta:
Vel, qui prætextas, vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret, claris ve potentius armis,
Quàm lingua, Latium, si non offenderet vnum-
Quenque poëtarum limæ labor, & mora. vos o
Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies, & multa litura coercuit: atque
Præfectum, decies non castigauit, ad vnguem.
Ingenium misera quia fortunatius arte
Credidit, & excludit sanos Helicone poëtas
Democritus: bona pars non vngueis ponere curat,
Non barbam: secreta petit loca: balnea vitat.
Nanciscetur enim pretium, nomenq; poëta:
Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
Tonsori Licino commiserit. O ego leuius,
Qui purgo bilem sub verpi temporis horam.
Non alius faceret meliora poemata. verum
Nil tanti est, ergo fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet, exors ipsa secandi.
Munus, & officium, nil scribens ipse, docebo:
Unde parentur opes: quid alat, formetq; poëtam:
Quid deceat, quid non: quò virtus, quò ferat error.
Scribendi recte, sapere est & principium, & fons.
Rem tibi Socratica poterunt ostendere chartæ:

Verbaq;

Verbaq; prouisam rem non inuita sequentur.
Qui didicit, patriæ quid debeat, & quid amicis:
Quo sit amore parens, quo frater amandus, & hospes:
Quod sit conscripti, quod iudicis officium: quæ
Partes in bellum missi ducis: ille profectò
Reddere personæ scit conuenientia cuique.
Respicere exemplar vitæ, morumq; iubebo
Doctum imitatorem: & veras hinc ducere voces.
Interdum speciosa locis, morataq; recte
Fabula, nullius Veneris, sine pondere, & arte,
Valdius oblectat populum, meliusq; moratur,
Quàm versus inopes rerum, nugeq; canoræ.
Græus ingenium, Græus dedit ore rotundo
Musa loqui, præter laudem, nullius auaris.
Romani pueri longis rationibus assentem
Discunt in parteis centum diducere. dicat
Filius Albini, si de quinquunce remota est
Uncia: quid superat? poterat dixisse triens: heus,
Rem poteris seruare tuam. redit uncia: quid fit?
Semis. at hæc animos ærugo, & cura peculi,
Cum semel imbuerit: speramus carmina fingi
Posse linenda cedro, & leui seruanda cupressos?
Aut prodesse volunt, aut delectare poëta:
Aut simul & iucunda, & idonea dicere vitæ.
Quicquid præcipies, esto breuis: vt citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantq; fideles.
Omne superuacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis causa, sint proxima veris.
Nec, quodcunque volet, poscat sibi fabula credi:
Neu pransæ Lamie viuum puerum extrahat aluo:
Centuriæ seniorum agitant expertia frugis:

Pp 2

Celsi

Celsi prætereunt austerâ poemata Rhæmus.
Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterq; monendo.
Hic meret æra liber Sosis: hic & mare transit,
Et longum noto scriptori prorogat æuam.
Sunt delicta tamen, quibus ignouisse velimus.
Nam neque chorda sonum reddit, quem vult manus, & mens:
Poscentiq; grauem persæpe remittit acutum:
Nec semper feriet, quodcumque minabitur, arcus.
Verum, ubi plura nitent in carmine: non ego paucis
Offendar maculis: quas aut incuria fudit:
Aut humana parum cavit natura. quid ergo?
Ut scriptor si peccat idem librarius vsque,
Quauis est monitus, venia caret: & citharædus
Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem:
Sic mihi, qui multum cessat, fit Cherilus ille,
Quem bis, terq; bonum, cum risu miror: & idem
Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.
Verum opere in longo fas est obrepere somnum.
Ut pictura, pœsis, erit, quæ si propius stes,
Te capiat magis: & quedam, si longius abstes.
Hæc amat obscurum: volet hæc sub luce videri:
Iudicis argutum quæ non formidat acumen.
Hæc placuit semel: hæc decies repetita placebit.
O maior iuuenum, quauis & voce paterna
Fingeris ad rectum, & per te sapis: hoc tibi dictum
Tolle memor a certis medium, & tolerabile rebus
Recte concedi. consultus iuris, & actor
Causarum mediocris abest virtute disertæ
Mæssa: nescit, quantum Cascellius Aulus:
Sed tamen in pretio est. mediocribus esse poetis

Non

Non di, non homines, non concessere columna.
Ut gratas inter mensas symphonia discors,
Et crassum unguentum, & Sardo cum melle papauer,
Offendunt: poterat duci quia cæna sine istis:
Sic animis natum, iuuentumq; poema iuandis,
Si paulum summo discescit: vergit ad imum.
Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis:
Indoctusq; pila, disciue, trochide quiescit:
Ne spissæ risum tollant impune corona.
Qui nescit, versus tamen audet fingere. quid ni?
Liber, & ingenuus, præsertim census equestrem
Summam nummorum, vitioq; remotus ab omni.
Tu nihil inuicia dices, faciesve Minerva:
Id tibi iudicium est: ea mens. si quid tamen olim
Scripseris, in Mæci descendat iudicis aureis,
Et patris, & nostras: nonumq; prematur in annum.
Membranis intus positus delere licebit,
Quod non edideris. nescit vox missa reuerti.
Siluestreis homines sacer, interpretæq; deorum
Cadibus, & victu fædo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigres, rapidosq; leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere, quò vellet. fuit hæc sapientia quondam:
Publica priuatis secernere, sacra profanis:
Concubitu prohibere vago: dare iura maritis:
Oppida moliri: leges incidere ligno.
Sic honor, & nomen diuinis vatibus, atque
Carminibus venit. post hos insignis Homerus,
Tyrtæusq; mares animos in Martia bella
Versibus exacuit. dicta per carmina sortes:

Pp 3

Et

Et vite monstrata via est: & gratia regum
Pierys tentata modis: ludusq; repertus,
Et longorum operum finis: ne forte pudori
Sit tibi Musa lyrae sollers, & cantor Apollo.
Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quaeritum est, ego nec studium sine diuite vena,
Nec rude quid profer video ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & coniurat amice.
Qui studet optatam cursu contingere metam,
Multa tulit, fecitq; puer: sudavit, & alfit:
Abstulit Venere, & vino, qui Pythia cantat
Tibicen, didicit prius, extimuitq; magistrum.
Nunc satis est dixisse, ego mira poemata pango.
Occupet extremum scabies, mihi turpe relinqui est:
Et, quod non didici, sanè nescire fateri.
Ut praeo, ad merces turbam qui cogit emendas,
Assentatores iubet ad lucrum ire poeta
Diues agris, diues positus in fanore nummis.
Si verò est, unctum qui recte ponere possit.
Et spondere leui pro paupere: & eripere atris
Litibus implicitum: mirabor, si sciet inter-
Noscere mendacem, verumq; beatus amicum.
Tu seu donaris, seu quid donare voles cui:
Nolito ad versus tibi factos ducere plenum
Laetitia, clamabit enim pulchre, bene, recte:
Pallecet super his: etiam stillabit amicis
Ex oculis rorem: saliet: tundet pede terram.
Ut, qui conducti plorant in funere, dicunt,
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo: sic
Derisor vero plus laudatore mouetur.
Reges dicuntur multis urgere culullis,

Et

Et torquere mero, quem perspexisse laborant,
An sit amicitia dignus, si carmina condas:
Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.
Quintilio si quid recitares, corriges, sodes,
Hoc, aiebat, & hoc, melius te posse negares,
Bis, terq; expertum frustra: delere iubebat:
Et male tornatos incudi reddere versus.
Si defendere delictum, quam vertere, malles:
Nullum ultra verbum, aut operam insumebat inanem,
Quin sine riuiali teq; & tua solus amares.
Vir bonus, & prudens versus reprehendet inerteis:
Culpabit duos: incomtis allinet atrum
Transuerso calamo signum: ambitiosa recidet
Ornamenta: parum claris lucem dare coget:
Arguet ambigue dictum, mutanda notabit:
Fiet Aristarchus: nec dicet, cur ego amicum
Offendam in nugis? hæc nugæ seria dicent
In mala derisum semel, exceptumq; sinistra.
Ut, mala quem scabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, & iracunda Diana:
Vesantum tetigisse timent, fugiuntq; poetam,
Qui sapiunt: agitant pueri, incautiq; sequuntur.
Hic, dum sublimeis versus ructatur, & errat:
Si veluti merulis intentus decedit auceps
In puteum, foueamve: licet, succurrite, longum
Clamet, io, ciues: non sit, qui tollere curet.
Si quis curet opem ferre, & demittere funem:
Qui scis, an prudens huc se deiecerit? atque
Seruari noluit? dicam, Siculiq; poeta
Narrabo interitum, deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles: ardentem frigidus Aetnam
Insiluit.

Insiluit. sit ius, liceatq; perire poëtis.
 Inuitum qui seruat, idem facit occidenti.
 Nec semel hoc fecit: nec, si retractus erit, iam
 Fiet homo, & ponet famose mortis amorem.
 Nec satis apparet, cur versus factitet: vtrum
 Minxerit in patrios cineres: an triste bidental
 Mouerit incestus. certe furit: ac velut vsus.
 Obiectos cauea valuit si frangere clatros,
 Indoctum, doctumq; fugat recitator acerbus:
 Quem verò arripuit, tenet, occiditq; legendo,
 Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

COMMENTARII.

Humano capiti ceruicem] poëma, quod non constat ex conuenientibus, aptis, proprijs, accommodatis partibus: sed disconuenientibus, alienis, disparis formæ: a quæ ridiculum est, vt hoc monstrum, quod hic ab Horatio describitur. sit igitur opus, quod instituis, vnum quoddam corpus, simplex, vnius formæ, sibi constans, & conueniens, & sui simile: non multiplex, non dispar, non inæquale, non disconueniens. hoc præceptum pertinet ad argumentum operis, quod *μῦθος* appellat Aristot.
 Vndique collatis membris] omnium animalium membris collatis, & corrogatis ad hoc monstrum constituendum.
 supernè] à superiore parte. saty. v. 11. lib. 2. peccat ve supernè. & Od. x. lib. 2. & album mutor in alitem Superne.
 vt nec pes, nec caput vni R.] id est, vt nullum membrum ad vnam aliquam totius corporis formam referri possit.
 pictoribus, atque poëtis] opponet aliquis, idem licere poëtis, quod pictoribus.
 æqua] æqualis. Plato tamen lib. 4. de rep. negat poëtis esse permittendum, vt dicant, quicquid sibi videatur, his verbis: *ἔδει δὲ ὁμιλεῖν τοῖς ποιηταῖς λέγειν ὅ, τι φίλον.*
 Scimus] respondet Horatius.
 coëant] coniungantur. epist. ad Torq. vt coëat par, iungaturq; pari.
 Inceptis grauibus, &c.] docet, ea, quæ adhiberi solent ornandi causa, nihil ad id, quod agitur, pertinentia, vt longas degresiones à proposito, & descriptiones ineptas, & quæ Græci vocant *ἑπεισόδια* à re admodum aliena, esse fugienda.
 flumen Rhenum] sic locutus est sup. Od. 11. lib. 4. *Metaurū flumen.*
 cupressum Scis simulare] dices, te cupressum bellè admodum scire penicillo

penicillo exprimere: quid tum, si tibi naufragium pingendum locatum est? quid cupressui cum naufragio? prouerbum in eos conuenit, qui id, quod vnum sciunt, fortasse non valdè magnum, quouis loco ineptè, atque intempestiuè inculcât, ab illo imperito pictore natum, qui à naufrago conductus, vt in tabula naufragium eius depingeret, quærebat ab eo, num cupressum appingi vellet.
 si tract. enat. exp. Nauib. &c.] id est, si is à quo mercedem accepisti, vt abs te pingeretur, naufragus est?
 expes] sine spe, naufragio videlicet facto omnium fortunarum suarum. Attius Medea. exul inter hosteis, expes, desertus, vagus.
 amphora cœpit Institui] vsitatus est bonis scriptoribus ita loqui Amphora cœpta est institui. vitur tamen & M. Tull. hoc genere lib. 14. epist. ad Terent. si qua vis, aut si qua rapina fieri cœperint: & iterum Horat. epist. ad Valam lib. 1. urbanus cœpit haberi. amphora vas grande, & amplum, quod capit sextarios octo. vrceus verò longè minor, longeq; alia forma. rotam autem intellige figuralem. Plaut. in Epidico. Versutior es, quam rota figuraris. Tib. lib. 2. eleg. 111. At tibi leta trahant sanna conuiuia testa, Fictaq; Cumana lubrica terra rota. Hor. sup. Od. x. lib. 3. Ne currente retro funis eat rota.
 Denique sit, quod vis, simplex, &c.] Denique opus, seu poëma, quod instituis, non sit multiplex, neque ex partibus dissimilium formarum compositum: sed simplex, & vnū corpus. non admodum dissimile est, quod scribit Arist. in libello *ὑπὲρ ποιητῶν ἀνάγκη ἀρετῆ καλῶς ἔχοντα μῦθον, ἀπλὸν ἢ μάλλον, ἢ διπλῆν.*
 Max. pars vatum, &c.] hæc nō eò pertinēt, vt aliquid propriè de breuitate præcipiat, vt quidam exultimant, neque vt *ὑπερλέξιος*, aut de verborum delectu, vt alij volunt: sed vniuersè docet, scriptorem acerrimi, ac limatissimi iudicij esse oportere, vt recta à prauis discernere queat, ne vitia in scribendo pro virtutibus sequatur. obscuræ enim sunt, & tenues veri, & falsi notæ, vt non nisi oculatissimi eas internoscere possint.
 speciei recti] falsa, id est, quæ imitatur rectum, cum à recto absit plurimum.
 breuis esse laboro, Obscurus fio] sine dubio breuitatem orationis in re, & sententia longa adhibere, obscuritatem parit. videndum est igitur, vt orationis magnitudo sententiæ subiectæ sit æqualis, id est, vt tantum sit verborum, quantum necesse est, quemadmodum scribit M. Tul. lib. de orat. ad Qu. Frat. 1. quod præstare difficile est. Verum enim verò, vt ait Pindarus Pyth. eid. 3. *magne virtutes, longam orationem desiderant. ei autem, qui de re magna, & longa pauca verba facere velit, sapiens auditor optandus, & quarendus est. sed orationis opportunitas, id est, ea oratio, quæ & breuis sit, cum breuitate opus est, & longa, cum res, & tempus verborum multitudinem desiderant, proinde vt omnium rerum, præcipuam laudem meretur.* verba Pindari sunt hæc, quibus tota de breuitate orationis questio terminari, ac transigi potest. *Ἀρεταὶ δὲ αἰεὶ μεγάλα πολύμυθοι. βαυὰ δὲ ἐν μακροῖσι ποιικίλλεν, ἀπὸ σοφοῖς. ὁ δὲ κατὰς ὁμοίως πάντος ἔχει κορυφάν.*
 sectantem læuia nerui Deficiunt] id est, qui nimis politum, concinnum,

cinnum, cultum, & contum orationis sectatur genus, mollem, eneruatam, & (vt loquitur ille) elumbatam orationem efficit. laeua contraria sunt asperis, vt apud Graecos λεία τοῖς τραχείοι.

Deficiunt] destituunt, deserunt. hac enim vis est huius verbi cum acc. casu coniuncti. M. Tull. ad Seruium Sulp. lib. 4. quod ea me solatia deficiunt, quae ceteris simili in fortuna non defuerunt. pro Caelio. dies iam me deficiet, si, quae dici in eam sententiam possunt, coner exprimere. Lucret. lib. 5. Post, ubi equum valide vires atate senecta, Membraque deficiunt fugienti languida vita. Horat. saty. 1. lib. 2. Cupidum pater optime, vires deficiunt. & saty. 1. lib. 1. ne se penuria victus Deficeret, metuebat. & Tibull. ad Messallam. meritas si carmina laudes Deficiant.

professus grandia turget] qui (vt ita dicam) grandiloquus videri vult, is nimis elatus, turgidus, atque inflatus euadit.

Serpit humi] nimis humilis est.

Qui vari. cup. rem prodig.] qui narrationibus, & fabulis non verisimilibus, & incredilibus, id est, ἀπίθανοις, opus, quod habet in manibus, ornare studet, &c. variare est, quod Graeci ποικίλλω dicunt.

prodigialiter] supra omnium hominum fidem.

Delph. silu. app. fl. ap.] hoc quidem abhorret à natura. nam delphini in vndis: apri in siluis viuunt. Eleganter igitur, & concinnè, vt multa Archilochus (quemadmodum refert Stobaeus) ostendens, nihil esse in hac vita tam incredibile, & praeter spem, quod non sit credibile, & sperandum, sic ait Εκ τῶ ἐν ἀπείρῳ πάντα, καὶ ἀνεπίλεπτα γίνεσθαι. Ἀνδράσι. μὲν εἰς ἑὸ ἰμιῶν εἰς ἄλλων θεωμαζέτω Μῆδῃ. ἢ αὖ δελφίσι θῆρες ἀνταμείψων νόμον, Ἐνάλια, καὶ σφί βαλάσσῃς, ἠχθύνεσθαι κύματα φίλτορ ἠπείρου γῆρῃ, τοῖσι δ' ἠδὲ ἢ ἕρος, id est, ex hoc autem apparet, non omnia esse hominibus incredibilia, nec desperanda. Nemo igitur vestrum posthac, si quid nouum viderit, miretur, neque cum fera cum delphinorum pascuis sua commutarint, & illis marini fluctus terra continente fuerint gratiores: his montes, & silua placuerint.

Aemilium circa ludum] gladiatorium, à L. Aemilio Lepido nominatum.

faber imus] faber quidam cuius taberna est omnium infima, & postrema. sic loquitur sup. epist. ad Loll. 1. lib. 1. & imi Derisor lecti. eadè ratione dixit Ianus summus ab imo epist. 1. lib. 1. & saty. 1. lib. 2. postquam omnis res mea Ianum ad medium fracta est. hic igitur faber particulas quasdam corporis factis scite exprimere poterat: totum corpus verò inscite, atque infeliciter fabricabatur. Cum hoc confert eos scriptores, qui alicuius operis σύνταξιν, id est, constitutionem, & summam conficere, aut absolueri nequeunt, cum in partibus minutissimis describendis, atque ornandis sint tolerabiles.

Infelix op. summa] infelix in vniuerso opere. hunc] talem me scriptorem esse, si quod opus scribere in animo haberem, nihilo magis cupiam, quam bellis oculis, & pulchro capillo praeditum esse, sed naso distorto ac deformi, nigri oculi, & nigri capilli olim formam commendabant, vt supra Ode xxxi. lib. 1. Et Lycum nigri oculis, nigroque Crine decorum.

aequam] non grauiorem, quam, vt vires ferre possint: patem viribus. monet

monet scriptorem, vt vires suas diligenter exploret, ne quid scribendum suscipiat, quod cumulatè explere non possit.

versate] humeris, & toto corpore. ἀλληγορία est. Nam iubet animo versare, & cogitare, quid sustinere ingenio possimus.

cui lecta potenter erit res] id est, qui rem sumserit non maiorem suis viribus, sed quam ingenio, & doctrina sustinere possit, ei neque facundia, neque dispositio deerit. potenter, id est, κτ' δυνάμει.

virtus] ἀρετή, praestantia, vt M. Tull. narrationis virtus. Arist. λέξιως ἀρετή. sed haec alibi notauimus.

Venus] venustus, lepos. infra eod. lib. Fabula nullius Veneris.

Vt iam nunc dicat iam nunc] id est, hac erit ordinis vis, & pulchritudo (nisi ego fallor) vt ea, quae nunc dici debent, iam nunc dicat: in hoc consistit ordinis vis, & pulchritudo, vt, &c.

& praesens in tempus omittat] id est, vt quidam explicant, vsque eò omittat, donec dicendi tempus adsit: suo loco, & tempore seruet. Ego praesens in tempus positum puto pro in praesenti tempore, vt sit, differat in futurum tempus, & in praesentia omittat: atque ita locutus est M. Tull. epist. ad Brutum. Vt & in praesens sceleratos ciues timore ab impugnanda patria detererem, & in posterum documentum statuerem, ne quis talem amentiam vellet imitari. & orat. 1. in Catil. quanta tempestas inuidiae nobis, si minus in praesens tempus recentis memoria scelerum tuorum, at in posteritatem impendat. T. Liuius lib. 2. nec in praesens modo, sed in venientem etiam annum, &c. & ipse Horat. Od. xv. lib. 3. Latus in praesens animus, quod ultra est, Oderit curare.

Hoc amet, hoc spernat] aliud probet, aliud improbet, ac reiciat. est enim boni poetae iudicare, quid sit dicendum, quid non: quid sit prior loco, quid posteriore collocandum.

In verbis] monet vt verba, parè admodum, & timidè nouet, aut fabricetur.

cautus] prudens, religiosus, ἐλαβής.

tenuis] parcus, restrictus, angustus.

serendis] faciendis, nouandis. translatio est ab arboribus. ita statim verba cum folijs comparat.

Dixeris egregie, notū si, &c.] egregia erit tua elocutio, si scita, & artificiosa verborum adiunctio, seu compositio verbum alioqui nouum, & nuper factum, reddiderit notum, insigne, ac luculentum: qualia sunt veliuolum, laxifragum, & similia. haec est huius loci sententia, quicquid alij somnient de verbis translatis: quam tamen testimonio, & auctoritate M. Tull. confirmabimus. Ille igitur lib. 3. de oratore, scribit tria esse in verbo simplici, quae orator afferat ad illustrandam, atque exornandam orationem: aut inusitatum verbum, aut nouatum, aut translatum: Nouari autem verba, quae ab eo, qui dicit, ipso gignuntur, ac sunt vel coniungendis verbis, vel sine coniunctione: coniungendis verbis nouantur, vt haec. Tum pauor sapientiam mihi omnem ex animo expectorat. An non vis huius me versutiloquas malitias? Videtis (inquit) versutiloquas, & expectorat, ex coniunctione facta esse verba, non nata. ex hoc loco apparet, coniuncta, seu iuncta verba à M. Tullio nominari, quae vulgò composita appellamus. Idem in oratore

oratore perf. Ego autem etiam si quorundam grandis, & ornata vox est poetarum, tamen in ea cum licentiam statuo maiorem esse, quam in nobis, faciendorum, iungendorumq; verborum, tum etiam hominum voluptati vocibus magis, quam rebus seruiunt. Idem ibid. Quid in verbis iunctis, quam scite insipientem, non insipientem? iniquum, non inequum? tricripitem, non tricripitem? concisum, non concisum? perspicue his locis verba iuncta dixit, quae grammatici composita nominant. ibidem. Itaque translata, aut facta, aut iuncta verba facile sunt cognita. translata quae sint, notum est: facta autem verba sunt, quae sine coniunctione sunt nouata ab eo, qui dicit: iuncta, quae nouata sunt ex coniunctione, & vt loquitur Horatius, ex iunctura. Idem Topicis. scanula autem P. filius postliminium iunctum putat esse verbum, vt sit in eo & post, & limen. Idem partit. ait nouari verba cum alijs modis, tum adiunctione verborum. Prisc. lib. 18. hunc verbum producit: & ita explicat. Dixeris, id est, poteris dicere: hoc tantum.

Indicijs monstrare recentibus] id est, nouis vocabulis. nam vocabula sunt indicia, seu notae rerum συμβολα, & σημεία appellat Aristoteles: & verba eò comparata sunt, vt cogitationes, & affectus nostros indicent, ac significet. aperte Horatius hic loquitur de verbis nouatis, non de translatis.

abditas rerum] id est, res abditas, & occultas. abditas rerum autem sic dictum, vt saty. 11. Corruptus Vanis rerum: & saty. v 111. ciuid. lib. ridetur filii rerum. vide, quae notauimus sup. ad Od. x 11. lib. 4. amaraq; Curarum eluere efficac.

cinctutis] cinctis, militaribus, armatis. cingebantur enim in militiam ituri. ex quo cingulum militare, & cingi pro eo, quod est ad militiam, & ad pugnam ornari. Plaut. in Amphit. Cingitur: certe expedit se. & accingi. Lucret. lib. 2. & si tibi vera videtur, Dede manus: aut si falsa est, accingere contra. quae vis inest etiam in verbo Graeco ζώνυος. Hom. ὀδυσσ. ω. ζώνυος γέ νεός, καὶ ἐπενταύοιο ἄβλα. & iliad. 4. ζωαμένω δ' ἀρα τώ γε χάτιν ἐς μέσσην ἀγῶνα. Ter. Phorm. ad te summa solum Phormio rerum redit. tu te hoc intristi: tibi omne est exedendum. accingere. Virg. En. 11. de Priamo. & inutile ferrum Cingitur. ibid. quae mens tam dira miserrime coniux Impulit his cingi telis?

non exaudita Cethegis] id est, inaudita veteribus. Continget] ἐπιπέσει: fieri poterit, vt: non reijciatur, seu non improbabitur.

licentia sumta pudenter] licentia verecunda. pudenter αἰδμήτως: cum pudore: verecundè.

fictaq; nuper] non ita pridem facta, & nouata.

habebunt fidem] id est, obtinebunt fidem, atque auctoritatem: & ita etiam M. Tull. loquitur epist. ad A. Cecinnum. lib. 6. Quare, quando, vt augures, & astrologi solent, ego quoque augur publicus ex meis superioribus praedictis constitui apud te auctoritatem augury, & diuinationis meae, debet habere fidem nostra praedictio. Idem Acad. quaest. lib. 2. quasi vero non specie visa iudicentur: quae fidem nullam habebunt, sublata veri, & falsi nota. idem pro Flacco. sed fuerunt incorrupta littere domi: nunc vero quam habere auctoritatem, aut quam fidem possunt? alioqui fidem habere dicimur ei, cui credimus, vt idem Acad. num videtur minorem habere visis, quam vigilantes, fidem?

si Graeco

si Graeco fonte cadent p. d.] id est, si erunt è Graeca lingua in vltima Latini sermonis deflexa: qualia sunt ephippium, acratophorum apud M. Tull. lib. 3. de Finibus: & ibidem, proëgmata, & apoproëgmata. & haec vulgatissima, grammatica, poetica, rhetorica, dialectica, musica, triclinium, aër, ather. iterum apud M. Tull. panchrestum medicamentum, peripetasmata, hemicyclus, pseudothyrum, sympathia, symphonia, atomi, apotheca, epitaphium, epitoma, sophisma, sorites, ephemeris, thesis, torcuma, &c. apud Horat. ea, quae supra commemorauit dyota, amyctis, balanus, &c. vel intellige ea, quae ad exemplum Graecorum in lingua Latina nouata sunt, vt medietas, quemadmodum illi μεσότης dicunt: intermundia, vt illi μετὰ κόσμια: qualitas, quae ab illis ποιότης nominatur: rectè facta, quae κατὰ πρόματτα: producta, seu proposita, quae προσημεία, reiecta, quae ἀποπροσημεία: visio, quae παντοσία: notio, quae ἐνοία: indifferens, quod ἀδιάφορον: suada, quae πεισθῶ: centimanus, qui ἐναγχοχειρ: tyrannicida, qui τυραννοκτόνος: triceps, qui τρικέφαλος: tauriformis, qui ταυρόμορφος, & alia sexcenta. nouantur enim verba aut similitudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adiunctione verborum, inquit M. Tull. Partit.

parcè detorta] id est, parcè deflexa, seu deriuata, seu deducta à Graeca lingua.

Cæcilio] Statio Cæcilio, poetæ comico, de quo supra. Variocq;] sic legendum, non Varo, vt Od. v 1. lib. 1. optimus olim Virgilius, post hunc Varius dixere quid essem. & sat. x. lib. 1. Forte epos acer, vt nemo, Varius ducit.

inuideor] ἐπιθύνω. à verbo inuideo rariusculum est: in vsu tamen sunt inuisus, & inuidendus. supra Od. x. lib. 2. caret inuidenda Sobrius aula. & Od. 1. lib. 3. Cur inuidendis postibus, & nouo sublimi ritu moliar atrium? Idem saty. 11. lib. 2. & haeret inuisis foribus. verbum inuidendi certè cum quarto casu coniungi solet, vt apud M. Tull. Tuscul. 3. vt nobis optimam naturam inuidisse videantur, qui nihil melius homini populari gloria indicauerunt. vide annot. ad saty. v 1. lib. 2. haec igitur verba, cur inuideor acquirere, valent, cur vector acquirere? sic Graeci φοβέμεναι, & φοβῶ. Eurip. Med. μὴ φοβέει φράσαι, id est, ne inuide dicere. ibid. Καὶ νῦν τὸ μὲν σὸν ἐ φοβῶ καλῶς ἔχειν, id est, non inuideo res tuas benè habere.

cum lingua Catonis, & En.] nam tantundem nobis licere debet nostra aetate, quantum Ennio, & Catoni licuit sua.

Signatum praesente nota prod.] libri vulgati habent producere, quibuscum consentiunt aliquot antiqui, id est, proferre in lucem, seu protrahere in medium (vt loquitur Lucretius.) nomen autem praesente nota signatum, hoc est, quod vsus praesens comprobatur: nomen, quod cum eorum hominum, qui tunc sunt, cum producitur, loquendi consuetudine consentit. ego tamen procludere malim, vt habent libri duo calamo exarati, vt tralatio sit à nummis.

Vt siluæ folijs] ostendit à simili, etiam verborum suam esse aetatem. iccirco vtendum esse verbis praesentibus, & noua verba cudere licere. videtur autem hanc similitudinem ab Homero sumxisse il. 2. qua foliorum ortum, ac naturam, cum hominum aetate comparat. Οἴησθε φύλλων ἤμην, ὅτι ἀνθρώπων ἀνθρώπων.

Q 3 an. sp.

αὐτοῦ αἰδῶν. idem φ. εἰδῶν Ἰλίου προσηύδα ἑνὴν πτολιμῆϊον Δειλῶν οἱ φύλλοισιν ἰοι- κῆτις ἄλλοτε μὲν τε Ζαφλοῦτος τελέθεισιν ἀρέρης καρπὸν ἔδοντες ἄλλοτε δ' αὖ φθινύθεισιν ἀνέθεισιν. & Mimnermus, Ἡμεῖς δ' εἴατε φύλλα φῦες πολυάνθεμος ἄρην Ἐαρος, ἔτ' αἴψ' αὖθι' ἀνέθει' ἠελίος, ex Stobæo. Cum his Horatianis con- gruunt, & concinunt illi Lucretiani versus lib. 1. Sic voluenda atus commutat tempora rerum. Quod fuit in pretio, sit nullo deniq. honore: Porro aliud succedit, & e contemtiōibus exit: Inq. dies magis appetitur, floretq. reperiunt Laudibus, & miro est mortales inter honore. Idem lib. 3. extr. Cedit enim à rerum nouitate extrusa vetu- stas. M. Tull. Philipp. x. 1. in extr. Nihil enim semper floret: atus succedit atati.

pronos] celeriter labentes. Debemur morti nos] sic Ode 11. lib. 2. Omnes eodem cogimur: omnium versatur vna.

siue receptus Terra Nept.] id est, siue portus Iulius, immisso in Lucrinum, & Auernum lacum mari refectus, nauibus tutam stationem præbeat: (quod ab Augusto effectum est:) siue Pontina palus siccata, vomere subigatur nunc, & frugibus vicinas vrbes alat: (quod à Iulio Cæsare fuerat cogitatum:) siue Tiberis à priore suo alueo in aliam partem auersus desic- rit agris, & vrbi nocere.

classes Aquilonibus arcet] id est, Aquilones à classibus arcet: hy- pallage: classibus tutus, ac munitus portus est.

aptaq. remis] navigabilis. Vicinas vrbes alit] siccata, & fertilis reddita, vicinis vrribus alimen- ta præbet: quod Iul. Cæsar efficere constituerat. M. Tull. Philipp. 5. Ille palu- des siccare voluit. perfecit postea Cethegus nescio quis.

iniquum frugibus] inimicum, & infestum frugibus propter crebras eluiones.

Docius iter melius] translatio est, vt epist. ad Villicum sup. lib. 1. Mul- ta mole docendus aprico parcere campo.

Nedum sermonum steter honos] nimis pingues sunt ij, qui hic cen- sent addendam negationem, & legendum, nedum haud sermonum. nam hæc vox suapte vi, ac natura negat, vt apud M. Tull. lib. epist. 1. x. ad Pap. Pætum, in vltima libri epist. Me vero nihil istorum, ne iuuenem quidem monit vnquam, nedum senem. Idem ad Tiron. lib. x. v. 1. Vix in ipsis tectis, & oppidis frigus infir- ma valetudine vitatur: nedum in mari, & via sit facile abesse ab iniuria temporis. T. Liuius lib. 6. & agrè inermem tantam multitudinem, nedum armatam sustine- re posse. Est autem argumentum à minori hoc modo, Si, quæ diuturniora videbantur esse debere, neque à vetustate facile consumi posse, ea tamen extinguit vetustas: quanto magis verba potest & esse à maiori, hoc modo, opera regum non sunt sempiterna: quanto minus verba?

gratia] χάρις, lepos, venustas. vel gratiam accipe, vt sit translatum ab hominum gratia.

Quem penes] in cuius potestate est. M. Tull. in Orat. perf. Vsum lo- quendi populo concessi, sciens iam mihi reseruau. ius autem legendum ex aucto- ritate omnium veterum cod. non vis.

Res gesta, &c.] res gesta describuntur versibus heroicis: quod ge- nus

nus epos appellant: ex quo poëta epici nominantur, vt supra diximus ad epist. 1. lib. 2.

Quo scrib. p. numero] id est, quo metro, quo carminis genere, qui- bus pedibus, vt hac epist. inf. At vestri proavi Plautinos & numeros, & Lau- dauere sales.

Homerus] à quo Mæonium carmen dicitur, supra Od. v. 1. lib. 1. Mæo- nij carminis alite.

Versibus impariter iunctis] elegis, vt tertio ab hinc versu appellat. querimoniam primùm] Ode xxxii. lib. 1. Albi ne doleas plus nimio memor Innuitis Glycera, neu miserabilem Decantes elegos, quod tibi iunior Læsi præniteat fide.

voti sententia compos] res læta, optata, & secunda: nam, quæ nobis ex animi sententia eueniunt, læta sunt, ac iucunda.

Archilochum proprio] Archilochus carminis iambici inuentor, & princeps, scripsit in Lycamben focerum, & eius filiam, vt supra Od. v. 1. epod. C. Vell. Patere, neque quenquam alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo perfectissimum, præter Homerum, & Archilochum reperiemus.

focci] comædia. in trã, propè socco dignis carminibus. grandescq. cothurni] tragædia. sup. Od. 1. lib. 2. grande munus Cecro- pio repetes cothurno. & infra, Et docuit magnumq. loqui, nitq. cothurno.

Alteris aptum sermonibus] dialogis, & sermonibus mutuis. sic Arist. ad comicos. μάλιστα γὰρ λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖόν ἐστι. σημεῖον ὃ τίττω. πλεῖστα γὰρ ἰαμβεῖα λέγομεν ἐν τῇ διαλέκτῳ πρὸς ἀλλήλους.

& popul. Vinc. str.] quia spectatores vociferari, & strepere desinunt, versibus iambicis delectati.

natum rebus agendis] id est, fabulis, quæ appellantur δράματα: vel quia iambus vim habet excitandi ad actionem. Arist. τρακτικὸν appellat.

fidibus] versibus lyricis. equum certamine primum] qui cursu vicit, vt dixit pugilem victorem: ita equum primum.

& iuuenum curas] amores, comissiones, conuiuia, iocos. Descriptas seruare vices, &c.] qui suas cuiusque poëmatas partes, & munera ab ipsa natura attributa seruare nescit, & qui ad operum formas, quæ sunt varia, & multiplices, versus accommodare pro cuiusque dignita- te, ac natura non potest, indignus est nomine poëta. potest & illud vices intelligi de cuiusque personæ officio, & munere, & decore. cuius rei exem- plum subiicitur ibi, Telephus, & Pelcus, &c.

operumq. colores] operum species, & formas, & varietates, pudens prauè] pudor eius est vitiosus, ac reprehendendus, quem di- scere pudet potius, quàm nescire.

cœna Thyestæ] argumentum tragicum, de quo alibi. Singula, &c.] suus cuique carmini locus detur: suo quæque mate- ria carmine, & proprio tractetur.

non vult] non debet, & βέλεθ. Interdum tamen & vocem, &c.] vt sat. 1. 1. lib. 1. at pator ardens Sa-

uit, quod meretrice nepos insanit amica Filius, &c. quem locum cum hoc con-

ferre non erit inutile. delitigat] acriter litigat, vt supra desauit, pro valde sauit, epist: ad Iul. Florum i. lib. 1. & sat. 1. 1. lib. 2. denarrat.

sermone pedestri] humili, & comico, πεζῶς λόγῳ. Telephus, & Peleus, cum p.] subaudiendum verbum est, & legendum cum, non cur. probat autem exemplo personarum tragicarum Telephi & Pelei, nonnunquam in Tragœdijs sermonem comicum, & humilem adhiberi. est autem hæc horum verborum sententia, Telephus, & Peleus, quo tempore vterque in exilio, atque in egestate versatur, verborum ampullas, & verba productiora, ac longiora, quam quibus vulgus vtitur, omittit, ac remouet, si vult spectatoribus misericordiam voce, & lacrymis commouere. P. Victorius hunc locum aliter explicat Variar. lectionum lib. xi v. sed valde ab eo dissentio, neque mihi vlllo pacto probari potest illa explicatio, projicere ampullas, magna loqui. quid enim aliud est projicere, quam procul à se reijcere, amittere, ac repellere: quod Græci ἀπορῖναι dicunt. Catull. de nupt. Pelei, ipse suum Theseus pro caris corpus Athenis Projicere optauit potius, &c. Idem ad Camerium, Fructus projecies amoris omnes. Virgil. Æn. v. 1. qui sibi lethum Insontes peperere manu, lucemq; perosi Projicere animas. M. Tull. pro C. Rab. neque ego, cui omnium ciuium libertas carissima fuisse, meam proiecissem. Lucret. lib. 5. Tum porro puer, vt scuis proiectus ab Indu Nauita, nudus humi iacet. Horat. sat. 1. 1. lib. 2. qui seruos projicere aurum In media iussit Lybia. & saty. v. 1. lib. 2. Tu cum proiectis insignibus, &c. De Telepho autem pauca quedam supra leuiter attigi Od. xv. 1. 1. epod. sed, quod ad hunc locum attinet, Telephi mendicitatem nobilitarunt tragicæ. Timocles in Iambicis, ἂν γδ' μὲν πείνης Πτωχότερον αὐτῆ καθημαθῶν ἢ Τήλεφον Γενόμενον, πῶς πείναν ῥῆγον φέρει. Aristoph. vesél. σὺ δ' γ' εἶ ἀπράτεις. Καὶ τίς ἀπρότερον γ' ἐ- ἀλώχευες Τήλεφος εἶ; Μυσοῦς φάσκων. de eodem vide, quæ protulimus ex Pindaro, & eius interprete Od. v. 1. 1. lib. 1. ad illum locum, Narrat pœne datum Pelea Tartaro. quibus libet nunc addere ex eodem poëta, quæ extant eisd. γ. αὐδ. vbi ille ostendens, nullam esse stabilem felicitatem in rebus humanis, ait ne Pelea quidem, & Cadmum, quorum res fuerant aliquando admodum secundæ, cursum vitæ perpetuum sine offensione, & calamitate conficere potuisse. nam, cum Cadmus Harmoniam, Peleus Thetida vxores duxissent, & vtriusque nuptijs etiam Dij immortales interfuissent, illum trium filiarum, Semelæ, Agauæ, Inônis miserabiles calus ita grauiter perculerunt, atque afflixerunt, vt in anguem vterque sit: hic amisso filio Achille, in Coiula vitam inopem, & miseram traduxit, mortemq; cum summo animi dolore, & cruciatu oppetit. Verba Pindari non ascribam. petat, qui volet, ex ipso fonte.

tetigisse] affecisse, commouisse. Cic. ad Att. lib. 2. mina, quæ mihi proponuntur, modice me tangunt.

dulcia sunt] aliud est pulchrum, aliud dulce. licet hoc ex similitudine formæ muliebris intelligere. sunt enim quedam mulieres formosæ illæ quidem, sed insuaues, & iniucundæ, sine lepore, & illecebra: aliæ minus form

formosæ, sed suauitate, & lepore, atque illecebra commendatæ.

agunto] impellunto, aut ducunto. epist. ad Augustum, ille per extentum funem mihi posse videtur Ire poëta, &c.

si vis me flere] sic M. Tull. de Orat. ad Qu. frat. lib. 2. neque fieri potest, vt doleat is, qui audit, vt oderit, vt inuideat, vt pertimescat aliquid, vt ad fletum, misericordiamq; deducatur, nisi omnes ij motus, quos orator adhibere volet iudici, in ipso oratore impressi esse, atque iniusti videbuntur, &c. quæ deinceps sequuntur. nam ad hunc locum valde pertinent. sic Arist. lib. 3. de arte dicendi. σιωμοιοπαθεῖ ἀεὶ ὁ ἀκέων τῶ ἀναήλικῶς λέγοντι. id est, similiter semper afficitur is, qui audit, atque is, qui affectus commouet dicendo.

tunc tua me infort. lœd. Tei. vel P.] hîc est locanda interpunctio- nis nota, hoc modo, Tunc, id est, cum ipse primus dolebis, ô Telephe, vel Peleu, tua infortunia mihi lacrymas excutient: tunc me molestia afficiet. sequitur deinceps, malè si m. l.

malè si mandata loq.] sin autem parteis tibi à fortuna datas ages indecenter, & ineptè: si & verbis vtèris à persona, quam sustines, atque à fortuna tua alienis, & vultu hilari procedes in scenam, cum sis calamitosus, exul, mendicus: tunc aut me tibi minus attentum præbebo, aut te irridebo. oratio igitur & actio debent personæ, & fortunæ congruere, & conuenire. quidam existimant, hunc esse ordinem verborum, si loqueris, malè mandata: id est, si ea loqueris, quæ sunt à tua fortuna aliena, tui auctoris culpa, qui eam orationem tibi attribuerit: aut dormitabo, aut ridebo: à quibus dissentio.

Format enim natura] sic Homer. ὁδ. σ. Οὐδ' ἐν ἀκιδνότερον γὰρ τρέφει ἀνδρώποιο Πάντων, ἵσα δ' τε γάμιν ἔπει πινέει τε, καὶ ἔρπυ. Οὐ μὲν γὰρ ποτέ φησι κακὸν πείσεισθαι ὀπίσω, ὅφρ' ἀρετῶν παρέχῃσι θεοὶ, καὶ γένατ' ὀρώρη. Ἀλλ' ἔτε δὴ καὶ λυγρὰ θεοὶ μάκαρες τελέσωσι. Καὶ τὰ φέρετ' ἀκαζόμενος τετληότε θυμῷ. Ἴσοῦς γδ' νόος ἔστιν ἑπιχθονίων ἀνδρώπων, οἷον ἐπ' ἡμεῖς ἀγοῖσι πατὴρ ἀνδρῶν τε, θεῶν τε. & Terent. in Hecyra, omnibus nobis, vt res dant sese, ita magni, atque humiles sumus. hoc igitur significat Horatius, nos aptos esse natura ad omnem fortunarum habitum: id est, ad omnem fortunæ varietatem vultu, & fronte, atque ad eò animo declarandam, & exprimendam, vt, si fortuna sit secunda, læti, atque hilares simus: sin aduersa, fracti, humiles, ac demissi: sequitur deinde oratio, quæ tales animorum motus, atque habitus interpretetur.

Aut ad humum deducit] pluribus verbis dixit, quod vno dicere licet, affligit.

Si dicentis erunt] hic versus P. Victorij sententiam in explicandis verbis illis, Projicit ampullas, &c. refellit. si loquentis oratio (inquit Horatius) erit ab eius fortuna aliena, ridebunt equites, & reliqui spectatores. Itaque, si Telephus, & Peleus regno pulsi, & exules, ampullas loquentur, id est, verbis vtentur elatioribus, grandioribus, amplioribus, quam tales personas deceat, non modò misericordiam auditoribus non commouebunt, verùm etiam risum mouebunt.

Intererit multum Dauus'ne] varijs modis mutatus, & corruptus R R est

est hic versus. nam cum in omnibus ferè libris manuscriptis legatur vel *an Eros*, vel *Heros'ne*, alij reposuerunt, *Dauus*, *an Heros*: alij *dines*, *an Irus*: alij *Dauus*, *herus'ne*: alij *Diuus*, *an Heros*. quarum lectionum nullam probo, & eas omnes puto esse corruptas. Nam primùm *Dauus*, & *Heros* personæ sunt ita dissimiles, ac dispares, vt ea res admonitione non egeat. quis enim ita hebes, & tardus est, vt nesciat interesse, vt rùm *Dauus* loquentem faciat, *an Agamemnonem*? Præterea *Dauus* proprium serui nomen est, quauis à natione impositum: at *heros* nomen omnium *Heroum* commune. Deinde lectio *dines*, *an Irus* non placet eadem ratione: quia *Irus* proprium nomen sit mendici illius *Homerici*, diues omnium diuitum commune. idemq; de lectione *Dauus'ne*, *herus'ne* sentiendam, vt omittam quòd superuacaneum etiam fuit *Horatio*, nos de domini, & serui loquentis differentia admonere. Restat quarta, *Diuus'ne loquatur*, *an Heros*, quam audio quibusdam viris doctis omnium optimam videri. Sed ne hæc quidem mihi probatur. Nam *Diui* in comædijs quidem nunquam introducuntur loquentes: in tragædijs autem raro admodum, tum scilicet, cum dignus aliquis vindice nodus inciderit, vt ait *Horatius* in hac epistola, idq; ad explicandas, & expediendas turbas ortas in tragædia, quæ humano consilio non videbantur expediri posse. Quòd si aliquando *Diuus* aliquis intercedit nulla turba exorta, vt *Pallas* apud *Sophocli* in *Aiace*: id fit propter aliam necessariam causam, quemadmodum in ea, quam dixi, *Sophoclis* tragædia. Iccirco enim *Pallas* prologi partes agit, quia absurdum erat futurum, *Aiacem*, suum ipsius facinus proloqui, ac proferre: neque quisquam alius erat, qui sciret, eum mente captum pecudes iugulasse: quippe qui & noctu, & occultè rem illam perfecisset. Præterea cum sit necesse *Deos* humano more loqui: alioquin à nobis ne intelligantur quidem: nullus autem excogitari possit hominum sermo grandior, aut grauior, aut elatior, quam heroicus: non video, quid sit, quamobrem *Horatius*, aut quisquam alius dicat interesse, vt rùm deus loquatur, *an Heros*. tolerabilius erat, si dixisset interesse, vt rùm loquatur *Apollo*, *an Menelaus*: *Venus*, *an Helena*. sed quid frustra lectorem moror, cum agatur hic de personis comicis? ego igitur hunc versum ita legendum esse dico, *Intererit multum Dauus'ne loquatur*, *Eros'ne*: vt significet interesse vt rùm loquatur seruus callidus, versutus, fallax, improbus, & nequam, *an simplex*, *apertus*, *veritatis amicus*, *fidelis*, & *frugi*. Perspicuum est enim *Horatium* hoc loco docere, quemadmodum differt seruus à seruo, *etas* ab *etate*, *femina* nobilis & *potens*, à *plebeia*, & *humili*, *genus* & *institutum vitæ* ab *alto*, *natio* à *natione*, *locus* à *loco*: ita cum his versibus loquatur de personis comicis, infra autem deinceps de *deos*, & *heroas*. De *Erote* porrò, videor mihi legendo obseruasse, seruos eos, qui hoc nomine appellantur, magna ex parte esse benè moratos, *fideles*, & *caros*, *vtilesq;* dominis: *Meminerunt* omnes, seruum illum *Ciceronis* *Erotem*, esse à domino libertate donatum, quòd causam, quam dicturuserat *Cicero*, cum ad eam nondum satis paratus esset, in postferum diem dilatam nunc

nunciasset: *Dauos* verò subdolos, mendaces, fallaces, dominoq; suspectos. Iam verò non est id omittendum, quod ad meæ coniecturæ rationem confirmandam vehementer pertinet. Cum abhinc duodecim circiter annos *essem Tolosa*, incidi in quoddam exemplar pandectarum iuris civilis, manu exaratum. in eo animaduerti nomen serui *Eros* passim scriptum cum aspiratione *Heros*. ex ea scriptura, ab illo iam tempore orta mihi suspicio est, in exemplaribus *Horatianis* manu scriptis antiquissimis, & non ita corruptis, sic hunc versum, in quo versatur, scriptum fuisse, *Intererit multum Dauus'ne loquatur*, *Heros'ne*. secutos esse postea quosdam homines semidoctos, qui, cum reperissent hoc nomen scriptum cum aspirationis nota, eoq; nomine cum significari putarent, qui inter diuinam, & humanam naturam interiectus est: scirent autem priorem eius syllabam esse longam, atque iccirco numerum, ac mensuram constare non posse, versum commutare ausi sunt, & in locum prioris scripturæ *Heros'ne: an Heros* substituerint. atque hanc priam fuisse puto huius loci maculam, ac labem. ex hac stirpe (vt solent amplificari, ac dilatari mala) cetera huius versus errata, mendaq; nata sunt, dum suum quisque iudicium secutus, suoq; ingenio confusus, deletis germanæ scripturæ vestigijs, nouam lectionem confingit, & comminiscitur. meam coniecturam adiuuant & codices nonnulli *Horatiani*, in quibus inest hæc scriptura, *Heros'ne*.

florente iuuenta] ἀμαζύσης ἡλικίας. quod alio loco docuimus.

Feruidus] M. Tull. in *Catone* maiore. *epulabar igitur cum sodalibus omnino modice: sed erat quidam feruor ætatis, qua progrediente omnia sunt etiam in dies mitiora.*

sibi conuenientia] sibi constantia, & in quibus extrema conueniant cum primis, vtraque cum medijs.

Scriptor] hic est apponenda interpunctionis nota.

Impiger, iracundus, inexorabilis, &c.] quia talem describit *Homerus*. atque iracundiam quidem ex primo *Iliados* perspicere licet. ingenio autem inexorabili eum fuisse, declarat liber nonus, vbi ab *Aiace* ἀγέλιος, & μήλις appellatur. & eodem libro cum *Phœnix* longa oratione eum ad lenitatem deducere studisset, *Meleagri* exemplum adhibuisset, munera commemorasset, quæ se *Græci* vltro promittebant daturos, si le exorari sineret, cetera denique collegisset, quæ ad animum iratum placandum, ac mitigandum valere debuerant: his omnibus ne tantillum quidem commotus est, vt *Græcis* laborantibus succurreret, auxiliumq; ferret. Magna sanè vis est ad misericordiam commouendam in ijs versibus, quibus exponit *Phœnix*, illum sibi à *Peleo* puerum esse traditum, & commendatum, abs se magno studio, magnaq; cura educatum ea spe ducto, fore, vt, cum ipse liberos ex se non suscepisset, esset ille sibi filij loco. Iam verò alij, qui deinceps sequuntur, vel saxum flectere poterant, quos non me pigebit ascribere, vt insignis *Achillis* acerbitas, & inexorabilis animus magis appareat, qui de sententia à tali viro, taliq; oratione non potuerit demoueri. hæc igitur *Phœnix*, ἀλλ' Ἀχιλλεῦ, δάμαθ' ἑυμὸν μέγα· ἔδ' ἔτι σε καὶ Νηλεὺς ἦτορ ἔχειν· σπρωτὶ δ' ἔτε, καὶ θεοὶ αὐτοῖ, τῶν πατρὸς καὶ μείζων ἀρετῆ, τιμῆ τε, βίῃ τε. καὶ μὲν τὰς θυελάς, καὶ

καὶ εὐχολῆς ἀγαθῆσι, Λοιβῆ τε, κνίσση τε... ἄνθρωποι Διόδομοι, ὅτι κέν τις ὑπερβῆη, καὶ ἀμάρτη.

acer] sic, subintelligendum. lura neget sibi nata] ἰλ. α. Ἀλλοισιν δὴ ταῦτ' ὀπιτέλλειο, μὴ γὰρ ἔμοιγε Σήμαν' ἔ γὰρ ἔγωγ' ἔτι σοι παῖσσεσθαι οἴω.

nihil non arroget armis] ἰλ. χ. & φ. & alibi. ferox] animosa, vehemens, elata. Ζαμενῆ vocat Pindarus εἰδ. δ. πυθ. licet autem hoc ex Medea Euripidis cognoscere.

inuita] Eurip. in Medea, Δεινὴ γὰρ ἔτοι ῥοδῶος γὰρ συμβαλὼν Εχθρῶν τις αὐτῇ καλλίνικον ἄσπευ. ibidem sic Medea loquitur, ἔρπ' εἰς τὸ δεινὸν νυῖν ἄγων εὐφυχίας, id est, aggredere ad rem terroris plenam.

Hebilis Ino] Athamantis, & Inonis duo filij, Learchus, & Melicerta fuisse dicuntur. Ac Learchum quidem Athamas furore præceps interfecit, & in lebetem aquæ feruentis plenum coniecit.

Perf

Perfidus Ixion] cur Ixion dicatur perfidus, cum ex alijs scriptoribus, tum ex Pindari interprete πιν. εἰδ. β. cognoscere licet: cuius hæc verba sunt, à nobis sic Latine reddita. Ixion siue Antiõnis, siue Pisionis, siue Martis, siue Phlegyæ filius (nam dissentiunt inter se auctores) Diam Deionei filiam duxit vxorem.

Io vaga] ideò vaga, quia Argo, à Mercurio, interfecto, cui fuerat, postea quam à Ioue in vaccam versa est, à Iunone custodienda tradita, usque eò vagata est, donec in Ægyptum peruénit, cæstro à Iunone immisso, qui assidue eam insectaretur.

tristis Orestes] nihil notius, nisi clarius Orestis furore. de quo vide Euripidis nobilissimam tragædiam. Plato in Cratylo scribit Orestem nomine ipso τὸ θνητῶδες τ' φύσεως, καὶ τὸ ἀρχιον, καὶ τὸ ὄρθηον, id est, feritatem, immanitatem, & montanam quandam naturam, declarare.

Si quid inexpertum sc. com.] si quam tragædiam scribere cogitas, in qua personæ sint nouæ, neque dum ab vlllo poeta tractatæ, vide, vt tales sint usque ad extremum, quales statim ab initio abs te productæ sunt.

Diff. est propr. comm. dic.] communia hoc loco appellat Horatius argumenta fabularum, à nullo adhuc tractata: & ita, quæ cuius exposita sunt, & in medio quodammoda posita, quasi vacua, & à nemine occupa-

R.R. 3. ta.

intempestiuo ioco lacelsisset, ὠδινεν ὄρος ζεύς δ' ἐφοβείτο τὸ δ' ἔτικεν μῦθον, id est, parturiebat mons : at Iupiter metuebat, ille autem murem peperit, regno suo esse spoliatum, priuatumq; esse factum, alienato à se Agesi-lao, societateq; dirempta.

Dic mihi Musa virum] principium Odyss. Ἄνδρα μοι ἔννεπε μῦθον πολύτροπον, &c.

Antiphaten] Antiphates Rex Læstrygonum, à quibus Vlysses, eiusq; socij ad vnum discepti essent, nisi funibus anchorarum præcisissis quamprimum è portu soluis-sent, seseq; in altum recepissent : quo ex periculo tamen non omnes naues seruatæ sunt, sed aliquot cum vectoribus perierunt. narrantur hæc ab Vlysse ὁδ. κ. Δὴ τὸ τ' ἐγὼν ἐτάρας ποροίεν πεύθεσθαι ἰόντας, &c.

Scyllamq;] Scylla (vt scribit interpres Hom. ὁδ. σ. μ.) Phorcynis, & Hecata filia : cuius latera catulis latrantibus succincta fuisse dicuntur. reuera Scylla vortex aquarum fuit, cui saxa volubilia, vagaq; suberant. alij rupem, seu scopulum esse dicunt. Homerus autem libro Odyss. supra commemo-rato, eam describens, ait vocem mittere voci catuli nuper admodum nati simillimam : ipsam monstrum esse ingens, & immane, & vel Deo immortali formidolosum, pedes habere duodecim omnes ad incessum ineptos : si quod autem ire velit, eò pennis volare, non pedibus ambulare : sex ei colla esse longa, & in vnoquoque eorum caput inesse horribili aspectu, in ore tripli-cem dentium ordinem crebrorum, & cruetorum : cetera ex Homero pete : cuius hi sunt versus. Ἐνθα δ' ἐνὶ σκύλλῃ νῆψ' ἰδὼν Λαλακίῃα, τῆς ἦτοι φωνὴ μὲν ὅση σκύλακος νεογλάης τίνεσσι, αὐτῆ δ' αὖτε πέλωρ κακὸς, εἰδὲ κε τίς μιν ἰνδύσειεν ἰδὼν, ἢ δ' εἰ θεὸς ἀνιδύσειεν, &c. M. Tull. orat. de Arusp. responsis. Quam Scyllam tam eminentibus canibus, tamq; ieiunis poete fingendo exprimere potuerunt, quam quibus istum videtis Gellijs, Clodijs, Titijs rostra ipsa mandentem? Idem Verr. de supplicijs. Hoc infestior nautis Verres, quam Scylla, quod multo se pluri-bus, & maioribus canibus succinxerat. De Scylla lege Apollonium lib. 4. Ar-gon. & interpretem.

eum Cyclope] ὁδ. σ. ι. Polyphemi, & Cyclo-pum fabula narratur. Ho-mer. Ἐνθα δ' ἀνὴρ ἐπίαντι πελώριος, ὃς ῥά τε μῦθα Οἶος ποιμαίνεσκεν ἀπὸ πορο-θεν, εἰδὲ μετ' ἄλλας Πωλείτ', ἀλλ' ἀπένευθεν ἰὼν ἀδεμίσια ἦδη. Καὶ γὰρ θαῦμα ἰτέτυκτο πελώριον, εἰδὲ ἐφ' ἡμῶν Διδείχε σιθράτω, &c.

Nec reditum Diomedis ab interitu] id est, nec reditum Diomedis à bello Troiano, aut aliam narrationem, nimis longè repetit. Antimachum obscure reprehendit, qui poëma suum de Diomedis casibus conscriptum, ab interitu Meleagri patris orsus est. Meleager Tydei frater fuit Oenei filius : qui, cum aprum Calydonium interfecisset, eiusq; pellem, & caput, Atalan-tæ amicæ suæ donauisset, Thestiadæ eius auunculi vtrunque illi ademerunt, & Meleagro insidias compararunt. Qua re cognita ille eos interfecit. Althæa Meleagri mater ob fratrum suorum cædem filio irata, eum execrata est, eiq; interitum exoptauit. Cum Calydon postea à Curetibus oppugnaretur, neque iam Calydonij impetum hostium sustinerent, Meleager neque patris, neque matris iam placatæ rogatu opem ferre patriæ voluit. flexus tandem, & victus Cleopatæ vxoris precibus, hostes à mœnibus Calydonis propul-sauit,

fauit, ac profligauit, periculoq; patriam liberauit. Althæa autem odio in fi-lium pristino renouato, facem ei à Parcis donatam, qua eius vita definieba-tur, inflammauit, & consumpsit. quo facto ille interijt. vide Homer. & Eustat. ἰλιὰδ. ι.

Nec gemino] Iupiter Leda amore captus, sub cygni specie rem cum ea habuit. ex hoc concubitu Leda ouum peperit, idq; in capsam quandam condidit, ex quo postea Pollux, & Helena nati sunt. Castor autem, & Cly-temnestra ex altero, quod illa à Tyndaro compressa ediderat, exiterunt. Quauis igitur Helenæ raptus Græcis belli Troiani causam præbuerit, non tamen Homerus ab ouo illo, ex quo exclusa Helena est, id est, non tamen ex alto rem repetit, neque vsque à capite arcescit, sed ab ira Achillis egregium illud, & immortale poëma orditur.

& in medias res, &c.] in medias res ita rapit auditorem, vt is earum principium non desideret.

mentitur] verisimiliter. nam docuit alios Homerus ita falsa dicere, & mentiri, quemadmodum oportet, inquit Aristot. lib. de poët.

quæ Desperat, tractata] id est, quæ videt nullum orationis nitorem, neque ornatum capere, si à se tractentur, ea prætermittit.

Si plaus egessit] id est, si spectatorem cupis tibi contingere, qui tantisper spectet, donec aulæa (quibus obtenditur, ornaturq; sce-na) remoueantur : qui non discedat è cauea antequàm aulæa sublata sint. plausorem appellat spectatorem plausu fauentem. vide sup. in epist. ad Aug. lib. 2. ad illum locum Quattuor, aut plures aulæa premuntur in horas.

& vsque Sessuri] ab hoc verbo sessorem nominauit spectatorem epist. ad Iul. Flor. in vacuo latens sessor, plausorq; teatro : & sedilia, sedes, vnde specta-bant hoc libro infra. Nondum spissa nimis complere sedilia flatu.

donec cantor, vos plaudite, dicat] id est, donec peracta sit fabula. M. Tullius posuit translata in Catone. neque enim histrioni, vt placeat, peragen-da est fabula : modo in quocunq; fuerit actu, probetur : neque sapienti, vsque ad plaudite, viuendum : breue enim tempus ætatis satis est longum ad bene, honesteq; viuendum.

decor] id est, τὸ σφέρον, decorum. Mobilibus] non leuibus, aut inconstantibus, vt quidam putat, sed quæ variatis ætatibus immutantur.

Reddere qui voces] puer, qui scit iam ad interrogata, & ad ea, quæ audiuit, respondere. sic loquitur Virg. Aeneid. i. cur dextra iungere dextram Non datur, ac veras audire, & reddere voces? & Catull. de Ther. & Pelci nupt. Nec missas audire queunt, nec reddere voces.

iram Colligit, ac ponit temere] temerè irascitur, & temerè placatur. Ter. in Hecyra. Pueri inter sese quam pro leuibus noxis iras gerunt? Quapropter? quia enim, qui eos gubernat, animus, infirmum gerunt.

custode remoto] magistro. idem saty. i. i. i. lib. i. Dum custodis egesset. & saty. v. i. ipse mihi custos incorruptissimus omnis Circum doctores aderat. & infra. An custos, famulusq; dei Silenus alumnus.

Cereus in vitium flecti] cereus flecti, ex eorum genere est, quæ an-notauimus

quod dicit Arist. *ἡ δὲ ὄψις*, id est, rebus in conspectu positis: quaedam propterea quod sint nimis atrocia, aut horribilia, aut visu foeda, aut incredibilia, non sunt coram agenda, sed ea satis est ab histrione, quasi intus acta sint, renūciari: & hoc modo misericordiam commouent, aut terrorem animis inferunt *ἐν συστάσει τῶν παραστάτων*.

Segnius irritant animos] minus afficiunt animos, quæ sunt audita, quàm, quæ sunt visa, aut spectata. Lucianus in Herodoto ex Herod. vt proxime planum fiet, τὰ δὲ ὀφθαλμῶν φαινόμενα, πιστότερα τῶν ὠτῶν δοκεῖ.

fidelibus] oculos iccirco fideles appellat, quia quæ cernuntur magis valent ad fidem faciendam, quàm quæ audiuntur, vt scribit Herodotus in Ollione. ὅτι τὰ τοῦ χράντος ἀνθρώπων ἐν τῇ ἀπιστοτέρῃ ὀφθαλμῶν, id est, aures enim hominibus minus sunt fideles, quàm oculi. *incertus* alia ratione appellauit epist. 1. lib. 2.

non promes in scenam] non produces in scenam: non constitues ante oculos spectatorum.

quæ mox narret fac. p.] quæ mox refertat persona aliqua in scenam producta. presens, id est, extrà, & coram spectatoribus: nomen presens opposuit illi aduerbio *intus*.

Nec pueros coram, &c.] de Medea supra diximus.

Aut humana palàm] de Atreo, & Thyesta & supra diximus nonnulla ad Oden xv. 1. lib. 1. & res ita nota est, vt, qui hæc inculcare velit, lectorum opæta, & otio abuti velle videatur. iam hæc promi in scenam, extrà, coram, palàm, a presente narrari, idem valent: quibus respondent è contrario, *intus* narrari, tolli ex oculis.

Progne] de Progne sup. ad Od. xi. 1. lib. 4.

Cadmus in anguem] vide, quæ sup. de Peleo, & Cadmo coniunctè, leuiter attigimus.

incredulus odii] quia ἀπίστα, ἀλογα, μοχθηρά, ἀδύνατα, id est, non probabilia, ratione carentia, improba, & nefaria, & quæ fieri nullo modo possunt. lege Arist. *ἡ δὲ ποινή*.

Ne ve minor quinto, neu sit p.] Non est dubium, quin actus, partes fabulæ fuerint: quot actus in fabula fuerint, incertum atque obscurum, actum autem ab actu distinguere, id verò non parum difficile est, si Donato credimus: neque desunt viri docti, qui, quauis perspicue aliter sentiat Horatius, quattuor actibus tantum constare fabulam posse dicant, modò hi quattuor actus iustam fabulæ magnitudinem expleant. ego video à M. Tull. & ceteris bonis scriptoribus tertium, quartum, & extremum fabulæ actum commemorari: quintum non reperi. idem scribens ad Qu. Fratrem lib. 1. tertium actum, extremum facere videtur his verbis. *illud te ad extremum oro, & hortor, vt tanquam poeta boni, & actores industrii solent, sic tu in extrema parte, & conclusionè muneris, ac negotij tui diligentissimus sis, vt hic tertius annus, tanquam tertius actus, perfectissimus, atque ornatissimus fuisse videatur.* Ego Horatio, & Donato assentior, vt putem tragædiam, & comædiam quinque actibus constare debere.

reponi] iterum doceri, vt saty. x. lib. 1. nec redeant iterum, atque iterum spectanda theatris.

Nec

Nec deus interfit, &c.] Aristot. lib. *ἡ δὲ ποινή*. scribit vtendum esse machina, seu machinatione: id est, deum esse adhibendum à machina, ad ea, quæ sunt extra fabulam, expedienda: quæ vel antea facta sunt, neque hominem scire fas est, vel postea futura sunt, & prædictionem, ac nuntiationem desiderant. Omnium enim rerum videndarum facultatem Dijs attribuimus. verba Arist. sunt hæc, φανερόν οὖν ἔστι τὰς λύσεις τῶν μύθων εἶναι ἀπὸ θεοῦ. μύθη συμβαίνει, & μὴ ὡς περ ἐν τῇ Μιδείᾳ, δὲ τὸ μηχανῆς, & ἐν τῇ Ἰλιάδι τὰ ἀπὸ πλεον. ἀλλὰ μηχανῆς χρῆσθαι ὅτι τὰ ἐξω τῶν δράματός, ἢ ἐκ τῶν γέλοιον, ἀεχέον τε ἀνθρώπων εἰδέναι, ἢ ἐκ τῶν ἄδελφῶν, ἀδελφῶν, ἀπαιτῶν τῶν δόξων. Cum Aristotele consentit hoc loco Horatius, qui vetat Deum ex machina adhibere, nisi nodus difficilis, & Deo dignus incidat, id est, nisi talis difficultas exiterit, vt sine machina exitus fabulæ non possit explicari. Extant multa apud probatos auctores huius moris exempla, ac testimonia. Plato in Cratylo, εἰ μὴ ἄρα δὴ ὡς περ οἱ τραγῳδοποιοὶ, ἐπειδὴν τι ἀπορώσιν, ὅτι τὰς μηχανὰς ἀποφεύγουσι, θεὸς ἀφροντες, καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τῶν εἰπόντων ἀπαλλαγώμεν, ὅτι τὰ πρῶτα ὀνόματα οἱ θεοὶ εἶδαν, καὶ εἶς τῶν ἐρῶντος ἔχει. id est, nisi vitique, quemadmodum tragediarum scriptores, posteaquam nodus aliquis incidat, ad machinas confugiunt, deos attollentes. nos quoque, vbi dixerimus deos primà nomina rebus imposuisse, atque iccirco ita rectè se habere, quasi nostro munere defuncti, discedamus. M. Tull. lib. 1. de nat. Deorum, *quod quia quemadmodum natura efficere sine aliqua mente possit, non videtis, vt tragici poeta, eum explicare argumenti exitum non potestis, confugitis ad Deum.* Aristoteles 1. τῶν μὲν τὰ φυσικὰ, Ἀναξαγόρας τε γὰρ μηχανῆς χρῆσθαι τῶν γέλοιον, καὶ κομποποιεῖν. ὅταν γὰρ ἀπορήσῃ τις τίναν αἰτίαν εἶναι ἀνάγκης ὅτι, ὅτε εἰδὼς αὐτὸν ἐν τῶν ἄλλοις πᾶσι μᾶλλον αἰτιῶν τῶν γινομένων, ἢ νοῦν. id est, Anaxagoras enim veluti machina quadam, mente vitur ad mundi fabricam. Cum enim hæsitat quam ob causam necessariò sit, tunc eam aduocat: in ceteris, cuius rei potius, quàm menti, causam earum rerum, quæ oriuntur, ascribit.

vindice dignus] vindex proprie dicebatur, qui debitorem nexu obligatum, & iamiam à creditore ducendum, vel numerando, vel pro eo spondendo liberabat.

nec quarta loqui persona laboret] nec plures personas vno, eodèq; tempore in scenam prodeant locutura, quàm tres. quòd si quando quarta intercedat: vel tacita audiat, vel secum, non cum alijs loquatur, vel cum vna duntaxat sermonem cõferat. huius præcepti exempla videre licet apud Terentium: vt in Andria actu tertio, Myfis, Simo, Dauus, Lesbia, Glycerium quinque personæ eodem tempore in scenam producuntur: sed Myfis cum Lesbia duntaxat sermonem habet: Glycerium autem domi suæ est, non foris. ibidem actu 1111. quattuor personæ, Myfis, Pamphilus, Charinus, Dauus, vno tempore in scena spectantur, sed Myfis alium de interuenit, & cum Charino non loquitur. Apud Plautum autem & quattuor, & quinque personæ communiter inter se loquentes introducuntur, quod item fit in Tragædijs. At Horatius præcepta dat suæ ætatis hominibus, non veteribus, quorum scripta fortasse nondum ei vsquequaque perfecta videbantur. Quidam hunc locum ad numerum histrionum referri volunt, dicuntq; hoc

ss 3 ab

ab Horatio significari, non plures in comœdia, aut tragœdia histriones, quam tres esse oportere, quorum quisque plures personas sustineat. Nituntur autem verbis Aristotelis in libello *ἠθικῶν ποιητικῶν*, vbi scribit, Sophoclem cum duo ante eum duntaxat histriones in tragœdia intercederent, tres adhibuisse: Aeschylum verò eo superiorem, primum omnium multitudinem histrionum ex vno ad duos deduxisse. verba Aristotelis sunt hæc. καὶ τὰ πρῶτα ἰσοκρίτης ὁ πλῆθος ἐξ ἑνὸς εἰς δύο ἀπέβαλεν. Αἰσχύλος ἦν γὰρ καὶ τὰ πρῶτα ἰσοκρίτης, καὶ τὸ λόγον ἀποκρίσειν ἀπέσπειρεν. τρεῖς ὅ. & οὐκ ἔλαττον Σαπφῶν ἰσοκρίτης. ἢ τὸ μέγεθος, &c. Idem lib. 3. ἰσοκρίτης histrionum actionem (quam introducit esse, quia poëta ipsi tragœdias iniuò recitabant. verum ego ab illis magnopere dissentio, neque puto hoc sentire Horatium. *ἢ βίβλ. iii*)

Actoris partes chorus] docet quamobrem adhibeatur chorus, (que pars est fabulæ καὶ τὸ ποσὶν) & quibus, in rebus eum operam sumere, quid loqui, & canere oporteat. personæ portò, ex quibus constabat chorus, & cantabant, & loquebantur: quanquam, quod ad locutionem pertinet, vna persona fortasse pro omnibus loquebatur, reliquis assentibus, & silentibus, siue viri essent, siue mulieres, maximè si cum altero, qui non esset è choro, sermo haberetur. Si vulgatam igitur scripturam probabimus, *Auctoris partibus*, quæ reperitur in cod. Iann. & Faern. hæc erit eius sententia, Chorus agat partes, & fungatur munere auctoris, id est, suavis, & monitoris. nemo enim quicquam alteri suadet, aut præcipit, nisi qui auctoritate valet. ex quo natum est hoc loquendi genus, *tibi auctor sum, vt illud facias*: & hoc, *te auctore feci. defendere partes* autem positum est pro eo, quod est, agere, & sustinere, & tutari partes, id est, fungi munere, vt *laty. x. lib. 1. Et sermone optima est modò tristi, sepe iocoso, Defendente vicem modò rhetoris, atque poëtae*. Sed doctissimi viri, quibus assentior, legunt *Actoris*. & ita scriptum est in tribus libris Vat. & in Tornes. cuius scripturæ mihi videtur hæc esse sententia, Chorus tutetur, & agat partes actoris, id est, chorus habeatur vnus actoris loco, vnus munere fungatur, & officium virile obeat, id est, vnus personæ locum obtineat. dicimus enim Latine *pars virilis*, & *pro maiora parte virili*. est autem pars virilis, pars vnus cuiusque. M. Tull. pro Sext. Ro. *Hæc qui pro virili parte defendunt, optimates sunt*. Idem in Verr. orat. de signis, *Est aliqua mea pars virilis, quod eius ciuitatis sum, quam ille amplam, illustrem, & claram reddidit*. Idem frument. *qui præsertim plus etiam, quam pars virilis postulat, pro voluntate populi Ro. oneris, ac muneris suscipere debeant*. T. Liuius lib. 6. *illius gloriæ adiuuat, & confirmat id, quod sequitur, officiumque virile*. neque est, quod quisquam mihi dicat, chorus etiam mulierum certum interdum fuisse: ergo officium virile ad chorus, qui ex mulieribus constet, pertinere non potest. respondeo enim vel virile officium dici spectata voce, chorus, quæ est masculula, & virilis: vel propterea quod masculinum genus concipere, & complecti solet femininum. Postremò sic hunc locum esse legendum, atque explicandum intelligere licet ex his paucis Aristot. verbis lib. de arte poëtica. καὶ τὸ πρῶτον ὅ ἕνα δὲ εἰς ἰσοκρίτην ἢ ἰσοκρίτης. id est, chorus autem accipere, seu exist

existimare oportet, tanquam vnum actorem. *ἢ διὰ τὸ μὴ εἶναι ἑνὸς ἀκτῶν* **ne quid medios intercinat actus]** ne quid inter medios actus canat. intercinat, pro canat inter, qualia sunt illa, *siluas interreptare salubres: circumgemit vrsus ouile: tanto emetiris aceruo: & sexcenta alia, quæ collegi ad Od. vii. lib. 2.* canere igitur choro inter actum, & actum licebit: inter medios actus, seu in medijs actibus, non licebit. loqui autem quouis loco cum alia persona licebit.

consilietur amicis] hæc est scriptura quattuor librorum manuscriptorum, & omnium ferè vulgatorum: à qua discedere nefas mihi esse putavi. consiliari autem verbum est à consilio deductum, quo vsus est supra *Oda i. lib. 3. Gratum elocuta consiliantibus Iunone diuis*, quo quidem loco idem videtur valere, quod consultare: hic autem, si recta, & emendata scriptura est, idem erit, quod consilium dare, quod alibi non memini me legere in hanc significationem. quinque libri manuscripti, iijq; fidelissimi habent *consilietur amicis*: quæ scriptura non est reiicienda, meo quidem iudicio, placet autem mihi mirum in modum, quod à duobus codicibus abest copulatio *que post verbum saucat*.

Ille dapes laudet mens. br.] laudet parsimoniam, frugalitatem, continentiam in victu.

salubrem] vtilem, salutarem. translatio est. nam salubre de ijs rebus dicitur, quæ ad corporis valetudinem sunt vtilis. *epist. ad Alb. Tib. An taciturnum siluas inter reptare salubres? & satyra vii. lib. 1. stellasque salubres appellat comites. & saty. iiii. lib. 2. ille salubres aestates peraget, qui nigris prandia moris Finiet, &c.* translata etiam M. Tull. ad Att. lib. 8. *vt non solum gloriosis consilijs vtamur, sed etiam paulo salubrioribus.*

& apertis ocia portis] pacem, aperiuntur enim vrbiū portæ pacis tempore, vel sublato hostium metu. *Od. v. lib. 3. Vidi ego ciuium Retorta tergo brachia libero, Portasque non clausas.*

commissa] arcana fidei commissa, vt supra *epist. ad Loll. lib. 1. Prodiderit commissa fide.*

redeat miseris, abeat f.] vt fortuna eos, quibus aduersata est, quosque deseruit, placata reuolat, & complectatur: insolentes, ac superbos deserat. vide annotationem ad *Od. xxix. lib. 3.* vbi diximus, per fortunam presentem, & manentem, significari secundam: per abeuntem, aduersam.

Tibia] tibiam adhibentur ad cantum chori adiuuandum. pertinet autem hic locus ad *μελοποιίαν*.

oricalcho iuncta] ita reperi scriptum in tribus cod. Vatic. & Card. Rainut. & Tornes. quæ scriptura eò fortasse probari potest, quia cum tibiam veterum tenuem, ac simplicem fuisse dicat, nouam autem duobus contrarijs nominibus significare velit esse illi dissimilem: *tuba amula*, tenui opponitur: *oricalcho iuncta*, simplici: quod si *vincta* legamus, non æquè contrarium contrario respondeat.

foramine paucos Aspirare] ad eam rem erat vtilis, vt paucis, id est, quattuor foraminibus sonitum redderet, & chorus adiuuaret, & theatra sonitu completeret. *virilis aspirare, adesse, completere*, genus loquendi Græcum est,

est, vt saepe admonuimus. in quibusdam libris scriptum reperi foramine paruo Nondum [spissa nimis] non admodum frequentia: non nimis celebra, aut referta. epist. ad Mæc. 3. lib. 1. spissis indigna theatris. & inf. spissa carcerum. sedilia] in quibus sedebant spectatores, nondum theatro ædificato.

Quò] in quem locum, in quæ sedilia: non (vt alij) quo flatu. fanè populus numerabilis] explicatio est verborum illorum, Nondum spissa nimis. numerabilis autem idem valet, quod paucus. & ita loquuntur Græci. Theocr. eid. 15. quod inscribitur χρείτες. φίλων μίρον ἀγέλεον ἄς Τέκνοις, ἢ δ' ἀλόχοισιν, ἀειθματὲς δὲ πῶ πολλῶν.

cosbat] conueniebat, congregabatur. vinoq; diurno Placari Genius] sic supra epist. ad August. siluanum lacte piabant: Floribus, & vino Genium memorem breuis aui.

numeris] pedibus, vel rythmis. numerosum est enim id in omnibus sonis, atque vocibus, quod habet quasdam impressiones, & quod metri possumus interuallis æqualibus.

modisq;] cantui, ἀρμονία, vel, vt quidam, μέλει. videtur tamen μέλος latius patere. Plato lib. 3. de rep. τὸ μέλος ἐκ τριῶν ὄντι συγκείμενον, λόγῳ τε, καὶ ἀρμονίας, καὶ ῥυθμῶ.

Indoctus quid enim, &c.] horum verborum hæc sententia est. Nam antè quàm populus Rom. vicinis populis deuictis, suos fines latius protulisset, vrbisq; mœnia amplificasset, quid scirent, aut quid iudicij haberent de tragædiarum, & comædiarum artificio, ac bonitate rustici homines, & indocti cum vrbanis confusi: ignobiles, & infames cum uiris clarissimis, & honestissimis.

libèrque laborum] laboribus defunctus, laboribus solutus. sic sup. dixit Od. x v i. lib. 3. cum famulis operum solutus.

motumq;] vel quia mouebatur, & saltabat tibicen, vel quia gestum agebat.

& luxuriam add.] hoc dicit vel propterea quòd aucta sint foramina, vel propter ipsius artificis ornatum nimis elegantem, ac sumtuosum: & propter orichalcum tibiæ additum. affert exemplum Lucianus in lib. πορὸς ἀπαίδευτον πολλὰ βιβλ. ἰανύμ. valde ad hunc locum accommodatum, de citharædo quodam Tarentino, cui Eueno nomen erat, his verbis. ἕκκεν οὐδ' εἰς Δελφούς τὰ τ' ἀλλὰ λαμπρὸς, ἔδῃ καὶ ἐδῆν ἔχουσάσων πομπάμενος, καὶ τῆσσι τὸν δ' ἀφ' ἡς χρυσὸς κάλλιπον ὡς ἀντὶ καρπῶν ἢ δ' ἀφ' ἡς σμαράγδ' ἔδῃ ἰσμεγέθεισ τῶν καρπῶν πλὴν μὲν κισθάραν αὐτῶν ὑπέφουεσ τι χῆμα εἰς κάλλος καὶ πολυτέλειαν, &c. nam satis est mihi locum indicasse.

traxitq; vag.] per verbū traxit significat, eum veste usum esse longa, & ad talos demissa, quam ὄρυμα nominant Græci. vagum autem dixit, innuens non vno in loco constitisse, sed huc, & illuc se circumtulisse, ac circumegisse.

per pulpita] per scenam. inf. modicis instrauit pulpita tignis.

Sic etiam fidibus voces] quemadmodum (inquit) tibicen tibus sibi parauit ampliores, easq; inflauit vehementius, ita et citharis soni accesserunt molliores. fortasse significat, citharæ chordas additas esse. non enim vnus semper chordarum citharæ fuit numerus: sed cum initio quattuor tant

tantum fuissent, Mercurius treis addidisse dicitur, Strabo, & alij nonnulli Terpandrum Methymnæum lyra septem chordarum primum usum esse tradunt. Itaque & Timotheum apud Lacedæmonios accusatum esse memoriæ proditum est, quòd pluribus, quàm opus esset, chordis vteretur, & quòd antiquam musicam corrumpere. Ille autem cum iam iam quidam chordas superuacuas præcidere pararet, fertur sigillum Apollinis illis ostendisse in eorum vrbis quodam loco positum lyram manu tenens, quæ totidem chordis constaret, & ita dimissus, atque absolutus esse. Plutarchus item scribit in apophthegm. Emerepen in Phrynidis cantoris organo, quod nouem fidibus constabat, duas incidisse, his verbis increpantem, μὴ κακῶς γρη πλὴ μουσικῶν: id est, ne corrumpe, aut ne adultera musicam.

Et tulit eloquium insolitum fac.] & facundia celeriter fluens: vel, vt alij volunt, breui tempore comparata, genus eloquentiæ protulit inauditum, atque inusitatum.

Vtiliumq; sagax rerum, &c.] id est, extiterunt quidam homines, quorum prudens, & rerum futurarum prouida oratio parum ab oraculo Apollinis distitit: vel hoc modo: cæperunt quidam homines non minus εὐσβῆως, neque minus acutè, neque minus verè res futuras prædicere, quàm Apollo Delphicus: vel sic, quorundam virorum sententiæ Apollinis oraculo non dissimiles fuerunt. Eurip. Μάντις δ' ἀείσας, ὅσας εἰπάσει καλῶς. M. Tull. lib. 2. de finib. inest in animo coniectura consequentium non multum à diuinatione differens.

Carminè qui tragico vilem, &c.] Eos sequitur hic Horatius, qui tragædiam eò esse appellatam existimant, quòd tragædiarum scriptoribus hircus præmij loco daretur. τραγὸς enim Græcorum lingua hircum valet. idem infra videtur innuere, tragædiæ appellationem inde esse natam, quòd primi illi tragædiarum auctores è plaustris tragædias agerent ore sece peruncto. sic Horat. infra. Ignorum Tragiciæ genus inuenisse carmine dicitur, & plaustris vexisse poemata Thespis. Athenæus autem lib. secundo, de comædiæ & tragædiæ inuentione sic scribit. Ἀπὸ μέθης καὶ ἢ τῆς κωμῶδιαις, καὶ ἢ τῆς τραγῶδιαις εὐρέσας. ἐν ἰμακῶ ἢ τῆς Ἀττικῆς εὐρέσθη, καὶ κατ' αὐτὴν ἢ τῆς πρώτης κωμῶδιαις ἀφ' ἢ καὶ τραγῶδιαις τὸ πρώτον ἐκλήθη. quæ verba significant, tragædiam vindemiæ tempore inuentam esse. τραγὴ enim vindemia est Græcis. ad hunc locum pertinent illa Virgiliana Georg. 11. Non aliam ob causam Baccha caper omnibus aris Caditur, & veteres ineunt proscenia ludi, Præmiaq; ingentes pagos, & computa circum Theside posuere. At Aristot. ποικίλ. scribit esse oratam ab ijs, qui Dithyrambum exercebant.

agrestes satyros nudauit] Satyricæ fabulæ à Græcis inuentæ, ab Atellanis, quæ sunt Latinorum, parum admodum discrepant, nam quemadmodum in illis Satyri, nudi, Fauni, Sileni inducuntur, verbis, & motibus obscenis risum mouentes: ita & in Atellanis personæ turpes intercedunt, quæ dictis liberioribus, & gestibus improbis, ac proteruis auditorum curas, & seueritatem mitigent, ac relaxent. satyros nudauit, id est, satyros nudos introduxit inter actus tragædiarum, vel statim post tragædias recitatas, & peractas, de Satyris vide annot. ad Od. x i. lib. 2.

morandus] detinendus, delectandus, vt infra. *Valdius oblectat populum, meliusq; moratur.*
Incolumi grauitate] salua grauitate tragœdiae.
exlex.] solutus legibus.
adhibebitur] in satyrica. Deus, verbi gratia, Faunus, Silenus, Bacchus, heros, vt Agamemnon, Nestor, Achilles.
nuper] paulo antè: nempe in tragœdia.
Migret in obscuras humili f.] ita humili, & abiecto sermone utatur, vt tabernariorum, & opificum orationem imitari videatur. Notum est autem, & vulgatum, togas tabernarias à tabernis esse nominatas, quæ comœdijs, quasi ex altera parte respondent.
Aut, dum vitat humum, &c.] id est, aut dum nimium se attollit, dumq; nimis elato, & grandi oratione utitur, in aëre versari videatur. inania, pro eo spatio, quod intercedit inter cælum, & terras posuit ex Democriti, & Epicuri sententia, vt Virg. in Sileno. *Nanque canebat vii magnum per inane coacta semina, terrarumq; animaq; marisq; fuissent. Et liquidi simul ignis.* Lucret. lib. 1. *Nec tamen vndique corporea stipata tenentur omnia natura: nanque est in rebus inane.* Idem ibid. *Omnis, vt est igitur per se natura, duabus constitit in rebus. nam corpora sunt, & inane, hæc in quo sita sunt, & quæ diuersa mouentur.* ibid. *Nam dispersa suo de cœli materiæ copia ferretur magnum per inane soluta.*
Effutire leues indigna t. u.] tragœdia indigna est, in qua versus leues, & sine pondere effundantur. *indigna effutire dictum, vt supra epist. ad Iul. Flor. indigni fratrum rumpere sedes.*
moueri] saltare, moueri numerosè, moueri in numerum. supra epist. ad Florum lib. 2. *Nunc satyrum, nunc agrestem Cyclopa mouetur.*
Intererit] differet aliquantulum à satyris. Verbo *interest*, pro *differit*, utitur & M. Tullius Acad. lib. 2. *qui illa visa, e quibus omnia decreta sunt nata, neque quicquam à falsis interesse.* & epist. lib. 5. ad Att. *sed plane gaudeo, quoniam rō vester interest.*
Non ego inornata, & dom.] id est, non est satis in satyricis fabulis nullum verborum ornatum adhiberi, nullum nomen translatum poni, omniaq; propriè, & simpliciter dici: sed alia sunt præstanda. *dominantia nomina accipe rō vera,* id est, propria, quibus res quantumuis licet sint obscene, propriè appellantur, & significantur, qualia sunt *mentula, cunnus,* actionis Venereæ verbum, & alia similia, quæ me pudor enumerare verat, nam *mentula* nomen in membro illo corporis virilis significando, *dominatur:* cetera, quibus interdum vruntur poëtæ pudore adducti, *neruus, penis, trabs, sicula, columna, cauda salax, pyramis, palus,* sunt translata: solebant autem satyri illi in satyricis fabulis suo quanque rem, & actionem nomine, verboq; appellare: neque eius rei, quam significare vellent, turpitudinem, verborum translatione, aut circuitiore tegere: exempli causa, cum eam operam, quæ datur liberis procreandis innuebant, non alienis eam operam, sed suis, & proprijs appellabant: quod quidem eò magis erat illis ignoscendum, quod exiterunt nonnulli philosophi: sed qui philosophi? ijs, qui in virtute summum

summum bonum, & beatitudinem locant, voluptatis inimici, omnium vitiorum correctores, & castigatores, Stoici, inquam, statuerunt suo quanque rem nomine appellare licere. Itaq; ex illorum schola manauit hoc *σοφὸς ὢν ἐπιρρημῶν ἔσθι*, vt testatur M. Tull. epist. quadam ad Papirium Pærum.
Nec sic enitar tragico diff.] id est, nec sic studebo à grauitate, & granditate verborum, quibus vruntur tragici poëtæ, atque à tragica magniloquentia differre, vt nihil intersit vtrum loquatur Dauus, & cetera personæ comicæ, & seruales, an Silenus Bacchi seruus. *differre color,* pro eo, quod est, differre à colore, Horatianum. lege annot. ad Od. 1. lib. 2.
Dauus ne loquatur, & audax] ita reperi scriptum in duobus codicibus manu scriptis non, *an audax:* & vt ita scribatur, ratio postulat. nō enim significat interesse vtrum Dauus loquatur, an Pythias, sed vtrum serui comici, quales sunt Dauus seruus, & Pythias ancilla, an Silenus.
Pythias] ancilla apud Lucillum, seu aliquem veterem comicum.
Silenus] persona Satyrica.
Ex noto fictum] è re nota effectum, atque expressum, non è re aliqua recondita, atque abstrusa.
vt sibi quiuis Speret idem, &c.] in epistola ad Florum lib. 2. supra ad illum locum, *Ludentis speciem dabit,* &c. diximus nonnulla, quæ ab hoc non sunt aliena.
sudet multum] multum laboris sumat.
Aufus idem] expertus idem, conatus idem.
de medio sumtis] non è longinquo arcessitis, sed è medio sumtis.
lunatura] compositio, structura.
Siluis deducti] siluestres Fauni in scenam producti: personæ satyricæ, velut innati triujs] velut nati in locis celeberrimis, & pœnè dicam, in medio foro.
teneris] delicatis, mollibus, cultis, venustis, concinnis, comtis.
iuuentur] verbum Græcum fortasse exprimere voluit *παινεῖσθαι*, quod valet, rem aliquam præclaram quidem illam, & laudabilem gerere, sed maiore animo, quàm consilio: quod iuuenes solent. Vetat igitur Horatius, ne in fabulis satyricis Fauni nimium politis, & cultis verbis iuueniliter exultent, ne ue verba nimis obscena, & flagitiosa loquantur.
crepent] loquantur, vt docuimus ad Oden xvi. lib. 1.
quibus est equus, & pater, & res] equites, & ingenui, & locupletes.
Nec, si quid fricti, &c.] nec, si quid probat aliquis de plebe, pauper, & egens, qui velcitur cicere, & nucibus, &c. per emtorem cicericis fricti, plebeios, & vulgares homines significat. sic enim legendum est, non *fracti*, vt quidam corruerunt: emebat autem frictum cicere plebecula, vt eo intereà dum agebantur fabulæ, & quouis alio tempore solaretur, ac leuaret famem. Plaut. Bacch. *Tam frictum ego illum reddam, quàm frictum est cicere.* & item alibi.
Aequis accipiunt animis] patienter audiunt, & probant. assume è superioribus negationem, nec.
Pes citus] Od. x. lib. 1. *in celeres iambos Misit furentem.*

vnde etiam trimetris accr. n.] id est, iambus ex eo, quod ita citus est, iussit iambeos versus senarios, trimetros quoque nominari. Saty. x. lib. i. *Pollio Regum Facla canit pede rer percusso.*

Primus ad extremum similis sibi] qualis ille iambicus senarius apud Eurip. in Phænissis *Εἰς τὸ γὰρ ἀποτ' εἰς τὸδ' εἶμι συμφορὰς.* & ille Hippol. *Μεθεὶς ἐπ' ἄλλον εἶμι βελίω λόγον.* qui toti ex iambis constant.

in iura paterna] in sua iura recepit, ut spondeis locus esset in versibus iambicis.

Commodus.] facilis, sese accommodans, ut Od. v. 11. lib. 4. *Donarem pateras, grataq; commodus, &c.*

non ut de sede secunda Cederet, a. q.] iambus (inquit) recepit spondeos in iura paterna, sed non ut è secunda, aut quarta sede depelli se facile pateretur: quales sunt trimetri Horatiani epod. *Quando repostum Cacinbum ad festas dapes. & Pecti nihil me sicut anrea iuuat, &c.*

hic & in Atti, &c.] quemadmodum & in Terentianis, & in Plautinis. mirum est enim quantam sibi poetæ Latini in trimetris, & tetrametris licentiam permiserint, sat habentes, si in vltima sede iambum ponant. in ceteris locis anapæstum, spondeum, dactylum, tribrachum promiscuè adhibentes.

Nobilibus] Petr. Victorius annot. in Cic. epist. 1. lib. 5. mauult hoc loco legi Mobilibus, propterea quod Aristoteles *ἡ κίνησις* scribit τὸ *κινητικόν*, καὶ τετραμέτρον, *κινητικόν*. Atqui nomen *κινητικόν* non significat mobilia, sed vim mouendi habentia. Aduuaret P. Victorium Aristoteles, si dixisset *κινητὰ*, id est, mobilia. *κινητικὰ* autem, & mobilia multum inter se discrepant. præterea cum in trimetris Attij, & Ennij dicat Horatius raros iambos adhiberi, stabiles potius, quam mobiles erant appellandi. pace igitur dixerim P. Victorij, ego vulgatam, & receptam scripturam censeo diligenter nobis esse retinendam, præsertim ab omnibus veterib. lib. comprobata. cur autem nobiles dixerit Attij, & Ennij trimetros dicerem, nisi rem esse sua sponte notissimam, atque apertissimam putarem. sic supra Panætij libros *nobiles* dixit Od. x. lib. 1.

In scenam missos, &c.] trium versuum deinceps sequentium hæc sententia est. Versus iambicos in scenam productos, nimis tardos spondeorum interuentu, iambus raro adhibitus indicat, atque arguit, poetam vel nimium celeriter, & parum accuratè scripsisse, vel artem ignorare.

magno cum pondere] multis, & pluribus quam par sit, spondeis tardatos.

premit] *ὑποκινῶ* iambus. Versus igitur iambici trimetri tardiores, id est, qui in secunda, & quarta sede iambos non habent, reprehenduntur vel tanquam celeriter, & negligenter scripti, vel tanquam ab indocto, & incerto facti.

Non quiuis videt immod. poet.] duo sunt, propter quæ poetæ negligenter scribant, & versus iambeos faciant nimis tardos, & dissolutos: primum, quod confidunt non omnes sua errata cognituros: alterum quia etiam si virtutes, & errata poetarum nemo non facile sit cogniturus, sperant

tamen fore, ut sibi ignoscatur. sed non iccirco (inquit Horat.) negligenter, & mendosè, & licenter scribere debemus: immò potius nihil peccare in scribendo, & existimare omnes errata nostra, si qua sint in scriptis nostris, animaduersuros: & ita demum tuti erimus: neque sperare, nos impune peccaturos: & ita cauti erimus, cum ipsi spem omnem veniæ nobis præciderimus.

Et data Rom.] & data est venia poetis Romanis, qui trimetris, & tetrametris raros iambos interposuerunt, multaq; alia peccarunt: sed immetitò data.

indigna] qua indigni sunt: quam non meruerunt.

iccirco ne vager.] id est, iccirco ne scribendi licentia abutar, quia non quiuis ita acutus est, & perspicax, ut errata animaduertat: iccirco ne sine arte, & minus accuratè scribere debeo? M. Tull. in oratore perf. loquens de summissio genere dicendi, *sunt enim quidam, ut scis, oratory numeri, de quibus mox dicemus, obseruandi ratione quadam, sed alio in genere: in hoc omnino relinquendi: solum quiddam sit, nec vagum tamen, ut ingredi liberè, non ut licenter videatur errare.*

an omnes] id est, an potius putare debeo, omnes mea peccata perspeturos? (hoc opponitur illi: *Non quiuis videt immodulata poemata iudex.*) quod si faciã, tutus ero: & cautus ero omni spe veniæ mihi adempta, ac præcisã. hæc autem, *extra spem veniæ* respondent illis *Et data Romanis, &c.* Qui sperat vel sua peccata occulta, & incognita futura, vel se eorum veniam impetraturum, audacius peccat: contra, qui neutrum sperat, cauet sibi, ne quid peccet. at qui non peccat, ita demum tutus & cautus est. mendosè in omnibus libris, legebatur *intra spem veniæ cautus*. quæ scriptura mirè torsit eos omnes, qui in hanc epistolam, commentarios scripserunt. ego autem coniectura ductus, & ab ipsius veritatis voce admonitus, locum corruptum emendauit.

vitauit denique culpam] denique (inquit) non satis est non peccare, ut laudem, & præmium mereamur: sed oportet rectè facere. tria enim sunt, peccare, non peccare, rectè facere. qui peccat, pœnam meretur: qui non peccat, neque pœnam, neque præmium meretur: qui rectè facit, is solus præmio dignus est. huic loco simile est illud Plautinum in Trinummo. *si quid amicum erga bene feci, aut consului fideliter, Non videor meruisse laudem, culpa caruisse arbitror.*

At vestri proau] ita reperi scriptum in omnibus libris calamo exaratis, & in aliquot impressis, & ita legendum esse probat P. Victorius hoc argumento, quod Horatius proauos liberos, aut ingenuos habere non potuerit, quippe qui ex patre libertino natus esset.

nimum patienter vtrunque] nimium patienter, ac, pœnè dicam, stultè vtrunque mirati sunt in Plauto, numeros, & sales: quia neque eius versus satis numerosè scripti sunt, & sales nonnulli sunt scurriles, alij leues, & frigidi, alij obsceni.

Si modo ego, & vos Scim. inurb.] hoc ad sales pertinet: significat autem, sales Plautinos inurbanos, & illepidos esse. sic quidam putant supra

epist. ad Augustum, Plautum reprehendi. *Aspice, Plautus Quo pacto partem tu-
teur amantis ephēbi, &c.*

Legitimumq; sonum digitis c.] hoc ad versus referendum, quos non satis accuratē factos, neque suis ac legitimis numeris astrictos, sed dil-
solutos esse iudicat.

digitis.] solemus enim digitis versusum syllabas, & numeros metiri: quanquam, qui sunt in hoc genere exercitati, digitos adhibere ad cogniti-
onem, iudiciūq; huius rei necesse non habent, cum aures doctæ, & trita hoc facile per se præstare possint. Nam *ut servius ille Papirij Pati frater facile
dicere poterat, hic versus Plauti non est, hic est, quod tritas haberet aures notandis
generibus poetarum* (inquit M. Tull. epist. quadam ad Papirium Pærum) ita & aures callidæ statim sentiunt sine opera digitorum, quis versus suis nu-
meris constet, quis non. Itaque idem M. Tull. mali poetæ esse putat versusum peccata digitis dimetiri: significans, hominem exercitatum ea solis auribus explorare posse.

Thespis] Thespin alij primum tragœdiæ inventorem fuisse narrant, quod probat hic Horatius, alij ab Epigene secundum, alij decimum sextum tragicum numerant: vide Suidam.

plaustris vexisse] antequam scena esset inventa, Thespi in plaustris tragœdias docebat, idemq; agebat. quod testatur Aristoteles lib. 3. de arte dicendi *ἡ ποιητικὴ τέχνη ὅτι αὐτοὶ τὰς τραγῳδίας οἱ ποιηταὶ τὸ πρῶτον.* & Plutar-
chus in vita Solonis his verbis *ἰδέσθω τὴν Θέσπιν αὐτὸν ἰσχυρομένον, ὡς αὐτὸς ἴδωσεν ἢ τοῖς ἀλλοδαποῖς.* confirmat ipse Horatius versu proximo.

Quæ canerent, agerentq;] canebant igitur, & agebant ipsi poetæ sua poemata nullis alijs adhibitis histrionibus, seu actoribus. Iam, quod ait eos sece perunctos egisse, ex eo tragœdiæ nomen impositum esse pleriq; tradiderunt: quanquam alij ab hirco ductum esse malunt. quod videtur probare Horatius illo versu supra *Carmine qui tragico vilem certavit ab hircum, &c.*

peruncti fecibus ora.] ex quo *πρωτοδαιμονας* appellat poetæ Aristophanes *Νεφέλ.* quoniam (inquam) sece peruncti, ne agnoscerentur, sua poemata è plaustris canebant. unde proverbum è *plaustro loqui*, quod est impudenter maledicere. hoc autem faciebant poetæ comici.

Post hunc] Aristoteles in lib. *ἑξὶ ποιητικῆς*, (quem locum supra attigimus) scribit *Ἐσχύλῳ* histriones duos instituisse, cum antea vnus esset duntaxat: chori personarum numerum minuisse: actorem primarum partium introduxisse. Idem ibidem paulo post negat sciri, quis personas, aut prologos, aut multitudinem actorum, & quæ sunt huius generis, inuenerit. quæ videntur inter se pugnare: verba Aristotelis sunt hæc *τίς ἢ πρόσωπα ἀπέδωκεν, ἢ προλόγους, ἢ πλῆθην ἰσχυρομένων, ἢ ὅλα τοιαῦτα, ἢ γνήσια.* sed fortasse πρόσωπα nominat Aristoteles, quæ alio nomine *προσωπεῖα* dicuntur: quas hic Horatius personas appellat: id est, vultus fictos, & simulatos: quibus vera histrionum facies tegitur: quibus qui putant non esse vsos veteres, falluntur. Demosthe. *ἑξὶ τῶν ἀρετῶν. ἀπερὶ τῆς ἀρετῆς τῆς κατὰ τὴν κριτικῆν, ὅς ἐστι τὸ προσωπεῖον ἀνευ τῆς προσωπεῖα κωμῆς.*

& mod

& modicis instravit pulp.] pulpitum pars est scenæ. itaque per pulpitum totam scenam significari puto. scenam (inquit) modicam descripsit.

Successit vetus his com.] significat etiam veterem comœdian tragœdia esse posteriorem. De veteri comœdia loquitur etiam satyra x. lib. i. *illi, scripta quibus comœdia prisca viris est, & saty. i. i. i. eiusd. Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesq; poeta, Atque alij, quorum comœdia prisca virorum est.*

sed in vitium] dicendi libertas modum superavit, & extra fines suos egressa in maledicentiam non ferendam erupit. sic epist. ad August. *donec iam seuis apertam in rabiem verri cepit iocus, & per honestas ire domos impune minax: dolere cruento Dente lacefisti, &c.*

lex est accepta] tale est illud loco supra commemorato. *quin etiam lex, Pœnâq; lata, malo quæ nollet carmine quenquam Describi.*

Prætextas] in quibus inducuntur personæ Romanæ publicæ, nobiles, graues, honoratæ, consulares, prætorias, & similes.

docuere] sic loquuntur Græci, quos postea secuti sunt Latini: M. Tull. in Bruto. *Atque hic Linius, qui primus fabulam C. Clodio, & M. Tudiano Cos. docuit.* Idem in Catone maiore *Vidi etiam senem Linium, qui cum septem annis ante, quam ego natus sum, fabulam docuisset, &c.*

togatas] tabernarias, in quibus humiles, & plebeïæ, & priuatæ personæ ciuium Romanorum, inducuntur: & ita cum comœdijs comparantur, eisq; altera ex parte respondent. per togatas, tabernarias significat, cum tamen prætextæ equè, vt tabernariæ, sint togatæ, quia in vniuersæ personæ ciuium Romanorum intercedunt.

si non offenderet] id est, nisi vnusquisque poetarum sua scripta grauatè limaret, eorumq; editionem in aliud tempus differret. sic epist. ad August. *sed turpem putat in scriptis, metuitq; litteram.*

& mora.] sic infra. *nonnumq; prematur in annum.*

Pompilius sanguis] vos Pisones, qui à Numa Pompilio originem ducitis. Fuluius Vrsinus vir tum in Latinis, tum in Græcis literis admodum exercitatus, cum essem Romæ, nummum argenteum mihi ostendit: cuius in antica parte Numæ nomen erat expressum: in postica, Cn. Pisonis pro quaestore & nomen, & caput. quod idè notandum duxi, vt quasi oculis cernat lector quamobrem Pisones Pompilius sanguis à Flacco dicantur.

atque Præfect. decies non castig.] id est, non perfectissimè, accuratissimèq; polliuit à marmorarijs opificibus ducta tralatio est, vt sup. annotauimus epist. ad August. *Præfectum* autem legendum, non perfectum, & ita scriptum se reperisse in libro quodam manu scripto Venetijs alleuerant mihi Muretus: quam scripturam vnus liber Vaticanus postea comprobauit. præfecare vngues autem propriè dicimus. ex quo *præsegmina.* Plaut. *Aulul. Quin ipsi pridem tonsor vngues demserat: Collegit omnia, & abstulit præsegmina.*

Ingenium misera quia fort.] deridet eos, qui, quod poetæ natura, non arte valere, furorèq; quodam excitati putet Democritus, iccirco immunditia, illuie, squallore feritatem quandam, & inhumanitatem præ se ferunt, solitudinem sequuntur, celebritatem fugiunt. Idem, quod Horatius, de Dem

AD PISONES

de Democrito scribit M. Tullius lib. 1. de diuinatione his verbis. negat enim sine furore Democritus quenquam poetam magnum esse posse. & lib. 2. de orat. ad Q. Frat. sepe audiui, poetam bonum neminem (id quod a Democrito & Platone in scriptis relictum esse dicunt) sine inflammatione animorum existere posse, & sine quodam afflatu quasi furoris. Plato in Ione πάντες εἰτε ἴδ' ἐπιών ποιηταὶ οἱ ἀγαθοὶ, ἢ ἐν τέχνῃς, ἀλλ' ἐνθεοὶ ὄντες, καὶ καταχόμενοι πάντα τὰ κατὰ λέγειν ποιήματα, καὶ οἱ μελοποιοὶ οἱ ἀγαθοὶ ὡσαύτως, ὡσπερ οἱ κορυβαυτιῶνες, ἢ ἔμφορες ὄντες τὰ κατὰ μέλη τῶν ποιῶσιν, ἀλλ' ἐπειδὴν ἐμβώσῃν εἰς πλὴν ἁρμονίαν, καὶ εἰς τὸ ῥυθμὸν, βαυχέμενοι. Idem in Phædro Socratem sic facit loquentem. ὅς δ' ἂν ἀνευ μανίας μυσῶν ὅπῃ ποιητικὰς θύρας ἀφίκη, &c. nam hunc locum produximus supra Od. 1111. lib. 3. ibi, an me ludit amabilis Insania? id est, qui autem sine Musarum furore ad fores poeticas accesserit persuasum habens fore, ut arte idoneus poeta euadat, & ipse imperfectus erit, & eius poësis sani hominis, ab insani, & furzosis statim obscurabitur. Idem lib. 4. de legibus ait poetam in Musæ tripodē sedentem mentis compotem non esse. Atque hanc quæstionem utrum poëta natura, an arte valeat, mox expedit Horatius. Pindarus autem naturam doctrinæ semper antepōnit, & naturam sine doctrina præsertim in poëta plurimum, atque ad eodē omnia posse dicit, his verbis. Ἐφ' ὅς ὁ πολλὰ εἰδὼς φύσ' μαθόντες ἢ λάβροι παύλασσι νόραες οἷς, γαρύεον διὸς πρὸς ὄριχα θέτον, id est, sapiens est is, qui multa scit natura: qui dicerunt autem, tanquam corui lingua volubilitate, & inani strepitu cum Iouis aui voce contendunt.

& excl. fanos Helicōne] id est, fanos negat, bonos poëtas esse posse. balnea vitat.] non lauat. immundus illuue est. alij ad celebritatem loci referunt. à quibus dissentio.

pretium] γέρας. epist. ad Scævam lib. 1. aut virtus nomen inane est, aut decus, & pretium rectè petit experiens vir. Si tribus Anticyris, &c.] si caput nulla quantumuis multa ellebori copia sanabile, nunquam tondendum curauerit, ut capillo supra modum producto, truculentiore sit aspectu, insaniq; speciem præ se ferat. in Anticyra insula nascitur elleborus. saty. 111. lib. 2. Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.

O ego lætus] stultus, σαφές diximus sup. ad epist. ad Mæcen. 11.

Qui purgo bilem] secutus sum eam scripturam, quæ reperitur in quibusdam codicib. manu scriptis: quamq; Romulus Amasæus confirmavit mihi aliquando se reperisse, cum diceret, alteram Qui purgor bilem, sibi videri corruptam. Et certè neque Græcum, neque Latinum est hoc loquendi genus. Nam ita quidem loquuntur Græci καθαίρωμαι τὸ σῶμα, πλὴν κεφαλῆν, πλὴν ψυχῆν, id est, purgor corpus, caput, animum: sed καθαίρωμαι πλὴν νόσον, ἢ πλὴν χολῆν non dicunt, sed potius καθαίρωμαι τὸ νόσον, ἢ τὸ χολῆς, id est, purgor morbi, aut bilis: quo modo & Horat. supra locutus est saty. 111. lib. 2. Et morbi miror purgatum te illius. vltimatus tamen dicimus Latine purgor morbo, vitio, atra bile, & similit. Itaque putavi aliquando hoc loco legendum, Qui purgor bili, seu bilis, &c. eamq; scripturam reposuissim, nisi temeritatis, aut arrogantia crimem reformidassim, si sine librorum veterum auctor

DE ARTE POETICA.

auctoritate lectionem vulgatam immutassim. quam tamen meam coniecturam velim consideret lector. Nunc huius lectionis, quam secutus sum, rationem, non est, quod pluribus verbis explicem. sic enim Græci loquuntur καθαίρειν χολῆν, ut Paull. Aegineta lib. 7. σαμμοῖα ὡς πλῆσιως ἐλλεβίρω καθαίρει, καὶ μᾶλλον πλὴν ξάνθω χολῆν. Galen. libello τινὰς δ' εἰ καθαίρειν. ἔτω ἢ ἔ γυναικα τινὰ, &c. ἰασάμην ἰχυρῶς κενώσας ἕξ φαριμάκω καθαίροντες μέλαιναν χολῆν. id est, Ita autem & mulierem quandam, &c. sanavi, cum eam acriter exmanissem pharmaco atram bilem purgante.

Nil tanti est] id est, nihil tanti æstimo, ut eius obtinendi studio, & cupiditate incensus, insanire velim, nedum tanti poemata faciam. sic loquuntur boni scriptores. M. Tull. lib. 3. epistol. ad Attic. Quare, mihi crede, φιλοσοφῶμεν. iuratus tibi possum dicere, nihil esse tanti. Idem offic. 2. est ergo vlla res tanti, aut commodum vllum tam expetendum, ut viri boni & splendorem, & nomen amittas? Idem pro Q. Rosc. comædo. sed tamen cur ipse HES 1000. tam vehementer concupierit, quæro. nam tibi M. Perperna, C. Piso certè tanti non fuissent, ut socium fraudaretis. Tibull. lib. 2. eleg. 111. Haud impune licet formosas tristibus agris Abdere: non tanti sunt tua musta pater. huius contrarium est illud æquè vltatum, est tanti. id est, tanti facio, non minoris æstimo. M. Tull. de signis. Tum iste ab equite R. splendido & grato, Cn. Calidio, cuius filium sciebat senatorem populi R. & iudicem esse, equales argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert. Imprudens hunc incidi: emit enim, non abstulit. nollem dixisse, iactabit se, & in his equitabit equuleis. em, pecuniam solui. credo etiam tabula proferentur, est tanti: cedo tabulas, cuius loci hæc sententia est: dixi Verrem, equuleos illos argenteos à C. Calidio abstulisse. negat Verres, aitq; se emisse, pecuniam soluisse, tabulas prolaturum. est tanti, id est, tanti facio, crimen hoc abs te dissolui, & dilui, quanti facerem in te maximi valere, dummodo tabulas proferas. tam multa enim, & grauiam me ex tuis tabulis, si proferantur, crimina aduersus te tracturum esse confido, ut facile patiar, hoc crimen abs te dilui, & ut mihi sit optabile huius criminis Calidiani facere iacturam. & 1. Catilinaria. sed est tanti, dummodo ista tua priuata sit calamitas, & à reip. periculis se iungatur. quem locum ex vetustis codicibus emendauit M. Ant. Muretus, cum vulgo legeretur sed non est mihi tanti, eumq; eruditissimè explicauit.

ergo fungar vice cotis] ego igitur locum cotis obtinebo: ego, cotis munus obibo, quæ ferrum acere potest, cum vim secandi ipsa non habeat. hoc idem de se dicere solebat Isocrates: & aliquando interrogatus cur eum alios artem dicendi doceret, ipse taceret, respondit, & αἱ ἀκόνας αὐτῶν μὲν τεμῆν ἢ δύναν, ἢ τὸ σίδηρον ὀξεία, καὶ τμητικὸν ποιῶσι. id est, etiam cotes ipsæ quidem secare non possunt: sed ferrum acutum, & ad secandum aptum efficiunt.

opes] opes poëtica, id est, res, & facultas poëtica. formet] erudiat, expoliat, informet. lege annot. ad Od. x. lib. 1. ad illum locum, Voce formasti.

error] errorem videtur hic pro errato, seu peccato usurpare, quod ἀμαρτημα nominant Græci, cum erroris nomine tamen longè aliud significetur. error enim imprudentis, & ignorantis est ferè, aut certè falsa opinio.

ne ducti, sine culpa: erratum autem & scientis est, & culpa non caret. exemplis hoc fiet clarius. Cic. pro Murena. non patiar te in tanto errore versari. Idem lib. 2. de orat. natura enim nos ter nos delectat error. Idem pro Caccinna. Nonnunquam honesto, ac probabili nomine bono viro iudici error obijci solet. Idem epistola ad Seru. Sulpicium lib. 4. certe similis in utroque nostrum, cum optime sentiremus, error fuit. Idem ad Q. Metellum Q. F. lib. 5. epist. Hoc in sermone, cum a me exponeretur, qua mea expectatio fuisse orationis tuae, quanto in errore versatus essem, visa est oratio mea non iniucunda, &c. Horat. epist. ad Iul. Florum lib. 2. Et demtus per vim mentis gratissimus error. Ego igitur existimauerim hoc loco errorem, non erratum, sed discessum quendam, & declinationem a virtute, & officio significare, quae ex imprudentia, aut incuria nata sit. quo modo si accipiamus, seruabitur huius vocis significatio vstrata.

Socraticae chartae] per chartas Socraticas non significat libros à Socrate scriptos, cum ille nihil scripserit, sed à Platone, Aeschine, Xenophonte, & ceteris eius auditoribus, ac discipulis, & qui ab eis orti sunt.

Verbâq; prouisam rem] quidam libri vulgati habent prouisam mendosè. veteres quidem omnes prouisam. Sic locutus est epist. ad Lull. 2. si bona librorum, & prouisa frugis in annum copia. Quod autem ad huius loci sententiam attinet, similia sunt ea, quae scribit Cicero lib. 3. de orat. his verbis, Rerum enim copia verborum copiam gignit: & si est honestas in rebus ipsi, existit ex rerum natura quidam splendor in verbis.

exemplar vitae, morumq;] veram, & perfectam speciem vitae humanae, morumq; intueri, quam imitando exprimere, & simulare conetur. imitatore] poetam, μίμησιν. nihil enim aliud est poësis, quam μίμησις, id est, imitatio: quod Plato, & Aristot. tradiderunt, vt mox dicemus. Atque eò maxime admirabilis est Homerus, quod nihil est in huius vitae consuetudine, moribusq; communibus positum, quod non aptissimè, ac pœnè dicam, diuinè expresserit.

interdum speciosa locis] id est, interdum fabula, quae aspersa, & ornata est sententijs è philosophia petitis, & locis communibus, & quae habet ἱθὺς, (sic enim loquitur Aristot. lib. 2. de poem.) id est, quae scitè mores exprimit (mores autem personarum benè exprimit, quae consilium, & voluntatem cuiusque aperit, ac declarat) talis igitur fabula magis delectat populum, etiam si non sit admodum venusta, nec polita, nec grauis, nec artificiosa, quàm politissimi, & cultissimi versus nulla sententia subiecta, neque personarum decoro seruato, neque hominum moribus expressis. locis autem legendum potius, quàm iocis, hanc scripturam confirmantibus vetustis codicibus omnibus, Porphyrioneq; & Acrone comprobantibus. Quid sint porro loci communes, ex M. Tullio intelligere licet, cuius hæc sunt verba in Bruto. scriptusq; fuisse, & paratas à Protagora rerum illustrium disputationes, qua nunc communes appellantur loci. Idem in orat. perf. Nec verò dialecticis modo sit instructus, sed habeat omnes philosophia notos, & tractatos locos. Nihil enim de religione, nihil de morte, nihil de pietate, nihil de caritate patria, nihil de bonis rebus, aut malis, nihil de virtutibus, aut vitijs, nihil de officio, &c. sine ea, quam dixi, scientia grauius, amplè, copiosè dici, & explicari potest. Idem ibid. Quàm enim

enim indecorum est, de stillicijs, cum apud vnum iudicem dicas, amplissimis verbis, & locis vti communibus: de maiestate verò populi Ro. summissè, & subtiliter? lam quod Aristoteles in lib. 2. de poem. eam fabulae partem, quam ἱθὺς, id est, mores appellat, ait minus valere ad delectandum, quàm ἀνεπίκοις, & ἀνεπίκοις, non pugnant illa cum his, neque ad hoc institutum pertinent. nullius Ven.] nullius venustatis, nulliusq; elegantiae. sup. Ordinis hæc virtus erit, & Venus.

sine pondere] verborum. Quam vers. inop. rer.] id est, quàm versus inanes, & sententiarum expertes, etiam si sint cultissimi, & politissimi. Vir quidam doctus existimabat hunc versum ita legendum, Quam versus inopes morum, nugæq; canora. id est, quàm versus lepidissimi, & cultissimi nullis locis communibus illustrati, & inanes.

nugæq; canora] versus leues, quantumvis modulati, & numerosi. ore rotundo] id est, rotundè, pressè, enucleatè, eleganter, suauiter: non putidè, non ineptè, non obscurè, non hiulcè, non asperè. vide annot. ad illum locum saty. v. 1. lib. 2. totus teres, atque rotundus.

Romani pueri] Romanos cum Græcis conferens ait, hos nulli rei studere, præterquam laudi: illos autem omne studium suum statim à puerili ætate in quæstu, & re augenda collocare: quod cum ita sit, non esse mirum, si poëta præstantes non euadant.

asse] Discunt in partes diducere] de asse, & eius partibus lege Varr. lib. 4. de ling. Lat. & Budæum nostrum.

heus] ita legendum, non heu, neque hem, neque oe, vt habent mendosi codices.

ærugo] æruginem appellat per translationem, immodicum pecuniæ, & lucri studium, propterea quod eo, tanquam æruginè quadam, ingenia præclara, & ad res maiores nata, corrumpuntur, ac deprauantur. at sat. 1. 1. 1. lib. 1. per æruginem, insidiosam quandam, & simulationem officij inuolutam malevolentiam significat. hic (inquit) nigra succus lolliginis, hæc est ærugo mera: quoniam videlicet talis animi affectio non aliter, quàm ærugo, amicitia vitium, pestis, ac venenum est. Viëtruius lib. 7. cap. x. 1. 1. & lib. 8. cap. 1. 1. docet quomodo fiat ærugo.

linenda cedro] digna, quæ seruentur diutissimè incorrupta: digna, quæ nunquam consumat verustas, & quæ perpetuò viuant. nam, quæ succo, aut oleo cedrino linuntur, non putrescunt. lege Plin. lib. x. v. 1. cap. xxx. 1. x. & Dioscor. lib. 1. cap. 1. x. x. 1. x. vbi ille dicit eam vim in cedro inesse, vt corpora mortua conseruet, viua corrumpat: atque iccirco τὸν κενόων ζῶλον, id est, mortuorum vitam appellari.

læui cupresso] inuolucro expolito, aut capsâ ex cupresso. de qua eadem ferè dicuntur, quæ de cedro. vide annotata ad Od. x. 1. 1. 1. lib. 2.

Aut prodesse volunt] poemata (inquit) alia vtilia sunt duntaxat, alia iucunda: alia & vtilia, & iucunda.

Quicquid præcipies] hoc pertinet ad ea poemata, quæ profunt tantum.

breuis] ita tamen, vt tantum sit verborum, quantum sit necesse: vt sup- breuis esse laboro? Obscurus fio.

percipiant a. d. r. q. fid.] apte verba suis nominibus iunxit. dociles se praebeant in percipiendo: fideles in tenendo: aduerbium cito autem, coniungendum cum verbo percipiant, non cum voce dicta.

Omne superuacuum] transfatum a vase pleno: ex quo, quicquid superat, effluere solet.

Ficta voluptatis c. f. p.] hoc ad eos, qui delectare student tantum. sic Aristoteles lib. 2. ποιητικῆς, poetam sequi probabilia, quae nec esse, nec fieri possint, aut oportere potius, quam improbabilia, quae fieri possint. verba Arist. sunt haec, ἄριστος τε γὰρ πλεῖστον ποίησιν ἀρετώτερον πιθανὸν ἀδύνατον, ἢ ἀπιθανόν ἀδύνατον.

Neu pransa Lamia] ne ve fingat poeta ex aluo Lamiae, quae puerum deuoratis, eundem puerum viuum extrahit. Praeter ea, quae vulgo traduntur, & narrantur de Lamia, Aristoteles lib. 7. de morib. ad Nicom. scribit mulierem quandam fuisse in Ponto, quae mulierum grauidarum aluos aperiret, & perfecaret, puerosq; inde tractos deuoraret. Sed de Lamia vide Diodor. Sicul. lib. 20. & Aristophanis interpretem in Vesp.

Centuriae seniorum] aetate grandes, & senes poemata inutilia, & ad solam voluptatem comparata, aspernantur, ac respuunt, alludit autem ad centurias, in quas singulae tribus erant diuila.

Celsi Rhamnes] equites contra, vel iuuenes feroces, atque elati non admodum attentè, nec libenter poemata audiunt, quae nullavoluptate sunt temperata: celsi, id est, iuuenes excelso animo, quod non displicet. T. Liuius lib. v. 11. signum poscunt ingenti clamore, celsiq; & spe haud dubia feroces in praelium vadunt. malo tamen per cellos, equites intelligi. Nam & Festus cellum ex Graeco κέλης, equitem dictum esse putat. Rhamnes alij a Romulo appellatos: alij Rhamnes, & Luceres vocabula esse. Tusca volunt, vt refert Varro lib. 4. de lingua Lat.

Omne tulit, &c.] hic versus cum tribus reliquis deinceps sequentibus, pendet e superioribus, hoc modo: Omnibus igitur omnium suffragijs praestantissimus poeta iudicandus est, qui vtilitatem cum voluptate coniunxit. pertinent autem haec ad illud membrum tertium, Aut simul & iucunda, & idon. dic. v.

Hic meret ara l.] hic liber pretium meretur. hic multos reperit emtores, hic librarios locupletat.

Sofis] librarijs. supra epist. ad librum, scilicet vt prostes Soforum pumice mundus.

remittit] reddit, vt priore versu: & epist. ad Aug. sed veluti tractata notam, labemq; remittunt Atramenta. saty. vlt. lib. 2. vt melius muria, quam testa marina remittit.

Nec semper feriet] nec semper signum sibi propositum, quod intuetur, & quod oculum dirigit, sagittarius attingit.

quodcunque minabitur] sabintelligendum ferire.

Verum vbi plura] id est, verum vbi plures virtutes, pluraq; ornamenta

menta insunt in poemate, quam maculae, & errata, quae vel imprudenti, & aliud agenti, vel humanitus exciderint, ignoscere debemus.

Vt scriptor si p. i. l.] haec duo coniungenda sunt, scriptor librarius, id est, is qui libros deserbit manu, hoc modo: si librarius idem perpetuo peccat, id est, si in idem erratum perpetuo incurrit, etiam si fuerit monitus, indignus est, cui ignoscatur: sic & poeta, &c. idem peccat vsitate, & proprie dictum. M. Tull. de nat. deor. lib. 1. Atque etiam Xenophon paucioribus verbis eadem ferè peccat. & pro Murena. non multa peccas, eadem ratione dixit Catullus. Nimirum idem omnes fallimur. & Hor. saty. 11. lib. 1. Nec vincet ratio tantundem vt peccet, idemq; Qui teneros caules, &c.

fit Cherilus ille] poeta malus, de quo sup. epist. ad Aug. Gratus Alexandro magno regi fuit ille Cherilus.

Quem bis, terq; bonum c. r. m.] id est, qui si duobus, aut tribus locis rectè, & emendatè, & laudabiliter scribat, mirari soleo, ita est malus scriptor, & ita vsitatum ei est mendosè, & ineptè scribere. huic igitur Cherilo similes sunt ij poetae, in quorum scriptis plura sunt mendosa, quam recta.

& idem Ind. quand. bon.] id est, & ego idem indignè fero, quando cunque praestantissimus omnium poetarum Homerus incuria quadam labitur, & peccat, quod est in eo admodum rarum. scio hunc verum aliter ab alijs explicari, sed vehementer errant. nam verbum indignor non est referendum ad superiora, quod illi faciunt. sed cum ijs, quae sequuntur coniungendum, vt alibi admonui, & multo antè docuit P. Victorius. quandoque autem idem valet, quod quando cunque, vt supra Od. 1. lib. 4. quandoque potentior Largis muneribus riserit amuli.

Verum opere in] cod. vnus Vatic. Faern. Tornef. habent Verum opere longo.

Vt pictura, poesis.] Plato lib. 10. de rep. poetas pictoribus ait esse similes, docetq; vtrosq; in animantibus, & rebus inanimis imitandis, atque exprimentis esse occupatos. Idem scribit p luribus verbis Aristoteles in lib. 2. de poetica. addde illa Plutarch. lib. 2. πῶς δὲ τὸ νέον, &c. ἀκρίβη. Ἐπι ἧ μᾶλλον ἐπισήσωμεν αὐτὸν ἅμα τῷ ποιεῖν τοῖς ποιήμασιν ἰσογραφοῦς πλεῖστον ποιητικῶν, ὅτι μιμητικὴ τέχνη, καὶ δυνάμεις ἔστιν ἀντίστροφος τῇ ζωγραφίᾳ, καὶ μὴ μόνον ἐκείνο τὸ ἀτυλλέμενον ἀκρивоῦς ἔστω, ζωγραφίαν μὲν εἶναι οὐδὲ θεωρομένην πλεῖστον ποίησιν. ποίησιν ἧ σιωπῶν πλεῖστον ζωγραφίαν, &c. id est, Praeterea admonemus eum eo ipso temporis puncto, quo ad poemata audienda adiuuemus, descriptione quadam facta, poeticam altera ex parte picturae respondere: neque illud solum omnium sermone vsurpatum audiuerit, picturam esse poesim loquentem: poesim autem tacitam picturam: sed, &c. M. Tull. Tusc. v. Traditum est etiam Homerum cacum fuisse: at eius picturam, non poesim videmus.

erit, quae si propius stes, Te c. m. & q. s. l. a.] sic est distinguendus hic locus. Vt pictura poesis. erit, quae, si propius stes, &c. id est, alia reperietur (inquit) pictura, quae primis, ac rudibus lineamentis tantum constat: pictura adumbrata, non expressa: quam Graeci σκιαγραφίαν appellant. haec procul spectata, laudari potest: alia, quae suis coloribus expressa, & exquisitis, ac curatisq; pigmentis illustrata est. haec propius spectari debet. Idem de poesi sentiendum.

tiendum. alia est enim, quæ quasdam umbras, & recessus habet tantum, neque admodum illustribus coloribus vestita est: alia est accurata, & exquisito artificio elaborata. Videntur mihi ad hunc locum pertinere ea, quæ scribit Aristoteles lib. 3. de arte dicendi, ubi docet dictionem (quam ille λέξιν nominat, id est, dicendi rationem) aliam esse scriptioni accommodatam, & tanquam pictam: aliam concertatoriam, & forensam, & gestu actoris egen-tem. paulo post scribit ille, concionale dicendi genus adumbratæ picturæ simile esse, propterea quod, quanto maior sit multitudo, tanto longius spectari videtur orationis figura. Quapropter subtilitas, & limata (vt ita dicam) tenuitas, superuacanea est, & deterior videtur in vtroque. Iudicium autem subtiliorem dictionem desiderat, multoq; magis, si apud vnum iudicem causa agatur. inest enim minimum in actione, & gestu. Nam facilius spectari potest id, quod rei proprium est, omne autem alienum, & contentionis studium abest. verba Aristotelis sunt hæc. ἢ μὲν ἂν δημοτικὴ λέξις, & παντε- λῶς ἔοικε τῇ σκιαγραφίᾳ. ὅσα γὰρ ἂν παλαιῶν ἢ ὁ ὄχλος, πορρώτερον ἢ θέα. διὰ τὰ ἀπειρῆ περιεργία καὶ χεῖρα φαίνεῖ ἐν ἀμφοτέροις. ἢ ὅ δὲ δὴν, ἀπειθέστερον. ἐπὶ ὃ μάλ- λον εἰ ἐν κερτῇ. ἐλάττωσον γὰρ ὅτι ἐν ἰπποκρίτῳ, ἐπισυμῶσθαι γὰρ μᾶλλον τὸ ὀκνεῖν παράμαθς, καὶ τὸ ἀλλόττειον, καὶ ὁ ἀγὼν ἀπειρεσι.

Hæc amat obs. volet hæc sub.] alia picturæ dissimilitudo. amat por- rō ea pictura locum obscurum, quæ deterior est: altera autem, quæ in luce spectari non recusat, longè scilicet melior est.

repetita] iterum, atque iterum, & sapius spectata.
Fingeris] conformaris, institueris, vt sup. epist. 1. lib. 1. Fingit equum. & Od. v. 1. lib. 3. fingitur artibus.

Tolle] lumen, vt epist. v. 1. lib. 1. partem, vel tolleret omnes.
certis medium, & tolerab.] id est, certas res esse, in quibus medium locum obtinere conceditur, & in quibusdam rebus mediocritatem esse lau- dabilem, & ferri posse: sed mediocritatem in poëta neque esse laudabilem, neque condonari solere: quod simile est, ac si diceret, poëtam vel excellere, vel ab eo studio desistere, nomenq; poëta æquo animo amittere oportere.

Videtur aliter sentire M. Tull. in orat. perfecto his verbis: Nam in poëtis non Homero soli locus est (vt de Græcis loquar) aut Archilochi, aut Sophocli, aut Pin- dario, sed horum vel secundis, vel etiam infra secundos.

tolerabile] id est, (vt ita dicam) tolerabilitatem.
consultus iuris, & actor caus. m. a.] redde suum cuique, hoc modo: iurisconsultus aliquis nescit, quantum Aulus Cascelius: actor causarum qui- spiam abest ab eloquentia Messallæ Coruini: vterq; tamen in pretio est, etiamsi non sit summus.

columnæ] ad quas prostant libri, vt sat. 1. 1. 1. lib. 2. Nulla taberna meos habeat, neque pila libellos. nescit autem legendum, vt habent o. l. v.

Vt gratas inter mensas, & c.] probat id, quod modò dixit, tribus similibus. Nam hi versus cohærent cum superioribus. Quo modo (inquit) si quis in conuiuio symphoniam aliquam incōnditam, immodulatam, ineptam, discordem adhibeat: si vnguementum ingrati odoris, nulliusq; pretij: si papauer cum amaro, & deterrimo melle: offendat conuiuas, quia his pote- rant

rant catere, neque hæc magnopere requirebant: sic poëma, cum sit ad de- lectationem comparatum maximè, secundo loco ad vtilitatem, si paulum modò absit à perfecto, deterrimum est.

symphonia discors] συμφωνία, ὁμολογία τις, (inquit Plato,) ὁμολογίαν ὃ ἐν διαφερόμενων, ἕως ἂν διαφέρων, ἀδύνατον ἔσθ, id est, symphonia, seu con- centus, consensus est quidam, vt sit autem consensus, ex rebus discordibus, quandiu discordant, fieri non potest.

Si paulum summo discessit] duo Vat. & Torn. habent decessit.
duci] traduci: vel produci, extrahi.

Ludere q. n.] ludendi verbo hæc omnia subiiciuntur, luctari, hastam iacere, currere, salire, & similia, quæ exercebantur in campo Martio. In ce- teris artibus (inquit) & certaminibus nemo se scire profitetur, quod igno- rat, ne sit ridiculus: in poëtica volunt omnes videri aliquid esse.

discipe] de disco vide annot. ad Od. viii. lib. 1.
trochive] sup. Od. xxi. lib. 3. trochii, Græcum nominat. quæ putant nonnulli βεμβίκα vocari à Græcis: sed non ita est. βεμβίς enim turbo appel- latur à Latinis. trochus Græca vox est, quæ rotam Latino nomine valet: qua se exercebant pueri in Græcia.

Ne spissæ r. t. i. c.] ne spectatores frequentes, qui circum stant, irrideant ludendi imperitum, idq; impune.

tollant risum] cachinnentur, vt supra Romani tollent equites, peditesq; ca- chinnum.

Qui nescit, vers. t. a. f.] simile est illud epist. ad August. Nauem agere ignarus nauis timet: abrotonum agro Non audet, nisi qui didicit, dare, quod medi- corum est Promittunt medici, tractant fabrilis fabri: Scribimus indocti, doctiq; poë- mata passim.

cenfus equestrem S.] census participium vocis, & significationis pa- tientis. census igitur summam equeitrem intelligendus, qui dum censetur, repetitis est habere in bonis quadringenta millia æris, qui census erat eque- stis, vt sciunt omnes. eodem participio vtitur & M. Tull. pro Arch. poëta. census tantummodo indicat eum, qui sit census, ita se iam tum gessisse pro ciue: & Ver. 1. 1. sanxit in posterum, qui post eos Censores census esset, ne quis heredem vir- ginem, ne ve mulierem faceret, Atiant Laberium mimographum, his verbis de- scribi, ac notari.

Tu nihil inuita dices f.] Minerua artibus omnibus præesse existima- tur, vt supra annot. ad Od. xii. lib. 3. inuita Minerua proverbium est: quod explicat M. Tull. off. lib. 1. his verbis. ex quo magis emergit, quale sit decorum illud, ideo quia nihil decet inuita (vt aiunt) Minerua, id est, aduersante, & repu- gnante natura. sed huius loci hæc sententia est. Non dubito equidem, quin tu nihil sis dicturus, aut facturus inuita Minerua, id est, ego te quidem scio omnia aptè, decorè, veniùtè, doctè, sapienter dicturum, ac facturum. noui enim iudicium tuum, noui mentem, & prudentiam tuam. verum tamen, si quid olim scripleris, caue iudicio tuo tantopere confidas, vt Mecij, & patris tui, & meam sententiam non exquiras, aut nobis de tuis scriptis iudicandi potestatem non permittas, legendum autem facies ve. & ita lib. manuscripti.

Mecij

perator, & Victori carnem prami loco daret. Plato libr. i. de Republ. versus aliquot Tyrtæi profert aliquantum immutatos, & decurtatos, qui hanc sententiam continent: Neque meminisse velim, neque vllam eius rationem ducere, etiam si omnium mortalium sit abundantissimus, & ditissimus, omniaq; ei bona, quæ homini contingere possunt, suppetant, qui non virtute bellica sit præstantissimus. verba Platonis sunt hæc. *προσηνώμεθα γὰρ τῦρταον ἢ φίλοι μὲν Ἀθῶναιον, ἢ δὲ ἢ πολιτικῶν γυμνασιον, ὅς δὲ μάλιστα ἀνδρῶν πῶν ἐπὶ ταῦτ' ἐπαύδακεν εἰπὼν, ὅτι ἔτ' ἀν μνησαίμεθα, ἔτ' ἐν λόγῳ ἀνδρα τιθείμεθα, οὐτ' εἴτις πλεονεξίατος ἀνδρῶν πῶν εἴν, φησιν, ἔτ' εἰ πολλὰ ἀγαθὰ κητιμένοσ (εἰπὼν σχεδὸν ἅπαντα) ὅς μὴ ἐπὶ τ' ἀδύναμον ἀριστος γίγιοιτ' ἀεί. Ἐπὶ γὰρ ἀκίκοός πα καὶ σὺ τὰ ποιήμεθα, id est, producamus igitur Tyrtæum, Atheniensem quidem naturâ, à Lacedæmonijs autem ciuitate donatum, qui omnium mortalium plurimum studij in his posuit, &c. quæ sequuntur. nam ea interpretati sumus: quæ sunt Tyrtæi. Strabo lib. 6. Iustinus tertio, & Pausanias in Messenicis, quædam alia de Tyrtæo tradiderunt, quæ longum esset referre. Plutarchus autem eum sermonem, vbi disputat vtra animalia sint prudentiora: terrestria, an aquatilia, sic orditur. ἢ Τυρταῖον ὁ Λεονίδας ἐρωτηθεὶς ποῖόν τινα νομίζοι, ἀγαθὸν ποικίλῳ, ἔφη, νέον ψυχὰς καλλυῶεν, ὡς τοῖς νέοις ἀπὸ τῶν ἐπῶν ὀρμητὸν ἐμποιοῦντα μὲν θυμῷ, καὶ φιλοτιμίας ἐν τῷ μάχης ἀφ' ὧν αὐτῶν, id est, Leonidis interrogatus qualem poetam existimaret Tyrtæum: respondit vtilem esse ad iuuenum animos efficiendos pulchriores, tanquam impetum quendam in eorum animis ingenerantem, vt animo præstantes, & studio gloria elati in prælijs mortem fortiter oppetant.*

exacuit] excitauit. Cic. de orat. ad Qu. Frat. ad vos exacuentos accommodauit orationem meam.

dictæ per carmina sortes] edita oracula: data responsa ab Apolline. Virg. Æn. 4. Italiam Lycia iussere capessere sortes.

Pier tent. modis] id est, etiam homines experti sunt, ac tentarunt, possent ne regum gratiam, ac beneuolentiam colligere versibus, & cantibus. tentare gratiam regum pro eo, quod est, aspirare, & aggredi ad gratiam regum promerendâ, mirè, & planè Horatianè dictum. V. sitatius dicunt Latini tentare fortunam, tentare rem, vt idem sup. epist. ad Aug. lib. 2. nec meus audet Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.

Iudusq; repertus] remissio, & oblectatio animorum, comædia, trægœdia, mimi. epist. ad Augult. valeat res ludicra, si me Palma negata macrum, donata reducit optimum.

Musa lyræ sollers] sollers coniunctum cum patrio casu, notandum, vt nouum, & Horatianum. idem iunxit cum infinitiuo Od. v. 1. lib. 4. sollers nunc hominem ponere, nunc Deum. sic supra Od. v. 1. lib. 1. imbellisq; Lyræ Musa modorum perita.

Natura fieret laud. car.] hac de re satis multis verbis diximus ad illum locum Ingenium misera quia fort. &c.

sine diuite vena] sine naturæ bonitate, quam ἐυφύδαν Græci appellant, tralatio ducta à venis metallicis.

rude

rude] non expolitur doctrina. alia tralatio. coniuat amicè] congruit, & conspirat altera cum altera.

Qui studet optatam c. cont. m.] totius huius loci hæc sententia est. cursorios, & tibicines omne studium suum in eam artem, in qua præstare volunt, conferunt: summos labores perferunt: bellum indicunt voluptatibus omnibus: continentissimè, ac temperantissimè viuunt. At Romani homines nullo studio adhibito, nullaq; opera infumta præstantes se poetas esse arbitrantur, idq; se scire profitentur, quod nunquam didicerunt.

puer] cum puer esset: πῶς ὄν, vt epist. ad Loll. 1. lib. 2. denique sanam Militiam puer, & Cantabrica bella tulisti. & saty. 1. lib. 2. puer hunc ego paruum ofellum Integris opibus noui non latius vsu, Quàm nunc accisis.

qui Pythia cantat, Tibicen] tibicen, qui adhibetur ad canendas laudes Apollinis ludis Appollinaribus, didicit, & magistrum extimuit. Pythiorum certamen ob draconem ab Apolline interfectum, institutum est, Pythiaq; vel à loco, & vrbe, cui Pythoni, seu Πυθῶν nomen erat, sunt appellata, vel ex eo, quod, qui ad oraculum Apollinis proficiscebantur, ἐπισηθάνοντο, id est, quærebant, vel quod draco interfectus, ibi putruerit. nam πῶς δὲ δεινὸν valeat σήπαισθαι, vt alibi diximus.

Occupet extremum scabies] natum esse dicunt ex lusu quodam puerorum, in quo se mutuo ad currendum cohortantes, ei scabiem exoptat, qui tardissimè omnium cucurterit, quiq; vltimus ad calcem peruenerit.

Vt præco ad merces] diuitem poetam cum præcone comparat, merces commendante, & turbam ad emendum inuitante. Nam, vt ille voce, & præconio emtores; sic poeta locuples diuitijs suis mutis, ac tacitis assentatores vocat.

cogit] congregat, conuocat, allicit, atque adeò inuitos trahit.

Diues agris, diues p.] hic versus repetitur saty. 1. lib. 1.

Silvero est, vnctum] modò dixerat assentatores vltro, & non vocatos ad poetarum diuitum carmina laudanda concurrere, & conuolare solere: nunc dicit eosdem conuiujs, & beneficijs prouocatos, aut beneficiorum spe adductos, multo cupidius poëmata vel indoctissima laudatum ituros. tales igitur iudices non sunt integri, neque incorrupti, neque, vt Græce dicam, ἀδέκαστοι.

vnctum qui rectè] si verò est, qui conuiuium lautum, ac sumtuosum adornare, cœnamq; opiparam dare possit, &c. mirum erit, si blandum, ac falsum amicum à vero secernere, atque internoscere queat. vnctum videlicet obsonium, vt Catull. vnctâ patrimonîa, id est, lauta, opipara.

leui] qui quouis impellitur emolumentum spe.

beatus] vel diues, vel, qui reuera beatus esset, si blandum amicum à vero internoscere posset. sed illud malo.

tibi] abs te: vt locis innumerabilibus: notauimusq; alibi. ingenium

plenum Latitiæ] latitia affectum ob munera abs te accepta, vel ob spem vtilitatis. significat, eos, qui à poeta emolumentum aliquod vel sperant, vel iam consecuti sunt, non esse illius poëmatum iudices incorruptos, neque vnquam castè, integreq; iudicatuos. Nobis ergo ij sunt adhibendi

nostrorum scriptorum auditores, ac censores, qui liberè, & ad opod ouitus, hoc est nullis promissis, nulla spe, nullis beneficijs obstricti, quod sentiunt, pronunciant.

pulchrè, benè, rectè] voces fectæ approbantium assentatorum. M. Tull. lib. 3. de orat. Quare benè, & præclarè quanuis sape nobis dicatur: bellè, & festinè, nimium sape nolo.

super his] *ἐν τούτοις* ad hæc. stillabit amicis Ex oculis r.] illacrymabit, gaudere se simulans. stillare cum accusandi casu: vt illud epist. ad Mæcen. i. i. lib. i. *fidis enim manare poetica mella.*

tundet pede terram] præ lætitia saltabit. non est autem suppositio pedis intelligenda, cum sit gestus indignantis, & dolentis.

Vt, qui conducti pl.] vt præfictæ mulieres, quæ mercede conducuntur, vt mortuos lugeant, & collaudent. Plaut. in Truculento. *sine virtute argutum ciuem mihi habeam pro præficta, quæ alios collaudat, capse se verò non potest.* Lucillius. *Mercede quæ conductæ sient alieno in funere præfictæ, Multo & capillos sciunt, & clamant magis. Næuius. Hæc quidem mehercule præficta est, quæ sic mortuum collaudat.*

multis vrgere culullis] animorum enim, & ingeniorum lene tormentum est vinum, eoq; variæ hominum naturæ, quantunuis tectæ, ac reconditæ, explorantur, atque aperiuntur: qua de re vide, quæ annotauimus ad illum locum. *Tu lene tormentum ingenio admoues Plerunque duro, qui est Od. x. i. lib. 3. sunt autem cululli pateræ, seu calices. Od. x. i. lib. i. diues & aureis Mæcator exiccet culullis vna Syra reparata merce. in quibusd. lib. antiq. scriptum est vrgere.*

fallant] lateant. nunquam tibi sint ignoti, vt supra annot. Od. x. lib. i. animi sub vulpe latentes] animi fallaces, dolosi, duplices, tecti, insidiosi.

Quinctilio] Quinctilio Varo. hic erat auditor, & iudex scriptorum alienorum liber, & incorruptus. ad quem scripta est Od. x. v. i. i. lib. i.

corrige, sodes] aiebat Varus, corrige hoc, & hoc. *malè tornatos] non satis teretes, neque (vt ita dicam) rotundos. tralatio à torno. κακῶς τετραπυμένα ἴσων.*

incudi reddere] recudere, id est, emendare, alia tralatio à priore differens, & tamen continens.

insumebat] sic habent duo cod. Vatic. Faern. Iannoct. Torn. quæ scriptura mihi visa est concinnior.

Quin sine riuali, &c.] amatores amant sine riuali, qui deformem aliquam amant. neminem enim habent æmulum, neminem riualem. transfertur ad eos, qui ea magni faciunt, aut magnopere expetunt, quæ nemo alius magni admodum æstimet. vtitur M. Tullius in epist. quadam ad Qu. Frat. lib. 3. *Hirrus auctor fore videtur. à Dijs, quam ineptus, quam se ipse amas sine riuali?*

inertes] arte carentes, vel non satis accuratè factos, sine arte: vt supra sine pondere, & arte.

attinet

allinet atrum Trans. cal. f.] transuerso calamo notabit, ac delebit. quod *ὀβελίσσειν* dicunt Græci. M. Tull. epist. ad Dolabellam lib. 9. *Profert alter (vt opinor) duobus versiculis expensum Nicia: alter Aristarchus hos ὀβελίσει.*

ambitiosa recidet Orn.] amputabit, & circuncidet nimis florida. sic sup. epist. ad Aug. *luxuriantia compescet.*

Fiet Aristarchus] id est, castigator, & iudex seuerus alienorum scriptorum. Fuit autem Aristarchus Grammaticus clarissimus, qui ad aliquot Homeri versus, quos non probabat, notam apposuit, iudicans eos non esse *ἰσομετρῆς*, sed *καταμετρημένους*. M. Tull. ad Attic. lib. i. *Quid multa? totum hunc locum, quem in Aristocratia ego variè meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro, &c. valde grauitè pertexuit. Idem in orat. in L. Pisonem, Veruntamen, quoniam non Aristarchum te, sed Phalarim grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum versum, sed poetam armis persequere: scire cupio, quid tandem isto in versu reprehendas. Idem ad App. lib. 3. epist. vt enim Aristarchus Homeri versum esse negat, quem non probat: sic tu (liber enim mihi iocari) quod disertum non erit, ne putaris meum.*

hæ nugæ s.] verba sunt Horatij, quorum hæc sententia est. quas nugæ esse ducis, hæc poetam semel ab assentatore derisum, ab eoq; malè acceptum, ac deceptum, in mala seria deducunt, aut præcipitem agent. quoniam assentatorum oratione vana inductus, optimum se poetam esse sibi persuadebat, & ita magno, turpiq; in errore versabitur.

mala quem scabies] mala, epithetum perpetuum. omnis enim scabies mala est, quamuis alia sit alia deterior.

morbus regius] quo qui affectus est, ar quatus appellatur. Lucret. lib. 4. *Lurida præterea fiunt, quacunque tuentur Arquati: quia litoris de corpore eorum semina multa fluunt simulacris obuia rerum.*

fanaticus error] ex quo fanatici appellantur, eò quòd in fanis maxime furant capita iactantes, oculos distorquentes, singulas denique corporis partes, atque interdum totum corpus præter consuetudinem mouentes. vide Vlpian. titulo de ædil. edicto.

& iracunda Diana] quæ lymphatos efficit, ex quo *σεληνόλαστοι* dicuntur. significat obscure, & dissimulanter Horatius, falli eos, qui furore quodam, & afflatu diuino poetam excitari, non studio, & doctrina cum ingenio coniuncta fieri existimant.

sublimes versus] vel *μετεώριος*, & neque cælum, neque terram tangentis, sublatos, à communi sensu abhorrentis: vt supra eod. lib. *Aut dum vitat humum, nubes, & inania capret:* vel sublimes intellige, ex alto, & intimo animi recessu depromptos, vt Od. x. v. lib. i. *sublimi anhelitu.* & Virg. *Æn. i. alia mente repostum.*

ruclatur] impetu, non ratione effundit: furore quodam mentis concitatus iactat, & euomit.

errat] & animo, & corpore. ex quo error mentis: epist. 2. lib. 2. *mentis gratissimus error.*

licet succurrite longum] id est, licet clamet, iò, ciues succurrite, succurrite, eumq; clamorem longè producat, nemo erit, qui curet attollere.

Xx. 3. voc.

vocem longum quidam coniuncte legunt cum verbo succurrere, id est, valde & multum productum, ut sit nomen, quod mihi non displicet. alij coniungunt hæc duo, longum clamet: quibuscum facti Carisus lib. 2. & ita longum erit pro longe positum.

tollere] attollere. sic epist. ad Scævam lib. 1. crudeles tollite claudum. prudens] sciens, de industria, ut epist. 1. lib. 2. Prudens emisisti vitiosum. Siculicq; poetæ] Empedoclis Agrigentini: de quo vide, quæ annotauimus sup. ad epist. ad Iccium.

Deus immort. hab. Dum cup. Emp.] extat hoc in hanc de Empedoclis morte opinionem Laërtij epigramma lib. 3. epig. quod ad hunc locum mihi videtur pertinere, Καί σ' ποτ' ἐμπροθέλεις διεπὶ φλογὶ σῶμα καθήρας, Πῦρ δὸν κριτήρων ἔκπιεσ ἀθανάτων. Οὐκ ἔρεω δ' ὅτι σαυτὸν ἐκὼν βάλες ἐς ῥέον Αἴτης, Ἀλλὰ λαθεῖν ἐθέλων ἔμπεσες ἐκ ἐθέλων. Huius autem mortis genus memoria prodidisse Hippobotum scribit id. Laert. his verbis, Ἰσχυρότατος δὲ φησὶν ἔξανασάντα αὐτὸν ὠδευκέναι ὡς ἐπὶ πύλῳ ἀπὸ πύργου, ἔπειτα ἀφ' ἑρμῆος ἰομένον, ἐπὶ τὴν κρατῆρα ἢ πυρὸς ἐναλέσθαι, Ἐφαίνετο δὲ αὐτὸν πύλῳ αὐτὸς φημίω βεβαῖσθαι, ὅτι ἐγγύθεν θεός ὕπερον ἢ γινώσκων ἀναρρίπτεισθαι αὐτὸ μίαν τῆς κειμήλιον. χαλκῆς γὰρ εἶθετο ἰσχυρὸν εἶδαι. id est, Hippobotus autem ait illum quondam se domo in montem æternam contulisse: deinde, cum eo peruenisset, in crateris illos desilisse, atque ex oculis hominum sublatum esse, volentem hanc de se famam confirmare, se deum esse factum: posterum autem rem patefactam esse, cum una ex eius crepidis à flamma in altum subleuata, & cuncta esset, arcis enim crepidis vis solebat. sed hanc opinionem refellens Timæus ait, Empedoclem in Peloponneso de vita decessisse. commemorantur & alia de huius viri morte à Laërtio opiniones, quas referre longum est.

frigidus] atra bile affectus, μεταχολών. Inuitum qui ser.] sup. epist. ad lib. quis enim inuitum seruare labores? idem facit occidenti] Græcum loquendi genus τ' αὐτὸ ποιεῖ τὸ κτείνοντι. sic Lucret. lib. 2. de primis corporibus, Qui poterunt igitur rerum primordia dici, Et lethi vitare vias, animalia cum sint, Atque animalibus sint mortalibus una, eademq; id est, τὸ τοῖς ζώοις. Idem lib. 3. quorum unus Homerus Sceptra potius eadem alijs sopitu quiete est. Idem lib. 4. Nempe eadem facit, & scimus facere omnia turpi.

nec si, &c. Fiet ho.] huc ad mouēda negatio est, ut sit, Nec fiet homo, id est, nec sanus erit, nec ponet, &c. infans enim, homo non est. & ita intelligēdus locus ille Ciceronis epist. ad Q. frat. lib. 2. sed cum veneris, Virum te putabo, si Sallustij Empedoclea legeris: hominem non putabo. id est, patientem, & fortem te putabo, si legeris: sed parum intelligentem, & parum sanum, & propemodum inhumanum.

Nec satis apparet, cur versus f.] id est, nec satis apparet vtrius facinoris admisi causa tam grauitate sibi deos habeat iratos. non satis perspicuum est, vtrius sceleris pœnam luat, dum versus factitat, sepulchri ne violati, an sublati, & loco moti bidental. significat autem cum poetas omnes infanos esse, & miserōs: tūm eos maximē, qui versibus incultis, & malis faciendis, sibi placeant, ut bonis.

vtrum

vtrum Minxerit in p. c.] in sepulchrum patrum. locus omnis illato in eum mortuo ab eo, cui ius erat inferre, religiosus efficitur. at neque in loco sacro, neque in religioso cuiquam meiere fas erat, sed multo habebatur sceleratissimum, filium in patrum sepulchrum immeiere: eumq; qui id fecisset, existimabant furiarum tardis ardentibus, ut patricidas, perterreri, atq; agitari.

bidental] locum, in quem fulmen decedit, qui caesis bidentibus, & ara extructa expiatur. Bidental (inquit Festus) dicebant templum quoddam, quod in eo bidentibus hostijs sacrificaretur.

clatros] clatros legendum, non claustrōs. Plaut. in Mil. glorioso. Nam ceruō neque solarium apud nos est, neque hortus ullus, neque fenestra, nisi clatrata.

tenet, occiditq; legendo] tale est illud saty. 1. 11. lib. 1. amar as Porrecto iugulo historias, captiuus vi, audit.

Non missura cutem, nisi pl.] poetam ineptum, & sibi nimium placentem, suosq; versus odiosē recitantem, cum hirudine comparat. Nam, quemadmodum illa tandiu hæret corpori affixa, donec sanguine completa exciderit: ita & molestus recitator auditorem non dimittit, donec ipse & recitando defessus, & suorum versuum laudibus satiatus sit. sic Theocritus in Pharmaceutr. amorem cum hirudine confert, quia videlicet amor instar hirudinis corpora vigilijs, & curis maceret, sanguinem exugat. Αἰ, αἰ ἔρος ἀνίηρε, τί μευ μέλαν ἐκ χροῦς αἷμα ἐμφύς, ὡς λιμνῆτις ἄσπασ ἐκ βδέλλα πῆκωκα. Plaut. Epid. tam ego me vortam in hirudinem, atque horum exugebo sanguinem, senati qui columen cluent. Oppianus lib. 2. vbi loquitur de delphini, & amiarum pugna, similitudine vitur ab hirudinibus ducta. Ως δ' ὅταν ἰντὰρ πολυμήχανος ἔλκος ἀφύσων Οἰδαλέον, τῷ πολλὸν ἀνάρατον ἐνδοθεν αἷμα ἐννέμεθ', διεράς ἢ γονὰς κυανόχροα λιμνῆς Ἐρπετὰ τειρομένοια τῷ χροῖς ἐσπέλει Δαίνυθ' μέλαν αἷμα, τὰ δ' αὐτίκα γυρωθέντα Κυρτῶτα, Ἐλύσαν ἐφέλκεθ', ἐδ' αἰνίσιν, Εἰσόνεν ἀμμοβαρῆ ζαρὸν ποτὸν αὐ ἐρύσαντα. Εὐ χροῖς αὐτοκύλισα πᾶσαι μεθύσθη, ὁμοῖα. Ως ἀμίας, &c.

FINIS.

INDEX RERVM, ET VERBORVM

obseruatione digniorum, quæ his commentarijs continentur: cuius numerus primus paginam, secundus verfum indicat. Sed numeros paginarum prius, quàm quicquam quæras, sic corrigito, vt infra correcti sunt.

Table with 3 columns: Latin term, page number, Latin term, page number. Includes entries like 'ab ovo vsque ad mala 44. 190.29', 'aditius 447.22', 'agere de 399.38', 'ab Apelle, & Lyffippo 448. & pag. seq.', 'Aegæum mare 446.36', 'Agésilæus à Tacha ioco inrempestiuo alienatus 511.43', 'abnormis 148.9', 'abstemius 450.5', 'Academia vetus, & noua 463.4', 'Academici vnde dicti 463.1', 'Academicorum nouorum nulli rei assentiri 283.3', 'accumbere 213.7', 'acerna mensa 270.33', 'acerualis, argumentationis genus 431.9', 'Achilles qualis ab Hom. describatur 507.28', 'acipenser 152.42', 'actus fabule partes 516.31', 'addicti 283.13', 'ad edon, pro simillimo 340.3', 'adigere iusurandum, &c. 393.32', 'admirari principium philosophia 313.10', 'ador 250.1', 'ad vesta, ad Opis, & simil. 119.17', 'ad vnguem factus 78.45', 'aduocatus 243.40', 'adiles legumina spargebat 190.29', 'aditius 447.22', 'Aegæum mare 446.36', 'amulatio, & inuidia in domib. potentium 120.26', 'aquis 198.3', 'arugo 69.39. 531.26', 'Aeschylus duos histriones instituit, &c. 526.35', 'Aeson à Medea recoctus 394.31', 'Aesopi tragædi filius 198.27', 'Aesopustragædus 198.24', '431.43', 'astuare 290.15', 'atatis commoda 515.27', 'etas vini nominibus Cos. notabatur 307.23', 'etatum natura dissimiles 513. tota pag.', 'affectus eos debet exprimere orator, aut scriptor verbis, quos vult comouere auditori, aut lectori 504.4', 'affligere 20.201. 57.16', 'Afranius 432.15', 'Agamemnon ambitione inductus, filiam immolat 193.38', 'Agamemnon religionis opinione adductus, filiam immolat 194.14', 'agenda in scenis quadam 515.45', 'agere de 399.38', 'agere pro loqui 121.25', 'Agésilæus à Tacha ioco inrempestiuo alienatus 511.43', 'agilis 283.20', 'agitur res, caput, fama, &c. 399.36', 'Aiax ab Vlyse victus in iudicio armorum Achillis 193.18', 'Aiax ad insaniam adductus 193.21', 'Aiax omnium Græcorum Achille excepto, præstantiss. 192.6', 'ἀπειρ τὰς ὀφρῦς 400.37', 'ἀπτείν μετίζυς 273.8', 'ἀνδρῶν ἐδδλός, & similia 327.23', 'ἀνδραγόσ 258.19', 'ἀνοίτι, sine certamine 286.30', 'ἀρπατῆς 258.20', 'albanus 154.17', 'Albanum vinum 271.41', 'Albius Tibullus 304.14', 'Alcinous 296.42', 'alec 270.29', 'ales 217.4', 'Alexander ab Apelle rephensus 449.40', 'Alexander non satis acriter iudicio in pictura 449.40', 'Alexander veruit, ne à quoquam alio pingetur, 40

INDEX.

Table with 3 columns: Latin term, page number, Latin term, page number. Includes entries like 'tur, et fingeretur quam anima 80.2', 'ab Apelle, & Lyffippo 448. & pag. seq.', 'ἀλωπὴ & διαφύρα τὰ γὰς, &c. 261.42', 'altera atas 394.13', 'Althea Meleagri mater 512.40', 'altilia 327.16', 'amatores quomodo vitia puellarum suarum extenuent 47.3', 'ambo, pro ambos 190.9', 'Ambubata 25.27', 'amica mater 180.18', 'amicis distinctis vtuntur diuites 245.4', 'amicitia, & lis princip. ex sentent. Empedoclis. 451.42', 'amicitia vtum ab utilitate nascatur, an ab honesto 248.22', 'amicorum annona vilis est, cum viri boni aliqua re egent 453.15', 'amicus sibi: carus sibi quid significent 407.15', 'Amphion & Zethus Iouis, & Epopei filij 536.27', 'Amphion & Zethus Thebus mænibus, & fossa cinxerunt 536.34', 'Amphion philosophus, et musicus 396.36', 'amphora 497.14', 'ampullari 302.12', 'ἀνασώμωσις 215.37', 'ἀνασώμωσιν 215.44', 'ἀναπαύειν τὰς ὀφρῦς 401.10', 'angulus 459.19', 'angustus clauus 94.13', 'anima vnde dicta 250.7', 'anima 80.2', 'animi affectuum indicia ex partib. corporis 401.26', 'animorum immortalitas 250.9', 'animus æquus 447.38', 'animus pro parte animi à ratione auersa 299.22', 'anni recedentes, seu abeuntes 515.26', 'anni venientes 515.25', 'annus apud Iudæos à mensæ Septemb. 122.16', 'Anticyra 182.21', 'Antimachus à Platone auditus 511.25', 'Antimachus bellum Thebanum scripsit 511.35', 'Antimachus reprehensus 512.35', 'Antiphates 512.7', 'antiqua sacrificia collectis frugibus instituta 438.5', 'antiqui mores, antiqui homines 258.1', 'Anxur 78.33', 'Apelles 448.44. & pag. seq.', 'ἀφ' ἑστίας ἀρχαῖου 470.40', 'Apollo Æneam eripuit 123.18', 'Apollo Palatinus 302.23', 'apotheca 224.19', 'ἀποθήκην 224.19', 'appellare 49.20', 'appendebant as & argentum veteres 219.20', 'aqua dulcis, quomodo sit intellig. 365.12', 'aqua Lucenses 364.20', 'aquam vniclam præbere 155.32', 'aqua vilissima 84.31', 'aquila oculatissima 45.32', 'Æquilo cur radere terras ductus 242.26', 'Arbuseula mima 132.11', 'arcessere è medio 440.25', 'arcesso 308.21', 'archaici lecti 307.12', 'Archilochus 413.42', 'Archilochus iambei carminis auctor, & perfectior 503.14', 'argumenta comædiarum quæ alia 440.34', 'Aricia 77.16', 'Aristarchus 541.6', 'Aristides 175.24', 'Aristippus 184.1', 'Aristippus 383.45', 'Aristippus à quo Cyren. 282.39', 'ἀριστον 102.10', 'arreperere in spem 228.31', 'ἀρθεῖτις 257.28', 'articulorum morbus 257.26', 'as 188.18', 'as 330.45', 'as libram valet 330.26', 'asino fabulam narrare 444.23', 'aspergere 68.20', 'Atabulus 83.3', 'Atellane 521.39', 'Athamantis & Inonis filij 508.30', 'Attius 432.9', 'auari studium in congerendo positum, infinitum 22.45', 'auarus cum seruo comparatus 379.4', 'auarus semper eget 298.17', 'auarus querit, non vitatur 328.45', 'Y Y auct

I N D E X

328.45 auctoramentum 260.45 auctoratus 260.38 auctor sum 518.23 audisti rex, id est, appellatus es 327.25 Auentinus 466.42. & 45 Auentinus omnium collium logissimus 467.4 Auernus lacus 502.14 Ausidus 17.36 auleorum vsus 443.6 aurea diuinae partic. 158. 16 aurea copia 453.42 aures minus fidei habent, quam oculi 516.11 aures suas qui obturant, facilius quenuis sonitum ferunt 233.43 auris purgata 284.45 auris rimosa 245.21 auspicium 289.15 Auster insalubris 241. 29 Austru 152.15 αἰθρῶν λόγος 174.5 B Bacchus arcana consilia aperit 69.2 Batarum aqua 364.3 balatrones 28.1 Barathrum 189.15. & 267.27 barba longior meroris & tristitia index 179.1 βαρκαίφεν 351.11 beatus 270.9. & 470. 20 bella ob mulieres suscepta 53.23 Bellona 197.13 Βελονή 525.20 bene erat 161.7 Beneuentum 82.31 bene viuere duos modis intelligitur 269.10 benigne respondet 329.16 benignus 174.2 bidental 543.7 bilis cur splendida dicatur 187.1 bina lucerna pro singulis cur cernantur 137.38 blaterare 259.5 Bxoti pingues 450.8 Βουκολέιν 206.24 Βουκόλιον 459.45 Βουκολόχος 391.30 bona fama, quouis carmine gratior 159.10 bonum quid sit 248.37 bonus vicinus 472.34 breuitas in quo consistat 497.32 C Cacilius 432.29. & 501. 19 calet res 467.20 calfacere aliquem 467. 20 calidus 467.19 calidrum 114.16 calo 361.28 caminus & focus 443.8 Campana supellex 101.1 candere 250.33 candidus 80.7 cane peius, & angue 385.7 Canephora 270.45 canes Rhea, & Hecate cur immolentur 113. 19 Canicula 106.6 canis animal rabie infectum 467.44 canis, quae corium rodere didicit 232.28 caniones ἐπὶ τῶν αἰ 284.21 canionibus, seu carminibus morbos sanasse uereres 284.33 Canusini bilingues 127.18 Canusium 84.37 capere 439.2 capillum vellere 401.35 capillus intonsus merores argumentum 333.25 capitis motus 401.37 capitalis 105.2 Cappadoces serui natura 316.22 caprea 214.2 caput & stomach. fontib. supponere 364.18 caput percutere 401.30 caput puluere conspergere 401.31 carina 328.20 carior oculis 226.30 carmen ἔπος 466.15 carmen nouum 430.11 carpere iter 85.16 cassus 226.35 Cassius Nomentanus 21. 42 Castor & Clytemnestra ex ouo exclusi 513.7 Catius Epicureus 209.10 Cato Censorius 214.12 Catonis Censory iudicium de statuis 450.43 catinus 51.41 cauda equina pilos uellere 437.22 caudam trahere 180.6 causa agritudinum inest in animo, non in loco 458. 20 causa cur tot ingrati sint 326.12 cedi

I N D E X

cauus 251.28 cedrinum oleum 531.35 cedrus 531.34 celsus 532.22 census particip. 535.27 census nomen 328.41 cera prima, secunda, & c. 229.8 cerebrosus 78.14 Ceres Δημήτηρ à Gracis 162.6 cereus flecti 513.45. & pag. seq. Cerites 319.44 Cerritus 201.9 certa nomina 435.35 certum nomen 436.6 cerui & equi apologus 442.38 cessans morbus 364.30 cetaria 228.9 cetera pro ceteroqui 444.20 χαίρειν saluatio Grac. 331.2 Cherilus 447.28 chordarum cithara non semper vnus numerus 520.45 chorus cantabat, & loquebatur 518.15 chorus habetur vnus actoris loco 518.27. & 45 chorus inter medios actus canere non debet 519.5 chorus quamobrem adhibebatur 518.13 chorus quouis loco, & tempore loqui potest 519.6 χῆμαλις 189.4 χῆμαλι 383.3 Chrysippus Stoicus 295.23 cicuta immoderato frigore enecat 465.12 cicuta non habet vim purgandi 465.14 cincli 500.22 cingi, & accingi 501.21 Circe 295.20 cithara chorde quot 521.2 citharis chorde addita 520.44 clamat etiam de reb. in anim. 386.27 clara voce dijs immortalibus supplicari uolebat Pythag. 378.20 clausis oculis 234.4 cliens 310.29 coactor 98.20 Coe vestes 35.45 caena Platonice 157.6 caena veterum nocturna 247.20 caena sine sanguine 453.8 caena dubia 157.2 cognitor 227.15 cognomen 226.21 color, pro vita statu, & persona 384.30 color vite 140.18 colo Vinario vina crasfiora extenuari 214.41 cohria 78.37 comedere seu comesse bona 268.26 comes, inferior amicus 335.8 comi cantilena lasciuia 129.27 comica oratio, sermo merus 65.42 comis 129.10. & 17 commissatio, seu commissatio 129.11 commissata 67.42 commissum, & commissata 396.16 commune duobus modis 129.9

accipitur 510.22 commune opponitur proprio 510.31 communia 569.43 compilare 20.1 componere gladiatores 105.37 Comus Deus hilaritatis 129.9 concedere 73.21 concha 211.37 concionale, dicendi genus 534.7 concordia discors 451.31 condolere 20.12 consuetudo mala 46.21 consiliari, consultare & consilium dare, 519.10 contendere cum dandica su 395.29 conuenienter natura uiuere 341.9 continentia in victu 156. 28 contrahere frontem 402.11 contractum supercilium 401.15 conuiuia ponebant soleas 275.35 copia aurea 453.42 cardus latratus 404.16 cornu bilibre 554.6 cor, pro mente 296.7 corpus possessionis modus, ut pedis calcens 443.19 corrugare nares 309.27 Corycai speculatores 216. 32 Corycus mons 216.31 Crantor Academ. 293.28 crassa Minerva 148.15 Craterus 188.38 Cratinus 62.20 Crispinus 231.15 crocus in scena 433.36 Y Y 2 crust

I N D E X.

crustula 15.39
 crustula placenta 214.28
 culullis 540.23
 cubital 200.7
 cucurbita 465.23
 cudere as 449.32
 cumera 17.38. & 326.24
 cuminum 412.14
 cupa magistra potare 161.22
 cupiditates necessarie 19.32
 cupressus 531.40
 cura spinosa 457.32
 cura inuida 341.33
 cura laudabilis 341.35
 curata datur puberibus 196.37
 currere pro currebant, & simil. 114.5
 currus pro naui 285.38
 cursus de navigatione 285.37
 custos pro pedagogo, seu magistro 513.42
 Cyclops 512.30
 damnum vlysis grauissimum 223.34
 Damasippus 173.20
 dare iura 537.18
 Dauid seruus fallax, calidus, &c. 506.33. & 507.1
 datiuus pro ablatiuo, & prapof. a vel ab. 100.12
 decurrere 330.2
 deducere filium 447.1
 deducere lanam 447.1
 deesse sibi 72.41
 deficio 498.4
 defodere in terram 17.5
 defundere vinum 153.36
 δεῖνον 102.10
 δεῖναιμονία 203.4
 demissus 48.40
 Δευήτιον, & eius etymon 162.6
 demitto auriculas 118.8
 Democriti agri à pecudibus depasti 450.41. & pag. seq.
 Democritus 443.43
 Democritus poetas natura non arte valere credebatur 528.1
 denarius quattuor sestertios continet 330.29
 denormare 240.39
 dens Theoninus 399.26
 dentata charta 399.31
 dentium crepitus & stridor 404.32
 Deos non curare res humanas 86.4
 depygis 35.10
 deſauire 302.5
 designator 324.25
 Deus ex machina 517.10
 Deus à machina 517.2
 dexter, id est, opportunus, aquus 179.24
 Diana Lymphatos efficit 541.31
 diarium 361.24
 διαρρηχθῆναι 204.43
 dictare 182.7. & 444.12
 dictata 287.4
 dictio duplex 514.4
 dido is 156.3
 dies festi cur priuatis incundi 138.25
 diffindere diem, id est, differre 142.27
 diffusus & diffindo 114.2
 diffundere vinum 307.29
 digitis versusum syllabas metiri 526.6
 dignum sermone 174.5
 Dijs consecrabant inſigne suorum malorum 82.4
 Dijs iratis, inuitis 174.23
 Dij penates, & Lares familiares, ydem 334.5
 diludia 415.13
 dimensum 82.30
 dirumpere se 411.43
 diſcinctus 38.41. & 141.45
 diſſoſus 113.44
 diſrumpi, rumpi 204.43
 diſſimulator opis propria 337.33
 Diui in comædijs nunquam introducuntur: in tragædijs raro 506.15
 diuisse pro diuisisse, & similit. 189.21
 diuitiarum incommoda 333.5
 diuitiarum vsus 159.44
 diuitiarum vilitas 463.32
 diuitias omnibus rebus anteponi 183.30
 diuitijs ne, an virtute beatissimus 248.14
 docere fabulam 527.13
 docere de re inanimata 350.12
 dolo as 78.19
 dolosus vlyſſes 223.39
 dominis in seruos vita, necnq. potestas 256.13
 δόπτος 102.11
 dracones 45.41
 due mantica 203.24
 dubij casus, dubia res, &c. 160.24
 ducere as 449.22
 ducere epos 130.1
 ducere obliuia vita 246.29

I N D E X.

29
 duellum 294.8
 dulcis aqua quomodo sit intellig. 365.12
 duo malorum hom. generata 258.14
 duo nomina adiect. αὐτῶν δέ τως posita 104.14
 duo, propter quae poeta negligenter scribant 524.42
 duo stulticia genera 180.10
 duo peccata stultorum imitatorum 412.32
 dupondius, & semis antiquus sestertius 330.28
 dura causa 127.45
 duro as 71.2
 durus 104.9. & 333.33
 δύσπερις 392.8
 δύσκολος 392.8
 δύσωβια 373.31
 E
 echinus ex genere testaceorum 274.38
 echinus piscis 212.9
 echinus 100.32
 edicere 197.23
 edico 411.13
 εἰρήνη, ἀπάτη ἀτα 242.15
 εἶρων 337.30
 εἰς πολλῶν 122.31
 eloquentia regina 316.10
 εἰλαυῶεν 449.22
 emouere 178.10
 Empedoclis mors 342.9
 emuncta naris 63.10
 Ennij somnium 431.26
 Epidaurus 45.43
 ἐπεὶ ἀλεπούτα 398.43
 Epicharmus 432.20
 epistola de arte poetica 480.12
 epos 129.35
 ἐπὶ δ' αἰ 284.22
 equi pulchri descriptio 34.26
 equus me portat, alit rex 384.19
 ἐπὶ οἱ τις, ἢ ἐνασος 362.2
 erepsemus, & similia 83.5
 Eros Ciceronis seruus 506.43
 Eros seruus fidelis, & frugi 506.41
 erroneus 266.9
 error mentis 473.14
 error, & erratum differunt 529.43
 eruum 251.33
 effeda 443.24
 esto 377.41
 εὐχαί 240.22
 εὐχαί, εὐχαῖς 408.22
 Eupolis 62.17
 εὐθυμία 447.40
 εὐσθεῖα 203.5
 euerriculum 198.15
 exacta 433.11
 exanimatus 251.22
 exanimis 251.22
 excipere 250.44. & 288.31
 excors 296.6
 exigere ad perpendicularum 433.12
 exigere ad vnguem 433.16
 ἐξορρωγμός 83.28
 expendere 436.5
 experta virtus ἀδύνατος 509.40
 explicare frontem 402.7
 exponi è naui 78.21
 exporrigere frontē 402.4
 extinguo vnde composta tūna 428.42
 extra numerum 398.12
 extructa canistra, extructa mensa 250.36
 F
 faba 247.6
 facti versus, & facta oratio 130.41
 fenum habet in cornu 64.39
 fallere 266.24
 Falernum vinum austerrum 127.41
 Falernum vinum austerrum 149.34
 fama popularis incerta 374.25
 familia plures vnius generis 225.3
 familie philosophorum 283.1
 famosus 62.30
 fanatici 541.27
 fascinare 361.10
 fascinatio quomodo fiat 361.13
 fasciola 199.41
 felices mortui 118.31
 femoris percussio 404.18
 ferre conceptua 330.12
 ferre Latina indicta 330.5
 Feronia 78.24
 ferre secundus 120.16
 Fescenini versus 438.21
 ficulnaux auxiliu 109.11
 ficulnus homo 109.14
 ficus lignum inutile 109.10
 fide pro fidei, & similit. 51.44
 finis quarendi 21.1
 fingere pro docere 299.28
 fluminis in morem verba facere 106.12
 formica exemplo rema facere
 YY 3 cere

I N D E X.

cere 16.19
 focus & caminus 447.8
 focalia 200.10
 fodere latus leuui 318.33
 fœdera cum regibus icla 429.30
 fomēta curarum 302.43
 foris & forem 32.38
 fors 13.17
 forsit 96.3
 frangere diem 360.32
 fructi iceris emtor 523.36
 frigidus, id est, moribundus 141.10
 frigus pro morte 141.7
 frons caperat 402.13
 frōtem consulcare 402.12
 frontem ferire 402.14
 frontis nubecula 401.8
 fugi 255.32
 fugiui 266.10
 fugitiuus 225.19
 Fundi vrbs 79.5
 furciferi 261.29
 furiosi curatio adagnatos pertinet 196.41
 furiosus non est dominus rerum suarū lege xii. tab. 196.40
 Furius Bibaculus 227.25
 Fufius tragædus 180.24

G
 Gallonius praco 152.36
 garum 216.28
 garum ex scombris laudatiss. 274.5
 gaudere & bene rem gerere salut. Grac. 335.2
 glans frugis nomine appell. 372.37
 Glaucus Lycius 105.12
 Glauci & Diomedis permutatio 105.22

glomi lana 455.32
 γλυκὺ ὕδωρ 365.19
 gemelli 339.23
 geminus pro simillimo 339.25
 Genialis lectus 289.21
 Genius 477.4
 gens 225.2
 genua soluta 405.4
 genua tangebant supplices 405.12
 gentiles 224.47
 genus 92.30
 genus masc. in fam. mutatum 113.28
 grecari 149.7
 grassari 233.15
 guttus 100.41

H
 habere 500.35
 habena, quibus cadebantur serui, in scalis pendebant 460.26
 habere, quod desit 464.11
 habere, quod non desit 464.13
 hâc vrget lupus, hâc canis angit 154.36
 Harpyia 151.40
 Hecate 112.14
 Hector & Achilles inimici implacabiles 104.37
 Hecuba 181.7
 Hercules fortunat rem famil. 241.4
 here pro heri 270.11
 Hermogenes Tigellius 28.7
 hilla 215.31
 hinc illa lacrymæ 414.33
 hirudo 543.15
 histriones quot esse de-

beant ex sentētia quorund. 518.1
 hoc age 400.11
 hoc monumentum her. non seq. 110.7
 homines cum soljs comparati 502.1
 homines feras. esse, dum sicci sunt 267.25
 hominis atas cum soliorū ortu comparata ab Homero 501.44
 homo animal mutabile 477.21
 honoris cupiditas in solis hominib. 407.32
 honor, vnde 99.6
 Horatius Grecis nominibus vti solitus 465.8
 hornus 249.44
 hybrida 103.32

I
 iambei toti ex iambis 52.4.6
 iambus aptus sermonibus & dialogis 503.21
 Ianus 177.17. & 286.38
 Ianus medius 177.16
 idem facit occidenti, & simil. 54.2.27
 idem peccat 533.4
 Idibus vsuræ exigebantur 97.20
 iecur anseris 276.15
 ientaculum 102.6
 ignem gladio scrutari 200.45
 ignoro 45.4
 ydem olim sapientes qui poetæ 517.15
 ita ducere 28.12
 ille, id est, aliquis, seu quidam 259.17
 imag

I N D E X.

imagines cereæ, laneæ, cretaceæ 112.25
 imitationis præceptum 511.4
 imitatio stulta 411.17
 imitatores stulti 412.25
 impellere 49.44
 impiorum furia 186.14
 impios, & maleficos à suo facinore terreri 186.16
 importunus 234.18. & 319.22
 impositus equis, seu in equos 330.14
 imus lectus 392.27
 inania 52.13. & 541.37
 inauspicato nihil suscipiebat pop. Ro. 289.13
 in aurem 117.19
 incerniculum 217.9
 incognito. as 437.19
 incontinentis est, que vitia sciri esse, fugere, & contra 333.44
 incoquere cum dandi casu 274.23
 increbruit aura, seu ventus 233.30
 incutere 399.10
 incutit desiderium, morbum, timorem, & siml. 459.4
 indicta feriæ 330.5
 in diem viue 305.25
 ineptus 48.12
 inexpertum tabulinor 509.36
 in fabulis satyricis suo quæque res nomine appellatur 522.39
 inferior amicus, comes 335.8
 inflare buccas 404.25
 ingenuus 92.22

in morsus rescicere 215.33
 innuere capite 401.43
 in numerum 398.5
 Ino 508.36
 insanus, homo non est 542.35
 instituta 30.3
 insuesco 70.8
 interpellare 101.39
 interpret fidus 511.2
 instabilis 190.13
 i nunc, vel i. 314.15
 inuertere vinaria 273.24
 inuida cura 341.33
 inuideo eum patrio casu 249.15
 inuideo pro denego 249.30
 inuideor passiuum 501.22
 inuidia extinguitur eius interitu, cui inuidetur 428.22
 inuidia misericordia melior 175.31
 inuidia grauis contubernalis 298.36
 inuidia locum habet in fortuna bonis 175.22
 inuidia locū habet etiam in animi bonis 175.22
 inuidia ob res secundas 175.16
 inuidia quibus in rebus locum habeat 95.45
 inuidia seuit in præstantes 175.21. & 428.30
 inuita Minerva 535.35
 Io 509.27
 Iolaus bis mortuus 394.21
 Iphigeniam non esse mortuam 194.40
 iracundi facile placantur 418.24

ira cum dolore coniuncta est 299.5
 ira furor breuis 299.16
 ἰσοφωρία 96.17
 ἰσαδὲ χαλκῶν 190.45
 ita 255.21
 Iudæi 73.22
 iudices alienorum scriptorum qui integri, qui non 539.32. & 43
 iudiciale dicēdi genus debet esse subtilius, quàm concionale 514.11
 iuncta verba, id est, composita 500.6
 iunctura 499.34
 Iunonis sacra ferentes 44.27
 iura ab vtilitate nata, nō à natura 53.33
 ius anceps 226.27
 ius controuersum 226.28
 ius culinarium 216.16
 ius stirpis & familia, iure generis, & gentilitatis potius est 225.11
 iussit testator 182.39
 iusta chiragra 257.22
 iustum ab vtilitate natum 52.18
 iustum esse natura 54.20
 iustum & iniustum hominem eodem ferri 377.5
 ius varium 226.27
 iuuenari 523.29
 Ixion 509.1
 Ixion cur perfidus dictus 509.1

K
 κερροφυλαίλιν 121.15
 kalenda debitoribus tristis 51.26
 κἀλιπυρος 35.15
 κανυ

I N D E X.

καθηγορεῖν 271.22
καρδία 178.16
καείδες 215.12
καροδοιάν 121.15
καταπέδη 122.20
καταραγεῖν πλὴν ἕσταν 268.36
καθαίρωμι τὸ σῶμα, &c. 528.38
καταίρω πλὴν χολήν 529.4
κέλης 531.22
κερδός κέαρ ἤδον 408.6
κινητικά 524.22
κοιμίζην τὰς λύπας 297.16
κοινοβίος 64.37
κτένες ρίψες 212.21
κυκλικά 511.29
κυμνοπώρης 412.17
Κῶμος 129.9
L
libra mordere 404.28
Laberius mimorum scriptor 116.30
labris ridere 404.30
Lacedaemon omnium Graecarum urbium auri, & arg. pleniss. 288.9
Lacedaemone pulchrum esse comam alere 333.29
lachanum 99.45
lacryma vel gaudio, vel dolore expressa 403.19
lacus 65.20
lacus 398.28
laeus, & laue 328.27
lagois 150.20
lamia 532.13
lamina candens 268.14
lapathus 211.39
Lares 224.41
Lares in compitis ab Augusto positi 201.27
lasanum 99.16
λάθα βίωσας 383.22
latus apertum, seu nudum 49.10
latus tectum 49.15
latus clavus 94.1
Laticlavij & angusticlavij 94.17
laudare, pro non sumere aut non facere quippiam 447.19
Lauerna, & lauerniones 378.29
Laurentum 213.42
lecti, & quot in singulis lectis discubent 68.8
Leda 513.4
leges bibendi 161.26
leges figere, & refigere unde 537.30
λείπειν τάξιν 378.38
λειποτάλια 378.42
leonis & vulpis dissimilitudo 191.5
lethargicus 178.20
λάθαργος 178.23
Leucothea 508.40
lex satyra, comiter & urbane vitia reprehendere 136.10
λήυθοι 302.12
liberaliter respondere 329.16
libum 340.44
libri veterum una tantum ex parte scripti 417.28
Libitina dea funerum 241.42
libitinarij 241.42
libripens 474.19
licet consulere 435.32
ligurrio 50.42
limare 361.6
liquidi vrna 17.34
lis & amicitia princip. ex sentent. Empedoclis 451.42
Luius Andronicus 432.32
lucrum cur dulce 408.3
lucris studium, scabies & contagium lucris 451.19
loci corrupti, emendati 13.27
loci restituti 56.6
loci communes 530.39
locorum natura dissimiles 450.2
locum, seu ordinem relinquere 378.38
locus orat. de signis explicatus 529.18
locus restitutus apud M. Tull. 93.20
locus ex epist. Asinij Poll. emendatus 440.41
locus Aristot. emendatus 96.20
locus Cicer. restitutus 38.27
locus illato in eum mortuo fit religiosus 543.1
locus nihil adiuuat ad animi curas minuendas 458.19
lolligo 69.35
Lucillus 62.33
Luculli diuitia 316.41
ludentis speciem dare 471.26
ludere pro eo quod est veneri operam dare 360.39
lumina 469.40
lupus Tiberinus optimus 154.20
lustra 96.42
lustrari 97.11
lux pro vita 428.38
Lydor

I N D E X.

Lydorum quicquid, & sim. 92.8
Lyncus 34.37, 284.10
Lysippus 449.1
M
macellum 197.45
machina quando videtur in tragod. 517.1
machinarum usus 466.31
macte virtute 30.6
Macedonis cognomen 13.13
Maniana 366.25
Manius 21.39, 44.44, 366.24
magister bibendi 247.42
magus 445.23
μακαεῖται 118.31
μαλακόσπανα 215.13
maligne, malignus 445.3
malignus 73.23
malus vicinus 471.34
Mamurra 79.32
mandare honorem 93.18
mandare parteis 411.11
Manes 112.22
Manes lacte, melle, & sanguine delectantur 111.4.
mancipare 474.25
m, ante vocalem non elisum 151.4
manum ad os apponere 404.74
manus tollere 404.34
mare e terra spectare 476.18
Marsha 101.5
Medea ab Iafone relicta 508.28
Medea ferox, id est, elata, animosa 508.19
mediastinus 453.25
μελάσπορι 67.42
Mleager 512.37
μέλος 520.16
μελάσπορι 68.1
melimela 272.45
mens animi 458.4
mens, animusq. 458.1
mercatores 285.39
Mercurius lucra adiuuat 239.33
Mercurius mercaturis praest est 177.41
Mercurius primus homines expoliuit 516.22
Mercurius treis chordas cithara dicitur addidisse 521.1
merere 393.45
merum bellum, & simil. 332.34
metiri se suo pede 314.12
Metrodoro summum bonum in firma corporis constitutione, &c. 449.16
metu legum plerique se a maleficio abstinent 376.27
metuere, id est, vitare, fugere, nolle 230.21
mille pedes in fronte, &c. 110.23
Miletus 385.5
Milesia vellera 385.5
mille alia 99.26
mimus 393.23
mima amata 32.3
minari, id est, promittere 171.7
minari pro pra se ferre, et promittere 335.11
Mimnermus 322.8
Minerva omnibus artibus praest 535.35
Minicia, seu Minucia via 394.44, & pag. seq.
minimo digito provocare 63.38
minor, id est, inferior, minus potens 443.10
minus afficiunt animos audita, quam via 516.5
miserere, pro valde 117.12
missilia 190.35
mitulus 211.16
moderari 298.42
modi 520.16
moduscupiditatum in quo positus 36.34
modus agri 239.22
mola 194.27
molestus 104.26
moliri 469.1
monimenta 111.19
moris prandium finire 211.44
mors omnium rerum humanarum extremum 382.18
morbus regius 541.24
morbus animi 94.37
morderi 375.29
mores antiqui: homines antiqui 258.1
mortem sibi consciscere nefas 380.31
mouere ordine 95.23
μῦες 211.27
μυκτηεῖλεν 415.10
mullus trilibris 151.25
multum videt 183.4
mundities mulieris quatenus progredi debeat 37.42
mundus 154.43
mundus victus 305.11
murana cum serpente comiscetur 273.35
muria ex thynno, aut scobris 216.27
murus aeneus 287.17
musculus 211.27
Z z mutulus

I N D E X.

mutulus	81.26	313.10	sine virtute, & laude
N			369.13
nautia	287.23	Nil intra est oleam, nil	Nimicia via
Nauis	131.38	extra est, &c.	394.40
nare sine cortice	71.18	nil sine labore	nuncupata pecunia
naribus uti	415.6	nil tanti est	435.44
nasus longus	35.20	nitor domus	
natales	479.1	nitor corporis	0
natare	257.4	nomen	oculi cur fideles dicantur
natura arte potentior, &		nomen pro adverbio	516.9
melior	442.17	34	ὀβελίζειν
natura conuenienter vi-		nomenclatores cur adhi-	oblimare
nere	341.9	bebantur	32.12
natus, moriensq; sefellit	383.28	nomen pro eo, quod nobis	obliuio nominum
νεανίσκος	523.29	debetur: & pro eo, quod	81.12. & 36
necatus ferro intelligitur	333.15	alijs debemus	obstipus
ne, coniunctio neque du-		nomina a Gracis deflexa	233.7
bitans, neque interro-		501.1	occasio
gans	127.37, 160.19,	nomina dominantia	474.28
183.41		522.33	occidere porrum & cepe
nedum	502.29	nomina Latina ad exem-	453.4
negociatores	285.42	plum Gracorum no-	occo, as
nemo mentis compos va-		uata	474.28
ticinatur	229.43	501.9	Octavius poeta
nemo poeta bonus sine fu-		imposita	132.17
rore	528.2	52.39. & 40	occlusis
ne ornatus causa adiectum		nomina reru note	188.9
203.9, 204.28		209.25	oculi arguti
νεφέλη ὀφρύων	401.1	nomimbus presentibus	402.31
nectus alia vi, quam fer-		utendum	oculi cur incerti ab Hora-
ro intelligitur	131.15	501.43	tio dicantur
nequam	162.31, 255.2	Non cuius homini cont.	442.45.
nequitias	162.30	adire Corinthum	oculi defixi
νευρόσπασον	262.28	385.23	403.1
niger	67.40	non esse permittendum	oculi pudoris sedes
nigra cauda	67.43	poetis, ut dicant quic-	402.37
nihil esse committendum,		quid libet	oculorum ardor
quamobrem gaudeant		496.28	402.32
inimici	193.1	non est ut	oculorum nictus
nihil tam incredibile, quin		449.2	402.27
sit sperandum	498.20	non Vereor, ne	ὀδὲίνα
nil admirari sapientis est		50.30	259.16
		nota Opimiana	odiuum
		307.24	104.10
		notus ὀπίπαι	ὀμάζειν
		270.21	132.30
		93.16	ὀμώζειν
		nox, & tenebrae pro-	230.32
		morbo	ὀϊος τεθαλαττωμένος
		428.38	171.34
		nubecula frontis	oleum addere camino
		401.8	205.11
		nullo numero	olim
		296.18	98.18. 226.10.
		numerabilis	349.2
		520.6	olim pro aliquādo
		numerofum	443.29
		520.13	Olympicum certamen Gra-
		numerus ad metrum re-	cis gloriosius, quam Ro-
		fertur	manis triumphus
		398.17	286.21
		numerus pro multitudine	omasum
			268.4
			omasum agninum
			368.3
			omasum bubulum
			227.32
			omnibus lippis, & tonsor.
			notum
			103.35
			ὄραφ

I N D E X.

ὄραφ, aut κατ' ὄραφ	234.	Pacuvius	432.1	pectoris percussio	404.44
44		palla	35.36	pecunia studium nimium	
onus fasces	99.1	pallia a pallio dicta	432.	esse fugiendum	473.17
opera pretium	30.32	16		pedestris musa	241.19
operari	297.7	Palemon	508.41	pedibus terram percutere	
ὀφρυβήτες	400.36	pallor subitus, & non na-		405.34	
ὀφρύων νεφός	400.35	turalis	404.2	pedis suppositio	405.35
opistographa	417.26	palmetum	476.33	πειθῶ	316.7
oppedere	122.17	παρὰ γλαδιῶν	45.20	Peleus	504.28
oppidorum captorum si-		par gladiatorum	105.32	pelliculam curare	227.11
mulacra portabatur in		parochi	80.17	peloris	212.3
triumphis	443.37	parochia publica	273.14	pennas maiores nido ex-	
oppidum vnde dictum	53.	pars virilis	518.31	tendere	418.6
19		Parthi mendaces cur dicti		Penates	224.41, 333.43
ὀψιμαθῆς	127.36	416.33		Penelope pudicitia	231.7
optata	240.21	Parthis mendacior	436.33	Pentheus a matre, & ce-	
optat ephipp. bos piger, op-		Parthis signa Crassus adem-		teris mulierib. Theb. di-	
tat ar. cab.	361.32	ta ad Augustum vltro		laceratus	203.38
opulenti qui	372.5	remiserunt	230.11, 451	percello	158.10
orare omnibus precibus		17		perductores	231.2
455.38		parietes cerati	174.20	per ignes	286.4
Orcus ab antiquis Vrgus		parochus	273.12	Peripatetici vnde dicti	
476.18		parturiebat mons	512.2	462.44	
ordinarius seruus	262.22	parturient montes	511.41	πελοπόννησος ἐπιπέδος	158.
ordinis desertores	378.42	passer piscis	272.42	25	
ordinis virtus	499.11	pastilli	29.40	perurare	185.22
Orestes	509.31	patera	100.42	persona comica quales	
Orestes puer ereptus, &		patronus	310.29	440.37	
seruatus	186.1	pauimenta marmorea	218	persona vna in choro lo-	
ὄργανον pro ὀρθομειν	260.5	5. & 10		quebatur	518.17
Osore impuro	81.10	pauo	150.33	persona quot debeant vno	
osculari os, seu manus	405	pauperare	227.1	tempore in scenam pro-	
21		paupertas audax	463.22	duci	517.32
os ferreum, durum	402.	paupertas animos exsuscit-		persona satyrica fabula	
20		tat, et artes elicit	464.4	523.25	
os perficere	402.20	paupertas multa flagitiosa		persona tragica quales	
ὄσπριον ἐρμα	212.1.	docet	463.40	440.36	
ostrea	150.13	paupertas non est vitium		peruideo	45.19
oua longa	210.12	183.18		petorruta	99.12
ὀδὲν	264.39	paupertatem fugiendam		petorritum	443.33
ὄσιν ὄσιν ὄσιν	449.3	285.45		pexa vestes	290.12
ὄσιν: ev ὄρος	512.1	Pausias	263.36	Pheax	366.15
		peccata virum sint paria		Pheraulus	332.44
		nec ne	55.5	Philippi vrbis	463.15
		peclines pisces	212.21	φίλη μύτην	180.19
				Z Z 2	Philos

I N D E X.

philosophi barbam pascebant 178.43
 philosophi cogitatio alata 451.14
 Phraates rex Parthorum 453.30
 phreneticus 178.21
 phovio 501.30
 phovio 501.30
 phovio C. T. EUTYXIAS 249.15
 pictura adumbrata 533.42
 pictura adumbrata simile concion. dic. genus 534.7
 pilentum 443.31
 pinna 215.6
 pisces obsonium carissimum 452.35
 Pisones a Pompilio Numa 527.28
 Placidianus, aut Pacidianus 263.45
 planus 387.22
 plausor, spectator plausu fauens 513.22
 plausu excipiebantur homines apud popul. gratiosi 18.17
 Plantus reprehenditur ab Horat. 525.40. & 44.
 plorare 132.30, 230.31
 plumbeus 241.29
 plus interdum valet versus, quam seueritas 127.10
 plus vidit 183.4
 poema quale debeat esse 496.13
 poema debet esse unum, & simplex 497.19
 poena deprehensorum in adult. 30.44
 poenitet 98.26
 poesis imitatio 530.24
 poeta aut excellere debet, aut poeta nomen non potest ei conuenire 534.39
 poeta, & musici a feritate ad humanitatem homines traduxerunt 535.18
 poeta musas inuocant, de rebus magnis acturi 85.35
 poeta natura valet 65.34. 447.39
 poeta sequi debet probabilia, etiam si fieri non possint, &c. 532.9.
 poetas non esse laceffendos 139.14
 poetas non est permittendum, ut dicat quicquid libet 496.28
 poeta pictoribus similes 531.2
 Pollux & Helena ex ouo exclusi 513.7
 Polemo 199.31
 Polydorus Priami fil. a Polyhnest. interf. 180.27
 Pompilij Pisones 527.28
 Pontina palus 502.15
 popinones 259.26
 porcum immolabant insani 189.6
 porrecla loca, seu spatia 328.1
 porreclus 249.41
 porrigo 185.9
 porticus Chryssippi 179.35
 portus Iulius 502.13
 posticum 310.26
 prabere aquam, saltem, etc. 68.26
 praeanus 418.17
 praecipere 148.7
 praecisa orationi ubi locus sit 235.11
 praecoris minus 328.38
 praefica mulieres 540.13
 praenomen 226.20
 praepositio in verbis compositis non repetebatur apud vet. 393.32.
 praefecare unguis 527.39
 praefegmina unguium 527.39
 praesens hortatur 287.41
 praesens in tempus 499.14
 praesidium desicere 462.2.
 praesidium pro loco, ubi sunt milites praesid. 462.7
 praestantibus inuidetur 428.30
 praestinguere, non praestringere, aut perstringere oculos 428.45
 praetexta 528.13
 praetexta 79.22
 Praetoris erat furiosis curatores dare 290.33
 praeuertor 46.41
 prandia Ro. 102.2
 preces cum conditione concipiebantur 240.7
 Priapus 109.20
 Priapus duobus telis fures terrebat 110.1
 primarum partium, & secund. 393.6
 primi homines dispersi, videlicet eloquentia, & prudentia paucorum congregati, &c. 535
 principium dimidium totius 297.30
 priuum 224.30
 priuus 289.40
 procax 247.34
 proci Penelope 296.26
 procorum parsimonia, & largitio 23.32
 Procorum

I N D E X.

procorum prandia & caena, &c. 232.2
 prodigus donat, quae contemnit 325.36
 prodoceo 287.1
 proprium quid 474.43. & 475.
 propugnat nugis 393.31
 Proserpina mortis & vitae arbitra 235.29
 Proteus 182.1. & 289.31
 protinus, seu protenus 398.34
 protinus, seu protenus pro continenter 450.14
 pro virili parte 518.31
 prouiso 329.37
 prouisum frumentum 408.30
 pseudopopov 310.26
 ptisana 187.41
 ptisana 187.41
 ptisanarium 188.1
 publicani 288.21
 publica materies 510.38
 publico opponitur priuatum 510.16
 publicum & commune differunt 510.10
 publicum quid 510.11
 pudicus 375.1
 pudor in oculis 402.39
 pudor vitiosus 373.31
 pueri cur maxime fascinentur 361.14
 pueri alliciendi ad discipulas 15.41
 pugil 178.21
 pugnare pugnam 373.43
 pumice libros expolire solebant etiam veteres 416.29
 pungi 375.38
 pupus, et pupillus 196.30
 pura via, puri campi 467.9
 purgare cum patrio casu 178.8
 purgare bilem 528.34
 purgor corpus bilis, seu bile 528.39
 purgus 257.33
 puteal 244.1
 pyrgus 257.30
 Pythia 539.14
 qua tua virtus, & simil. 121.2
 qualis fortuna, talis animus, & oratio natura 504.24
 quandoque pro quando-cunque 533.17
 quod valde optatur, somnari 234.35
 quadrans merces balneatoris 57.32
 quadrare 315.41
 quam quis artem dididit, &c. 362.1
 quatinus 50.31
 quatinus, id est, quoniam 215.8
 quattuor alienationum genera 475.27
 quattuor animi perturbationes, quae cet. continent 313.38
 quid enim? 14.30
 quid faciendum, ut somnia nostra sint munda & tranquilla 84.5
 quid multa? 98.1
 quid quaris? 340.12
 Quinquatrus 478.4
 Quirinalis 466.42
 quod, id est, propter quod 333.40
 quo situ fuerint veteres inter cenandum 213.5
 quot actus in fabula fuerint 516.32
 quot accumberent in singulis lectis 213.7
 R
 rabies, id est, ingens iracundia 205.23
 ratione haberi eius, quod significatur 141.39
 recitator molestus cum hircudine comparatur 543.14
 recoctus 229.22
 recto talo 441.31
 reddere dictata 392.42
 reddere 275.45
 reddere voces 513.35
 redemptor 467.28
 referre acceptum vel personam, vel rei 448.5
 Reges multa peccare ob speciem gloria inanem 191.15
 regnare qui dicendi sunt 340.17
 repotia 154.15
 representare 411.36
 repulsa 285.29
 res aduersa misericordiam commouent 175.17
 res diuina 99.41
 rescribere 182.11
 respondere ius 435.18
 respondere 203.6. & 210.40
 res secunda inuidiam constant 175.16
 rex amicus poterior 386.3
 rex, qui alit amicos infiores 384.20
 Rhamnes 532.22
 ringi 472.13
 rodere 399.32
 Roscius Comedus 434.1
 rotun

I N D E X.

rotundare 315.34
 rude donabantur gladiat. 281.27
 Rubi 85.14
 rus translate positu 439.30

S

Sabbata tricesima 122.1
 saccus lineus 214.42
 sacrificia Iudeorum sine igni 85.44
 Salij 434.21
 saga mulieres 478.40
 Saliare carmen 434.23
 salubris 219.20
 salutare homines nominatim quod valeat 318.14
 Samnites gladiatores 469.20
 sanus 290.41
 sanus ad corpus relatum 324.16
 sapiens, cui palatus sapit 214.11. & 295.9
 sapiens sibi 261.5
 sapiens, & bonus 304.26
 sardis 445.22
 Saturnalia 174.14. & 256.27
 Saturno regnante no erat serui 256.36
 satyra cur epistolis prapofita 11.11
 Satyrica fabule 521.38
 satyras Graci non scripserunt 13.6
 scarus 150.16
 scalpere 177.28
 scelus 196.9
 schola Stoica 179.35
 scorta nominibus ingenuarum non appellabantur 310.9

scribere 181.41
 scriptis magis, quam signis aut imaginibus exprimuntur homines 450.38
 scruta 329.30
 scurra 391.29
 Scylla 512.12
 secum pugnare 288.42
 secundi heredes 228.36
 secundo Balatrone 276.7
 secundo populo, & simil. 340.14. & 341.1
 secundo rumore, secunda fama 310.33
 secundum naturam vivere 341.11
 sedulus 82.35
 sedulus, sedulo, sedulitas 454.26
 seipsum & sua inspicere oportet 14.11
 σεδλωδνωτοι 541.31
 selecti iudices 71.24
 συνεσια 209.25
 seminis eruptio nocturna 83.27. & 84.13
 senes vite cupidissimi 515.13
 senescit, senium 332.38
 senium pro odio, aut molestia 397.17
 sepulera alia familiaria, alia hereditaria 111.7
 serui morbofi aut vitiofi venditi ab eo, qui non pronunciarit vitium, aut morbum, redhibentur 460.27
 sestertium 331.7
 sestertium a sestertio nummo differt 330.20
 sestertius nummus 330.24
 sestertius quomodo notabatur 330.26

sibilus & sibilare 18.14
 sibilis excipiebantur potentes inuidiosi 18.16
 sicua, seu sicua, id est, cucurbita 465.22
 signa vocabula reru 209.24
 σικυα 265.47
 si male dixeris, perus aut dies 205.17
 σιταραφια 533.43
 simplex 48.21
 simulare cupressum 496.38
 sine pulvere 286.30
 sine riuali amare 540.38
 singultum loqui 96.24
 si pro an 303.8
 si pro cum 325.6
 Sirenes 176.1. & 294.35
 Sirenum cantibus quid significetur 176.6
 Sirenu cantus ad eorum, qui nauigarent ingenium accommodatos fuisse 176.33
 sifer 270.27
 Sisyphus 177.23
 socij vlyssis intemperantes, & voluptarij 320.9
 sol niger 122.35
 soles candidi 122.38
 sallenne 290.21
 sollers iunctum cu patrio casu 533.28
 somnia sibi fingere 234.37
 somnia quonam potissimum tempore vera 128.21
 somnus a labore & cibo dulcissimus 136.25
 sardidus victus 153.26
 σωετιος

I N D E X.

σωετιος 431.9
 fors 13.20. & 96.15. 443.36
 spectatus 291.21
 speciem prabere 391.23
 species 317.31
 species alia a veris 195.11
 σφαϊραν ποσειδων & εστιαν 28.21
 spina animi 457.30
 spirat tragicum 440.10
 spondere, onus graue 242.14
 squille 215.12
 statua anea 190.44
 status qui primi constarunt 177.31
 stat fabula 441.36
 stertinum acumen pro eo, quod est, stertinij acumen 452.27
 stertinum 178.36
 stillare cum accus. casu 540.9
 stilum vertere 131.40
 stinguo simplex 428.43
 stirps 225.3
 Stoici sapientem a rep. no arcent 283.31
 stola 35.32
 stola & pala matron. vestitus 30.1
 stringere arborum comas, seu frondes 360.3
 σπουδωδον 215.26
 stupet are 64.27
 suadela 316.5
 suadela, & necessitas manum diu 316.17
 sublati manibus 234.23
 sublatu supercilium 401.14
 subtilis 264.34
 substringere aure 233.39
 succus lolliginis 69.32

sudor sine corporis fatigatione 403.39
 sumtus faciendi copijs aequales 22.16
 σωαγειν τας οφφους 401.13
 σωπεσπος risus 468.25
 σωμεφης 400.44
 σωμεφαν ομματα 400.45
 σωωφρουμεινον οροσωπον 400.37
 suo vitio, aut rerum laborare 33.14
 rare 272.26
 super 159.31
 superat, pro superest 159.31
 supercilium remissum 401.15
 supercilij nubes 400.35
 supercilio innuimus & annuimus 401.22
 superstitione 203.4
 supernacuis beati sunt homines 317.21
 supremum, vltimum 305.35
 surdo verba facere 444.24
 surrentina vina 215.1
 sustinere negocium, onus, &c. 428.2
 suus cuiq, nascenti Genius agnoscitur 477.13
 symphonia 535.4
 syneresis duaru vocabulorum 106.34

T

tabule cerata 229.7
 Tachus rex Aegyptiorum 511.43
 ταλλα 444.22
 Tantalus poena 18.25
 Tantalus 18.25
 Tantalus cur supplicio affectus 18.44
 tanti est 529.18
 Tarentum imbellis 328.8
 taurus ab omnibus vrbi- bus Italiae communiter immolabatur ferijs Latinis 330.8
 tela a Mario excogitata 136.40
 τελλιν 211.17
 tempestas 85.19
 tempora querere, & simul 121.15
 tentare gratiam, fortunam 538.36
 tenui apparatu contenti sunt labore exercitij, et exercitati 148.42
 tenui filo 446.43
 tentari morbo 20.15
 tentigo 39.15
 ter die cibum capiebant heroi in castris 102.7
 teres 203.9
 tertius actus 516.39
 tesqua, seu tesca 458.39
 testamentum per as, & libram 474.21
 Theodorus as cost. 177.33
 Θεωσ ex οφφους 184.40
 Theon maledictus 399.30
 Thepsis in plaustris tragedias docebat 526.19
 Thepsis tragedie inuentor ut quidam volunt 526.16
 Thrax 245.14
 Thrax, id est, gladiator 396.12
 thunnus 227.44
 Tibia ad chori cantu adiuuandum adhibebantur 519.31
 Timotheus 521.3
 Tiresius nunquam cuiquam 22.4 ment

I N D E X.

menticus 224.16
Tiresias nunquam labitur 233.26
togata a toga dicta 432.16
togata tabernaria 527.19
tollere pro sumere 63.25
tollere 228.22
tollere rheda 245.7
torale 309.25
tradere, id est, commendare 337.10
tragædiarum argumenta 440.35
tragædia unde dicta 521.22
trahere pedibus 405.38
tranquillare 407.23
translationes dua que mutuo non respondent 285.18
tremor corporis 406.5
tria in verbo simplici, quibus orator ornat orationem 499.38
tria quibus efficiuntur meliores 72.3
trimetri Atij & Ennij nobiles dicti ab Horatio 524.20
trivaria 246.22
Triquetra Sicilia dicta 246.19
trochus 535.15
trulla 187.19
tumidum cor 196.17
tunica palmata 94.21
tunicatus populus 329.29
турлодс од нгодс 383.10
turbinata 215.26
turbo 262.32
turgere 260.3
tutor datur pupillis 196.37
Tyndarida 21.29
tyrannorum voluptates 158.26
Tyrrheni seu Etrusci unde orti 91.20
Tyrtæus 537.33
Vadari 119.24
Vades 15.10
Valeat verbum contentis 442.14
Valere 251.25
Vana rerum & similia 150.27
Vaporo & Vapor 372.21
Vappa 22.26
varium marmor 218.6
vecors 18.26
vegrandis 38.26
Velabrum 197.42
Venaticus 299.31
venditor mancipij vitia pronuciare debet 202.6
Venerari pro precari 40.18
Venire in ora 300.23
Vetus comædia tragædia posterior 527.3
Ventosus 414.21
Ventre nihil impudentius 270.17
Vepallidus 38.24
Verba iuncta 499.44
Verborum sua est atas 501.42
vereor ut: vereor ne, &c. 55.28
Vernaliter 251.9
versus male nati 447.37
Vertere cados 273.24
Vertumnus iniquus natus 257.17
Vertumnus 416.15
Vertumnus iratus nati 416.22
Verum, id est, aqua, &c. 204.19
Vesperna 102.6
vestes stragula textiles, & purpurea 218.31
vestitus senatorius 93.41
Veteres non cœnabat purpurati 218.30
Veteres Rom. non sedisse inter cœnand. sed accubuisse 213.5
Veterinus 335.34
via, ditescendi brevissima 223.14
vicarius servus 202.22
Vici Romæ quadraginta 341.44
vicus 341.42
vicus Tusculus 197.33
Vini Falerni genus unum dulce 211.11
vindex 517.29
vindieta 262.15
Vineta sua cadere 446.24
Vino torquentur homines 396.24
vinum aqua marina infusa suavius efficit 271.38
vinum aqua marina non perfus. 271.29
vinum etiam prudentem ad multas res ineptas perpellit 309.10
vinum Falernum austerrum 211.6
vinum lene ingeniorum tormentum 540.19
vinum vetus 430.10
viri boni libertas, & animi

I N D E X.

mi altitudo 379.25
Virtus Verba 315.24
Virtus doctrinae, an natura, &c. 406.20
Vitalis 140.31
Vitioli homines secum esse non possunt 265.43
Viuaria 288.38
vive ut hodie moriturus 305.14
Vlua 213.44
Vlysses patriam immortalitati prætulit 224.12
Vmbra 272.13
Vincta patrimonia 269.4
Vnde 92.33
Vngebantur palestra 430.4
Vnguere, & ungui 476.31
Vnus multorum, seu è multis 122.28
Vocabula sunt indicia rerum 500.15
Votina tabula 138.33
Vox acuta quorum 113.37
Vox hortantium ad rem faciendam 18.3
Vox una aut plures interiecta inter anteced. & pron. relat. 85.43
Vox 234.43
Urbanorum mos, alterius consilium prius laudare, quam aliud suadere 446.4
Urna diuina, & sortes 118.42
Vsu capere 474.25
Vsus bonorum partorum ab Hor. commend. 477.25
Vsus diuitiarum 184.20
Vti amicis 383.3
Vtroq. pollice 398.31
Vulpes laqueo bis non capiuntur 261.42
Vulua suilla 268.40
Z

Errata sic corrigito.

Et primùm quidem ea, quæ sunt admissa in numeris paginarum, in pagina, quæ subsequitur pag. 100. scribe 111. in pag. quæ sequitur pag. 155. scribe 156. 157. & post pag. 159. scribe 160. in pag. quæ sequitur 293. scribe 294. in pag. quæ sequitur 327. scribe 328. & in pag. quæ sequitur 395. scribe 396. & in pag. quæ sequitur 504. scribe 505.

Table with 4 columns: Name, Pag., Vers., and corrected text. Includes entries like Manius, Iccirco Oda, Vbi de ordine lib., etc.

atque malignis	73.	49.	ἀμοιβήν	351.	39.
cogitabam dare	79.	25.	multaq̄, morbos	359.	17.
aduersam: & bonam	85.	20.	& Vita conditionem	361.	35.
quod de Lucillio dixerit	126.	22.	seu aequitatis	377.	19.
Harpyis gula digna	144.	25.	per quadrā panis significatur	386.	41.
ἑρα τῶν ἁγίων γίνου)	148.	39.	praepositio	393.	37.
ἑυπαρέσ	150.	17.	Eueridis	397.	6.
κόμης δ'	156.	34.	nudamq̄ reddidit	430.	42.
tuta	167.	15.	Atta fabula in scena recitetur	433.	34.
amore gemellum,	170.	29.	Poscentes Varro	454.	13.
ratio esse euincet	171.	4.	βαλεντιον	462.	24.
non si obsecret	171.	18.	ἑξενωχεναι	462.	25.
διδίς ἐχθρῆ	184.	40.	negatq̄ ita esse	467.	18.
prodigi licet	197.	2.	iucundissime sibi	472.	26.
uiuere. inf. epist. 11.	227.	12.	quod sic verti	476.	5.
Roma	236.	18.	tristis Orestes.	484.	31.
à figura rot.	263.	11.	inuentumq̄ poema	493.	5.
ἀναμνηστικῶν)	266.	3.	recte ponere possit:	494.	19.
singularum	276.	28.	de Peleo Vide, qua	504.	28.
ob vnguem	280.	19.	nihil clarius	509.	31.
sorde dolentes	281.	45.	καθ' ἑμῶς	ibid.	38.
qui saepe supremo	282.	11.	circuitione	522.	42.
δ' ὄμην	294.	14.	in Phoenissis	524.	5.
πέσειν	297.	9.	equuleos	529.	20.
dolys veneat.	308.	2.	quod si faciam	525.	20.
ταρβῶ	309.	43.	ἀπιδαν δ' ὠαλέν	532.	12.
locuples eget aris	312.	10.	ἔσω γ' ἂν	534.	15.
Βέλομι	320.	34.	se ipse amans	542.	31.
Mane cliens, & iam	323.	19.	τ' αὐτὰ	542.	31.

